

בס"ד שיל"ת בינ"ו

ספר

חיי משה

פניני פרשת שבוע

ע"פ מאמרי חז"ל

ספר בראשית

לוקט מדברי הצדיק

רבי משה יעיש זצ"ל

מו"ל ועורך בעזרת החונן לאדם דעת

הצב"י אלון ארביב ס"ט

שנת "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל"

תש"ע לפ"ק

כל הזכויות שמורות למו"ל

עיצוב ועימוד: 052-7690948

כתובת לתגובות:

אלון ארביב ס"ט

רח' הפורצים 10/2 נתניה

נייד: 050-6229335

או בדוא"ל: alon@shtaygen.co.il

כתובת לתגובות לבני משפחת המחבר זצ"ל:

ר' יובל יעיש הי"ו

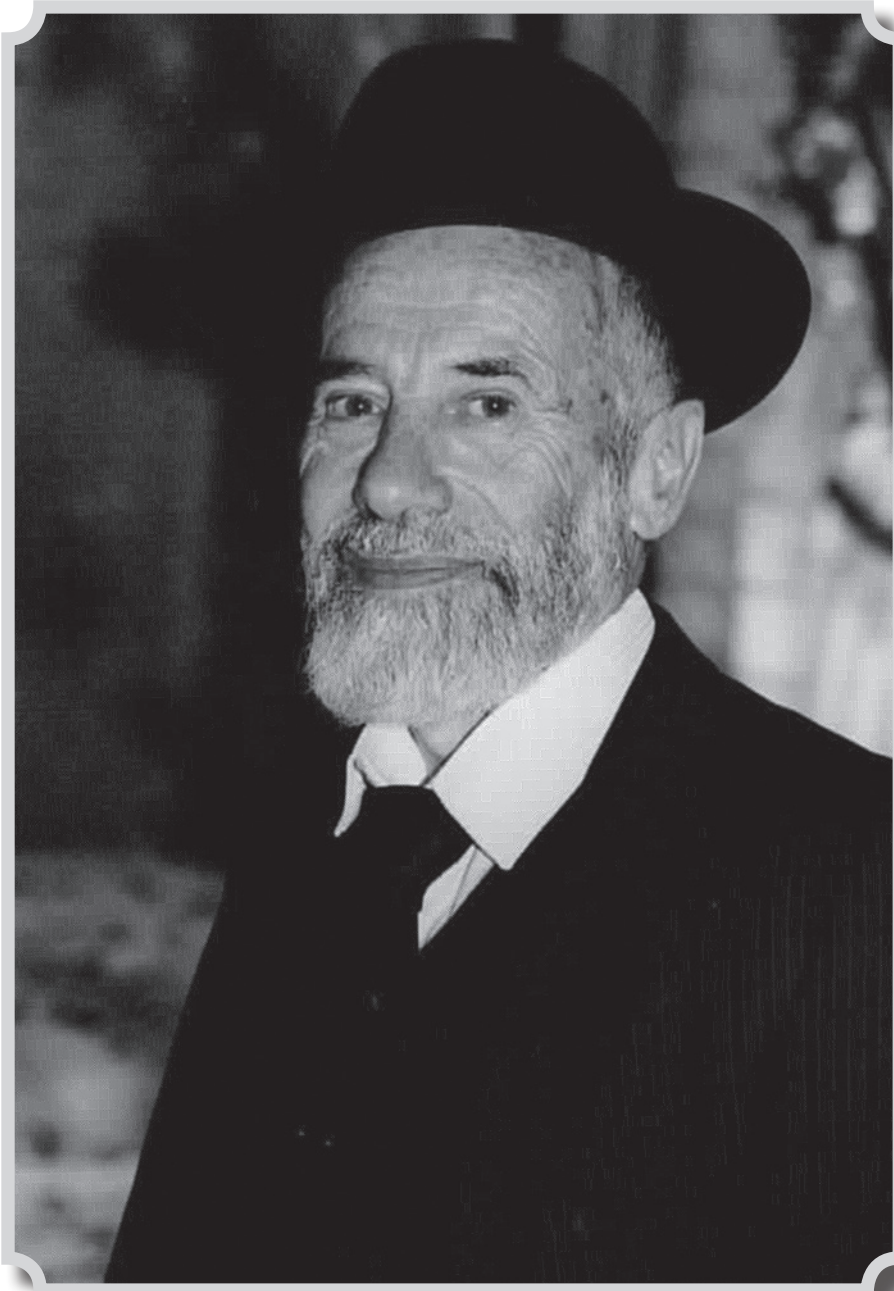
רח' הנגב 27 ב"ב

נייד: 052-2782874

הודפס על נייר שאין עליו חשש חילול שבת

תמונת המחבר רבי משה יעיש זצ"ל

נלב"ע כב' באלול התשס"ז

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה
והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע
נר זכרון
לעילוי נשמת גאון עוזינו ותפארתנו,
חסידא פרישא, עמוד הימני פטיש החזק
נברשתא דדהבא, עטרת זהב גדולה, עמוד ההלכה,
אב"ד מקודש, סבא דמשפטים
איש האשכולות, בן של קדושים וטהורים
מרון הראש"ל רבנו הגדול חכם **מרדכי אליהו**
זצוקללה"ה
נלב"ע כה' בסיון התש"ע
תנצב"ה

OVADIA YOSSEF
RISHON LEZION
AND PRESIDENT OF TORAH SAGES COUNCIL

עובדיה יוסף
הראשון לציון
ונשיא מועצת חכמי התורה

ירושלים 1/ אייר 2017

הסכמה

הובאו לפני גליונות מספר "חיי משה" דרושים חידושים מאמרים ודברי מוסר על התורה, מאת הרה"צ רבי משה יעיש זצ"ל, ואפריון נמטייה לעורך הרה"ג ר' אלון ארביב שליט"א, אשר קיבץ כעמור גורנה ואסף איש טהור. מכתבי ידו והוסיק מדיליה, מהש"ס וממדרשי חז"ל, ומגדולי המפרשים, ערוכים ומסודרים בטוב טעם, תפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אופניו, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

ויהי רצון שחפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמר בקרב ימים, ועוד יפוצו מעינותיו חוצה בבריות איתנה ונהורא מעלייא לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים שובע שמחות וכל טוב "והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פרוי יתן בעתו ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח".

זו"ת יוסף

RABBI SHLOMO BEN SHIMON
MEMBER RABBINCAL
HIGH COURT OF APPEALS
DVORR HANEVIA 13 ST. BNEY BRAK

שלמה בן שמעון
חבר
בית הדין הגדול לערעורים בירושלים
רחוב דבורה הנביאה 13, בני ברק

בסיד יום 7, 1997 ובניג ימים 28

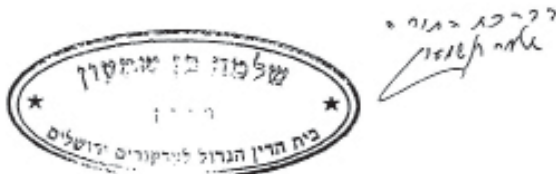
"מכתב ברכה"

שמחתי ויגל לבי בראותי מה שהראה לי הרב אלון ארביב שליט"א את הספר שערך בהצלחה מרובה מתוך הכתבים של הצדיק הנודע רבי משה יעיש זצ"ל שהיו כתובים בקיצור ובציונים. וכבוד הרב העורך נדבה רוחו להכין את הספר שיהיה אפשר לעיין בו ולהתענג בהני מילי מעליותא שמביא מדברי המפרשים והוסיף שם הרבה משלו שכל הקורא ומעיין בספר רואה בבירור את היראת שמים שבו, וגם הרבה דברי תוכחה ומוסר וממש ספר זה מתאים לגדולים וגם לקטנים שימצאו בהם מלא כף נחת.

בעוברי ברפרוף על הספר ראיתי את מה שכתב בפרשת ויגש בעת המפגש של יעקב אבינו עם בנו אהובו יוסף שעשרים ושתים שנה לא ראה אותו ובעיניו היה נחשב כבר שאינו בין החיים. ושם בשעה מרגשת זאת הביא דברי רבותינו שהיה קורא את שמע, עי"ש. והביא שם את פירושו של המהר"ל.

ובחידושי לחומש בראשית (בכת"י) "תורת שלמה" הארכתני בזה ואני מצרף למכתב זה העתק ממה שכתבתי שם.¹

אסיים בברכה רבה ונאמנה לידידי ספרא רבא הרב אלון ארביב שליט"א שזיכה אותנו בספר חשוב ומיוחד זה לכבודו של הרב המחבר זצ"ל, וזכותו תגן עליו באלף המגן ויזכה גם הוא להדפיס את חיבוריו להגדיל תורה ולהאדירה לתהלה ולשם ולתפארת אמן.

1 אפריון נמטיה לכב' הגאון הגדול, בנש"ק, מורנו הרב שלמה בן שמעון – חב"ד הגדול לערעורים, על ברכתו לרגל הוצאת הספר, ולבקשתו מעלת כב' מורנו יצ"ו, אני מצרף את פירושו, לפרשת ויגש, בתום ההסכמות בעמוד 16.

ישיבת בני-ציון

יסדה הרה"ג המקובל האלקי ח"ד סלמאן מוצפי זצוק"ל

רח' יונה 15, ירושלים • ת"ד 50227, ירושלים • טלפונים: 380 160, 02-811 847 • ס"ע 580089993

ב"ה ירושלים *ב"ה ירושלים*

”דברי ברכה

באתי בזה להביע את רגשי הערכתי ושמחתי לרגל הוצאת הספר והקובץ הנפלא ”חיי משה” על חמשה חומשי תורה, אשר כתב ביגיעה ובטירחה מרובה, תוך מסירות נפש ואהבה עצומה, כבוד מעלת גיסי היקר איש חמודות, יקר המידות, בעשר ידות, חכם חסודות, כי טוב להודות, כמוהר”ר משה יעיש – בן דוד זצ”ל.

ומיום הכירי אותו נקשרה נפשי בנפשו בעבותות אהבה, ראיתי את התנהלותו הפשוטה תמימותו הטהורה, ישרותו עם אלקים ואדם, מלא חכמה ותבונה, ומוכתר בכל מעלה ותכונה, עסק בתוכה בנאמנה, עם יסורים ותהפוכות מי מנה, משחר חייו גדל על ברכי החכמים והצדיקים בראשית חייו בטבריה עיר הקודש, דרך ישיבת תפארת הכרמל בחיפה, בבני ברק עיר של חכמים וסופרים ובאחרית ימיו בירושלים עיר הקודש על כל חכמיה ורבניה.

משחר נעוריו היה אהוב על כל גדולי הרבנים זיע”א חלקם בחיים. עבר מסכת יסורים קשים בגוף ובנפש, יתמות ועוני, מהפכות ותלאובות, אך תמיד היה שמח ומשמח לכל, והיינו עומדים ומשתוממים על גבורתו ואישיותו בעמדו מול הגלים הסוערים, איתן זקוף ובטוח באל אחד. ספר מוסר מהלך היה, חביב על כולם, אוהב למעלה ונחמד למטה.

המחבר זצ”ל כתב חידושים מפרשות השבוע, דברים מחכמים ונאמנים בחכמה ובתבונה, בודאי שהוצאתם לאור והלימוד בהם יביאו לו נחת רוח עצומה בעולם שכולו טוב, ואין ספק כי יליץ טוב ויעתיר בתפלה על כל מי שיגרום לו נחת רוח וילמד בחיבורו.

תמצא והנחת ללבך היללה ולזוהרניה

 ב"ה ירושלים • ישיבת בני ציון ירושלים

Rabbi Reuven Elbaz

Chief Rabbi of "Beit Israel" district
1 Ezra Street.
Jerusalem 91054, Israel
Tel 02-5000455 Fax 02-5000502

הרב ראובן אלבז

רב ומו"צ שכונת בית ישראל והסביבה
וראש ישיבת "אור החיים"
רח' עזרא 1, ירושלים 91054
טל' 02-5000455, פקס 02-5000502

ג' שבט תש"ע

המליצה וברכה

הנני להצטרף לרבנים החשובים עליונים למעלה להמליץ עבור הספר היקר חיי משה בעניני פרשת השבוע בראשית- שמות מוהרב הצדיק רבי משה יעיש זצ"ל ובעריכתו הנפלאה של הרב אלון ארביב הי"ו סופר בית הדין בנתניה. ולא נצרכה אלא לברכה יהי ה' עמו ויזכה להמשיך ולזכות את הרבים ברב הונא וברב חסדא, מתוך נחת והרחבת הדעת בסיעתא דשמיא וחפץ ה' בידו יצלח להגדיל תורה ולהאדירה ולחבר עוד ספרים כהנה וכהנה להרמת קרן התורה ולהשבחתה.

החותם בברכה:
ראובן אלבז

אני מברך לרבנו הרבני שליט"ו
על ספר חיי משה והנהג' ב' משה יעיש זצ"ל.
דברי להציר על מה שברר בהצורה הצדק' ו' וצ"ל
להוציא דרש' (כיום ברמת דרמטיק) על דצ"ל מדרש' ו'
קט"ו ולא מצאו יצואם, כי אכן אין התיקא מצא
מצדדים להציר יצואם סמכותי, ואם יצאם יתכן אחר
שלש' הצני' אף על האמרא ד' 1967 למלך התורה,
ב' ארצות אשר אהיו שליט' 1967
דבריה ד' שליט'
כ"ב אדר תש"ע

הרב אורי סבן

ראש בית מדרש "רב פעלים"
ע"ש מרן רבנו יוסף חיים זי"ע
רח' השבעה 29 נתניה

יא' בטבת התש"ע לסדר ויחי יעקב

הסכמה

ראה ראיתי אור יקרות מהספר היקר "חיי משה" בעניני פרשת השבוע, בראשית שמות, של הצדיק העניו רבי משה יעיש זצ"ל שנלב"ע בתאריך כב' באלול התשס"ז, ועתה חברו בניו ובנותיו היקרים, להוציא לאור, אור יקרות כדוגמאת הספר הנפלא חיי משה, למען הרבות התורה בישראל, ולהוציא לאורה ולשמחה הספר לעילוי נשמות מו"ר אביהם זצ"ל.

הספר נערך וסודר בצורה נפלאה ונעימה ע"י הרב אלון ארביב הי"ו, ספרא דדיינא בבית הדין נתניה, כשהוא משלים את דבריו של הרב המחבר רבי משה יעיש זצ"ל, הרב יעיש כתב באמצעות דפים ופתקים ראשי פרקים דרשות על הפרשה וכן סיכומים יפים בכתב ידו, ואותם פתקים היוו לדרשותיו שהיה דורש לעמו ישראל, משה שפיר קאמרת, והרב אלון בחכמה גדולה המשיך את דבריו ממקורותיו ומידיעותיו, ובכך השלים את הספר הנפלא הזה, כפי שעיני הקורא יחזו.

אני מברך את הרב אלון, שזכות הצדיק רבי משה יעיש זצ"ל, תגן עליו ועל כל בני ביתו, ויהי ה' עמו, ויזכה לעלות במעלות רמות ונישאות ויפוצו מעיינותיו חוצה, להמשיך ולכתוב ולחבר בכל אשר יחפוץ. וזכות הרבים אשר יצאה מתחת ידו, תעמוד לו בכל מילי דמיטב לעבודתו יתברך, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ויקיים בו מקרא שכתוב: "וזהיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו, ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח".

בברכת התורה

אורי סבן

ראש בית מדרש רב פעלים

ישראל שמואל מיכלוביץ

בהה"צ מהר"מ מזלאטשוב שליט"א
 רב דביהמ"ד בית שמואל זלאטשוב נתניה
 רח' פתח תקוה 62 נתניה

בס"ד יום ד' יג' בטבת התש"ע
 לסדר מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך

הסכמה

אתקינו סהדותא, להעיד בשבח המגיע לכתבים, כאשר זרח והאיר לנגד עיני, האי ספרא רבא דנהר דעה, תכריך כתבים, ישנים גם חדשים, בתורה ובמוסר הם כבושים, פלפול וסלול באגדה ובדרושים, כדרכה של תורה, להוציא תעלומות חכמה ואורה, משובץ בסיפורי צדיקים, קדושי עליון נשמתם בגנזי מרומים, ערוכים מסודרים, בסדר נאה אף נעים, עה"ת ומפרשים, סדרי בראשית ושמות, ושמו נאה לו, "חיי משה", צדיקים במיתתן קרויים חיים, יען כי דובבות שפתיים, שפתי אותו צדיק ובעל יסורין הרב העניו, ורב תבונות, ידיו רב לו במלחמת התורה ובדקדוקי המצוות, ארי שבחבורה, מוהר"ר משה יעיש זצלה"ה, מאשר כתב ורשם וציין בכמה מקומות, הערות והארות וחידושים, למען יעמוד ימים רבים.

יום בשורה הוא, בהופעת אור הבהיר, והנה שמחה מלאני לבי, בראותי כי ידידי חביבי ויקירי דיתב בתווי דלבאי, איש מהיר במלאכתו, מופלא בתו"ש ומהולל בתשבחות, מופלג בהפלת חכמים, ועוטה אורה, ביראה טהורה, משנתו קב ונקי, אוצר בלום, יקר רוח ונפש, הרה"ג אלון ארביב שליט"א, ספרא דדיינא בב"ד בעירנו המעטירה נתני' יצ"ו.

אשר קפץ הלום, צלל למים חיים, והעלה מרגניתא טבא, שיכל את ידיו לטוש אבני פז, ונשתנו לשבת, פנינים יקרים, בהירין וצהירין, כולו אומר כבוד, מעשה ידי אומן, וטוב עשה בעמיו, לרדת ולשוט בים החכמה, אשר היה חתום וסתום בדרך מראי מקומות והערות, בסוגיות שונות, ועתה נהירא כשימשא בטיהרא דיומא, יגע ומצא כדי מדתו ללבן ולברר מקחו של האי צדיקא, ולבאר בטוב טעם ודעת, ברוב חכמתו וכישרונותיו הברוכים, לאוקמי גירסא אליבא דשמעתתא, ולערוד דבר דיבור על אופניו, וגם לרבות מה שהוסיף מדילי, נופך אמרי שפר, אמרים נאים ויפים, לכון לאמיתה של תורה ופשטי, שקל דבריו בפלס מאזני צדק ומשפט, וקולע למטרת האמת.

ומדי עברי בין בתרי אמרותיו, ראיתי סברות ישרות וחידושים נכונים,

דרכו דרך נעם וישר למוצאי דעת, ומשלחן גבוה קא זכה, שפיר כתב וחיידש וכבר איתמחי גברא ואיתמחי קמיע בהוצאותיו הקודמות לזו, ועתה חשב לטובה למען עשה כיום הזה, להחיות עם רב, ובדין הוא שיטול שכרו.

ובכן אפריון נמטיה ונחזיקו במלא חפני טיבותא, ואמינא לפעלא טבא, שיזכהו השם לברך על המוגמר ויתבדרו שמועותיו בבי מדרשא, וידינו תיכון עמו.

והנני בזה לברכו שיזכה לישב תחת קורת גג תורה וקדושה כל ימי חייו, מתוך נחת והרחבת הדעת, שיפוצו מעיינותיו חוצה להרבות חיילים לה' ולמצותיו, ולהמשיך ביתר שאת וביתר עז בפעליו הכבירים, להגדיל תורה ולהאדירה, בסייעתא דשמיא כאוות נפשו הטובה, ולחבר עוד ספרים לזכות בהם ישראל, וממקור הברכה יתברך בגו"ר וכט"ס, חפץ ה' בידו יצליח, עדי נזכה לשמוע קול שופר בקבלת פני משיח צדקנו בב"א.

הכ"ד המצפה לישועתן של ישראל ולהרמת קרן התורה במהרה, ומברכו בלונ"ח

ישראל שמואל מיכלוביץ

A handwritten signature in black ink is written over a circular official stamp. The stamp contains text in Hebrew: "ישראל שמואל מיכלוביץ" (Israel Shmuel Miklobitz) around the top edge, "ק"ר ויז"ל" (Kfar Yitzhak) in the center, and "רח"מ"ת 62 נת"מ" (Ramat Hashikma 62) at the bottom. There are also some illegible handwritten notes within the stamp.

בית מדרש וכולל אברכים

"תהילת חיים"

ע"ש הצדיק אדמו"ר הרב חיים חורי זצוק"ל
ונכדתו הצדקת מרת תהילה שרח עליזה בן שושן ע"ה

בס"ד 3 אלול תש"ע

כחלקו בחיך
 האש כלל "תהילת חיים"
 בינו ונוצק לובה עין הייב המתכה משג ידיו צד
 מה יובל ימים הי"ן אשר נעבה עמו להקבל לבית
 הדפוס את כתבי מה אביו המתכה הי"ן, ולמשן יבין
 שפתחו בוגרות בקברו, ולזכור את הרבים
 ולפעל לבא אמיץ ישר כחו לאורחיה ורה"ב
 בן התי"ן ימצא בהם מרגעיות יפות בן מרגע
 ב'נקותא וכן מצדולי תבונה מאשר יגד ולרח
 ואלה הפל עשה יפה וצבתי של המתכה זמן
 עליו ועל כל משחתו לאורח ימים ושנים חיים
 בשיגד שחולו וכל טוב

בס"ד
 בחלוו ברוד
 03-5792368

בהרכת התורה

רח' קלישר 22 שיכון ה' בני ברק ת.ד. 3178 Kalisher st. Bnei Brak P.O.B. 3178
 טל. 056-581731 03-5707987 (ע"ר: 58034734/2)

ברכה והתורה

לסדר לשמחה את שנת ה'תשס"ג
עם יוסף ועקיבין

את המעשר הירק והפירות, אופי תורה ולמדתי, מטוב המצוג
ב' ה'תש"ז עם יוסף ועקיבין

הברכה אחרי שלש עשר שנים של נאמן בפניך ב' יוסף ועקיבין
מב' ביה"ח גדול בישראל שמואל ומואלו א' משה ועמרם
בגן שמואלים היה. ונתמיד היה מספר א' ה'תש"ז
ידידו בשלפתי ידני לרוב לל' גאון גאון
יהי ב' חש' א' אמוס ופאון, וכוונתו הוא לרצ' עסק ויקר ויאלו בו
הוא נמצא לרוב של איון איון
אלו לרוב עשר לרוב גדולה עם ברכה לכל היום ולכן אחרים היו
המכתב ועבדו א' מפני הצרכים בצום לרוב של קודם יום
בסידורו בקידוש יקרא, חיי אלה
יהי למען ב' בידו יבוא זכרה לרוב גדולה איתם
ועבדו אלה יבואו עתה עם צדו אכיל וזון
עבדו ה'תש"ז

יוסף ועקיבין

מתוך דרשת הגאון הגדול מורנו ורבנו שלמה בן שמעון שליט"א

חבר בית הדין הגדול

פרשת ויגש

"וַיָּרָא אֱלֹהֵי וַיִּפְּלַעַל עַל צְנֹאֲרָיו וַיִּבְּרַךְ עַל צְנֹאֲרָיו עוֹד" (בראשית מו, כט)

הנה ברש"י כאן כתב "...אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמר רבותינו שהיה קורא את שמע" ע"כ. וכן איתא במסכת דרך ארץ זוטא (פרק א): "העבר רצונך ורצון חברך מפני רצון שמים, שכן מציינו ביעקב שלא נשק ליוסף" ע"כ. והתמיה מובנת מאליה, איזו קריאת שמע שדוקא עתה קראה יעקב אבינו ולא יוסף, אם נאמר שהיה זמן קריאת שמע של שחרית, ולכן יעקב קרא, אם כן, גם יוסף היה צריך לקרוא קריאת שמע ולמה לא קרא? ואם משום שהיה לו זמן עד שלש שעות, אם כן, גם יעקב היה יכול להתעכב ולקרוא אחר כך, ואם היה זה זמן קריאת שמע של ערבית, גם זמנה עד חצות הלילה, ולכן יוסף לא קרא. אם כן גם יעקב יכל לקרוא אחר כך ולמה קרא אותה בדיוק כשנפגש עם יוסף (עיין בט"ז או"ח סי' סו סק"א שהקשה כן¹ ועיין שם מה שכתבו המפרשים בזה).

וראיתי בספר "משכיל לדוד" (לרבי דוד פארדו) שהרגיש בקושיא זו וכתב לבאר: נראה דיוסף כיון שהוצרך לצאת בבוקר ולהזדרז לכבוד אביו קרא קריאת שמע לאחר עלות השחר מיד, כדפסקינן בפ"ק דברכות, אבל יעקב היה קורא בעיקר המצוה כותיקין סמוך להנץ החמה ובאותו זמן הגיע יוסף אצלו. עכ"ל.

וקצת קשה, הא ודאי גם יעקב אבינו לא יצא בלילה כדאמרין בריש פסחים (ב). "לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב" ובודאי שיעקב אבינו קיים זה, אם כן בודאי שיצא רק בעמוד השחר להמשיך בדרכו, ואם כן, למה לא קרא גם יעקב אבינו, גם כן קריאת שמע? ונראה לומר דהא יעקב אבינו אף שהיה בא בדרך, מכל מקום לא היה לו צורך לקרוא קריאת שמע קודם הנץ שהרי הוא היה

1 וזה לשון הטי"ז: ממה שמצינו גבי יעקב כשבא אליו יוסף לא הפסיק בקי"ש כמי"ש רש"י בחומש והרי מציינו במקום אחר שחלק לו כבוד בשביל המלכות כדכתיב ויתחזק ישראל ופרש"י מכאן שחולקין כבוד למלכו' וא"כ למה לא הפסיק בשמע בשבילו וי"ל דבפסוק הראשון הי' עוסק ובו אין מפסיקין כמי"ש השיע כאן.

רק רוכב ולא מנהיג כדכתיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבֵיהֶם (מו, ה), ואם כן היה יכול יעקב לקרוא קריאת שמע בנחת בזמן הנץ, מה שאין כן ביוסף שהוא עצמו הכין את הסוסים והוא היה המנהיג, כדכתיב "וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִמְּכַרְבָּתוֹ וַיַּעַל לְקַרְאֵת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה" (בראשית מו, כט), ופירש"י: הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה להזדרז לכבוד אביו (ומקום הדברים בראשית רבה [פרשה נה ח] אהבה מקלקלת את השורה שנאמר: וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִמְּכַרְבָּתוֹ, וכי לא היה ליוסף כמה עבדים, אלא אהבה מקלקלת את השורה), ומכיון שכן היה מוכרח לקרוא קריאת שמע קודם עיקר זמנה, בעמוד השחר. ולכאורה קשה, האם בשביל הידור מצוה שרצה לעשות שהוא בעצמו ינהיג את המרכבה כמו שעשה אברהם אבינו שנאמר בו "ויחבוש את חמורו" (שם כב, ג), יפסיד מלקרוא קריאת שמע כותיקין וכנראה שהיה סבור יוסף שבודאי יגיע לקראת יעקב אביו לפני זמן הנץ, לכך לא קרא קריאת שמע קודם צאתו.

ולי נראה דיוסף באמת לא קרא קריאת שמע בעלות השחר, דלא יתכן שיוסף הצדיק לא דקדק לקרות קריאת שמע כותיקין, אלא שברגע שהגיע יעקב אבינו למצרים היה בדיוק זמן קריאת שמע כותיקין, ולכך יעקב אבינו קרא קריאת שמע של שחרית, אבל יוסף לא קרא כיון שנזדמנה לו ליוסף מצוה יקרה מאד של כיבוד אב שלא זכה לקיימה עשרים ושתים שנה, היתה מצוה זו חביבה עליו ביותר והעדיף להקביל פני אביו על פני קריאת שמע כותיקין אף שהיא מצוה קודמת ותדירה, וקיימא לן תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם! בכל זאת, כיון שמצוה שנזדמנה לו עתה אצלו היא נדירה, העדיף אותה על הקריאה שלה בהנץ החמה.

וחילא דילי דמצוה חביבא על האדם דוחה מצוה שהיא תדירא מהא דאיתא במסכת ברכות (ב). במתניתין "מאמתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן", ע"כ. והקשה שם הצ"ח ז"ל: ואף שאסור לאכול משהגיע זמן קריאת שמע וכו', אולי הכהנים מותרין לאכול בתרומתן אז, אפילו בזמן קריאת שמע, כיון שאכילת תרומה מצוה היא כעבודת עבודה במקדש, עיי"ש. והביא דבריו הרב בן יהודע שם והקשה עליו ז"ל: ועדיין יש להקשות אין הכי נמי אכילת תרומה מצוה כעבודת עבודה, עם כל זה, מאי חזית להקדימה על מצות קריאת שמע דאורייתא ומה טעם יש להקדימה [ואני מוסיף דקריאת שמע

היא מצוה חיובית שכל איש מישראל חייב לקרוא קריאת שמע בוקר ובערב, ואילו אכילת תרומה זו מצוה קיומית. ואין כל חובה על הכהן לאכול תרומה כלל, ורק אם אוכלין מקיים המצוה]. ונראה לי דכל מצוה שישנה רק אצל בני אדם פרטיים ולא שייכת בכל אדם תהיה חביבה יותר אצל בעליה, ולכן כיון שאכילת תרומה שייכת רק אצל כהנים בלבד היא חביבה עליהן טפי וכו' עיי"ש, [ובייחוד שהמשנה שם מדברת בכהן שנטמא ואינו יכול לאכול תרומה עד שיטהר, לכך חביבה עליהן וקודמת למצות קריאת שמע].

ומזה נלמד לענייננו כיון שמצוה יקרה זו אצל יוסף שנבצר ממנו לקיימה עשרים ושתים שנה, היתה מצוה זו חביבה עליו כל כך ולכן הקדימה להזדרז לכבוד אביו ודומה מצות קריאת שמע לאחר מכן אף שעבר זמן הנץ החמה.

ובזה ישבתי דברי המגן אברהם (או"ח סי' תרעב סק"ב) שכתב שמי שלא התפלל מעריב מדליק קודם דאין צריך זמן כל כך, וליכא למיחש שמא ישכח מלהתפלל תפילת מעריב וכתב הרב שואל ומשיב (מהדורה רביעאה, סי' ריט), שהקשה לו חכם אחד דמדוע לא יתפלל מעריב קודם שהיא תדיר וכתב שם שהרב "שב יעקב" עמד בזה [עיי' גם במחצית השקל] ובאמת שהדבר פלא דלהקדים והיא תדיר קודם וכו', ועיין שם מה שהאריך.

ולפי דברינו אתי שפיר דכיון דמצות נר חנוכה היא פעם בשנה וחביבה עלייהו דאינשי דחו מפניה מצות תפילת ערבית שהיא תדירה.

ובזה יובן לנו מה שכתב הרב ברכי יוסף (סי' תרנב) וז"ל: נהגו קצת מהמהדורים לברך על הלולב בהנץ החמה בתוך הסוכה ולנענעה ואחר כך בשעת ההלל מנענעים וכן כתב גם בערוך השלחן שם שכך נהגו גדולי עולם וכל ישראל, עכ"ל.

ועל כרחק כדכתיבנא כיון שמצוה זו באה מזמן לזמן משנה לשנה חביבה עלייהו דישראל וקודמת גם לתדיר.

(עד כאן דברי הגאון רבי שלמה בן שמעון שליט"א)

דברי פתיחה והקדמה

יתברך הבורא וישתבח היוצר מלך מלכי המלכים הקב"ה אשר בחר בנו מכל העמים והבדילנו מן התועים ונתן לנו את תורתו תורת אמת וחי עולם נטע בתוכנו.

שנינו במדרש (ב"ר סט) "והיה זרעך כעפר הארץ, מה עפר אינו מתברך אלא במים, כך בניך אין מתברכין אלא בזכות התורה שנמשלה למים". ואפשר לפרש בדרך דרש ע"פ מה ששנינו בתענית (ז). "...למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה וכו', אף דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה", וכן אמרו בגמ' (נדרים נה). "ומדבר מתנה וכו', וכיון שעושה אדם עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל ניתנה לו תורה". ובמסכת חולין (פט). איתא שאברהם אבינו ע"ה הצטיין בענוותנותו וכמו שנאמר "ואנכי עפר ואפר" נמצא ש"עפר" רומז לענווה ע"כ. ובכך נראה לחבר בין הדברים בכוונת הפסוק "והיה זרעך כעפר הארץ" דהיינו שיהיה לאדם ענוה ושפלות כעפר הארץ שכולם דורכים עליו, ואם כן יזכה להבין התורה ובכך יתקיים המשך הפסוק "ופרצת ימה וקדמה וכו'", שיזכה להפיץ מעיינותיו חוצה בארבע כנפות, ודו"ק.

זכינו להשתתף במלאכת ליקוט ספר יקר ונעלה זה - "חיי משה", וכשמו כן הוא, כל חייו ופועלו של "כלי מלא" באיסוף ממחברי הספרים על התורה הקדושה, גמרות מדרשים ואמרי חז"ל, ואסף איש טהור, האי גברא יקירא, כלי מלא ספרא, תורה ומשנה וגמרא, בהבנה זכה וישרה ובדעה צלולה וברורה, מוה"ר רבי משה יעיש זצ"ל, אשר עמל ויגע בחיפוש מחיפוש בספרים הקדושים, וכתב הכל בפתקים לזכרון בין כל חפציו, ערב פטירתו. ועתה בניו היקרים יובל ואליהו, והבנות הנכבדות חנה, רחל, אסנת, אושרת ואורית הי"ו, נטלו את אוצרו והביאו אותם שאשתדל בעבורם לחבר ספר זכרון, ליראי ה', לעילוי נשמת אביהם.

ואכן, מלאכה קשה, לקחתי על עצמי, לפענח את כל הכתבים ולחלקם לפרשיות, ולמצוא ולדלות את הרעיון כפי שדרש אותם, דרש דרש משה, ועתה הנה הבאתי

את ברכתו בדוגמאות ספר.

על המנוח זצ"ל בידיעותיו התורניות אין חולק, ראה כתביו הרבים, על הש"ס והפוסקים, חיבור על ש"ע הלכות טרפות, ומקצת מאבהע"ז, וכן מאמרים על הזהר הקדוש, אך בענווה שלו גילה לנו טפח אך הסתיר טפחיים מחידושו העצומים. וניתן בס"ד ללמוד זאת מהא דשנינו בברכות (ה:): מעשה ברבי אלעזר שחלה והלך רבי יוחנן רבו, לשאול בשלומו וכאשר הגיע ראה ר' יוחנן לפניו בית אפל גילה ר"י (רבי יוחנן) לזרועו ומאור קדושתו הואר הבית וראהו לרבי אלעזר תלמידו ששוכב ובוכה ושאלו לסיבת בכייתו אם משום שלא הספיק כפי רצונו ללמוד תורה הלא שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים, ואם משום מזונות שראה שאפילו נר לא היה לו להדליק בבית, אין כל אדם זוכה גם לשלחן תורה וגם לשלחן עושר ויודה לאל שזכה לשלחן תורה ששלחנו עולה לאין קץ ושיעור מעל שלחן העושר, ואולי משום שמא נפטר לו בן הוציא לו רבי יוחנן את העצם שנשארה לו מבנו האחרון והראה שאפשר להתגבר גם על כך עד שענהו רבי אלעזר שהוא בוכה עליו על רבי יוחנן רבו על אותו יופי מופלא שעתיד גם הוא ליאבד מן העולם ולהתבלות בעפר, דכאשר חז"ל (ב"מ פד.) מתארים את יופיו של רבי יוחנן מדמים זאת לכוס של כסף שעדין אדומה ולוהטת מכור ההיתוך ומסביבה עלי ורד אדום ומונחת בין חמה לצל וזהו רק מעין היופי של הזהרורית שהיה בוקע מתוך פניו של ר"י והשיב לו רבי יוחנן שעל כך באמת ראוי לבכות ובכו שניהם עד שלבסוף שאלו אם הוא מרוצה בחוליו ואמר לו שלא, ורפאהו ר"י לר"א, וכל המתבונן בדברי חז"ל הנ"ל משתומם היאך יתכן שהקדושים עליונים אשר בכחם היה להחיות מתים (ע"ז י:): יתאבלו על יופי חיצוני אשר אין בו ממש.

לעומת זאת, כאשר דנו לענין שאר דברים אשר הם באמת חשובים ביותר לא החשיבם רבי יוחנן ללא כלום, שכאשר שאלו על צער גידול בנים אשר מי יוכל לשער צער שיכול בנים ועוד. רב נסים גאון (ברכות שם) מבאר בשם קדמונים שלרבי יוחנן היו עשרה בנים זכרים שכולם מתו, אחד אחר השני ובנו האחרון מת מיתה משונה שנפל לתוך יורה רותחת ומעוצם קושי הרתיחה התמסמס בשרו ולקח ר"י עצם פחות מכשעורה מאצבע בנו שלא תקבל טומאה והיה מנחם עמה

אבלים ומי יוכל לשער גודל בטחונו וחוזקו של ר"י באלוקיו שברגע היותר קשה בחיים כל מחשבותיו רק איך לעשות טוב עם הזולת ולא חש בזה על צערו הפרטי כלל. ובאשר למזונות חז"ל אומרים (ב"ב קטז). קשה עניות בביתו של אדם יותר מחמשים מלקיות שלקה איוב וודאי שעיקר צערן של הצדיקים הוא על הביטול תורה שנגרם מכך וכדברי חז"ל (עירובין מא) שדקדוקי עניות מעבירין דעתו של אדם. ובאשר למצבו הכלכלי של ר' אלעזר חז"ל בתענית (כה). פוקחים לנו מעט את העינים על העניות הכבירה ששררה בביתו שאפילו ביום שהקיז דם, שזהו מצב של פיקוח נפש אם לא אוכלים דברים שמנים. הגמ' בשבת (קכט) אומרת לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו ואפילו מנעלים שברגליו ויספיק לעצמו צורכי סעודה שלאחר הקזת דם. ואפילו באותו היום הגמ' אומרת שלא היה לו בביתו דבר לאכול למעט צלע של שום שנמצא שם ומרוב חריפות השום מסוכן לאוכלו ובלית ברירה אכלו ובאמת שכמעט נפח נשמתו באותה שעה (עיי"ש המעשה באריכות) וגם על כך לא השגיח ר' יוחנן. ועיקר הקושי בנחמה הראשונה שאפילו אם לא הספיק כל כך תורה העיקר שכיוון לבו לשמים והלא ידוע שכל עיקרם של צדיקים ומהותם זהו התורה הקדושה וכדברי רב האי גאון (מובא ב"שם גדולים" למרן חיד"א) שהעיקר בתורה ועבודת השם היא לימוד הש"ס והלוא ר' יוחנן עצמו השתגע ולבסוף נפטר מרוב צער שהיה חסר בבהירות של לימוד התורה (ב"מ פד:). ועוד דר' יוחנן מכר את כל רכושו על מנת ללמוד תורה וכאשר נפטר קרא עליו הספדן "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה" (שה"ש ח, ז) שאהב ר' יוחנן את התורה, "בוז יבוזו לו". ואפילו על כך פייס ר' יוחנן את תלמידו ועם על כל הדברים הקשים הללו ראה ר' יוחנן שאפילו על כך אין סיבה להצטער היאך הסכים לבכות על "שקר החן והבל היופי" (משלי לא, ל).

ומתרץ המהרש"א עפ"י הגמ' בב"מ (פד) דאמר ר' יוחנן אנא אישתיירי משרידי ירושלים דר"י הוא האחרון שנשאר מאנשי ירושלים, ועל זה בכו ר"י ור"א שכל עוד שר"י חי עדין נשאר זכר למקדש וכשהיו רואים היו מבינים קצת את גדולתו האלוהית של ר"י בין במידות ובין בחכמה ובידיעת התורה היו מבינים קצת מה הפסידו בחורבן הבית וכמה שהיה חשוב וכן ביופיו המיוחד. וכדברי הגמ' (סנהדרין צב) שהיו בחורי ירושלים מגנים את החמה ביופין כשהיו רואים זאת היה דאב

לבם על חורבן ביהמ"ק והיו מצפים ומשתוקקים מתי יבנה בחזרה ויחזרו אנשים כימי קדם. ועל כך בכו על מיעוט כבוד שמים שיהיה אחרי פטירתו של ר' יוחנן שלא ידעו עוד מה חסר באמת ועל דא קא בכינא. גם אני על מיעוט כבוד שמים שנגרם כאשר מסתלק אדם דגול מהעולם שלא נותר לו ממלא מקום וכדברי חז"ל (מגילה טו) צדיק אבד לדורו אבד, משל למרגלית שאבדה כל מקום שנמצאת מרגלית שמה הוי אומר שלא נאבדה, אלא לבעליה, כשם שאי אפשר לתאר במילים יהלום יפה עד שלא יראו יפיו בעיניו כן דברים הללו.

השיר והשבח לעמל והיגיעה והטורח שיגעו בניו יובל, אליהו, והבנות חנה רחל ואוסנת, אושרת ואורית לכבודו של המנוח היקר רבי משה יעיש זצ"ל לקראת יום השנה השלישי [המנוח נלב"ע בתאריך כב' באלול התשס"ז] במימון הוצאת הספר "חיי משה", (ח"א) בראשית שמות, ישלם ה' פועלם ותהי' משכורתם שלמה מאת הבורא, ויזכו לשפע ברכה והצלחה.

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ותכל כל מלאכת הקודש ותשלם כל עבודת ה' עד הנה.

ואוסיף, כי שם הספר שבחרתי "חיי משה" לרמוז כנהוג ע"פ הרוקח ועוד, ששם הספר יהיה ברמז על שם המחבר, ואכן שם המנוח "משה" רומז, "חיי" כשם משפחתו "יעיש", ותרגומו בלע"ז חיים.

פותחים בראש בכבוד האכסניה, הנה ברך לקחתי וברך לו אשיב לכב' מו"ר ועטרת ראשנו הרה"ג ר' **אורי סבן** שליט"א נשיא בית המדרש "רב פעלים" המתווה לנו את דרך התורה, במסילה העולה בית א-ל, ובית מדרשו שמשה לנו לאכסניה שנים רבות, שיזכה לגדל ולטפח עוד עדרים עדרים לתורה ועבודת ה'. וכן אברך את החברים היקרים יושבי הספסלים בבית המדרש "רב פעלים" בכל מילי דמיטב ויזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם.

ואשר על ידו השני, כב' הגה"ח בנש"ק הרב **ישראל שמואל מיכלוביץ** שליט"א - אב"ד ק"ק זאלטשוב נתניה, אשר המריץ אותי בכתיבת חיבורי זה, ועבר והגיה כידו הטובה, שלא על מנת לקבל פרס, ורק כדי שאוכל להוציא לאורה ולשמחה

את הספר "חיי משה", ישלם ה' פועלו ותהי' משכורתו שלמה מאת הבורא.

ואפריון נמטייה לידידי ואהובי הרה"ג ר' **שמעון פריי** שליט"א שנתן את כל כולו למען הוצאת הספר "**חיי משה**" והגיה ותיקן והוסיף מדיליה, עד אשר יצא דבר מתוקן ומזורז, שיזכה לרוות נחת מכל יוצאי חלציו, וימשך עליו שפע ברכה והצלחה בכל מעשיו ידיו.

ואציין לשבח את ידידנו היקר והנעלה, איש אשכולות, מיחידי סגולה לו נאווה תהלה, ר' **נחמיה פירסטון** שליט"א, אשר דרכו הגיע אלי העבודה הנפלאה שעשיתי עד כה. שהי'ת ימלא כל משאלות לבו לטובה ולברכה מתוך נחת ושלווה ובריאות גופא ונהורא מעליא הוא וכל אשר לו. אכ"ר.

גם ברכות יעטה לאוהבי התורה, לתורמים הנכבדים שהואילו לתת מהונם ואונם על מנת שנוכל להוציא קונטרס זה, וברכה יקרה לידידי אנשי חיל, אנשי אמת לתורה ולתעודה שבחרו להישאר בעלום שם, ישלם ה' פועלו ויזכה לשפע ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו.

חובה קדושה ונעימה להזכיר ולשבח את הורי היקרים והמסולאים מפז, הר' **גבריאל יצ"ו** ומרת אמי **רבקה** שתחי' שהשתדלו לגדלני לתורה וליראה ולהדריכני בדרך הישר והטוב עד כה. אתה ה' תשמרם, וכצינה תעטרם, בבריאות איתנה. כמו כן, אברך את סבתי היקרה מרת **מרים** הי"ו שתזכה לשובע שמחות ואריכות ימים ושנים מתוך בריאות איתנה, וכן נברך את כל הדודים והדודות, וברכה חמה שלוחה לאחיותיי ולגיסיי היקרים שיזכו הם וכל אשר להם לעלות מעלה מעלה במעלות התורה והיראה, מתוך אושר ושלווה ונחת רוח.

אזמר בשבחין למר חמי היקר הרה"ח רבי **יוסף שיליאן** נר"ו אשר נותן את כל כולו למען התורה ועליו נאמר "תמכין דאורייתא" שהוא לנו לעזר ואחיסמך מאז ומתמיד, יהי' שכרו כפול מן השמים לראות רוב נחת ושמחה מכל יוצאי חלציו מתוך בריאות ונהורא גופא מעליא, כן אשלח ברכה לבניו וכלותיו שיחיו, שהקב"ה יזכה אותם לראות ולרוות נחת מכל יוצאי חלציהם מתוך נחת ושלווה ובריאות איתנה, הם וכל אשר להם. ודברי התורה יהיו לרצון לנפש רוח ונשמה

של מרת חמותי, הצדקת מרת **שושנה בת פרידה** ז"ל, נלב"ע כו' בסיון התשנ"ט.

וברכה אחרונה, אשגר לרעייתי היקרה והנכבדת מרת סאלי מנשים באוהל תבורך, אשר עומדת לימיני כל הזמן, לא חוסכת כל מאמץ וטירחא למען אוכל ללמוד התורה בהשקט ובטח, בכך שנושאת ונותנת בעול הבית ובחינוך בננו היקר והאהוב כמר **גבריאל מצליח** ובתי מרת **שירת מרים** הי"ו, והכל למטרה אחת שאזכה להתעלות ברוחניות, ישלם ה' פעלה, ותהי משכורתה שלמה מאת הבורא, ונזכה לשמוח בכל יוצאי חלצינו מתוך בריאות איתנה, אכ"ר.

אודיע נאמנה - כי כל חפצי שיצא דבר מתוקן ומבורר ממה שהשתדלתי לאסוף מהספרים ואמצא חן בעיני הקוראים, והיה זה שכרי.

ואסיים בברכת הדיוט לכב' הבנים היקרים, המסולאים בפז, כי יהיה ה' בעזרם להוציא לאור יתר כתבי והגיגי אביהם זצ"ל, ויזכו שמעיינותיהם יפוצו חוצה ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה מתוך אושר ובריאות איתנה בעושר ואושר בברכות מרובות, הם וכל אשר להם לאורך ימים ושנות חיים ושלום, אמ"ן.

החותם לכבוד התורה ולומדיה,

אלון בלאאו"מ גבריאל נר"ו **ארביב** ס"ט

המו"ל והעורך בס"ד

משה אמת ותורתו אמת

מנהג ישראל לכתוב את קורות חייו של המחבר בתחילת הספר. אך מאחר והצדיק רבי משה זצ"ל, בענוה הרבה שלו, רצה לכתוב את דבריו כזכרון, בחרנו להציג את תמצית חייו כפי שהעלה לזכרון, וכל דבריו נכתבו במלואם, ולא נשמט דבר, כפי שיחזו עיני הקוראים.

נזכה שכל דבריו מכאן ואילך יהיו לרצון לפני ה', ויזכה למנוח עולמים במעלות הצדיקים, קדושים וטהורים, כזהר הרקיע.

העורך ס"ט

זה לשונו הטהורה:

יום ג' כ"ה באדר ב' התשמ"א

קורות חיי (יליד טבריא)

אני ע"ה משה בן יעקב וחנה למשפחת יעיש, אשר גרה בעיר הקודש טבריא כמה דורות חשובים, טבריא עיר הקודש הטומנת ברגבי אדמתה מאות ואלפים של צדיקים, תנאים ואמוראים.

זכיתי בעיר קודש זו להיות אחד מבניה, הרי סבי אב אבי, משפחתו הגיעה מהעיר דס שבמרקו, וכשהגיעה המשפחה באניה לחופיה של העיר יפו, שם נולד סבי, ולאחר זמן קצר, עלתה המשפחה להתיישב בטבריא.

בעיר העתיקה בטבריא שם הונחה עריסתי בחודש כסלו שנת התרצ"ו, נולדתי לאבי ע"ה יעקב בן משה וחנה למשפחת בן דוד יוסף (יעיש).

הכינוי "יעיש" של המשפחה ניתן לה בעקבות סבתי שהיתה יולדת ילדים אך למרבה הכאב היו נפטרים עד שנולד דודי ונתנו לו את השם "דוד" וגם "יעיש" שתרגומו בערבית "יִחְיָה", וכך נסובה כל שם המשפחה ליעיש.

משפחתי היא אחת המשפחות הותיקות וכן החשובות מבין אנשי טבריא, היו אנשים תמימים, ישרים וצדיקים, וגדולים בלימוד התורה, הנגלה והנסתר, מאז קיומה ועד היום הזה. מצד אבי אני כבר ארבע דורות בארץ ומצד אמי ז"ל שבע דורות כמי שקבלתי מבית אבי אבא. משפחתי גר בטבריא עוד בזמן העלייה החשובה שעלו לארץ גדולי ישראל וחכמיה בזמן רבי יעקב משה טולידנו זצ"ל שהיה שר הדתות, וכן רבי יעקב חי בירדוגו זצ"ל, וכן הרה"ג רבי יעקב חי זריהן זצ"ל הרב הראשי וראב"ד לעיה"ק טבריא והמחוז. החכמים שהזכרתי הם ילידי טבריא ואבותיהם ואבות אבותיהם עלו לארץ הקודש וגרו בטבריא תובב"א.

מאוחר יותר עלו לארץ הקודש כמו רבי רפאל ביבס זצ"ל אשר הקים בטבריא תלמוד תורה ראשון בסוגו בעיר העתיקה בטבריא אשר למדו בו גדולי ישראל מאז ועד היום וכן באותו תקופה עלה לטבריא הרה"ג רבי מאיר ועקנין זצ"ל אשר שמש בטבריא כרבה הראשי וראב"ד והמחוז. ולפנים רב באמריקה וכן בחוץ לארץ בכמה מקומות שמש כדיין וכרב מחשובי העדה הספרדית דאז.

אני זוכר את עצמי עוד מגיל הילדות, בהיותי עוד נער כבן 6 שנים ופחות מזה, אספר בקצרה את מה שזכרוני עוד זוכר בימי נעורי, את כל הנדודים, וכן כל הסבל אשר סבלה משפחתי, ואת כל התלאות והייסורים בארצינו, הלא היא ארץ ישראל ארץ הקודש, בתחילה חיינו עם העם הערבי בטבריא כפי שידוע לי וכפי שספר לי מו"ר אבי ר' יעקב יעיש נ"י היו חיים חשובים ושקטים, פחות או יותר, עוד בזמן הטורקים היו חיי היהודים בטבריא לא רעים רק היו מצבים קשים כי היה רעב קצת ולא היה מספיק המזון לישוב בזמן ההוא רק אחרי עליית הבריטים לארץ ישראל עוד בזמן הגנרל אלנבי בשנת 1918 לארץ ישראל, השתפר המצב ונהיה ממש נפלא והיהודים והערבים חיו חיים טובים מאד, וטבריא הלכה והתפתחה כל הזמן לטובה, התייתמתי בגיל רך מאד בעודי בן שנה בערך ולא הספקתי להכיר את אמי ז"ל חנה לבית אוחנה ז"ל. משפחת אוחנה הייתה בזמן ההוא אחת המשפחות החשובות בטבריא, ורבי מרדכי אוחנה זצ"ל שהיה דודי מצד אמי ז"ל הרביץ תורה וכן היה שליח שד"ר שהיה יוצא לחוץ לארץ והיה מאסף כספים לאנשי טבריא בזמן מצוקתה ואחרי כן היה אחד מראשי כולל רבי מאיר בעל הנס בטבריא, ואחראי על הקופות אשר באו מכל קצוות תבל. מאמי ז"ל נולד גם אחי, יבדל לחיים ארוכים, הלו הוא יהודה יעיש בן חנה ז"ל, אנו היינו רק שני אחים

מאם אחת ואשר גידלונו ברוב סבל וצער עד בלי די, אבי שיהיה בריא עד מאה ועשרים, לא חסך לנו ולא חסר לנו מאומה, וארבע שנים תמימות גדל אותי ואת אחי ולא נשא אשה כי אנו היינו רכים בשנים ולבו לא נתן לו להתחתן ולהשאיר אותנו זרוקים במוסדות.

את סבי ז"ל רבי משה יעיש, אשר אני נקראתי על שמו, עוד אני זוכר אשר לימדני את צורת האותיות של "אלף בית", ואת גערותיו בי ובאחי, אבל תמיד אהב אותנו, ובפרט כאשר מתה אמי ז"ל, ונשארונו יתומים בלי אם, עוד בהיותי בן ששה חודשים כפי שספר לי אבי רצו הערבים בטבריא בעיר העתיקה להתנקש בחיי אבי כי אבי היה מאנשי אצ"ל ופעם ארבו לאבי בלילה ורצו לירות בו, אמנם נודע כבר לאבי ואבי התגונן ושמר כל הלילה בעוד אמי ז"ל יושבת על ידו והאקדח טעון בידו עד אור הבוקר למחרת היום מאחר שהמתנקש לא יכל לעשות מאומה, בגלל ערגותו של אבי החליט לפוצץ את ביתנו אשר היה בתחילה בעיר העתיקה אשר בטבריא הדבר נודע לדודי ר' דוד יעיש נ"י, אח אבי, שיהיה בריא, אולם, למחרת בבוקר הלך דודי והזמין עגלה אשר הובילה את כל החפצים שלנו לשכונה אחרת בטבריא אשר נקראה בימים ההם אחוה א' לא רחוקה כל כך מבית העלמין המקומי. עוד באותו לילה פוצץ הבית שלנו כמובן שהיה ריק, שכירות לא שלמנו ממש, ולמרבית הפלא נודע לערבים כי לא היה אף אחר בבית והערבים לא רצו להאמין והתפרסם כי ביתו של ר' יעקב יעיש נהרס ע"י הערבים הפרועים בטבריא וכך ניצלתי אני, ואמי ז"ל, וכן אבי יבדל לחיים ארוכים, מאותו מתנקש אלמוני. וגם באחוה א' חיינו לא היו ממולאים בפז גם שם לא היו חסרים צרות מצד הערבים. אחרי שגדלו קצת היינו בערך בגיל 6 ואחי יהודה בן 5.

אמר דודי לאבי בוא ונסע לדמשק אשר בסוריה ושם תבחר לך אשה ותחתן, אבי הסכים ונסענו כל המשפחה כלומר אני אחי ואבי ודודי לדמשק ואבי לקח אשה יראת שמים ממשפחת קטן אשר בעיר חלב אשר לסוריה. אני עוד זוכר כאשר אבי לקח אותנו לטיול אותי ואת אחי יהודה, אני לא יכול לתאר לא בכתב ולא בעל פה את לבנון איזה ארץ יפה, ואיזה ארץ מפותחת ממש עיר קיט ונופש לכל התיירים, מכל קצוות תבל באו ונהרו אליה תיירים, מה שאדם רוצה מכל הדברים היה בה ומכל המאכלים והמתקים למיניהם וכן אבי לקח אותי לאיזה מקום שהיה נראה לי כמו גן חיות קטן ואני זוכר איך שהערבים היו מתנהגים אתנו

וראיתי את השנאה שהיו שונאים ממש את היהודים ובפרט לאלו שבאו מארץ ישראל ללבנון וכן לסוריה אשר לדמשק. אחרי שחזרנו לטבריא כמובן נסענו דרך צמח ברכבת ועברנו שבעה מנהרות חשוכות ומסריחות, אני זוכר את כל זה, כמו שנסעתי עכשיו, היינו אני ואחי יהודה באיזה מוסד בקריית חיים אבל לא זמן רב אולי שנה או שנתיים לא יותר ואז חזרנו לטבריא אבל כאשר היינו במוסד אני זוכר שפרצה אז מלחמת העולם השנייה, עם הגרמנים הארורים והרשעים ימח שם, ואיך שהמדריכה של המוסד אמרה לנו להכנס למקלט, אני חושב שעברו כמה מטוסים מעל התחום של המוסד שלנו או לעיר חיפה הסמוכה.

עכשיו נזכיר על מצב בריאותי, כאשר הייתי ילד בגיל שנתיים בערך, הלכתי לשחק במים פתחתי את הברז וישבתי בתוך גיגית מים ולא היה מי שישגיח עלי, זה קרה כאשר בן דודי נהרג ע"י מתנקש בעיר העתיקה בטבריא כאשר הלך לאפות מצות שמורות הוא ואבי ז"ל רבי מסעוד יעיש ז"ל אמי ז"ל הלכה לבית דודי והיתה כל היום יושבת שם ובוכה עם כל המשפחה על אובדן אותו רב חשוב וגאון ושו"ב מעולה משופרא דטבריא, אבי היה הולך לפעולות של אנשי האצ"ל אשר היו בזמנו בטבריא והיה נלחם נגד הצורר הבריטי אשר עשה הרבה צרות לעם ישראל, משפחתנו לא רצתה להשלים עם המצב ופתחה בשורה של תגמולים באותו לילה סגרירי הלכו כמה מהבחורים של משפחתנו ושרפו את הסירות של הערבים בטבריא, וכן התנקשו בחיי הערבים המקומיים, אשר הם לא שקטו עד אשר נקמו את דמו של דודי היקר באדם. באותה תקופה כאשר הייתי חולה בדלקת הריאות, היתה אז מחלה קשה מאוד מכיוון שבזמנו עוד לא מצאו לה תרופה נאלצו הרופאים בבית החולים שויצר אשר בקרית שמואל בטבריא לנתח אותי בניתוח קשה מאד, אשר נאלצו לחתוך בגבי ולהוציא צלעות כדי לשאוב את כל המוגלה אשר הצטברה בגבי, וכן בריאה, וכמובן זה לקח הרבה זמן כמעט שנה ואני שוכב בבתי חולים וכאבר המדולדל אשר בקושי נושם ואשר הרופאים התייאשו ממני, ובעזרת האל החלמתי.

ואחרי כמה זמן הלכתי לגן ילדים ואני עוד ילד בגיל 5 שנים. באחד הגנים החדשים אשר נפתחו בשכונתו אחוה א' ואשר נחשב למקום החשוב כמעט בטבריא מבחינת השבב שרה כלומר הגיבורים אשר צמחו מאחוה כפי שאני זוכר שהערבים עמלו מאוד לכבוש את השכונה ולא יכלו בשום פנים ואופן, הבריטים

הארורים או כפי שנקראו בימים ההם הכלניות כפי שהיינו אנו הילדים קוראים להם ושרים להם כלניות כלניות אדמדמות הם היו נכנסים לשכונה שלנו עם משוריינים כדי לחפש נשק וכן תחמושת. הסכסוך ערבי ישראלי הלך והתפשט במהירה בשוכנת ד' בקרית שמואל פרצו ערבים פורעים והרגו ושרפו משפחה שלמה עם ילדים וזקנים ונשים ביחד.

אז התחילו גם אנשי אצ"ל ולח"י ושרטן בטבריא להכות באויב מכת מחץ קשה בכל הגזרות. זה היה ביום לילה שקט עם ירח מלא באו כמה נושאות גיסות של הבריטים לשכונה שלנו באחוה ופשט על משפחת יעיש הלא היא משפחתי המהוללה והמפורסמת במעלליה והתחילו לערוך בדיקות וחיפושים מבית לבית התחילו בבית דודי. מחנה גדול של עצירים יהודים מכל אנשי המחטרות אפילו מאנשי ההגנה אשר היו מלשינים על אנשי האצ"ל הלח"י ושרטן ואשר נקראו כפי שזכרוני עוד זוכר אנשי הסאידי, כאשר לקחו את אבי לבית המעצר ללטרון הייתי עוד ילד קטן בגיל שבע או שמנה שנים אבל אני זוכר היטב וראיתי איך שהבריטים הארורים כובלים את ידי אבי ולוקחים אותו בתוך משוריין שלהם אבי אפילו את ידיו לא יכל לנפנף מכיון שהיו כבולות באזיקים, מסורבלים וחזקים, אבל נכרו על פניו העצובות, ודמעות זלגו מעיניו וצעק אלינו: "אל תפחדו עוד ואני אחזור הביתה בשלום, שלום לכם בני היקרים". התעוררתי בבוקר, וראיתי את אשת אבי, הלא היא שפרה, ושפיר מעשיה, ממש אשת חיל מי ימצא, יושבת ובוכה כל הזמן, בלי מנחם לה, עד שהאיר השחר והנה באו והתאספו השכנים מהסביבה והתחילו לעודדה ולפייסה בדברים רכים, שאבי יחזור בקרוב הביתה, אבל היא בשלה מאנה להנחם, חיינו היו קשים מאד מכל הבחינות אם נאמר מצד הכלכלה הייתה ירודה מאד, לא כמו היום שנותנים מענקי בטוח לאומי לילדים. נשארנו בלי שום מזון, אך הודות לפרנסי העיר וכן לסוכנות היהודית אמריקנית אשר נתנו לנו קצת כסף שהיינו יכולים בקושי ואשר בקושי רב הספיק לנו למחייתנו, מצבנו הלך והתדרדר עם אשר דודי אח אבי שיהיה בריא לקח אותי ואת אחי יהודה אליו הביתה. אשת אבי ובנה הקטן נסים הלא זה אחי לבד נשאר באחוה אני ואחי גרנו אצל דודי בשכונת מימוניה, ושם כבר היה בית ספרנו בית ספר תחכמוני ושם למדנו, בהגיע ראש השנה אני זוכר שלחתי גלוית ברכה לשנה טובה לאבי ללטרון, אבי שוחרר לתקופות שונות כלומר כל שנה בערך בא הביתה

לחופשה קצרה מאד ומיד שב למעצר כך ארבע שנים רצופות. אבי שוחרר לגמרי מן המעצר בדיוק בפרוץ מלחמת השחרור בערך. כאשר הגיע הביתה איזו שמחה היתה לנו בבית אני ואחי חזרנו הביתה והשמחה היתה גדולה מאד, אבי שקבל ידיעה מאת המפקד האזורי שצריכים להכין מזון בכל הבתים כי המלחמה עומדת לפרוץ כל רגע. המצב התחיל להחמיר מיום ליום הנה הרבה דברים אני זוכר והחביא בבית ואפילו יבש את הלחם במחרוזות כדי שלא נצטרך למזון בשעת הסכנה.

המלחמה פרצה ביום חמישי בצהרי היום, ונהייתה מהומה גדולה בעיר העתיקה של טבריא, יש ואנשים רבים נקלעו בעתיקה ולא יכלו לחזור לעיר מאחר שהתחילו לירות עליהם. הערבים מכל עבר ובמיוחד מין החומות אשר הערבים תפסו והתבצרו בהם המלחמה נמשכה כמה ימים ואני זוכר שלקחתי את אחותי הקטנה עליזה תחי' על זרועותי והנה אומרת לי: "משה השערות שלי נשרפות", אני מיד לא הבנתי מה פשר הדבר. אך כאשר רצתי לדעת שמעתי את קולו של אחד השומרים אשר צעק עלי ואמר לי אתה לא יודע שיורים מן הכוון שלך ומיד תשכב על האדמה וכן היה. אני ממש ברחתי עם אחותי ונכנסתי הביתה, זה היה ביום פסח, והערבים החליטו לברוח מן העיר טבריא מאחר שנחלו תבוסה קשה מן היהודים של טבריא אשר היכו בהם מכת מרדות קשה. העזרה באה גם מן הכפר מגדל, הסמוך לטבריא, דרך ההרים ירדו חבורות של חיילים ישראלים ושוחררו את העיר העתיקה וחלצו את היהודים אשר נכלאו שם "והעיר טבריא צהלה ושמחה".

אנו הילדים עשינו חיים משוגעים ורצנו לביזה וכל אחד לקח מה שהוא רוצה מהעיר העתיקה שהיתה מיושבת כמעט כולה ערבים. היינו נכנסים לבתים בבית הערבי לא היה חסר מאומה הם עזבו את ביתם מלא מכל טוב, האוכל עוד היה על השלחנות, וכן כל הריהוט והגינה היתה מטופחת בפרחים צבעוניים, כאילו חשב אותם ערבים שעוד יבוא יום והם ישובו לביתם, וכל זה הוא רק לצורך שעה קלה.

עכשיו התחילה לנקר לאבי איפה לגור מאחר שהיינו גרים בדירה שכורה עכשיו העת לתפוס דירה ערבית. אבי חפש וחפש עד אשר מצא את דירתנו בשכונת מימוניה ע"י קבר הרמב"ם זצ"ל הנקראת עד היום בית "אבו נעים", על יד ביתנו

הסמוך, היה טמון נכדו של הרמב"ם זצ"ל רבי דוד הנגיד זצ"ל שהיה בא בשליחות ממצרים לארץ ישראל, באותה תקופה כפי שמספרת לנו ההיסטוריה היהודית.

בשכונה הזאת גרנו והיה לנו הרבה חוויות חיים כל גידולינו, והחברים שלנו היו באותה שכונה הנקראת השבר של מימוניה בכל התחומים בין בכדור רגל ושאר המשחקים של בני הנוער שם, שחקנים של הפועל טבריא גדלו וצמחו מהשכונה שלי. ואני זוכר איזה שחקן הייתי אני בצעירותי שניצחנו כל קבוצה מכל שכונה אחרת, חלק מהחברים שלי שלמדנו ביחד באותו בית ספר כמו משה פרג' ויצחק ניזרי ואשר יעיש בן דודי היקר שהיום הוא אחד מעמודיה של עיר הכנרת וחבר עיריית טבריא בלי שום תשלום. דודי שמעון יעיש שמש כמה שנים כסגן ראש וחבר עיריית טבריא דאז מר משה שחר (ויס) שפרש בגלל גילו המבוגר (80). למדתי בבית ספר אבל לדאבוני לא סיימתי את בית הספר תחכמוני מאחר שנאלצתי ללכת למוסד ואחי הלך לקיבוץ הזורע אשר בעמק יזרעאל אשר בסביבות חיפה הייתי במוסד זה אשר נמצא בקרבת נהריה.

אחרי כן הלכתי לשיבת "תפארת ישראל" ושם התחלתי ללמוד את לימודי התורניים וכל מה שקבלתי עד אז נותרו לאחורי והתחלתי את החיים שלי מחדש ובעולם אחר לגמרי. שם קבלתי ממש חיזוק בענייני הדת ושם התחלתי להיות יהודי ואחד מאנשי העם היהודי, בלימוד התורה שבכתב, וכן התורה שבעל פה. הקריירה שלי התחילה בדף חדש ממש בישיבתנו אשר בעיר הכרמל אשר בחיפה. ראש ישיבה חשוב מאד רבי דוד מאיר רובמן זצ"ל איש רב פעלים אחד מחכמי ישראל וגאוני ישראל האחרונים, ממש נחמד מאד לפגוש רב כזה אינני חושב שראיתי אדם נעים הליכות כזה. רב עם הרבה הרבה הומור פיקח וחכם איש פסיכולוג גדול וכן פדגוג עצום בעל מוסר גדול ואחד "המתנגדים" משלשלת הגר"א (הגאון מווילנא), כמה שאוכל לכתוב עליו, ועל פעליו זה רק זעיר קטן, טיפה מן הים. בעל מוסר גדול, אשר היה אומר לנו כמעט כל יום מוסר כמה שעות רצופות בימי החול אבל בשבתות יותר ויותר היינו באים אליו הביתה שם היה אומר לנו את פרשת השבוע ממש תענוג לשבת ולשמוע את הדברים היוצאים מתוך פה מפי מרגליות, איש גדול ועצום, מכל המקורות של חכמינו ז"ל, ובתוך כל דברי תורה היה גם מוסר השכל, ובפורים היינו ממנים "רב של פורים", זה דבר גדול בפני עצמו, על רב של פורים קשה לספר וקשה מאד לתאר את כל זה בכתב

ממש פלאים ומצחק מאד הרב של פורים, היינו מתחפשים ועושים הצגות ואחר כך יוצאים למצעד ברחובה הראשי של חיפה רבתי, תחפושות רב ססגוניות, מכל התחפושות ואפילו פעם אחת עשינו גמל, וכן הייתה לנו תזמורת של הישיבה, וכך צעדנו ברחובות העיר חיפה זה היה בשנות החמשים של המדינה בערך.

ישיבתנו התפרסמה מאד מאד ושמה הלך לפניו מכל הבחינות, יצאו מיישבתנו תלמידי חכמים גדולים כמו דינים רבנים גדולי ישראל שלא נדבר על מפקדים בכירים בצה"ל וכן דוברי ממשלה וכו' בישיבתנו זאת לא היה חסר מאומה מכל הבחינות והמשחקים והטיולים לכל קצווי הארץ ובפרט בהילולה של רשב"י היינו יוצאים חבורת בחורים לקבר רשב"י להשתטח והיינו חוזרים בריאים ושלמים וראש הישיבה היה שמח מאד. למדתי שמונה שנים בישיבה. החוויות גדולות וחיים אחרים מהחיים האזרחיים. במסגרת הישיבה יש לנו מערכת אחרת וסדר לימודים אחר, בישיבה למדתי גם שחיטת עופות וקבלתי תעודה מהרב אברהם ענתבי וכן מהרב רפאל ענתבי ז"ל ראש השוחטים מצפת, בזמנו למדו תלמידים מאד יקרים וחשובים ובפרט שלמדנו אצל גדולי ישראל כמו הרה"ג רבי שלמה ליס זצ"ל אחד מניצולי חברון בזמן הפרעות של שנת תרצ"ו וכן יבדל לחיים טובים רבי מאיר סגל שליט"א, וכן רבי תנחום ורבי רפאל שפירא חתנו של ראש הישיבה דב מאיר רובמן, כולם גדולי תורה וממש גאונים היום עורכים לנו הרבה מבחנים כל מחזור וכן כל פעם לפני שאנו שיצאנו לחופש שנתי קבלנו גם פרסים. היה אצלנו משגיח חשוב מאד הלא הוא רבי שבת זצ"ל אחד מגדולי חכמי אשכנז אשר ברוסיה. יש עליו סיפורים רבים, היה מספר לנו בדיחות וכן בלימודים היה אהוב על כל התלמידים מכל העדות, בחופשים הלכתי אצל רבי הרב הגדול והחשוב רבי רפאל עבו שליט"א, ביתו היה פתוח לכל תלמידי הישיבות מכל הארץ מיישיבת "פורת יוסף" אשר בירושלים, ועד "תפארת ישראל" היה עוזר לנו בכל, הייתי מקבל ממנו דמי כיס ועידוד, וכן היה מלמד אותי גמרא ודברי קודש.

דודתי הרבנית מרגלית עבו ז"ל שנפטרה אחרי שחיתנה את כל בנותיה ובנה היחיד יהודה. היא היתה אשת חיל מי ימצא והתקיים בה כל המזמור של משלי, "אשת חיל" הרבנית עבו היתה ממשפחת אוחנה. אביה ז"ל אשר הזכרתיו בתחילת חיבורי הלא הוא רבי מרדכי אוחנה זצ"ל מאצילי טבריא דאז. הרב רבי רפאל

עבו היה נוסע לשליחות בחו"ל וכמובן כל עול המשפחה היה נופל על הרבנית אשר כלכלה את בניה הקטנים ממה שהיה לה בדוחק ובצער רב, מכלום עשתה הרבה, ותמיד היתה מסתפקת במועט כמו שאמרו חז"ל קב חרובים מערב שבת לערב שבת. אינני יכול לתאר את אופייה על גבי נייר, את האצילות שלה, ואת נעימות הליכותיה הצנועות ופניה שתמיד היתה מחייכת אליך ומעודדת אותך, את הסבל הרב שהיתה נושאת על שכמה בהיות בעלה בחו"ל וכן בארץ בטיפול לדיה וגידולם לתורה ולחופה ולמעשים טובים יהי זכרה ברוך בגן עדן תהיה מנוחתה אמן כן יהי רצון, וזכותה תגן עלינו.

רבי רפאל עבו, כיום נתמנה לבית הדין העליון בירושלים, ועוד דרכו ממולאה בפז. אחד מגדולי ישראל בזמננו, ואשר התקיים בו לא ימיש מתוך האוהל, בביתו של רבי רפאל עבו שליט"א, היו לי חוויות רבות יפות ונהדרות בחיי בפרט בהיותי בישיבת "תפארת ישראל", כאשר סיימתי את הישיבה הלכתי ללמד בישיבות "הפעילים" בגבעת וושינגטון שע"י יבנה שם הייתי כשנה בערך בקורס מזורז למורים ולשם נשלחתי ע"י רבי רפאל שפירא, ראש ישיבת "תפארת הכרמל", וכן "תפארת ישראל", אשר בחיפה. בעכו לימדתי כשלוש שנים נוער אשר עלה ארצה מצפון אפריקה אשר במרוקו וב"ה התלמידים כיום אנשים חשובים ומהם תלמידי חכמים רבנים וכו', על הישיבה בעכו יש לספר רבות אבל תקצר היריעה מלספר על כל מה שהיה לי שם ואיך עברו עלי שם החיים.

עבו, עיר מבצר חזקה עוד בימים ההם

אחרי שעזבתי את הישיבה הקדושה "תפארת ישראל" בחיפה, שלחו אותי ללמד בישיבת עכו של "הפעילים" המליץ עלי הרה"ג רבי רפאל שפירא זצ"ל. אני למדתי כשבע שנים רצופות בישיבה בעל ניסיון גם בהדרכה וכן בלימודים ללמד תלמידים בעכו לימדתי בערך 3 שנים רצופות ויש לי הרבה תלמידים שהגיעו להיות רבנים בחלקי הארץ. היו לי תלמידים יקרים מאד וכן צוות המורים והרבנים בין בקודש בין בלימודי חול באו רבנים חשובים לישיבה כמו הרה"ג רבי (הלבר) פרבשטיין ראש ישיבת חברון בירושלים חתן של מרן הרה"ג הרב סרנא זצ"ל. בשנת 1962 התארסתי עם לילי כהן, ממשפחתו של הרה"ג רבי רפאל עבו זצ"ל.

אולם, הזיווג לא עלה יפה, ונפרדנו, אח"כ נשלחתי ללמד בחיפה בשנה 1963, באחזה "בית חנה" ושם גם למדתי בערך כשנה וחצי בערך, ושם הכרתי את אשתי סימי פרץ, היא היתה עוזרת לטבחית, את ההכרות עשה לי כב' הרב בן לולו, התחתנתי בטירת הכרמל במועדון הספורט המקומי, עם תזמורת מזרחית כפי בקשתה של אשתי סימי. בחתונתי השתתפו בחורי הישיבה שלמדו איתי ב"תפארת ישראל" בחיפה, וכן בהדר הכרמל הרבנית גולדה אשתו של הרה"ג רפאל שפירא זצ"ל. ערך לי את סדר הנישואין הרה"ג רבי רפאל עבו זצ"ל וכן הייתה אשתו דודתי הרבנית המהוללה מרגלית עבו ז"ל. ויבדלו לחיים טובים, כל משפחתי מטבריא, אחי יהודה הביא אותה ברכב שלו והיה שמח מאד, מצד אשתי סימה היו בחיים אביה ואמה ז"ל וכל משפחתה מכל הצדדים.

אחרי הנישואין גרנו ברמת-גן ליד אולמי ארגמן ברח' הפורצים 38, היה לי חדר ומטבח ושירותים בשותפות עם שכנים. שמחה בתי הבכורה שנקראה על שם אמי ז"ל. חנה שתחיה ילדת השעשועים כל השכנים היו אוהבים אותה כמו בובה מיד ליד, ואחרי כן נולד בני אלי היקר אשר נקרא על שם אביה של אשתי סימה אליה, והנה פרצה מלחמת ששת הימים הורדתי את אשתי ואת ילדינו למקלט שהיה תחת הבית שלנו, ואני הלכתי אצל רבי ומורי רבי רפאל עבו זצ"ל, ולמדנו לאור נר דולק, כי היה אסור להדליק חשמל. אנשי הג"א עברו מבית לבית וצעקו לכבות את החשמל. אחרי הניצחון שהיה לישראל על אויבנו בע"ה, עברתי לגור בפרדס כץ ושם שכרתי דירה גדולה של שלשה חדרים מרווחים, עם כל השכלולים שאפשר להיות כמו ווילה.

ושם נולד בני חמודי יובל הי"ו גרנו בערך שנה אחת ואחרי כן עברנו לגור בשיכון ה' בבני-ברק, ושם נולדו לנו שאר הילדים רחל אוסנת אושרת ואורית.

בשיכון ה' היתה לי חנות ירקות כמובן בשכירות וגם עבדתי ברבנות הראשית בתל-אביב יפו בתור משגיח כשרות למעלה מ-15 שנה ברציפות בשוק הסיטונאי "בית מעריב".

פרצה מלחמת כיפור שהיתה אכזרית מאד פשוט המנהיגים ראש הממשלה דאז גולדה מכרה את ישראל לגויים וכן אמריקה ביחד זה התגלה ע"י אריק שרון בנאומו בוועדת החקירה.

בחופש שהיה לי הייתי יורד לערד וכן לאילת לטיולים והרבה הרבה נסיעות לטירת הכרמל כמעט כל שבוע היינו נוסעים לטירת הכרמל, אחרי מות חמותי ז"ל, מסעודה פרץ ז"ל. אשתי סימה גרה בבית אמה יותר משנה, ואני נשארתי בבני-ברק לבדי, ילדי נרשמו בבתי ספר בטירת-הכרמל ושם למדו ואני נודד- כל השבוע בבני-ברק ושבת בטירת הכרמל כך למעלה משנה אחרי שאשתי חזרה לבני ברק היו בעיות ולא יכולנו לחיות ביחד כי כל יום ריב ומחלוקת עד אשר נפרדנו והתגרשנו בשנת 1984, והלכתי לגור בינתיים בישיבת סלונים ברמת-גן.

ראש ישיבתי היקר רבי אברהם יגל שליט"א אשר עודד אותי, וכן אשתו הרבנית הדגולה מרת תילה יגל ז"ל, אנשים חמודים וטובים ויקרים מאד. עבדתי תקופה במשק"ם בגבעתיים ושלמתי מזונות כמו שקבעו לי בבית-המשפט בעבור ילדי היקרים שיחי'. ובשנת 1986 שוב התחנתתי עם אשתי אסתר עמרם אשר הכיר לי גיסי היקר הרב בן ציון מוצפי שליט"א וחייתי עם אשתי השניה בערך 10 שנים, בירושלים הקדושה. וכן הייתי הרבה פעמים מתפלל בכותל המערבי. וכן למדתי בישיבה הקדושה "שושנים לדוד" ושם הכרתי את כל גדולי הדור שאפשר להכיר מהגאון רבנו עובדיה יוסף שליט"א עם כל הרבנים המפורסמים בירושלים תובב"א.

החיים הטובים ביותר שהיו לי בחיי הם רק בירושלים ממש התעליתי בכל המובנים בתורה ברוחניות ביותר, ואחרי כן התגרשתי וחזרתי לישיבתי ישיבת סלונים ברמת-גן.

עד כאן סיפור חייו של רבי משה, שהעתיקנו מילה במילה מכתבי היד שלו.

פיוט לכבודה של טבריא שמצאנו בתכריכי כתביו של המחבר זצ"ל

אוחיל יום יום

אוחיל יום יום אשפתא תמיד עיני צופיה אעברה נא ואראה אדמת קדש טבריה

נעמה ישיבתה גם טובה ראיתה ים פגרת חומתה שמה העיר בנויה

ישירים בלבותם נחו על משפבותם בתוכה קבורתם

בלם בני עליה דרך הדר יתבונן קבר רבן יוחנן בן זבאי שם יתלונן

יחיד בדורו הנה ותמושה תלמידים צדיקים וחסידים מזהב נחמדים

מונה שבחן הנה דמה אחד לבור סיד טפה אחת לא יפסיד ולחברו קרא חסיד

וחד דחיל חביא בם חכם בעז גבר כמעט המתגבר אשרי לדה על משבר

את בנו של חנניה ראש הדר שם מצבה קבר רבי עקיבא עמו עשרים וארבעה

אלף תלמידאי

אשרי השם רעיוניו לראות שם נגד פניו רבי הני ונניו יהודה וחוזה

הר גבוה ורם על הוקם עליו ממעל רבי מאיר הוא בעלאתאי ותמהאי

רבי יוחנן חנה שם יחד עם רב הונא ועמהם רב פהנא

וגם רבי ירמיה נקבר בתוכה טמון רבי משה בר מימון הוא מפרש דת אמון

וכב על כל חגימאי ברום זכור לטובה הרב גיהו רבא עין חיים שר הצבא

ממושפחת אבולעפאי נזר קדש על ראשו אליו גויים ידרשו מפיו תורה יבקשו

מצפרא ועד פנאי חסין זה אין פמוהו איש אלקים קדוש הוא בהכל רוח פיהו

רשפי אש שלהבת זה חדש העיר שכללה חומתה וגם חילה בית מדרשו כללה

כל ימיו אשר הנה זרעו לעולם יחה בקננו הגוף יהיה ברבת הדיוט אל תהיה

קלה וגם בזיה קול זמרת רנני אמרי פי והגיוני יהיו לפני ה' כמו סלת נקה

תזכון העניינים

בראשית

פרשת בראשית.....3

כח מעשו הגיד לעמו/ רוח משיחנו/ אור צדיקים/ אור/ בין ישראל לעמים/
ראשון או אחד?/ טעם פרי/ הכל לטובה/ משפטי ה'/ מעשה/ ודברת במ/ יציר
כפיו/ "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו"-לא תעשה/ מה אנוש כי תזכרנו/
מבשרי אחזה/ פריה ורביה/ אעשה לו עזר/ נעשה אדם/ מצא או מוצא/ בניית
בית ישראל/ מקום התפילה/ כח השבת/ כוחו וגבורתו.

פרשת נח.....23

גנאי או שבח/ חזרה תשובה/ צהר/ אחרי מות קדושים/ טענה צודקת/ קשר
עמוק/ זית/ אוכל לתיבה/ לשון נקיה/ סוף שותה/ רמז לאלהו/ נמרוד הרשע/
מזונות מרורים/ דמות נח.

פרשת לך לך.....37

עשרת הניסיונות שנתנסה אברהם אבינו ע"ה / ה' ברך את אברהם אבינו ב-16
ברכות חשובות/ בית אביך/ אהבת הצדק/ ואת הנפש/ התעלות/ ראית הצדיק/
ספר הישר/ דרך ארץ/ עשירי למנין/ ברית קודש

פרשת וירא.....49

עצה ותושיה/ כיבוד אורחים - מתוך דרשת הגר"מ אליהו שליט"א/מלאכים/
סגולה לבנים/ וירא וירץ לקראתם/ עמידה/נס בתוך נס/ רבי חנינא בן דוסא/
להתפלל על הכלל/ ויכוח אברהם על סדום - רווח לדורות/ לא לגעת/ נסיון
העקיפה/כוחה של אמן/ אסיפת הצדקה/ חיוב לצדיקות/ דרשת הגר"צ מוצפי
שליט"א/ הרב מועלם שליט"א.

פרשת חיי שרה.....65

ויהיו / השטן גרם למיתה של שרה/ אבל גדול/ מערת המכפלה/ שידוך אמת/ בחינת המידות/ עשית חסד/ מעשה/ פינוי פיצוי/ הזהרות מגזל/ הצלה ממיתה/ סיפור ר' אלעזר ברבי שמעון/ ארי עלה מבבל/ מסירת דין/ מעשה בעש"ט/ סיפורים על בהמות הצדיקים/ דמעות על צדיקים/ מטבע של אברהם אבינו/ בת לאברהם.

פרשת תולדות.....89

כפל לשון/ מה בין תולדות יצחק לבין נח/ מפני מה נעקרו האמהות?/ יעקב ועשו/ ויתרוצצו הבנים/ התרוצצות הבנים/ לידה לא ברורה/ מאבק אמת/ צדיקות או רשעות/ בזבוז הזמן/ סיכום שנות אבות/ ישיבה ראשונה/ שידוכי עשו/ הרקע לכהות/ הקל קול יעקב/ כח התפילה/ זקנה/ ברכות זהות/ תחפושת/ שליחות בצווי/ מעשה/ חכמת ישראל/ הקשר בין פרשת תולדות לפרשת ויצא.

פרשת ויצא.....107

רמז לתפילות/ ערבית רשות או חובה/ ארבע דמויות/ שער השמים/ כנגד בתי המקדש/ לוז עיר החיים/ אבן השתיה/ הבטחות/ מדרש/ קפיצת הדרך/ הכרות אישית/ ויגל את האבן/ אמא רחל/ יש שכר לפעולתך/ שתיקת רחל ושכרה/ שבע שנים/ צדיקות לאה אמנו/ הפעם אודה/ הבה לי בנים/ שלשת המפתחות/ שטנו של עשו.

פרשת וישלח.....125

הכנה צבאית/ אמירת שלום/ הצלת רבקה/ פחד יעקב/ לגור עם לבן/ פחד יעקב/ ויותר יעקב לבדו/ שכחת יעקב/ מעשה/ מאבק/ עלה השחר/ שם חדש/ כף הירך/ חינוך ילדים/ דינה, ארגון התשובה/ שמעון ולוי/ הרב לבטון זי"ע/ רבנו עזרא/ בזכות השבת/ דרך אמונה בחרתי/ מעשה ברבי עקיבא איגר/ עוד מסופר.

פרשת וישב.....147

וישב יעקב/ בית יעקב אש/ בן חכם ישמח אב/ אהבה שמקלקלת/ חלמא טבא/
 שנאת חינם אמתית/ נזיר צדיק/ שליחות/ הצלה/ בעלי לשון הרע/ ידיעת יצחק
 אבינו/ עשרה הרוגי מלכות/ ידיעה מראש/ כיצד ידע יעקב שחיה רעה אכלתהו/
 ישיבה כפולה/ חברון חיבור/ טוהר הפנים/ מעשה האחים/ יחי ראובן ואל ימות/
 עשרה שבטים/ הכרת הטוב/ ניסיון הבור/ האיש/ שלוחי מצוה/ ראובן ויהודה/
 חשד/ מידה כנגד מידה/ כתנת פסים/ הקבלה בין יעקב ליוסף/ יהודה/ צניעות
 תחילה/ מוסר יהודה/ הלבנת פנים/ יוסף בבית פוטיפר/ כוס השועות/ מלאכה/
 אין איש/ פתרון חלומו של שר האופים/ בטחון בבשר ודם/ כי אם זכרתני/
 שנתיים נוספים/ מעשה.

פרשת מקץ.....179

שבעיות/ מלך ביופיו/ גילוח בראש השנה/ פותר מקצועי/ עצה או שאלה/ פתרון
 פרעה/ צדקת הצדיק/ יועץ נבון/ בקיאותו של יוסף/ הבדלי שינה/ חכמת יוסף/
 ענוה לישראל/ מעשה/ בנין דכרין/ משלוח אישי/ בכיית המלך/ הקנאה/ גדולה
 לגימה/ אור כי טוב/ הגביע/ תשובה/ נשאת ונתת באמונה/ ויקרעו שמלותם/
 גבורת האר"י.

פרשת ויגש.....197

טעם מקרא/ ערבות יהודה/ תיקון התשובה/ חמת יהודה/ שור מול אריה/ בושה
 עד כמה?/ גבורת ישראל/ מדרש/ רבנו, תתפלל שבני ימות - מעשה/ עוד יוסף
 חי/ תוכחת יוסף/ נפילת הצוואר/ בכיה אמתית/ העדפה/ ותחי רוח יעקב/ עגלה
 ערופה דוקא?/ בית מדרש קול יהודה/ הכן רכבך באהבה/ אהבת אב/ שנות חיים/
 שבר הכסף/ מעשה.

פרשת ויחי.....219

פרשה סתומה/ הסתלקות הצדיקים/ ויקרבו ימי ישראל/ חיי אבותיך/ קיום
 הצוואה/ קבורה בישראל דוקא/ סיום תקופת האבות/ ברכת הבנים/ כבוד

חכמים/ רוח קודשך/ אחרית הימים/ התאחדות/ יעוד ליהודה/ ראובן/ שמעון
ולוי וקנאתם/ האם קנאות זה דבר שלילי?/ צוואת יוסף הצדיק.

שמות

פרשת שמות.....235

הבאים ישרש יעקב/ עם ישראל ככוכבים/ נפש שבעים/ גדלות יוסף/ פריה
ורביה/ פריה ורביה/ טהרת ישראל/ מלך חדש, זמירות חדשות/ קיצור חיי יוסף/
וילך איש /נס או טבע/ התייצבות האחות/ דאגת מרים/ יניקה או הענקה/ אין
חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה'/ משה שפיר קארת/ כח הדיבור/ זיווג משה/
מי הציל את מי?/ חידודים מהמחבר זצ"ל/ בו יותר מבשולחו/ הסנה דווקא/ שם
כפול/ נחש/ ברית משה/ ר' חנינא בן דוסא/ דצ"ך עד"ש באח"ב/ ההבדל בין פסח
לסוכות - מעשה/ חתן דמים.

פרשת וארא.....271

ארבע לשונות גאולה/ מגלות לגאולה/ אבדה תקוותם/ שתיקה יפה לו/ אהרן
מול משה/ מתנת ליומלדת/ מטה מול מטות/ נס המטה/ בעבור דוד עבדך/
הכרת הטוב והמטיב/ המכות/ מכת דם/ מכת צפרדעים/ מכת כינים/ אצבע
אלקים היא/ הסיבות למכה זו: / מכת ערוב/ הסיבות למכת הערוב/ מכת דבר/
מכת שחין/ מכת ברד/ מכת ארבה/ מכת חושך/ הסיבות למכת חשך, מדה כנגד
מדה/ מכת בכורות.

פרשת בא.....293

חג התורה/ גדלות משה/ גדלות משה וישראל/ חכמת ר' שמואל הנגיד/ חכמת
ראב"ד ג'רבא/ ראש לחדשים / רצון ה'/ שכר לעובדים/ התפלין והקשר של
ישראל לה'/ בזכות התפילין/ כח השבת.

פרשת בשלח 305.....

תחיית המתים/ רצון ה' / עבדים לישראל/ במידה/ מעשה/ סוס ירא ה' רמז/
 עשרה נסים/ שירת הים/ שירת האמונה/ שמונה עשרה/ שבע נביאות ירדו
 במצולות/קשה לזווגן/ עצה לאריכות ימים/ עצה לחיים/ נחום איש גמזו/ עוד
 מסופר/ פרפרה/ עשרה נסים על הים/ חומה או חמה/ הגאים/ שכר האמהות
 בחינוך ולימוד הבנים/ נסים עשה לי.

פרשת יתרו 329.....

שמועה טובה/ חתן משה/ חידודין/ כנפי השכינה/ גר צדק/ גדולת ה' / דרך
 תשובה/ חלוקת תפקידים/ גלות גשר לגאולה/ כפיה באהבה/ כתר לאותיות/
 כח התורה/ בהיתר ולא באיסור/ משל ונמשל.

פרשת משפטים 345.....

חידוד/ לפנייהם ולא לפני עכו"ם/ מעשה/ יצא בגפו/ דלת ומזוזה/ בית דין/ רבי
 ישראל סלנטר/ מעשה/ תורת חסד/ ארבעה שומרים/ מחתרת/כשפים/ מדה
 כנגד מדה/ הלוואה/ סוגי השור/ חמור שונאך/ ברכה במעשנו.

פרשת תרומה 361.....

סדר חשיבות/ צדקה מן הנשים/ ועשו לי מקדש/ בניה לעתיד/ בית לה' / כל
 המוסיף גורע/ תלמידי חכמים/ כפילות/ כרובים/ מעשה/ חינוך זהב/ טובה
 תורה/ מעשה/ מזבח.

פרשת תצוה 377.....

המדליק/ שמן זית/ כפרות לישראל/ אבני ישראל/ חכמי לב/ קודש לה' כתנת
 שש/ עוון הגאווה - מעשה/ כפרה לישראל.

פרשת כי תשא 391.....

ונתנו, מכל צד/ סוגי התרומות/ מחצית השקל כנגד יוסף/ ספירת ישראל/ בבשש/
 צדקה תציל/ בגדי השרד//שמירת שבת/לעשות את השבת/ שמירת השבת/

השבת מראש/ שבירת הלוחות/ חטא העגל/ סרו מהר/ האשמת המלאכים/
נטילת הכתרים.

פרשת ויקהל.....407

הקשר בין משה לאהרן/ סיפור שבת/ התראה מן השמים/ מעשה נורא לכה דודי
לקראת כלה/ השבת/ שכר שבת/ שבת - זכאי/ הפרדה מלאה/ תעשה מאליה/
נדיבות לב/ בצלאל/ פרנס על הציבור.

פרשת פקודי.....431

משכן העדות/ כח התורה/ עשיה אמתית/ דו"ח משה/כסף עתידי/ מנין ישראל/
בגדים/ הקמה/ ערך לחם/ הקמת המשכן/ המקטיר הראשון/ כח הנתינה/
מעשה.

פרשת בראשית

בשם ה' נעשה ונצליח, בסימנא טבא

כח מעשו הגיד לעמו

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א, א)

ופרש"י "אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל (את) התורה אלא (שמות יב ב) מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו (בה) ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום (תהלים קיא ו) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו"¹.

היכולת לטעון שארץ ישראל שייכת לנו אינה רק טענת דברים בעלמא. כל עוד לא נאמין באמונה שלמה שאנו שייכים לארץ ישראל כמו בנים השייכים לאמם, כל עוד לא נאמין שכל סיפור בריאת העולם ולידת האבות והאימהות, סיפור

הערות "אריג פז"

1 מצינו בפרושי התורה לר' חיים פלטיאל" (תלמיד חבר של המהר"ם מרוטנבורג) שביאר מי הוא ר' יצחק שהביאו רש"י ז"ל: "וזאת המימרא דר' יצחק כל בעלי מדרשים בקשורה ולא מצאו מקומה, אך קבלה היא שרבנו שלמה אמרה בשם ר' יצחק אביו".

הנה על הערתי זו כתב לי הגר"מ מאזוז שליט"א, (בהצטרפו להסכמות הרבנים הגאונים שליט"א), ואצטט בשמו: "רציתי להעיר על מה שכתב בהערה ראשונה שדברי ר' יצחק שהובאו ברש"י (ריש פרשת בראשית) כל בעלי מדרשים בקשום ולא מצאו מקומם, כי אכן מרן החיד"א מצא מקורם במדרש ילקוט שמעוני, ומכל מקום יתכן מאד שרש"י הזכיר את בעל המימרא בשמו בתחילת התורה, כדי לרמוז לשם אביו זצ"ל" עכ"ל הגר"מ מאזוז שליט"א, אכן הערה במקומה. אוסיף כי שמעתי בשם הגר"ש מיכלוביץ שליט"א שביאר בשם מר אביו כ"ק האדמו"ר מזלאטשוב שליט"א שרש"י הקדוש בתחילת פירושו על התורה, פנה אל אביו, ר' יצחק וביקש שיקשה את הפירוש הראשון עה"ת, ואכן כך פתח רש"י: "אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם..." ודו"ק.

חייהם ואמונתם, לידת השבטים, הירידה למצרים, השעבוד, הופעת משה אהרון ומרים, הניסים במצרים ויציאת מצרים - הכל כדי לעודד אותנו לרשת את הארץ, הכל כדי ללמד אותנו שהקשר שלנו אל הארץ הזאת הוא תנאי הכרחי לכל דבר שבקדושה, ושזה הדבר המוסרי ביותר שצריך לעשות כדי לקיים את עם ישראל ולגלות את יחודו, כל עוד לא נאמין בכל זה אמונה שלמה ללא שום הטלת ספק מוסרי או מעשי, לא יהיה לנו לא כח ולא רוח לטעון את הטענה המובאת בתחילת התורה.

רוח משיחנו

וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם (א, ב)

זה רוחו של מלך המשיח (מדרש).

בעת שברא ה' יתברך את העולם, ברא אותו כפי שעתיד הוא להיות אחרי ביאת המשיח, נקי מכל רע. אולם, קלקל האדם בחטאו והשחית את העולם, עד שמוכרח הוא לעבור הרבה צרות וייסורים, גלויות ושעבודים, כדי להצטרף ולהזדכך מחדש, להיות ראוי למשיח. ברם, רוחו של משיח כבר היתה מרחפת לפני ה' יתברך עוד בעת הבריאה.

אור צדיקים

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי אֹר. וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיְבַדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ (א-ג, ד)

ופרש"י, ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבוא. מאמר חז"ל זה מרומז בפסוק גופו, שכן "יהי אור" זה לשון עתיד, וסמוך לכך נאמר: "יהי אור" (ולא "ויעש" או "ויברא"), ואות "ו" בראש המילה מהפכת אותה מעתיד לעבר; האור היה איפוא מיד לעבר, כלומר - היה ואיננו עוד, כי נגזר לצדיקים לעתיד לבוא. (בשם הגר"א ז"ל מווילנא).

אז

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה (א-ה)

קרא אלוקים לילה אין כתיב כאן אלא קרא לילה, שאין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הרעה. הדא הוא דכתיב "ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שריא" (מדרש).

"מאתו לא תצא הרעות" אמר הכתוב, כי אפילו מה שנראה בעיני האדם כרעה, הרי בתכליתו לטובה הוא, אם כדי שיקבל את עונשו בעולם הזה, או אם כדי להגדיל את שכרו לעולם הבא. לפיכך "אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה", משום שלגבי ה' יתברך הכל "טוב" הוא ואין כל "רע" קיים לפניו. רק בעיני האדם נדמה דבר זה או אחר שהוא "רע" על כך מביא המדרש את הפסוק: "ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שריא", כלומר - יודע ה' יתברך את הצפון בתוך החשכה, את התכלית ואת הכוונה הפנימית שבצרה, וממילא יש לפניו רק טובה ואורה - "ונהורא עמיה שריא..." (כתב סופר).

בין ישראל לעמים

וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שְׁנִי (ח,א)

אצל יהודים הולך היום אחרי הלילה, והלילה מתייחס אל היום הבא; ואילו אצל הגויים הולך הלילה אחרי היום והלילה מתייחס אל היום החולף.

הלילה מסמל חשך וייסורים, דינים ופורענויות, שהרי היהודים תחילה סובלים הם צרות וייסורים ולסוף זורח להם היום עם שמש ישועה ומרפא. ואילו לגבי אומות העולם הדברים הפוכים; תחילה זורח עליהם היום, אך סופם הלילה; כדרך שאמרו חכמינו: "צדיקים תחילתן ייסורין וסופן שלוה, והרשעים תחילה שלוה וסופן ייסורים". (אמרי שפר).

לפיכך אצל היהודים השבת ביום השביעי של השבוע, ואצל אומות העולם ביום ראשון של השבוע, משום שהיהודים - תחילתם עמל ויגיעה וסופם מנוחה ושלוה, בעוד שהגויים - תחילתם מנוחה ושלוה וסופם עמל ויסורים... (שם).

ראשון או אחד?

מדוע נאמר "יום אחד" לגבי היום הראשון של הבריאה, היה צריך לכתוב "יום ראשון", כשם שנאמר "יום שני" וכו'?

בעל "משך חכמה" מבאר ד"ראשון" פירושו, שהיום הראשון שייך לימים הבאים אחריו, שהוא ראשון להם. ברם, לאמתו של דבר אז היה יום זה מיוחד במדרגתו, מבלי כל קשר אל שאר הימים; שכן ביום הראשון נברא ה"אור" שנגזר אח"כ לצדיקים לעתיד לבוא, מכיוון שלא היה העולם כדאי להשתמש בו (ראה פסוק ג'), וממילא היה זה יום "אחד" ולא "ראשון", שהיה מיוחד במינו ובמדרגתו...

"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים" (א-כה) ופרש רש"י: תקנם בצביונם ובקומתן.

מתחילת בריאתם נבראו כל הברואים בצורה מפותחת ומושלמת. השור נברא הראשון היה מוגמר ושלם כשור מפותח מתמול שלשום, וכן שאר הברואים.

על ידי כך, מופרכות כל הוכחותיהם של חוקרי הטבע, הטוענים שהעולם קיים למעלה מששת אלפים שנה, מכיוון שמצאו באדמה עצמות יצורי קדם, או מחצבים שונים, אשר לפי חוקי ההתפתחות הקיימים כיום בטבע צריכה היתה התפתחותם להמשך מיליונים בשנים, ובכך רוצים הם לסתור את מסורתנו בדבר שנות קיומו של העולם.

ברם, טעות גדולה בידם והיא נובעת מכך, שהם מחשבים כל דבר לפי התפתחותו הרגילה, בעוד שלאמיתו של דבר הרי נבראו הברואים בצורה מפותחת ומושלמת, ואי אפשר לדעת מה היה גודלה של חיה זו או אחרת בעת בריאתה, או מה היו צורתו ומתכונתו של מחצב זה או אחר בעת בריאת האדמה.

משל למה הדבר דומה, למי שירצה להביא ראיה בקשר לתקופת התפתחותו של תינוק נולד מתקופת התפתחותו במעי אמו, בו בזמן שגלוי וידוע כי לא תתכן כל שייכות בין זה לזה. מכיוון שהתנאים הם אחרים לחלוטין. כך גם אין להשוות את תנאי ההתפתחות אחרי הבריאה עם תנאי ההתפתחות בעת הבריאה. (אבני אזל).

☞ הערות "אריג פז" ☞

2 ואף באומרנו בתפילה יום יום, "היום אחד בשבת, היום שני בשבת, מדוע לא נאמר "היום ראשון בשבת", וצ"ע

טעם פרי

תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשֵׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע, עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ (א, יא)

שיהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אם לא ותוצא הארץ עץ עושה פרי ולא עץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עוונו נפקדה גם היא ונתקללה. (רש"י).

שואלים המפרשים, על שום מה לא נעשה מיד, כי אם לכשנתקלל האדם? אולם, נאמר להלן: "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל ותקח מפריו ותאכל" (ג, ו), והרי קשה לכאורה - מה ראייה היא מן העץ לגבי הפרי, וכי משום שראתה שהעץ הוא טוב לכן אכלה מן הפרי? אלא סבורה היתה חוה, אם אמנם מתכווין ה' יתברך לטובתם, מאחר שפירות העץ רעים הם למאכל, הרי צריך היה מראהו של העץ להיות נבדל לרעה משאר העצים, והנה הפוכו של דבר - טוב העץ ונחמד מכל שאר העצים, ששאר העצים פירותיהם ראויים לאכילה ולא העץ עצמו, ואילו עץ הדעת - גם העץ עצמו ראוי לאכילה. לפיכך האמינה חוה לנחש. וזה משמעו של הפסוק: "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל" - שאפילו העץ עצמו ראוי לאכילה - לפיכך "ותקח מפריו ותאכל" - האמינה לנחש שטען, כי לא יתכן שעץ טוב ומשובח כזה יביא מות בפירותיו, ואכלה מפריו.

מסתבר איפוא, שכל טעותה של חוה נבעה מכך שלא קיימה האדמה את מצוות הבורא והצמיחה את כל העצים מבלי שיהא טעם העץ כטעם הפרי; שכן אילו עשתה האדמה כמאמר הבורא וכל העצים היו ראויים למאכל כפירותיהם - לא היתה חוה מגיעה לידי חטא, כי לא היתה שומעת לקול הנחש.

לפיכך, לא נענשה האדמה לכתחילה, שהרי האדם הוא בעל בחירה חופשית ויכולה היתה חוה שלא לשמוע לקול הנחש, ואז עשויה היתה עוד להביא תיקון לאדמה, מאחר שהיא הגדילה את הנסיון וממילא גם את השכר. ברם, משלא עמדה חוה בנסיון וחטאה חטא שנגרם על ידי האדמה בהפרת מאמר הבורא - באה אז האדמה על עונשה... (אמרי שפר).

הכל לטובה

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד (א, לא)

ומפרש החזקוני "והנה טוב מאד שאלמלא יצר הרע לא ישא אדם אשה ולא יוליד בנים ונמצא שאין העולם מתקיים".

פעם יצא רבי עקיבא לדרך ולקח עמו שלשה דברים: חמור, תרנגול ונר. את החמור לקח עמו כדי שיוכל לרכב עליו, את התרנגול לקח, כדי שיקיצו משנתו בחצות הלילה, ואת הנר לקח להאיר וללמד לאורו.

הגיע רבי עקיבא לעיר אחת וחפש מקום ללון, אך שום איש לא נאות להכניסו לביתו. בלב מלא בטחון ואמונה באלהי עולם, אמר רבי עקיבא: "כל מה שעושה ה' - לטובה הוא עושה!"

כאשר ירד הליל פנה אפוא רבי עקיבא אל שדה סמוך שם לך בודד לנפשו.

לפתע נשבה רוח חזקה וכבתה את הנר. תוך כדי כך הגיח חתול וטרף את התרנגול. לא עבר זמן רב והנה זנק מן היער אריה וטרף את החמור. ועתה לא נותר לו דבר: לא חמור, לא תרנגול, אף לא נר. למרות זאת אמר רבי עקיבא: "כל מה שעושה ה' - לטובה הוא עושה!"

בבוקר נודע כי באישון ליל התנפלו אויבים על העיר, ואת כל התושבים לקחו בשבי.

אמר רבי עקיבא: הוא אשר דברתי, כל מה שעושה ה' - לטובה הוא עושה! אלמלא טרף האריה את החמור - היה החמור נוער, ואילו לא טרף החתול את התרנגול - היה התרנגול קורא, ואילו לא כבתה הרוח את הנר - הוא היה מאיר ואז היו חילי האויב מרגישים בנוכחותי ולוקחים אותי בשבי". (ע"פ מסכת ברכות ס:).

משפטי ה'

"משפטי ה' צדקו יחדיו" בית דין של מעלה ובית דין של מטה זהים ותואמים, ואז המשפט, משפט צדק ועוד היה אפשר לבאר בס"ד "צדקו יחדיו", כפי שמספרים בשם הגאון בעל החפץ חיים זיע"א ששאלו אותו פעם על מי שהיה צדיק ונפטר

בקיצור ימים, אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה, ליהודי כפרי שהיה גר בכפר, מקום שאין שם בית הכנסת ולא היה יודע מנהגי בית הכנסת, פעם בא לעיר ונכנס לבית הכנסת ביום שבת קודש, ראה את הגבאי מעלה ראשון מצד מזרח בית הכנסת, ושני מצד אחר, שלישי מצד אחר, אמר לו לגבאי למה לא תלך לפי הסדר שורה שורה, ראשון, אחריו סמוך לו, ואחריו סמוך לו, ולמה אתה קופץ ממקום למקום? ענה לו כנראה שאתה לא בא לבית הכנסת בכל שבת ולכן יש לך שאלות, אילו היית בא בכל שבת קודש לבית הכנסת לא היה לך שאלות, הראשון שהעלתי אותו מכאן זה כמה שבועות שלא עלה לספר תורה, שני הסמוך לו עלה לפני שבוע כי היה לו יארצייט והיה צריך להעלותו לכן עתה דילגתי עליו, השלישי כיוצא בזה, ואילו זה כמה שבועות לא עלה לכן הזמנתי אותו השבת. ואילו אתה שבאת רק השבת אתה רואה אי סדר במעשי.

הנמשל אנחנו באים בדור אחד ורואים שזה נפטר בשיבה טובה וזה בקיצור שנים, וחושבים שיש אי סדר ח"ו ואילו היינו באים בכמה דורות היינו יודעים את הטעם, זה שמת בקיצור שנים כבר היה בגלגול הקודם חי וחי חמישים שנה, היה חסר לו עשרים שנה להשלים תיקונו, ולכן בא עתה לתקן, תיקן והלך, מה יעשה עוד... ודפח"ח ושי"י.

ונראה לפרש בס"ד את הפסוק: "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו" בצירוף הדורות אם נראה משפט קשה בדור אחד לא נתלונן, שאם נצרף את זה לדורות שעברו נמצאים "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו". (קול יהודה)

מעשה

מעשה באדם אחד שראה אניה גדולה מפרשת למדינות הים. רץ לביתו להביא סחורתו לירד בה למדינות הים וקודם שהגיע לאניה נכנס מסמר ברגלו. ולא היה יכול לזוז ממקומו, ומה דביני וביני פרשה האניה והלכה לה. התחיל לבכות ולצעוק על רע מזלו כי לא יהיה אניה אחרת מפרשת למדינות הים עד שנה הבאה. ונשארה סחורתו מוטלת לפניו. לאחר שלושה ימים נודע שטבעה אותה אניה בים. התחיל לשורר ולשמח על מזלו הטוב, והיה נוטל אותו מסמר שנכנס ברגלו ומנשקו כי על ידו ניצול הוא וממונו. דבר הלמד מעניינו על כל צרה שלא תבוא על האדם צריך להרחיב לבו ודעתו לקבל באהבה וחבה כי אין דבר רע יורד

מן השמים ואם יפגענו הפסד ממון וחלאים וכו' ידע נאמנה כי חסד גדול עשה הבורא יתברך עמו כי אין בעל הרחמים פוגע בנפשות חלילה. אך ורק בשבט עברתו יכהו ביסורין או בהפסד ממון להחיות נפשו ונפשות בני ביתו. (בן איש חי)

ודברת במ

ומה טעם פתח התורה באות ב" בראשית - ואילו התורה שבעל פה מתחילה באות "מ" - מאימתי קורין את שמע.

רמז לכך מצוי בפסוק "ודברת במ", שדרשו עליו חז"ל "ולא בדברים אחרים" (יומא יט), כלומר - ודברת רק בדברים מן התורה שבכתב ומן התורה שבעלפה, המתחילות שתייהן באותיות "בם" ולא בעניינים אחרים שהם דברים בטלים. (מגיד תעלומה).

התורה נצחית היא. גם כיום עוד נמשך אותו "בראשית ברא". השם יתברך מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. בידוע, אומן שעושה כלי, כיוון שגמר מלאכתו שוב אין קיומו של הכלי תלוי באומן זה, ואילו הבריאה זקוקה תדיר למאמר פיו של הבורא. אם ינטל, חלילה, כח זה אפילו לרגע אחד, יחזור העולם לתוהו ובוהו.

יציר כפיו

אדם הראשון יציר כפיו של ה' יתברך, הושם בגן העדן והיה אמור לעבוד שם את בוראו בשמחה ובטוב לבב. אף על פי כן נכשל הוא יחד עם רעייתו וגורש משם בבושת פנים. את המחיר אנו משלמים עד כה, כיון שחז"ל לימדונו כי מצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה (דברים רבה פרשה ו ד"ה ד"א בן) אנו חייבים לשאול את עצמנו היכן היה הכשולן הראשון?

הבה נעיין בפסוקים וננסה למצא את התשובה שם: "ויקח ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה: ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות. ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו": (בראשית ב, טו -

(ח)

הביטויים "לעבדה ולשמרה" שמשמעותם בפשט היא "עשה ולא תעשה" מפורטים בפסוקים הבאים, בהתאמה: "ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל" - עשה.

"ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" - לא תעשה.

במציאות המושלמת של האדם בגן עדן היה אמור האדם הראשון להסתובב ברחבי הגן הנפלא, ליהנות מפירותיו ולהתמלא במצוות. אכן במקביל נאסרה על האדם האכילה מעץ הדעת טוב ורע. יחד עם האזהרה בא גם העונש: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות"

מוכח מן הפסוקים כי רק אחרי כן, הצטרפה גם האשה אל האדם בגן. אנו רשאים להניח כי האדם היה אמור להעביר אל אשתו את המסר האלקי בצורה מדוייקת.

דא עקא מתוך דו השיח של האשה עם הנחש, מתברר שלא כך היה. האשה מעבירה אל הנחש את המסר הרוחני כפי שהיא קיבלה אותו: "ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל: ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתוך" (בראשית ג', ב - ג)

רבים מן הפרשנים שמים את הדגש על התוספת שהוסיפה האשה "ולא תגעו בו" כמה שאפשר לנחש להכשילה. אנחנו נעיר היום על כיוון אחר המבוסס על דיוק של בעל ה"משך חכמה" במקום.

האשה איננה מזכירה את מצוות העשה לאכול ולהנות מפרות הגן, הציווי האלקי מיוחס בדבריה רק לאיסור לאכול מעץ הדעת טוב ורע.

וז"ל רבנו מאיר שמחה הכהן גדול מדווינסק: "מכל עץ הגן אכל תאכל - פירוש הוא מצווה להחיות נפשו וליהנות מפרי הגן וכמו דאמר בירושלמי סוף קידושין עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראה עיניו ולא אכל. ואם אמר האדם לאשתו כי השם יתברך צוה לאכול מן הגן אף שלא כיוונה למצווה מכל מקום היה קיומה מגן שלא לאכול מעץ הדעת. אבל כיון שלא אמר לה במצוות השם יתברך לאכול ולא קיימה המצווה, וכמו שלא הזכירה חווה הציווי רק בלא תעשה, לכן לא הגן עליה ועברה הלא תעשה".

מה אנוש כי תזכרנו

כשהקב"ה ברא את האדם מיד נוצרו התנגדויות מצד המלאכים לבריאת האדם ונצטט את דברי המדרש (במד"ר חקת פרשה יט) כשבקש הקב"ה לבראות את האדם נמלך במלאכי השרת אמר להם (בראשית א) נעשה אדם בצלמנו אמרו לפניו (תהלים ח) מה אנוש כי תזכרנו א"ל אדם שאני רוצה לבראות חכמתו מרובה משלכם מה עשה כינס כל בהמה חיה ועוף והעבירן לפניו א"ל מה שמותן של אלו לא ידעו כיון שברא אדם העבירן לפניו אמר לו מה שמותן של אלו אמר לזה נאה לקרות שור ולזה ארי ולזה סוס ולזה חמור ולזה גמל ולזה נשר שנאמר (בראשית ב) ויקרא האדם שמות...". המלאכים דברו רע על האדם וה' שרפם באש באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה, ויצתה בת קול ואמרה לו להזדניאל, דעו שמימיכם אנשי מריבה אתם, כשביקשתי לבראות את אדם הראשון עשיתם לפני קטיגור ואמרתם מה אנוש כי תזכרנו (תהלים ח' ה') ולא עזבתם אותי עד ששרפתי מכם כתות באש, ועכשיו אתם עומדים במריבה ואין אתם מניחים אותו ליתן תורה לישראל, שאלמלא אין ישראל מקבלין את התורה אין דירה לא לי ולא לכם.. המלאכים נבראו אחרי בריאות העופות והדגים, וזאת בכדי שהמלאכים לא יתגאו ויאמרו שהם נבראו קודם, וזה דומה למה שהובא בתוספתא סנהדרין (פ"ח הל' ט-ז) "אדם נברא באחרונה... למה נברא באחרונה? שלא תזוח דעתו עליו, אומרים לו: יתוש קדמך במעשה בראשית... דבר אחר, כדי שייכנס לסעודה מיד. משלו משל, למה הדבר דומה, למלך שבנה פלטרין וחינכה והתקין סעודה, ואחר כך זימן האורחים".

העובדה שהאדם נברא באחרונה ניתנת להתפרש לשני כיוונים: או ללמד על מיעוט ערכו, שנברא אחרי שאר היצורים, והם קודמים לו; או ללמד על מעלת ערכו, שהוא תכלית הבריאה, ולכן נברא רק כאשר הכל מוכן לשרותו.

ועוד מצינו במדרש (בר"ר ח, א) שאלה זו: "...דאמר ריש לקיש: 'ורוח אלוהים מרחפת על פני המים' - זו רוחו של מלך המשיח... אם זכה אדם, אומרים לו: אתה קדמת למלאכי השרת; ואם לאו, אומרים לו: זבוב קדמך, יתוש קדמך, שלשול זה קדמך".

ר' אליעזר אומר עד שלא נברא העולם היה הקב"ה ושמו בלבד, שנאמר "אני השם הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים", (ישעיהו מב)

את השמים ואת הארץ: תנו רבנן שבעה רקיעים ברא הקב"ה ואילו הן: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות.

ואת הארץ: תנו רבנן שבעה ארצות ברא הקב"ה ואלו הן: ארץ, אדמה, ארעא, יבשה, תבל, חלד, ארץ למטה מכול, למעלה מארץ התחתונה תהום, למעלה מתוהו ובוהו, למעלה מבוהו ים, למעלה מים מים, למעלה ממים אדמה, ובאדמה גדולתו של יוצר בראשית, ויאמר אלקים יהי אור, אמר ר' חייא מתחלת בריתו של עולם צפה הקב"ה בית המקדש בנוי. וחרב ובנוי, שנאמר מגיד מראשית אחרית (שם, מז)

ריש לקיש אמר אף שעבוד מלכות, דכתיב והארץ היתה תוהו. זו מלכות בבל, ובוהו. זו מלכות פרס ומדי וחושך זו מלכות יוון. שהחשיכה את עיני ישראל בגזרות על פני תהום זו מלכות אדום.

ויקרא אלקים לאור יום: גבי אור כתיב ויקרא אלקים וגבי חשך כתיב קרא לילה: מכאן שאין הקב"ה מזכיר שמו על הרעה אלא על הטובה.

כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת) זה אוקיינוס, והים איננו מלא, זה אוקיינוס שאינו מתמלא לעולם, מעשה היה בר' אליעזר ור' יהושע שהיו פורשין בים הגדול ונטלה אותן הרוח והוליכה אותן למקום שאין המים מהלכין. אמרו לא באנו לכאן לחנם אלא לנס מה עשו נטלו בידן מאותן המים וכוון שנכנסו לרומי שאלו אדריינוס, אמר להן מי אקיינוס מה הן, אמר לו מים בולעין מים, אמר להם אפשר שהנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא, מה עשו נטלו ספל מים של מי אוקיינוס וכל מים ששפכו לתוכו המים נבלעו.

מבשרי אחזה

כל אבר ואבר שברא ה' באדם היא לצורכו. יש לאדם רמ"ח אברים ושס"ה גידים, רמ"ח אברים ושס"ה גידים, רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מצוות עשה, ושס"ה גידים כנגד 365 מצוות לא תעשה. ה' ברא את הבהמות ואת החיות ביום השישי כמו שברא את האדם, לומר לך שאין יתרון לגוף כמו בהמה, אך כאשר האדם מייחס לאבריו שם המצוות, אזי ודאי יש יתרון לאדם על הבהמות.

פריה ורביה

והיה אדם מטיל בגן עדן כאחד ממלאכי השרת, אמר הקב"ה אני יחיד בעולמי, אף זה יחיד בעולמו, אני אין פריה ורביה לפני, אף זה אין פריה ורביה לפניו? (והלא) הוא שבראנו. - "לא טוב היות האדם לבדו". (פרקי דרבי אליעזר פרק יא)

לא טוב היות האדם לבדו - האדם חייב בפריה ורביה, בן ובת, שאם אדם יש לו רק בנים או רק בנות לא קיים מצוות פריה ורביה, אם זכה עזר לו, לא זכה כנגדו. (עין במשנה ביבמות דף סא: ב"ש אומרים: שני זכרים, וב"ה אומרים: זכר ונקבה, שנאמר: זכר ונקבה בראם). (עין גם בזהר הקדוש, פרשת בראשית, נה).

זיווגו של האדם נקבע עוד בטרם יצא לאויר העולם, כמו שנאמר בגמ' סוטה (ב). "אמר רב יהודה אמר רב: ארבעים יום קודם יצירת הוולד, בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני לפלוני", וכן מצינו במדרש (בר"ר סח אות ד) מענין זיווג האדם, שדבר זה נעשה אך ורק ע"י הבורא יתברך, ואין לאדם כלים כדי להתמודד עם זיווג אם לא ה' יתברך מחליט וקובע "בת פלוני לפלוני וכו'" וזה לשון המדרש: רבי יהודה בר סימון פתח: "א'להים מושיב יחידים ביתה".

מטרונה (גבירה) שאלה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו: לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו?

אמר לה: לששת ימים, כדכתיב: (שמות כ) "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ".

אמרה לו: מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו?

אמר לה: הקב"ה יושב ומזווג זיווגים - בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני.

אמרה לו: ודא הוא אומנתיה (וזו היא אומנתו?) אף אני יכולה לעשות כן, כמה עבדים וכמה שפחות יש לי, לשעה קלה אני יכולה לזווגן.

אמר לה: אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף.

הלך לו ר' יוסי בר חלפתא.

מה עשתה? נטלה אלף עבדים ואלף שפחות, והעמידה אותן שורות שורות,

אמרה: פלן יסב לפלונית ופלונית תיסב לפלוני (פלוני יישא את פלונית, ופלונית את פלוני) וזיווגה אותן בלילה אחת.

למחר אתון לגבה דין מוחיה פציעא, דין עינו שמיטא, דין רגליה תבירא. (למחרת הגיעו אליה - זה מוחו פצוע, וזה עינו שמוטה, וזה רגלו שבורה..)

אמרה להון מה לכון? (אמרה להם: מה קרה לכם?)

דא אמרה לית אנא בעי לדין, ודין אמר לית אנא בעי לדא. (זו אמרה לה - איני רוצה בזה, וזה אמר לה - איני רוצה בזה).

מיד שלחה והביאה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו: לית אלוה כאלהכון (אין אלוה כאלוהיכם) אמת היא תורתכון (תורתכם) נאה ומשובחת, יפה אמרת.

אמר לה: לא כך אמרתי לך - אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף?

הקב"ה מה עושה להן? מזווגן בעל כרחן שלא בטובתן.

הדא הוא דכתיב: (תהלים סח) "א'להים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות", מהו בכושרות? בכי ושירות, מאן דבעי אומר שירה ומאן דלא בעי בכי (מי שרוצה אומר שירה, ומי שלא רוצה בוכה).

אעשה לו עזר

לא טוב היות האדם לבדו (ב, יח)

הרמב"ן ז"ל (שם) מבאר שלא סביר שנברא האדם להיות יחיד בעולם ולא יוליד, שהרי כל הנבראים זכר ונקבה מכל בשר - נבראו להקים זרע, וגם העשב והעץ זרעם בהם. אבל יתכן לומר כמו ששינינו הגמ' ברכות (סא.) דו פרצופים נבראו, ונעשו שיהיו בהם טבע מביא באיברי ההולדה מן הזכר לנקבה כח מוליד... והיה הפרצוף השני עזר לראשון בתולדתו. וראה הקב"ה כי טוב שיהיה העזר עומד נגדו, והוא יראנו, ויפרד ממנו ויתחבר אליו כפי רצונו. וזהו שאמר אעשה לו עזר כנגדו. וטעם "לא טוב", שלא יאמר בו כי טוב בהיותו לבדו, שלא יתקיים כן. במעשה בראשית "הטוב" הוא הקיום. ע"כ.

נעשה אדם

ביום הששי ישב ה' על כסא קדשו ורבוהו רבבות מלאכים עמדו ממעל לו. ויאמר ה' נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ומשל בכל מעשי ידי, והיה מוראו על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים ותבוא האמת ותשתחוהו אל ה' ותתחנן אליו לאמור: "אל נא תברא את האדם כי יציק לי בשקריו ובכזביו. ויבוא החסד ויתייצב לפני ה' ויאמר: אנא ה'! ברא נא את האדם כי עשה יעשה חסד עם יצוריך! ויבוא השלם ויבך ויתחנן אל ה' ויאמר לה תברא את האדם ולבו רק רע יהיה כל הימים והרע לכל מעשי ידיך! ויבוא הצדק ויאמר אל ה' "תפל-נא תחינתי לפניך ובראת את האדם כי צדקות יאהב ורחם כל עני וכל דל יהושיעם בצר להם..."! וישמע ה' את הדברים האלה וישלך את האמת ארצה. ויאמרו המלאכים: למה, ה' עשית ככה להאמת? הלא היה חותמך! ויאמר ה' הלך ילך האדם בדרך האמת ואהב אותה בכל ליבו ובכל נפשו ושבה ועלתה שנית אלי!... ועוד המלאכי נדונים איש באחיו ויקח ה' עפר מארבע כנפות הארץ וייצר ממנו את האדם ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה ויעמוד על רגליו וירא את השמים ואת הארץ וכל צבאם וישתאה ושיתומם ויאמר מה רבו מעשיך ה'!! ויאמרו המלאכים: למה בראת את האדם? הלא הוא עפר ואפר והיו כל ימיו מכאובים וענינו כעס ורגזה? ויען ה' ויאמר לולא יצרתי את האדם, כי עתה לא בראתי גם את הצאן ואת האלפים וגם בהמות שדי וצפרי השמים ודגי הים! ועתה ידוע תדעו כי למען האדם נבראו כל אלה, ומרוחי אצלתי עליו ומשל ימשול בכל מעשי ידי, ויצו ה' ויעבירו לפני המלאכים את הבהמה ואת החיה ואת העוף שנים שנים, איש ואשתו וישאל ה' את המלאכים לאמור הגידו נא אם ידעתם את שמות היצורים האלה! ויענו המלאכים את ה' ויאמרו לא ידענו!.. ויאמר ה' אל האדם הגידה אתה את שמות כל אלה! ויען האדם ויאמר שם היצור הזה שור ושמות היצורים האלה חמור סוס גמל..." ויאמר ה' ומה שמך? ויען האדם ויאמר אדם שמי, כי מן האדמה נוצרתי. ויוסף ה' דבר אל הדם ויאמר ומה שמי? ויאמר האדם שמך אדני כי אדון כל היצורים אתה! והי כאשר כילה האדם לענות את ה' ויאמר ה' אלהי, בכל החיה והעוף אשר העברת פני ראיתי איש ואשתו ועתה הגדל נא את חסדך עמדי ונתת גם לי אשה והיתה עזר כנגדי! וישמע ה' בגול תחנוני האדם ויפל עליו תרדמה וישן, ויקח אחת מצלעותיו ויבן אותה לאשה ויביאה אל האדם. וייקץ משנתו וירא את

האשה העומדת לפניו וישמח בה שמחה גדולה ויאמר ברוכה את לה' לך יקרא אשה, כי מאיש לקחת...!

מצא או מוצא

מצינו במדרש תהלים בפירוש לשון הפסוק במשלי "טובים השנים מן האחד" – ופסוק זה תואם את הכתוב במשלי (יה כב) "מצא אשה מצא טוב", ואילו בקהלת נכתב ההפך (ז כו) "ומוצא אני מר ממות את האשה", ואם כן קיימת לנו סתירה האם מוצא הוא הסתירה לפסוק "טובים השנים וכו'".

והמדרש מתרץ: אלא, אם היא אשה טובה אין סוף לטובתה, ואם היא אשה רעה אין סוף לרעתה, הוי (זהו שנאמר): מצא אשה מצא טוב.

אתה מוצא עד שלא נבראת האשה כתוב: "לא טוב היות האדם לבדו" ומשנבראת נאמר: "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" הוי: "מצא אשה מצא טוב". ע"כ לשון המדרש.

בניית בית ישראל

וַיִּקַּח לוֹ לְמַךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשְּׁנִיית צִלָּה (בראשית ד, יט)

המדרש (מד"ר כג) מביא בשם רבי עזריה בשם ר' יהודה בר סימון, את שיטת נישואיהם של אנשי דור המבול, וזה לשון המדרש: היה אחד מהן לוקח לו שתיים, אחת לפריה ורביה, ואחת לתשמיש. זו, שהיתה לפריה ורביה, היתה יושבת כאילו אלמנה בחיה (נ"א בחיי בעלה), וזו שהיתה לתשמיש, היה משקה כוס של עקרים, שלא תלד, והיתה יושבת אצלו מקושטת כזונה, הדא הוא דכתיב (איוב כד): רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב.

תדע לך, שכן. שהרי הבכור שבהן היה למך, ולקח ב' נשים, הדא הוא דכתיב: ויקח לו למך שתי נשים, שם האחת עדה, דעדה מיניה. ושם השניית צלה, שהיתה יושבת בצלו". עכ"ל המדרש.

מקום התפילה

מעשה באחד הגויים ששאל לרבי גמליאל שיאמר לו באיזה מקום שוכן הקב"ה, אמר לו איני יודע, תמה הגוי ואמר היכן חכמתך, כי כל יום אתה מתפלל לפני הקב"ה ואין אתה יודע היכן הוא נמצא, ענה לו רבן גמליאל ואמר אתה שואל אותי דבר גדול שאין פלא אם איני יודע תשובתו. כי אנו רחוקים מרחקים עצומים שהם מהלך הרבה שנים, אבל אני שואלך שאלה אחת קטנה, אמור לי באיזה מקום בגוף שוכנת הנשמה, וכשלא היה יכול לענות לו אמר לו ר"ג אם אין אתה יודע מקומה של הנשמה השוכנת בתוך גופך, למה אתה מבקש לדעת מה שנעשה ברקיעים למעלה.

כח השבת

באותם ימים התגוררנו ביישוב בולשובו, (לא-הרחק ממוסקוואה). הבעיה המרכזית שהעסיקה אותי ואת בני-ביתי הייתה הקושי לשמור שבת. למזלי הטוב עבדתי בביתי, בייצור מטפחות, וכך נתאפשר לי לא לחלל שבת.

אלא שדווקא מכיוון הילדים התעוררה בעיה קשה ביותר. ילדיי, שזמן רב לא הופיעו כלל בבית-הספר המקומי, נאלצו להתחיל לפקוד אותו, בעקבות לחץ עצום שהופעל עלינו. אעפ"כ, בימי שבת וחג נשארנו בבית.

הנהלת בית-הספר דרשה כי ילדינו יופיעו בכיתותיהם גם בשבתות ובחגים, וכי יבצעו את כל המטלות, כשאר הילדים. מבחינתנו הדבר לא בא בחשבון כלל. בבית-הספר ניסו ללחוץ על הילדים להצהיר כי אביהם מונע מהם לבוא לבית-הספר בשבת, אבל הם היו נבונים דיים לטעון כי ההחלטה באה מצידם, וללא שום לחץ שלי עליהם.

כעבור כמה שבועות התפרסם מאמר זועם בעיתון האזורי, וכותרתו: "הציבור כולו נקרא להתקומם". מתחת לכותרת נכתב, בין השאר, כי "אל יחשוב חזן שילדיו הם קניינו הפרטי. הילדים שייכים לציבור הסובייטי כולו, ועל-כן אסור לנו להרשות שילדיו ייעדרו מבית-הספר ביום שבת, מטעמי דת". הלחץ עלינו גבר והלך, והילדים היו חשופים בבית-הספר להתקפות קשות עליהם.

שבת אחת, לאחר התפילה, הלכתי עם חתני, ר' משה גרינברג, לבית ידיד, כדי לברכו לרגל העובדה שבנו החל ללמוד חומש. התעכבנו שם שעה ארוכה וכשחזרנו לביתנו, הבחנתי בשוטר הניצב ליד פתח הבית. השוטר כבר ראה אותי ולכן לא יכולתי לסגת. נכנסתי פנימה ומצאתי את בני-ביתי חיוורים ומבוהלים. מולם ישבו ראש העיר, אדם נוסף שלא הכרתי ומנהלת בית-הספר המקומי.

"אורחים לא נעימים באו אליך, מה", אמר-שאל ראש העיר.

"מדוע לא נעימים?!", ניסיתי להישמע רגוע ואדיב.

"הכר-נא את חברנו, מפקד המשטרה", הציג ראש העיר את האיש שלצידו.

"האם ידוע לך מדוע באנו לכאן?", הוסיף ושאל.

"כלל וכלל לא", ענית.

"אינך יודע?!", התרעם הלה על תשובתי, "ומה בדבר ילדיך?".

"מה הבעיה איתם?", היתממתי.

"הם לא באים לבית-הספר בשבת", אמר.

"הם לא מוכנים לכתוב בשבת ועל-כן אינם מגיעים לכיתה", השבתי.

"אתה חייב להשפיע עליהם לבוא לבית-הספר בשבת!", פסק ראש העיר.

"אינני תועמלן אנטי-דתי", ענית לו.

ראש העיר הרהר קצרות ואמר: "שלח את ילדיך לבית-הספר. עליי מוטלת האחריות שהילדים יבואו לבית-הספר בימים שבהם מתקיימים לימודים. יכתבו או לא יכתבו - זה לא ענייני". מנהלת ביה"ס מיהרה להתקומם. "לא אוכל להרשות שילדים הבאים לביה"ס יחרגו מהמסגרת ולא יכתבו בשבת", אמרה. הביקור בביתנו הסתיים באזהרה חריפה של ראש העיר כי אם ילדי לא יבואו לביה"ס בשבת הקרובה, יעמידני למשפט.

בעקבות הביקור ואיומיו של ראש העיר, שנשמע הפעם החלטי מתמיד, קיימנו דיון בבית. הוחלט שבכל שבת ילך רק ילד אחד לכיתתו, בלי הילקוט ובלי הספרים וכלי-הכתיבה. בשבת הראשונה נבחרה למשימה בתי בתיה, שהייתה אז כבת שתים-עשרה.

אנחנו הלכנו לתפילה וכשחזרנו עיכבנו את ה'קידוש' עד שבתיה תשוב מבית-הספר. כשהגיעה הביתה הייתה חיוורת, והמתח הרב שחוותה ניכר היטב על פניה.

היא סיפרה מה עבר עליה: "השיעור הראשון היה בחשבון. המורה כתבה על הלוח תרגיל וקראה לי ראשונה לגשת אל הלוח. ניגשתי ואז הורתה לי המורה לקחת גיר ולפתור את התרגיל. סירבתי. המורה החלה לצעוק עליי ואף ניסתה לתחוב לי בכוח גיר ליד. זה לא הועיל לה. היא קראה למנהלת, וזו באה עם סגנה. השניים החלו לצעוק ולאיים עליי. חזרתי והודעתי להם כי איני כותבת בשבת. הם הוסיפו לצעוק עליי בגרון ניחר, בעוד כל הכיתה יושבת ומביטה בנעשה, דרוכה ומתוחה לראות איך ייפול דבר.

"פתאום הופיע בכיתה ראש העיר. 'מה נשמע? הילדה חזן באה ללמוד?', שאל. 'הנה היא עומדת ליד הלוח!', השיבה לו המורה, 'אך בשום אופן אינה מוכנה לכתוב. היא טוענת שאסור לה לכתוב'. ראש העיר ביקש להראות לו את יומני. היומן נשאר בכיתה מיום שישי, וכך יכולתי להראותו לו. הוא דפדף בו וראה שכל ציוניי מהשבוע החולף - טובים.

"ראש העיר נטל את הגיר ואמר: 'אמרי לי כיצד פותרים את התרגיל ואני ארשום במקומך'. אמרתי לו והוא כתב. אחר-כך שאל את המורה, 'האם זה נכון?'. 'כן', ענתה לו המורה, 'אבל היא לא כותבת!'. ראש העיר התעלם מדבריה. הוא פתח את יומני ורשם בו את הציון הגבוה ביותר. אחר-כך פנה אל המורה ואל המנהלת ואמר להן: 'הניחו לה לשבת ולהקשיב לשיעורים, והלך'."

מאז נהפך העניין לנוהג קבוע. בכל שבת הלך ילד אחר לכיתתו ולא כתב. בעקבות המקרה עם ראש העיר פסק הלחץ על ילדינו.

שוב נוכחנו כי עמידתנו האיתנה על שמירת התורה והמצוות, ועל קדושת השבת במיוחד, חזקה מכל לחץ, וסופה שניצחה. (סיפורו של הרב אהרון חזן מבני-ברק, על-פי ספרו 'נגד הזרם')

כוחו וגבורתו

הגאון רבי שאול הכהן זצ"ל מג'רבא, זכה לשני שולחנות: תורה וגדולה במקום אחד, עשיר גדול היה וגומל חסדים. הוא היה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה.

מכיון שעמד בניסיון העושר, נסוהו מן השמים גם בניסיון העוני, ואמנם באחת השנים נהפך עליו הגלגל והוא איבד את כל רכושו ונהפך לאדם עני.

בני ג'רבא זכרו את ידו הרחבה, והוקירו את גאונותו וגדלותו בתורה, והחליטו שעליהם לתמוך בו ברווחה כדי שיוכל לשבת במנוחה ללמוד תורה ולעבוד את ה'.

אולם בתוך הקהילה היו מספר אנשים קמצנים וחסרי לב והם התסיסו סביבם אנשים וכל הקבוצה טענה כי אין הקהילה חייבת בפרנסת הרב יותר משאר העניים.

שמעו את טענותיהם רבני טוניס והם החליטו לשכנעם לטובת רבי שאול, הם הזהירו את הכל לנהוג כבוד ברבי שאול ולהכיר לו טובה על פעלו הרב לרווחת הקהילה אך המתסיסים לא נרגעו ולא שקטו והמשיכו בטענתם כי הרי הוא נתמך בדיוק כמו כל אחד עני שבקהילה ולא יותר מכך.

באחד הימים ישב רבי שאול בראש אספת נכבדי הקהל שדנו בנושאים שונים לצרכי הקהילה והנה קם אחד מהמתנגדים לרב, אחד מראשי המתסיסים את הקהל נגדו והחל קבל עם ועדה להתסיס נגדו במילים בוטות ולהשמיצו ברבים.

קם רבי שאול, שכהן היה, ואמר: "אבקש מכל הכהנים הנמצאים כאן, שיצאו יחד עמי".

כל הנוכחים, תמהו לבקשתו, אך שמעו לדבריו קמו הכהנים שנכחו במקום ויצאו מהחדר כשרבי שאול עמהם, והנה כאשר יצא האחרון שבהם נשמעה חבטה עזה מכון האדם שהשמיץ והוא נפל ארצה ומת!

הבינו כל הנוכחים שהתקיים כאן מאמר חכמינו זכרונם לברכה (ברכות י"ט) שהקדוש ברוך הוא תובע את עלבוננו של החכם.

ורבי שאול שידע כי גורלו של המשמיץ, המתסיס נגדו נחרץ, מנע את הכהנים שהיו נוכחים במקום מלהטמא באהל מת.

נזהרו הכל מיני אז בכבודו ונהנו מעצתו וברכתו³.

הערות "אריג פז"

3 אלא שבזה לא תמה הקפידה. מאז, היה ידוע בגירבא שמשפחה זו שאותו ראש קהילה עמד בראשה סובלת מהקפדתו של רבי שאול לדורות, ולא היו מצליחים הרבה במעשיהם.

לפני כעשר שנים, אחד מצאצאי אותה משפחה, נועץ עם ראש ישיבת 'כסא רחמים' מרן הגר"מ מאזוז שליט"א ואחיו הגאון רבי צמח מאזוז שליט"א, מה לעשות על מנת להשיב את חמתו של הצדיק ולהסיר את הקללה הרודפת אחרי משפחתו. הפתרון שהציעו הרבנים היה להעלות את עצמותיו הקדושות לארץ, שכן ידועה הייתה חיבתו העזה של רבי שאול לארץ ישראל.

ראש המשפחה נענה מיד. הוא היה איש עשיר ובעל קשרים רבים. גם הידיעה ששלטונות תונס אינם מאשרים העלאת עצמות מחוץ למדינה וקבורתם במדינה אחרת, לא הרתיעה אותו. הוא קשר מיד קשרים עם ראשי השלטון שם, וביקש מהם לנסות לפעול למען התרת הוצאת עצמותיו של רבי שאול והבאתו לארץ ישראל. גם הקהילה היהודית בגירבא לא ממש התלהבה מהאפשרות להיפרד ממי שנחשב לגדול רבניה, אך האיש נחוש היה בדעתו להסיר את הקללה מעל המשפחה והוא לא חדל להפעיל קשרים, להזרים כספים, ולהשפיע ולבקש דבר אחד – להתיר את העלאת עצמותיו של הרב.

בכל אותה עת היה הגר"מ מאזוז ראש ישיבת 'כסא רחמים' מדווח על המאמצים. הוא עודד את ראש המשפחה, אך הסירוב מצד ראשי השלטון לבקשה החריגה היה מוחלט. הם סירבו בכל תוקף לשמוע על הנושא. האיש לא ויתר. הוא פנה שוב ושוב לראשי השלטון, לראשי הקהילה, לקברניטיה של יהדות תונס וביקש מהם, אל תשיבו את פנינו ריקם.

בינתיים, נפטר האיש בנסיבות טראגיות, צוואתו הבלתי כתובה לבניו הייתה אחת – המשיכו במאמצים להעלות את עצמותיו של רבי שאול הכהן. הבנים הבטיחו לעצמם למלאות את משאלת אביהם, והבכור שבהם המשיך להטריד בתונס את כל מי שהיה יכול. במשך מספר שנים פעלו ללא לאות יחד עם האחים הגבירים הנכבדים לבית עמאר הי"ו מצרפת וד"ר וזיפה טרבליסי הי"ו.

בשנה האחרונה הפעילו הללו לחצים על שר הפנים התוניסאי לאפשר את העלאת העצמות, שכן לו הסמכות להרשות דבר כזה. בני המשפחה הגיעו למצב שבו שר הפנים כבר טרק את הטלפון, ואמר לו שאין בכלל על מה לדבר. הם היו כלאחר ייאוש, הסיכוי ששלטונות תוניסיה יאשרו דבר כזה היה אפסי, ואז הגיע אותו יום בהיר. הטלפון במשרדו של ד"ר וזיפה טרבליסי צלצל. על הקו היה שר הפנים התוניסאי שבישר לו כי הוא מאשר לו להעלות את הצדיק. (יישר כח לכותב הערה זו הרה"ג ר' עבדיה חן שליט"א)

פרשת נח

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תְּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ

נח (ו, ט)

התורה הזכירה נח שלש פעמים כנגד שלשת המעלות, צדיק, תמים, התהלך, איש.

בתחילת הפרשה קוראים אנו: "אלה תולדות נח", לאחר מכן התורה מתארת בקצרה שהיה "צדיק תמים בדורותיו..." ומיד מזכירים את שלשת בניו "ויולד נח שלשה בנים את שם, את חם ואת יפת". כפי ששמים לב התורה מוסיפה ליד ילד את התוספת "את", "את שם" "את חם" "ואת יפת" למה התוספת? ידוע שבתורה אין מילה מיותרת אלא שזה בא להראות שכל ילד טומן בחובו את המשכיות האדם והבית היהודי, ובודאי כל אדם מצפה שההמשך שלו יהיה כמותו, וכי כל עמלו ויגיעו אינו אלא בשביל בניו. וכידוע שכל אחד "מצפה" לראות את הבן שלו שיהיה ראוי לשמו... לכך באה התורה ומציינת כל ילד בנפרד באומרה "את שם וכו'". לומר לנו שכל אדם הוא "עולם בפני עצמו", וחלילה לנו לזלזל באף יצור אנוש, ובודאי לא להפוך את בני האדם ל"מספר" או "מותג", אלא כל אחד הוא "נזר הבריאה".

אנשי דור המבול לא ראו זאת בעין נבונה, הם הסתכלו רק על עצמם, "אכול היום כי מחר נמות" ולא היה אכפת להם מהסובבים אותם, לכן הם "נמחקו" מעל "דפי ההיסטוריה", ומי שניצל זה נח, אשר הבין נכונה מהו סוד הבריאה והמשך המין האנושי. וידוע כי "תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים" - הצדיקים רואים במעשיהם הטובים כאילו הם בניהם... ובכך מצילים את העולם מחורבנו.

גנאי או שבח

הנה מובא במדרש (תנחומא ס' ו) נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. מהו בדורותיו?

יש דורשין לשבח, ויש דורשין לגנאי, צדיק בדורותיו ולא בדורות אחרים, משל למה הדבר דומה, אם יתן אדם סלע של כסף בתוך [מאה] סלעים של נחשת, אותה של כסף נראית נאה, כך היה נח נראה צדיק בדור המבול, יש דורשין אותו לשבח... משל לחבית של אפרסמון שהיתה נתונה בקבר והייתה ריחה טוב, אילו היתה בבית על אחת כמה וכמה. ישנה מחלוקת המובאת במסכת סנהדרין (דף קח). "אמר רבי יוחנן: בדורותיו, ולא בדורות אחרים, וריש לקיש אמר: בדורותיו, כל שכן בדורות אחרים".

חזרה תשובה

נח בנה את התיבה 120 שנה בכדי שאנשי דורו יחזרו בתשובה, והפלא העצום שאף אחד בדורו לא הזיקו לנח בעקבות אמנותו בה' יתברך, ומנגד בתיבה עצמה הקיפו את נח אריות, דובים ושאר חיות רעות, שלא הזיקו את נח, בזמן שהותם בתיבה כל זמן המבול.

שלש עולמות ראה, ראה עולם מיושב, חרב ומיושב.

שם חם ויפת: יפת הגדול, אחי יפת הגדול ושם השני, חם הקטן. ומפני חשיבותו של שם הקדימו.

המבול היה ארבעים יום והם השחיתו את זרעם של הוולד שהוא נמצא במעי אמו ארבעים יום.

לאדם הראשון היו לו שלשה בנים: קין, הבל ושת, לנח היו שלשה בנים: שם חם ויפת, אצל האדם הראשון נשאר שת ואצל נח שם הם החשובים.

למה לא התפלל נח על דורו כמו שהתפלל אברהם על סדום ועמורה? מפני שידע נח שאין קיום לעולם פחות מעשרה צדיקים, בנוסף נתן הקב"ה אפשרות של מאה עשרים שנה לעולם לחזור בתשובה.

להחזיק את כל הבהמות והחיות היה נס בתוך נס, המעט החזיק את המרובה.

כי לימים עוד שבעה - הוסיף הקב"ה שבעה ימים על 120 השנה [שניתן לאדם לשוב מדרכו הרעה] עד שייתמו שבעת ימי האבל על מתושלח.

הדגים ניצלו שברחו לאוקיאנוס הגדול.

צהר

צהר תַעֲשֶׂה לַתְּבֵה וְאֵל אִמָּה תִּכְלֶנָּה מִלְמַעְלָה (ו, טז)

מביא רש"י בשם המדרש (מ"ד): "צהר - י"א חלון וי"א אבן טובה המאירה להם (ב"ר):

המחלוקת ביניהם היא: האם בשנה זו שירד המבול בעולם - זרחה והאירה השמש או לא; האומרים "אבן טוב" סבורים, שהמבול היה כגיהנום, ולכן נמשך שנה - כמשפט הרשעים בגיהנום, ובגיהנום חושך ואפילה, ולכן לא האירה השמש כל השנה, והיה נח צריך לאבן טוב שיאיר לו את התיבה. והאומרים "חלון" סבורים, שהשמש זרחה, וכך, דרך החלון נכנס האור לתיבה.

מצינו בדבר הגה"ח רבי בנימין זאב חשין זצ"ל שביאר את ההבדל בלשון המדרש מאן דאמר חלון ומאן דאמר אבן טובה: וזה לשונו: "הנה ידוע כי סביב רשעים יתהלכו, כי הסטרא אחרא מסבבת הקדושה, כי את זה לעומת זה עשה, ובפרט מי שכבר נמשך אחר עבירות ח"ו, ונמשך אחר הסטרא אחרא ושם מקומו ח"ו. והם מסבבים אותו מכל צד, וכאשר יעורר רוחו לשוב אל השי"ת קשה לו מאד להתפלל ולדבר דיבורים לפני ה'". כמה שהאדם יותר נקי מעוונות - כך הוא יכול להתפלל יותר בכוונה. אולם כשיש לו עוונות, קשה לו להתפלל, ומדוע? כיון שבכל עבירה ועון שהוא עושה ח"ו, נברא מלאך חבלה שמפריעו ומבלבלו מתורה ותפילה. ולהיפך, כל מצווה שאדם עושה, נברא על ידה מלאך קדוש שמליץ יושר עליו ומביאו לידי תשובה ומעשים טובים.

ראיתי בעל תשובה אחד, שהיה קצין בצבא, ועכשיו הוא חזר בתשובה שלימה. לא רואים היום הרבה אנשים כמוהו; הוא קם כל לילה בחצות, עוסק בתורה ותפילה, כל ברכה יוצאת מפיו בכוונה, וזה סימן שיש לו נשמה גבוהה. בכלל, הסימן שיש לאדם נשמה גבוהה הוא, אם הוא מתעורר מדברי תורה, אם הוא מתעורר ומתעלה מדברי תורה - סימן שהוא בעל נשמה גבוהה. ואם ח"ו אינו מתעורר מדברי תורה - סימן הוא שחסר נשמה, כי הרי מי שומע? הגוף או הנשמה? הרי

ודאי הנשמה היא השומעת! ומה היא מזון הנשמה אם לא דברי תורה, ולכן אדם שאין לו נשמה רחוק הוא מהכל.

אולם כתוב, שבעל תשובה כאשר הוא מתעורר ומקבל על עצמו לשוב בתשובה, באותו הזמן זוכה הוא לקבל בכל יום "נשמה יתירה" שתסייע לו לחזור ולשוב לאביו שבשמים, ולכן כתוב "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד". וזאת, משום שאפי' הצדיק הגדול ביותר זוכה לקבל נשמה יתירה רק בשבת, ואילו הבעל תשובה זוכה ומקבלה בכל יום.

אחרי מות קדושים

ויהי המבול ארבעים יום וארבעים לילה, המבול היה צריך להיות בי' במרחשון אך המבול התחיל בפועל בתאריך יז' במרחשון, בעקבות פטירת מתושלח שהיה צדיק והקב"ה המתין לשבעת ימי אבלו של מתושלח, לכן המבול התחיל בי"ז במרחשון. שנים עשר חודש היה נח בתיבה, גובה המים היה 15 אמה מפני שרצו לעלות להרים, עוג מלך הבשן אחז בתיבה בעץ ונשבע לנח כי יהיה עבדו לעולם. העולם נעגש במה שעשו, קלקלו ברותחין ונדונו ברותחין.

טענה צודקת

העורב בא בטענות אל נח, אמר לו אתה שונא אותי, ה' אמר מכל הטמאות שנים, ואתה רוצה לשלוח אותי שאני אמות, נח לא רצה להכניסו לתיבה, עד שה' אמר לו תכניס אותו, והוא יביא אוכל לאלהו הנביא.

קשר עמוק

"וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מֵאֲתוֹ" (שם ח, ח)

בתיאור קצר זה יש מטען רגשי רב. ראשית, תחושת הקרבה שבין היונה לנח באה לידי ביטוי בתיאור המקום הכפול "ותשב אליו, אל התיבה": לא רק אל התיבה שבה היונה, כי אם גם "אליו" - אל נח, האיש ששלח אותה.

גם מעשיו של נח בהגיע היונה מפתיעים ביותר: "וישלח ידו ויקחקה ויבא אתה אליו". אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, שהרי אין הוא מוסיף מאומה על הכתוב הקודם, שכבר סיפר על שיבת היונה אל התיבה. ולעורב לא כתוב "מֵאֲתוֹ", מכאן למדים שעופות טהורים גרים עם אנשים. נח 'שולח את ידו לקחת את היונה; מן הסתם יכולה היא להיכנס בעצמה, אך נח יוצא לקראתה.

דומה שהקירבה שבין בני האדם ליונה, יוצרת תחושה חזקה של חיבה וקרבה - תחושה שנעדרה לחלוטין בשילוח העורב וכאן הכתוב השווה לשון העורב: "ויצא יצא ושוב" הכוונה בלא שימת לב רבה, משא"כ בלשון הכתוב על היונה: "ותשב אליו".

ובודאי שואלים אנו על הקשר בין בני האדם לבין היונה, ונראה להוסיף, ישעיהו על שיבת עם ישראל לארצו "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל אך בתיהם" (ישעיהו ס. ח). תכונה זו מתבטאת כמובן גם בפרשתנו, שהרי בניגוד לעורב, היונה שבה לנח ולתיבה. וראה מה שכתב הרד"ק בפרשתנו "ובראות נח כי לא למד מהעורב דבר שלח את היונה, כי היונה יש בה כח הדמיון להשיב שולחה דבר... גם יש בה טבע תשוקה לשוב אל קנה. וכן מנהג המלכים לגדלה בביתם ולשלחה במקומות הרחוקים, וקושרין כתב בכנפיה והיא שבה אל שולחה בכתב התשובה שקושרים אותה בכנפיה גם כן מי שנשתלחה להם.

זית

"עֲלֵה זֵית טָרֶף בְּפִיהָ (שם יא):

הנה ידוע דרשתם של חז"ל (ב"ר לו ט) על הפסוק "והנה על זית טרף בפיה" וז"ל המדרש: "...רב בירי [דימי] אמר נפתח לה שערי גן עדן והביאה אותו".

בודאי יהיה קשה לנו לבאר מדוע היה צריך לפתוח ליונה את שערי גן עדן כדי להביא עלה לנח, האם לא היה ניתן להשיג עלה זית מארץ ישראל, שכידוע לא נשטף ממי המבול, והאם בכלל ניתן ללמוד מגן עדן לשאר העולם, שהוא עצמו נשטף במי המבול?

לנסות בס"ד לפרש זאת, נקדים את מאמרם (סנהדרין קח:) במה שהשיבה היונה

לנח "אמר רבי אלעזר: אמרה יונה לפני הקב"ה, רבוננו של עולם יהיו מזונתי מרורים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים מדבש וכו'", ע"כ.

ונקשה על דברי היונה, הרי הגמרא בהמשך מתארת הקושי הרב שהיה על נח וכיצד התמודד שנה שלמה בהאכלת החיות וכו', וזה לשון הגמרא: "**צער גדול היה לנו בתיבה** (לטפל בחיות וכו') **בריה שדרכה להאכילה ביום האכלוהו ביום וכו'**", כיצד קמה וגם ניצבה היונה ודורשת בפני נח יהיו מזונתי מרורין כזית וכו' וכן נראה להוסיף את דרש רבי ירמיה בן אלעזר (עירובין יח:): אמרה היונה לפני הקב"ה: "**רבוננו של עולם! יהיו מזונתי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם**", וקשה להבין, מדוע היונה התריסה כלפי נח "יהו מזונתי מרורין כזית ובידו של הקב"ה ולא מתוקין כדבש בידי בשר ודם". והרי נח החזיקה שנה תמימה בתבה ודאג לכל צרכיה, היכן ההכרת הטוב שלה? ובכלל נחזור לקושייתנו הראשונה מדוע הביאה יונה עלה זית מגן עדן ובזה אמרה שיהיו מרורין וכו', מה הקשר בין עליית לגן עדן למזונותיה??

ותירץ הילקוט מעם לועז (עמ' רכד) פירוש מתוק: שהעדיפה היונה שפרנסתה תהיה מסורה בידי הקב"ה ולא בידי בשר ודם, ומכאן הסיק נח כי קלו המים שאם עדיין היתה צריכה לפרנסת נח לא היה לה אומץ לומר לו כן, עכ"ל.

ונוסף גם הוא בפירוש ה"מעם לועז" מצאתי בספר הבהיר משכנות יעקב, שהיונה רמזה לו, כי אילו יכולה היתה להתפרנס בכוחות עצמה ואפילו בדוחק ובמרירות של זית, כי אז לא היתה חוזרת אליו... שפתים ישק.

במדרש כתוב שלשה שמשו בתיבה, וכולם לקו: כלב, ועורב, וחם. כלב - נקשר, עורב - רק, חם - לקה בעורו. (סנהדרין קח:).

שבעים אומות יצאו מחלציו של נח.

נח לא ישן לא ביום ולא בלילה, היה נותן אוכל לבהמות, כל אחת בשעה אחרת.

ישראל אמור נעשה ונשמע, למה כפה עליהם הר כגיגית? מתרצים מה שכפה עליהם הרי כגיגית זה על התורה שבעל פה שקשה.

דור המבול עברו על כל העבירות שבתורה ולא נחתם גזר דינם אלא על הגזל וזהו

שכתוב בתחילה "וירא א'להים את הארץ והנה נשחתה, כי השחית כל בשר את דרכו", ה' יתברך ראה שנשחתה, אבל אנשי הדור לא ראו, והיו שוגגין על זה, אבל "קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם", שהם עצמם רואים שהוא עון, לכן הנני משחיתם.

שלשה עשר בני אדם יצאו מהולין, ואלו הן: אדם, שת, נח, נח מנין, שנאמר תמים היה. (מדרש ילמדנו אות כט).

אוכל לתיבה

וְאַתָּה קַח לְךָ, מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכַל וְאֶסְפַּתְּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וּלְהֵם לְאֹכְלָהּ
(ו, כא)

המילים: "אֲשֶׁר יֹאכַל" לכאורה מיותרים הם; וכן, היכן יכול היה נח לשים מלאי ענקי כזה של מזון, בעבור כל האדם, הבהמה, החיה והעוף אשר בתבה, למשך שנה?

ברם, דרשו חכמינו בפסוק זה: "מכל האוכל אשר יאכל - אוכל שאתה יכול לאכול בבת אחת ואיזהו זה כביצת תרנגולת" (יומא פ); נמצאנו למדים שהמילה "יאכל" באה להורות על שיעור של כביצה, שאפשר לבלעו בבת אחת.

פירוש הדבר, שציווה ה' יתברך על נח להכין רק כשיעור של ביצה לכל סעודה, כפי "אשר יאכל"; והוא נתן את הברכה בשיעור זה שיהא בו כדי שביעה. ולכך מסיים הפסוק: "והיה לך ולהם לאכלה" - הגם שלא תכניס עמך אלא כשיעור של "אשר יאכל", בכל זאת יהיה לכם שיעור זה לשובע. (בשם הגר"א מווילנא זי"ע).

הרמב"ן ז"ל מפרש, כי על כן עד נח היו האנשים אסורים באכילת בעלי חיים ואילו לנח הותר הדבר - משום שהרי נח החיה אותם בתבה והיו לו אסירי תודה בעד קיומם, וממילא מותר היה להשתמש בהם לאכילה. זהו שמרמז הפסוק: "ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל" - על ידי זה שאתה לוקח אותם עכשיו לתבה, הם נעשים ראויים ומותרים לאכילה על ידך... (קדושת הלוי).

לשון נקיה

וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהָרָה הוּא שְׁנַיִם אִישׁ וְאַשְׁתּוֹ (ז, ב)

עקם הכתוב שמונה אותיות כדי שלא להוציא דבר מגונה מפיו (פסחים ג).

אבל הלא הרבה פעמים נאמר בתורה טמא, כגון: "וזה לכם טמא", "טמא יהיה לכם", וכיוצא בזה?

אלא כאן, תוך סיפור עניין שאינו נוגע להלכה, יש להיזהר שלא להוציא דבר מגונה; ואילו שם, כשיש צורך להורות להלכה שזה טמא, כי אז אין לכסות דבר, אלא יש לבטא ברורות וחרifות: "וזה לכם הטמא" ... (ע"פ ראשונים).

סוף שוטה

כשבא נח לנטוע כרם בא שטן ואמר לנח מה אתה עושה? השיבו: נטע כרם. אמר השטן, אני רוצה להשתתף איתך, נח הסכים, מה עשה השטן? הביא כבש ושחט אותו, הביא אריה ושחט, הביא חזיר ושחט, ואח"כ הביא קוף ושחט והכרם שתה מהדמים של החיות, זה מרמז קודם שאדם שוטה, דומה לכבש, אחרי ששתה נעשה גופו כאריה אחרי ששתה יותר מדי נעשה כחזיר, מתלכלך בבוץ ומשתכר, עד שנעשה משוגע כמו קוף.

נח הכניס חרצנים לתיבה, ובזה נטע כרם והשתכר (עיין סנהדרין עא).

וַיֵּרָא חָם אֲבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשְׁנֵי אֶחָיו בְּחוּץ, וַיִּקַּח שָׁם וַיַּפֵּת אֶת הַשְּׂמֵלָה וַיְשִׁימוּ עַל שְׂכָם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אָבִיהֶם וּפְגִיָּהֶם אַחֲרָנִית וְעֶרְוַת אָבִיהֶם לֹא רָאוּ: (שם ט כב-כג) שָׁם זָכָה לְתַכְלֵת וּתְפִילִין, יִפֹּת זָכָה לְקְבוּרָה.⁴

☞ הערות "אריגפז" ☞

4 עיין בפירוש הרד"ק (יחזקאל לט) שהביא כי שם ויפת שזכו לכסות את ערות אביהם, שם זכה לציצית בטלית ויפת זכה לקבורה בארץ ישראל.

רמז לאליהו

עַד יְבֹשֶׁת (שם ח, ז) רמז לאליהו הנביא המוכנה ה-תשבי אותיות יבשת.

נמרוד הרשע

נמרוד הרשע היה מלך על כל העולם, והיה כופר גדול, נמרוד הרשע היה בן כוש בן חם בן נח. נמרוד היה גיבור בארץ, איש ציד לפני ה', 'ראשית ממלכתו בבל וארך ואבד וכלנה בארץ שנער' (י. ח-יא).

נמרוד היה מלך בדור הפלגה, ונתן לו הקב"ה גדולה, והתגאה בה לבנות המגדל. ונקרא נמרוד כי המריד את כל העולם כלו על הקב"ה במלכותו (פסחים ע"ד: חולין פט:), המגדל שבנה נקרא "בית נמרוד" שהוא כמו עבודה זרה. (עיין ע"ז נג:), כי עשה עצמו אלוה. הכותנות שעשה הקב"ה לאדם ואשתו היו עם נח בתיבה, והנחילן לנמרוד. ובשעה שהיה נמרוד לובש אותן, כל בהמה וחיה ועוף שהיו רואים עליו את הכתנות, באים ונופלים על פניהם לפניו. והיו בני אדם סבורים שהוא מגבורתו, לפיכך המליכו אותו עליהם (פדר"א).

בחרבות בבל, במקום שמראים עיר בשם "נמרוד", נמצא גם בל-נמרוד, ועבודתו ארכה אלפי שנים אחריו.

נמרוד הוא אמרפל ונקרא כן מפני שאמר והפיל לאברהם אבינו בתוך כבשן האשה (ערובין נג) וכאשר ניצול, נתן נמרוד לאברהם את עבדו אליעזר במתנה (פרי דר"א פט"ז) ולפי תרגום יונתן (בראשית יד, יד) היה אליעזר בן נמרוד.

לפני שנולד אברהם היה נמרוד כופר בקב"ה, והיה מתגאה בעצמו, ואומר שהוא אלוה, ואנשי זמנו היו עובדים ומשתחווים לו, אברהם כיחש באלהותו של נמרוד, ונמרוד צווה להשליכו לכבשן אש וניצל בדרך נס. כראות זאת נמרוד וכל שריו התחילו להאמין בשם ה' א'להי אברהם.

בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש. אמר גבריאל לפני הקב"ה: רבש"ע "ארד ואצנן, ואציל את הצדיק מכבשן האש". א"ל הקב"ה:

"אני יחיד בעולמי, והוא יחיד בעולמו, נאה ליחיד להציל את היחיד". (פסחים קי"ח).
ב"ר פמ"ד יג).

מזונות מרורים

הנה חז"ל (ב"ר לו ט) דרשו על הפסוק "והנה על זית טרף בפיה" וז"ל המדרש: ".... רב בירי [דימי] אמר נפתח לה שערי גן עדן והביאה אותו. (עלה זית) עכ"ל המדרש. ואם כן מתחזקת לנו הקושיא, מדוע צריך היה לפתוח ליונה את שערי גן עדן כדי להביא עלה לנח, האם לא היה ניתן להשיג עלה זית מארץ ישראל, שכידוע לא נשטף ממי המבול? [קושיית האורי וישעי]

ובודאי יקשה לנו, כיצד ניתן ללמוד מגן עדן (ואף מארץ ישראל) שקלו המים מעל הארץ?

הנה בשאלת דרש דרש משה, הרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה וז"ל: "ואני תמה על מאמרם מגן עדן, אם כן לא ידע נח שקלו המים מעל הארץ, כי שם לא נכנסו מי המבול. ע"כ הקושייא.

ותירץ ז"ל "ואולי היו השערים סגורים שלא יכנסו שם המים, וכאשר קלו המים נפתחו, ע"כ משה שפיר קאמרת. היינו עצם פתיחת השערים של ג"ע או א"י הספיקה לנח להבין שקלו המים, ודו"ק.

ולי אנכי הצעיר נראה להוסיף דג"ע מקבילה לכל הארץ, כדין ירושלים דרקיעא וכו', וכאשר בג"ע פסקו המים הבין נח כאמור שפסקו המים וכאן ניתן להבין דברי הרמב"ן, כי כל זמן היות הגשם על הארץ, ועתה כאשר הסתיים המבול נפתחו "השערים" ומזה הבין נח שקלו המים.

והנה נראה לי להוסיף קושייא דהנה היונה השיבה לנח (עיין סנהדרין קח): "אמר רבי אלעזר: אמרה יונה לפני הקב"ה, רבונו של עולם יהיו מזונתי מרורים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים מדבש וכו'", וקשה על דברי היונה, הרי הגמ' בהמשך מתארת הקושי הרב שהיה על נח וכיצד התמודד שנה שלמה בהאכלת החיות וכו', וזה לשון הגמ': "צער גדול היה לנו בתיבה (לטפל בחיות וכו') בריה שדרכה להאכילה ביום האכלנוהו ביום וכו'", כיצד קמה וגם ניצבה היונה ודורשת בפני

נח יהיו מזזונותי מרורין כזית וכו' וכן נראה להוסיף את דרש רבי ירמיה בן אלעזר (עירובין יח): אמרה היונה לפני הקב"ה: **"רבונו של עולם! יהיו מזזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם"**. דרשתו נלמדת מגז"ש מהכתוב "עלה זית טרף" וכתוב (משלי ל, ח) "הטריפני לחם חקי". תוספות סוברים שהפרי כשלעצמו אינו מר ורק האילן של הזית הנקרא גם הוא זית - הוא מר, כמו"ש (שמות טו, כה) "ויררה ה' עץ", ודורשים שעץ זה - עץ זית היה, שאין לך מר באילנות כמו זית. ונשאלת השאלה והיכן היא "הכרת הטוב", שהרי אף היא (היונה) אכלה מן המזון שהכין נח בתיבה, ואם כן לשם מה הקניטה את נח בעלה זית? אלא מתרצים שרמזה בזה כי נוח לאכול מעלה זית שאינה רגילה בו מאשר לאכול מבשר ודם (כך תירוץ הרמ"ה).

ועתה הנה הבאתי תירוץ נוסף להכא דאמרה היונה כי כל העמל והטורח שהואיל נח בעבור החיות והעופות וכו' זה בעטיך, דאם העולם היה שב בתשובה לא היינו זקוקים לך, [ואולי הקב"ה היה מניח אותנו בארץ ישראל או בג'ע] ודמי הכא לנאמר בפס' [ישעיה מג, כב] "ולא אותי קראת יעקב, כי יגעת בי ישראל", היינו לא זקוקה לעמל והטורח שלך, ודו"ק. [ובר מן דין- העורב כידוע הוא סמל האכזריות וקשיחות הלב, שכן האם נוטשת את אפרוחיה הקטנים ואינה דואגת למזונם (כתובות מט.). משראה העורב שנח שולחו החוצה, למרות שהמים עדיין ממלאים את העולם, חשד אותו באכזריות ובכוונה לסלקו מן העולם. וזהו "שהיה חושדו בבת זוגו" - שחשד בנח, כי יש בו מידת האכזריות שבה מצטיינת בת זוגו... (אבני אזל) ע"כ].

ועוד זכות היא לנו להיות משוחררים ולא כבולים בתיבה ובכך היינו נהנים מהעולם ונהנים מזיו כבוד ה"ת ומרורותיו שנתן לנו טובים הם מאשר להנות מבשר ודם שלא הגיע לדרגת משיב בתשובה את העולם, כי באי חזרת בתשובה של בני האדם "זוכים" החיות אף הם לקללה "כי השחית כל בשר וכו'..."

ונחזור ושוב קשה להבין, מדוע היונה התריסה כלפי נח **"יהו מזזונותי מרורין כזית ובידו של הקב"ה ולא מתוקין כדבש בידי בשר ודם"**. והרי נח החזיקה שנה תמימה בתבה ודאג לכל צרכיה, היכן היא הכרת הטוב? ובכלל מדוע הביאה יונה עלה זית מג'ע ובזה אמרה שיהיו מרורין וכו', מה הקשר בין עליית לג'ע למזזונותיה?? ותירץ הילקוט מעם לועז (עמ' רכד) פירוש מתוק: שהעדיפה היונה שפרנסתה תהיה מסורה בידי הקב"ה ולא בידי בשר ודם, ומכאן הסיק נח כי קלו המים שאם

עדיין היתה צריכה לפרנסת נח לא היה לה אומץ לומר לו כן, עכ"ל

ונוסף גם הוא בפירוש ה"מעם לועז" מצאתי בספר הבהיר משכנות יעקב, שהיונה רמזה לו, כי אילו יכולה היתה להתפרנס בכוחות עצמה ואפילו בדוחק ובמרירות של זית, כי אז לא היתה חוזרת אליו... שפתים ישק.

דמות נח

כל המפרשים דשו רבות על דמותו של נח. ואף אנו נצטט מקצת הפרשנים ונוסיף עליהם מעט נופך בס"ד.

רש"י בתחילת הפרשה הביא את ב' הדעות של הדורשים לשבח והדורשים לגנאי. ומאליו מתעוררת השאלה אם התורה מעידה שנח מצא חן בעיני ה' והתורה מעידה "נח איש צדיק תמים" מדוע לדרוש זאת לגנאי. ואמנם ממספר כתובים מוכח את מיעוט צדקותו - התורה אומרת "כי אותך ראיתי צדיק לפני" לא נזכר "תמים" וכן על הפסוק "מפני מי המבול" פירש רש"י שנח היה מקטני אמנה, עד שהגשמים היו צריכים לדוחפו להיכנס לתיבה, אך למרות זאת קשה להבין מדוע למעט בערכו של אדם ששומע לקול ה' בונה תיבה במשך 120 שנה, וכל אנשי דורו מתלוצצים עליו וכי רק עלינו ירד מבול על הסוכה לא תרד מבול? אך הוא לא נרתע והוא ממשיך בבניית התיבה, ומחכה לציווי ה' להיכנס אליה. מה גדול היא זו ומדוע לדרשו לגנאי?

כדי להבין דעתם של אלו נקדים ב' אגדות מדברי הגמ' ומדרש חז"ל, אשר ישפכו לנו אור להבין גדרו של "אדם צדיק".

וכך איתא בברכות (י). הנהו בריוני (פריצים רש"י) דהוו בשבבותיה דר"מ והוו קא מצערו ליה טובא הוה קא בעי ר"מ רחמי עלויהו כי היכי דלימותו אמרה ליה ברוריא דביתהו מאי דעתך משום דכתיב יתמו חטאים מי כתיב חוטאים חטאים כתיב (קרי ביה חטאים שיכלה היצר הרע - רש"י) ועוד שפיל (השפיל עצמך רש"י) לסיפיה דקרא ורשעים עוד אינם אלא בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה ורשעים עוד אינם בעא רחמא עלייהו והדרו בתשובה.

ובסנהדרין (לז). הנהו בריוני (פרש"י - פריצים, לשון בורים) דהוו בשיבבותיה דרבי זירא

דהוה מקרב להו כי היכי דניהדרו להו בתיובתא והוּו קפדי רבנן כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האינדנא הוה חריכא קטין שקיה (ר' זירא גוצא הוה ונחרכו שוקא ע"י מעשה דבדיק נפשיה בתנורא שגירא בהשוכר את הפועלים (ב"מ פה.) וקרו ליה חריכא קטן שקי דש"י) דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בליביהו ועבדו תשובה.

וכך הוא לשון הזוהר (זהר חדש כג א) ת"ר מה השיב הקב"ה לנח כשיצא מן התיבה וראה כל העולם חרה והתחיל לבכות עליו ואמר: רבש"ע נקראת רחום היה לך לרחם בריותיך השיבו הקב"ה רעיא שטיא כען (עתה) אמרת דא ולא בזמנא דאמרת לך בלישנא דרכיכא דכתיב: כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר וגו'. כל האי איתעכבית עמך ואמרת לך בדיל דתבעי רחמין על עלמא ומכדין שמעת דתישתיזיב את בתיבותא לא עאל בלבך בישותא בעלמא ועבדת תיבותא ואשתזבתא וכען דאתאביד עלמא פתחת פומך למללא קדמי בעיין ותחנונין. כיון דחזא נח כך הקריב עלוון וקרבנין דכתיב: "ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח".

שלשת המקורות הנ"ל מלמדים אותנו מהי הדרך של הצדיק בה עליו לדבוק - להגן על כל בני דורו.

והמפרשים המשילו משל לאדם שקר לו בחורף, יש ב' דרכים להפיג את הצנה, אחת ע"י כסוי בגדים או בשמיכה והדרך השנייה להפיץ חום ע"י תנור. ההבדל בין ב' האופנים, שלבישת בגדים מועילה רק לאדם עצמו ואילו שאר האנשים שמסביבו עדיין קר להם. לעומת זאת כאשר מדליקים תנור כל הנמצאים באותו חדר נהנים מהחום.

ובכך יוסברו דברי דוד המלך בתהילים "צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה". הארז הוא עץ חסון אך הוא מצל על עצמו בלבד. לעומת זאת התמר יש לו פירות וכאשר הוא מצל הצל מגן גם כל הפירות. כך הם שני סוגי הצדיקים - צדיק המגן על עצמו בלבד וצדיק המגן על כל בני דורו.

זוהי התביעה כלפי נח וכפי שכתב הזוהר 120 שנה בונה הוא תיבה, אף לא תפילה אחת בעד אנשי דורו. אף לא בקשה אחת מלפני הקב"ה לרחם על הדור, אף לא מילה אחת לנסות להחזירם בתשובה. רק לאחר שנכחדו נזכר נח לפנות לה' מדוע לא ריחמת על בריותיך? ורק לאחר המבול נזכר להקריב קרבן לה'. וה'

עונה לו היכן היית עד עכשיו?

ובזה יבוארו דברי המדרש "בדורותיו היה צדיק אך אילו היה בימי אברהם ובימי משה לא מצא ידיו ורגליו. (יש במדרשים מספר גירסאות, י"א בימי שמואל). עכ"פ נתבונן כמה תפילות נשא אברהם כלפי קוב"ה על סדום ועמורה "אולי ימצאון שם חמשים ... " כמה תפילות נשא משה על כלל ישראל איזו מסירות נפש מוכן למות, בתנאי שה' יסלח לכלל ישראל. זהו צדיק הדומה לתמר שדואג גם לפירותיו גם הצדיק דואג לכלל הדור. ואכן עם ישראל התחיל מאברהם אבינו ולא מנח. ואלו דברי הנביא בהפטרה כי מי נח זאת לי" לא דאגת להציל את בני דורך דאגת רק להציל אותך ואת משפחתך לכן מי המבול נקראים על שמך, למרות שלא בגללך הומטר המבול.

רעיון נאה ראיתי בספר באר משה לאדמו"ר מאוז'רוב, נח נענש מדה כנגד מדה, שאמרו חז"ל שהכישו אריה ונעשה חיגר ברגלו, ועי"ז שהכישו אריה רמז לו הי"ת כי פגם בזה שלא התגבר כארי לעמוד בתפלה מתוך גבורת הלב להציל את דורו.

ומכאן נסיק מהי כוחה של תפלה אברהם אבינו ומשה רבנו בגלל תפלתם למען "הרשעים" זכו להיות מרועי ואבות האומה. לעומת זאת נח שדאג רק לו ולבני משפחתו נשאר רק צדיק בדורותיו. וזה מזכיר לנו את דברי הגמ' בברכות (ו:): כרום זלות לבני אדם (תהלים יב) אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן. ופירש"י: כגון תפלה שעולה למעלה.

פרשת לך לך

עשרת הניסיונות שנתנסה אברהם אבינו ע"ה

- * נמרוד הרשע שבקש להורגו ונטמן... שהשליכו באור כשדים וניצל.
- * הקב"ה ציוה את אברהם אבינו לצאת מארצו וממולדתו ללכת למקום לא ידוע.
- * הראה לו בבין הבתרים גלות בניו.
- * היה רעב בארץ כנען אחר שייעד לו לעשות. ועל ידי זה הוזקק לירד למצרים
- * שנלקחה שם שרה לפרעה
- * שבא עליו כדלעמר וחבריו והגלו את לוט בן אחיו והציל הכל.
- * שציוהו למול בעת זקנתו
- * שנתירא ממלך גרר ושנלקחה אצלו שרה גם כן.
- * שהזיקו לגרש את הגר ובנו ועם זאת קבל עליו את מצותו יתברך בזריזות.
- * עקידת יצחק.

זהו שאמרו רבותינו ז"ל (ר"ה תז): על הפסוק: לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר ארצך. ואעשך, לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך (יב, א-ב) לפי שהדרך ממעטת שלשה דברים: ממעטת את הזרע, וממעטת את הממון, ממעטת את השם. לכך נאמר ואעשך לגוי גדול להבטיח על הזרע, ואברכך הבטחה על הממון, ואגדלה שמך הבטחה על השם. וזה להורות כי עובד השם יתברך איננו משועבד כלל למנהג הטבע ולא יזיקוהו המזיקים הטבעיים, אבל על שחל ופתן

תדרוך ירמוס כפיר ותנין.

לך לך בגימטריא עולה למספר 100, לכשיגיע אברהם אבינו לגיל 100 יהיה לו ילדים.

תרח חזר בתשובה - כאשר ראה שאברהם אבינו ניצל מאור כשדים.

ה' ברך את אברהם אבינו ב-16 ברכות חשובות

* גוי גדול.

* שיהיה ראוי להוליד בנים.

* שיתפרסם בעולם.

* תפילת שמנה עשרה בזכות אברהם אבינו.

* בתחילה אברהם אבינו שמר רק על רמ"ג אברים פרט לעיניים, אוזניים, וה' ברך אותו ושלט עליהם.

* הוסיף לו אות ה' על שמו וקראו אברהם.

* נתברך במקחו.

* כל החולים שהיו בזמנו נתרפאו.

* מסר לו את הברכות.

* יאהבו אותו העמים בארץ.

* הגשם והטללים יורדים בזכות אברהם ע"ה.

* יורש את הארץ.

* כאשר עם ישראל יחזרו מארץ מצרים לארץ ישראל.

* אבות העולם שלשה.

* אברהם אוהבי.

* נקרא חבר של ה'.

כאשר נכנס אברהם אבינו לארץ כנען בנה מזבח והודה לה' על כל הברכות שהבטיח לו.

בית אביך

לְךָ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ, (יב, א)

ר' יצחק פתח (תהלים מה): "שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך", אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג?! הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם, (שם) ויתאו המלך יפיך כי הוא אדוניך, ויתאו המלך יפיך ליפותיך בעולם והשתחוי לו הוי ויאמר ה' אל אברם.

לך לך, שתהיה נבדל ונבחר ואהב את האנשים ולאהוב את הבריות ולשנות את אנשי הרשעה, רק אז תוכל לבנות עולם חדש ולא להישאר עם אותם רשעים, להתנתק מהם ואז להיות נבדל ונבחר.

ה' אמר לאברהם אבינו ע"ה שהוא עתיד להיות אב המון גוים והוא נבחר להיות אב האומה והוא צריך לחנך את בניו לעשות צדקה ומשפט, (בראשית יח, יט) כִּי יִדְעִיתִי, לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְנֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָכַי יִי לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט.

אהבת הצדק

"אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך" (תהלים מה, ח) את הפסוק הזה בתהלים דורשים רבותינו (ב"ר מט, ט) על אברהם אבינו: "אמר לו הקב"ה: אברהם, אהבת צדק ותשנא רשע, אהבת לצדק את בריותי. ותשנא רשע - מאנת לחייבן". ובאותה מידה היה אפשר לדרוש "שנאת להרשיעם".

אולם, ממבט ראשון דברי חז"ל נראים הפוכים מכונת הפסוק - אם "אהבת לצדק"

זאת אומרת שאהבת אי-צדק! ואם מאנת לחייבם - זאת אומרת שאהבת רשע!
ויותר מזה - גם אם הפירוש לא היה סותר את כוונת הפסוק - איך אפשר להגיד
דבר כזה על אברהם אבינו??

אמנם, כל זה נראה רק ממבט חיצוני, ממבט שטחי. אך אם נבחן לעומק, נראה
שדברי חז"ל מבטאים בדיוק את כוונת הפסוק. אברהם אבינו ידע למצוא את
נקודת הצדק שבכל אדם ואדם, ידע להעריך את הטוב הקיים בכל אדם ואדם
ולגלות אותו.. אברהם אבינו ידע לגלות ולהעריך את נקודת הטוב שבאדם גם אם
כלפי חוץ זה לא בא לידי ביטוי, גם אם האדם דחק אותה לעמקי מעמקים, אבל
אברהם אבינו ידע שהיא קימת ופעל לגלות אותה. מאהבת צדק זו נבעה אהבתו
לצדק את הבריות. ולכן אמר לו ה' יתברך לך לך מארצך, כי לך לא מתאים להיות
עם רשעים ועובדי עבודה זרה אשר שונאים את הבריות.

זאת הנפש

אמר רבי אלעזר בן זימרא אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד
אינן יכולין לזרוק בו נשמה ואת אמר ואת הנפש אשר עשו אלא אלו הגרים
שגירו, ואם כן שגירו למה אמר עשו אלא ללמדך שכל מי שהוא מקרב את
העובד כוכבים ומגיריו כאלו בראו, ויאמר אשר עשה, למה נאמר אשר עשו, אמר
רב הונא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים. (ב"ר פרשה לט).
אברהם אבינו הקריב על המזבח בהר המוריה, שעתידיים עם ישראל לבנות עליו
את המקדש.

ויסע אברהם הלוח ונסוע הנגבה: הולך ומתקדם לדרומה של ארץ ישראל לכיון
ירושלים וה' המוריה כי שם היתה עתידה להיות נחלתו.

אברהם אמר איך הוא יכול לקיים מצוות הכנסת אורחים בגלל הרעב, לכן ירד
למצרים על מנת שיוכל להתקיים שם ויכול לקיים את מצוות הכנסת אורחים
בצורה מעולה.

כאשר אברהם אבינו ניצח את ארבעת המלכים, לא לקח מהרכוש כלום, רק חילק
לנערים שהשתתפו במלחמה, ולא רצה שיגידו שנהיה עשיר מזה.

ה' כורת ברית עם אברהם אבינו, עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משולש ותור וגזול, ויבחר אותם בתוֹך.

התעלות

הי"ת מצווה על אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך והקב"ה מבטיח לו ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה ואברכה מברכך ומקללך אאור ונברכו בך כל משפחות האדמה.

וזה היה נסיונו הראשון של אברהם מתוך עשרה נסיונות כדברי רבותינו ז"ל והשאלה נשאלת איזה נסיון זה אם הקב"ה מבטיח לו כל כך דברים אם ישמע בקולו?

שאלה זו נוכל להבין על ידי שאלה אחרת בפרשה בפסוק נאמר ויאמר ה' אל אברם, לשון אמירה ואילו בהמשך נאמר ויעש אברם כאשר דיבר אליו ה' והשאלה נשאלת מדוע בציווי לאברם נאמר לשון אמירה "ויאמר" ואילו בביצוע של הציווי ע"י אברם נאמר לשון דיבור "ויעש אברם כאשר דיבר" אליו ה' לכאורה היתה התורה צריכה לכתוב לשון אמירה בשניהם או לשון דיבור בשניהם?

על שאלה זו עומד אור החיים הקדוש בפירושו על התורה ומסביר הרב כי מצינו בתורה שאמירה היא בלשון רכה, ודיבור הוא לשון קשה כמו שראינו בפרשת יתרו, "כה תאמר לבית יעקב", אלו הנשים, אם כן כשאמר הקב"ה לאברם שילך לארץ כנען אמר לו בלשון אמירה שהיא לשון רכה ולכן הבטיח לו את כל ההבטחות אבל התורה מעידה כי אברהם אבינו עשה זאת לשם שמים בלי קשר להבטחות אלא אך ורק מפני שהקב"ה צוהו לכן נאמר ויעש אברם כאשר דיבר אליו ה', שזהו לשון דיבור קשה ללמדינו שעשה זאת אברהם לשם שמים ללא שום מטרה לקבל בתמורה על ששמע לדברי הקב"ה.

לפי זה מתורצת גם השאלה הראשונה ששאלנו איזה נסיון זה מאחר שהובטח לו כ"כ הרבה הבטחות אך לאור הדברים הללו מובן שהיה זה נסיון גדול בו הוכיח אברהם אבינו כי כל רצונו הוא לעשות את רצונו של הקב"ה ללא כל תמורה וללא מטרה לעשות את רצון ה' עבור טובות הנאה כל שהן אלא אך ורק מפני שזהו

רצונו של הקב"ה ובזה הוכיח אברהם אבינו את אהבתו האמתית להקב"ה וכי ראוי הוא למעמד של עומד בנסיון, כאשר אברהם אבינו מוכיח זאת לכל אורך הדרך.

ובזה מבואר לשון התורה "לך לך" המורה כי על האדם להיות תמיד במצב של הליכה ועליה בתורה יראת שמים ומעשים טובים ולא במצב של עמידה ודריכה במקום כמו שנאמר אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', כי כל עמידה במקום סופה ירידה.

משל יפה על זה מביא מרן רבנו יוסף חיים - על אדם תמים ופשוט שחלם על סולם ובו מאה מדרגות ובחלום רואה הוא את המלך עולה בסולם עד המדרגה החמישים ושם הוא נעצר, בבוקר הלך הוא אל המלך וסיפר את חלומו למלך, שמח המלך וציוה את שר האוצר להעניק לו סך חמישים דינרי זהב, שמע זאת שכינו של הנ"ל ואף הוא המלך, וסיפר לו כי ראה את המלך עולה בסולם של מאה מדרגות אך בחלום שלו המלך עלה את כל המדרגות והגיע לסוף הסולם. בטוח היה החולם כי עתה יקבל מאה דינרי זהב, אך מה היתה אכזבתו כאשר המלך ציוה לגרש אותו מהארמון בבושת פנים, התפלא הנ"ל ושאל מדוע שכיני שחלם על המלך שעלה עד חמישים מדרגות נתת לו חמישים דינרי זהב ואילו אני שחלמתי עד מאה מדרגות אני מגורש בבושת פנים? ענה לו המלך: חבירך השאיר אותי באמצע הסולם, ממילא נשאר לי רק לעלות הרי זה ברכה בשבילי לכן הענקתי לו מתנה, אבל אתה ששמת אותי בראש הסולם לא נותר לי מעתה אלא לרדת אין זה אלא לרעה לכן אתה תצא בלא כלום.

כך אנו אם נרגיש תמיד שאנו רק באמצע הדרך של עלייתנו הרוחנית נדע רק לעלות, אך מי שמרגיש שהוא כבר מושלם והוא בראש הסולם הרי שלא נותר לו אלא רק לרדת.

ראית הצדיק

וְתַרְדְּמָה נִפְלָה עַל אַבְרָם וְהָיָה אִימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלֵת עָלָיו (טו, יב)

ה' הפיל על אברהם תרדמה וגילה לו את כל מה שיהיה לעם ישראל

וכל המלחמות עם הגוים.

אברהם אבינו התבונן וראה את דור המבול, דור הפלגה, דור אנוש ואברהם ראה שבבירה דולקת ומתוך דור ההפלגה אברהם התחיל לשאול שאלות מי בעל הדירה הדולקת? ואין מי שיכבה אותה, היתה התחייבות שלא יהיה מבול ובכל זאת הבירה דולקת. אברהם יוצא מתוך דור הפלגה, דור שמחליט להדק את כל העולם ולאחד אותו, דור הפלגה הוא דור אחרון שרוצה להשאיר את העולם להתקיים ולחיות ביחד. אברהם יוצא מתוך דור הפלגה ורוצה להיות מעל ולהיות אב המון גוים, ונלחם עם נמרוד, אשר מנהיג את דור הפלגה, ואברהם נלחם איתו, ה' אומר לאברהם לך לך מארצך וכו', ושם תגלה את הכל. אחד הניסיונות שהתנסה אברהם אבינו היא המילה, וזה עוד לא הניסיון הגדול, אמר לו ה' אתה צריך להנהיג את העולם בדרך אחרת ולהיות אברהם העברי אחר אלפיים שנות שלא עשו כלום, ואברהם יצא מדור ההפלגה בשביל להקים דור שהולך בדרך ה' ויפרד מן העולם ויתן לעולם מה שצריך, זה מנהיג לבירה, ולתקן את כל הקלקול שהיה בעולם, דור של סדום ועמורה וכל הרשעים שהיו באותו הדור.

ספר הישר

אפילו בלעם הרשע אמר "תָּמַת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל, וְתִהְיֶה אַחֲרֵי־יָמַי כְּמֵהוּ" (במדבר כג, י) מפני שאברהם אבינו ע"ה היה ישר ולא היה רשע, צדיק וישר הוא, ולא הלך בדרך עקומה.

אבותינו הקדושים היו צדיקים וחסידיים וגם היו ישרים, התנהגו עם הבריות באהבה אפילו עם דור סדום, אברהם אבינו התפלל עליהם, הכל לשם שמים ואברהם אבינו לא יכול לקיים אהבת צדק ומנגד לשנוא את הרשע, בזמן שיש רשעים בעולם, כי זה עם זה לא הולך ביחד. אנשים גדולים הם שבודקים, אהבת צדק ותשנא רשע (תהלים מה).

דרך ארץ

טעות בני אנוש הולכת ונשנית עד כדי שהתורה מעידה באנשי דור המבול "כי רבה רעת האדם בארץ..". (ו, ה) היה מרוב הטוב שנתן ה' בעולם הזה, שהיה לבני

האדם, ולא היה עליהם עול מלכות שמים ולא עול דרך ארץ. כי לא נצרכו גם לעבוד בשדה וכמו שאמרו (ב"ר ל"ד, י"א) דאחת לארבעים שנה היו זורעים. והיו רק אוכלים ושותים ופוחזים. ורוב השלוח הביאם שימרדו ויחטאו (סנהדרין קח). וכן מצינו גבי אברהם אבינו ע"ה כשעבר במקומות שהיו אוכלים ושותים ופוחזים אמר הלוואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת (ב"ר ל"ט, ח) כי דרך ארץ קדמה לתורה שעל ידי מה שחורשין בשעת חרישה וכו' היגיעה בדרך ארץ גם כן משכחת עוון. וכשאינן עוסקים בדרך ארץ ומבלים בטוב ימיהם בתענוגי עולם הזה זה מביא לידי חטא.

וידועה הגמרא בברכות (ג). דרש בר קפרא: "איזו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה, הוי אומר: דרך ארץ. שנאמר בכל דרכיך דעהו, והוא יישר ארחתיך".

פירוש דרך ארץ - היא הקדמה לתורה, מי שלומד תורה בלא הקדמה, בזאת יכול להרוס את העולם כולו.

ועוד שנינו בפרקי אבות (פ"ג מכ"א), רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ אם אין דרך ארץ, אין תורה. ופירוש דרך ארץ בפשוטו, הוא משא ומתן וכיצא בזה מדריך בני אדם בדרכם בעולם.

ופירש משנתינו מרן הגר"ע יוסף שליט"א, שאם אינו לומד תורה, מה שהוא נושא ונותן לצורך פרנסתו, לא יהיה משאו ומתנו יפה עם הבריות, על פי התורה, כמו שאמרו (בבא קמא דף ל), האי מאן דבעי למהוי חסידא (מי שהוא רוצה להיות חסיד), יקיים מילי דנזיקין, כלומר, יקיים מה שנאמר במסכתות שבסדר נזיקין, שיהא משאו ומתנו באמונה. ואם אינו לומד, היאך יקיים? ואם אין דרך ארץ במשא ומתן עם הבריות, אין תורה, שכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עון, וסופו שתורתו משתכח, (דיברנו כבר מענין זה בהלכות תלמוד תורה, איזו מלאכה יש לשלב עם התורה, ואם הדין כן לכל אדם). כן הוא הפירוש לפי דברי רבנו עובדיה מברטנורא.

אולם יש מפרשים, "דרך ארץ", היינו מדות טובות ותרומיות, ומוסר, שאם אין לו דרך ארץ, של מדות טובות, אין תורה, שאין תורתו שלימה, לפי שאין רוח הבריות נוחה הימנו. וכן אם אין בו תורה, אי אפשר בדרך כלל שתהיה בו דרך ארץ אמתית

בכל מצב.

ובמדרש, אמר רבי שמואל בר נחמני, גדולה דרך ארץ שקדמה לתורה כ"ו דורות, שנאמר "לשמור את דרך עץ החיים". דרך, זו דרך ארץ, חיים, זו תורה. ובמשלי נאמר, "דאגה בלב איש ישחנה, ודבר טוב ישמחנה", ופירש הגר"א, "דבר טוב", אין טוב אלא תורה, שכל המקבל עליו עול תורה, פורקים ממנו כל מיני דאגות. וכמו שאמרו באבות דרבי נתן, כל הנותן דברי תורה על לבו, מבטלין ממנו פחד של הרהורי חרב, והרהורי רעב וכו'. ובשם רבי נחום מצ'רנוביל אמרו כל הדאגות אסורות, חוץ מן הדאגה על הדאגות.

עשירי למנין

בבל-הארבור, האזור היוקרתי ביותר במיאמי שבפלורידה, שוכן ה'שול'. זה בית-כנסת ענק, מן המפוארים בארצות-הברית, שהקים שליח חב"ד, הרב שלום-דובער ליפסקר.

בבית-הכנסת חברים כשש-מאות מתפללים קבועים, מנכבדי הקהילה היהודית במיאמי ועשיריה. לשיעוריו השבועיים של הרב ליפסקר בפרשת-השבוע יצא שם למרחוק, ומאות באים להאזין להם. הצלחתו מעוררת התפעלות והוא נחשב מודל לחיקוי גם בקרב חבריו, שלוחי חב"ד בעולם.

הצלחתו של הרב ליפסקר לא אפיינה, ודאי לא בממדיה הנוכחיים, את צעדיו הראשונים בעיר, לפני כשלושים וחמש שנים. בעקיבות ובנחישות יצר קשר עם עוד יהודי ועוד יהודי, תוך התמודדות עם התנגדויות ועם אתגרים נוספים המאפיינים התחלות.

המקרה הבא, שסופר על-ידי הרב ליפסקר (לשבועון 'כפר חב"ד'), אירע לפני שנים, בטרם הוקם ה'שול':

פתחנו בית-כנסת לא-גדול, שפעל בעיקר בשבתות. לאחר פטירת אבי החלטתי לייסד מניין יומי לתפילת שחרית. לפעמים היה חסר לנו עשירי למניין. הייתי מתקשר לחברת מוניות באזור ושואל אם יש להם נהג יהודי פנוי. כשהיו שולחים אותנו אלינו, היינו אומרים לנהג להחנות את המונית, להפעיל מונה ולהיכנס

פנימה. בסוף התפילה היינו משלמים לו את מחיר ה'נסיעה'...

בוקר אחד היה חסר לנו עשירי למניין, ובדיוק לא היה אז נהג יהודי בחברת המוניות. יצאתי לרחוב. לפתע הבחנתי בקשיש חובש כובע הפוסע לאיטו, נשען על מקלו. "אתה יהודי?", פניתי אליו. "מה זה עניינך?!", השיב לי בהתרסה. "אבי נפטר, עליי לומר 'קדיש' ואני זקוק לעשירי למניין", אמרתי. "הנח לי, אינני מאמין בזה, אני הולך עכשיו לאכול ארוחת-בוקר", אמר והמשיך לדרכו.

חזרתי לבית-הכנסת ועדיין אין עשירי למניין. יצאתי שוב החוצה, וניגשתי למסעדה שבפינת הרחוב. הזקן ישב שם. "אתה חייב לעשות לי את הטובה הזאת ולהשלים מניין!", התחננתי. "איני מאמין בזה", חזר ואמר ביבושת. "אז אל תתפלל, רק תהיה נוכח במקום", הצעתי.

"כבר הזמנתי אוכל!", ניסה לנערגי. "כמה זה עלה לך?", שאלתי. "שלושה דולר", ענה. הוצאתי מכיסי שלושה דולרים ושמתי על השולחן. רק אז הסכים לבוא עמי. "אבל אל תיתן לי טלית וסידור!", הזהיר. כל התפילה ישב 'נפוח' על מקומו ולא נגע בסידור.

למחרת ראיתיו שוב פוסע לאטו ברחוב, ושוב ביקשתיו להיכנס ולהשלים מניין. הפעם הסכים ביתר קלות, אך חזר הדגיש כי אינו מתפלל. כך נמשך הדבר ימים רבים. כעבור זמן הסכים להחזיק סידור, ואחר-כך אף התעטף בטלית.

בוקר אחד הצעתי לו להניח תפילין. הוא דחה את הצעתי. "בערב ראש-השנה אניח תפילין. אבל אל תביא לי תפילין, יש לי", אמר. ובאמת, בערב ראש-השנה הגיע לתפילה עם שקית דהויה מיושן, והוציא מתוכה תפילין עתיקות

בתשובה לשאלתי סיפר כי הוא בן תשעים ושלוש, וכי לא נגע בתפילין מאז בר-המצווה, כלומר שמונים שנה! בהזדמנות זו אמר כי שם משפחתו שוסטר. סייעתי לו להניח את התפילין של-ראש, ואף החמאתי לו: "זה נראה עליך כמו כתר".

שוסטר נראה בטלן מוחלט. יום-יום הופיע באותם מכנסיים דהויים ובאותה חליפה שבכיס החיצוני שלה היו עטים בצבעים שונים. 'נשיא' בית-הכנסת שאל אותי לא-פעם, מדוע אני מקדיש זמן רב כל-כך לקשיש הזה. "הוא יהודי, וזו סיבה מספקת", עניתי בטבעיות.

בהתקרב הימים-הנוראים נתנו את דעתנו על המתפללים הרבים שיבואו לתפילות. בית-הכנסת לא היה יכול להכיל את כולם, ולכן שכרנו אולם גדול במלון 'שרתון'. שיערנו שיבואו כחמש-מאות מתפללים. הזמנתי אפוא חמש-מאות מחזורים.

בראש-השנה ניגש אליי שוסטר ושאל: "מי שילם על כל המחזורים?". סיפרתי לו שעדיין לא שילמו עליהם. "אני אשלם", הצהיר. כשסיפרתי זאת ל'נשיא' בית-הכנסת, הוא כבר ניגש לאחל לשוסטר 'שנה טובה'...

במרוצת הזמן נעשה שוסטר בעל-תשובה ממש. הוא החל ללבוש ציצית, לאכול רק כשר, וכל חייו השתנו לגמרי. בשנת תשמ"ח הכריז הרבי מליובאוויטש על השנה הזאת 'שנת הבניין'. התחלנו לחשוב על בניית בניין חדש של ה'שול'.

יום אחד פנה אליי שוסטר וביקש לקבוע פגישה עם חברי ועדת הבנייה. "כמה יעלה הבניין?", שאל בפגישה. חשבנו אז שהבנייה תעלה כשני מיליון דולר, וזה מה שאמרנו לו. "אז אני אתן לכם מחצית, מיליון דולר", הדהים אותנו שוסטר.

סוף הסיפור הוא שכעבור כארבע שנים אושפז שוסטר בבית-רפואה ומצבו החמיר. הייתי אז בניו-יורק, ומיד טסתי בחזרה וחשתי אל מיטתו. הוא כבר היה ברגעיו האחרונים. נזכרתי בתולדות הקשר בינינו ואחזתי בחיבה את ידו. "אם אתה אוהב אותי, לחץ את ידי", ביקשתי. מיד הרגשתי לחיצת ידו. קראתי עמו "שמע ישראל" וכשהגענו ל"ובשעריך", יצאה נשמתו.

לאחר פטירתו התברר לנו כי הוא הותיר לנו מהירושה שלו עוד סכום גדול לבית-הכנסת ולפעילות לקירוב לבבות. אך העיקר - היהודי זכה בסוף ימיו לשוב לצור מחצבתו. (מתוך שיחת השבוע 986)

ברית קודש

מעשה בחולה אחד שהרופא כבר יתייאש ממנו, והחולה מיום ליום הלך הלך ודל עד שכבר לא היה בכוחו עוד לדבר וכל הרופאים אמרו נואש. נזדמן שהבעל שם טוב בא לאותו מקום שהחולה נמצא, בקשו אותו לקיים מצות ביקור חולים, הבעש"ט ראה את החולה עמד רגעים ספורים על ידו, ואחר כך צווה לבשל לו

מרק של בשר, החולה התחיל לאכול ומיד התחיל לדבר, ומשך ימים ספורים הבריא לגמרי. הרופא התפלא מאוד למראה עיניו, שאל לרב בעש"ט: באיזה אופן ריפא אותו? הרי יודע אני בבירור - הוסיף הרופא שהגידים של החולה היו מקולקלים, ואין לאותם גידים רפואה כלל.

אמר לו הבעל שם טוב "אתה הכרת את החולה בגשמיות, ואני הכרתי אותו ברוחניות, יש באדם רמ"ח איברים ושס"ה גידים, וכנגדם יש רמ"ח איברים מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, וכשאדם פוגם באיזו מצווה, מתקלקל אותו איבר או אותו הגיד שכנגד אותה המצווה, וכשעובר על הרבה לאווין מתקלקלים הרבה גידים ואין הדם נובע בה, ואז האדם בסכנה חס וחלילה, אני דיברתי עם הנשמה של החולה, אמר הבעל שם טוב, שתקבל עליה תשובה, וקיבלה עליה, ועל ידי כך נתקנו כל האיברים והגידים ויכולתי אחר כך לרפאות אותו. מדברי הבעל שם טוב במעשה זה מובן כי תיקון נשמותינו תלוי בתיקון מידות גופנו, אבותינו הקדושים בהיותם במצריים שמרו בעיקר על תיקון הנשמה ולפי אותם המדרגות זכינו והיינו לעם קדוש ונעלה גם בתיקון מידות הגוף, אכן תיקון הגוף והנשמה גם יחד תלוי בתיקון הכללי, תיקון הברית אשר בו חקוקה חותמא דמלכא שדי והויה ברוך הוא מבחוץ ומבפנים ובו כלולים כל רמ"ח איברים ושס"ה גידים של הנשמה והגוף גם יחד, לכן מן הראוי כל החפץ לשמירת גופו ונשמתו יהיה נזהר ונשמר מאוד לשמירת אות ברית הקודש, ה' יזכנו אמ'ן.

פרשת וירא

וִירָא אֱלֹהֵי יְיָ בְּאֵלֹנֵי מִמְרָא (יח, א)

לבקר את החולה, זה היה ביום השלישי למילתו, ובא ה' לבקרו ושאל לשלומו.⁵
 באלוני ממרא⁶: שנתן לו עצה על המילה, וכי אברהם היה צריך עצה למול את
 עצמו, אבל שאל אם בפרהסיה או בצנעה, וממרא יעץ לו בפרהסיה ברבים כמו
 שנאמר "בעצם היום הזה".

עצה ותושיה

רש"י בפירושו מסביר מדוע נגלה הקב"ה לאברהם דווקא בהיותו יושב באלוני
 ממרא, הלא מלבד ממרא היו בשכנותו של אברהם גם אשכול וענר. ומסביר רש"י
 משום שממרא נתן לו עצה על ברית המילה.

מקור הדברים של רש"י הוא במדרש בראשית רבה: בשעה שאמר לו הקב"ה
 למול הלך ונמלך בשלשת אוהביו. אמר לו ענר: כבר אתה בן 99 שנה ואתה הולך
 ומצער עצמך. אמר לו אשכול: מה אתה הולך ומצער עצמך בין שונאיך. אמר לו
 ממרא: עמד לך א'להיך בכבשן האש ברעבון במלכים והדבר הזה שאמר לך למול
 אי אתה שומע לו וכו'.

"החזקוני" מתייחס לדברי המדרש ולדברי רש"י ומקשה: "...ואם תאמר היאך
 יתכן לומר על איש גדול וקדוש אהוב למקום כאברהם שעמד בעשר ניסיונות
 ייטול עצה אם יקיים מילה מצווה של הקב"ה אם לאו. אלא יש לנו לומר בודאי
 אברהם לא תלה דעתו בדעת אחרים לעשות רצון בוראו אך בדעתו היה לשקול

הערות "אריג פז"

5 וירא אליו - לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה,
 ובא הקב"ה ושאל בשלומו:

6 באלוני ממרא - הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה עליו בחלקו:

דעתם של ענר אשכול וממרא ולא מצא בהם ישר רק בממרא. ועוד ממרא נתן לו עצה מן האספלנית (תחבושת) לרפא המכה".

כיבוד אורחים - מתוך דרשת הגר"מ אליהו שליט"א

פרשתנו פותחת באחת המצוות החשובות - מצות ביקור חולים. לאחר שאברהם אבינו מל את עצמו על פי ציווי ה', בא הקב"ה לבקרו, שנאמר (יה, א) וַיָּבֹא אֱלֹהֵי ה' בְּאֵלֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחֹם הַיּוֹם". לא כתוב שדיבר הקב"ה עם אברהם אבינו, אלא הוא בא לבקרו בלבד. וכדברי רש"י: "לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלומי".

כשלחמו בני יעקב באנשי שכם כתוב "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים". ואין הכוונה שביום השלישי זה שיא הכאבים, אלא הכאבים מתחילים כבר ביום הראשון, וכיון שביום השלישי הגוף נחלש מאד, הכאב מורגש ביתר שאת. וכן אברהם אבינו היה ביום השלישי חלש, ולכן בא הקב"ה לבקרו.

ויש לשאול, מדוע היה צריך הקב"ה לבקר את אברהם אבינו כדי לשאול בשלומי, היפלא מה דבר? זאת ועוד, לשם מה היה צריך הקב"ה לשלוח לו את המלאך רפאל לרפאותו, והרי כשהוא בעצמו בא לבקרו, היה מברכו ב"רפואה שלמה" ומרפאו?

אלא רצה הקב"ה להראות לכל העולם את חיבתו לאברהם אבינו, ולכן בא לבקרו לשם ביקור ולא לשם ריפוי. וכן בא הקב"ה ללמדנו שכדי לבקר את החולה לא צריך להיות רופא, ולא יאמר אדם כיון שאני לא רופא איני מצווה על ביקור חולים, אלא כל אדם חייב במצוה זו.

מלאכים

שלשה מלאכים באו לבקר: הראשון לבשר לשרה, השני לרפואת אברהם, השלישי להפוך את סדום.

והוא יושב פתח האהל כחם היום, הוציא ה' חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו ה' יתברך מצטער שלא היו אורחים באים, הביא אליו שלשה מלאכים בדמות אנשים.

והיה אומר לה' להמתין עד אשר יכניס את האורחים.

ורחצו רגליכם - כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו, אבל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה.

לאברהם היו 318 משרתים, שלופי חרב והוא אברהם אבינו ע"ה בעצמו רץ אל הבקר, ועשה הכל מרוב חשקו ואהבתו המיוחדת לכיבוד אורחים.

ויאמר הנה באוהל - על שרה: וכי המלאכים לא היו יודעים ששרה נמצאת באוהל אלא אומר רש"י: צנועה היא.

והנה בן לשרה אשתך: בטו' בניסן בשרו ובטו' בניסן נולד יצחק.

מפני השלום מותר לשנות: שרה אמר "ואדוני זקן" וה' אמר "ואני זקנתי" על שרה ולא עליו.

סגולה לבנים

בתו של הרב הקדוש רבי שמואל מקאיחינקא זצ"ל הייתה עקרה. מזדמן פעם אחת לעיר הצדיק רבי רפאל מברשד זצ"ל, ורבי שמואל איננו בביתו אז. נמלכה בתו והלכה להצדיק האורח, וביקשה שיברך אותה שתלד, אמר לה הצדיק: **סגולה לבנים היא שמחה.**

כשבא הרה"ק ר' שמואל לביתו סיפרה לו בתו את דברי הצדיק. אמר לה אביה.

דבר זה למד הצדיק מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים. מן התורה - שנאמר: "ותצחק שרה", ואח"כ ילדה את יצחק: ומן הנביאים - שנאמר: "רני עקרה" (ישעיה נד, א), ומן הכתובים - שנאמר: "אם הבנים שמחה" (תהילים קיג, ט).

שאלה הבתף כיון ששרה צחקה לשם סגולה, למה זה התרעם הקב"ה עליה?

השיב לה אביה: סגולה צריכים לעשות רק כשצדיק מבטיח, אבל כשהקב"ה בעצמו מבטיח אין צורך בסגולות, וזהו חטאה של שרה. (מתוך: סיפורי חסידים).

וירא וירץ לקראתם

וַיֵּשְׂא עֵינָיו וַיֵּרָא, וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא, וַיִּרְץ לְקָרְאֵתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה (יח, ב).

רצונו של אברהם אבינו לקבל אורחים ואהבתו למצוה חשובה זו היתה גדולה ועצומה, כי באותה ההזדמנות היה גם עושה נפשות לשמים והיה מכניסם תחת כנפי האמונה השלמה בבורא העולם. והפסוק בא ללמדנו שחיבתו למצות הכנסת אורחים היתה כה גדולה שהוא רץ עוד לפני שהמלאך רפאל הגיע אליו לרפאותו, ושכח מחולשתו ומכאביו מרוב חשק והתלהבות בקיום המצוה האהובה עליו כל כך שיש בה קידוש שם שמים ופרסומו של הקב"ה בעולם. ואומרים חז"ל שהיה אאע"ה מושיב את האורחים "תחת העץ", ואותו העץ היה מגלה אם יש ברשותם או בלבם של האורחים עבודה זרה, ומי שנמצא אצלו ע"ז היו ענפי העץ מתרוממים ולא מצילים ליושב תחתם, ומי שהיה ירא ה' היו הענפים נפרסים להגן עליו מפני השמש.

עמידה

וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ (יח, ח)

ויש לשאול, הרי המלאכים אינם אוכלים מהמאכלים של העולם הזה? אלא אומר רש"י: "נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג". המלאכים היו יכולים לומר לאברהם שהם שבעים וכדומה, ומזה שלא עשו כן למדנו שלא ישנה אדם מן המנהג.

נס בתוך נס

כתוב (בראשית יח, יא) **"וְאֲבָרְהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים הַדָּלֵל לְהִיּוֹת לְשָׂרָה אֲרַח כְּנָשִׁים"**.

וקשה, הלוא רש"י כבר כתב לעיל שהיא לא אפתה עוגות לפי שפרסה נדה? אלא שיש הבדל בין "פירסה נדה" ל"אורח כנשים", שזה האחרון כבר פסק ממנה מחמת זקנותה, והתורה באה להודיע את הנס הגדול שנעשה עמה שלמרות הכל הרתה וילדה את יצחק. וידוע מה שדרשו חז"ל (במדרש רבה) כי לשרה אמנו לא היה רחם כלל, וזה נס בתוך נס, ורמזו "ותהי שרי עקרה אין לה ולד" - אם עקרה ברור שאין לה ילד? אלא הכוונה בית הולדה (עיין יבמות דף ס"ד:) וילקוט שמעוני סוף פרשת נח שלא היה לה רחם). [מתוך דרשת הגר"מ אליהו שליט"א]

רבי חנינא בן דוסא

מעשה ברבי חנינא בן דוסא⁷ תנו רבנן: מעשה שחלה בנו של רבן גמליאל, שיגר שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים. כיון שראה אותם עלה לעלייה ובקש עליו רחמים. בירידתו, אמר להם: לכו - שחלצתו חמה (נתרפא). אמרו לו: וכי נביא אתה? אמר להן: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקבלני: אם שגורה תפלתי בפי - יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו - יודע אני שהוא מטורף. ישבו וכתבו וכוונו אותה שעה. וכשבאו אצל רבן גמליאל, אמר להן: העבודה! לא חסרתם ולא הותרתם, אלא כך היה מעשה, באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות. ושוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של רבי יוחנן בן זכאי. אמר לו: חנינא בני, בקש עליו רחמים ויחיה. הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים - ויחיה. אמר רבי יוחנן בן זכאי: אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו - לא

☞ הערות "אריגפז" ☞

7 זכותו של רבי חנינא בן דוסא, דרשו ז"ל כי זכותו עמדה לכל בני דורו, כמו שדרשו: "ונשוא פנים" (ישעיה ג, ד) - זה שנושאין פנים לדורו בעבורו למעלה, כגון רבי חנינא בן דוסא" (חגיגה יד).

היו משגיחים עליו. אמרה לו אשתו: וכי חנינא גדול ממך? אמר לה: לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך, ואני דומה כשר לפני המלך. (ברכות לד:)

סעודתו של אברהם אבינו ע"ה גדול משל שלמה המלך בשעת ממלכתו. אברהם אבינו שחט שלש פרות בכדי שכל אחד יאכל את הלשון בחרדל.

רשעות סדום - לא לקבל שום אורח בעירם, קצצו את האילנות סביב העיר כדי שעופות השמים לא ייהנו מהם, לעניים לא נתנו צדקה, והיו מתים ברעב, היו להפ מיטות משונות אם בא אדם גבוה היו משכבים אותו במיטה נמוכה וכל מה שהיה יוצא מחוץ למיטה היו קוצצים לו את רגליו. ואם היה אדם קצר היו משכיבים אותו במיטה ארוכה והיו מותחים אותו מרגליו וידיו.

במדרש מסופר על אליעזר עבד אברהם נקלע לסדום וניצל, לא שכב על מיטה משום שטען שהוא אבל, הלך ונכנס לאכול וניצל. ללוט היתה בת אשר היתה נותנת לחם לעניים, שמה את הלחם בתוך כדי והלכה לשאוב מים ושם נתנה לעני בלי שירגישו אנשי סדום, ואנשי סדום היו תמהים שהעני הזה עוד בחיים, אנשי סדום שמו לה מארב ותפסו אותה ושרפו אותה באש.

בחורה אחת מרחו אותה בדבש ועקצו אותה הדבורים עד שמתה.

איש עשיר שבא לעיר היו מושכים אותו תחת קיר ומפילים עליו את הקיר, אדם עשיר שהיה גר בעיר סדום ורצו לקחת את ממונו, החביאו בביתו בתוך אוצרותיו שמן אפרסמון שיש לו ריח טוב, והיו פורצים לביתו והלכו לפי הריח וגנבו את אוצרו.

אליעזר נפצע מאבן ע"י אחד מסדום, תבעו למשפט, השופט אמר לאליעזר "אתה חייב, תשלם לנתבע כסף של מקיז דם" מאחר וזה הקיז לאליעזר דם, מה עשה אליעזר, פצע את השופט ואמר במקום שאתה תשלם לי, תשלם לו. ובזה ניצל.

להתפלל על הכלל

וַיִּגַשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע (יח, כג)

הובא מעשה שהובא במסכת סוכה (ג.) שלמה המלך ראה יום אחד את מלאך המוות מחוץ לארמונו. מאחר ומלאך המוות נראה עצוב, שלמה שאל אותו מדוע הוא נראה כך. "אני צריך לקחת את נשמות שני הסופרים שבחצרך, אליהרף ואחיה", סיפר, "אבל אני לא מצליח לעשות את זה כרגע". מה עשה שלמה? ניסה למלט את שני אנשי חצרו מגורל זה, אבל לא על ידי מצוות ומעשים טובים אלא על ידי בריחה לעיר לוז.

העיר לוז הייתה מקום בו לא מתים כלל. כשמישהו מתושבי העיר הזדקן מאוד וקץ בחייו, הוא היה יוצא מחוץ לחומות לוז, ורק שם מלאך המוות היה לוקח את נשמתו. ובכן, סופרי המלך הובהלו מיד לכיוון העיר ההיא, בהוראת המלך שלמה, אולם בדיוק כשהגיעו מחוץ לחומות העיר - בא מלאך המוות ונטל את נשמתם.

יום למחרת ראה שלמה המלך את מלאך המוות מחוץ לארמונו שמח ועליז. הוא שאל לפרש השמחה, ומלאך המוות ענה שכבר לקח את נשמת שני סופריו. הוא הסביר שב"כרטיס המוות" של שני הסופרים צוינו כמובן השמות, התאריך המדויק - ומקום המוות. כשראה שבאותם כרטיסים כתוב "מחוץ לשערי העיר לוז", היה עצוב כי לא ידע כיצד להביא אותם לאותו מקום. "אלא שקצת אחרי שדיברתי איתך אתמול", אמר, "אותם סופרים הגיעו לשם, וכך יכולתי לבצע את משימתי ללא בעיה כלל וכלל".

מעשה ברבי עקיבא, שבהיותו מתבודד במדבר וחוזר על משנתו, פגש באדם אחד ערום ושחור כפחם רץ כמרוצת הסוס וחבילת עצים גדולה על כתפו. גזר עליו רבי עקיבא והעמידו. לשאלת רבי עקיבא על מעשיו במקום זה, ענה לו אותו אדם: מת אנוכי, ובכל יום פוקדים עלי מלאכי חבלה הממונים עלי לחטוב עצים, ושורפים אותי בהם. וכל כך למה? מפני שעברתי על כל מצוות התורה. אמר לו רבי עקיבא: כלום שמעת מן הממונים עליך אם יש לך תקנה להיפטר מפורענות זו? אמר לו: שמעתי שהיו אומרים, אלמלי היה למסכן הזה בן שעומד בתוך הקהל

ואומר קדיש ו"ברכו את ה' המבורך", והקהל עונים אחריו "יהא שמיה רבה מבורך" ו"ברוך ה' המבורך" - מייד היו פוטרם אותו מן העונש. שאל אותו רבי עקיבא על עירו ושער מקומו, ולאחר חקירה ודרישה מצא רבי עקיבא את בנו של האיש כשעודנו ערל ולא נימול. נטלו רבי עקיבא ומל אותו, והושיבו לפניו ללמדו תורה... והעמידו בתוך הקהל ואמר קדיש ו"ברכו את ה' המבורך", וענו הקהל אחריו. באותה שעה התיירו את המת ופטרוהו מן הפורענות, ובא לרבי עקיבא בחלום ואמר לו: רבי, תנוח דעתך בגן עדן כשם שהנחת את דעתי והצלתני מדינה של גיהנם.

ויכוח אברהם על סדום - רווח לדורות

בפרשת הפיכת סדום עומד אברהם אבינו ומנסה "להתמקח" על האפשרות שלא להפוך את סדום, וזאת לאחר שהקב"ה כבר קבע "זעקת סדום ועמורה כי רבה", ואין מובן מדוע נקט באופן זה שהיא כדרכם של תגרים העומדים על המכר בצורה זולה? ובפרט אחרי שחז"ל מתארים בצורה כל כך קשה את רעתם של אנשי סדום שנהגו בהפך הגמור ממנהגי העולם בכל העניינים שבין אדם לחברו. ⁸ ועוד קשה, כיצד אומר אברהם אבינו להקב"ה "האף תספה צדיק עם רשע", וכי הוא מהרהר אחר מידותיו ושיקוליו של הקב"ה? אלא מובא בזוהר הקדוש שרצה אברהם אבינו להיטיב לבניו אחריו בכל הדורות, וקבע שבכל מקום שיהיה בית הכנסת או בית המדרש שבו יושבים עשרה אנשים להתפלל או ללמוד, הם יינצלו ולא יארע שום דבר רע בעירם. אבל בסדום היתה הרעה כל כך גדולה עד שלא

הערות "אריג פז"

8 וכמו לגבי דרכי הכנסת אורחים שלהם שהיו משכיבים את הארוכים במיטה קצרה וחותרים את רגליהם הבולטות ואת הקצרים במיטה ארוכה והיו מותחים אותם, וכדומה - עד שאליעזר עבד אברהם שהיה פיקח אמר להם שאין הוא רוצה מיטה כלל כי הוא קיבל זה עתה הודעה על מות אחד מקרוביו והוא חייב לישון על הארץ, וכשהוא רצה לעבור את הירדן לכיוון סדום, ראה שצריכים לשלם כדי לעבור על הגשר, והוא ירד והלך בתוך מי הירדן, וכשהגיע לגדה השנייה המתין לו שוטר וחייבו לשלם, ומשלא רצה הכה אותו והוריד דם ממצחו ותבעו לשלם לו דמי ריפוי על הקזת דם עכור מגופו, ומשהגיעו למשפט זרק אליעזר על השופט אבן והוריד דם ממצחו ואמר לו לשלם לשוטר את מה שהוא תובע ממנו.

היתה שום סניגוריא עליהם, ולא נמצאו צדיקים אפילו בצנעה. גם אשתו של לוט לא ניצלה כיון שבשעה שהגיעו אורחים אליהם, הלכה ובקשה מעט מלח מכל השכנים והיתה מספרת להם שהגיעו אליהם אורחים, וכך גילתה את "קלונג" של בעלה ברבים, ועל כן נענשה ונעשתה נציב מלח.

לא לגעת

"כְּאֲשֶׁר לֹא נִגְעֶנּוּךָ וְכְאֲשֶׁר עֲשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם" (כו),

(טז)

ולכאורה, מה באו לומר בזה אנשי אבימלך? מובא בדעת זקנים מבעלי התוספות (ע"פמדרש רבה): משל לארי שהיה לו עצם בגרונו, אמר: "כל מי שיבוא ויטלנו יעשרנו המלך עשר גדול". בא עוף אחד שצוארו ארוך אמר: "אני אטלנו". הכניס ראשו בגרון הארי והוציא העצם. לאחר שהוציאו שאל שכרו. אמר לו הארי: לא די ששלחתיך בשלום ולא אכלתיך כשהכנסת ראשך בגרוני, אלא שעדיין אתה שואל שכר?

נסיון העקידה

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם (כב, א)

את יראת השמים של אברהם אבינו ע"ה ניתן להבין ע"פ האמור במדרש תנחומא לשאלה שהמדרש שם בפיו של אברהם: "אתה שאתה חוקר לבות וכליות, היית צריך לעשות לי כך? לא היה גלוי לפניך שאתה אומר שאקריב את בני ואני מזרז לשחטו בלב שלם?" והמדרש משיב: "אמר לו הקב"ה: להודיע לאומות העולם שלא על חינום בחרתי בך, שנאמר: 'כי עתה ידעתי'". רש"י - ההולך בעקבות תנחומא ובראשית רבה (נו, י) הדורש "כי עתה ידעתי", הודעתי לכל שאתה אוהבני" - מפרש גם הוא "ידעתי" - הודעתי; וסיבת ההודעה היא משום שהיא היתה דרושה במצב שבו היה אברהם אותה שעה כשגבר הקטרוג עליו, כדי להסביר טעם ייחודו ובחירתו: "מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים, מה היא חיבתי אצלך; יש לי פתחון פה עכשיו, שרואים 'כי ירא א'לוהים אתה'",

כלומר יראת ה' שהוכחה אצל אברהם, היא גם הסבר לסיבת החיבה המיוחדת של הקב"ה לאברהם, היינו סיבת הבחירה. זה גם מתקשר לפירושם של חז"ל לפסוק "קח נא וגו', המובא גם הוא ברש"י: "אין נא' אלא לשון בקשה; אמר לו (הקב"ה למשה) בבקשה ממך, עמוד לי בזה הניסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש" וזה לשון הגמרא בבבלי סנהדרין שם: "אמר רבי שמעון בר אבא: אין נא' אלא לשון בקשה. משל למלך בשר ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה, והיה לו גיבור אחד ונצחן. לימים עמדה עליו מלחמה חזקה. אמר לו: בבקשה ממך, עמוד לי במלחמה זו, שלא יאמרו ראשונות אין בהם ממש. אף הקב"ה אמר לאברהם: ניסיתיך בכמה ניסיונות ועמדת בכולן, עכשיו עמוד לי בנסיון זה, שלא יאמרו אין ממש בראשונים". כשם שעתיד הקב"ה לבקש את ישראל שייראו מפניו ככתוב: "מה ה' א'לוהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' א'לוהיך" - כך מבקש עתה ה'.

מאברהם, שיגלה את מידת היראה לפניו, ויהיו מעשי אבות סימן לבנים, הסבר זה מראה, שאכן זקוק היה גם הקב"ה לניסיון זה, שהיה ניסיונו של אברהם (ולא של יצחק), כדי להוכיח בו לכל שאברהם הוא ירא א'לוהים, ובכוח יראה זו פעל כל ימיו עד לניסיון הנורא שלפניו עמד. ולכן אהבו ה', ולכן בחר בו.

כוחה של אמן

חז"ל (שבת קיט:): אמרו: "כל העונה 'אמן' בכל כחו - פותחים לו שערי גן עדן, שנאמר (ישעיהו כו, ב): פתחו שְׁעָרִים וַיְבֹא גוֹי צְדִיק שְׁמֵר אֲמָנִים". וביארו שם בגמרא, שהכוונה במילת 'אמן' - 'אל מלך נאמן', היינו שבעניית 'אמן' יש ביטוי של אמונה בה'. ומי שלמרות החושך וההסתר שבעולם הזה, שומר אמונים לה' ועונה 'אמן' בכל כוחו, הרי שהוא דבק בה' באמת, ופותחים לו שערי גן עדן.

עיקר משמעות עניית 'אמן' 'בכל כוחו' - בכל כוח כוונתו. אולם יש חשיבות גם לענות בקול רם, שעל ידי כך כל כוחותיו שותפים בעניית ה'אמן'. ועוד, שהענייה בקול מעוררת את הכוונה, ומרבה קידוש השם בעולם. אבל לא יגביה העונה את קולו יותר מקולו של המברך (ש"ע קכד, יב). ואם רוצה להגביה את קולו יותר, כדי לעורר את השומעים שיענו גם הם, מותר (משנ"ב מז).

אמרו חכמים (ברכות ג): "גדול העונה 'אמן' יותר מן המברך". ואמנם זה שאמר את הברכה זוכה לקבל שכר תחילה, שבזכותו היה אפשר לענות 'אמן'. אבל מעלת העונה 'אמן' גבוהה ממעלת המברך, ולכן לבסוף שכרו גדול יותר. והטעם לכך, שהמברך אומר ברכה בדבר מסוים, ואילו העונה 'אמן' בכוונה, מתרומם מתוך כך אל כלל האמונה. (והדבר רמוז במילה 'אמן', שבגימטריא שלה יש שני שמות קדושים, הויה ואדנות, והם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, מחזור ויטרי קכו).

אסיפת הצדקה

מובא בשם מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א על לשון הפסוק: "וְהֵלֵךְ לְפָנָי צְדָקָךָ כְּבוֹד ה' יֵאֱסָפֶךָ". (ישעיהו נח)

בגמרא סוטה (ג): כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר והלך לפניך צדקך, וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין וכו', רבי אליעזר אומר קשורה בו ככלב וכו'.

למה גם העבירה תלך לפניו כמו המצווה? אדם שעושה עבירה אז כמו שאדם גנב אז בא שוטר וקושר את ידיו באזיקים כי מפחד שלא יברח לו, גם כן מי שעושה עבירה, העבירה מלפפתו (קשורה בו), אך אדם שעושה מצווה, אין לו ממה לפחד, כי היא לוקחת אותו לגן עדן, מראה לו את הדרך.

חיוב לצדיקות

לאחר מותו של האדם, לאחר 120 שנה, כאשר מגיע לעולם הבא השאלה הראשונה ששואלים אותו האם למדת תורה? האם קבעת עתים לתורה? וכך מובא בגמרא (יומא לה): שלעתיד לבוא, לאחר פטירת האדם, בהגיע עת המשפט, ישאלו כל אדם "מפני מה לא עסקת בתורה?" העני משיב: "עני הייתי טרוד בפרנסתי" כלום לא די שלא נהנית בעולם הזה עוד ישללו ממני את העולם הבא? אומרת הגמרא שמשיבים לו: "כלום היית עני יותר מהלל?" הלל היה חוטב עצים, ובכל יום השתכר טרעפיק. חציים נתן לשומר בפתח בית המדרש, שהיה גובה

דמי כניסה לניקיון ותחזוקה, מאור והסקה, כדי שיתן לו להיכנס לשיעור של שמעיה ואבטליון, גדולי הדור. ומחציו השני - פרנסתו ופרנסת משפחתו. לחם לאכול, בקושי. ועל כך נתבע העני, הרי אפילו הלל שהיה חסר כל, בכל זאת העוני והמחסור המשווע לא מנעו ממנו לעסוק בתורה. אם כן חדל עם התירוצים.⁹

☞ הערות "אריג פז" ☞

9 מקשים בעלי המוסר, הרי אותו עני יכול לטעון כנגדם, מה הראיה מהלל! הלל אמנם היה גדול בתורה ומסר את נפשו עליה, אבל היתה להלל מה שלא היתה לי. להלל היתה אשה צדקנית שעמדה אחריו ודרבנה אותו ללמוד תורה למרות העוני והדוחק, בזמן שלצערי הרב אני לא זכיתי לאשה שדי לה במשכורת רעב שכזו!

מתרצים בעלי המוסר שהגמרא הזאת מלמדת אותנו יסוד נפלא: יהודי! הכל תלוי בך ורק בך. ברגע שהאישיות שלך משדרת מסירות נפש ללימוד תורה, ממילא הבת זוג שלך מושפעת ממך. ולכן היא תהיה מוכנה למסור את נפשה ולסבול חיי רעב ודחק במסירות נפש עילאית על מנת שתוכל ללמוד תורה. כפי שמסופר על הלל שיום שישי אחד ירדו שלגים, ונבצר ממנו לחטוב עצים. לא היה לו כסף לצרכי שבת ולא לתשלום דמי כניסה. מה עשה? טיפס לגג והאזין מבעד לארובה. רבו עליו שלגים בגובה של שלש אמות (כמטר וחצי) וכמעט כפה למוות, לולא גילוהו מבעוד מועד. לא יפלא איפוא שאשתו, שרואה את עוצמת מסירות הנפש של בעלה, תמסור את כל כולה על מנת שבעלה יממש את כל שאיפותיו הטהורות. ואכן הקרבה זו נשאה פרי והלל הזקן היה נשיא בישראל, שאמרו עליו שראוי הוא להשראת השכינה כמשה רבנו.

ולכן כשעני בא לדיון, הוא לא יוכל להסתתר אחרי אשתו בטענות שווא. משום שישבו לו, אם אשתך היתה רואה בך רצינות ומסירות נפש אמיתית, היא היתה מושפעת ממך. ולכן התביעה היא עליך! נמצאנו למדים כלל נפלא: אם ברצונך להשפיע על הסובב (אשה, ילדים, חברים ועוד) לשנות את התנהגותם, הדרך היחידה לכך היא דוגמא אישית חיובית באותו נושא שברצונך לשנות אותם!

הגאון רבי שמואל בירנבוים סיפר באחד משיחותיו: החפץ חיים זצ"ל העיד על עצמו, שבצעירותו חשב להפוך את כל העולם למוטב. פעל בכל כוחו למימוש מטרה זו אך ללא הצלחה. לאחר מכן חשב להפוך לפחות את המדינה למוטב, אך גם זה לא צלח. לבסוף ניסה להפוך לכל הפחות את עירו למוטב, אולם גם זה לא הצליח. עד שהחליט שעל כל פנים לפחות יהפוך את עצמו למוטב. וכך היה. ועל ידי כך החל להפוך את עירו – ראדין, ואחר כך את כל מדינת ליטא ואחר כך את העם היהודי בפולין ברוסיה בארץ ישראל ובכל העולם, ועד היום הוא הופך והופך למוטב.

הרב מאיר חדש זצ"ל המשיל את זה לגביע של יין, שברגע שממלאים אותו, והוא עולה על גדותיו, נשפך יין לצלוחית שעליה הוא מונח. כך בדיוק האדם. ברגע שהוא מתוקן במידה מסוימת, הוא יכול להאיר מאישיותו מאותו ענין על אחרים.

אם טוען טענת עושר, שואלים אותו: עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה
 אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי
 אלעזר בן חרסום... רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אמר נאה
 הייתי וטרוד ביצרי (היה) אומרים לו כלום נאה היית מיוסף... נמצא הלל מחייב
 את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים.
 (הגר"מ אליהו שליט"א)

דרשת הגרב"צ מוצפי שליט"א

במסכת שבת (קד.) מובאת האימרה הארמית "קושטא קאי - שיקרא לא קאי"
 (האמת עומדת - השקר אינו עומד). האימרה מופיעה לאחר דיון שבו הגמרא מקשה:
 מדוע אותיותיה של "שקר" קרובות זו מזו, ואילו אותיות "אמת" רחוקות?
 והתשובה: מפני שהשקר קיים, ולא כן האמת. והגמרא ממשיכה לשאול: מדוע
 עומדות אותיות שקר על רגל אחת ואילו האמת עומדת על אותיות רחבות (בעלות
 שתי רגליים)? וכאן באה התשובה המוחצת: האמת קיימת - השקר אינו מתקיים.
 ה"ילקוט שמעוני" כותב "אותיות של אמת בשתי רגלים; ושל שקר ברגל אחד: כל
 שעושה אמת מקוים ושקר אינו מקוים".

הרב מזעלם שליט"א

אמת

$$9 = 4 + 4 + 1$$

שקר

$$6 = 2 + 1 + 3$$

אמת מתחילה מאות ב', התורה פותחת באות ב' "בראשית".

בגד - 9

הוז - 9

חטו - 9

כלמ - 9

נסע - 9

פצק - 9

רשת - 9

שקר מתחיל באל"ף

אבג - 6

דהו - 6

זחט - 6

יכל - 6

מנס - 6

עפצ - 6

קרש - 6

וְאַבְרָהָם בֶּן תְּשָׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה בְּהַמְלוֹ בְּשָׂר עָרְלָתוֹ (יז כד)

ישנה קושיא מדוע אברהם אבינו ע"ה מל תחילה את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו וכו', ולאחר מכן מל הוא עצמו, על זה תרץ הרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה, וזה לשונו: "ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו. והטעם, כי אברהם נזדרז במצות המילה שלהם תחילה ומל אותם הוא בעצמו, או שזימן להם מוהלים הרבה והוא עומד עליהם, ואחר כך מל את עצמו, שאילו הקדים מילתו היה חולה או מסוכן בה מפני זקנתו, ולא היה יכול להשתדל במילתם". עכ"ל.

לזאת נביא סיפור מדהים, המראה את ההשתדלות במצוות המילה, ומהיכן שאבו את הכח למול את בנם בימי הצער, השכול והיגון, וזה תיאור הסיפור, בס"ד:

הרב שפירא סידר היטב את גזעי העצים החטובים לפי אורכם וקוטרם, כדי להעבירם לביתני הקצינים הנאצים להסקת חדריהם בחורף. מסביב הכל היה קפוא. ידיו הפכו לגוש קרח. הוא היה מבוגר, עייף ותשוש מעבודה מפרכת זו, אבל לא היתה לו ברירה אלא להמשיך במלאכתו, אחרת יבוא קיצו.

לפתע שמע צעקות, יללות וצרחות מכיוון ביתני הנשים. נשים וילדים הובהלו החוצה על ידי החיילים הנאצים לכיוון המשאיות בדרך לתאי הגזים. כולם ידעו שאלו דקותיהם האחרונות. הצעקות והבכיות של חסרי הישע היו מחרידות.

היה נדמה לרב שאפילו הקור הנורא אינו מסוגל לשאת עוד את המראות והקולות

הללו. הוא היה בטוח שאותן צעקות מגיעות עד לב השמיים, ולא היה לו ספק שעוד מעט ירדו אש וגופרית מן השמיים וימחקו את המחנה הזה ואת אדונוי הארורים מעל פני האדמה.

אבל זה לא קרה.

אחת הנשים מהקבוצה זיהתה את הרב שפירא ניצב ליד גזעי העצים עם כלי מלאכתו. היא עזבה את השורה הדחוקה והמבוהלת, רצה אליו וביקשה ממנו סכין. הרב שפירא הבין שהיא רוצה לשים קץ לחייה. הוא ניסה להסביר לה בכל כוחו שעדיף שהנאצים יוציאו אותה להורג מאשר תתאבד ודיבר עמה על קדושת החיים. "ה' נתן וה' לקח", ציטט והסביר שרק מי שנתן את הנשמה לאדם, יכול לקחתה ממנו, וגם הוסיף כי יש איסור בדבר.

האשה לא שעתה לדבריו והמשיכה בתוקף רב לדרוש ממנו סכין.

כאשר הבינה האשה שהרב שפירא לא עומד לתת לה את מבוקשה, הביטה לאחור והבחינה בקצין גרמני שעומד במרחק חמישים מטר ממנה ומחגורתו מבצבצת סכין גדולה. היא הסתובבה ורצה לעבר הקצין שעמד בפינת הביתנים. הרב נטש את עמדתו, רץ אחריה וניסה לשכנעה בתחנונים:

"לא... לא! אל תתאבדי! לא טוב את עושה!"

כשהגיעו ליד הקצין הגרמני, הלה דרך את נשקו ושאל: "מה קורה כאן?"

הרב שפירא ניסה להסביר לו שהאשה רוצה להתאבד, ושעל פי הדת היהודית הדבר אסור, אפילו אם האדם נמצא ברגעיו האחרונים, ולכן הוא רוצה למנוע ממנה את המעשה.

בפניה של האשה היה אור מיוחד במינו. הרב לא ידע אם זהו אור של קדושה או של טירוף. מעולם לא ראה אור כזה.

"תן לי את הסכין בבקשה!", אמרה האשה לקצין הגרמני.

הקצין היה משועשע מהמצב. הוא חשב שיהיה נחמד לראות אשה יהודיה דוקרת עצמה למוות וחוסכת לו כדור. הוא שלף את סכיניו הארוכה מנדגה, והזהיר את

האשה עם קנה מכוון לעברה שלא תעז לעשות שטויות.

האשה לקחה את הסכין בידיים רועדות. ואז הורידה את אט אל השלג הקפוא סלסלה שהייתה קשורה על כתפה וגבה והייתה מלאה בסמרטוטים. היא החלה להוציא סמרטוט ועוד סמרטוט עד שהגיעה לתחתית...

הרב שפירא וגם הקצין הגרמני השתאו למראה עיניהם:

בתחתית הסלסלה היה כר לבן ועליו מונח תינוק ערום שפרפר וייבב חלושות. האשה נשאה את עיניה למרום ואמרה: "ריבוננו של עולם, נתת לי בן בריא, ואני מבקשת ממך רק דבר אחד: כשימות בני, ימות כיהודי!"

לאחר מכן החזיקה את הסכין בידיה וברכה:

"ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על המילה!"

היא התכופפה ומלה את בנה.

פרץ דם יצא מהגוף הזעיר. התינוק בכה מכאב, אמו בכתה עמו, הרב שפירא הנדהם הצטרף לבכיים, ואילו הקצין הגרמני שמט את רובהו כלפי מטה והמשיך לעמוד דום בפנים קפואות. האם כיסתה את בנה התינוק בסמרטוטים שהוציאה, הרימה אותו בין ידיה והמשיכה במסכת הברכות:

"ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו! ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה..."

קולה של האם הדהד במרחב הקפוא. היא חזרה לאטה עם בנה הנימול לשורת הנשים והילדים המייבבים.

כעבור זמן קצר האם ובנה לא היו בין החיים.

הרב שפירא הצליח לשרוד את השואה. בתום מלחמת העולם השנייה הגיע לארצות הברית, ובכל מקום שאליו הגיע סיפר את הסיפור.

פרשת חיי שרה

וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה (כג, א)

ונשאלת השאלה מדוע פרטה התורה את שנות חייה כפי שכתבה, ולא אמרה מאה עשרים ושבע שנים? על כך משיב לנו רש"י וזה לשונו: "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו - בת מאה כבת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת מאה בלא חטא, ובת עשרים כבת שבע ליופי".

בבואנו ללמוד על תואר מידותיה של אמא של מלכות, שרה אמנו ע"ה, באה התורה ומדגישה לנו דגשים שאולי לא היינו שמים לב אליהם ללא הדגש בשנותיה, והכל בדרך אגב למדנו על אותה אשה גדולה שעד שאמרו חז"ל במדרש תנחומא (סי' ג) כי חיבור המופת ספר "משלי" שחיברו החכם באדם שלמה המלך ע"ה "אשת חיל" נאמר ע"י אברהם אבינו ע"ה, וזה לשון המדרש בתוספת נופך:

פסוקי "אשת חיל" שחוברו ע"י אברהם אבינו לרעייתו שרה אמנו בהספדו אותה:

"אשת חיל מי ימצא" (משלי לא י), הדברים על מי נאמרו, לפי שכתוב למעלה "זיבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (בראשית כג ב), התחיל בוכה ומספיד, ואמר אימתי יש לי ליטול כיוצא בך, אשת חיל זו שרה, שנאמר: "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את" (שם יב יא).

"ורחוק מפנינים מכרה", שבאת ממרחק, שנאמר קורא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתי (ישעיהו מו יא).

"בטח בה לב בעלה", זו שרה אמנו, שנאמר "אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך" (בראשית יב ג).

"ושלל לא יחסר" נאמר על אברהם אבינו, שנאמר: "ואברם כבד מאד" (שם יג ב).

"גמלתהו טוב ולא רע", זו שרה, שנאמר "ולאברם היטיב בעבורה" (שם יב טז).

"דרשה צמר ופשתים", ידעה להבדיל ישמעאל ליצחק, והרחיקה את יצחק בזמן מאחיו, שחלילה לא יתקלקל במעשו, שנאמר "ותרא שרה את בן הגר המצרית" וגו' וכן "ותאמר לאברהם גרש את האמה הזאת" וגו' (שם כא ט י).

"היתה כאניות סוחר", שהיתה מטלטלת ממקום למקום וממדינה למדינה, כספינה הזאת ההולכת ממקום למקום בים.

"ממרחק תביא לחמה", שנאמר "הנה נתתי אלף כסף לאחיק" וגו' (שם כ טז).

"ותקם בעוד לילה", מתי עשתה זאת "וישכם אברהם בבוקר" וגו' (שם כב ג).

"ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה, דבר זה נעשה ביום ברית אברהם ובנו ושאר ילידי ביתו שנאמר "בעצם היום הזה נמול אברהם" וגו' (שם יז כו), ואין חק אלא ברית מילה, שנאמר ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם (תהלים קה י).

"זממה שדה ותקחהו", שעד שהיא בחיים זממה ליטול את מערת המכפלה, ותקחהו שהרי נקברה בה ראשונה מכל האמהות. [אמנם גם שם נקברה חווה לפנייה].

"מפרי כפיה נטעה כרם", שנאמר על אברהם אבינו ויטע אשל (בראשית כא לג).

"חגרה בעז מתניה", שאמר אברהם לשרה, "מהרי שלש סאים קמח סלת" וגו' (שם יח ו).

"טעמה כי טוב סחרה", מהו? "ותאמר מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה (שם כא ז).

"לא יכבה בלילה נרה", דבר זה היה במלחמת המלכים: "ויחלק עליהם לילה" (שם יד טו).

"לא תירא לביתה משלג", מתי כשהראה לו הקב"ה גיהנם, בישרה שאין אחד מבניה יורד לתוכו, שנאמר "והנה תנור עשן ולפיד אש" (בראשית טו ז), למה לפי

שהם מקיימים שני דברים.

"כי כל ביתה לבוש שנים", אלו שבת ומילה. מרבדים עשתה לה, מתי נלמד זה, כשאמרו לו המלאכים: "איה שרה אשתך" (שם יח ט), אמר לה מבושרת את שאת יולדת, ומהם יוצאים כהנים גדולים שמשמשין באהל מועד.

"שש וארגמן לבושה", שנאמר: תכלת וארגמן וגו' (שמות כח ו).

"נודע בשערים בעלה", כשמתה שרה קפצה זקנה על אברהם ונקרא זקן, שנאמר "שמעני אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו" (בראשית כג ו), הוי נודע בשערים בעלה, מיד "בשבתו עם זקני ארץ" הזקין אברהם אבינו, לכך נאמר בפסוק: "ואברהם זקן".

וכל זאת על מנת שנלמד מקצת מידותיה ונפנים מה התורה דורשת מאיתנו. רש"י עמד על הנקודה מדוע התורה כופלת ואומרת "שני חיי שרה" הרי מספיק שייכתב "חיי שרה" מדוע הוספה המילה "שני", הרומזת על שני דברים, ועל כך מבאר רש"י: "כולן שוין לטובה". ויש להבין, וכי שנות חייה של שרה היו כל כך לטובה, והרי היה לה צרות מצרתה "הגר" ואחר כך מבן בעלה ישמעאל, וגם את יצחק ילדה היא רק אחרי תשעים שנה, ועוד? אלא, שהתורה מעידה על שרה אמנו שלמרות שעברה ייסורים וקשיים, לא הרגישה בזה קושי כלל, אלא הייתה אומרת כל מה שהקב"ה עושה הכל לטובה, ומשום כך כפלה התורה וכתבה 'שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה', היינו "כולן שוין לטובה".

זיהיו

זיהיו חיי שָׂרָה (כג, א)

"זיהיו" אם תקרא מהסוף להתחלה גם יהיה "זיהיו". לרמז אל מה שאמרו המפרשים: שאם אדם עושה מצווה ומעשים טובים ביום ההוא שעבר, אינו חשוב עבר, שהרי הרוויח בו מה שעשה מעשים טובים. והוא בא לעולם בשביל כך ועשה מה שראוי לעשות. אבל אם לא עשה ביום שעבר שום מצווה, הרי היום ההוא הלך לאיבוד, שהרי לא הרוויח בו כלום! אם בשביל החיים, הרי הלך לו היום

ההוא. וזה שאמר: ויהיו חיי שרה שהוא גם בקריאה למפרע ויהיו, לומר שבשביל שהיתה צדקת, אפילו הימים שעברו עליה כבר, ג"כ חשובים חיי שרה, בשביל המעשים הטובים ההם שעשתה באותם הימים.

וע"פ זה יש לפרש את הפסוק: יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה. והוא: כי ע"י יראת ה' שעושה מעשים טובים, תוסיף ימים, שנקראים הימים "רבים", ע"י שלא הלכו הימים לאבוד, אלא עשתה בהם רצון ה' כראוי, והרי הם תמיד לפניו ושמח בהם ונהנה בהם בכל עת שזוכר. אבל "ושנות רשעים תקצרנה", שעשו בהם מעשים רעים תקצרנה, שכולם הלכו לאבוד ולא היה בהם תועלת. (מתוך הספר "יגל יעקב" לרבנו יעקב חיים סופר ע"ה בעל "כף החיים").

השטן גרם למיתה של שרה

ויהי כראות השטן את אברהם הולך לשוב לביתו וימהר וישתנה ויהי דמיונו כאיש זקן ויבוא לבית שרה ויאמר לה אהה, שרה האם האומללה! האמנם לא שמעת ולא הוגד לך הדבר אשר נעשה ביצחק בנך? כי לקח אותו אברהם ויביאהו אל אחד ההרים ויבן מזבח וישחט עליו את יצחק. ויצעק הנער אל אביו ויתחנן אליו לאמר רחם נא אותי! ולא שם אברהם לב לדברי תחנוניו וישחטהו. ויהי כשמוע שרה את הדברים האלה ותחרד חרדה גדולה ותבהל ותחשכנה עיניה ותצעק צעקה גדולה ומרה ותיפול על פניה ארצה ותזרוק עפר על ראשה. ותתן את קולה בבכי ותקרא בני יצחק, בני בני! מי יתן מותי אני תחתך היום! אהה, בני מחמד! אנכי רביתך וטפחתך ותיקר נפשך בעיני מנפשי ואהב אותך בכל ליבי ובכל נפשי ותהי כל שמחתי ונחמתי.... ועתה טוב מותי מחיי! ותתן שרה את ראשה כחיק אחת השפחות אשר מהרו לנחמה, ותדום כאבן. ותקם אחרי כן ותלך לבוא חברונה.

ותשאל את כל הולכים על הדרך לבנה ולא ענו אותה האנשים דבר כי לא ידעו מה נעשה ליצחק. ותבוא עם שפחותיה ועבדיה לקראית ארבע ותשב שם, כי חלשה מאד ולא היה עוד בה כח ללכת משם והלאה. ותאמר שרה אל עבדיה עשו נא עמדי חסד והלכתם לבקש את אברהם ואת יצחק וילכו העבדים ויבקשו בכל

המקומות ולא מצאום ויתעצבו אל ליבם מאד וילכו לשוב אל קרית ארבע. וירא השטן את ענות נפש שרה וישמע את קול בכיתה וירגז תחתיו וימהר וישתנה ויהי דמיונו כיצחק. ויהי בראותה פתאום את פני יצחק בנה יחידה ותגדל שמחתה עד מאד ותצא נפשה מרוב שמחה וגיל ותמת.

אבל גדול

ואברהם הלך לשוב אל באר שבע ויהי כקרבו אל ביתו וירא והנה סגורות דלתות אהל שרה ויתמה מאד. ויבט כה וכה וירא כי אין העננים המזהירים המקיפים את האהל ויחרד חרדה גדולה עד מאוד. ויגש אל האהל וישקף בעד החלון וירא והנה כבה נר התמיד!! וידע ליבו ויבן כי אסון קרה את שרה וירץ אל שכניו ושאל אותם לשרה ויענו אותו האנשים לאמר הוגד הוגד להאם הרחמניה לשרה כי נשחט יצחק בנה ותלך לבקשו ותבוא חברונה. וימהר אברהם ויבוא חברונה היא קרית ארבע וימצא את שרה מתה ויבך אותה הרבה בכה ויקונן את הקינה הזאת על שרה לאמור "יתומות ואלמנות" אל שרה בכינה המאכילתכן לחם לרעבכון, המשקה אתכן מים לצמאכון, המלבישה את מערומיכון! איך נאלמה הלשון המדברת תנחומים, ותעצמנה העינים המפיקות חמלה ותחלשנה הידים המוחות דמעה מעל כל פנים!...

וישמע כל העם את המספד על שרה ויתנו את קולם בבכי ויבכו עד אשר לא היה בם כח לבכות. בעצם היום ההוא נודע דבר מות שרה ליצחק וימהר לבוא קרית ארבע. ויפול יצחק על פני אמו ויבך עלילה וינשק לה. וישא את קולו ויקרא לאמר: אויה לי אמי הרחמניה, כי עזבתני פתאום! אמור אמרתי עוד אראה את פניך אשר האירו לי כשמש בצהרים, עוד אשמע את דבריך הטובים המשמחים לב, המשיבים נפש! ועתה החשיך שמישי וישבר לבו! איכה אנחם ונחתי אבדה ממני איכה אשמח ושמחתי ערבה...? ויבך יצחק עד אשר לא היה בו כח לבכות וישב לארץ ויורד ראשו וידום כאבן.

מערת המכפלה

ואל הבקר רץ אברהם ואמרו שנכנס אחריו באותה מערה וראה נר דלוק שם והכיר שהיה קבור שם אדם ואשתו. ובזה הראה חכמתו שלא רצה לדבר במערה עד שהוצרך לדבר בענין שלא ירגיש עפרון הדבר. ועכשיו כל כוונתו היתה על זאת המערה ולא להקבר בין טמאים. והוא סבב פני הדבר וכסה דעתו. ואמר להם תנו לי אחוזת קבר עמכם. אני חפץ להקבר ביניכם. ולא להפרד מכם ואפי' במות כמו שלא נפרדתי בחיים והייתי תושב עמכם. והם חשבו שזה היה דעתו. והשיבו לו לפי דבריו במבחר קברינו קבור את מתך אחר שאינך רוצה להבדל ממנו. ולפי שכל ישעו וחפצו היה במערת המכפלה לפי שידע שמששת ימי בראשית היתה מוכנת לו. וזה ידע והבין מצד שם מכפלה שעולה קע"ה כמנין שנותיו של אברהם. (צדור המור).

שידוך אמת

וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בְיָמָיו וְה' בֵּרַךְ אֶת אֲבְרָהָם בְּכָל (כד, א)

מנהגנו שקוראים לחתן ולכלה פרשת "וְאֶבְרָהָם זָקֵן" עם תרגומו זה קורא וזה מתרגם. מתוך החומש ויש שנהגו לקרוא מתוך ספר תורה בפני עצמו.

בבואנו לשאול מהו טעמו של המנהג? הנה הדבר פשוט. כאשר עסוקים אנו בשמחת חתן וכלה, הרי דבר בעתו מה טוב הוא, ועל כן נקרא בפניהם את פרשת החתן והכלה הראשונים שהורתם ולידתם בקדושה, הלא יצחק אבינו הוא ראש הנימולים לשמנה ימים, ורבקה אמנו היא צדקת מילדותה. ומסתבר לומר שכאשר אנו קוראים לחתן ולכלה פרשה זו, הרינו באים להורותם מהו יסוד קדושת הבית היהודי. ודו"ק.

בחינת המידות

וְהָיָה הַנְּעִרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הָטִי נָא כַדָּךְ וְאֶשְׁתָּה וְאָמְרָה שְׂתָה וְגַם גַּמְלִיךָ אֶשְׁקָה אֹתָהּ הַכַּחַת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָה אֲדַע כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנָי (כד, יד)

אליעזר בחפשו אשה ליצחק קובע לו סימן: האשה אשר תאמר "שתה וגם גמליך אשקה", היא האשה הראויה. אליעזר בדק את תכונת העדינות האמתית, מכאן שזאת הייתה הנקודה המרכזית בחיפוש האשה המתאימה ליצחק. אכן, אין כל ערך לעדינות חיצונית בלבד. בנות חת נפסלות, אפוא, לחיתון עם אברהם אבינו שכן עפרון בן צוחר שולט עליהם. מינויו של עפרון בן צוחר לשררה חשף את מהותם הפנימית של בני חת. וכי מה לו ל"נבהל להון איש רע עיין" זה להתמנות ולעמוד בראשם של אנשים הגונים? בתוך כל אחת מבנות חת גלום עפרון בן צוחר קטן, וחומר גולמי צפון זה הוא הפוסלה ליצחק. "משורש נחש יצא צפע, ופריו שרף מעופף" (ישעיהו יד כט).

עשית חסד

וְתֹאמַר, שְׂתָה אֲדֹנָי וְתִמְהַר וְתִרְדּוּ כְּדָה עַל יְדָה וְתִשְׁקָהוּ (כד, יח)

יש להתבונן ולהבין מנין למדה רבקה לעסוק במצות חסד, הלא בני ביתה היו רשעים, שהרי מי שרק היה שומע את שמו של לבן כבר יודע על מי מדובר כיון שהתפרסם ברמאות. כמו כן אביה בתואל מת ברשעותו ואם כן ממי היה לה ללמוד לעשות מעשים טובים שכאלו.

אלא במדרש מובא כי אברהם אבינו היה שולח מכתבים לבני משפחתו בעניני יסודות האמונה והנהגות טובות כדי לקרבם ליהדות, וגם לבתואל שהיה בן אחיו (כמו שכתוב בסוף פרשת וירא) היה שולח מכתבים, וכשהיה פותחם והיה רואה שאין בהם כסף היה גותן לבתו רבקה שתקרא בהם, כי רק כסף ענין אותו. וכך בכל פעם שהיתה קוראת במכתבים של אברהם אבינו ע"ה היו הדברים משפיעים עליה עד שבמשך הזמן הכירה בבורא עולם והחזיקה במדותיה הטובות (ממרון הגר"ע יוסף

שליט"א, לוקט מלבוש יוסף).

יש להתרחק גם מן אהבת הממון שעצם אהבת הממון יכולה להביא את האדם אט אט לידי נגיעה בממון שאינו שלו ויבוא להתיר לעצמו כל מיני היתרים ולכן צריך להתרחק ממידה זו, וכן מצינו אצל אברהם אבינו "לא אקח מחוט ועד שרוך נעל".

מעשה

הגר"א לופיאן זצ"ל מביא מעשה באדם מכובד מאוד שכשהגיע לפרשת הכסף בטלו כל הנכבדות שבו.

וכשהגיע זמנו להיפטר מהעולם נאספו מכריו וידידיו להיפרד ממנו.

ויראו כי הוא מנענע בשפתיו אבל לא שמעו את קולו כי כבר היה חלש מאוד כמעט גוסס התכופף אחד מן הנאספים והיטה אוזנו לשמוע מה הוא מדבר ושמעו אומר: ראו וקחו מוסר. אנוכי יודע מצבי וכי בעוד כמה רגעים אני הולך לעולם האמת. ואף על פי כן מכיון שהורגלתי הרבה באהבת הממון אם ייתן עכשיו ממון ביד אני אטמין את זה תחת הכר מראשותי".

ואמנם תיכף אחר זה יצאה נשמתו ומת.

מבהיל עד כמה יכול האדם מתוך אהבת ממון לאהוב את עצמו ואין פחד ה' לנגד עיניו.

אנו רואים זאת גם בחיי היום יום שאנשים אוהבים את ממונם יותר מגופם ועובדים יומם ולילה בלי מנוחה ומרגוע, בלב לימוד תורה וללא תפילה כראוי והכל מתוך אהבת הממון ומזה מגיעים מדחי אל דחי, לשקר, רמאות וגזל.

כדי לתקן הדבר יש להתרחק מחמדת הממון וזאת על ידי אמונה, שככל שהאדם מאמין יותר ויותר בהשגחה פרטית שהכל שלו יתברך ואין עוד מלבדו.

פינוי פיצוי

וְאֵנֹכִי פָנִיתִי הַבַּיִת, וּמָקוֹם לְגַמְלִים (כד, לא)

ופרש"י ע"פ ב"ר מעבודת אלילים, זרקתי את האלילים מן הבית, כדי שאוכל להשיג מעט ממון כדי שאליעזר עבד אברהם יכנס. ופרש"י בפסוק כט: "אמר עשיר הוא ונתן עיניו בממון".

כך היא דרכם של ה"לבנים" (מלשון לבן הארמי) למיניהם, שהם נכונים לוותר על אליליהם בעד זהובים מספר ולצערנו כך ניראה הדור שלנו פורקים את אלוקים כדי לעשות להם כסף וזהב. ואילו בדורות הקדמונים פרקו נזם הזהב כדי לעשות להם אל אלוקים הם חיפשו את האמונה ואת האמת רק שהם טעו ועבדו ע"ז כוונתם היתה טהורה והתאמצו בשבילה. ואילו עם ישראל נבחר מכל העמים שנפל הזכות להכיר את האמת ולעבוד את הקב"ה ועושים פעולה הפוכה עוזבים את אלוקים כדי לעשות להם כסף וזהב שנאמר הכסף יעוור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים.

הזהרות מגזל

וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבַּיְתָה, וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים (כד, לב)

האיש זה אליעזר עבד אברהם "ויפתח התיר זמם שלהם, שהיה סותם את פיהם, שלא ירעו בדרך בשדות אחרים" מחשש גזל". (רש"י)

מסופר על מרנא החפץ חיים זי"ע אשר פעם נסע עם העגלון מראדין, תוך כדי נסיעה סיפר לו הלה על צרותיו, ושאל: מדוע נגזר על יהודי עני כמוני להתייסר? הרגיעו החפץ חיים ואמר: צדיק ה' בכל דרכיו, אך העגלונים עומדים בפני ניסיונות וכשלונות משלהם. לפעמים הם מסכמים עם אנשים על מחיר נסיעה והובלה, ולבסוף הם דורשים הוספה. או בנוסעם בדרך, הם חוטפים תבן משדות אחרים, או משלחים סוסיהם לרעות במרעה של אחרים. לפיכך עליך להרהר יפה אם לא נכשלת בזה.

טען העגלון: רבי, אם כן מדוע נגבנה פרוותך בחורף האחרון בתחנת הרכבת? נאנח החפץ חיים והשיב: סבור אתה שאני צדיק גמור, לדאבוני לא כן הוא, אף לי כשלונות משלי. עוסק אני בהדפסת ספרי, לפעמים מזדמן בספר דף קרוע או מחוק, או שחסר לגמרי. אמנם זהיר אני להגיה תחילה כל ספר וספר, ברם אדם הוא רק אדם, אי אפשר להשמר לחלוטין. ודא עקא, הקונים מתביישים לתבוע זאת ממני - אך בלבם פנימה מקפידים המה, ואם כן, מה לך להתפלא שגם אני נענשתי... (מכתבי החפץ חיים)

מסופר על אשתו של החפץ חיים שקנתה בשותפות עם שכנה דג גדול. הן סיכמו ביניהן שהשכנה תכנס לביתה והן תחלקנה את הדג ביניהן.

שעת הצהרים כבר הגיעה, אך השכנה טרם נכנסה. אשת החפץ חיים ניגשת תכופות לחלון, כי הגיעה העת לבשל. אך השכנה איחרה פעמיה לבוא. בראותה כי השעה מאוחרת חילקה אשת החפץ חיים את הדג לבדה. את החצי הגדול שמרה עבור שכנתה ואת הקטן נטלה לעצמה. הכניסה אותו לסיר ומיהרה לבשלו.

החפץ חיים נטל את ידיו, בירך ובצע על הפת, אכל את ה"כזית" הראשון ואח"כ אמר את מזמור כ"ג בתהילים: "ה' רועי לא אחסר".

בינתיים הגישה אשתו את הדג, שכבר התבשל, לשלחן, אך החפץ חיים לא שת לבו, והמשיך באכילת הלחם כאילו אין דבר אחר על השלחן.

בנו ר' לייב, חשש אולי לא הרגיש אביו שהניחו לפניו דג, וקירב את הצלחת אליו, אך החפץ חיים הסיט את הצלחת מלפניו והמשיך באכילת הלחם בלבד. הבין ר' לייב, כי לא דבר ריק הוא, נכנס למטבח וביקש מאמו שתספר את כל מאורעות הדג הידועים לה. סיפרה לו דברים כהווייתם, שהדג היה גדול מדי, והיא קנתה אותו בשותפות עם שכנה והשכנה עדיין לא הגיעה, ולכן חילקה את הדג ואת החצי הגדול הותירה לשכנה....

עתה הכל ברור ומובן, לחש לעצמו ר' לייב, הלא הלכה פסוקה היא בשלחן ערוך (חו"מ הל' שותפין סי' קע"ו סע' י"ח):

"אם לא קבעו זמן לשותפות או שקבעו ונשלם, ובא אחד לחלוק שלא מדעת חברו, חולק בפני שלשה, אפילו הם הדיוטות, ובלבד שיהיו נאמנים ויודעים בשומא, ואם חלק בפחות משלשה לא עשה כלום". ודאי שדג שנעשה בו מעשה כזה, אבא אינו יכול לאכול. החלוקה אינה חלוקה, והדג הרי שייך בחלקו עדיין לשכנה. וכי בעל "המשנה ברורה" יכשל כגזל?

סיפור זה סופר ע"י הגאון יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בשנת תרצ"ט בהיותו מנהלה הרוחני של ישיבת מיר. ר' יחזקאל הוסיף שעל המשיח נאמר: "והריחו בירת ה'" (ישעיה יא. ג) קיים חוש ריח רוחני מיוחד שעל פיו ניתן להבחין בעבירות או במצב רוחני.

לאנשים שהתעלו מאד במדרגות הרוחניות קיימת תחושה להכיר פגמים רוחניים או חשש גזל וכו' (מתוך מורשת אבות)

הצלה ממיתה

וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ וַיְלִינוּ וַיְקוּמוּ בְּבֹקֶר וַיֹּאמְרוּ שְׁלַחְנֵי לַאֲדָנָי (כד, נד)

כידוע ע"פ מאמרם ז"ל כי אלעזר עבד אברהם ניצל בזכותו של אברהם אבינו אשר עמדה לו להינצל מהרעלה שתכנן בתואל ולבן כנגדו. ובא מלאך מן השמים והחליף את הצלחות שעל גבי השלחן כדי שלא יאכל אליעזר מאותו מאכל מורעל ואותה צלחת נזדמנה ליד בתואל והוא אכל ממנה ומת. בתואל היה מלך חרן, וכל בתולה שהיתה נישאת היו צריכים להביאה בלילה הראשון לארמונו. וכולם חרקו שן אבל לא היה להם עוז לומר לו דבר. עכשיו משראו האנשים שגומרים השידוך של רבקה, נועצו כולם, ואמרו אם בתואל יעשה כך גם עם בתו טוב, ואם לא, נהרוג אותו ואת אליעזר ואת רבקה ולכן סיבבו מן השמים שיאכל מן המאכל המורעל כדי שיינצלו רבקה ואליעזר. וי"א שבתואל לא הסכים לשלוח את רבקה, כי טען יבא יצחק לכאן וישאנה. לכן היה ראוי למות במגפה באותו לילה.

ומפני שאליעזר היה חכם גדול וחסיד, שהיה תלמידו של אברהם אבינו. והיה לו

זכות שהלכו עמו שני מלאכים במסע הזה, לכן נודע לו על הרעל ששמו במאכלו ואף ידע שהמלאך הפך את הצלחת המורעלת ושמה לפני בתואל ולכן לא רצה לאכול לפני שדיבר, שיוזע היה שבתואל עומד למות ואז לא יוכל לדבר עמו אודות רבקה, כי אז יהיו שקועים באבלות ולא ירצו לשמוע דבריו, ושמה יאמרו לו שימתין עד שתסתיים השנה, שאין ראוי להשיאה בתוך השנה, ושמה לא ירצו לתת אותה ולכן הזדרז לומר את כל דבריו לפני אכילתו כדי שיסכימו בתואל ובנו. ובכך אפילו אם ימות יוכל אליעזר לזרזם כדי שיוכל לנסוע מהר, שכן אחרי שבתואל הסכים, לא יוכלו הקרובים לסרב. שהרי מצוה לקיים את דברי המת.

הגאון בעל משך חכמה מבאר דרש הפסוק: "הוא והאנשים אשר עמו". היינו דוקא אליעזר ואנשיו, אבל אמה ואחיה ורבקה לא היו אוכלים משום שאבלים היו מבתואל, ורק אירוסין מותר תוך שבעה אבל סעודת אירוסין אסור, כפסק הרמב"ם. לכן נתן להם "מגדנות", היינו קליות ואגוזים, כמו שכתבו במדרש. עכ"ל.

סיפור ר' אלעזר ברבי שמעון

הגמרא במסכת בבא מציעא (דף פג:) מספר על רבי אלעזר ברבי שמעון :

"רבי אלעזר ברבי שמעון אשכח לההוא פרהגונא (ממונה של מלך) דקא תפיס גנבי, אמר ליה: היכי יכלת להו, (להבין תחבולותם). לאו כחיותא מתילי? (וכי לא כחיות נמשלו, שמתחבאות ביום במסתריהם?) דכתיב בו תרמש כל חיתו יער. איכא דאמרי מהאי קרא קאמר ליה: (תהלים י) יארב במסתר כאריה בסוכו, דלמא שקלת צדיקי ושבקת רשיעי? - אמר ליה: ומאי אעביד? הרמנא דמלכא הוא! - אמר: תא אגמרך היכי תעביד; עול בארבע שעי לחנותא, כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקיט כסא בידיה וקא מנמנם שאול עילויה, אי צורבא מרבנן הוא וניים - אקדומי קדים לגרסיה, אי פועל הוא - קדים קא עביד עבידתיה, ואי עבידתיה בליליא - רדודי רדיד. ואי לא - גנבא הוא, ותפסיה. אישתמע מילתא בי מלכא, אמרו: קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונקא. אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון, וקא תפיס גנבי ואזיל. שלח ליה רבי יהושע בן קרחה: חומץ בן יין, (רשע בן צדיק)

עד מתי אתה מוסר עמו של א'להינו להריגה! - שלח ליה: קוצים אני מכלה מן הכרם. - שלח ליה: יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו. יומא חד פגע ביה ההוא כובס, קרייה חומץ בן יין. אמר: מדחציף כולי האי - שמע מינה רשיעא הוא, (בגלל שמתחצף הוא, מבין אני שהוא רשע) אמר להו: תפסוהו. תפסוהו, לבתר דנח דעתיה אזל בתריה לפרוקיה ולא מצי. קרי עליה (משלי כא) שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו. זקפוהו (תלו אותו), קם תותי זקיפא וקא בכי. אמרו ליה: רבי, אל ירע בעיניך, שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים. הניח ידו על בני מעיו, אמר: שישו בני מעי, שישו! ומה ספיקות שלכם כך, ודאית שלכם על אחת כמה וכמה, מובטח אני בכם שאין רמה ותולעה שולטת בכם. ואפילו הכי לא מייטבא דעתיה, (עדיין לא נתיישרה דעתו) אשקוהו סמא דשינתא, ועיילוהו לביתא דשישא, וקרעו לכריסיה. הוו מפקו מיניה דיקולי דיקולי דתרבא ומותבי בשמשא בתמוז ואב ולא מסרחי. - כל תרבא נמי לא סריח! - כל תרבא לא סריח - שורייקי סומקי מסריח, הכא - אף על גב דאיכא שורייקי סומקי - לא מסריח. קרי אנפשיה (תהלים טז) אף בשרי ישכן לבטח.

ארי עלה מבבל

במסכת בבא קמא מסופר על חייו: בשבתו לפני רב בא מלשין, שאיים למסור ממונם של ישראל בידי גויים. כשרב ניסה לשדלו שלא לעשות זאת, סירב לשמוע בקולו. רב כהנא הצעיר שבר את מפרקתו. רב יעצו לברוח לא"י לשיבתו של ר' יוחנן, ודרש ממנו שלא יקשה לר' יוחנן במשך שבע שנים. בישיבה מצא את ריש לקיש דורש, הקשה כמה קושיות, ופרק כמה מקושיותיו של ריש לקיש. הלך ריש לקיש ואמר לר' יוחנן: ארי עלה מבבל. הושיבו את רב כהנא לפני ר' יוחנן בשורה הראשונה. מאחר שלא פתח פיו להקשות ולפרק הורידוהו משורה לשורה, עד שישב בשורה השביעית, האחרונה. אמר לו ר' יוחנן לריש לקיש: ארי שאמרת נעשה שועל! אמר רב כהנא בלבו: יהי רצון ששבע השורות שהורידוני יחשבו לי לשבע השנים שאמר לי רב. ביקש מר' יוחנן לחזור על פרקו. עמד והקשה לו כמה קושיות שלא ידע להשיב עליהן. העבירוהו משורה אחרונה לשורה ראשונה. ר' יוחנן ישב על מצע של שבעה כרים, ועל כל שאלה ושאלה השמיט כר מתחתיו,

עד שישב על הקרקע. הרים ר' יוחנן ריסי עיניו והסתכל בו. נדמה היה לו שהוא מחייך. חלשה דעתו של ר' יוחנן, ומיד נפטר רב כהנא. למחר נודע לר' יוחנן, הלך אל המערה שהניחוהו בתוכה, ראה נחש מקיף את פתח מערתו ושומר עליה. אמר לו: עכנא, עכנא, פתח פיך ויכנס הרב אצל תלמיד, ולא פתח. יכנס חבר אצל חבר, ולא פתח. יכנס תלמיד אצל הרב - פתח לו. ביקש עליו רחמים והקימו (ב"ק קיז:)

מסירת דין

חמסי עליך ... ישפט ה' ביני וביניך (טז ה)

שרה אמנו ע"ה באומרה לאברהם "חמסי עליך". חז"ל מבארים כי שרה אמנו מסרה את הדין בינה לבין אברהם אבינו לשמים, וכידוע דבר חמור, כפי שדרש רב חנן במסכת בבא קמא (דף צג.) "המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה, שנאמר ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וכתוב ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. מדוע, אם כן, נאלצת שרה למסור דין לשמים?" וכן הובא בתוספתא במסכת סוטה: "שכן מצינו באמנו שרה שאמרה לו לאבינו אברהם (בראשית טז) ישפוט ה' ביני ובינך אלא כך אמרה לו (שם כא) גרש האמה הזאת ואת בנה מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל בונה במסין וצד חגבין ומעלה ומקטיר לעבודת כוכבים אמרה שמא ילמוד יצחק בני כך וילך ויעבוד כך ונמצא שם שמים מתחלל בדבר. אמר לה לאחר שזכין לו לאדם חבין לו אחר שעשינוה מלכה אחר שעשינוה גבירה והכנסנוה לגדולה זו נטרדנוה מתוך בתינו מה הבריות אומרות עלינו לא נמצא שם שמים מתחלל בדבר אמרה לו הואיל ואתה אומר חילול השם בדבר זה, יכריע המקום בין דברי לדבריך הכריע המקום בין דבריה לדבריו שנא' (שם) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה שאין ת"ל כל ומה ת"ל כל מלמד שהכריע לשניה והכריע לראשונה מה שניה על אודות הגר אף הראשונה על אודות הגר".

מעשה בעש"ט

מסופר כי הבעש"ט תכנן לעלות לארץ ישראל, ובנסיעה זו צרף את בתו אדל והסופר הרב צבי סופר. בהגיעם לאזור איסטנבול שבטורקיה, עשה רב החובל מעשה רמיה. הוא אמר לנוסעים שיעמדו פה יומיים עד שיעשה תיקון גדול לספינה. רבים מהנוסעים, ובתוכם הבעש"ט בתו והסופר, ירדו מהספינה כדי לשאוב רוח צח ולהנפש מהדרך.

תכף ומיד צוה רב החובל למלחים תופסי ומנהלי הספינה שיסעו הלאה. האניה שטה לדרכה ורבים מהנוסעים ובתוכם הבעש"ט ומלויו נשארו על אחד האיים בעירום ובחוסר כל, מאחר שכל חפציהם נשארו בספינה. הם חיפשו דרך להגיע לעיר ופתאום נפלו עליהם שודדים פראיים אוכלי בשר אדם, עקדו אותם בחבלים וישבו לאכול.

הבעש"ט שאל את הרב צבי סופר אם הוא יכול להזכיר לו פסוק משום שהוא שכח הכל ואינו זוכר אפילו אות אחת מהתורה! ענה לו הרב צבי סופר שאינו זוכר דבר פרט לא' - ב'. אמר הבעש"ט: "הבה נזכור את האל"ף ב"ת והשם יתברך יושיע. הם חזרו על האל"ף ב"ת כמה פעמים בכוונה גדולה עד שנזכר הבעש"ט בעוד תורות.

פתאום נשמע קול פעמון והתקרבה עגלה עם אנשי חוק. הם תפסו את הליסטים ועקדו אותם ואת השבויים העקודים התיירו מחבליהם וכך באה להם הרווחה.

לאחר מכן הגיעו לאיסטנבול בתלאות רבות ומצאו להם דירה באחת משכונות היהודים והבעש"ט התבודד בבית הכנסת.

הגיע ערב פסח ולבעש"ט ובני לוייתו לא היה מאומה. לא מצה ולא שאר הדברים הנצרכים לחג הפסח, אך הבעש"ט היה מלא בטחון שהשם יתברך יזמין לו כל צרכו לכבוד יום טוב של פסח.

לאחר חצות היום נסע איש מפולין דרך הרחוב שהתאכסן בו הבעש"ט ושאל את העוברים והשבים איפה מתאכסן פה הבעש"ט. אנשי הרחוב הראו לו את

האכסניא בה התאכסן הבעש"ט ובא לשם עם אשתו ומצאו שם את אדל, בתו של הבעש"ט. הוא שאלה אם יוכלו להתאכסן בדירתם.

אדל ענתה שלבטח יוכל להתאכסן בביתם הגדול, שיש בו מקום למשפחה נוספת, אבל אין בידם מאומה לכבוד חג הפסח. אמר לה האיש הפולני שלא ידאגו כלל כי יש בידו את כל צרכי הפסח, לא רק לצורך משפחתו אלא עבור משפחה נוספת. הוא הבטיחה שהכל מוכן ומזומן וכל צרכיהם יהיו עליו.

המשרתים הכניסו הביתה את כל החבילות והחפצים, ערכו את הבית לכבוד החג בכלים נאים, והכינו הכל לקראת הסדר.

הבעש"ט בא מבית המדרש אחרי תפלת ערבית והם ערכו את הסדר עד אחר הכוס השניה בשמחה רבה. הבעש"ט נתן שלום לאורח ואמר לו: הנה נא ידעתי כוונתך שעקבת אחרי לבוא לאיסטנבול היות והנך חשוך בנים ומבוקש להתברך בבן זכר ולד חייה וקיימא, ובזכות שהחיית אותי ואת מלווי הנני נשבע שאשתך זאת תלד לך בן.

שמע הבעש"ט כרוז שאבד את חלקו בעולם הבא כי בשבועתו זאת הכריח לשנות סדרי בראשית, כי האיש ואשתו עקרים מלידה. כאשר שמע הבעש"ט את הכרוז שמח מאד ואמר: ברוך ה', אעבוד את השם יתברך בלי שום פניה! מיד שמע כרוז אחר שתכף ומיד פסקו למעלה שאם הוא עובד את ה' בלי שום פניה, בעבור זאת יש לו חלק לעולם הבא.

סיפורים על בהמות הצדיקים

רבי פנחס בן יאיר היה איש פלאי ומצניע-לכת. הוא לא היה יושב בבית המדרש בין תלמידים רבים, אך לבדד ישכון והרחק מן הישוב היה עוסק בתורה ובפקודת ה'. מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו, ומים שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אביו. לא מפני שמודר הנאה מאחרים היה, כי אם בלכתו בזה דרכו. הוא היה נזהר בכל, וה' שמר גם אותו מכל. גם בהמתו של אותו צדיק, שליותה אותו תמיד, חסידה היתה ולא אכלה דבר שלא לקחו ממנו מעשר. ויהי לנס.

פעם אחת קרב, הוא וחמורו, לעיר, והוא כבר בא בימים. שמע רבי, אבי המשנה ומיסדה, על-דבר בואו ויצא לקראתו ויברכהו בשלום ויאמר: סור, אדוני, אל ביתי, כי על כן תעבור עלי, וגם לחמורך אשקה ואתן מספוא. ויצר לרבי פנחס מאד. הן לא יכול להשיב פני מבקשהו ריקם, כמצות חכמים, שלא לסרב לגדול; אבל גם לא יכול לשנות מאשר התנה לו בדרכו, ולא עבר עליו כל הימים. עוד רבי עומד ומפציר בו, ופתאום התרוממם הר גדול מן האדמה והבדיל ביניהם בחזקה. קרא רבי מאיר: כמה גדול רצונם של צדיקים בחייהם! ואית דאמרין, לא טורא הוה, אלא אישתא נחתא מן שמיא ואקפת עליו, וסליק לעילא. גם לחמורו פינז מקום. התפלל רבי ואמר: הואיל ולא זכינן נשבע מינייה בעלמא הדין, ניזכי נשבע מיני בעלמא דאתי!

לחסידי אחד גדול בישראל נשבה חמורו על-ידי שיירת ליסטים, וביאו אותו במרחק איזו פרסאות, העמידו אותו באורוה ויתנו לו לאכול ולשתות, ולא אבה ליהנות מן הגזל, למרות היותו רעב, ויעמוד בלי אוכל ומשקה שלושה ימים, ולא אבה שמוע ללוקחיו, אם גם הכו אותו, הכה ופצוע. התיראו, כי ימות זה בעקשנותו, אמרו: למה לנו להסריח שדותינו בנבלתו? נוציאהו לחירות וילך באשר יחפוץ. מיד התירו חבליהו; והוא הלך כל היום ויבוא לפנות ערב למעון אדונו וינהום. אמר הרב לבנו: מהר לפתוח את הדלת לחמורנו ותן לו לאכול ולשתות, כי לא אכל בחוץ בתום-לבבו.

שוב הלך רב אחד מהחסידים היראים והשלמים בבלי-התלמוד, הוא וחמורו, מעיר לעיר וממדינה למדינה, כי הרב הזה היה עוסק בפדיון-שבויים כל ימיו, וכל עמלו רק להוציא שבויים לחירות ולקנותם בכל כופר מאת אדונו. ויהי היום, בא לאושפיזה אחת, הגישו בעלי-המלון לחמורו לאכול טבלים, שלא הורמו מהם מעשר, ולא אכל; באו ואמרו לרב את הדבר. אמר להם: עישרתם? אמרו: לא. צינן לעשר, ואכל החמור. קרא ואמר להם: "עניה זו הולכת לעשות רצון קונה, ואתם מאכילים אותה טבלים!"

היה איש חסיד אחד, שהיתה לו פרה אחת, והיה חורש בה בכל ששת ימי המעשה; ובבוא יום השבת שבתה ונפשה, כדבר ה' אשר ציוה בידי משה עבדו. ויהי היום

והעני אותו חסיד והיה אנוס למכור כל מה שיש לו, וימכור גם אותה פרה לאיש אחד שאינו מבני-ברית ואינו שומר מצוה. ויעבוד בה הקונה בכל יום; וכשהגיע יום השבת, נחה מעצמה ולא רצתה לחלל את היום הקדוש. ויכעס עליה אדונה ויכה אותה בשבטים ולא אבתה לשמוע בקולו. בא אצל אדונה מלפנים ויאמר לו: רימיתני, אדוני, כי נתת לי פרה עצלה, אמר לו המוכר: חס ושלום, שפרתי תעשה לך כך. סיפר לו כל אותו מעשה על-דברי שביתתה ביום השביעי. אמר לו: היום לא מעצלות ומרוע-לב מיאנה לעבוד, כי-אם תורה ציוה לנו משה, ובה כתוב לאמור: ששת ימים תעבדו וביום השביעי תשבתו ממלאכתכם. אם בהמתם של ישראל עושה רצון קונה, ישראל עצמם לא כל שכן, מיד הפקיר כל נכסיו, נכנס לבית המדרש ואמר: גיירוני.

דמעות על צדיקים

הגמרא במסכת שבת (קה:): אומרת "כל המוריד דמעות על אדם כשר, הקב"ה סופרן ומניחן בבית גגזיו שנאמר: בתהלים (נו, ט) "נודי ספרתה אתה שימה דמעותי בנאדך הלא בספרתך" וצריך להבין למה הכוונה "גוגזן" ולשם מה סופרן, וכי חסר דמעות בישראל? והלא מבול של דמעות הזילו ישראל בגלותם הארוכה וא"כ לשם מה צריך לספור ולגנוז דמעות אלה?

ונראה כי רעיון מוסרי גדול גנוז במאמר זה. אנו רואים כי בכל פעם שנפטר צדיק חלילה, כולם מתעוררים בבכיה וצער ומורידים דמעות על הצדיק, אולם לאחר מכן עולם כמנהגו נוהג כל אדם שב לשגרת חייו ולא מתעורר. כל אחד ממשיך בסדר יומו ואורח חייו שבו היה רגיל ללא שום שינוי ושיפור ואף קברניטי הציבור לא מתקנים תקנות לשיפור המצב. ועל כן אומר הקב"ה כאשר אתם בוכים ומזילים דמעות אני לוקחן, וגוגזן ושומר עליהן בכדי לראות אם יביאו תוצאות ואז יש ערך לדמעות אלה. אבל אם אין שום תוצאות בודאי שאין שום ערך לדמעות אלה.

אף כאן בנידון, אברהם אבינו הוריד דמעות על הצדיקים.

מטבע של אברהם אבינו

רש"י מבאר שהקב"ה אמר לו לאברהם אבינו שיודיע טבעו בעולם. הפשט הוא שיפרסמו בעולם. ויש לבאר על פי דברי חז"ל שאומרים שאברהם אבינו עשה מטבע, והתפרסם הנס שעשה ה' עמו על ידי אותו המטבע, וז"ל הגמרא (ב"ק צז:): "ת"ר, איזהו מטבע של ירושלים, דוד ושלמה מצד אחד, וירושלים עיר הקודש מצד אחר. ואיזהו מטבע של אברהם אבינו, זקן וזקנה מצד אחד, ובחור ובתולה מצד אחר".

ושואלים התוספות, כיצד חרט אברהם אבינו דמויות על המטבע והרי אסור לעשות כן, וז"ל (ד"ה 'מטבע'): "בבראשית רבה דריש ואגדלה שמך שיצא לו מוניטין בעולם, ומהו מוניטין, זקן וזקנה מכאן בחור ובחורה מכאן. ונראה, לא שהיה בו צורת זקן וזקנה מכאן בחור ובחורה מכאן דאסור לעשות צורת אדם, אלא כך היה כתוב מצד אחד זקן וזקנה ומצד אחר בחור ובתולה, וכן פירש בקונטרס גבי דוד ושלמה וירושלים עיר הקודש שכך היה כתוב במטבע", עכ"ל.

כלומר, לא היו חריטות של דמויות על גבי המטבע אלא היה חרוט כיתוב של "זקן וזקנה" מצד אחד, וכיתוב של "בחור ובתולה" מצד שני. ומטבע זו באה לסמל את הנס שעשה הקב"ה עם אברהם ושרה שנולדו להם ילדים לעת זקנתם נגד הטבע, בנם יצחק אבינו ובתם "בכל", וכמו שהגמרא אומרת (ב"ב טז:):

בת לאברהם

וַיִּבְרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל (כד, א)

לשון הגמרא: וה' ברך את אברהם בכל - מאי בכל? רבי מאיר אומר: שלא היתה לו בת; רבי יהודה אומר: שהיתה לו בת; אחרים אומרים: בת היתה לו לאברהם ובכל שמה (ב"ב טז:):

רבנו בחיי פרש וז"ל: כוון ר"מ לומר כי הברכה היא שלא היתה לו בת מפני שלא היה יכול להשיאה כי אם לבני כנען הזרע המקולל, ואף אם יתחתן עם אנשי ארץ מולדתו גם שם היתה עובדת עבודה זרה בכללם כי האשה ברשות בעלה. וכוון ר'

יהודה לומר כי בת היתה לו, ואפילו בת לא חסריה רחמנא, והיא הברכה "בכל", כי היה לו כל מה שיש בטבע בני אדם להתאוות להם בנים ובנות. וכוונת אחרים באמרו "בת היתה לו ובכל שמה" גלה לנו במאמר זה סוד גדול, ובאר שאין הכוונה בברכה זאת במה שהיתה לו בת או לא היתה לו בת, אין הכוונה בברכת עסקי הגוף כלל כי אם בברכה בעסקי הנפש.

והמהרש"א ביאר את דברי התנאים וטעמם:

דעת רבי מאיר שאמר שלאברהם אבינו לא היתה בת, כי הזכר זה הוא כל אדם כי בתחילת הבריאה לא נברא רק אדם בלבד והאשה אינה אלא חלק ממנו אחד מצלעותיו.

דעת רבי יהודה שהיתה לו בת שאמר בכל שהיתה לו בת לפי שהזכר אינו אלא חלק לקיום המין ובצירוף הנקבה נקרא כל אדם כמ"ש כל אדם שאין לו אשה אינו נקרא אדם שנאמר ויקרא שמם אדם והוא כי כל המוליד הוא מוליד בדומה וכו'.

דעת אחרים שאמרו בכל שמה כי כשמה כן הוא כדאמרינן לעיל רבייה באה לעולם ויותר מתרבה העולם בנקבות מבזכרים דזכר אחד יכול לישא כמה נקבות.

ומצינו בשו"ת כתב סופר (י"ד סי' קטו) דביאר בדרך אחרת וז"ל: ונראה לי שהשי"ת נתן לו בת מפני שהיו אומרים מאבימלך נתעברה שרה שלא האמינו לנס כזה, וגו' ונ"ל לפרש משו"ה נענשה שרה שאמרו מאבימלך נתעברה שרה, ולא תלו באברהם, וזהו שאמר הקב"ה לאברהם היפלא מה' דבר למועד אשוב אליך כעת חי' ולשרה בן, ובתחלה אמר המלאך והנה בן לשרה אשתך שיהיה נקרא על שמו ושמה לשרה שהיא אשתך בן כדרך איש ואשה, ואחר שחטאה וצחקה נענשה ולשרה בן שיאמרו שהוא בנה ולא ממך הוא, ופירשתי בזה וה'פקד את שרה כאשר אמר היינו שנפקדה ברחמים כאשר אמר אמירה רכה ויעש ה' לשרה כאשר דבר קשות שהיה לה בן אבל יאמרו מאבימלך נתעברה, וכדי להוציא מלב ב"א שלא האמינו כי מאברהם ילדה שרה, כי שניהם זקנים התעברה אח"כ וילדה בת כדי שיאמינו למפרע כי יצחק מאברהם הוא, ואח"כ מתה הבת, וכל דברי החכמים אמת, וה' בירך את אברהם בכל שהיה לו בן ע"י בת שהיה לו נתברר שיש לו בן, וקראו אותה בכל בגימטריא בן שעל ידה נתאמת שיש לו בן. עכ"ל.

פרשת תולדות

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק, בֶּן אַבְרָהָם (כה, יט)

אמרו חכמנו ז"ל כשבא צדיק לעולם כל העולם שמחים והוא בוכה שנאמר והנה נער בוכה, וכאשר נפטר צדיק מן העולם כל העולם בוכים והוא צוחק שנאמר ותשחק ליום אחרון, ולמה הדבר כך? זה מכיוון שבזמן שבא הצדיק לעולם הוא בוכה על שנכנס תחת רשותו של היצר הרע יצטרך לערוך עמו מלחמה קשה, והעולם שמחים על שבן זכר בא לעולם, כי זכר בגימטריא ברכה, וכאשר מת הצדיק, הוא שמח בעת פטירתו, כי הוא הולך לקבל את השכר על מלחמתו ביצר ונצחוננו שניצח את היצר, אבל העולם בוכים, על שאבד חסיד מן הארץ, ואין עוד מי שיעמוד להם בפרץ לבטל את הגזרות הרעות, וכן הצדיק היה מורה להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, ובזמן שהצדיק חי היה טובה לעולם, ובזכותו שפע וברכה היה מצוי בעולם וכמו רבי חנינא בן דוסא שאמרו עליו חז"ל שבת קול משמים היה מכריז עליו ואומר, כל העולם ניזון (מתפרנס) בזכות חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת, ומצינו ביעקב אבינו שבזמן שבא למצרים היה הנילוס עולה בזכותו ופסק הרעב מני אז, וכן בכל דור ודור כל צדיק מגן על אנשי דורו כתרס בפני הפורענות ומציל את הכבשה מפי האריות.

כפל לשון

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק, בֶּן אַבְרָהָם, אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק (כה, יט)

נשאלה השאלה: מהו כפל הלשון שכתוב בפסוק 'יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, שמעתי בשם מרן הראש"ל הגאון רבנו עובדיה יוסף שליט"א המבאר את הכפילות בלשון התורה "יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק", כי דרך העולם, אם יש לעני קרוב עשיר, הוא מתפאר בפני בני האדם: פלוני העשיר הוא קרובי', וכן עם הארץ אם יש לו קרוב תלמיד חכם, הוא מתפאר בפני בני אדם:

פלוני התלמיד חכם הוא קרובי'. אבל התלמיד חכם או העשיר לא יתפארו על העם הארץ או העני ולא יאמרו פלוני עם הארץ או העני הוא קרובי, כי לעולם הקטן מתפאר עם הגדול ממנו ולא להפך. וכן אב ובנו אם האב גדול במעלה יותר מבנו יתפאר הבן באביו, פלוני הוא אבי ואם הוא ההפך שהבן גדול במעלה יותר מאביו אז האב מתפאר בבנו פלוני הוא בני.

ואם הם שווים במעלות או שיש לאב מעלות מה שאין בבן, או להיפך - כגון שאחד מהם עשיר והאחד תלמיד חכם אז הבן מתפאר באביו והאב מתפאר בבנו, כן היה באברהם ויצחק, אברהם היה מתכבד ביצחק שהוא בנו ויצחק היה מתכבד באברהם שהוא אביו, וזה שאמר הכתוב 'אלה תולדות יצחק בן אברהם' דהיינו שיצחק היה מתפאר שהוא בן אברהם וההמשך 'אברהם הוליד את יצחק' שאברהם היה מתפאר שהוליד את יצחק, ואיך האב יתפאר בבנו אם לא יחנכו במוסדות תורה מקטנות.

מה בין תולדות יצחק לבין נח

פרשת השבוע פותחת במלים: "ואלה תולדות יצחק", ולכן נקראת כל הפרשה פרשת "תולדות". יש פרשה נוספת שפותחת במלים דומות: "אלה תולדות נח", אולם הפרשה כולה לא נקראת פרשת תולדות אלא פרשת נח. לא במקרה נקראת דווקא פרשה זו תולדות. שבת זו מודגש העניין של תולדות. תולדות הם הבנים, הצאצאים: "ואלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק".

תולדות הם בנים ממש, וגם בנים ברוחניות. כאשר אנו מקרבים יהודי נוסף לתורה ולמצוות, מלמדים עוד יהודי ומאירים לו את דרכו אנו עושים תולדות חדשים, מוסיפים עוד בנים. כל אחד צריך להיות כמו נר שמאיר לכל הסביבה, ומפיץ את אור התורה והחסידות לעוד יהודים, ובכך מרבה את התולדות.

התולדות צריכים להיות "תולדות יצחק" די שיהיו "תולדות נח".

נח הוא מלשון "ניחא". נח מסמל אדם נינוח ורגוע, מצב של מנוחה ונחת רוח. אמנם זהו מצב טוב לאדם, אולם לא מצב נעלה כמו שמסמל שמו של יצחק.

יצחק הוא מלשון "צחוק". יצחק מסמל אדם צוחק ושמח, מצב של שמחה, תענוג והנאה. ברור שזהו מצב טוב הרבה יותר לאדם. הוא לא רק שליו ורגוע, הוא מלא שמחה. כך אנו צריכים למלא את תפקידנו. אנו "נרות להאיר", מפיצים את התורה לכל סביבתנו - ולא מספיק. אנו נמצאים בפרשת "תולדות יצחק", ופעולתנו צריכה להיות באופן שמסמל את שמו של יצחק, מתוך שמחה, תענוג והנאה. [מעייין חי]

מפני מה נעקרו האמהות?

"ולמה נעקרו האמהות... שהיה הקב"ה מתאוה לתפילתן. אמר הקב"ה: עשירות הן, נאות הן, אם אני נותן להן בנים - אינן מתפללות לפני. (תנחומא, תולדות ט')

משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מתאוה לשמוע שיחתה. מה עשה? הוציא כרוז ואמר: כל העם יצא לשדה... כשיצאו מה עשה? רמז לעבדיו ונפלה לה פתאום והתחילה צווחת ואומרת "אבא, אבא, הצילני", אמר לה: "אילו לא עשיתי לך כך, לא היית צווחת ואומרת: "אבא הצילני"... כך שהיו ישראל במצרים היו המצרים משעבדין אותן והתחילו צועקין ותולין עיניהם להקב"ה... מיד "וישמע אלוקים את נאקתם". משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מתאוה לשמוע שיחתה. מה עשה? הוציא כרוז, שמע הקב"ה לתפילתם... (שיר השירים, רבה, פ"ב).

יעקב ועשו

נאמר בפרשה 'שני גויים בבטנך' (כה כג), והכתיב הוא שני 'גיים'. ומפרש רש"י (שם) בעקבות חז"ל (ילק"ש בראשית כה ק'): 'שני גאים אלה הם רבי ואנטונינוס', רבי מצאצאי יעקב אבינו ואנטונינוס מצאצאי עשו, שחייו דוקא בשלום ביניהם. כלומר באופן תיאורטי תיתכן השלמה בין שני הזרמים בין שני חלקי המשפחה. אלא ש'ממעיק יפרדו'. משעה שהזהויות האלה יוצאות אל העולם, הן חיות במלחמה זו עם זו, ורק לעתיד לבוא ייעשה שלום ביניהם, כש'עלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, והיתה לה' המלוכה'. (עובדיה א כא).

מובא מעשה באנטונינוס שינק חלב כשר מאמו של רבנו הקדוש [תוספות מסכת

ע"ז י:.

אמרין במדרש חלב מטמא חלב מטהר. כשנולד רבי גזרו שלא למול, ואביו ואמו מלוהו, שלח קיסר והביאו לרבי ואמו לפניו, והחליפתו אמו באנטונינוס והניקתו עד שהביאתו לפני קיסר, ומצאוהו ערל ופטרם לשלום, ואמר אותו הגמון אני ראיתי שמלו את זה, אלא הקב"ה עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה. ואמרי נמי בירושלמי שלסוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו, ופירשו המקובלים שרבי ואנטונינוס הם גלגוליהם של יעקב ועשו, אלא שבא אנטונינוס לתקן וזכה לחיי העולם הבא. כמאמר הגמרא [ע"ז י:]: אמר: מי ישימי מצע תחתיך לעולם הבא. א"ל: אתינא לעלמא דאתי? א"ל: אין. א"ל, והכתיב: [עובדיה א'] לא יהיה שריד לבית עשו! בעושה מעשה עשו. תניא נמי הכי: לא יהיה שריד לבית עשו - יכול לכל? ת"ל: לבית עשו, בעושה מעשה עשו. א"ל, והכתיב: [יחזקאל לב'] שמה אדום מלכיה וכל נשיאיה! א"ל: מלכיה - ולא כל מלכיה, כל נשיאיה ולא כל שריה. תניא נמי הכי: מלכיה - ולא כל מלכיה, כל נשיאיה - ולא כל שריה: מלכיה ולא כל מלכיה - פרט לאנטונינוס בן אסוירוס, ולכן אומר ה' לרבקה ויאמר ה' לה שני גוים בבטן ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר. שבגלל מאכליך שאכלת במשך ימי חיך והיו הם מבחינת הכשרות מקצה לקצה, יצאו לך שני הפכים יעקב ועשו, עשו כנגד אותם המאכלים שאכלת בבית לבן ובתואל, ויעקב שיצא עם מדות טובות בגלל המאכלים שאכלת בבית אברהם ושרה. ועוד הוכחה קטנה על חשיבות הכשרות מאמו של אלישע בן אבויה (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א): אמו כשהיתה מעוברת בו, היתה עוברת על בתי עבודה זרה והריחה מאותו המין, והיה אותו הריח מפעפע בגופה כאירסה של חכינה (נחש), ולכן אלישע בן אבויה הגדול קיצץ בנטיעות בגלל אותו ריח של עבודה זרה ואמר שיש שתי רשויות חלילה.

ויתרוצצו הבנים

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה'.

מספרת תורתנו הקדושה את לידת יעקב ועשו שהיו בבטן רבקה. פירש רש"י

[בראשית פרק כה' פסוק כב]: רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת. דבר אחר: מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות. לכאורה יש להבין מדוע כשהיתה רבקה אמנו עוברת על פתחי תורה יעקב היה רוצה לצאת, ואילו שהיתה עוברת ליד פתחי עבודה זרה עשו היה רוצה לצאת? יש לתרץ לפי המובא בספר "שמש ומגן", והאמור הינו מזעיר אנפיו של חכם רפאל זצ"ל: הרי ידוע הדבר שרבקה אמנו גדלה בבית לבן ובתואל ושם הרי לא הקפידה על כשרות וטהרת המטבח היהודי, ולכן מעצם יניקת טומאת המאכלים שנטבעו בגוף רבקה יצא עשו הרשע בעל מדות רעות ואכזריות. מאידך כאשר נכנסה לבית אברהם ושרה כבר למדה והיתה מקפידה על הלכות הכשרות והמאכלים וינקה קדושה וטהרה, זכתה ליעקב אבינו שהוא עמוד התורה כנאמר "ויעקב איש תם יושב אוהלים", שיושב באוהלה של תורה.

התרוצצות הבנים

וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתֵּלֶךְ לְדַרְשׁ אֶת ה'
(כה, כב)

על פסוק זה דרשו חז"ל, שהיו יעקב ועשו מריבים על נחלת שני עולמות - עולם הזה ועולם הבא. אם נסביר שיעקב ביקש לעצמו את העולם הבא, ואילו עשו בקש את העולם הזה, הרי שאין צורך בריב. לכן צריך לומר שהריב היה על שני העולמות יחד.

המהר"ל בספרו נצח ישראל מסביר כי ליעקב יש נטייה טבעית לחיי העולם הבא, ואילו נטייתו הטבעית של עשו היא לעולם הזה. גם שמו של עשו מלמד על נטייתו, עשו בגימטריא = שלום (שלמות). עשו הוא ילד 'מושלם'. הוא נולד יותר מושלם (עם שיער בוגר), עשו מלשון עשוי-מעשה. מחמת שכן, עשו שלם ומזוהה עם העולם הזה. לעומתו, ליעקב, מלשון עקוב = מסובך, ישנה מועקה בחיי העולם הזה. הוא יוצא לעולם כאשר ידו אוחזת בעקב עשו, וכמי שזקוק לאחיזה חיצונית בכדי שיוכל להתקיים בעולם הזה (הצירוף על עקב=עקוב, עקוד, עקום, עקוץ וכו' מורה על סבך וחוסר ישרות).

המהר"ל מסביר שיעקב נוצר מטיפת הזרע הראשונה ועשו מהטיפה שנייה (יציאתם מן הרחם הייתה בהיפך לכניסתם, כיציאה משפופרת - מי שנכנס ראשון יוצא אחרון), נמצא שמיקומו הגופני של יעקב ברחמה של רבקה היה למעלה (עולם הבא) ואילו של עשו היה למטה (עולם הזה).

נראה כי העולם הזה כבר 'מובטח' לעשו ולכן דאגתו היא כיצד יזכה גם בעולם הבא, ולצורך זה המציאו בני אדם "תורה" (נצרות) כיצד להושיע את הנשמה מן האבדון הצפוי לה בעוה"ב.

אצל יעקב המצב הוא הפוך - "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" (סנהדרין צ).

לידה לא ברורה

חז"ל הסבירו את האופי השונה של שני התינוקות: "כשהיתה עוברת על פתחי תורה... יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודת אלילים - עשו מפרכס לצאת" (רש"י על פסוק כב'). לפני שקיבלה את הנבואה, חשבה רבקה שיש לה תינוק אחד שהוא "פוסח על שתי הסעיפים", גם לומד תורה וגם עובד אלילים, וזה ממש זיעזע אותה ולכן הלכה לדרוש את ה'; אבל כששמעה "שני גויים בבטןך" נרגעה - שני גויים עדיפים על יהודי אחד צבוע...

מאבק אמת

המאבק הנצחי בין יעקב לעשו הוא גם משל למאבק הנצחי שבכל אדם ואדם - בין חומר לרוח, בין יצר טוב ליצר רע, בין נפש א'להית לנפש בהמית: "אך הנה כתיב ולאום מלאום יאמץ, כי... כמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת, שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה, דהיינו להנהיג יושביה כרצונו ושיהיו סרים למשמעתו בכל אשר יגזור עליהם, כך שתי הנפשות, הא'להית והחיונית הבהמית שמהקליפה, נלחמות זו עם זו על הגוף וכל איבריו" (תניא ח"א ט), "נפש הא'לוהית מתאמצת ומתגברת על נפש הבהמית במקור הגבורות, שהיא בינה להתבונן בגדולת ה' אין סוף ברוך הוא, ולהוליד אהבה עזה לה' כרשפי אש... ואז אתכפיא סטרא אחרא... אבל לא נתבטל לגמרי בבינוני..." (שם, יג).

צדיקות או רשעות

וַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו (כה, כח)

חז"ל אומרים שהיה עשו צד את אביו בפיו, משום שהיה שואלו כיצד מעשרים מלח ותבן? להלכה נפסק שאין מעשרים מלח כיון שאינו נאכל מצד עצמו אלא משמש רק להטעים את הטפל ואין מעשרים את התבן כיון שזה פסולת ולא אוכל, למרות זאת עשו מבקש לעשר את המלח והתבן. כלומר עשו רוצה לגלות את הקדושה בכל דבר, והוא אינו משלים עם העובדה שהקדושה המתבצעת במצוות המעשר מתקיימת באופן חלקי המורה על חוסר שוויון במציאות (שיש מדרגות בקדושה). אך עשו אינו מוכן לקבל זאת - אם אין מצוה לעשר את המלח והתבן, הוא אינו מעשר כלל, "או הכל או כלום".

יעקב ועשו

וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטְנִי נָא מִן הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה כִּי עֵיף אָנֹכִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָוּם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכָרָה כִּיּוֹם אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי: וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הֲנֵה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְּכֹרָה: וַיִּבַּז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה: (כה, ל-לד)

לעשו קראו כך כי נולד "עשוי", מושלם בחכמה ובדעת. עד גיל 13 עשו ויעקב נראו אותו דבר, שניהם למדו ושניהם התנהגו כבניו של יצחק, הם היו ממש "תאומים", לא היה ניתן להבחין ביניהם, לא בהתנהגותם ולא במעשיהם. גולגולתו של עשו נקברה במערת המכפלה, מקום קבורת האבות, כי בראשו הצליח להשיג מעלות נכבדות. מה היתה, אם כן, שורש בעייתו של עשו?

המדרש אומר כי "עד שמכר את בכורתו היה ראוי לשרת ככהן גדול, העובד את ה' ומקריב קרבנות", אך מוותר על זה במחי יד, "ויבז עשו את הבכורה". ועוד הלשון הפסוק: "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטְנִי נָא מִן הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה... על כן קרא שמו אדום." רש"י מסביר שעשו אמר ליעקב "הֲלֵעִיטְנִי - אני אפתח פי ואתה תבוא עם הסיר ותשפוך כמה שתוכל לתוך פי".

עשו הרשע התנהג כבהמה, התורה מציינת עוד נקודה שנחרטת במהותו לנצח

"על כן קרא שמו אדום" עשו לא חשב יותר מרגע, כאשר לא זכר או לא ידע איך קוראים לעדשים הוא אמר "הֶלְעִיטְנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה" זוהי הייתה שורש בעייתו, כל רצון העולה על ליבו היה נכנס למוחו רק לשנייה ומשם כבר יוצא לביצוע, הוא לא היה עוצר רגע אחד נוסף וחושב האם כדאי, האם משתלם, אולי צריך לבקש בצורה אחרת? אפילו לאכול בצורה נורמלית היה קשה לו, הוא רצה מיד את כל הסיר לתוך גרונו.

יעקב מתנה את נתינת העדשים במכירת הבכורה. "ויאמר עשו הנה אנוכי הולך למות ולמה זה לי בכורה?" "אומרים חז"ל מיד כפר עשו בתחיית המתים, עשו רצה רגע לעשות חושבים אם כדאי למכור את הבכורה בעבור נזיד עדשים, אך ליבו לא נתן לו יותר די זמן לכך, מיד כפר בתחיית המתים" ואם אין תחיית המתים אין עניין בבכורה, הבעיה שלו הייתה ה"מיד".

בזבז הזמן

כִּי עֵיף אָנֹכִי וְגו' הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְכֹרָה (כה, ל, לב)

עשו הרשע מוותר על "בכורה" ומודיע "כי עיף אנכי", דהיינו אין לי בעולם זה כלום, ומוכן להשקיע את מרצו רק בעולם הזה, אך שוכח שיש עולם הבא, ולכן מוותר הוא על הבכורה, ננסה להשיב ע"פ משל על אדם שהיה צריך לנסוע לאמריקה באניה, לנסיעה זו יש תחנת ביניים במדינת צרפת, ובדרך ממקום מושבו לצרפת היה חוג ללימוד שפות, והאדם הזה אמר לעצמו הרי קודם אנו מגיעים לצרפת, אם כן אלך ואלמד את השפה הצרפתית כדי שאוכל להסתדר בחודש ההפסקה בצרפת, אמר ועשה, ולמד את כל השפה בעל פה. וכשהגיע לצרפת דיבר את השפה בצורה שוטפת והסתדר שם יותר מכל בני האניה, שלמדו אנגלית, ולאחר ההפסקה הפליגו שוב והגיעו לאנגלית, וירא "החכם" את כל חבריו שהם מסתדרים ומדברים את השפה האנגלית ואילו הוא אינו מבין מילה ולא מסתדר, ויתחרט חרטה גדולה ויאמר לעצמו מה עשיתי הרי בצרפת שהינו רק חודש, ופה אני אמור להישאר לכל ימי חיי ולכן הייתי צריך ללמוד את השפה של המדינה הזאת, שפה אני נשאר לאורך זמן, ולא ללמוד את השפה של המדינה הזמנית.

והנמשל הוא: שאדם בא לעולם הזה רק לזמן קצר ופה יש לו תחנת ביניים ואילו התחנה האחרונה והנצחית זה עולם הבא, ויש בחירה לאדם ללמוד שני שפות, השפה של העולם הזה, שזה אוכל ושתייה תאוות הנאות וכדומה, והשפה של העולם הבא שזה תורה מצוות ומעשים טובים, ואדם שכל חייו מבזבז את זמנו בלימוד השפה של עולם הזה אז פה הוא מסתדר אבל כשמגיע לעולם הבא, ורואה את עצמו שאינו מבין כלום, ואילו כל חבריו שעסקו בתורה ובמצוות ולמדו את השפה של "העולם הבא", הם מסתדרים, ומבינים את התורה הקדושה שנלמדת שם ויושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.

צריך לנתק את ה"עשו" המייאש אותנו מהעולם הזה, דהיינו מלמדו לחיות רק בעולם הזה, ולכן על האדם לנצל את זמנו בעולם הזה וללמוד את ה"שפה" של עולם הבא וזה להרבות בתורה במצוות ובמעשים טובים כדי שיגיע לעולם הבא ויזכה לשבת במחיצתן של הצדיקים והחסידים ויבין את התורה הנלמדת שם.

סיכום שנות אבות

[א] כשנולד יצחק, אברהם אביו היה בן-100, ושרה אימו בת-90.

[ב] מ"ברית בין-הבתרים" עד הולדת יצחק עברו 30 שנה [2018-2048], והחלה ספירת השנים של גזירת ברית בין הבתרים. 400 שנה עברו בדיוק מלידת יצחק עד יציאת מצרים [2048-2448].

[ג] מדור הפלגה [מגדל בבל] עד הולדת יצחק, עברו 52 שנה [1996-2048].

[ד] עקידת יצחק ומות שרה: כשנעקד ע"ג המזבח היה בן 37, בשנת 2085, ואברהם בגיל 137. באותו יום מתה שרה אמנו בגיל 127. העקדה הייתה לאחר 12 שנים שאברהם גר שנית בחברון.

תרח, סבו של יצחק נפטר שנתיים לפני אימו, בשנת 2083, וי"א ביום שנפטרה אימו.

[ה] חתונת יצחק עם רבקה: רבקה נולדה כשיצחק היה בן-27 [2048-2075]. החתונה הייתה 3 שנים לאחר מות שרה, בשנת 2088. יצחק בן-40, י"א שרבקה

- הייתה בת 3, וי"א בגיל 10, וי"א בגיל 14 [לפי חישובינו יוצא, שרבקה הייתה בת- 13].
- [ו] הולדת יעקב ועשו, שנת 2108: יצחק בגיל- 60, ורבקה בגיל- 33. בתחילה שני בנים היו צדיקים, אך לאחר שהתבגרו יצא עשו לתרבות רעה. ישמעאל היה בן- 74 [2108-2034] בלידתם.
- [ז] פטירת אברהם אבינו, שנת 2123: אברהם אבינו חי עוד 38 שנה לאחר מות שרה אמנו. אברהם אבינו נפטר בגיל- 175. יצחק בגיל- 75, רבקה בת- 48, ישמעאל בגיל- 89, יעקב ועשו בגיל- 15. יצחק וישמעאל קברו את אברהם- אביהם יחדיו במערת המכפלה שנמצאת בחברון, אשר קנה מעפרון החיתי. אברהם ושרה הם הזוג השני שנקברו במערת המכפלה, אחר אדם הראשון וחוה.
- [ח] יעקב מקבל את הברכות מיצחק, שנת 2171: יצחק בגיל- 123, יעקב בגיל- 63. בעקבות הברכות שלקח יעקב מאחיו עשו, בורח יעקב, וחוזר רק לאחר 22 שנה, בשנת 2193.
- [ט] פטירת יצחק אבינו, שנת 2228: יעקב חי עם אביו יחד עוד 35 שנה עד פטירתו. יצחק אבינו נפטר בגיל- 180, וזה היה 10 שנים לפני התגלות יוסף, ושנה לפני שחרורו מהכלא. רבקה אמנו, נפטרה בשנת 2207 בגיל- 132.

שיבה ראשונה

ישיבתו של עבר משמשת את יעקב כאכסניא לתורה בברחו מפני עשו אחיו בדרכו לחרן, במשך 14 שנים, כפי שמציין רש"י בסוף פרשת תולדות, על פי הגמרא במגילת ("ז"): "היה יעקב בבית עבר מוטמן י"ד שנה". בתקופה זו כבר מת שם, שהרי היה סבו של עבר ומבוגר ממנו בהרבה, ונשארה רק בית מדרשו של עבר, בתי הדין של שם ועבר פעלו גם לאחר מותם, והמשיכו להפיץ ולהורות את תורתם של שני אישים אלו. בית דינו של שם פעל כדי להשליט את המוסר בחברה, וגזר גזרות שיש להן השפעה הלכתית, כפי שאפשר לראות וללמוד ממקור זה: "ולר"ש בן יוחאי, דאמר 'כי יסיר את בנך מאחרי', לרבות כל המסירות, מאי איכא למימר? אלא דאורייתא אישות דרך חתנות ואתו אינהו גזור אפילו דרך זנות, זנות נמי בבית דינו של שם גזרו, דכתיב: 'ויאמר יהודה הוציאוהו, ותשרף'.

(ע"ז לו:).

בת קול הודיעה, כי משמים סומכים על פסקיהם ועל גזרותיהם, כמובא במסכת מכות (כב:): "אמר ר' אלעזר: בג' מקומות הופיע רוח הקודש: בבית דינו של שם, בבית דינו של שמואל הרמתי ובבית דינו של שלמה. בבית דינו של שם, דכתיב: "ויזכר יהודה ויאמר צדקה ממני", מנא ידע דלמא כי היכי דאזל איהו לגבה אזל נמי איניש אחרינא (לגבה)? יצאה בת קול ואמרה: ממני יצאו כבושים".

רש"י מפרש: "לא היה שם חי באותה שעה, שהרי מת, אלא בית דין שלאחריו מבניו ותלמידיו, וקרי ליה בית דין 'בית דין של שם', כמו בית שמאי ובית הלל".

שידוכי עשו

וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת (כז, א)

עשו, בנם של יצחק ורבקה, בונה את ביתו ונושא שתי נשים. נשותיו אלו אינן גורמות נחת רוח ליצחק ולרבקה (כז, לד - לה): וַיְהִי עֲשׂוֹ בֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת בְּשֵׁמֶת בַּת אֵילָן הַחִתִּי: (לה) וַתִּהְיֶינּוּ מֵרַת רֹחַ לְיִצְחָק וּלְרַבְקָה

רש"י עמד על משמעות גיל הנישואין של עשו: בן ארבעים שנה - עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר (תהלים פ"ד) יכרסמנה חזיר מיער, החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו [אלופי עשו] גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים. כל ארבעים שנה היה עשו צד נשים מתחת בעליהן ומענה אותם, כשהיה בן ארבעים אמר אבא בן ארבעים שנה נשא אשה, אף אני כן:

החזיר, בעל סימני הטהרה החיצוניים, פושט טלפיו ואומר: ראו טהור אני. כל זאת בזמן שאת סימן הטהרה הפנימי (מעלה גרה) חסר החזיר. כך גם עשו, הוא מאמץ את הסימנים החיצוניים: "אבא בן ארבעים נשא אשה, אף אני כן". אולם, כל זאת בהסתכלות חיצונית. אולם בתוך הבית פנימה, אין הבית מהווה המשכיות לדרכו של אבא: "ותהיינה מורת רוח ליצחק ולרבקה". לאחר תיאור זה, מתארת התורה את אשר קורה לו ליצחק לעת זקנותו: וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת...

הרקע לכהות

וַיְהִי כִּי זָקַן יַצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מֵרְאֵת (כז, א)

מה הרקע לכהות עיניו של יצחק? תופעה שלא מצאנו אצל אברהם או יעקב, האם תופעה טבעית יש כאן או תוצאה של השגחה אלוקית מיוחדת? ואם כן - מה משמעותה?

הרשב"ם ראה בכהות עיניו של יצחק אבינו כהליך התגברות, ותכהינה עיניו - מן הזקנה, כמו שמצינו בספר שמואל ועיניו החלו כהות.

רש"י ז"ל הביא שלשה פירושים: ותכהין - בעשנן של אלו. דבר אחר כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר כדי שיטול יעקב את הברכות:

וכן מצינו בבראשית רבה (פרשה סה): ויהי כי זקן יצחק ר' יצחק פתח (ישעיה ה) מצדיקי רשע עקב שחד, כל מי שנוטל שוחד ומצדיק את הרשע בעקב וצדקת צדיקים יסורו ממנו, וצדקת צדיקים זה משה, יסורו ממנו זה יצחק ע"י שהצדיק את הרשע כהו עיניו, ויהי כי זקן יצחק וגו'.

(משלי יז) מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם, א"ר יהושע בן לוי לא ממה שהיתה רבקה אוהבת את יעקב יותר מעשו עשתה את הדבר הזה אלא אמרה לא יעול ויטעי בה הוא סבא (לא יכנס ויטעה את הסבא, הזקן) על שם תועבת ה' גם שניהם ועל ידי שהצדיק את הרשע כהו עיניו, ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו.

ר' יצחק פתח (שמות כג) ושוחד לא תקח וגו', אמר ר"י ומה אם מי שנטל שוחד ממני שהיה חייב לו כהו עיניו, הלוקח שוחד ממני שאינו חייב לו על אחת כמה וכמה, ויהי כי זקן יצחק וגו'.

הקל קול יעקב

'הקל קול יעקב' אין יעקב שולט אלא בקולו. 'הקול קול יעקב והידיים ידי עשו'

אין עשו שולט אלא בידים... ובשעה שהוא מצפצף בקולו אין 'הידים ידי עשו' אין ידי עשו שולטות (בר"ר סה).

רבי היה דורש 'הקל קול יעקב' קול יעקב מצויח ממה שעשו לו הידים 'ידי עשו' (שם).

שתי ירושות הנחיל יצחק לשני בניו. הנחיל ליעקב הקול וכן הוא אומר 'הקל קול יעקב', והנחיל לעשו הידיים שנאמר 'והידיים ידי עשו'. עשו היה מתגאה בירושתו... ויעקב היה מתגאה בירושתו (שם).

כח התפילה

כל כוחם של בני ישראל, הלא הוא יעקב - בהיותם יושבי אהלי תורה, בפנימיות העולם, בעולמות הרוחניים המהווים את מקור חיותו של עולם המעשה. כוחו של עשו הוא בחוץ, בחיצוניות, בשדה, בגשמיות העולם הזה.

הבדל זה מתבטא בפסוק: "הקל קול יעקב, והידים ידי עשו". מלמד אותנו המדרש: "אין יעקב שולט אלא בקולו, שנאמר: 'הקל קול יעקב' ואין עשו שולט אלא בידים, שנאמר: 'והידים ידי עשו'. בשעה שיעקב מצפצף בקולו אין ידי עשו שולטות.

כאשר מבקשים בני עשו לעולל רע לבני ישראל, הם מבקשים עצה כיצד להתגבר עליהם. מגלה לנו המדרש את העצה שקיבלו: "לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהן אם [מצאתם] שם תינוקות מצפצפים בקולם אי אתם יכולים להן ואם לאו אתם יכולים להם. שכך הבטיחן אביהם ואמר להם: 'הקל קול יעקב' - בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין הידים ידי עשו.

זקנה

הֲנֵה נָא זְקֻנָּתִי לֹא יִדְעֵתִי יוֹם מוֹתִי [כז, ב]

מה טעם נתיירא יצחק אבינו דוקא באותו יום מפני יום המיתה?

שכן אמר תרגום יהונתן, כי ערב פסח היה אותו היום ולפיכך ציווה להביא שני גדיים, אחד לקרבן פסח ואחד לקרבן חגיגה. והנה, הגמרא אומרת, כי "בפסח נולד יצחק" [ר"ה י], והלא כלל הוא, כי ה' יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום [שם יא] הרי ידע יצחק שימות בפסח, אך לא ידע באיזה פסח ימות, ולפיכך אמר באותו יום של ערב פסח: "לא ידעתי יום מותי". [יסוד התורה]

ברכות זהות

ידוע שכאשר בירך יצחק את יעקב (כשהוא מחופש לעשיו), לעשו הרשע היה צער גדול, כאשר הוא מגלה שיעקב כבר קיבל את הברכה לפניו ואז עשו מתחנן לאביו "ברכני גם אני אבי". יצחק שרואה את צערו של עשו נעתר לבקשתו ומברך גם את עשו, והנה אם נתבונן בברכות נראה לכאורה שהברכות ליעקב ועשו זהות, שהרי בברכת יעקב נאמר "ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש" ובברכה לעשו נאמר "הנה משמני הארץ יהיה מושביך ומטל השמים מעל" הרי שברכותיהם זיהות אם כן מה הרויח יעקב בקבלת הברכה ראשונה?

כדי ליישב זאת נקדים מעשה שהובא ע"י מרן רבנו יוסף חיים בעל הבן איש חי זצ"ל על אדם שהיה חיגר ללא רגליים ועני מרוד שישב על אסם הדרך לבגדד ואסף צדקה, בוקר אחד בעודו יושב על אסם הדרך עצר לידו יהודי עשיר כשהוא רכוב על סוס מהודר, נכמרו רחמיו של העשיר על הקבצן החיגר וירד מסוסו כדי ליתן לו נדבה הגונה, הודה הקבצן החיגר ליהודי העשיר על מתנת ידו הנדיבה ובקש ממנו אם יוכל לקחתו על סוסו לעיר בגדד כיון שברצונו לבקר את משפחתו, ראה העשיר את מצבו הקשה של החיגר העני והסכים לקחתו על סוסו לעיר בגדד ואף עזר לו לעלות על הסוס ובכדי לעודדו אף נתן לו לשבת ראשון ונתן לו את המושכות בידו כדי שהוא ינהיג את הסוס בדרכם לעיר בגדד, אך מה היתה תמיהתו של העשיר בעל הסוס, כשהגיעו לככר העיר בבגדד קרא לו החיגר שירד מסוסו כיון שהגיעו ליעדם, בעדינות ראויה ובאיפוק רב הסביר העשיר לחיגר כי הוא בעל הסוס וכי החיגר הוא רק טרמפיסט שעלה על הסוס מטוב ליבו וכי עליו לרדת מהסוס כיון שהוא העשיר ממהר לעסקיו אך החיגר נשאר בשלו כי הוא בעל הסוס והעשיר הוא הטרמפיסט ועליו לרדת מיד מהסוס, לשמע הויכוח

בינים התאספו הרבה אנשים ומיד כולם נטו לטובתו של החיגר העני, שהרי אין לו רגליים והוא האוחז במושכות ודאי שהסוס הוא שלו ומיד החלו גוערים בעשיר, שירד מיד מהסוס ויעזוב את החיגר לנפשו, בלית ברירה ירד העשיר מהסוס ופנה לביתו של רב העיר וביקש את עזרתו, שמע הרב את טענות הצדדים ואמר לעשיר אמנם ניכרים דברי אמת בדבריך, אך ברגע שנתת את המושכות בידיו הרי שהודעת קבל עם ועדה, שהוא בעל הסוס שהרי מי שהמושכות בידיו הוא בעל הסוס ואתה גרמת במו ידיך להפסיד את סוסך.

הנמשל אומר מרנא בן איש חי הוא בחיי האדפ, האדם נדרש לקיים תורה ומצוות וזהו הצד הרוחני של חיי האדם ומאידך גיסא, זקוק האדם גם לצד הגשמי בחייו, דהיינו מאכל ומשתה שינה ושאר דברים שהגוף זקוק להם, השאלה היא אצל מי"המושכות" האם עיקר חייו של האדם הם חיי תורה ומצוות והצרכים הגשמיים הם הטפלים לצד הרוחני או שמא המושכות הם בצד הגשמי והם עיקר חייו והצד הרוחני הוא טפל, שהרי מי שהמושכות בידו הוא בעל הבית. על פי זה יש לבאר את החילוק בברכות בין יעקב לעשו אצל יעקב. נאמר ויתן לך האלקים 'מטל השמים' ורק אח"כ "משמני הארץ" ללמדך הברכה ליעקב היא שהמושכות בחייו יהיו בצד הרוחני שהוא העיקר ועליו נאמר מטל השמים ואילו הצד הגשמי בבחינת משמני הארץ יהיו הצד הטפל שבחייו וזוהי הברכה האמתית.

משא"כ אצל עשו, נאמר קודם משמני הארץ יהיה מושביך, דהיינו המושכות בחיים יהיו בצד הגשמי והם העיקר אצלו ואילו הצד הרוחני יהיה הצד הטפל ולכן רק אח"כ נאמר ומטל השמים.

הרי שישני הבדל עצום בין הברכה שקיבל יעקב, לברכה שקיבל עשו שמשמעותה מתפרשת על כל מהלך חייהם של יעקב ועשו, עלינו להתבונן הדיק היטב בברכה זו שקיבל יעקב מאביו ולראות, שכדי שנהיה ראויים לברכה זו עלינו להקפיד באורחות חיינו שהמושכות יהיו בצד הרוחני של חיינו והם יהיו המושלים בחיינו ואילו הצד הגשמי יהיה בגדר ההכרח לא יגונה. ואז נזכה בעזרת השם שיתקיימו בנו ובזרענו ברכתו של יצחק 'ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים הוה גביר לאחיק וישתחוו לך בני אימך, אורריך ארור ומברכך ברוך. (הגר"ז כהן שליט"א)

תחפושת

בברכות שברך יצחק את יעקב כשהוא מחופש לעשיו ואת צערו של עשו כאשר הוא מגלה שיעקב כבר קיבל את הברכה לפניו ואז עשיו מתחנן לאביו "ברכני גם אני אבי" יצחק שרואה את צערו של עשו נעתר לבקשתו ומברך גם את עשו, והנה אם נתבונן בברכות נראה לכאורה שהברכות ליעקב ועשו זהות, שהרי בברכת יעקב נאמר "ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש" ובברכה לעשו נאמר "הנה משמני הארץ יהיה מושביך ומטל השמים מעל" הרי שברכותיהם זהות אם כן מה הרויח יעקב בקבלת הברכה ראשונה?

כדי ליישב זאת נקדים מעשה שהובא ע"י מרן רבנו יוסף חיים בעל הבן איש חי זצ"ל על אדם שהיה חигר ללא רגליים ועני מרוד שישב על אם הדרך לבגדד ואסף צדקה, בוקר אחד בעודו יושב על אם הדרך עצר לידו יהודי עשיר כשהוא רכוב על סוס מהודר, נכמרו רחמיו של העשיר על הקבצן החיגר וירד מסוסו כדי ליתן לו נדבה הגונה, הודה הקבצן החיגר ליהודי העשיר על מתנת ידו הנדיבה ובקש ממנו אם יוכל לקחתו על! סוסו לעיר בגדד כיון שברצונו לבקר את משפחתו, ראה העשיר את מצבו הקשה של החיגר העני והסכים לקחתו על סוסו לעיר בגדד ואף עזר לו לעלות על הסוס ובכדי לעודדו אף נתן לו לשבת ראשון ונתן לו את המושכות בידו כדי שהוא ינהיג את הסוס בדרכם לעיר בגדד, אך מה היתה תמיהתו של העשיר בעל הסוס, כשהגיעו לכיכר העיר בבגדד קרא לו החיגר שירד מסוסו כיון שהגיעו ליעדם, בעדינות ראויה ובאיפוק רב הסביר העשיר לחיגר כי הוא בעל הסוס וכי החיגר הוא רק טרמפיסט שעלה על הסוס מטוב ליבו וכי עליו לרדת מהסוס כיון שהוא העשיר ממהר לעסקיו אך החיגר נשאר בשלו כי הוא בעל הסוס והעשיר הוא הטרמפיסט ועליו לרדת מיד מהסוס, לשמע הויכוח בינים התאספו הרבה אנשים ומיד כולם נטו לטובתו של החיגר העני, שהרי אין לו רגליים והוא האוחז במושכות ודאי שהסוס הוא שלו ומיד החלו גוערים בעשיר, שירד מיד מהסוס ויעזוב את החיגר לנפשו, בלית ברירה ירד העשיר מהסוס ופנה לביתו של רב העיר וביקש את עזרתו, שמע הרב את טענות הצדדים ואמר לעשיר אמנם ניכרים דברי אמת בדבריך, אך ברגע שנתת את המושכות בידו הרי שהודעת קבל עם ועדה, שהוא בעל הסוס שהרי מי שהמושכות בידו הוא ב! על

הסוס ואתה גרמת במו ידיך להפסיד את סוסך.

הנמשל אומר הרב בן איש חי הוא בחיי האדם, האדם נדרש לקיים תורה ומצוות וזהו הצד הרוחני של חיי האדם ומאידך גיסא, זקוק האדם גם לצד הגשמי בחייו, דהיינו מאכל ומשתה שינה ושאר דברים שהגוף זקוק להם, השאלה היא אצל מי "המושכות" האם עיקר חייו של האדם הם חיי תורה ומצוות והצרכים הגשמיים הם הטפלים לצד הרוחני או שמא המושכות הם בצד הגשמי והם עיקר חייו והצד הרוחני הוא טפל, שהרי מי שהמושכות בידו הוא בעל הבית.

על פי זה יש לבאר את החילוק בברכות בין יעקב לעשו אצל יעקב נאמר ויתן לך האלקים 'מטל השמים' ורק אח"כ 'משמני הארץ' ללמדך הברכה ליעקב היא שהמושכות בחייו יהיו בצד הרוחני שהוא העיקר ועליו נאמר מטל השמים ואילו הצד הגשמי בבחינת ומשמני הארץ יהיו הצד הטפל שבחייו וזוהי הברכה האמתית.

משא"כ אצל עשו, נאמר קודם משמני הארץ יהיה מושבך, דהיינו המושכות בחיים יהיו בצד הגשמי והם העיקר אצלו ואילו הצד הרוחני יהי! יה הצד הטפל ולכן רק אח"כ נאמר ומטל השמים.

הרי שישינו הבדל עצום בין הברכה שקיבל יעקב, לברכה שקיבל עשו שמשמעותה מתפרשת על כל מהלך חייהם של יעקב ועשו, עלינו להתבונן הדק היטב בברכה זו שקיבל יעקב מאביו ולראות, שכדי שנהיה ראויים לברכה זו עלינו להקפיד באורחות חיינו שהמושכות יהיו בצד הרוחני של חיינו והם יהיו המושלים בחיינו ואילו הצד הגשמי יהיה בגדר ההכרח לא יגונה. ואז נזכה בעזרת השם שיתקיימו בנו ובזרענו ברכתו של יצחק 'ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים הוה גביר לאחיק וישתחוו לך בני אימך, אורריך ארור ומברכך ברוך, אמן.

שליחות בצווי

כאשר רבקה אמנו קוראת ליעקב אבינו ואומרת לו ללכת מהר לפדן ארם, היא קוראת מהר ליצחק, ואומרת לו שיעביר לו את כל מה שהוא רוצה בברכות בדרך

לפדן ארם, משום שזו לא הליכה סתם. אז קורא יצחק ליעקב "ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען: קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה... אל שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים: ויתן לך את ברכת אברהם", שימו לב, יש כאן את כל היעודים: ברכת אברהם על הארץ, על המשפחה, מיהי האשה, כל היעודים שהאבא הראשון מברך את האבא השני. "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלהים לאברהם", זהו. ואז "וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו". עכשיו צריך להבין טוב טוב את הפסוק הזה, משניה זו ואילך יעקב הוא שליח של יצחק, הוא התמנה בשניה זאת להיות שליח, ומרגע זה ואילך זה בכלל לא חשוב אם הוא נמצא סמוך על שולחנו של אבא או לא, הוא כל הזמן שליח שם.

מה זה נקרא להיות שליח? להיות שליח פירושו להיות עשרים שנה אצל לבן, לעבוד קשה "עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך שש שנים בצאנך, וגו' אכלני חורב ביום וקרח בלילה", ואחרי עשרים שנה כשיעקב הוא בן תשעים ושבע, כשלבן שואל אותו: לאן אתה הולך? הוא לא צריך בכלל לחכות לתשובה, הוא אומר לו מדויק "כי נכסוף נכספתי" לא לארצך, לא למולדתך, אלא לאבא. שליח יש לו מגנט אל המשלח כל הזמן. זה נכון שעבדתי אצלך עשרים שנה, אבל אני לשניה אחת לא הייתי השליח שלך. עשרים שנה עבדתי פה, הפרנסה הייתה פה, ועשרים שנה הייתי שליח של אבא, כל פעולה שלי היא אבא, אין לי כלום חוץ מאבא. ולמרות שלא דיברתי איתו - הכל אבא.

מעשה

מעשה ביהודי ירא שמים מתימן ושמו שמעון סנואני. אשתו מתה והשאירה בן כבן עשר שנים ושמו מעודה. תפסוהו המוסלמים לשמד כחוק האיסלם בתימן המטפח יתומים לדת האיסלם.

אך המשפט האיסלמי קובע שאין לשמד ילד שאינו בר דעת בעל כורחו והילד דבק בדתו בכל עוז. בקשו להאכילו נבלות וטרופות ולא אכל, ודרש אוכל כשר

מבית אביו.

ראה כך הוזיר, והחליט שיכלאו את הילד בבית האסורים, ויביאו לו אוכל כשר מבית אביו עד שיגיע לגיל בגרות.

כלאו אותו בבית האסורים, והוא סבל עינויים נוראים, אך מדתו לא זז. ניסו לפתות אותו בהבטחות מפליגות, אך ללא הועיל. ראה אביו את הדבר ואמר לנפשו: הן הילד, ילד הוא ומי יודע מה יעשו עליו שנות הניתוק מלימוד התורה ומחיי הקהילה, מי יודע מה יעוללו לו הייסורים, ויחוללו הפיתויים.

עלה לקברו של הצדיק רבי שלום שבזי זצ"ל, וקרא תהילים בקול בוכים, וביקש מהצדיק להמליץ במרום על בן, שיוושע במהרה. מרוב בכי נרדם האבא, והנה בחלום בא אליו אבא שלום שבזי ואמר לו: "אל תדאג, בנך יצא מבית הכלא ובגללו גם ישתחררו הרבה אסירים". קם האבא בשמחה רבה, ושב לעירן.

כעבור שלושה ימים ירד גשם זלעפות. ממטרים ניתכו בעוז, הציפו בתים וקעקעו יסודות. בשל השיטפונות קרסה חומת הכלא, ופרצה גדולה נפרצה בדומה את הפרצה הזאת ניצלו האסירים וברחו. ביניהם הילד מעודה שברח כל עוד נפשו בו. באישון לילה דפק הילד על דלת בית אביו ואמר בהתרגשות: 'לא הגשם הפיל את הקיר, אלא במו עיני ראיתי זקן אחד פורץ את החומה, הוא נטלני בידי ואמר לי שבגללי השתחררו הרבה אסירים. וביקש ממני להגיד לך שלא תפחד יותר מהרשעים.

לפנות בוקר הגיעו שוטרים לבית האב, בחושבם למצוא את הנער הנמלט. חיפשו בכל חדרי הבית, ולא מצאו את הילד. משלא מצאוהו, נטלו את האב עמם לחקירה. האבא טען כי היה כל הזמן במיטה ולא ראה את בן.

בלית ברירה שחררו אותו המשטרה. לאחר כמה זמן עלו הבן ואביו לארץ ישראל ושם חייו בשלווה.

חכמת ישראל

מובא מעשה בספר "שאל אביך ויגדך" על הגה"ת רבי שמחה בונם ורנר זצ"ל. בשכונה שייסד, הלוא היא שכונת "בתי ורנר", (שנמצאת בשכונת ל"מאה שערים"), התגוררה ישישה אחת שזכתה והגיעה לגיל מופלג ביותר 116 שנים!!! והנה, הגיע יום הכיפורים של אותה שנה. הישישה כבר הייתה חלושה ביותר, כמעט כל כוחותיה עזבוה. הלכו ושאלו אצל הרופא, האם מותר להניח לה לצום. מיהרו הרופא לבודקה וקבע בצורה החלטית: ממש פיקוח נפש!! אסור בתכלית להניח לה לצום!, שמעה הישישה והגיבה בביטול רב, ואמרה: 104 שנים שאני צמה ביום הכיפורים, והשנה לא אצום לא בא בחשבון! אצום כמו תמיד בע"ה, לא שייך לשנות מאומה! שמע רבי שמחה והתלבט מה לעשות כאן. הרופא אוסר עלייה את הצום, היא אכן ישישה מופלגת בשנים וסכנת פיקוח נפש היא ממש בעליל. מצד שני היא מתנגדת, היא ממאנת לקבל את הכרעת הרופא. ואולי, מי יודע, אם תוכל לצום, אולי דווקא זה יזיק לה. התחבטו ביניהם ואמרו: ישישה כה מופלגת, שעברו עליה כדבריה כבר 104 תעניות של יוה"כ-כמה זה ישפיע עליה לרעה אם נכריחה לאכול! איזו עגמת נפש תהיה לה! אבל לבסוף מצא ר' שמחה בונם עצה נפלאה: האשה לא רק ישישה וחלושה הייתה, אלא גם מאור עיניה כבר ניטל ממנה ולא הבחינה אף בין אור לחושך. שלח לומר לה: "יהי כדברך! את תתעני ביום כיפורים כמנהגך כבימים ימימה. לא ניטול את הדבר הזה ממך". נרגעה הישישה ומלמלה דברי תודה על כך.

ואולם, ביום הכיפורים עצמו, שעות אחדות בלבד לאחר שהאיר היום, בא ר' שמחה לביתה של הישישה ביחד עם כמה אנשים צעירים, וביזמתו הוציא אחד מהם שופר ותקע תקיעה, וכל האחרים עמדו וקראו את הקריאה: "לשנה הבאה בירושלים", כפי המנהג שתוקעים ביום הכיפורים.

הישישה, שכאמור מאור עיניה כבר ניטל ממנה מפאת זאת לא יכלה עוד לחשב בדייקנות חשבון של שעות, שמעה את הקול וקיבלה כי תם צום יום הכיפורים, הלכה ונטלה לפיה מעט משקה ואוכל והשביעה את נפשה כלאחר הצום בערב... כזו הייתה חרדתו של צדיק זה לנפש אחת מישראל, וכך הפליא בעצמו

להחיותה.

הקשר בין פרשת תולדות לפרשת ויצא

בסוף פרשת תולדות מספרת התורה שיעקב שומע בקול אביו ובקול אמו ויוצא לפדן ארם לחפש לו אשה מסמיכות הכתובים ומזה שהתורה מתחילה מיד פרשת ויצא משמע שיעקב יצא מיד לאחר ציווי אביו.

אולם חז"ל לא אומרים כן, וכמ"ש רש"י והמדרש שהיה פער של 14 שנה שבהן נטמן יעקב בבית שם ועבר ללמוד תורה. וצריך להבין מדוע לא הלך מיד לקיים את ציווי הוריו. עוד יש להבין מה שנאמר בסוף פרשת תולדות "וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני אביו ... ויקח את מחלת בת ישמעאל ורש"י מבאר הוסיף חטא על פשע. לשם מה התורה מספרת לנו כל זאת? ומהי התועלת בזה?

ירידת יעקב לחרן היא בבחינת ירידת בני ישראל לגלות מצרים וידוע "מעשה אבות סימן לבנים" עוד יש רמז לכך ללבן נודע שיעקב ברח ביום השלישי והשיגו ביום השביעי וגם פרעה רדף מהיום השלישי והשיג את בני ישראל ביום השביעי שהוא שביעי של פסח.

ידוע שמדת החסד של אברהם אינה שלמה מכיון שיצא ממנו ישמעאל מדת הגבורה של יצחק אינה שלימה כי יצא ממנו עשיו. ואילו מדת יעקב אמת שלימה כי מיטתו שלמה. אולם גם ביעקב ע"פ הזהר היתה פסולת והיא הערב רב שיצא ממנו, הם יצאו ממצרים ויצרו את חטא העגל. וזוהי הקליפה של יעקב.

בין יעקב ועשיו מחלוקת קיימת כל עת על העניין הרוחני מיהו השליט עשיו או יעקב. עשיו ידוע רצה לשלוט גם על העולם הבא אך דרכו היא דרך הידיים. ועשיו דרכו היא הקל קל יעקב.

באה התורה ומספרת לנו שעשיו רצה לשלוט על העולם בזה שהוא מצרף לו שותף את ישמעאל ויחד עמו הוא רוצה לחבור נגד יעקב כדי לזכות בשליטה על

העולם. יעקב מבין את מטרת ה"חיבור" הזה וכנגד שלטון החשך הוא מעלה את שלטון האור שהיא התורה הוא נחבא בבית המדרש 14 שנים ללא שינה. התורה בכוחה לנצח את עשיו וישמעאל יחד. ובי"ד שנים אלו יודע יעקב שבזכות תורתו יקום שבט לוי שהוא בבחינת "מי לה' אלי" הוא בבחינת שבט הלומד תורה וכולו מוקדש רק לתורה ובכוחו לנצח את הערב רב שיצר את חטא העגל ע"י הרגו איש את רעהו איש את קרובו" זה מה שיצר יעקב בי"ד שנים. ולכן לפני כבוד מצות אביו ואמו הוא חונה י"ד שנים בבית המדרש. (בשם הרב חיים כהן שליט"א, החלבן)

פרשת ויצא

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וְגו' וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיִּלֶן שָׁם כִּי בֵּא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מֵרֵאשִׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא (כח י – יא)

ולהלן: "וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֲבֵן אֲשֶׁר שָׂם מֵרֵאשִׁיתוֹ.." (שם, יח)

כמובן בוקעת ועולה השאלה מה לקח יעקב אבינו אבן או אבנים מספר? בחז"ל מוצאים אנו ביאורים שונים על פסוקים אלו, רש"י במקום פרש: "...מיד עשאן הקב"ה אבן אחת וזהו שנאמר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו", כלומר לשיטה זו יעקב לקח אבנים מספר, ואירע נס ונעשו לאבן אחת המקור לדברי רש"י היא בגמ' במסכת חולין (צא:): "וז"ל הגמ': "אמר רבי יצחק מלמד שנתקבצו כל אותן אבנים למקום אחד וכל אחת ואחת אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו תנא וכולן נבלעו באחד".

עוד נוסיף פירוש בשם הגאון בעל "האבני נזר" למה דוקא כאן כל האבנים "נבלעו כאחד" ולא הכרים והכסתות בכל מקום ומקום שהוא ישן? אלא, מכיון שאבנים אלו היו תחתיו, כאשר יעקב השיג מעלתו הגבוהה, הם נתעלו, בהתעלותו באחדות העליונה. (שם משמואל).

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיִּלֶךְ חֲרָנָה (כח, י)

נוטריקון: ויצא יעקב צדיק, אז ישא עשו קולו בבכי מיד בא אליפז רשע שהוא בן עשו ויתן יעקב לו כל חפציו רק נשאר המקל.

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיִּלֶךְ חֲרָנָה (כח, י)

רבי פנחס בשם רבי הונא בר פפא פתח: (משלי ג) אז תלך לבטח דרכך (וגו') אם תשכב לא תפחד.

אז תלך לבטח, זה יעקב, דכתיב: ויצא יעקב.

אם תשכב לא תפחד, מעשו ומלבן.

ושכבת וערבה שנתך, וישכב במקום ההוא:

רבי שמואל בר נחמן פתח: (תהלים קכא) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים אשא עיני, אל ההורים, למלפני ולמעבדני. מאין יבוא עזרי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה.

מה כתיב ביה?

ויקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד!

רבי חנינא אמר: גדוד שלחו.

רבי יהושע בן לוי אמר: שילח עמו, אלא שעמד עשו ונטלה ממנו.

חזר ואמר: מה אנא מובד סברי מן בריי, חס ושלום! לית אנא מובד סברי מן בריי! אלא, עזרי מעם ה'. (שם) אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך הנה לא ינום ולא יישן וגו' ה' ישמרך מכל רע, מעשו ומלבן.

ישמור את נפשך, ממלאך המות ה'.

ישמר צאתך ובואך, ויצא יעקב:

רמז לתפילות

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם (ושם יא)

למדנו שאבותינו תקנו תפילות, אברהם תפילת שחרית שנאמר "וישכם אברהם בבקר" (כב, ג) יצחק תיקן תפילת מנחה שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה" (כד, סג) יעקב תיקן תפילת ערבית שנאמר "ויפגע במקום".

וכתב רבי יצחק אבוהב זצ"ל שדבר זה מרומז באות השניה של שמות האבות. אות השניה של אברהם ב' זהו בוקר שתיקן בו תפילת שחרית, ואות השניה של יצחק צ' זהו צהרים שתיקן בו תפילת מנחה, ואות השניה של יעקב ע' ערב, שתיקן בו תפילת ערבית. (לבוש יוסף)

ערבית רשות או חובה

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיִּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ (כח, יא)

מעשה היה ברבי שמעון בר יוחאי בנערותו שאל את ר' יהושע: תפילת ערבית חובה או רשות, אמר לו רבי יהושע רשות. הלך ושאל את רבן גמליאל ואמר לו: חובה. אמר לו: חובה. אמר לו: והלא ר' יהושע אמר לי שהיא רשות. אמר לו: המתן עד שיבאו תלמידי חכמים לשיבה. וכשנכנסו כולם חזר ר' שמעון ושאל: תפילת ערבית רשות או חובה, ור"ג זה שהיה הגדול שבהם אמר חובה. ושאל אם יש מן החכמים שחולקים עליו. עמד ר' יהושע ואמר: אין. כעס רבן גמליאל ואמר: והרי משמך מסרו לי שאמרת תפילת ערבית רשות. עמוד על רגליך ויעידו בך, עמד ר' יהושע על רגליו ואמר: אילו הייתי אני חי והוא מת, יכול חי להכחיש את המת. אבל עכשיו שאני חי והוא חי אי אפשר להכחישו, ואני מודה בטעותי שאמרת לי שאין זו חובה. והמנהג בימים ההם היה שרוב העיר אומר ההלכה והדרוש בלשון הקודש, ועל ידו עמד חכם שני שהיה חוזר ומשמיע הדברים בלשון ארמית, כדי שיבינו האנשים שאינם מבינים לשון הקודש. וכ"כ גדול היה כעסו של רבן גמליאל עד שהיה יושב ודורש והניח את ר' יהושע עומד על רגליו. לפי שלא היה לו רשות לישיב בלי רשותו. והיה הדבר קשה בעיני החכמים, אבל לא היו יכולים לדבר, שרבן גמליאל היה דורש. וכשהתחיל המתורגמן להשמיע דבריו השתיקוהו. ונתכנסו כל התנאים ועשו מעמד גדול ואמרו: כיצד נסבול הנהגה זו של ר"ג שזה שלוש פעמים ציער את ר' יהושע להניחו עומד על רגליו כהדיוט. ומפני שאנו מכירים אותו כחכם גדול אין ראוי לשתוק. עד שהחליטו להוריד את ר"ג מנשיאותו. אבל אמרו: את מי נושיב במקומו, ואע"פ שר' יהושע אדם גדול, אבל מאחר שהיה ריב בינו ובין ר"ג לא נצער כ"כ את ר"ג להושיבו במקומו, ואם נושיב את ר' עקיבא, מאחר שהוא בן גר חוששים אנו מר"ג שאם יקללו אין לו זכות אבות. וא"כ אין טוב מר' אלעזר בן עזריה שהוא חכם גדול, שאם ישאלוהו ר"ג הקושיא הגדולה ביותר, יוכל לענות לו, והוא אדם עשיר, שאם ר"ג יתלונן עליו בפני המלך, יש לו ממון כדי לבזבז ולקנות ידידים. והוא בא מעזרא הסופר, ואם יש לו זכות אבות אינו חושש מקללת ר"ג.

אמרו לו לר' אלעזר: רוצים אנו שתהיה הראש ישיבה שלנו. ענה להם: אחשוב

בזה בלילה. והלך לביתו והיה מהרהר בדבר הן או לאו. והיה קשה לו להיכנס בדבר, לפי שהיה אז בן י"ח שנה. למחרת נעשה לו נס כשנתעורר והנה יש לו זקן לבן של י"ח שורות שהיה דומה לזקן בן שבעים. וכן אנו רואים בהגדה של פסח שאמר רבי אלעזר: הרי אני כבן שבעים שנה, ר"ל הוא נתן שבח להקב"ה שאע"פ שהוא צעיר לימים הוא נראה כבן שבעים.

ורבן גמליאל הכריז בשעתו שכל תלמיד שאין תוכו כברו, היינו שאין פיו ולבו שוים, אל יכנס לבית המדרש. והעמיד שמש בפתח שלא ליתן ליכנס לשום אדם בלי רשותו, בטענה שכל מי שאינו לומד לשם שמים, מוטב שלא יבוא ללמוד, אבל כשהושיבו את ר' אלעזר לראש ישיבה, סילקו השמש הזה ואמרו: יכנסו הכל, בטענה שלמוד התורה יחזירם למוטב, שיכירו גדולת ה"ת ויקיימו מצותיו, ובאותו יום נתוספו ארבע מאות ספסלים בבית המדרש. ויש אומרים שבע מאות. ואפילו רבן גמליאל לא הסיר לבוא לבית המדרש אפילו שעה אחת, שבהיות מחלוקתם לשם שמים לא שינו הדין לכבודם. ולכן לא היה קשה לר"ג לבוא אע"פ שהושיבוהו יותר נמוך, וזו היתה חסידות גדולה מצד ר"ג שאחר לא היה יכול לעמוד בזה, ולא היה בא לישיבה והיה לומד בביתו, שלא היה זקוק להספקת הישיבה. ובאותו יום עצמו נחלקו בישיבה ר"ג ור' יהושע אם תפילת ערבית רשות או חובה. ונפסקה הלכה כר' יהושע כי כולם הודו לסברתו. ולכן הלך ר"ג לבית ר' יהושע כדי לפייסו. כשנכנס לביתו אמר לו: מכותלי ביתך ניכר ליראות, שהם שחורים. ר"ל עד עכשיו הייתי סבור שעשיר אתה, שהית לובש מלבושי כבוד, אבל עכשיו שאני נכנס לביתך אני רואה שאתה עני ומוכר פחמים. אמר לו ר' יהושע: ודאי לדור שאתה מנהיגו, שאין אתה יודע בצערם של תלמידי חכמים, ואין אתה שואל מהיכן הם מתפרנסים, שאם היית בעל מעלה היית צריך להתעניין ולשאול את האנשים לאמור: ראיתי את ר' יהושע לבוש יפה, האם הוא עשיר או שמא הבגד הזה שהוא לובש לקח בהשאלה בדמי שימוש ממשכורתו כדי שיוכל לבוא בין הבריות. ואם היית חוקר בדבר היית יודע מצבי, שבודאי חייב גדול הדור להתעניין במצב החכמים לידע ממה הם מתפרנסים, שכל היום הם לומדים בישיבה. אמר לו רבן גמליאל: אני מכיר בשגיאתי ואני מבקש סליחתך. ור' יהושע לא נענה לו. אבל כשביקש למען כבוד אביו, נענה לו והשלימו ביניהם. אמרו החכמים: כיצד נעשה. שאחרי שמינינו את ר' אלעזר לראש ישיבה אי אפשר

להורידו, שמעלין בקודש ולא מורידין, ולאחר שראינו שר' יהושע מסכים שר"ג יהיה ראש ישיבה, כיצד ינהג, שאם ידרוש כל אחד שבת אחרת לא נימנע מקנאה וממחלוקת, החליטו שר"ג ידרוש שלש שבתות ור"א שבת אחת, כי ר"ג היה קודם ראש ישיבה ויש לו חזקה מאביו, הוא ראוי ליתרון (ע"פ הגמרא ברכות כז):

ארבע דמויות

וַיֹּאמֶר אַכֵּן יֵשׁ יי בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאַנְכִי לֹא יִדְעָתִי (כח, טז)

הובא בחז"ל שארבעה דמויות חקוקות תחת כסא הכבוד, והם דמות אריה דמות נשר ודמות כרוב, ויעקב אבינו רגל רביעית במרכבה שדמותו חקוקה תחת כסא הכבוד, ואז בראותו זאת בחלום אמר אכן יש ה' במקום הזה, ז"א אריה כרוב נשר ידעתי, ואולם ואנכי לא ידעתי, זאת אומרת אריה כרוב נשר יעקב לא ידעתי, שלא הכיר יעקב לדעת שגם דמותו חקוקה תחת כסא הכבוד, ורק בחלומו זה התברר לו שגם דמותו חקוקה למעלה (וידבר יוסף). זה רק מעיד על שיא הענווה של יעקב אבינו שרואה את עצמו כאדם פשוט.

שער השמים

וַיִּרְא וַיֹּאמֶר מַה נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר

הַשָּׁמַיִם (כח, יז)

פרש"י "וזה שער השמים" - מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שביית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה.

הרמב"ן ז"ל כתב על הפסוק "וזה שער השמים", שזה מכוון כנגד בית המקדש שהוא שער לעלות משם התפלות והקרבנות לשמים. והביא את דברי רש"י אמר רבי אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא (ב"ר סט ה), הסולם הזה עומד בבאר שבע, ושיפועו מגיע עד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומו של יהודה, וירושלם בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם רגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע שפועו כנגד ירושלם. ושאמרו רבותינו (חולין צא): צדיק זה בא לבית מלוני, ועוד אמרו

(פסחים פח). יעקב קראו בית אל, וזו לוז היא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אני אומר שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין (חולין צא): שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזהו ויפגע במקום.

כנגד בתי המקדש

רבנו בחיי מחדש על לשון הפסוק: "וזה שער השמים". התורה מזכירה שלשה פעמים "זה". ואמרו רז"ל: (ב"ר סט, ו) הראהו בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי. בנוי, מה נורא המקום הזה, חרב, אין זה, ובנוי, וזה שער השמים. ולפ"ז לא ירמוז הכתוב רק שני מקדשים בלבד. ומפרש רבנו בחיי וזה לשונו: לפרש שיש בכתוב רמז לשלשה מקדשים, ממה שידוע כי מלת "זה" רמז לשכינה, כמו: (שמות טו, ב) "זה אלי ואנוהו". ואמר: מה נורא המקום הזה, על בהמ"ק הראשון ששרתה בו שכינה. אין זה, על בית שני שלא שרתה בו שכינה, כן כתוב בנבואת חגי: (חגי א, ח) "וארצה בו ואכבדה". ואכבד כתיב, כי השכינה שהיא הה"א נחסרה משם. וזה שער השמים, על הבית הג' שיבנה במהרה בימינו שתחזור העבודה והשכינה לירושלים כימי קדם. ומזה הזכיר כאן "שמים", שיהיה מעשה שמים לא בנין אדם כמו הראשונים, שהזכיר בהם מקום ובית. וכן רמז משה בברכות בנימין שבהמ"ק בחלקו, הוא שאמר: (דברים לג, יב) "ישכון לבטח עליו", זה בית ראשון, ששרתה בו שכינה שנקראת "ידיד ה'". "חופף עליו כל היום", זה בית שני שלא שרתה בו שכינה. "ובין כתפיו שכן", זה בית ג' העתיד שתשרה בו שכינה. וכן תמצא במסכת נזיר (לב): "היכל ה'" "היכל ה'" "היכל ה'" המה, זה מקדש ראשון ומקדש שני ומקדש שלישי, ש"מ תרי חרוב וג' יעמוד לעולם ע"כ.

נראה שהזכיר בשלישי לשון "המה" שהוא לשון מורה על דבר נצחי וקיים, כלשון: (יחזקאל י, כ) "ואדע כי כרובים המה". וכן: (תהלים כה, ו) "כי מעולם המה". וכן דרשו רז"ל בלשון: (שמות כז, ב) "כתית למאור". בית ראשון עמד ת"י שנה, ובית שני ת"ך, והכל כמנין כתי"ת, והענין הזה נרמז בלשון "כתית" לפי ששני המקדשים היו מרמס ושניהם נחרבו, אבל בית שלישי "להעלות נר תמיד", כלומר מעלתו תמידית ואורו לא יפסק לעולם. עכ"ל.

לוז עיר החיים

ולמה נקרא שמו לוז? מלמדנו המדרש "בשעה שלחמו ישראל בכנענים לנחול הארץ, היתה עיר אחת ששמה לוז שנפלה בגורלו של שבט יוסף, ואי אפשר היה ללכוד אותה בשום פנים, משום שעשו שם תחבולות... שכן לפני העיר היתה מערה גדולה שדרכה היו נכנסים. ולפני המערה היה עץ לוז עב מאד וגדול ושבתוכו היה חקוק פתח, ודרך העץ היו נכנסים למערה ומשם לעיר. וכשבקשו בני [השבט] יוסף לקחתה, לא ידעו היכן פתח העיר. כך, היו יושבים מול אותו העץ והיו מחכים שמא ייצא אחד מן העיר וישאלוהו. עבר כנעני אחד ושאלוהו לשער העיר. ואותו כנעני היה חושש לדבר, לכן הראה להם באצבעו. וכך נכנסו לתוך העיר פתאום, והרגו כל התושבים... ורק אותו אדם עם כל משפחתו נצלו. ... ואפילו למלאך המוות אין רשות ליכנס לאותה עיר, וכך חיים תושביה הרבה שנים ואינם מתים כל זמן שהם בתוך העיר. וזקנים שיש להם חיים קשים ונמאסו עליהם החיים, יוצאים מחוץ לעיר, ובהיותם שם הם מתים. אבל כל זמן שאינם יוצאים את העיר אינם מתים. וגו' ואותה עיר זכתה למעלה הזאת בגלל אותו כנעני שהורה להם מקום העיר אף על פי שלא הלך עמהם, כמו שכתוב, מי שעושה לויה ברגליו, בוודאי יזכה לשכר טוב". (מעם לועז).

אבן השתיה

וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׁם מְרֵאשֶׁתֵּי וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֶן עַל רֵאשֶׁה: (כח, יח)

כאשר קם יעקב אבינו מצא את האבן שישן עליה בלילה, יצק עליה שמן ושקע אותה בתוך עצמה וזו נקראת "אבן השתיה" שממנה כל העולם שותה, ויעקב אבינו הכינה לעבודה בבית העולמים, היא בית המקדש, "האבן הזאת אשר שמתה מצבה יהיה בית א'להים". בבית המקדש כשנכנס כהן גדול ביום הכיפורים לבית קדש הקדשים להקטיר קטורת, היה נותן עליה את המחתה: במקדש ראשון בין בדי הארון ובמקדש שני - שלא היה בו ארון - באותו המקום, "כבין בדי הארון", כלומר: במקום שהיה בין בדי הארון במקדש ראשון. [עיין במסכת יומא (נב: ונג:)] ועי' מאירי. והרמב"ם [עבודת יוה"כ פ"ד ה"א, ואכמ"ל].

הבטחות

וַנִּתֵּן לִי לֶחֶם לְאָכַל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ (כח, כ)

בחלום יעקב זוכה הוא להבטחות מאת ה' (הארץ, וזרעו): יעקב אבינו כשקץ משנו לאחר חלומו האדיר, וההבטחות שהבטיחו ה' יתברך הוא נודר נדר: וַיִּזְרַע יַעֲקֹב נֶדֶר לְאָמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לְאָכַל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ. וחז"ל עמדו על שאלה זו "לחם לאכול ובגד ללבוש", וכי קיימים ענינים אחרים כדוגמת הלחם חוץ מלאכול אותו, וכמובן אותה שאלה לגבי בגד, וכי בגד לא לובשים אותו, רש"י מפרש על אתר את הפסוק: "ונתן לי לחם לאכול - כמו שאמר: כי לא אעזבך והמבקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר: ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם". בצמצום הצדיק אינו חפץ במותרות, אלא מסתפק במועט.

וכן מצנו ברבנו בחיי שפירש כך: "לחם לאכול ובגד ללבוש - זאת שאלת הצדיקים מאת ה', לא ישאלו המותרות רק הדבר ההכרחי בלבד שאי אפשר לו לאדם שיחיה בלעדיו. ובידוע כי נטיית אדם אחר בקשת המותרות הוא גורם לו מהומות רבות, ועל כן כל איש ירא את ה' ראוי לו שיהיה שמח בחלקו ושיסתפק במעט ושלא יתאוה המותרות ויטיב לבו ביראת ה', הוא שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי טו): טוב מעט ביראת ה' מאוצר רב ומהומה בו. והביא לזה אות ועדות ומופת הכתוב שאחריו, הוא שאמר (שם): טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו. יאמר כי ייטב לבני אדם המעט בחברה שתנעם להם יותר מן המרובה והמטעמים בחברת השונאים".

רבנו בחיי מוסיף בענין המותרות "ודע כי לולא שיצר לב האדם רע מנעוריו, הומה אחר תאות יתרון העושר והכבוד בעולם הזה, לא היה ראוי לו שידאג במה שלא קנה מן המותרות רק שיבקש דבר המוכרח, כי מה שהוא מוכרח הקב"ה יזמינהו לידו יום ביום, וכענין שכתוב בפרשת המן (שמות טז): ולקטו דבר יום ביומו, כי לא היה אפשר להם להצניע מן המן לזמן ידוע ואפילו מיום אחד למחרתו, ומתוך שהיו בוטחים בהשי"ת היה מזמינו להם יום יום. וכבר דרשו רז"ל בענין הפרנסה: הקב"ה זן את כל העולם כלו מקרני ראמים ועד ביצי כנים, וזהו שאמר הכתוב (תהלים קמה): ורחמיו על כל מעשו. וכבר אנו רואים לעין בסדר העולם והנהגתו

שהיא בחכמה עמוקה ונפלאה, שהקב"ה מזמין לבריותיו וממציא להם הדבר ההכרחי, ומה שהוא מוכרח יותר הוא מצוי יותר, ומה שאינו מוכרח כל כך אינו מצוי כל כך. כענין המרגליות ומיני אבנים יקרות שאינן מצויות כל כך בעולם ואינם תחת יד כל אדם לפי שאינם מוכרחות כל כך, שהרי הבריות יכולין לחיות זולתן, אבל המזון שהוא מוכרח יותר מן המרגליות הוא יותר מצוי מן המרגליות, שהרי תמצא התבואה והמזון בשוקים וברחובות מה שלא תמצא המרגליות. והמים שהם מוכרחים יותר מהמזון שהרעב יכול אדם לסבלו שנים ו שלושה ימים, ולא כן הצמא כי אפילו זמן מועט לא יכול אדם לסבול, על כן המים מצויים יותר מן המזון כי תמצאם בכל מקום במדינות ואפילו בדרכים, והאוויר שהוא יותר מוכרח מן המים שהרי חשק הצמא יוכל אדם לסבול מיל אחד או פרסה אחת אבל בלי האוויר לא יוכל אדם ולא כל חי להתקיים אפילו רגע, על כן הוא מצוי יותר שלא תמצא מקום ריק מן האוויר ואפילו במקום שהכותל עומד שם האוויר. והא למדת שהדברים המוכרחים הם מצויים יותר בעולם כי הקב"ה בחכמתו הגדולה סדר את עולמו בהן והזמין לבריותיו. ועל כן שאל יעקב הצדיק לחם לאכול ובגד ללבוש שהוא הדבר המוכרח, ושאל מדת ההסתפקות שהיא שאלת הצדיקים ולא שאל המותרות, כי התורה מואסת בהן עד שתמנע אותם ואפילו מן המלך, הוא שכתוב (דברים יז): לא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". ע"כ.

מדרש

ובגד ללבש (כח, כ)

מצינו במדרש (ב"ר) מעשה המדבר מענין "בגד ללבוש", וזה לשון המדרש: "עקילס הגר נכנס אצל ר' אליעזר. אמר לו: הרי כל שבחו של גר שנאמר (דברים י): ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה? אמר לו: וכי קלה היא בעיניך דבר שנתחבט עליו אותו זקן, שנאמר: ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, ובא זה והושיטו לו בקנה?

נכנס אצל רבי יהושע... התחיל מפייסו בדברים; לחם זו תורה, דכתיב (משלי ט): לכו לחמו בלחמי. שמלה זו טלית. זכה אדם לתורה זכה לטלית, ולא עוד אלא שהן משיאין את בנותיהם לכהונה והיו בניהם כהנים גדולים ומעלים עולות על

גבי המזבת. דבר אחר: לחם - זה לחם הפנים, ושמלה - אלו בגדי כהונה, הרי במקדש. אבל בגבולים לחם - זו חלה, ושמלה - זו ראשית הגז.

אמרו: אלולי אריכות פנים שהאריך ר' יהושע עם עקילס היה חוזר לסורו, וקרא עליו (שם טז): טוב ארך אפים מגבור."

קפיצת הדרך

וַיֹּאֲהָב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתַךְ הַקְּטָנָה... וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיְהִי בְּעֵינָיו כִּימִים אֶחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֶתָּה (כט, יח-כ).

הנה ידועה הגמרא בסנהדרין (צד): "שלשה קפצה להם הארץ. אליעזר עבד אברהם ויעקב אבינו ואבישי בן צרויה. אבישי בן צרויה הא דאמרן. אליעזר עבד אברהם דכתיב 'ואבוא היום אל העין' למימרא דההוא יומא נפק. יעקב אבינו דכתיב 'ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה' וכתוב 'ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש'. כי מטא לחרן אמר: אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו. בעי למיהדר. כיון דהרהר בדעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא, מיד 'ויפגע במקום'."

בפסיקתא פרשת ויצא (פ"ח) מוצאים אנו רשימה אחרת - "ארבעה שקפצה להם הארץ ואלו הן:

אברהם אבינו, ע"ה: שנאמר: "ויחלק עליהם לילה" ברדפו אחרי המלכים עד דן בלילה אחד.

אליעזר עבד אברהם: שנאמר: "ואבא היום אל העין" באותו היום יצא, ובאותו היום הגיע

יעקב אבינו כשברח מעשו אחיו אל לבן. שנאמר: "ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש"

אבישי בן צרויה: כשהלך להציל את דוד המלך.

הכרות אישית

**וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אָחִי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אֲנַחְנוּ: וַיֹּאמֶר לָהֶם
הִידְעֶתֶם אֶת לְבֶן בֶּן נַחֹר וַיֹּאמְרוּ יִדְעֵנוּ (כט, ד-ה)**

ואע"פ שלבן היה בנו של בתואל, מאחר שבתואל היה שפל ונבזה בעיני הבריות, לא רצה לבן שיקראו לו על שמו, אלא בן נחור, שכן בהיותו אחיו של אברהם, הוא חשב זאת ליחוס. ויש מפרשים שלא שאל אותם אם הם מכירים אותו, שבודאי לא נאה לשאול כך הואיל והיה מפורסם בעיר, אלא שאל אותם אם מכירים את אופיו, אם יש בו תכונות נאות כמו לנחור אחי אברהם, או שהוא רמאי גדול כפי שהיה מפורסם בכך. אמרו לו ידענו, ולא אמרו לו אנו יודעים אותו, ומכירים אותו, אלא ידענו פירושו ירדנו לסוף דעתך. והראיה הנה בתו רחל באה היום עם הצאן, וזהו מפני ששום רועה אינו רוצה לרעות צאנו, לפי שכולם כבר נִכְוּ בו, ולכן מוכרחה בתו לרעות הצאן.

ויגל את האבן

וַיִּגַל אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשֶׁק אֶת צֵאן לְבֶן אָחִי אִמּוֹ (כט, י)

החזקוני מפרש: "ויגש יעקב ויגל - כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיעך שכוחו גדול". ששלשה עדרי צאן לא יכלו לגוללה. והוסיף רבנו בחיי "היה יעקב גדול בכח וגבורה, כי האבן אשר לא יכלו רועי שלשת עדרי צאן להגיע אותה ממקומה הוא לבדו גלל אותה מעל פי הבאר, והוא עייף מצד הדרך אשר בא בה, גם מצד התורה שנקראת תושיה מפני שמתשת כחו של אדם שלמד עד עתה בבית עבר, שהרי ידוע כי כשפירש מבית אביו יצחק לא הלך מיד לחרון אל בית לבן אבל הלך ללמוד תורה בבית עבר ועמד שם י"ד שנה, ואע"פ שאין זה נזכר בכתוב ואין ראיה לדבר, זכר לדבר..."

אמא רחל

וישא את קלו ויבך (כט, יא)

כידוע רחל אמנו נקברה באפרת, וידוע ע"פ מאמרם ז"ל דאי קבורת רחל עם יעקב נלמדת מלשון הפסוק: "וישק יקב לרחל וישא קולו ויבך". (כ"ט י"א) רש"י: "לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת איתנו לקבורה. ד"א, לפי שבא בידיים ריקניות... לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק, משך ידו. אמר לו מה אעשה לציוויו של אבא? אמר לו יעקב טול מה שבידי ועני חשוב כמת."

ועוד מקור נוסף המבאר את הסיבה הישירה לאי קבורתה של רחל עם יעקב, אנו מוצאים (ל' יד): "...ותאמר רחל אל לאה, תני נא לי מדודאי בנך. ותאמר רחל, לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך". רש"י ד"ה לכן ישכב עמך הלילה: "...ולפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה להקבר עמו".

על משמעות מקום קבורת רחל בדרך, אנו למדים מבראשית (מח, ז): "ואני בבואי מפרן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך, בעוד כברת ארץ לבא אפרתה, ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם". רש"י: "לא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי. אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם, שתהא עזרה לבניה שיגלה אותם נבזרדן, ויהיו עוברים דרך שם, יוצאת רחל על קברה ובוכה, ומבקשת רחמים שנאמר: "קול ברמה נשמע וכו'".

חז"ל מנו את הסיבות לאי קבורת רחל בחברון ביחד עם יעקב אבינו, בגלל ויתורה ליעקב בתחילה (דודאי ראובן) והסיבה השניה על מנת שרחל אמנו תבקש רחמים על ישראל בדרך בצאתם לגלות בבבל, וישבו בנים.

נראה לקשר בין הדבקים, רחל אמנו באה ללאה בבקשה שתתן לה מדודאי בנה, לכאורה, "תאורה" אישית לאכילת פרי הדודאים שהיא הגשמיות, ומנגד בקשת לאה לרוחניות בהבאת יששכר לעולם שזה מצד הרוח, ולכן סיבה זו מנעה ממנה מלהיקבר עם אותו צדיק, כמובא ברש"י ז"ל, ואף כאן ב"מעשה בנים" בצאתם לגלות בעטים של עוונות ותאוות, (עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים), שהם הסיבה ליציאתם לגלות. גלות זו היא המצריכה להשאיר את רחל ב"דרך" על מנת

לסנגר על בניה. יוצא אם כן, שגם התועלת החיובית שישנה בקבורת רחל דווקא בדרך, שקבורתה נבעה, לכאורה, מגשמיות, והכפרה של בניה, בתפילתה לבניה, ותשובת בורא עולם "מנעי קולך מבכי...".

יש שכר לפעולתך

את מידת השתיקה למדים אנו מרחל אמנו ע"ה, יעקב אבינו ע"ה היה משגר בעבורה מתנות, אביה, לבן הרמאי היה נותן אותם ללאה, ורחל היה שותקת, ולא ידע היכן המתנות, רחל אמנו ידעה שאבא שלה רמאי, כי לא ידעה היכן המתנות ששיגר בעבורה, בעלה לעתיד, יעקב אבינו, לכן היא תכננה עם יעקב אבינו ואמרה לו תשמע, יתכן שאבא שלי ירצה להחליף אותי למרות שאתה אמרת לו שאתה עושה איתו הסכם ברחל בתך הקטנה, כדי שלא יביא אחרת מן השוק אבל אני אעשה איתך סימנים מוסכמים וכדי שיהיה ברור לך שזה אני אז נאמר את הסימנים. טוב, כל זה היה נכון עד אחר הצהריים, ופתאום לבן אומר לה לעמוד בצד ולא נכנסת. הציבור המקומי שהיה שם הכיר את לבן, ידע שתהיה החלפה וגם נוכח בזה, אז היו צנועים מאד לא כמו היום, מכל מקום רומזים ליעקב אבינו שהחליפו לו את הכלה, ועד היום יש את המנהג הזה שעושים "לולולו", למה עושים לולולו לאה לאה לאה, החליפו לו את הכלה, למה עושים לולולו לאה לאה לאה, החליפו לך, זו לא רחל. אם אני הייתי עושה את זה ודאי שהוא לא היה מבין שהחליפו לו. מכל מקום יעקב אבינו איש תם יושב אהלים מגיע לחופה, רחל מבינה שכבר אין מה לעשות אבל היא חושבת ואומרת לעצמה מה יקרה עם אחותי עכשיו, היא תצא לבושה ולחרפה אז היא מחליטה למסור לה את הסימנים ללאה אחותה, ולשתף עמה פעולה אליו, ורחל אמנו לא מסתפקת בזאת, ואת זאת נראה בלשון המקורית של המדרש.

הקב"ה בוחן לבבות שידע את לְבָהּ של רחל אמנו, החזיר לרחל כגמולה הטוב, באותה שעה קפצה רחל אמנו עליה השלום ואמרה רבונו של עולם, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני, אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים וכשהושלמו אותם שבע שנים והגיע זמן נישואיי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי. והקשה הדבר עלי עד מאד כי נודעה לי העצה והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יכול אבי להחליפני ולאחר כך ניחמתי,

התחרטתי, ניחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי וריחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה. ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי כדי שיהיה סבור שהיא רחל ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המיטה וכשהיה מדבר עמה והיא שותקת אני משיבתהו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לביישה. ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לחרפה ואתה, מלך חי וקיים רחמן מפני מה קנאת לעבודת אלילים שאין בה ממש והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים במ כרצונם, מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, זהו שכתוב בירמיה הנביא "כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה הנחם על בניה כי איננו. כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך ויש תקוה לאחריתך נאום ה' ושבנו בנים לגבולם". בזכות רחל אמנו ישובו כל עם ישראל כולל עשרת השבטים שכרגע נעלמים מעינינו ונמצאים מאחורי הרי חושך, כולם ישובו לכאן בגאולה השלימה בזכות רחל אמנו.

שתיקת רחל ושכרה

השתיקה בה בחרה - עברה לבנימין בנה, שידע על מכירת יוסף ושתק, צניעות רחל עבר לנכדה, שאול המלך, וכן עברה שתיקתה לבת בנה, לאסתר המלכה, אשר לא גילתה את מוצאה היהודי.

רחל מוזכרת בתנ"ך גם בברכה של הזקנים לבעז במגילת רות, כאשר נשא את רות לאשה, כלשון הפסוק: "יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתייהם את בית ישראל".

וכן הובא במדרש של מגילת איכה, וזאת בהמשך מדרש הפסיקתא רבתי כותב רש"י בפירושו (בראשית מח, ז): "יוצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים".

ע"פ הסוד רחל מקושרת בקבלה עם ספירת המלכות.

שבע שנים

שבע שנים עבד יעקב ברחל: למה דווקא 7 שנים מפני שרחל היתה בת 5 ולא יכלה להתחתן, לכן עבד שבע שנים ואז נישא לה (כשהיתה בוגרת בת 12), וכן מצינו ראייה ברבנו בחיי, וזה לשונו: "קטנה היתה שלא היתה עדיין ראויה ליבעל ועל כן מסר לבן הצאן בידה ולא מסרן ביד לאה הגדולה ממנה כי היתה ראויה לאיש ויושבת בבית.

צדיקות לאה אמנו

וְעֵינֵי לְאָה רְכוּת (כט, יז)

הנה ידוע דהגמרא במסכת ב"ב (קכ"ג) התקשתה להבין את יחסה של התורה אל לאה ונגסה בס"ד לבאר זאת:

"ועיני לאה רכות - מאי רכות? אלימא רכות ממש, אפשר? בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב דכתיב "מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה. בגנות צדיקים דיבר הכתוב? אלא א"ר אלעזר שמתנותיה ארוכות. רב אמר לעולם רכות ממנה ולא גנאי הוא לה אלא שבח הוא לה, שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים שני בנים יש לה לרבקה ושתי בנות יש לו ללבן גדולה לגדול וקטנה לקטן. והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת: גדול מה מעשיו? איש רע הוא מלסטם בריות, קטן מה מעשו? איש תם יושב אהלים - והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה".

לאה אמנו היתה צדקת גמורה, אשה תמימה ושתקנית מטבעה בעלת דרישה אחת פשוטה: להקים בית נאמן בישראל, אך כאשר מיועד לה בעל רשע ואכזר היא חייבת לחרוג ממנהגה ולפעול, קשה לה לרמות את יעקב (לכן כל מהלך נשואיה מתואר בצורה סבילה מצידה) אבל אין לה ברירה, חז"ל אף התקשו באומרם: "והיו כולם סונטין... והיו אומרים לאה זו אין סתרה כגלויה נראית צדיקת ואינה צדיקת. אילו היתה צדיקת לא היתה מרמה באחותה" (מ"ד, ע"א): ולמרות הרמאות, הלכאורית, ויתכן שאחותה תפגע זמנית, היא פשוט חייבת, בהקמת הבית היהודי, ומכאן נבין את הרגשתה בכנותה לבניה שמות, לכאורה, של שנאת בעלה אליה, ודו"ק.

וידועה הגמרא המבארת את צדיקותה של לאה אמנו ע"ה וזה לשונה: "לאחר שדנה לאה דין בעצמה ואמרה י"ב שבטים עתידין לצאת מיעקב. ששה יצאו ממני וארבעה מן השפחות הרי עשרה, אם זה זכר לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות. מיד נהפכה לבת שנאמר "תקרא את שמה דינה" (ברכות ס.). ועוד מצינו ברש"י (ל, א) ותקנא רחל באחותה. קנאה במעשיה הטובים אמרה אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים. מכאן נבין את צדיקותה של לאה אמנו ע"ה.

הפעם אודה

וְתֹאמַר הַפְּעַם אוֹדָה אֶת יי עַל כֵּן קִרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וְתַעֲמַד מְלֻדָּת (כט, לה)

לאה אמנו ע"ה קראה לבנה הרביעי "יהודה" כי היא אמרה "הפעם אודה את ה'". ולכאורה יקשה מדוע חיכתה להודות עד הבן הרביעי? וידוע שצריך להודות לה' כבר בהתחלה!

תשובה: לאה היתה עצובה שבעלה לא אוהב אותה ולכן היא לא חשבה על זה אלא רק על "ראה ה' בעניי", בלידת ראובן, "שמע ה' כי שנואה אנוכי", בלידת לוי, "הפעם יילוה אישי אלי", בלידת לוי, ורק אז, אחרי שבעלה התחיל ללוות אותה ולאהוב אותה, היא הרגישה יותר טוב ויכלה להודות לה'.

ועדיין יקשה לנו, וכי אנו נודה לה' יתברך לפי "מבחן התוצאות"? ידוע דגשותיו של יעקב ידעו בנבואה של יעקב יהיו 12 ילדים, ומכיוון שיש ארבע נשים, כל אשה ידעה ש"מגיע לה" ללדת 3 ילדים, ולכן כשלאה ילדה את הילדים הראשונים היא לא הודתה, אלא רק כשנולד לה הבן שהוא מעבר למה שמגיע לה.

הבה לי בנים

וְתֹאמַר אֶל יַעֲקֹב הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי (ל, א)

אמרו חכמים (גדרים סד): "כל אדם שאין לו בנים חשוב כמת". המוות הוא קץ החיים, וכשיש לאדם בנים, חייו נמשכים גם אחרי מותו, וזה דרך מחשבות בני האדם. אף רחל אמנו פונה בפעם הראשונה ליעקב אבינו ונפשה בשאלתה: "הֲבֵה

לִי בְּנִים וְאִם אֵין מֵתָה אֲנֹכִי". תורתנו מדגישה לנו את צערם של בני האדם בחוסר ילדיהם וגידולם בכלל, ובפרט של רחל אמנו בחוסר בניה. רחל אמנו מציעה ליעקב אבינו להתפלל בעדה: וכי כך עשה אביך לאמך, והלא התפלל עליה (רש"י). משמע, שאפילו צדיקים, אם אין להם בנים, נחשבים כמתים, לכאורה. אם כן, מובן טובא בקשתה של רחל אמנו שגם היא רוצה בנים, ולכן בבואה לפני יעקב, דורשת את כח תפילתו.

יעקב אבינו מלמד אותנו יסוד עצום, מעבר לתפילה שחייב האדם להתפלל בעבור עצמו "כי אתה שומע תפילת כל פה", אלא האדם צריך לשנות את דרכיו והרגליו, ואז יזכה למה שמצפה הוא, אמנם חז"ל כאמור (נדרים סד): דרשו: "כל אדם שאין לו בנים חשוב כמת", זה לאו דוקא בבנים ממש, בנים נקראים מעשים טובים, יהיה הפירוש, "מי שאין לו בנים חשוב כמת", היינו, שאין לו מעשים טובים חשוב כמת, מטעם שרשעים בחייהם נקראים מתים, משום שנפרדים מחיי החיים. ואף כאן ברחל אמנו, יעקב אבינו ציפה ממנה לתשובה, וכאשר הבינה שיש לקנא אחר מעשיה הטובים של לאה אמנו, באומרה "...אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים" (לשון רש"י, ל, א). אז זכתה להבנות בזכות בלהה, ולאחר מכן, זכתה וממנה נולדו שני בניה יוסף ובנימין, ולא לבוא ל"צדיק" (יעקב אבינו) ולבקשו שיעתיר בעדה בלא שינוי המעשים, וזה יסוד עצום הנלמד מיעקב אבינו.

שלשת המפתחות

"אמר ר' יוחנן שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הם: מפתח של גשמים, מפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים" (תענית ב).

מקורו של ר' יוחנן הוא שבשלשת דברים אלו כתבו פסוק מפורש שה' הוא זה ש"פותח" תופעות אלו: בגשמים כתוב "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו" (דברים כח, יב) בחיה (יולדת) כתוב "ויזכר אלקים את רחל וישמע אליה אלקים ויפתח את רחמה" (בראשית ל, כב) ובתחיית המתים כתוב "וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם" (יחזקאל לז, יג).

שלשת המפתחות הללו שציינו חכמינו ז"ל בגמרא, הם מפתחות הקשורים לשרש החיים, וידועים דברי הרמח"ל (מסילת ישרים פכ"ו) וזה לשונו: "ויכול להגיע

דבקותו אל מעלה כל כך גדולה, שכבר ימסר בידו מפתח של תחית המתים, כמו שנמסר לאליהו ולאלישע, שהוא מורה על עוצם ההתדבקות בו יתברך, שבהיות הוא יתברך שמו מקור החיים, הנותן חיים לכל חי, וכמאמרם זכרונם לברכה: 'שלשה מפתחות לא נמסרו ביד שליח' וכו', הנה הַדְבֵק בו יתברך דבקות גמור, וכל למשוך ממנו יתברך אפילו משך החיים עצמם". בהגדרה זו מבקש רמח"ל לצייר לנו את המעלה הנשגבת של קדושה, שפירושה, העלאה. האדם הקדוש מצליח להעלות את הדברים הגשמיים למעלה, ואף כאן ברחל אמנו דבזה שהורה יעקב אבינו "התחת אלקים אני" שהורה שבמדרגתה הרוחנית יכולה להגיע לכח התפילה בשינוי מעשים, וכאמור במאמרנו הקודם. ודו"ק.

שטנו של עשו

יוסף השבט האחד עשרה והבן הראשון של רחל, אשתו האהובה של יעקב. נועד לגדולות כבר מרגע לידתו, "וַיְהִי כְּאֲשֶׁר יִלְדָה רַחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל לְבֶן שְׁלֹחֲנִי וְאֶלְכָה אֶל מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי" (ל, כה).

ופירש"י: משנולד שטנו של עשיו, שנאמר (עבדיה א, יח), "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בה' יתברך ורצה לשוב.

על יעקב אבינו נאמר "איש תם יושב אהלים" ועל עשו נאמר "איש השדה", כלומר בענייני העולם הזה יש לעשו יתרון על פני יעקב. למעט יוסף כל בניו של יעקב הלכו בעקבותיו וגם הם היו רועי צאן. רק ליוסף יש את הכוחות לשלוט בענייני העולם הזה (לעתיד לבוא שליט בארץ מצרים). ולכן מרגע שנולד יוסף הרגיש יעקב כי יש לו את התשובה ליתרון של עשו בענייני העולם הזה, עכשיו הוא מרגיש בטוח לחזור ולהתמודד עם עשו.

פרשת וישלח

"וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֶשׂוֹ אָחִיו אֲרֻצָּה שׁוּעִיר שְׂדֵה אָדָם.

פרש"י בשם המדרש כותב: שיעקב אבינו שולח מלאכים ממש.

ר' שמחה בונים מפשיסחא העיד על דברי רש"י ששלח יעקב מלאכים ממש, וזאת עשה ע"פ דין, כי בשעה שיהודי נרדף ע"י עשו ואנשיו, וזקוק לעזרה דחופה-רשאי הוא להטריח לשם הצלתו אפילו מלאכי מרום.

ואמרו בפרקי אבות (פ"ד' מי"א) העושה מצווה אחת קונה לו פרקליט אחד יעקב אבינו, שלח אפוא, אל עשו מלאכים ממצוות שעשה. "וישלח יעקב מלאכים", "מלאכים ממש", "ממש" נוטריקון-מ'ללאכים מ'מצוות ש'עשה.

הכנה צבאית

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ (לב, ח)

רש"י לפסוק זה: (ח) "וַיִּירָא וַיֵּצֵר - וַיִּירָא שְׂמָא יְהֵרַג, וַיֵּצֵר לוֹ אִם יֵהְרוּג הוּא אַתְּ אַחֵרִים" בהמשך בפסוק (ט) נאמר: "וַיֵּצֵר לוֹ אִם יֵהְרוּג הוּא אַתְּ אַחֵרִים" והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה" - זוהי אפוא, עדות להיערכות במערך קרבי לקראת אפשרות לעימות מלחמתי.

אחרי ההיערכות לשני מחנות, ממשיך יעקב בתפילה לפני ה'ת, ומכין מנחה גדולה לרצות את עשיו - "אכפרה פניו במנחה ההולכת לפניו" - כי רק המוכן בהיערכות למלחמה, יכול לנסות למנוע אותה על ידי דורון - מנחה גדולה. ואז נוכל לנסות הדרך של הדורון. היחס המספרי 400 איש לעומת מחנה של 12 ילדים שטרם עשו לביתם.

רש"י ז"ל מתאר לנו את הכנותיו של יעקב לעימות עם עשיו. "התקין עצמו לשלושה דברים: לדורון, לתפילה ולמלחמה". בפרשה הסדר הינו הפוך: למלחמה,

לתפילה ולדורון". כי כאמור, המוכן בהיערכות למלחמה, יכול לנסות למנוע אותה על ידי דורון.

יעקב אבינו פונה אל עשו באמצעות המלאכים, ומצווה להם לומר: "כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לְבֹן גְּרָתִי וְאַחַר עַד עָתָה" (לב, ה) רש"י הקדוש על אתר כותב: "כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים". ונשאלת השאלה: והלא איזה עניין יש ליעקב לידע את עשו ששמר את כל תרי"ג מצוות בבית לבן, וכי זה יפחית את שנאת עשו על יעקב?

ועוד קשה: ידוע שאין אפשרות לאדם אחד לקיים את כל המצוות כולם, מאחר ויש מצוות השייכות אך ורק לאנשים מסוימים למשל: כהן גדול או לגרים וכד', אם כן, יקשה לנו פירוש זה "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי"?

ועוד קשה: הרי יעקב כנאמר במדרשים לא קיים כיבוד אב ואם, ואם כן, כיצד יעקב אבינו אומר ששמר את כל מצוות התורה?

יש לישוב את כל הקושיות בס"ד על פי היסוד הידוע: שכשעם ישראל אוהבים אחד את השני נעשים כאיש אחד, לדוגמא: המצוות שהכהן עושה והישראל לא יכול לעשות, אם ישראל אוהבו נחשב כאילו עשאו בעצמו, וכן בגרים וכדו' בדומה לזה ראינו בפרשת יתרו בנוגע למעמד הר סיני "וַיַּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגְדַ הָהָר" (שמות יט, ב) - ומצינו במסכת דרך ארץ (פרק שלום) שפרשו: "אמר הקדוש ברוך הוא הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום ונעשו חנייה אחת, עכשיו אתן להם את תורת", ע"כ. דהיינו כשישראל אוהבים אחד את השני בעיני הקב"ה הם אחד. ולפי זה אפשר לבאר מדוע כ"כ היה חשוב ליעקב לומר לעשו 'ותרי"ג מצוות שמרתי' - שהרי ידוע שעשו היה מקפיד במצוות כיבוד אב, ולכן יעקב אומר לעשו נכון שאתה קיימת מצווה זו אבל מכיוון שאני אוהב אותך א"כ זה נחשב שגם אני קיימתי מצווה זו, וזה המסר שהעביר יעקב לעשו.

אמירת שלום

ומעשה היה ברבי חייא ורבי יוסי שהיו מהלכים בדרך, וראו אדם שבא כנגדם. והיה מעוטף בטלית ותפילין ותחת בגדיו היה מזוין במגינים ובשאר מיני זיין.

אמר רבי חייא אדם זה הוא אחד משנים או שהוא יהודי כשר שאינו הולך פסיעה אחת בלי מצות, או שעושה כן כדי להטעות את הבריות. הוכיחו רבי יוסי ואמר המשנה אומרת והוי דן את כל האדם לכף זכות ומסורת בידינו שהאדם היוצא לדרך מתכוונן לשלשה דברים, לדורון לתפילה ולמלחמה, ולמדנו כן מיעקב אבינו שהתכוונן לשלושה דברים אלו כשעמד לצאת לדרכו ואם כן אפשר לומר שגם יהודי זה עשה שלשת הדברים הוא התעטף בטלית ותפילין שהם הכנה לתפילה והוא מזוין כדי להלחם, אם יהיה הכרח בכך כשהתקרבו אליו נתנו לו שלום ולא החזיר להם שלום אמר ר' חייא משמע שאין לו אחת מן הכונות האלה. שהרי אם לדורון אין לך דורון כמו שאילת שלום אמר רבי יוסי יתכן שהוא שקוע בתפילתו או בתורתו והיה אסור לו להפסיק הלכו השלשה יחדיו ולא דבר אדם זה כלום אח"כ התרחקו ממנו רבי חייא ורבי יוסי והתחילו לעסוק בתורה יחד. נתקרב אליהם אותו אדם ואמר להם שלום עליכם אמר להם האם חשדתי כשנתתם לי שלום ולא החזרתי לכם שלום. אמר ר' יוסי, היינו חושבים שמא עסוק אתה בתפילה או בתורה אמר להם הקב"ה ידון אותכם לכף זכות. אבל דעו שיום אחד הייתי מהלך בדרך ופגשתי באדם ונתתי לו שלום. והוא היה לסטים ועמד להלחם עמי והיה לי צער הרבה עד שנצלתי מידו. ומאז קבלתי על עצמי שלא ליתן שלום לשום אדם אא"כ אני מכיר אותו כי לאדם רע אסור ליתן שלום. וכן אומר הכתוב אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה מח) ולכן לא החזרתי לכם שלום, שלא ידעתי מה טיבכם אח"כ דיבר עמהם בסתרי תורה והתענג על תורתם. והוא זיין אותם בכלי זיין טובים מבפנים והלביש להם בגדים על גבי כלי זינים שלא יכירו אותם.

הצלת רבקה

ואחרי שנפרד יעקב מלבן שלח לבן לבנו בעור שהיה בן שבע עשרה שנה והיה נכדו של נחור ושמו היה אבי חורף ועשרה בעלי מלחמה וצוה להם לצאת מהר וליירט את יעקב ושלח עמהם אגרת אל עשו וזו לשונה "בודאי שמעת את הרמיה שעשה לי אחיך יעקב שבא לביתי ערוך וחסר כל ובטוב יצאתי לקבל פניו והבאתיו לתוך ארמוני וכבדתי אותו. ונתתי לו את שתי בנותי ואת שתי שפחותי לנשים. ועל חשבונני נעשה בעל ממון רב בכסף וזהב ועבדים ושפחות ומקנה רב. וכשנעשה עשיר מופלג גנב ביום שהלכתי לגזוז צאני קם וברח עם

כל בני ביתו ונכסיו לארץ כנען, ולא היה לו נימוס לפחות לתת לי לנשק את נכדי פתאום הובילם כשבויי חרב, ולא די בזה אלא אף גנב ממני התרפים שהם אלוה ועכשיו הוא נמצא על הר הנהר הנקרא נחל יבק. לכן אני מודיע לך שיש לך הזדמנות להתנפל עליו פתאום ולעשות בו כחפצך, כי יודע אני שאתה כועס עליו מאד מאד ודרך אגב תנקום ממנו גם נקמתי על השפיכות דמים שגרם לי ואודה לך מאד". וכשקרא עשו את האגרת הזאת כעס מאד על יעקב ונתעוררה בו שנאתו הישנה ששנא אותו מזה ל"ד שנה על שלקח ממנו הבכורה והברכות. כפי שקראנו בפרשת תולדות וכך אסף ארבע מאות איש היינו ששים של ביתו ואסף מאנשי שעיר שלש מאות וארבעים איש בעלי מלחמה והכין חיל מעולה בשמונה מחלקות ועל כל חמישים איש הפקיד מפקד שיאמנם כיצד לפעול ובנו אליפז היה אחד המפקדים. ועשו היה באמצע חילו כדי שיעשו את מה שיצוה עליהם והלכו לקראת יעקב.

ולאמנו רבקה נודע הדבר ע"י אנשים ממכיריו שהלכו לארץ כנען וסיפרו לה את הכל ואמרו לה שיעקב זקוק לעזרה. ורבקה שלחה לו שבעים ושנים עבדים חזקים ובעלי מלחמה, והלכו ליעקב ומסרו לו בשמה בני, שמעתי שבלב עשו אחיך נתעוררה השנאה הקדומה וערך צבאו כדי להרגך. אני מיעצת לך לנהוג עמו בטוב, ובהכנעה גדולה ותתן לו מתנות כדי לסתום פיו ואם ישאלך מה עבר עליך ספר לו הכל ואל תעלים ממנו דבר. וחלוק לו כבוד, כי סוף סוף אחיך הגדול הוא.

פחד יעקב

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ (לב, ח)

פרש"י "וַיִּירָא יַעֲקֹב" שמא יהרג, "וַיֵּצֵר לוֹ" אם יהרוג הוא את אחרים.

לכאורה יש להבין, למה היה חושש פן יהרוג את עשו? והלא בדין הוא שיהרגנו וכמו שאמרו רבותינו (סנהדרין עב.). "הבא להרגך השכם להורגו"?

ונראה לומר כי הנה אמרו חכמינו על גירון קיסר שהיה ממלכי אדום ונתגייר ויצא ממנו רבי מאיר וכידוע נקרא רבי מאיר בשם "אחרים" מאן

אחרים רבי מאיר" (הוריות יג).

וזהו שכתב רש"י "ויצר לו שמא יהרוג את אחרים" צר היה לו ליעקב אבינו שמא יהרוג את עשו, שממנו עתיד לצאת רבי מאיר המכונה בשם אחרים (פנינים יקרים).

ויש מפרשים על פי משל מעשה שהיה במלך צרפת שהיה לו יועץ חכם חרשים חוזה בכוכבים ובקיש באצטגנינות, והיה מגיד לו תמיד נסתרות ועתידות היה מאמין בו מאד לרוב חכמתו, ויעשירו ויכבדהו. והנה יום אחד נהפך לב המלך עליו, על ידי הולכי רכיל שדיברו לשון הרע על היועץ מרוב קנאתם בו, שכאלו קשר היועץ קשר עם אויבי המלך להדיחו ממלכותו, ותיכף גזר אומר להביא לפניו את היועץ, ועלה בדעתו להכנס עמו בדברים טרם יהרגו כדין מורד במלכות.

והנה כאשר הובא החוזה בכוכבים לפני המלך, פנה המלך בשאלה האם יש בידך לחזות מה צפוי לך בעתות כאלה? ויאמר החוזה יש ויש, אמר לו מלך אם כן הגידה נא לי יום מותך ויבהל החוזה מאד שהרגיש כי רעה נגד פניו ויתבונן לחשוב במפת הכוכבים בלוחות ויעש כן בחכמה למראה עיני המלך כאילו הוא רואה במפת הכוכבים והמזלות ואחר איזה רגעים השתנו פניו והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו. ויאמר למלך אדוני המלך! הכוכבים גילו לי כי סכנה גדולה מרחפת על ראשי, אולם צר לי מאוד כי על ידי הכוכבים נודע לי שיום מותי יהיה לפני יום מותו של המלך, ולא על עצמי אני דואג, אלא על אדוני המלך כי קרב קצו, וקץ ממלכתו האדירה.

וישתומם המלך למשמע אזניו, כי דברי החוזה הטילו עליו אימה ופחד, ויירא לנגוע בו, ואז הוציא לאור משפטו, ויצא זכאי לפני המלך, ואדרבה שם המלך משמר ללוות את היועץ בכל אשר ילך כי האמין שדברי חזונו יבואו באחרית הימים, ועל זה נאמר (קהלת ז יב) "החכמה תחיה בעליה".

והנמשל, הנה ידועים דברי חכמינו (סוטה יג) שרבקה נתנבאה שיעקב ועשו ימותו ביום אחד, כמו שנאמר "למה אשכל גם שניכם יום אחד", ואף על פי שמיתתם לא היתה ביום אחד ממש, מכל מקום נקברו ביום אחד, שכאשר עיכב עשו את קבורת יעקב במערת המכפלה, נטל חושים בן דן מקל והכה בראשו של עשו ובא יהודה והשלים הריגתו כמו שכתוב "ידך בעורף אויבך" נמצא שדברי רבקה

"למה אשכל גם שניכם יום אחד" נאמרו ברוח הקדש, ולכן "וירא יעקב" שמא יהרג, "ויצר לו" שמא יהרוג ואז ימות גם הוא כאחיו לקיים נבואתה של רבקה (מרון הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א).

ויש מפרשים "ויירא יעקב" מתיירא היה יעקב אבינו מפני קטרוג, על שום שלא קיים במשך עשרים ושתים שנה מצוות כיבוד אב ואם, מה שעשו כן קיים באותו זמן ומרומז ב"ויירא", כפי שנאמר "איש אמו ואביו תיראו" (ויקרא יט, ג) "ויצר לו" על שום שנשא שתי אחיות לנשים, ומרומז ב"ויצר" כפי שנאמר "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור" (שם יח, יח).

ולפיכך, חצה את בניו לשני מחנות מחנה אחד של לאה וילדיה, ומחנה שני של רחל וילדיה, אמר לפחות ינצל מחנה לאה שלא נשאה לו באיסור ולא תסבול בגלל האחרת (מלא העומר)

ויש מפרשים "ויצר לו" היה מיצר על מיתת אביו יצחק, כלומר מאחר שאמר עשו "יקרבו ימי אבל אבי ואהרבה את יעקב אחי" חשב יעקב שמא אביו מת ולכן החליט עשו לצאת לקראתו להורגו. (לבוש יוסף)

לגור עם לבן

עם לָבֵן גֵּרְתִּי (לב, ה)

"גרת" בגימטריה - תרי"ג. כלומר: עם לבן גרתי אבל תרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשו הרעים (רש"י). ויש לדרוש גם היפוכו של דבר, שלמד אפילו מלבן איך לעבוד את ה'. שכן אמרו רבותינו: "איזהו חכם? הלומד מכל אדם" (אבות פ"ד, מ"א) ואפילו מהיצר הרע אפשר ללמוד דרכים לעבודת ה', שנאמר: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" - בשני יצריך ביצר הטוב וביצר הרע. (ברכות פט) (עפ"י "דגל מחנה אפרים).

פחד יעקב

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ (לב, ח).

מלאכים הולכים לפניו ושומרים עליו, "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך", אם כן מדוע הוא מפחד? דרשו רבותינו ז"ל: (ב"ר עו, ב) ויירא, שמא יהרג. ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחרים. וכיון שהבטיחו הקב"ה: (כח, טו) "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך", למה נתיירא, אלא שמא יגרום החטא, כך דרשו רבותינו ז"ל בפ' ראשון דברכות. (ברכות ד.) ודרשו עוד: כיוצא בדבר אתה אומר למה נקוד על לולא, כך אמר דוד: (תהלים כז, כג) "לולא האמנתי לראות בטוב ה'", רבש"ע מובטח אני בך שאתה עתיד לשלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו. וכיון שהיה קורא עצמו חסיד איך היה מסופק בזה, אלא שמא יגרום החטא. (רבנו בחיי).

ויותר יעקב לבדו

המדרש (בר"ר פרשה עז) אומר, "אין כאל ישורון רוכב שמים בעזרך - ר' ברכיה בשם ר' סימון אמר: אין כאל ומי כאל ישורון? ישראל סבא. מה הקדוש ברוך הוא כתוב בו (ישעיה ב) "ונשגב ה' לבדו", אף יעקב 'ויותר יעקב לבדו'. ומדרש זה אומר דרשני, יש דברים שצדיקים כביכול עושים כמו שהקדוש ברוך הוא עושה, כדוגמת לילך ולהתדבק בדרכיו שהם מדותיו מה הוא רחום וכו'. ולשמור חקיו המה הדברים שאין השכל מסכים להם. ומצותיו הדברים שיש בהם "מעשה רב", אף לה' יתברך, אבל דרש הפסוק "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" - "ויותר יעקב לבדו"? הרי ע"פ מדרש, לכאורה, ישנו דימיון בין יעקב אבינו לבין ה' יתברך. וזה קשה לנו. אין אפשרות להשוות מישהו שיהיה כביכול כמו הקדוש ברוך הוא, "אין עוד מלבדו", "אל מי תדמוני ואשוה", והנה אומר כאן המדרש שיש בחינה מסוימת בזה. כלומר, רבונו של עולם לבדו בכל העולמות כולם, וכנגדו מבחינה מסוימת יעקב אבינו הוא לבדו בעולם, כאילו אין שום דבר מלבדו, כל העולם בטל אליו, הוא מתעלה על הכל, בזכותו כל העולם קיים.

שכחת יעקב

וַיֹּתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר (לב, כה)

שכח פכים קטנים וחזר עליהם (רש"י)

א"ר אלעזר: נשתייר על פכים קטנים מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם לפי שאין פושטים ידיהם בגזל (חולין צא).

יעקב אבינו ידע להעריך על כל מה שהוא עמל עליו. על כן הכיר בחשיבות של כל ממון שזכה לקבל מהקב"ה, גם פכים קטנים אין לזלזל בהם, הרי נתקבלו מהקב"ה, וכשהמלך נותן מתנה, אפילו פעוטה, יש להעריכה מצד חשיבותה.

על כן כל ממון ובעיקר ממון הזולת אל לנו ח"ו לזלזל בהם. איסור גזל הוא מן העבירות החמורות שבין אדם לחברו. והגזל היא מצווה שכלית אף אם לא נצטוונו עליה היינו נזהרים בה.

במשנה באבות (פ"ב, מ"ז) נאמר: "יהי ממון חברך חביב עליך כשלך". התנא מזהירנו שבמצוות שבין אדם לחברו על האדם לדקדק כבממון שלו. וזהו גם היסוד לקיום המצוות שבין אדם למקום.

צדיקים אינם פושטים ידיהם בגזל וכמובן נזהרים מאוד בשמירה ובהקפדה על ממון הזולת. ומי שלא נזהר בממון חברו לא ינקה מיום הדין.

מעשה

מעשה נפלא הובא בספר "מורשת אבות" שסיפר רבנו אליהו לאפיאן זצ"ל על רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל בעל המעשה: אחד הבחורים המצוינים משיבת "עץ חיים" בוולוז'ין חלה, בהיותו נזקק לטיפול, ארז חבילותיו ונסע לבית הוריו. אחד מחבריו בישיבה נתלווה אליו לכל הדרך. לעת ערב הגיעו לאיזו עיירה והחליטו ללון שם באכסניה. בבוקר נקב בעה"ב את סכום התשלום. מנה הבחור החולה את כספו וראה כי חסר לו מהסכום שבע פרוטות. בעל האכסניה הצהיר כי הוא מאמין לו שבהזדמנות יפרע לו את החוב הקטן. משם המשיכו בדרכם, עד שהגיעו לבית הורי החולה. כאן נפרד החבר מהחולה באיחולי רפואה שלמה במהרה.

לפני שנפרד זכר החולה את החוב, נתן ביד החבר סך שבע פרוטות וביקשו כי בחזרה לשיבה לא ישכח לשלם לבעל האכסניה. הלה הבטיחו לפרוע את החוב ונפרדו לשלום. בנתיים התגברה מחלתו של הבחור ולאחר זמן קצר שבק חיים לכל חי. כשהגיעה הבשורה המעציבה לשיבה ספדוהו ובכו עליו, כי עתיד היה להיות אחד ממאורי הדור.

נהוג היה בישיבת וולוז'ין, כי כל עשרים וארבע שעות היממה, לא פסק קול התורה בהיכל הישיבה, והיו המשמרות מתחלפות במשך כל היממה.

באחד הימים כשרבי חיים הסתובב במסדרוני הישיבה לאחר חצות הלילה, משקיף, משגיח ומעודד את שקידת התורה בהיכל הישיבה, והנה רואה הוא לתדהמתו עין בעין את הבחור הנפטר צועד לקראתו! רבי חיים לא נבהל, ושאל את הבחור: מה נשמע בדיןך למעלה? כאן גילה לו הבחור הנפטר, כי בהגיעו לפני בי"ד של מעלה, והחלו לערוך זכויותיו מול חובותיו, התברר כי הינו זך ונקי מכל חטא ועוון. בחור זה היה אחד המצויינים בתורתו ויראתו ומעט עוונות היו לו "שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" ונפסק דינו להיכנס ישר לגן עדן.

והנה בהגיעו לשערי הגן, התייצב השטן, חסם את הכניסה בפניו וזעק כי לא ייתן לו להיכנס, היות ועוון גזל בידו. השטן גילה כי אותו בחור עזב את העולם הזה בהשאירו חוב של שבע פרוטות לבעל האכסניה, ואף כי אינו אשם בעוולה זו, מכיוון שמסר לחברו את הפרוטות ועשה אותו שליח לפרוע את החוב, העיקר הוא שבעל האכסניה נשאר חסר שבע פרוטות, וכי הוא לא ויתר עליהם, אלא האמין שיפרע לו.

עניין זה העסיק את בי"ד של מעלה והחליטו, היות ומצד אחד אין הבחור אשם כלל וכלל, כי עשה את כל מה שבאפשרותו לעשות. אך מאידך גיסא, נשאר בעל האכסניה עשוק שבע פרוטות, לכן, באופן יוצא מן הכלל, ניתנת רשות לבחור הנפטר להיראות כאדם חי, ולהיפגש עם רבו לבקשו לסדר את תשלום החוב. כל אלו דברי הבחור הנפטר אשר סיפר באוזני רבי חיים.

רבי חיים הבטיחו שיסדר העניין ולפתע נעלם הבחור, חלף ואיננו. רבי חיים קרא לחבר והלה אישר כי אכן קיבל את הפרוטות לפורעם, והצטער מאוד ששכח עד עכשיו מתשלום פעוט זה. הוא נסע שוב לבעל האכסניה ופרע לו את החוב ומאז

לא נראה יותר הנפטר, כי הגיע למנוחתו בגנזי מרומים.

רבותינו ידעו להקפיד אף על פכים קטנים כפי שנזהר בכך יעקב אבינו. ולא רק מצד ערכם הממוני אלא בעיקר מצד ההכרה שזה ממון שניתן מהקב"ה, ההקפדה אצל רבותינו הייתה כה גדולה שהכירו בערך "דין פרוטה כדין מאה" ובעיקר כאשר מדובר בממון הזולת. (אור דניאל).

מאבק

וַיֵּאבֶק אִישׁ עֵמוּ עַד עֵלוֹת הַשָּׁחַר (לב, כה)

ללמדנו, כל זמן שהמאבקים נמשכים בעם ישראל פעם מאבק על גיוס בנות פעם מאבק על נתוחי מתים ופעם מאבק על חילול קברות וכו' נדע ברור שעדיין לא עלה השחר, כי כך כתוב "ויאבק איש עמו עד עלות השחר" והבן....

"ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר, וירא כי לא יכל לו ויגע בכף יריכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו וגו', על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הגשה" וגו' (לב, כה, לג), ויש להבין מה בכך שנקעה כף ירך יעקב אבינו, ומשום כך לא יאכלו את גיד הנשה, וכי לא קרה לאבותינו הקדושים איזו חולשה באיזה אבר האם גם שם לא נאכל אותו אבר? עיין באור החיים הקדוש שביאר בזה דברים עמוקים על פי הסוד. אמנם היה אפשר לומר על דרך הפשט, כי המאבק הזה בין שרו של עשו, ובין יעקב אבינו, לא היה סתם מאבק כי אם מעשה אבות סימן לבנים, "ויאבק איש עמו עד עלות השחר" לומר לך כי המאבקים ימשכו בעם ישראל עד עלות השחר, עיין ברמב"ן, והנה "ירך יעקב" רומז ל"תמכין דאורייתא" כדברי הזהר הקדוש, לומר לך כי קיומו של עם ישראל תלוי בקיום התורה וקיום התורה תלוי בתומכים, ולכן המלאך שהוא שרו של עשו רצה להחליש את ירך יעקב, כלומר להחליש את כח התומכים בתורה, ועל ידי זה יחלש כה התורה ויתגבר ח"ו כח עשו כמו שכתוב (ב"ר פר' ס"ה) כשהקול קול יעקב אין הידיים ידי עשו ואם ח"ו להיפך, אז להיפך. ולכן אנחנו עושים זכר למאבק הזה בכדי שנדע להשמר ממנו (קול יהודה)

עלה השחר

וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עֹלֵה הַשָּׁחַר וַיֹּאמְרוּ לֹא אֲשַׁלְּחֶנְךָ כִּי אִם בְּרַכְתָּנִי: (לב, כז)

צריך להבין, לשם מה צריך יעקב ברכה משרו של עשו?

ויש לומר שכאשר הברכה באה ממלאך טוב, אז יש מקטרגים רבים שהברכה לא תחול, אבל ברכה שבאה ממלאך שהוא עצמו מקטרג ורע כגון שרו של עשו, היא חלה בלי שום קטרוג, כיון שאין מי שיקטרג מאחר שהשר שלהם הסכים לברך, ועל כן ביקש יעקב ברכה משרו של עשו (גבורת יעקב). וזה תפקיד יצר הרע למנוע בעדנו להתקרב לאבינו שבשמים. לכן התרופה שלו זה תורה שנאמר אש אוכלה. היצר בגימטרייה 300 ואש משולה לתורה בגימטרייה 301 לפי הרמז אנו רואים שהתגובה ליצר הרע זה לימוד תורה.

שם חדש

וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ מֶה שְׁמֶנְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שְׁמֶנְךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל (לב, כח-כט)

בשאלה ששאל יעקב אבינו את המלאך "הַגִּידָה נָא שְׁמֶנְךָ" השיבו המלאך שמתוך שמך (החדש והישן) תמצא את שמי, יעקב אבינו עולה למספר 182, ושם ישראל עולה למספר 541, ואם תפחית את שם יעקב מישראל, כלשון הפסוק: לא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שְׁמֶנְךָ, ישאר לך 359, שזה עולה למספר "שטן", שהוא המלאך שנלחם עם יעקב אבינו.

ונוסיף עוד תירוץ לשינוי שמו של יעקב אבינו, לישראל, כי עד עכשיו היה שמך יעקב שפירושו הוא עקבה ומרמה ואפשר לחשוב כי לקחת הברכות ברמיה אבל מכאן ואילך תיקרא ישראל שפירושו ישר-אל שהקב"ה בעצמו עומד לברך אותך בבית אל ואז אף אני אסכים לברכות שלך.

כף הירך

וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכוֹל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף יָרְכוֹ (לב,כו)

"בכף ירכו" – אלו מחזיקי התורה (זהר). שורו של עשו נאבק עם יעקב אבינו וניסה להפריעו מלימוד התורה, וכשראה שלא יכול הוא להתגבר על יעקב בעצמו "ויגע בכף ירכו" אלו מחזיקי התורה התומכים בלימוד התורה, כמו שהגוף נתמך על ידי הירך. וכאן הצליחו מעשו שכן הכתוב מעיד על כך "וַתִּקַּע כַּף יָרְךָ יַעֲקֹב" כלומר עלה בידו להחליש את יד המחזיקים בלומדי התורה בתירוצים שונים לבל יחזיקו בלומדי התורה. (חפץ חיים על התורה).

חינוך ילדים

וַיִּקַּם בְּלִילָהּ הוּא וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נַשְׂוֹ וְאֶת שְׁתֵּי שַׁפְחָתָיו וְאֶת אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו (לב,כג)

רש"י מפרש ע"פ המדרש: "ודינה היכן היתה? נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשוי עיניו ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם" ע"כ. קל לשפוט מרחוק דבר שאינו נוגע אלינו באופן ישיר, וכי היינו מצפים היום מהורים שיחשפו את ילדיהם לסכנות רוחניות?

והרי במפגש האחים, בהצעת עשו ללכת יחדיו – "נִסְעָה וְנִלְכָה וְאִלְכָה לְנַגְדָךְ", אומר לו יעקב בפירוש: "אֲדֹנָי יְדֹעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֵּאן וְהַבְּקָר עֲלוֹת עָלַי ודַּפְקוּם יוֹם אֶחָד נְמָתוֹ כָּל הַצֵּאן". כאשר הילדים רכים אי אפשר ואפילו מסוכן לחשפם לנסיונות.

חז"ל במדרש, ניסו ככל הנראה ללמדנו מסר חינוכי, על כשלים חינוכיים העלולים לצמוח דוקא בבית של חינוך יהודי טוב, כביתו של יעקב.

דרשו חז"ל במדרש רבה בפרשתנו, על עצם כניסת יעקב לשכם: "ויחן את פני העיר - נכנס בערב שבת עם דמדומי חמה מבעוד יום וקבע תחומין מבעוד יום..." יעקב אבינו, ע"פ חז"ל, קבע את מצוות תחום שבת. רמז עמוק, רצו חז"ל ללמדנו בתיקון זה של יעקב וכך הסביר זאת בעל המשך חכמה, "וזה מליצתם שאברהם

קיים "עירובי תבשילין" להכניס אורחים ולקבל גרים תחת כנפי השכינה, אבל לא "קבע תחומין" שמא ימנע אחד מלבוא לשמוע דעותיו, לא כן יעקב "קבע תחומין" להגביל ולתחום בין עם ישראל לעמים" (משך חכמה).

דינה, ארגון התשובה

המדרש בא בטרוניא כלפי יעקב אבינו ע"ה, על זה שהחביא את דינה מפני אחיו עשו, מחשש לנישואין, ובודאי קיימת שאלה וכי דינה היא "ארגון תשובה", היכול להשיב את עשו בתשובה? והרי ידוע לכל כי עשו הרשע, גדל בבית אבות העולם, על ברכי אביו קודש הקדשים יצחק אבינו עליו השלום, וסבו, אברהם אבינו שהושיבו על ברכיו וטיפל בו וחינך אותו, ובודאי גם אמו הצדקת רבקה חינכה אותו כראוי, ובכל זאת לא הועילו כל הדברים הללו, ועשו יצא רשע מאין כמוהו, ואם כן, איזו תרעומת יש בכלל על יעקב, מנין לו לחשוב בכלל על אפשרות שכזו שדינה שהיתה אז נערה צעירה, דוקא היא תוכל להחזיר את אחיו בתשובה?

אבל רבותינו במדרש אמרו על הפסוק "למס מרעהו חסד", זה יעקב, שמנע חסד מאחיו עשו, שלא נתן לו לישא את דינה, שהיא היתה יכולה אולי להחזירו בתשובה, ואף שהוריו הצדיקים לא הצליחו לחנכו לדרך טובה, דינה היתה יכולה להחזירו בתשובה, כמו שאמרו במדרש, מעשה בחסיד וחסידה, שהיו נשואים זה לזו, ולאחר הרבה שנים שלא זכו לבנים התגרשו זה מזו, הלך החסיד ונשא מרשעת אחת, ועשתה אותו רשע, הלכה צדקת ונישאה לרשע אחד, ועשתה אותו צדיק, ללמדך שהכל מן האשה.

אם עשו היה נושא את דינה, ודאי היה אוהבה מאד, והיא היתה יכולה לדבר על לבו ולהשפיע עליו לחזור למוטב יותר מכל החינוך שבעולם, היא היתה מעוררת לתחיה את כל החינוך שספג, והיתה "המכה בפטיש", לעשותו צדיק גמור.

כתוב במשלי "חכמות נשים בנתה ביתה, ואולת בידה תהרסנו", ומסביר רש"י, אשה חכמה, היא בונה את ביתה ומקיימת אותו, ואשה שהיא טפשה, בידיה תהרוס את אותו הבית, ראש המשפחה יורד לתהום ועמו כל ביתו וזרעו אחריו. וראיה לדבר, מאשתו של און בן פלת, שהיא הצילה את און ממחלוקת דתן ואבירם, ובזה ניצל מאבדון, ואילו אשתו של קורח, היא היתה זו שדחתה לעשות מחלוקת עם

משה רבנו, היא הכניסה לו בראש שמונה שונא אותו, וכך ירדו קורח ועדתו לתוך פי הארץ.

ולעומת זאת, דבורה הנביאה, שהיה בעלה עם הארץ, הלכה ועשתה פתילות למקדש למנורה, ושלחה אותן ביד בעלה, שיהיה מקורב לתלמידי חכמים, ועל ידי כך נעשה אדם כשר. ומי גרם לו כל זאת, אשתו הצדקת, שנהגה עמו בחכמה, והביאתו לחיי עולם.

כל זה ראו חז"ל בעיני שכלם, ולכן הבינו כי יש תרעומת ותביעה על יעקב אבינו שמנע את האפשרות האלקית שעשו ישא את דינה. וכל זאת בזכות ובחובה שיש לכל אשה בביתה, לבנות או להרוס, לשבט ולחסד, כי הכל תלוי באשה.

על כן נשים צדקניות צריכות לדעת מה כחן, כי רב הוא, ובידן דרך כלל להשפיע על בעליהן ללמוד וללמד לשמור ולעשות, והני נשי במאי זכין, במה זכותן, בכך שהן עושות שבעליהן ובניהם ובנותיהם יתנהלו בדרך ישרה, ויזכו לרב טוב.

שמעון ולוי

כידוע לאחר מעשה דינה, מתארת לנו התורה את תגובת אחיה שמעון ולוי, בחיסולם המלא של אנשי שכם, בין יעקב אבינו ובניו שמעון ולוי קיים דין ודברים אודות מעשיהם, ומנגד האחרים טוענים לצדקת מעשיהם. יעקב אומר: "עכרתם אותי להבאישי ביושב הארץ...." ושמעון ולוי משיבים לאביהם: "הכזונה יעשה את אחותינו?". למרות שהיכוח בין האב לבנו אינו נגמר בהכרעה נשמע כי יש ליעקב הסתייגות מסוימת מן המעשה, וצריכים להבין מדוע יעקב (מעבר לפחד) טוען כנגד בניו? 10 ועוד יעקב אבינו לא "שוכח" בברכות שברך את בניו, את הביקורת אישית וגלויה על שני האחים: "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם בסודם אל תבוא נפשי בקהלם אל תכד כבודי... ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל". יעקב מחליט כי שמעון ולוי לא יקבלו

☞ הערות "אריג פז" ☞

10 הספורנו שואל על אתר (לענין "עכרתם אתי") וכי אכפת ליעקב אבינו שיהיו עוד עובדי זרה בעולם?! והרי עדיין מעשה שכם בן חמור מחייב אותו במיתה (ואת עמו, שלא מיחו. ודוק) אלא מתרץ הספורנו ז"ל כי יעקב אבינו אהב את מידת האמת שנאמר תתן אמת ליעקב וכי' ולכן לא הסכים לערמה שעשו האחים שמעון ולוי

נחלה בארץ בעטיו של אותו מעשה.

כשמתבוננים בהיסטוריה מוצאים כי אכן נתקיימה אמירתו של יעקב ושמעון ולוי אינם נוחלים חלק בארץ. אולם בעוד ששבט שמעון נענש ואינו מקבל נחלה "... ויהי נחלתם בתוך נחלת בני יהודה" שבט לוי זוכה למעין פרס: "לא יהיה לכהנים הלווים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל... ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו".

הנצי"ב אומר שניתן ללמוד דברים בקריאה לאחור - על סמך התוצאה לבחון את המעשה. למשל: "יפת אלוקים ליפת וישכון באוהלי שם" - שם ויפת עשו את אותו מעשה אך בעוד ליפת ניתן רק הצד החיצוני - זוכה שם שהקב"ה ישכון באהלו. מסביר הנצי"ב כי שם עשה את המעשה מצד רצון ה' בעוד המניע של יפת הוא השכל האנושי - דבר המתברר בברכתו של נח.

כשאנו מעיינים בתולדותיו של לוי אנו מוצאים קנאים רבים לשם ה'. משה מקנא לעמו: "זיך את המצרי ויטמנהו בחול", אחרי חטא העגל אומר משה: "מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי", פינחס מכה את זמרי בן סלוא והקב"ה מעיד עליו: "בקנאו את קנאתי בתוכם", מכל המקומות הנ"ל ומעוד רבים אחרים נראה שלוי מקנא לשם ה' בלא שום פניה, בעוד שמעון מקנא לכבוד בית אביו.

לכן מובן מדוע זוכה לוי שה' הוא נחלתו ואילו שמעון בתוך שבט יהודה נחלתו. אך נשאלת שאלה מדוע אם כן יעקב איננו מחלק בין שמעון ללוי אלא כוללם יחד: "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם".

אחרי סיפור הורדת האש במזבח בהר הכרמל במעשה אליהו ונביאי הבעל מבשר שליח לאליהו כי איזבל מבקשת את נפשו אליהו פונה למדבר ומבקש את נפשו למות. לאחר הליכה של ארבעים יום ולילה ללא אכילה ושתיה מגיע אליהו למערה שם מתגלה אליו ה', אליהו אומר: "קנא קנאתי לה' אלוקי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל..." אליהו מתבקש לעמוד בהר שם נגלה אליו מחזה נבואה: "והנה ה' עובר ורוח גדול וחזק... לא ברוח ה' ואחרי הרוח רעש לא ברעש ה' ואחרי הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה". אליהו יוצא מהמערה וחוזר ואומר: "קנא קנאתי לה'" אז מצווה אותו ה' למשוך את אלישע לנביא תחתיו.

אליהו מנסה להחזיר את העם בנסים גדולים, באותות מופלאים, ובקנאה לשם ה'.

הקב"ה מנסה להסביר לאליהו כי לא ניתן לחנך עם ברגע - לא ברעש ה', לא ברוח ה', כי אם בקול דממה דקה אך אליהו לא מבין את המסר או אז מתבקש אליהו למשוח את אלישע לנביא תחתיו.

"פינחס הוא אליהו" שבט לוי ושמעון שעניינם הוא הקנאה אינם יכולים להיות השבטים העומדים בפני עצמן, הם חייבים להיות שותפים לשבט אחר ורק אז יש לקנאתם מקום בעם. לכן כשיעקב מדבר לפני מותו על עניינו של כל שבט ושבט הוא אומר "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל" אין כאן המקום לחלק בין שמעון ולוי למרות שכוונותיהם שונות זו מזו, כיון שהעיקרון דומה בשניהם - מבחינת עם ישראל שני השבטים צריכים להיות שותפים לשבט אחר כדי שהקנאה הטמונה בשבטים הללו תצא לפועל בצורה חיובית ובונה ולא תגרום חלילה לחורבן והרס: "עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ" - אלא שמעון ולוי אחים.

הרב לבטון ז"ל

בעיר ארם צובא (חלב) שבסוריה, המשפחה המיוחסת הידועה סניור אליהו די פיג'וטו, היה להם בביתם חדר גדול מאוד ומלא ספרים מכל הסוגים וכולם ספרי קודש. וכל הרבנים והחכמים ותלמידי חכמים כשרוצים לעיין באיזה הלכות היו באים ומעיינים בספרים של הסניור. ולסניור היה בן בשם משה, והרב מרדכי לבטון ז"ל עוד בחור היה, כמעט יום יום בא לעיין בספרים, והיה עוזב אותם על השלחן מבלי להחזירם למדף והיה הולך לו.

יום אחד הסניור משה די פיג'וטו היה קצת מעוצבן ואמר לרב מרדכי: "אתה בא יום יום לפה מוריד את הספרים ממקומותיהם מעיין בהם ולא מחזיר אותם למקומם, ואני צריך לעשות זאת? אחרי שאתה הולך החזר כל ספר למקומו". הרב מרדכי לבטון ז"ל נעלב מדברי הסניור לא ענה שום דבר והלך לו. עם צאתו מהמקום הסניור משה קיבל כאב בטן ומשעה לשעה גברו הכאבים. אביו ואמו הביאו לו רופא ולא עזר שום דבר, בשמוע הרבנים באו לבקרום ויספרו להם ששום תרופה לא הועילה לבנם. וישאלו הרבנים לחולה, אם התרגז או התקוטט עם מישהו? והשיב להם שלא, ולאחר כמה רגעים נזכר במקרה עם החכם מרדכי לבטון ז"ל, ויספר להם.

אז, אמרו לו לכן זה הוא העניין, תיכף שלחו לקרוא את החכם מרדכי לבטון ואמרו לו שמרגע שיצא מהחדר החלה לכאוב בטנו של בנו של הסניור. אולי העליב אותך ומבקש את מחילתך, אנא ברך אותו והתפלל עליו שירפא מחוליו, וכן עשה. תיכף פסקו הכאבים כלא היו.

מכאן אני רואים שכל מבוקשם של צדיקים בעוסקים בתורה ה' יתברך ממלא ולא משיבם ריקם.

נוסיף: כידוע הצדיק רבי מרדכי לבטון זי"ע נקבר במערת הצדיקים המכונה "מלכבי" סמוך למערת אליהו הנביא, נינו רבי יום טוב ידיד הלוי מתאר בקונטרס "שבחי מהר"ם" את פטירת סבו, וזה לשונו:

בליל סילוקו של ארון הקודש - שהוא ליל עשרים בסיוון תרכ"ט - היה ליל מוצאי שבת קודש, ושם נמצאו כל הרבנים הגדולים מלבד כל יוצאי ירכו, ושם התפללו תפילת ערבית. והרב הקדוש ענה "אמן יהא שמיה רבה" בכל כחו, כדרכו בקודש, והיו פניו מאירים ומבריקים כאור החמה שבעתיים, לאחר ההבדלה, השתנו סדרי בראשית, פתאום באה רוח סערה וכיבתה כל הנרות ונכנס מן הפתח ברק אחד והלך ישר אל המיטה אשר הרב ז"ל שוכב עליה, ונשבר חלון על ידו שיצא הברק דרך חלון הבית, באותו הרגע נפלו כל העם על פניהם ואמרו פסוק שמע ישראל, וידעו כי עלתה נשמתו הטהורה... ונקברה בכבוד גדול במערת הצדיקים... "ע"כ

רבנו עזרא

לרב רבנן חכם עזרא עטיה היתה יכולת בלתי רגילה לצפות דברים מראש. בגלל ההיכרות הקרובה שלו עם כל תלמיד הוא היה מסוגל להוכיח לתלמיד מה שנראה בעיניו כהזדמנות מפתה מחוץ לשיבה שאינו כפי שהוא נראה. הודות לגישתו המיוחדת כלפי ההורים רבים מן הלומדים בישיבה ניצלו והמשיכו את לימודם. אחד מהתלמידים סיפר: "כאשר מלאו לי עשרים שנה, רצה אבי שאעזוב את הלימודים בישיבה ואצא להרויח לפרנסתי ולסייע גם בכלכלת הבית. רצוני היה להמשיך וללמוד אולם בבית לחצו אותי. סיפרתי על כך לראש הישיבה והוא שוחח על כך ארוכות עם אבי ואמר לו: "אם בנך ימשיך ללמוד עוד שלוש שנים אני מבטיח לך למצוא בשבילו משרה בישיבה לאחר מכן". כל אותו זמן המתין

אבי בדריכות וכעבור חמש שנים התחלתי ללמד ב"פורת יוסף". וכיום תלמיד זה הינו ר"מ חשוב בישיבה.

חכם יעקב דוויק סיפר על גישתו של חכם עזרא לתלמידים ואמר כי באחת הפעמים בא לבקרו ושמע אותו שהוא מדבר עם תלמיד צעיר ואומר לו: "בני! בני! חזור לכיתתך, תהיה תלמיד טוב, ויום אחד תהיה אדם גדול, למד היטב, הקשב למורה שלך..." חכם דוויק התפעל כיצד ראש הישיבה בכבודו ובעצמו מתחנך ומבקש מתלמיד צעיר להתנהג כראוי. מאוחר יותר שאל אותו מדוע הוא מפציר בתלמיד זמן כה רב? השיבו "המורה": "אם הוא יעזוב את הישיבה הוא עלול חלילה להתקלקל, וגם צאצאיו אחריו יאבדו. לעומת זאת אם הוא ישאר בישיבה הוא יינצל והדורות אחריו ימשיכו גם כן בדרך הישרה". ראש הישיבה לא ראה כל פחיתות של כבוד במעשהו והוא חשב אך ורק על התועלת הצפויה לתלמידו ובאמת הסיפורים הרבים מעידים כיצד נלחם על הישארותו של כל אחד ואחד בישיבה. בכל מלחמה כזו שבה ניצח הוא תרם לשינוי פניו של עם ישראל בדורנו אנו, זכותו תגן עלינו. (מתוך הספר "המורה")

זכות השבת

מעשה ברבי שבתאי כורך ספרים שהיה ירא שמים ונהנה מיגיע כפיו וזריז ומומחה במלאכתו. בני העיררה בה היה מתגורר היו מביאים לו ספרים רבים לכריכה כיון שהיה ידוע כאמין ומקצועי, ובאמת היה רבי שבתאי עובד בנאמנות ומשתכר בריוח.

והנה השנים חלפו ורבי שבתאי הזדקן וידיו התחילו לרעוד ולפיכך היו מביאים לו פחות ופחות ספרים לכריכה עד שהפסיקו להביא לו ספרים. ובאחד מימי שישי הגיע הדבר לידי כך שלא היה בידו פרוטה לפורטה בכדי לקנות את צרכי השבת. פנה לאשתו ואמר: "הולך אני ללמוד. אנא ממך! אל תודיעי לאף אחד שאין לנו דבר לכבוד השבת ואל תקבלי כסף מאף אחד שאם תעשי כן לא אוכל ליהנות מדברים אלו שהרי אמרו חכמינו: "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות". הבטיחה אשתו שתעשה כדבריו והלה פנה ללימודו. כשהגיע בערב לאחר תפילת ערבית ראה שלחן ערוך ומלא בכל טוב והצטער כיון שחשב שאשתו הפרה את

הבטחתה, אולם מאחר שידע שאסור לכעוס בשבת כיון שגדול השלום לא אמר מילה. אשתו הבחינה שהוא בצער ולאחר הסעודה פנתה אליו ואמרה: "אני מרגישה שאתה מצטער, מדוע?" "איך לא אצטער?" אמר לה "והלא ביקשתי ממך שלא תבקשי דבר מהשכנים, ולא קיימת את הבטחתך?"! אמרה לו: "ח"ו בעלי היקר! מבטיחה אני שלא המריתי את פיך! זוכר אתה שלפני כמה שבועות היו לנו שני כפתורים מזהב שאבדו? מצאתי אותם היום בכיס המעיל שלך, מכרתי אותם וקניתי את כל אלה" שמח בעלה שמחה עצומה ומרוב שמחה קמו שניהם והתחילו לרקוד סביב השלחן.

באותה העת ישב הבעש"ט זצוק"ל וזיע"א עם תלמידיו בשלחן השבת ופתאום נדהמו כולם כאשר הרבי התחיל לצחוק ללא כל סיבה נראית לעין. והדבר הפליא שבעתיים כאשר לאחר חצי שעה חזר הדבר על עצמו. פנו התלמידים לרבם ושאלו: "מדוע כבודו צחק?" והשיבם הבעש"ט כי במוצאי שבת יאמר להם. בצאת השבת קרא הבעש"ט לעגלון וביקש שיקח אותו ואת תלמידיו לביתו של שבתאי כורך הספרים. כשהגיעו לביתו הופתעו בני הבית לנוכח האורחים החשובים אולם נדהמו כאשר פנה הבעש"ט לרבי שבתאי ואמר: "תאמר את האמת! מה עשית אתמול בלילה?" אמר רבי שבתאי "כבוד הרב, אם עשיתי עוון הרי אני חוזר בתשובה!" "ספר הכל!" הורה לו הבעש"ט. והלה סיפר את כל אשר אירע. "תדע לך" אמר הבעש"ט "כי באותה שעה שהייתם רוקדים היו כל פמליא של מעלה רוקדים ושמחים ואף אני צחקתי פעמיים במהלך הסעודה. ולכן באתי לברכך שבשנה הבאה תזכה לחבוק בן זכר של קיימא". וכך היה שילד זה גדל ונעשה גדול בישראל ואף חיבר ספרים.

דרך אמונה בחרתי

מספרים חסידים: מעשה בשני סוחרים נודעים, שבאו אצל רבי מאיר מפרימישלן וביקשו ממנו שיעניק להם סגולה מיוחדת להצלחה בעסק גדול של שותפות, שנכנסו בו לא מכבר.

נטל רבי מאיר מעל השלחן פיסת נייר קטנה ורשם בצידה האחד את האותיות, א' ב' בצד השני את האותיות ג' ד' ובעוד הסוחרים משתוממים למראה עיניהם,

הושיט להם הצדיק את פיסת הנייר הזעירה ואמר: שימרו נא היטב על הכתוב בפתק זה! לדעתי, אין לכם סגולה בדוקה ומנוסה להצלחה במסחר, יותר מן הכתוב כאן.

הסוחרים לא העזו לשאול את הרב לפשר האותיות הרשומות בפתק שהושיט להם, אולם הביעו את מבוכתם במראה פניהם. כאן הפתיעם רבי מאיר במתן הסבר לאותיות שרשם על הנייר שבידיהם: "בצד אחד של הפתק רשמתי את האותיות א' ב' בפירושן א' - אמונה ב' - ברכה. ובצד השני של הפתק רשמתי ג' ד', ופירושן ג' - גניבה ד' - דלות, והכוונה היא: אם תשאו ותתנו באמונה וביושר, תשרה עליכם הברכה במעשי ידיכם ובכל אשר תפנו תצליחו. ואם חלילה תתפתו למעשי גניבה ומרמה - סופכם יהא דלות ועוני.."

מעשה ברבי עקיבא איגר

מסופר על הגאון רבי עקיבא איגר שהוזמן לביתו של חותנו לעתיד שרצה לתהות על קנקנו, ולראות האם הוא חתן ראוי לבתו. ישבו שם תלמידי חכמים מופלגים ששוחחו ביניהם בדברי תורה, ואילו רבי עקיבא איגר ישב שם שותק כאילו אינו יודע מאומה. התאכזב החותן מהחתן המיועד שאינו עילוי כפי שסבר, ושלחו לביתו, אולם רבי עקיבא איגר בקש להישאר באותה העיר. והנה, לאחר שבוע ימים, החל רבי עקיבא לדבר וללמוד והכול נוכחו בידיעותיו המרובות בתורה, בשקדנותו ובגאונותו. כששאלוהו מדוע שתק בביתו של חותנו, הסביר שבאותו הזמן ישב שם תלמיד חכם נוסף שהיה אף הוא מועמד לשידוך אחר, ורבי עקיבא איגר חשש שאם הוא יפגין את ידיעותיו הרבות, הדבר יוריד מערכו של חברו בעיני תלמידי החכמים הנוספים שישבו באותו הבית, והדבר יפגע בו. העדיף רבי עקיבא איגר לבזות עצמו ואולי אף לפגוע בסיכויי להשתדך ובלבד שלא להתכבד בקלון חברו.

עוד מסופר

בתקופת היות רבי עקיבא איגר רב הקהילה בעיר פרידלנד, פרצה שרפה גדולה בעיר והאש הלוהטת כלתה בית אחר בית ללא חמלה. היהודים תושבי העיר

התרוצצו מסביב בניסיון לכבות את האש ולהציל את מה שניתן מתוך הדלקה. רק לאחר מאמצים מרובים שככה הבערה, אולם היה זה לאחר שהספיקה כבר לשרוף רבים מבתי העיר ולהותיר אחריה עיי חרבות.

רב הקהילה, רבי עקיבא איגר, השתדל ככל יכולתו לעזור לאומללים אשר נותרו ללא קורת גג לראשם. תוך זמן קצר נאספו הסכומים הדרושים לבניה מחדש והובאו פועלים שהתחילו לשקם במרץ את ההריסות. ברם, תנאי אחד התנה רבי עקיבא עם בעלי הבתים: שבחזרה הבניה שיעשו עם הפועלים, ייכתב במפורש כי ביום השבת תשבות המלאכה, ותמורת זאת יתנו להם סכום מסוים בעד אותו יום.

כל היהודים קבלו את החלטתו של הרב ללא ערעור וקיימו אותה. רק אחד מהם העז להפר בגלוי את התנאי. היה זה גביר העיר, עשיר ועז פנים, שהחליט כי לא ישעה לדברי הרב, והוא הורה לפועליו להמשיך לבנות גם בשבת, כדי לזרז את הבניה ולהעמיד את הבית על תילו מהר ככל האפשר.

בשבת הראשונה אחרי התחלת הבניה שררו שקט ושלוה בכל העירה. באשמורת הבוקר הלכו היהודים אט אט ובנחת אל בית הכנסת וטליתותיהם על שכמם, כאשר לפתע עלה קול הלמות פטישים באוזניהם.

אחדים מהם חיפשו את מקור הקול, והנה נתגלו לעיניהם פועליו של העשיר עובדים בקצב ובמרץ בבניית הבית כביום חול רגיל.

השמועה הגיעה גם לאזנו של המרא דאתרא רבי עקיבא איגר וחרה לו מאד על חילול השבת בפרהסיה אשר בתוך עירו. מיד שלח לקרוא אליו את העשיר.

השליח שהגיע אל הבית בו התאכסן העשיר עד לבניית ביתו, דפק בדלת. יצא משרתו ושאל לרצונו. "אמור לאדונך, כי רב העיר קורא לו לבוא אליו", בקש השליח.

המשרת נכנס פנימה, וכעבור דקות אחדות שב ותשובת העשיר בפיו: "אדוני עסוק עתה מאד ומצטער הוא על שאינו יכול למלא את בקשת הרב".

השליח חזר אל הרב וספר על חוצפתו של הגביר, הטוען כי עסוק הוא ואין

באפשרותו לבוא. הרב הבלוג והמתין עד למחרת. שוב שלח את שליחו אל הגביר, והפעם היתה התשובה כי הלה ישן ואינו יכול לבוא.

בליל שבת שלאחריו שלח רבי עקיבא איגר את השמש להכריז בכל העיר כרוז אשר כתב בכתב ידו ובה נאמר, כי איסור חמור הוא לבנות ביום השבת, והרב גוזר שמהיום והלאה לא ייעשה כן עוד, ובסיום הכרוז נאמר: "וכל הפורץ גדר ישכנו נחש".

השמש מלא את פקודת הרב והכריז את ההכרזה, אך אותו עשיר לא שת לבו לדבר והמשיך במעשיו הנלוזים. ביום שבת קודש נשא רבי עקיבא איגר דרשה בבית הכנסת ובה דיבר בחום על גודל האיסור של חלול שבת. הוא קרא בקול רם את הכרוז והוסיף אזהרה חמורה באזני הציבור, כי בטוח הוא שכל מי שימרה את פיו ויבנה בשבת - הבית הוא לא יתקיים.

הגביר לגלג על דברי הרב והמשיך להורות לבנאים שיעשו את מלאכתם גם בשבת. תוך זמן קצר נבנה עבורו בית גדול ומפואר יותר מכל שאר בתי העיר. העשיר היה גאה מאד בביתו החדש והנאה, ונכנס לגור בו בשמחה רבה. אולם כעבור זמן מה נפלה פתאום תקרת אחד החדרים והתמוטטה. מיד קרא הגביר למהנדס ממחה שיבדוק את סבת התמוטטות התקרה. הלה בדק היטב את כל הקירות ומצא כי הרקב אחז בכל עצי הבית. "התקרה וכל הקירות רקובים ומתולעים וסכנה היא לשהות בבית הזה", אמר המהנדס, "צאו מכאן מיד ופנו את הבית, כי יש לבנותו מחדש".

השמועה על הפלא הגדול שארע התפרסמה בכל העיר, והכל שחו אודותיו: הלא ביתו של הגביר נבנה מאותם עצי יער אשר מהם בנו את שאר הבתים, אך רק בו שלטה הרימה. "אין זאת, אלא שהתקיימו דברי הצדיק שנאמרו מעומק לבו, כי צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים", אמרו האנשים זה לזה. את בית העשיר היה הכרח לבנות שוב, ולאחר שנבנה, פחד העשיר לגור בו ומכרו לאיש אחר.

פרשת וישב

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף (לז, א) הנה לשון המדרש: אמר רב אחא בשעה שהצדיקים יושבים בשלוח ומבקשים לישב בשלוח בעולם הזה, השטן בא ומקטרג. אמר, לא דיין שהוא מתוקן להם לעולם הבא, אלא שהם מבקשים לישב בשלוח בעולם הזה? תדע לך שהוא כן: יעקב אבינו על ידי שבקש לישב בשלוח בעולם הזה נזדווג לו שטנו של יוסף. וישב יעקב, לא שלותי ולא שקטתי; לא שלותי מעשו ולא שקטתי מלבן ולא נחתי מדינה ויבא רוגז- בא עלי רוגזו של יוסף.

מהמדרש עולה, שלא בכדי לא זכה יעקב לישב בשלוח.

בשביל להגיע לשלווה פיזית, אדם נדרש לעמול רבות. אך עמל רב נדרש גם ובעיקר, בשביל להשיג שלווה רוחנית. אדם שרוצה לישב בשלווה בעולם הבא, לא יכול לישב בשלווה גם בעולם הזה. עליו לעמול ולעבוד, לעבור ייסורים וניסיונות, על מנת שאותה שלווה תהיה מתוקנת לו לעולם הבא. אל לו לאדם לצפות לשלווה רוחנית, בלא שיעמול בשבילה בכל כוחו.

וצריכים אנו לשאול את עצמנו מה ראה יעקב שביקש עתה לישב בשלוח? ננסה בס"ד להשיב ע"פ מה שאמרו ז"ל שהרי ישראל היו צריכים לשהות במצרים כמנין רד"ו (210) שנים, אמנם ה' יתברך הודיע לאברהם אבינו: "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", וזאת מחמת שהקב"ה חישב את הקץ והתחיל לחשוב משנולד יצחק אבינו, ועוד ידוע שקושי השעבוד השלים הזמן, ולכן י"ל שגם יעקב ראה זאת. והנה בודאי שכל התפלות שהתפלל יעקב לא על עצמו התפלל כי יעקב לא דאג בעד עצמו לעוה"ז, כי העולם הזה לא היה נחשב בעיניו רק העיקר שהתפלל על בניו כאומרו: "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותך פן יבא והכני אם על בני".

חשב יעקב שזה הוא מטעם שנשלמה הגלות כי נתקיים מה שהי"ת אמר לאברהם אבינו "ודור רביעי ישובו הנה" ועל זה שלא נשלם הזמן ארבע מאות שנה חשב

שקישוי השעבוד שהיה לו בבית לבן ופגיעת עשיו הרשע השלימו הזמן, לכן "וישב יעקב" – בשלוחה "בארץ מגורי אביו" כי התחילה הגרות עוד מאביו ולכן עתה הוא דור רביעי ויכולים לישוב בשלוחה.

וישב יעקב

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב (לז, א)

ידועה ומפורסמת הגמ' בסנהדרין (קו): "א"ר יוחנן כל מקום שנאמר "וישב" אינו אלא לשון צער. וישב ישראל בשטים מה כתיב ויחל העם לזנות. וישב יעקב מה אירע שם מכירת יוסף. וישב ישראל בארץ מצרים מה כתיב ויקרבו ימי ישראל למות. וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק. וישב ישראל ויהודה לבטח וכתוב ויקם ה' שטן לשלמה". ובמדרש נוסף (ב"ר) מפרש עוד: "וישב ישראל בשיטים" - אין ישיבה בכל מקום אלא קלקלה, שנאמר: "וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק". והכוונה לחטא עבודה זרה וכו'. כי האדם מלא כוחות הדוחפים אותו לפעול ולעשות, ואם אינו מכוון אותם לעליה, הרי הוא יורד. אין מצב ביניים, או עולים או יורדים.

אם אין עשייה חיובית, אם יש בטלה, ממנה תוצאות לקלקלה לחטא ועוון. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון.

בית יעקב אש

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (לז, א)

רש"י ז"ל מפרש לשון הפסוק וישב יעקב וגו' אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני וכשבא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא

את המרגלית ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית. (ד"א וישב יעקב הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף וכתבי והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם.

בן חכם ישמח אב

וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתָנִת פְּסִים (לז, ג)

תרגום אונקלוס מפרש "בן זקונים" "בר חכים" (בן חכם); ולפי זה מלמדנו כאן הכתוב, שיעקב מסר ליוסף את כל התורה שלמד בבית-המדרש של שם ועבר.

מעיר על כך רבנו יעקב בן אשר, "בעל הטורים" אותיות "זקנים" מרמזות לחמשה מששת סדרי המשנה: ז - זרעים; ק - קדשים; נ - נשים; י - "ישועות" (כינוי לסדר נזיקין - שבת ל"א.); מ - מועד (וכאשר כותבים "זקונים" בכתבי מלא, מרמזת הו"ו על השישי בסדרי המשנה, סדר "טהרות"). נמצאנו אפוא למדים בדרך הרמז, שיעקב למד עם יוסף בנו כל התורה כולה...

אהבה שמקלקלת

וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו (לז, ג)

שנינו בגמרא (שבת י.) "לעולם אל ישנה אדם בנו בן הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים".

ומתעוררת לנו השאלה המציקה, הרי ידוע לכל כי קנאה באחים, זה דבר שרגילים בו העולם, ונשאלת השאלה, לכאורה, מדוע יעקב אבינו נתן לזה שיתגלגל כך, והתוצאות היו הרסניות? יתכן שאת הפסוק אפשר לחלק לשני חלקים והביקורת

של חז"ל היא על חלקו השני של הפסוק, על כך שעשה לו כתונת פסים והבליט אותו משאר אחיו. אולם על חלקו הראשון של הפסוק "וישראל אהב את יוסף מכל בניו" אין ביקורת. ואולי לכן כינה הכתוב את יעקב בשם "ישראל" שהוא השם המעולה של יעקב אבינו.

יעקב לא אהב את יוסף יותר מאשר שאר הבנים, אלא בשל היותו בעל כוחות מיוחדים של שליטה ושל יכולתו לאחד את הכוחות השונים במציאות. האות "מ" במלה "מכל בניו" אינה "מ" היתרון אלא "מ" ההשוואה. דווקא בשל אהבתו את כל הבנים ורצונו לראות בהם משפחה מלוכדת נתן ליוסף יחס מיוחד המתאים לאופיו ולכישרונותיו, ורצה לסמל זאת ע"י מתנת כתונת הפסים שהוא לבוש של מלכות, "עליה כתונת פסים כי כן תלבשנה בנות המלך" (שמואל ב' י"ג).

רבי יעקב מדובנא היה רגיל לומר דרשות ומוסרים על כל פרשה ופרשה, כי מכל פרשה לומדים על דרכם של צדיקים שיש לדבוק בה, מול דרכם של רשעים שיש להתרחק ממנה. בפרשת בראשית ניתן ללמוד על אדם הראשון וחוה אמנו מול הנחש, בפרשת נח לומדים על צדקותו של נח מול רשעותם של אנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שהרי נח היה באותן שתי התקופות. בפרשת לך לך לומדים על צדקותו של אברהם אבינו מול ארבעת המלכים. בפרשת וירא לומדים על אברהם מול סדום ועמורה. בפרשת חיי שרה לומדים על אליעזר עבד אברהם שהיה דולה ומשקה מתורת רבו, מול רשעותו של ישמעאל. בפרשת ויצא למדים על צדקותו של יעקב, מול רמאותו של לבן שהחליף את משכורתו מאה פעמים. בפרשת וישלח למדים על התהוות עם ישראל ולידת השבטים, מול רשעותו של עשיו. אבל כשהיה מגיע לפרשת וישב היה אומר שאין לו על מה לדרוש, וכי יספר על מריבת האחים ועל מכירת יוסף? ולמעשה שתיקתו של רבי יעקב בעל המשלים ומניעתו מדרשה ומוסר, היא המוסר הגדול ביותר, ועלינו ללמוד מכאן שמריבה בין אחים היא הדבר הגרוע ביותר שיש, וחובה עלינו להיזהר במאוד מאוד מאפליה ומהעדפה בין אחים.

חלמא טבא

וַיַּחְלֵם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאַחֵיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֹמְתֵי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מְשִׁתְּחִים לִי: וַיְסַפֵּר אֶל אָבִיו וְאֶל אַחֵיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לּוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלֹמְתָ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאַמְךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה: (לז, ט-י)

פרש"י ז"ל: לאחר שספר החלום לאחיו חזר וספרו לאביו בפניהם: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שנאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה (ב"ר) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו, ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל". האור החיים הקדוש זי"ע מחדש שיעקב אבינו סתר דברי החלום באומרו שאין מציאות שישתחוה האבא לבנו, וממילא סתר החלום בפני האחים, ולבבו לא כן יחשוב:

הספורנו מחדש שיעקב אבינו בתוך תוכו ציפה לראות את בנו עולה לגדולה, ואת זאת הרגישו האחים וַיִּקְנְאוּ בּוֹ אַחֵיו. בְּחֶשְׁבֶם שֶׁבִשְׂבִיל מַעֲלָתוֹ אֶצֶל אָבִיו רָם לָבְבוּ לְסַפֵּר כְּאֵלֶּה עַל פְּנֵי אָבִיו. עצם העובדה שיוסף סיפר זאת גם לאביו, משמע שמתחשב מאד בדעתו, ולפיכך וַיִּקְנְאוּ בּוֹ אַחֵיו, ולא הואילה דחיית יעקב אבינו ועקירת חלומו של יוסף, דהרי סוף סוף יעקב אבינו האמין בחלום יוסף כלשון התורה: "וְאָבִיו שָׁמַר" מפרש הספורנו שְׁחָשַׁב שֶׁיְהִי הַחֲלוֹם אֲמִתִּי, וְהִיָּה מִתְאַנֶּה וּמְצַפֶּה שְׁיִתְקַיֵּם, כְּאִמְרָם זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה: בְּכָל אֶדָם מִתְקַנָּא חוּץ מִבְּנֵי וְתַלְמִידוֹ (סנהדרין קה:).

שנאת חינם אמתית

וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֹם (לז, ד)

על פסוק זה העיר פעם הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע: עיקר הצרה כאן היתה, ש"לא יכלו דברו לשלום". שאילו נדברו האחים עם יוסף, היו מוצאים דרך לשיכון השנאה. והוסיף רבי יהונתן: זוהי בעצם הגדולה בכל מחלוקת הפורצת בקרב אנשים, שאין איש נדבר עם רעהו ואין צד אחד מוכן לשמוע ולהבין את דברי

יריבו. שכן במקרים רבים אילו נדברו האנשים זה עם זה, היו נוכחים לדעת שכל המחלוקת ביניהם תלויה על בלימה ויסודותיה הבל וריק...

אמר רבי אחא בר זעירא: מתוך גנותם של שבטים אתה יודע שבחם. להלן - בפרשת אמנון ואבשלום - נאמר: "ולא דיבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב" (שמואל ב, יג, כב); מה שבלב - בלב (אבשלום הסתיר בלבו את שנאתו לאמנון). ברם כאן (באחי יוסף) נאמר: "ולא יכלו דברו לשלום"; מה שבלב - בפה.

עוד נוסף, כי בפרשת מקץ ותחילת ויגש, האחים כלל לא הכירו את יוסף, והרי אחיהם הוא, ונראה להשיב, שהסיבה לכך היא פנימית ועמוקה יותר, מפני שהאחים באמת לא הכירו את יוסף אחיהם מבחינה פנימית, מה הם מידותיו המיוחדות ולמה הוא מיועד בחייו, ולכן, גם שראו אותו עומד מולם לא הצליחו לקלוט כי מדובר באחיהם. יש מהמדרשים שאומרים שבנימין כן "קלט" שזה אחיו, ואכן התקיימה שיחה בינו לבין אחיו בטרם ההתגלות, ודו"ק.

נזיר צדיק

בחז"ל יש התייחסות מורכבת לנזיר הנזיר. יש שרואים בו קדוש, ויש שרואים בו סגפן שלא לצורך. טענה נוספת היא שייכתן שהנזיר יתחרט על נזרו, ונמצא שקורבנו, שמביא בסוף תקופת נזירותו, אינו רצוי. במסגרת הדיון על כך, מביא הגמ' בנזיר (ד). שמבטאת את יחסו של שמעון הצדיק במקרה של נזיר מסוים, שכוונתו ודאי חיובית.

"אמר שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד: פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום, וראיתיו שהוא יפה עיניים וטוב רואי, וקווצותיו סדורות לו תלתלים.

אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך זה הנָאָה?

אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז עלי יצרי וביקש לטורדני מן העולם; אמרתי לו: רשע, למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה? העבודה, שאגלחך לשמים!

מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל! עליך הכתוב אומר (במדבר ו, ב): "אִישׁ... כִּי יִפְּלֵא לְנֹדֵד נֹדֵד לְהִזְיֵר לֵה".

שליחות

וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעַמְקֵי חִבְרוֹן וַיָּבֵא שְׂכָמָה (לז, יד)

רש"י ע"פ המדרש מפרש: מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים: כי גר יהיה זרעך (בר"ר פד יג)

כשיעקב אבינו הטיל על יוסף את שליחותו אל האחים בשכם, היה הדבר ודאי תמוה ליוסף: הלא אבא יודע על היחסים המתוחים ביני לבין אָחִי, מדוע הוא שולח אותי אליהם? אולם, הוא לא שאל שאלות וביצע את השליחות. האמין יוסף כי כל נשמה שיורדת לעולם נושאת איתה שליחות מיוחדת, כל אדם והשליחות שלו עלי אדמות. גם כשיוסף נמכר כעבד למצרים, היה צריך לשאול, מדוע? אך ליוסף הצדיק היה ברור לו שיש כאן שליחות מסויימת, ועל כן אינו מאבד את תקותו-אמונתו. בעבדותו הוא נשאר בן חורין, וגם בבית האסורים הוא נשאר מלך.

רק בפרשת ויגש מתגלה לנו דבר השליחות: "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים!", "כי למחיה שלחני אלקים לפניכם", "וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה" (מה, ה-ח). "שלח לפניכם איש לעבד נמכר יוסף" (תהלים, קה ז). האדם צריך להראות נכונות, והי"ת הוא זה המוביל אותנו בכל דרך, ובאמצעות "ירידה" זכה לגדולה יוסף הצדיק.

הצלה

יקשה לנו מאד, כיצד אחיו חושבים להרוג את אחיהם, והתורה מעידה אשר על לבם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ, וכי לשון "שופך דם האדם וכו' אינו דין לבני נח (דעדיין לא קיבלו התורה), והרי נאמר בגמ' סנהדרין (דף עב:): "והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך אמרה תורה הצל דמו של זה בדמו של זה..", רבנו בחיי עומד על שאלה זו ונצטט את לשונו הזהב: שאמרו במדרש נסעו מזה הסיעו עצמם מן האחוה והלכו לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם. וזהו שאמר ויתנכלו אותו להמיתו, היו מחשבין תחבולות היאך יסבבו לו מיתה ושלא יצטרכו להמיתו

הם עצמם בידיהם. ומזה דרשו רז"ל שאמרו נססה בו את הכלבים. וכן הכלי יקר מחדש שלא נתכוונו להורגו שהרי נאמר ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו. כי רצו להמיתו מרחוק על ידי חץ הממית בטרם יקרב אליהם, מדה כנגד מדה כי הוא שלח בהם חץ (יחזקאל כב ט) אנשי רכיל היו כך למען שפך דם.

בעלי לשון הרע

וַיִּקְחֶהוּ וַיִּשְׁלְכֵהוּ אֶתְּךָ הַבְּרָהּ וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מַיִם: (לז כד)

רש"י ז"ל מביא את הגמרא בשבת (כב:) ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים. מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ע"כ. מדוע התורה "הסתירה" את הנחשים ועקרבים שהיו בתוך הבור, דאם היתה כותבת "אבל נחשים ועקרבים יש בו", יכולים היינו לראות את נס ההצלה של יוסף הצדיק ע"ה ע"י אחיו, דווקא, דהרי כשהיו רואים "נס גלוי", אולי היו מבינים שזה סימן מאת הבורא שחפץ ביקרו של יוסף, האמנם?

רבנו הכלי יקר ס"ל דהאחים כן ידעו, דאם לאו, מנין לחז"ל ידיעה שלאותם שהיו קיימים שם (אחים) לא ידעו על זה? אתמהה, ומתרץ הכלי יקר, דרכו של היצר הרע, בהסתרת הנס, דהרי האחים בודאי שכן ראו את הנחשים והעקרבים שאינם מתקרבים ליוסף, אך מבחינתם זה היה כמעין עונש שמגיע לו בגלל שהביא את דבתם רעה לאביהם, והוא כבעל לשון הרע, ומצינו שבעלי הלשון נדונים בנחשים כמ"ש (במדבר כא ה) וידבר העם בא'להים ובמשה, וכתוב (שם ו) וישלח ה' בהם את הנחשים, יבא הנחש שחטא בלשונו וסיפר לשון הרע על בוראו (שמו"ג יב) ויפרע מבעלי הלשון כפירוש רש"י שם, שהלשון נופל על הלשון, וכתוב (קהלת יא) אם ישוך הנחש בלא לחש ומה יתרון לבעל הלשון. ע"כ, נסתמו עיניהם של האחים לאחר שהוציאו אותו מהבור ומכרו אותו לישמעאלים לא ראו בנס הצלתו מאומה, דהרי ידוע ע"פ הגמ' ברכות (לג.) לגבי העומד בתפילה ונחש כרוך על עקבו, אומרת הגמרא דלא יפסיק, אמר רב ששת: לא שנו אלא נחש, אבל עקרב - פוסק. מיתבי: נפל לגוב אריות אין מעידין עליו שמת, נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים - מעידין עליו שמת!¹¹ ודאי שזה הצלה של יוסף, אך, כפי שביארנו, יצר

☞ הערות "אריגפז" ☞

11 לדינו של יוסף שהובא בנפל לבור עם נחשים ועקרבים, נלע"ד לדמות למה שמצינו בגמ' יבמות (דף קכא.) דין דומה "נפל למים, בין שיש להן סוף בין שאין להן סוף - אשתו אסורה...". ובגמ' - "תנו רבנן: נפל למים, בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף

הרע מסמא עיניו של האדם, על אף שרואה נס ברור.

ידיעת יצחק אבינו

בזמן מכירת יוסף לישמעאלים, המדרש מספר כי יוסף היה בוכה ומשתטח לרגלי אחיו שירחמו עליו ולא ימכרו, אולם הם לא שהו לתחינותיו. ומכאן נובעת השנאת חינם שבעטיה מתו עשרת הרוגי מלכות.

האחים החליטו להטיל חרם, כדי שאף אחד לא יפצה פיו לספר ליעקב על המעשה הנורא. כיון שהיו רק תשעה אחים פרט לראובן, (לחרם צריך עשרה), לכן הם שיתפו עמם את השכינה הקדושה, והחרם הוטל. במשך 22 שנה נסתלקה מיעקב רוח הקודש ולא ידע מה עלה בגורלו של יוסף. יצחק אבינו ידע ברוח הקודש שנכדו חי, אבל בגלל החרם שהשתתפה בו השכינה הקדושה לא היה יכול לגלות לבנו, אמר: "היאך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

"וַיִּבֶךְ אֶתֹּ אָבִיו" (לז, לה), פרש"י: "יצחק בוכה היה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל, שהיה יודע שהוא חי".

עשרה הרוגי מלכות

במעשה עשרה הרוגי מלכות אנו רואים, שאלמלא לימדו לקיסר תורה, לא היו באים לידי כך, וכך מסופר (אוצר המדרשים) פעם אחת היה יושב ועוסק בתורה ומצא הכתוב "וגונב איש ומכרו מות יומת" (שמות כא, טז) שלח אחר רבן שמעון בן גמליאל וחברו ואמר להם מי שגנב איש מבני ישראל והלך ומכרו מה דינו? אמרו לו? חייב מיתה. אמר להם אם כן אתם חייבים מיתה, קבלו על עצמכם דין שמים.

- אשתו אסורה, דברי רבי מאיר; וחכ"א: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת, ושאין להם סוף - אשתו אסורה. היכי דמי מים שיש להם סוף? אמר אביי: כל שעומד ורואה מארבע רוחותיו. ע"כ. ולהלכה נפסק כחכמים! וכן פסק הרמב"ם (פי"ג הל' טז מהל' גירושין) "... ואם נפל למים מקובצים כגון בור או מערה שעומד ורואה כל סביביו ושהה כדי שתצא נפשו ולא עלה מעיד עליו שמת ומשיאין את אשתו". וכן פסק מרן בשלחנו הטהור סי' יז' סעיף לב. ואכמ"ל.

אמרו לו למה? אמר להם בשביל אחי יוסף שמכרו את יוסף שנאמר "וימכרו את יוסף" (לז, כח) וכתוב "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים" (עמוס ב ו) אמרו לו אם אחי יוסף מכרו אחיהם, אנו מה פשענו? למה תהרוג אותנו? אמר להם: אם אחי יוסף היום בחיים הייתי תופשם ועושה בהם דין, עכשיו שאינם בחיים אעשה בכם דין שאתם שקולים כאחי יוסף במכירתו, שלחו את רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול לשמים לדעת אם גזרה מהשמים היא, ומסרו לו ששמעו מאחורי הפרגוד בת קול צווחת ואומרת עשרה מחכמי ישראל מסורין למלכות בגין מכירת יוסף. ע"כ.

ידיעה מראש

וְיִשְׁמַע רְאוּבֵן וַיְצַלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָנוּ נַפְשׁ (לז, כא)

התורה מעידה על ראובן שהציל את יוסף מאחיו, הוציא אותו מהבור ומכר אותו לישמעאלים. ואומרים חז"ל, אילו היה יודע שראובן שכך התורה תעיד עליו היה נושא את יוסף על כתפיו ומחזיר אותו לאביו. גם על אהרן הכהן כתוב, אילו היה יודע שהתורה תעיד עליו "וראך ושמח בלב" היה יוצא לקראת משה בתופים ובמחולות. ולכאורה, מדוע באמת לא יצא כך לקראתו? וכן מדוע באמת ראובן לא הציל את יוסף ולא נשא אותו על כתפיו להחזירו לאביו? אלא, באמת ראובן רצה להחזיר אותו לאביו, אלא שמיד באה אורחת ישמעאלים ומכר להם את יוסף, כמו כן אהרן הכהן רצה לצאת לקראת משה בתופים ובמחולות, אלא שרצה לקבל את פניו בצנעא שלא ירגיש פרעה.

כיצד ידע יעקב שחיה רעה אכלתהו

וַיִּכְרְה וַיֹּאמֶר כְּתַנְתָּ בְנֵי חַיָּה רְעָה אֲכַלְתָּהוּ טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף (לו, לג)

ויקשה לנו דברי יעקב אבינו חיה רעה אכלתהו. שהרי מידתו אמת, כיצד יכל לצאת מפיו דבר שאינו אמת, וגם למה כתבה התורה דבר שאינו אמת? המדרש (ב"ר) מפרש: "נצנצה בו רוח הקודש חיה רעה אכלתהו - זו אשתו של פוטיפר".

ונוסיף עוד רעיון, יעקב אבינו הכיר את הכתנת, ואמר: כתנת בני זו בלי ספק, ואחרי שמצאתם את כתנתו ולא מצאתם את גופו, אין ספק שחיה רעה אכלתהו.

והיא אכלה בשרו ועצמותיו ועזבה כותנתו.

אך בודאי צריכים לשאול כיצד לא מצאו ממנו עצם ולא דבר מכל גופו כלל ועל זה היה אומר עם היות שחיה רעה אכלתהו, איך אפשר שטרוף טורף יוסף? כאילו בבת אחת נטרף ראשו על כרעיו ועל קרבו, שלא נשאר ממנו דבר, האמנם?

נראה לי לפרש הכתוב הזה שיעקב אבינו ע"ה היה מדבר כנגד הכתנת ואומר: כתנת, אין ספק שהיו בנרצח הזה שתי בחינות: בחינה מצד שהוא בני - ובחינה מצד שהוא יוסף כפי שלמותו וחכמתו ומידותיו. ולכן עם היות שבבני חיה רעה אֶכְלָתָהּ - כי לא הספיק זכותי לשמרו, ולכן מצד שהוא בני-אֶכְלָתָהּ חיה רעה. הנה הוא מן הצד שהוא יוסף, ר"ל בשלמות השכל והמעלה - איך יתכן שטרוף טורף יוסף ושלא נדבקה בו ההשגחה האלוקית? זה בלי ספק שאין ראוי להאמינו, ולכן מאן יעקב להאמין במותו של יוסף הצדיק.

ישיבה כפולה

וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל לֶחֶם (לז, כה)

לשון עכוב וקביעות, קבעו עצמם בסעודה: ובמדרש תהלים וישבו לאכול לחם, אמר הקב"ה אתם מכרתם אחיכם מתוך מאכל ומשתה שנאמר וישבו לאכול לחם, הרי בניכם נמכרים בשושן מתוך מאכל ומשתה שנאמר (אסתר א) בשנת שלוש למלכו וגו', והמן בא ולוקח אתכם מתוך מאכל ומשתה שנאמר (שם ג) והמלך והמן ישבו לשתות וגו' (רבנו בחיי).

וכתיב (קהלת י ח) ופֶרֶץ גָּדַר יִשְׁכְּנוּ נְחֹשׁ.

זה הלשון הפורץ שני גדרים אחת של בשר ואחת של עצם ויצא לחוץ לדבר, על כן הגיד לנו הכתוב שהיו בבור נחשים, לומר יבא הנחש שחטא בלשונו על עסקי עריות, כי בעבור שראה את אדם וחוה עסוקים בתשמיש על כן נתאוה לה ויפרע מן יוסף שספר על אחיו איך שהם חשודים על עריות.

חברון חיבור

מובא בחז"ל "וישלחהו מעמק חברון" וכי חברון עמק... אלא מעצה עמוקה של

חבר השוכן בחברון". ומהי עצה עמוקה שהייתה כאן? אלא שמתוך הייסורים של מחלוקת יוסף ואחיו יצאו האחים מחוזקים יותר, ובמקום שבטים יקום עם אחד. וזהו חברון שמחבר את כל ישראל כאחד.

טוהר הפנים

הן מוליכין אותו לקצוות המדבר עמדו מכרוהו בעשרים כסף, לכל אחד מהם שני כסף לקנות מנעלים לרגליהם. וכי תעלה על דעתך שנער יפה כמותו נמכר בעשרים כסף?!

אלא כיון שהושלך לבור מתוך פחד נחשים ועקרבים שבו נשתנה זיו פניו, וברח ממנו דמו ונעשו פניו ירוקות, לפיכך מכרוהו בעשרים כסף בעבור נעלים, אמרו: נחרים בינינו שלא יגיד אחד ממנו ליעקב אבינו.

אמר להם יהודה: ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים אלא בעשרה. מה עשו? שתפו להקב"ה באותו החרם שלא יגיד לאביהם.

כיון שירד ראובן בלילה לאותו הבור להעלותו ולא מצאו קרע את בגדיו ובכה, חזר לאחיו אמר להם: הילד איננו ואני אנה אני בא!

הגידו לו את המעשה ואת החרם ושתק, ואף הקדוש ברוך הוא, אף על פי שכתוב בו: מגיד דבריו ליעקב (תהלים קמז), דבר זה לא הגיד מפני החרם, לפיכך אמר יעקב: טרף טורף יוסף.

ר' מנא אומר: במכירת יוסף לקו השבטים ולא נתכפר להם עוונם עד שמתו, ועליהם הכתוב אומר: אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותון (ישעיה כב), ולפיכך בא רעב בארץ כנען שבע שנים, וירדו אחי יוסף עשרה לשבור בר ממצרים ומצאו יוסף חי והתירו את החרם, ושמע יעקב שהוא חי.

וכתיב בו: ותחי רוח יעקב אביהם. וכי מתה הייתה?! אלא שחייתה מן החרם ושרתה בו רוח הקודש שנסתלקה הימנו.

מעשה האחים

המפרשים שואלים כיצד יתכן ששבטי י'ה יעשו מעשה כזה, שיקחו את אחיהם הקטן וימכרו אותו לעבד?

ואומר "הכלי חמדה": "ראו מעשה ונזכרו המעשה". באמת כל כוונת האחים היתה לשם שמים. הם ראו מה מתרחש בין יעקב ליוסף, ונזכרו מה עשה הסבא אברהם אבינו. לאברהם היו שני בנים: יצחק וישמעאל. הבן הנבחר יצחק ממשיך את השושלת ולו ניתנה הירושה הגשמית והרוחנית, ואילו ישמעאל ובני השפחות קיבלו רק מתנות. חששו האחים שאותו הדבר יחזור על עצמו עם יעקב ויוסף, מכל האחים יבחר יוסף להמשיך, והם יודחו מן הירושה הגשמית והרוחנית.

והיו מספר סימנים לחשש שלהם: יעקב אהב את יוסף, ועשה לו כתונת פסים. יוסף הביא את דיבת האחים לפני אביו כדי למצוא חן בעיניו, ויוסף חלם חלומות גדלות ומלוכה. יעקב העביר את תורתו ליוסף, ואילו את האחים שלח לרעות צאן.

יחי ראובן ואל ימות

ראובן עשה את עצמו משתתף עם אחיו במזימתם, בכדי להציל את יוסף מידם.

הוא לא היה שם בעת שיוסף נמכר לעבד בעשרים כסף, כי כל האחים היו משמשים את אביהם בכל יום, כל אחד בתורו. אותו יום של ראובן היה, לכן רצה שביום השימוש שלו לא יאבד יוסף, והוא שב אל הבור וגילה שיוסף איננו, אפילו מת איננו. ואז שב אל אחיו.

ראובן לא ידע כלל על מכירת יוסף, כי השכינה לא נתגלתה לו עד אותו זמן שיוסף התוודע אל אחיו במצרים.

ועל כך שראובן הציל את יוסף והשתדל להשאירו בחיים, גרם למשה רבנו לברכו בברכת: "יחי ראובן ואל ימות", כיוון שדאג מאוד ליוסף אחיו שישאר בחיים. (מדרש חזקיה)

עשרה שבטים

הפסוק מדגיש "על שלשה פשעי ישראל", ואינו כולל את יהודה, שהרי על יהודה נאמרה שם לפני כן נבואה נפרדת, "על שלשה פשעי יהודה ועל ארבעה לא אשיבנו", ולא נזכר שם מאומה ממכירת יוסף.

והדבר תמוה, וכי מכירת יוסף שייכת דוקא לעשרת השבטים? והרי אדרבא עיקר הגורם למכירה היה יהודה, שאמר: "מה בצע כי נהרג את אחינו וכסנו את דמו לכו נמכרנו לישמעאלים". ולמה מאשים דוקא את ישראל ולא את יהודה?

משיב על כך הגר"י אייבשיץ, שסיבת השנאה ליוסף היתה בעיקר, מפני שחשבו שהוא מנסה לשלוט ולמלוך עליהם, ובכך הוא חולק על מלכות בית יהודה, מכיוון שידעו שהמלוכה מובטחת ליהודה, ומטעם זה התנצל יהודה יותר מכל אחיו. אך לאחר חלוקת מלכות בית דוד והמלכת ירבעם בן נבט התבטלה הטענה שהם שונאים את יוסף בגלל שמרד במלכותו של יהודה, שהרי גם הם עשו כן. אך שבט יהודה נשאר במצבו הקודם, והזכות עומדת לו להצטדק.

הכרת הטוב

הנה התורה הקדושה מתארת לנו את הצלת יוסף ע"י אחיו ראובן כנאמר במקרא (לז כא-כב) "וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן, וַיִּצְלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹו נַפְשׁ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רְאוּבֵן, אֵל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וַיֵּד אֶל תִּשְׁלַחוּ בּוֹ לְמַעַן הִצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל אָבִיו".

ולכאורה יקשה לנו, מדוע ראובן היה הראשון שלחם בכל עוז לטובת הצלת אחיו יוסף, והרי מה אכפת לו, הרי האדם היחיד שטוען לכתרו (הבכורה, מלכות) זה יוסף, (שאר הבכורים היו בני השפחות) בפרט בשני חלומותיו (שם ז) "וְהָיָה אֲנִינְחוּ מֵאֲלֵמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהָיָה קִמָּה אֲלֵמֵתִי וְגַם נִצְבָה וְהָיָה תִּסְבִּינָה אֲלֵמֵתִיכֶם וְהַשְׁתַּחֲוִין לְאֵלֵמֵתִי". וכן בחלום השני (פס' ט) "וְהָיָה הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי". ועוד המדרש (בר"ר פר' פז) מספר על יוסף הצדיק ששוחח עם אשת פוטיפר שטען נגדה שהבכורה ניטלה מראובן וניתנה לו, וכיצד הוא ישמע לה וכו' ובכך אדחה מבכורת, היינו שיוסף הבין שהוא הבכור ולא ראובן.

משמע מכאן שלראובן היה נוח שיוסף לא יהיה "קיים" ובכך תוחזר בכורתו לו, וכאמור.

ובמכירה עצמה של יוסף לישמעאלים ע"י האחים ראובן לא השתתף כלל עם אחיו כמובא ברש"י "עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו" כמובא בפסוק (לה, כב) "וְיְהִי בְשֹׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלֵהָ פִילְגֶשׁ אֲבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל", ואיתא בגמ' בשבת (דף נה:): "מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה". [אף אמנם, שלא ישמע חלילה שראובן חטא, והרי הגמ' בהמשך מגדירה את ראובן "מוצל אותו צדיק (ראובן) מאותו עון, ולא בא מעשה זה לידו", ועוד מדרש אגדה (בראשית פרק לה) "חס ושלום שנגע בה"]. עוד מובא בספרי (דברים פיקא לא) שראובן שב בתשובה שלמה והרי נתקבלה וז"ל: "ויהיו בני יעקב שנים עשר, והלא בידוע ששנים עשר הם אלא שנתבשר מפי הקדוש ברוך הוא שעשה ראובן תשובה ללמדך שהיה ראובן מתענה כל ימיו", דהיינו בזכות התשובה זכה ראובן לצאת מהעוון שהיה על מצחו.

ועוד במדרש (במ"ד פר' יג) "והפסיק הענין שהניח שם פרשה לומר שנתרחק ולכך אותה פרשה פתוחה אע"פ שנתרחק ידיו של הקב"ה פתוחות לקבל שבים ובשביל שביקש שני מעשים טובים הצלת יוסף והתשובה נעשה שלם עמהם שנכנס במנינם הה"ד אחריו ויהיו בני יעקב י"ב על אלו ב' המעשים שעשה ראובן מצא משה פתח להתפלל על ראובן שלא יהא חסר מאחיו".

ראובן עצמו היה מיצר ודואג על כך שאולי לא יזכה להיות בחשן המשפט שעל חזהו של הכהן הגדול¹² וזאת מחמת עונו, לכאורה. ולזה דאג ולכן ישב בשקו ובתעניתו. וכשבא אחיו יוסף ואמר לו את חלומותיו "וְהִנֵּה אֲנִי חֹנֵן מְאֹלָמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמְתִי וְגַם נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְבְּיָנָה אֲלֵמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֲלֵמְתִי". וכן בחלום השני (פס' ט) "וְהִנֵּה הַשָּׁמַשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוּוּ לִי". הבין היטב שהעוון כופר לו דהרי הוא בין אחד עשר האחים שהשתחוו ליוסף, ובחלום יוסף "ראובן קיים", ולכן ראובן לחם בכל עוז ובמשנה תוקף למען הציל את יוסף, ראובן רצה להשיב את "הכרת הטוב" שהואיל יוסף

☪ הערות "אריגפז" ☪

12 כמו אצל יוסף כמובא בגמ' סוטה (לו:): באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו: יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, צונך שימחה שמך מביניהם

לומר לו בחלומו. ודו"ק.

עוד נוסיף על ראובן הצדיק, הנה שלמה המלך בשיר השירים (פרק ז) "הדודאים נתנו ריח" - זה ראובן שהציל את יוסף, "ועל פתחינו כל מגדים" - זה נר חנוכה" (ילקוט ראובני זיצא). כידוע שהדרשנים עמלו לפענח את הקשר בין ראובן ונר חנוכה. ונראה לומר שראובן רצה בשלמות ביתו של יעקב והסמל לכך הם הדודאים שהביא לאמו, שהפכו להיות אות חרוט על דגלו של ראובן במדבר, לפי המפרשים מטרת הבאת הדודאים היתה להגביר את פריון ההולדה של אמו, שאמו זכתה שיעקב בא אליה כמוכח בפסוק (בראשית ל טז) "וַיְבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּ וַתֵּצֵא לָאָה לְקַרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תְּבֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוֹדָאֵי בְנֵי, לכאורה ראובן כבן היה צריך להיות מעוניין מבחינתו האישית שלא יהיו לה עוד ילדים שיקחו מחלקו בירושה, אעפ"כ עשה זאת מפני כבודה של אמו שהרגישה את עצמה שנואה לעומת אחותה האהובה, וחששה שתדחה מנחלת הבית להיות כשפחה, וע"י שירבו בניה תהפוך להיות "עקרת בית" - עיקרו של בית יעקב. וזה מסביר מדוע אחרי מות רחל, כאשר יעקב בחר באהל בלהה הלך ובלבל יצועי אביו כאמור לעיל, מקנאת אמו שנדחתה להיות פחות משפחת רחל. אמנם מיד אח"כ הרגיש שהגדיש את הסאה, ופגע ביעקב, היה ראשון לפתוח בתשובה על כך בשק ותענית, ונראה ש"כתשובת המשקל", עשה מעשה בכיוון הפוך וביקש להציל את יוסף להשיבו אל אביו, למרות שידע שע"י זה הוא מסכן את מעמדו כככור, העיקר להשיב את שלום הבית, ועל שם מעשיו נקרא ראובן - "ראו מה בין בני לבן חמי", שלא נטר ליוסף על שלקח הבכורה ממנו. וזהו "הדודאים נתנו ריח" - הריח מסמל מעשה שעושה רושם כריח מופץ למרחוק בדומה לבעלי תשובה שהעיזו לשנות דרך, כמו שדרשו חז"ל: "וירח את בגדיו" - ריח בוגדיו, אלו בעלי תשובה, שהיו בוגדים וכשחזרו בתשובה נותנים ריח שעושה רושם. וכן צדיקים גמורים שהתגברו על יצרם, וריחם נודף למרחוק. כמו שדרש רבא: "הדודאים נתנו ריח" - אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא" (עירובין כא:) עתה אחרי שנבנה הבית של יעקב בשלמות בזכות ראובן, שדודאיו נתנו ריח טוב, ונתברר שכוונתו הייתה לטובה להעמיד את בית יעקב בשלמות, בא שלב שני: "על פתחינו כל מגדים" להאיר את הבית בנר מצווה ותורה אור, שיתן את פרותיו הטובים, מגדים מתקתקים ערבים לחיך.

ניסיון הבור

והבור ריק אין בו מים - ראובן אומר לאחיו "אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבר הזה אשר במדבר". ראובן הורה להם באצבעו על הבור. ואומרים חז"ל (שבת כב.): "אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום, מאי דכתיב 'והבור רק אין בו מים', ממשמע שנא' והבור ריק, איני יודע שאין בו מים? אלא מה ת"ל אין בו מים - מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו".

ויש לשאול, וכי ראובן לא ראה שיש בבור נחשים ועקרבים? אלא יש מי שאומר, לא הנחש ולא העקרב ממיתים, אלא החטא ממית, ואמר ראובן בואו ונראה אם דיבר יוסף לשון הרע על האחים או לא, שאם הוא דיבר, הוא ראוי להיענש והנחשים והעקרבים יפגעו בו, ואם לאו - אז לאו.

וי"א שהרי אנו מתפללים אל תביאנו לידי ניסיון, ואין לנסות ולבדוק את האמת בדרך זו. ועוד כתוב "וישליכו אותו הברה", הנפילה לבור והדריכה על הנחשים והעקרבים גורמת להם לכעוס יותר. אבל הטעם הפשוט, שהבור היה עומקו למעלה מעשרים אמה, ולכן לא ראה אותם ראובן.

האיש

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲהָ בְּשָׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ אֶת אִישׁ לֵאמֹר, מַה תִּבְקֹשׁ וַיֹּאמֶר, אֶת אַחִי אֲנֹכִי מִבְּקֹשׁ הַגִּידָה נָא לִי, אֵיפֹה הֵם רְעִים וַיֹּאמֶר אֶת אִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָּה דַתְּיָנָה (לז, טו-יז).

פסוקים אלו נותנים לנו לחשוב, מה התורה רוצה חפצה לומר לנו בנושא ההדרכה וכיון הדרך שביקש יוסף מאותו האיש, מה החשיבות בעבורנו בתעייה זו של יוסף בדרכו? מה באה היא ללמדנו? מדוע נשלפה דווקא היא משלל ההתרחשויות שבדרך? מיהו האיש המסתורי, המנחה אותו? ובכן, מסביר מדרש תנחומא, ה"איש" בקטע זה הוא: "המלאך גבריאל" (הובא ברש"י שם).

ושוב נשאל, מה מטרת תיאור התעיה בשדות היא: הרמב"ן ז"ל מפרש וז"ל: "ויאריך הכתוב בזה... להודיענו, כי הגזירה אמת והחריצות שקר. כי זימן לו הקב"ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו בידם (לידי האחים). ולזה נתכוונו רבותינו באמרם, כי

האישים האלה מלאכים. שלא על חינם היה כל הסיפור הזה, אלא להודיענו, כי (משלי יט, כא): עצת ה' היא תקום". ע"כ. ה' יתברך שולח מלאך אשר יוביל את יוסף שלא מדעתו למצרים, אל הגשמת מטרות ההשגחה העליונה שצוינו לעיל, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כ"א).

שלוחי מצוה

ידוע ע"פ הגמ' (קידושין לט: פסחים ת. יומא יא.) ששלוחי מצוה אינם נזוקין, וכיצד יוסף הצדיק ניזוק מכך שקיים מצות כיבוד אב ובעטיה של השליחות נעשה לו מה שנעשה, ונמכר למצרים וכו', וננסה בס"ד לבאר זאת ע"פ הגמ' שם, "היכא דשכיח היזיקא שאני" - במקום שהיזק מצוי בו אף שלוחי מצווה יכולים להינזק. יש גם הסתכלות נוספת שמופיעה בברכות (ה.) "תלה ולא מצא - בידוע שיסורין של אהבה הם, שנאמר: כי את אשר יאהב ה' יוכיח" - כלומר, אדם, שבאים עליו ייסורים, ומפשפש במעשיו ולא מצא שום סיבה לכך, אומרים לנו חז"ל שאלו הם ייסורים הבאים מאהבת הקב"ה אותו.

יוסף הצדיק הינו שליח מצוה של אביו, אביו שלחו למטרה אחת "לך נא ראה את שלום אחיך וגו' והשבני דבר", יוסף מגיע ולא מצאם, עד "וימצאהו איש והנה תעה בשדה", היה על יוסף לשוב על עקבותיו מאחר ולא מצאם, אך מסובב כל הסיבות חפץ שיוסף ירד מצרימה, משמע "היכא דשכיח היזיקא שאני" - במקום שהיזק מצוי בו אף שלוחי מצווה יכולים להינזק. אף כאן, יוסף ניזוק, ברצות ה' שירד למצרים, וכאמור.

ראובן ויהודה

חז"ל משבחים את ראובן שרצה להציל את יוסף אע"פ שלא הצליח לגמרי בכך, ולעומת זאת מגנים את יהודה שפעל ואף עשה להצילו ממות, ולמוכרו לישמעאלים. כפי שאמר "מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו. לכו ונמכרנו לישמעאלים וגו'". וכך אמרו בגמ' (סנהדרין ו:): "מה בצע כי נהרוג את אחינו - כל המברך את יהודה הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר בוצע ברך נאץ ה'". בצוע - היא עשית פשרה, ובמקרה זה הפשרה היא מגונה, כי אם יוסף אינו אשם ויש להצילו, מדוע לא השפיע על האחים להשיבו אל אביו, והרי אנו רואים שדבריו

היו נשמעים לאחיו.

מי גרם לראובן שיודה יהודה מובא בגמ' (בבא קמא צב:) "אמר רבי יונתן, מאי דכתיב: (דברים לג) יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר, וזאת ליהודה? כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון, עד שבא משה ובקש רחמים, אמר לפניו: רבוננו של עולם, מי גרם לראובן שיודה? יהודה, מיד שמע ה' קול יהודה! על איבריה לשפא; לא הוּו קא מסקי למתיבתא דרקיעא, ואל עמו תביאנו; לא הוּו ידע מאי קאמרי רבנן ולמשקל ומיטרח בהדי רבנן, ידיו רב לו; לא הוּו סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא, ועזר מצריו תהיה".

נראה לומר שהחסרון בתשובתו של ראובן הייתה שהוא עצמו בקש להציל את יוסף, אבל לא היה לו האומץ המספיק כדי לומר דבריו לאחיו ולהשפיע עליהם להצילו, ואלולא זה לא היה נמכר לישמעאלים. ורק אחרי שיהודה הודה בפרהסיא למד ממנו גם ראובן להודות ברבים, כגון כאשר אמר לאחיו "ויאמר ראובן הלא אמרתי לכם אל תחטאו בילד וגם דמו הנה נדרש", וכן כאשר היה מוכן לערוב על בנימין (ואמר "את שני בני תמית"). ואפשר שמעשהו של יהודה הכשיר את הקרקע לחזרה בתשובה של כל האחים ממכירת יוסף. ואמרו חז"ל במה זכה יהודה למלכות? ש"הודה", היינו שהודה ברב ים והשפיע על האחים לחזור בתשובה, וזה עניין של מלכות- היכולת להנהיג ולהשפיע על אחרים. והנה בעקבות קללת צדיק שאמר יהודה "וחטאתי לאבי כל הימים", שאפילו על חנם היא באה, (אעפ"כ דנדוד חטא היה כאן, בעניין מכירת יוסף שגרמה כל זאת), ומשה בקש רחמים עליו שיכניסוהו למתיבתא דרקיעא, ושדבריו ישמעו ויתקבלו "ועזר מצריו תהיה", היינו שיקבל שוב את כח המנהיגות והלכה תהיה כמותו בכל מקום.

"וזאת ליהודה" שהשפיע על ראובן לחזור בתשובה, ואף גרם שראובן יהיה "בכור לתשובה", היינו משפיע על אחיו. (הרב לבנון).

חשד

יעקב אבינו ע"ה חשד בבניו שהם הרגו את יוסף, מחמת שהם לא הזכירו את יוסף, באומרם: מִצְאָנוּ הִכְרָ נָא הַכְּתָנִת בְּנֶךְ הוּא אִם לֹא: לא הזכירו כלל את יוסף את "בנך היא", מרוב שנאתם הרבה ליוסף הצדיק, יעקב אבינו, זוכר את הכתנת: וַיִּכְיֶה וַיֹּאמֶר כְּתָנִת בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֶכְלָתָהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף: (לז לב-לג).

מובא בחידושי הגרי"ז (סימן סב) קושיא מה הועילו בזה שאמרו ליעקב חיה רעה אכלתהו, הלא צערו של יעקב לא יופחת בזה, והנראה שזאת ידעו שאם לא יטכסו עצה, יחשוד יעקב אותם שהם הרגוהו ואז צערו של יעקב יהיה יותר גדול במה שהם הרגוהו, ממה שיוסף נהרג ודו"ק.

מידה כנגד מידה

וְהָיָא שְׁלַחָה אֶל חַמֵּיהָ לְאָמַר וְגו' וְתֹאמַר, הֲכָר נָא לְמִי הַחֲתָמָת וְהַפְתִּילִים וְהַמְטָה, הָאֵלֶּה וְגו' וַיִּכַּר יְהוּדָה, וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמְּנִי (כה, כו). וכתוב שם: "וישלחו את כתנת הפסים... ויאמרו: זאת מצאנו הכר נא הכתנת בנך היא אם לא ויכירה ויאמר כתנת בני" (לב, לג).

חז"ל הורונו שהמילה "הכר נא" שהוזכרה פעמיים, פעם יהודה אומר ליעקב, ופעם תמר אומרת ליהודה, יש בה את המידה כנגד מידה, על פי עצתו של יהודה (לז, כו) נמכר יוסף, וכדי להעלים את הדבר לקחו יהודה ואחיו את כתנת יוסף וישחטו שער יעזים ויטבלו את הכתנת בדם, וישלחוהו אל אביהם ויאמרו... הכר נא... מתוך עיצבון נורא, מתוך מפח נפש מאין כמוהו הביט אביהם הזקן בכתנת ויכירה ויאמר כתנת בני.

על העיצבון הזה שהעציב את יעקב נפרע יהודה, שיעץ עצת המכירה, מידה כנגד מידה.

ולכאורה יקשה לנו, הרי התוצאה של יהודה ידועה, שזכה שנולדו שני בנים פרץ וזרח, שמפרץ יבוא לישראל הגואל, ואילו אצל יוסף, הרי נמכר לעבד, התוצאות אינן זהות, אמנם יוסף הצדיק הגיע למלכות בסוף, אך הקושי בתחילה, מרדף של אשת פוטיפר, ישיבתו בבית כלא, "האם זה לחינם".

יוסף הצדיק מסמל את עם ישראל, על מנת שנזכה לגאולה צריכים אנו לחוש בהכרת הבורא כדוגמת "הכר נא", ההכרות בבורא היא המנוף לגאולה, ואף כאן ביהודה, אמנם נראה לכאורה שנולדו לו שני בנים מתמר, אך עדיין קשה, מה הסביבה מדברת עליו, שר ושופט כך מתנהג, אף כאן, הגאולה היא מגיעה בצורה איטית, גם שם נהיה זקוקים ל"הכר נא", שזה מלך המשיח, שיבוא במהרה ויגאלנו.

כתנת פסים

כתנת פסים על שם 4 צרות שהיו ליוסף הצדיק

פ - פוטיפר, ס - סוחרים, י - ישמעאלים מ - מדיינים,

יעקב אבינו מסר ליוסף הצדיק את סוד כ"ב אותיות.

הקבלה בין יעקב ליוסף

יעקב ויוסף שניהם היו צדיקים גמורים ושניהם היו דומים זה לזה. אתיאי כההיא דאמר ר' שמואל בר נחמני 'אלה תולדות יעקב יוסף' (בראשית לז). לא היה צריך קרייה למימר אלא 'אלה תולדות יעקב ראובן', למה נאמר אלה תולדות יעקב יוסף? ללמדך שהיה יוסף דומה לאביו בכל דבר - מה יעקב נולד מהול אף יוסף נולד מהול, מה זה היתה אמו עקרה אף זה היתה אמו עקרה, מה זה נתקשית אמו מצער עיבורה אף זה נתקשית אמו בשעת הלידה, מה זה ילדה אמו שנים אף זה ילדה אמו שנים, מה זה אחיו מבקש להרגו אף זה אחיו מבקשים להרגו, זה אחיו שונא אותו וזה גם כן, זה רועה וזה רועה, זה נשטם וזה נשטם, זה נגנב ב' פעמים 'גנובתי יום וגנובתי לילה' (שם לא) וזה נגנב שתי פעמים כי גנב גנבתי וגו' (שם מ), זה נתברך בי' ברכות וזה נתברך בי' ברכות, זה יוצא חוצה לארץ וזה יצא חוצה לארץ, זה נשא אשה בחוצה לארץ וזה נשא אשה בחוצה לארץ, זה הוליד בנים בחוצה לארץ וזה הוליד בנים בחוצה לארץ, זה נתגדל על ידי חלום וזה נתגדל על ידי חלום, זה נתברך בית חמיו בשבילו וזה נתברך בית חמיו בשבילו, זה ירד למצרים וזה ירד למצרים, זה כלה את הרעב וזה כלה את הרעב, זה השביע בנו וזה השביע אחיו, זה מת במצרים וזה מת במצרים, זה נחנט וזה נחנט, זה עלו עצמותיו וזה עלו עצמותיו, הא לפי שהיה יוסף דומה לאביו לכך נאמר 'אלה תולדות יעקב יוסף' ולכך נאמר "שניהם מלאים וגו'" על יעקב ויוסף. (מדרש רבה במדבר פרשה יד פסקה ה)

יהודה

וַיֵּרָא שָׁם יְהוּדָה בֵּת אִישׁ כְּנַעֲנִי (לח, ב)

איש כנעני, היינו איש סוחר ולקחה וגיירה ונשא אותה לאשה מאחר שהזהיר אברהם ליצחק ויצחק ליעקב שלא לקחת אשה מבנות הכנעני לא מסתבר שיהודה עבר על דבריהם ומפני שהיה אדם חשוב רצה יהודה לקחת את בתו.

וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינָיו ה' וַיִּמְתְּהוּ, ה' (לח, ז) המדרש אומר וחסאו היה שהוציא זרע לבטלה, שהיה פורש ממנה בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר, שלא רצה שיוכחש יופיה ולכן היה ראוי למות לפני זמנו.

צניעות תחילה

וַיֵּרָאָה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבָהּ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָהּ, פְּנֵיהָ (לח, טו)

יהודה ראה את תמר בעמדה באמצע הדרך, ולא הכירה שכיסתה פניה. ואמרו רבותינו שהיתה צנועה מאד בבית חמיה, שמעולם לא גילתה פניה, לפיכך לא חשדה. וכן כל אשה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאים ממנה מלכים ונביאים כפי שיצאו מתמר דוד המלך וישעיה הנביא. ואילו הנשים המעייזות ואינן מתביישות לעמוד בפני חמיהן בזרועות מגולות וחזה פתוח, בודאי שנואות הן בעיני אלקים ואדם.

מוסר יהודה

ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעת (לט, כו).

בפסוק זה ניתן ללמוד שלושה דברים:

הלבנת פנים שאומר הרשב"י טוב לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ושלא ילבין פני חברו ברבים.

את מידת הבושה עד כמה שהתביש יהודה שהיה מספיק חזק להודות על טעותו.

את מידת התוכחה שתמר הוכיחה את יהודה בחוכמה.

הלבנת פנים

היא מוצאת, והיא שלחה אל חמיה לאמר, לאיש אשר אלה לו, אנכי הרה...", דרשו רבותינו "נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, ואל ילבין פני חברו", ונלמד זאת מתמר שנאמר "היא מוצאת..." ופירש"י: ואילו בהדיא (בפירוש) לא אמרה: "אלו הסימנים של יהודה ולו אני הרה", אלא, אמרה: "לאיש אשר אלה לו, אנכי הרה". אם יודה - יודה, ואם לאו - אשרף ולא אלבין פניו". והנה במעשה של תמר, יהודה בעצמו הוא שבא לחייבה, ולדון אותה בשריפה, ולהטיל עליה ועל בית אביה אות קלון לדורות עולם. גם כל שאיפותיה וחזיונותיה שיצאו ממנה מלכים וגואלים 13 היו עולים בתוהו. ובכל זאת ויתרה על חייה ועל כבודה ועל כל עתיד דורותיה והפקירה עצמה ואת עובריה לשריפה, ולבד שלא להלבין את פניו של יהודה. מכאן שעל האדם לא רק שיפיל עצמו לכבשן האש, כדי שלא להלבין את הזולת, אלא גם אם יקבל עליו ועל בני ביתו אות קלון עולם אל ילבין פני חברו.

מסופר על הגאון רבי דוד בכר זצ"ל שחי בתורכיה והיה מגדולי החכמים בדורו, והנה באחד מנישואי בניו התקיימה החתונה בעיר רחוקה ממקום מגוריו. יצא לדרך עם עגלה רתומה לסוסים, תוך כדי נסיעה הביט הרב בשעונו וראה ששעת החופה קרובה, והדרך עדיין רחוקה, הצטער בליבו על שיצטרכו האורחים לחכות לו. העגלון החל מצליף בסוסיו ומזרזם בכל יכולתו, אבל ללא הועיל, הנסיעה מתנהלת בעצלתיים, פקעה סבלנותו של הרב והוא פלט לעבר העגלון ואמר לו: וכי אין באפשרותך לזרז יותר את הסוסים? לאחר שהגיעו למקום החתונה, נערכה מיד החופה, ומיד אחר סיום החופה שאל הרב: היכן העגלון, כאשר התברר לו שהעגלון עזב בינתיים את המקום ויצא לדרכו. מיד הזדרז ושכר עגלה אחרת לרדוף אחריו, רק לאחר כמה שעות נמצא העגלון, ירד הרב מעגלתו ופנה אל העגלון שהביאו לחתונה בבקשת סליחה על שהעליב אותו. אלא שהעגלון סירב למחול לו, המשיך הרב להתחנן ולבקש את סליחתו בכל מחיר, עד שאמר העגלון: אני אתפייס עמך בתנאי שהרב ייתן לי מחצית מהעולם הבא שלו. הרב

☞ הערות "אריג פז" ☞

13 שנצנצה בה רוח הקודש שהיא תוציא מלכים וסנהדרין, ומלך המשיח, והייתה מטפחת על כרסה ואומרת מלכים אני מעוברת גואלים אני מעוברת

לא היסס והשיב לו מיד: אני נותן לך מחצית מעולם הבא שלי ועתה מחול לי, ומחל לו, כאשר נשאל הרב איך היה מוכן למחול על מחצית עולם הבא שלו, השיב: הרי אם העגלון לא היה מוחל לי, לא היה לי עולם הבא כלל, ועכשיו שמחל לי הרווחתי לכל הפחות מחצית עולם הבא.

יוסף בבית פוטיפר

ויהי כאשר קרבו הישמעאלים עד לפני גבול מצרים ויפגשום ארבעה אנשים מבני מדן בן אברהם. ויאמרו אליהם הישמעאלים הנה יש לנו עבד יפה תאר ונכון דבר למכור! התבוננו אליו אולי יישר בעיניכם וקניתם אותו מידינו. ויראו המדנים את יוסף והנה הוא נער נחמד עד מאד ויאמרו אל הישמעאלים מה תקחו מידינו והיה הנער העבד לנו? ויענהו הישמעאלים לאמר תשעת שקלים תנו לנו וקחו לכם את הנער העבד. ויתנו המדנים את הכסף ויקחו את יוסף וילכו להם. וישמחו הישמעאלים כי מכרו את יוסף וירדו מצרימה. ויודע למדינים כי חפץ פוטיפר סריס פרעה לקנות לו עבד יפה וחכם אשר ישרתהו ואשר ימשול בכל אשר לו ויקחו את יוסף ויביאהו אל פוטיפר ויאמרו קנה לך את העבד הזה, כי יפה תואר הוא ומהיר במלאכתו. וישגיח אליו פוטיפר וישתאה אל מראה יוסף הנחמד ואמר הכזה ימכר ממכרת עבד? היום רבו הגונבים בני חורים למכרם לעבדים והיה אני אקנה אותו מיזכם ובא אבי הנער ולקח אותו ממני בחזקה לכן לא אקנה את העבד עד אם הבאתם אלי את האנשים אשר מכרוהו לכם. וילכו המדנים ויבקשו את הישמעאלים במצרים וימצאום ויביאום אל פוטיפר ויאמר פוטיפר איפה לקחתם את העבד הזה? ויענוהו הישמעאלים קנה קנינו אותו מידי מדינים סוחרים! וישמע פוטיפר את דבריהם ויקן את יוסף מידי המדנים בעשרים שקל כסף. ויהי יוסף בבית פוטיפר וישרתהו ויוסף אמר בלבו עתה אחדלה מלבכות ושמעתי בקול אדוני ועשיתי את עבודתי בלב שלם ובנפש חפצה אולי ירא ה' את עניי ואת יגיע כפי ורחם עלי והושיעני ויעבוד יוסף את פוטיפר בכל לבו ותהינה אזניו קשובות לכל דבריו ולא סר מהם ימין ושמאל. וישם יוסף על לבו אשר לא ישכח את הלקח הטוב אשר נתן לו יעקב אביו והיה מידי בואו לעשות את עבודת אדוניו והתפלל אל ה' לאמר אדון כל העולמים היה נא אתה מגן לי כי כך בטחתי נתתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני וככלותו להתפלל ושנה את הדברים הטובים אשר למדו יעקב אביו. ככה יעשה יוסף כל

הימים.

ויהי כהיום הזה ויוסף עושה את עבודתו בבית אדוניו, וירא פוטיפר והנה שפתי נעות וקולו לא ישמע ויחשבהו למכשף. ויאמר פוטיפר הגידה נא מדוע נעות שפתיך תמיד בעשותך מלאכה? ויען יוסף ויאמר מתפלל אנכי אל א'להי לאמר אנא, ה' תנני נא לחן ולחסד לפני פוטיפר אדוני ויאמר פוטיפר הראני נא את א'להיך אשר אתה מתפלל אליו ויאמר יוסף יפקח נא אדוני את עיניו והביט השמימה אל השמש ויעש פוטיפר כדברי יוסף וישם את עיניו להביט אותה ולא יכול ויאמר יוסף הן אל אחד ממעשי א'להי הביט אדוני ולא יכול ואיככה יוכל וראה את הא'להים אשר ברא את השמים ואת הארץ ואת כל צבאם?

כוס הישועות

ויהי היום ויאמר פוטיפר אל יוסף לך הבא לי כוס מים רותחים וימהר יוסף ויבא לפוטיפר כוס מים רותחים. ויקח פוטיפר את הכוס ויאמר אנכי שגיתי ואצו אותך להביא מים רותחים תחת מים פושרים ויאמר יוסף המים פושרים הם כדברי אדוני! וישם פוטיפר את אצבעו בכוס וירא והנה כדברי יוסף כן הוא ויתמה מאד ויאמר לא מים פושרים צויתך להביא, כי אם יין הרחק ויאמר יוסף ישתה נא אדוני מהכוס אשר לפניו וראה, כי יין הרחק בה ויעש פוטיפר כדברי יוסף וישת וירא והנה יין הרקח בכוס ועוד הוסיף להשתאות ולהשתומם, ויאמר מה אהבתי לשתות יין אפסינתין אחרי יין הרקח ויאמר יוסף ישתה נא עתה אדוני מהיין אשר בכוס והיה טעמו כיין אפסינתין. וישת פוטיפר והנה כדברי יוסף כן הוא. ויאמר פוטיפר לך הבא לי יין מבושל! ויאמר יוסף ישתה נא אדוני מהכוס אשר לפניו וראה כי יין מבושל בה. וישת פוטיפר וירא כי כן הוא וידע פוטיפר כי ה' את יוסף וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, ויקח את כל מפתחות אוצרותיו ויתנם אל יוסף ויאמר משול בכל אשר לי ויהי יוסף המושל בכל אשר לפוטיפר אדוניו ויברך ה' את ביתו בגללו ויאמר פוטיפר ברוך ה' היום אשר קניתי בו את יוסף. וירא יוסף כי הטיב עמו אדוניו וישמח מאד ויחל לאכול מטעמים ולהתייפות ויאמר ברוך ה' אשר לא עזב חסדו אתי ויביאני עד הלום ויאמר ה' עקב אשר החל יוסף להתעדן ולהתענג וישכח את אביו המתאבל עליו יומם ולילה, על כן אשליח בו את זליכה אשת אדוניו ומררה את חייו וזכר את אביו ואת ארץ מולדתו... (אגדות ישראל).

מלאכה

וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ וַאֲיִן אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שָׂם בְּבַיִת (לט, יא)

א"ר יוחנן: מלמד, ששניהם לדבר עבירה נתכוונו. ויבא הביתה לעשות מלאכתו - רב ושמואל, חד אמר: לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר: לעשות צרכיו נכנס. (סוטה לו:): רש"י מפרש "לדבר עבירה", שזו היתה מלאכתו, תשמיש, ונדייק בלשון ששניהם לדבר עבירה נתכוונו. ובודאי יקשה וכי ח"ו יעלה על דעתו שיוסף הצדיק ירצה לחטוא?

מצינו בספר "מאור ושמש" (ר' קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין תלמידו של ר' אלימלך מליזנסק ושל החוזה מלובלין) שתרץ בדרך רמז את הקושי שהזכרנו לעיל וזה לשונו: "על פי מה דאיתא במדרש רבה בפרשת וירא (ב"ר נה א) גם הובא בזוהר הקדוש על פסוק (בראשית כב א) והא' להים נסה את אברהם, כתיב (תהלים סו) נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קשט סלה, נסיון אחר נסיון וגידולין אחר גידולין בשביל לנסותן בעולם, בשביל לגדלם בעולם, כנס הזה של הספינה, עד כאן לשונו. ופירוש המדרש הלז הוא כך, כי אין הקדוש ברוך הוא צריך לנסות את הצדיק, כי השי"ת בודאי יודע כל מחשבות בני אדם אף קודם שבאו לעולם מה שתעלה אחר כך במחשבת לבם, לזאת השי"ת אין צריך לנסיון, כי יודע האמת. רק השי"ת נותן לו הנסיון בשביל לגדלו בעולם ולפרסמו, שידעו ושיכירו כולם גודל צדקתו וקדושתו. וגם כאן רצה השי"ת בזה הנסיון, להראות גודל צדקתו של יוסף ולא יהרהרו עליו שום שמץ ונדגוד עבירה, על פי הדרך שיבואר למטה.

אין איש

רש"י ע"פ הגמ' בסוטה (סוטה לו:): מבאר: אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו', שיעקב אבינו ניצל בזכות אביו, וננסה בס"ד להבין זאת מדקדוק דברי רש"י, התורה אומרת "לעשות מלאכתו", מביא רש"י את הגמ' שם, רב ושמואל, חד אמר מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו עמה, מדוע צירף בפירוש הגמ' את הלשון "נראית לו דמות דיוקנו של אביו", לכאורה, אין לה קשר. בעל הנעם אלימלך מחדש חידוש עצום "ואין איש מאנשי הבית שם בבית", זה לאו דוקא, והרי דמות

יעקב אבינו כן היתה בבית, ואם חלילה יוסף היה רוצה לחטוא עם אשת פוטיפר, כיצד יעשה זאת, והרי דמות אביו נוכחת בבית, משמע מפה דמדובר פה בצדיקות של יוסף, דאילו חלילה היה חוטא כיצד הוא רואה את דמות אביו, מכאן, דיוסף לא חטא כלל, וכן הובא במדרש "הים ראה ויננס וכו'", ואכמ"ל.

פתרון חלומו של שר האופים

בסוף פרשתנו מובאים חלומותיהם של שר המשקים ושר האופים. "וַיֵּרָא שֵׁר הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל יוֹסֵף אֶף אֲנִי בְּחִלּוּמֵי הַהֵנָּה שְׁלֹשָׁה סָלִי חֲרִי עַל רֵאשִׁי. וּבִסֵּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מֵאֲכֹל פְּרָעָה מַעֲשֶׂה אִפְּהָ וְהָעוֹף אֵכֵל אֶתֶם מִן הַסֵּל מֵעַל רֵאשִׁי" (שם, טו).

בסוף פרשתנו מספרת לנו התורה על פתרון עצום של שר המשקים ששב לתפקידו כבתחילה, ואילו שר האופים פרעה נשא את ראשו מעליו ותלה אותו. ויש אשר מנקרת בראשם השאלה, האם יוסף פתר את חלומם של שר המשקים ושר האופים באמצעות רוח הקודש או באמצעות חכמה ובינה שהיה ליוסף הצדיק.

נספר לכם בס"ד מעשה שיתן פתרון לשאלה זו: בממלכה אדירת ממדים, חי בתוך ארמון מפואר מלך אדיר ששלט על הרבה מדינות, ואחד הדברים המיוחדים שאהב זה את מלאכת הציור, ציורים ואומנות היו אצלו בממלכה, כמעט בכל קירות הארמון נתלו בכל יום ציורים של אומנים גדולי שם, שידעו היטב שציור טוב מזכה גם בכמה מעות טובות לכיסם.

המלך החליט לקיים את אחת התערוכות הכי גדולות בתבל, ולשם כך פרסם בכל ממלכתו, מדינה ומדינה ככתבה, לקיים תחרות בין כל ציירי המדינות, בכל מדינה יבחרו צייר הכי טוב שעונה לקריטריונים הממלכתיים, ולבסוף יגעו לתחרות סיום, בסה"כ שני ציירים ועליהם לצייר למלך ציור של אדם האומנותי ביותר, והבטיח פרס גבוה לצייר המצטיין ביותר.

ואכן, הגיעו לתחרויות טובי הציירים בעולם וכל אחד הגיש את הציור היפה ביותר שלו. ועדת הבחירות עבדה שעות נוספות עד שלבסוף הציגו את שני המנצחים בכל הממלכות, ולתחרות זו כובדו שני הציירים להופיע בפני המלך ולבקש לצייר

לפני המלך, מה בקשתו ותעש.

הצייר הראשון, ביקש לקבל מדשאה גדולה שבה יבנו קיר ביטון המפריד בין המגרש לארמון המלך. המלך לא אחר לעשות כדבר הצייר, ונתן לו את אחת ממגרשי הממלכה שהתאים לצייר. הצייר הראשון ביקש 30 יום על מנת להתחיל עבודתו, והצייר זה התחיל לעבוד במרץ עם פועליו. עד שלבסוף החודש, הוזמן המלך והשרים לטקס רב הרושם, והמלך והשרים נתפעמו מהעבודה הנפלאה, ממדשאה פשוטה שהיתה קיימת לפני כן, ראו המלך והשרים וחבר השופטים, שהקיר היה נראה כהמשך לדשא, אך... בתוך הקיר היו נראים ציורים אדירים של חיות ובהמות, האוכלות עשב, ופירות מכל סוג ומין שהם, בריכת מים ששטים להנאתם דגים, והכל נראה טבעי, ופתאום ראו דבר פלא, ציפור אמיתית הגיעה במנוסה על מנת ל"לחטוף" דג, נחתה בצורה קשה על הקיר, ונפלה ומתה, כל הממלכה בראשות המלך מחאו כפיים, שהציור הזה הצליח "לעבוד" על הציפור בחושבה שאלו דגים אמיתיים. ואכן המלך רצה כבר להכריז על המנצח, אך חבר השופטים הודיעו שטרם התחיל הצייר השני את מלאכתו, ותחרות זו תחרות. ולפיכך, יש להמתין.

הצייר השני הגיע לפני המלך, וביקש כי המלך ימציא לו מרתף ריק, בלא חלונות וכו', וביקש גם שלשים יום על מנת לצייר למלך ציור אומנותי, המלך אמר להעשות כן, והצייר השני התחיל בעבודתו עם פועליו, ובסופו של יום, הגיע המלך ופמלייתו למרתף החשוך, אך זה הצייר שהיה חכם הכניס תאורה אפילה ואפרורית, שבקושי אפשר לראות, המלך ירד עם הצייר, ופתאום נתגלה לו דבר הציור, הקירות והרצפות היו מכוסות בציורים עצומים, של ארון קיר ומטבח גדול, וריצוף מיוחד ביותר, הכל משורטט בידי אומן, חלונות וויטרינות שאין אותם בארמון המלך, והמלך והשרים והוועדה נעתקה מהם נשימתם מיופי וזוהר הציורים שנמצאים בתוך "מקלט"!! עד שהמלך מרוב שהתבלבל ניסה להזיז את אחד הוילונות בידו, בשביל להתפעם מהציורים, אך.... כאן נפלה הטעות למלך, כאן לא מדובר בוילונות אלא בציור של וילונות, ואכן המלך מחא כפים, וכל השרים וכל העם אשר איתו מחאו כפים על טעות האנוש שנפלה במלך...

המלך הכריז מיד, שהצייר השני הוא הזוכה, נימוקי הועדה: "טעות של חיות" (כפי הציור הראשון) אינה מודיעה שהציור אמיתי, מאחר והחיות חסרות שכל. אך

הצייר השני שהצליח להביא את המלך לטעות שזה וילון ליד חלון, מראה שמרוב שהציור עצום, מטעה את בני האדם. עד כאן הסיפור.

יוסף הצדיק בחכמתו ידע לפתור את חלומו של שר המשקים שהרי כל חטאו של שר המשקים שנפל לתוך כוס המלך זבוב, ומה חלם? שהנה הוא סוחט יין למלך מענבים בשלות, לכאורה, חלום טבעי שיכול להתקיים במציאות, ולכן פתרונו היה שבעוד שלשה ימים יחזור לתפקידו כבתחילה. ואילו שר האופים חלם שעל ראשו מונח סל מכל מאכל ודברי מאפה, ובא העוף ואוכל מהס, בודאי זה לא חלום טבעי, יוסף הצדיק בחכמתו קבע שלא יתכן שציפור לא תפחד מאדם חי, אלא ודאי שהיא ראתה אדם מת, ועל כן פתר לו שישא פרעה את ראשו מעליו.

בטחון בבשר ודם

ויהי כשמע שר המשקים את דברי יוסף וישמח מאד. ויאמר יוסף כאשר ייטב לך אדוני ועשית עמדי חסד והוצאתני מן הבור הזה ויען שר המשקים את יוסף לאמר אם היטב יטיב לי המלך ועשה לי כאשר פתרת ועשית לי ככל אשר אמרת אלי. ויאמר יוסף בוטח אני בך אדוני כי תוציאני מן הבור הזה. ויאמר ה' עקב אשר בטח יוסף בבן אדם ולא שם את מבטחו בי לכן ישכחהו שר המשקים ולא יצא מן הבור הזה עד עת בוא דברי לאמר בגלל חלומותיו נמכר לעבד ובגלל חלומות פרעה יחלץ מצרה וגדל ונשא מאד. ויהי ביום ההוא ותלד אשת פרעה בן וישמחו פרעה ועבדיו שמחה גדולה. ויעש פרעה ביום השלישי משתה גדול לכל שריו ועבדיו חיל ארץ כנען וארץ מצרים ויהי במשתה היין ויאמר פרעה יושב שר המשקים על כנו כי חקרתי ודרשתי היטב ויודע לי כי עף הזבוב פתאום אל תוך הכוס ולא יכול שר המשקים לראותו ואת שר האופים ציוה פרעה לתלות כי אמר נעצל העבד הזה להניע את הקמח בכברה על כן נמצאו שבבים בכל ככרי הלחם אשר אפה ביום ההוא ושר המשקים לא זכר את יוסף וישכחהו וישב יוסף עוד שנתים ימים בבית הסהר.

כי אם זכרתני

בתקופת מלחמת נפוליאון באירופה המזרחית עשו לכבודו משתה בחצר אחד האצילים, בפלך קובנה. אל המשתה הזמינו את כהני הדתות, אך לא הזמינו

את הרב יהודי, בשעת הנאומים לכבוד "הגיבור המנצח" שאל נפוליון מדוע אין כאן בא כח הדת הישראלית? תיכף שלחו להביא אל המשתה את הרב הזקן של העיירה הסמוכה.

כאשר נודע לרב דבר השליחות חרד מאד, כי לא הסכין לעמוד לפני מלך. כאשר הגיע תורו לנאום, פתח בהתנצלות כי הוא רב זקן מעיירה קטנה ורגיל הוא לדרוש רק בדברי תורה אבל לנאום לכבוד מלך אינו יודע.

אמר לו נפוליאון כי כבר שבעה אזנו מלשמוע בכל המשתאות שנערכו לכבודו רק דברי תהילה וחנופה, וכי הזמין רב לסעודתו כדי לשמוע ממנו "דעת תורה": על מעשה הגבורה שלו ועל מטרת המלחמות שהוא נלחם.

אז נתעודד הרב ופתח ואמר הלא גם אתם אדוני המלך והשרים היושבים פה קראתם את מעשה יוסף והחלומות שפתר לשר המשקים ולשר האופים כידוע לכם, אחרי שהבטיח לשר המשקים שאחרי ג' ימים ישיבו פרעה על כנו הוא דורש ממנו שיזכיר אותו לפני פרעה להוציאו מהבור "כי אם זכרתני וגו'". אבל בקשה אין מתחילים ב"כי" במילה זו מתחילים טעם לענין אחר. אם כן מדוע אמר יוסף "כי אם זכרתני"?

התירוץ הוא שבאמת יוסף נתכוון בדבריו לנמק את פשר הפתרון המוזר והבלתי שגרתי שפתר כידוע ישנם שני סוגי פקידים בחצר המלכות. על הסוג האחד נמנים פקידים נמוכים אשר אך אם יעבור קול שעברו על החוק יוטלו למאסר ויחקרו ככל אדם ימצאום השופטים חייבים ידונו ויענשו על החטא. ואם ימצאו זכאים יושבו על כנם. על הסוג השני נמנים פקידים גבוהים ושרים היושבים ראשונה במלכות. אלה אם יצא עליהם קול שחטאו לא ימהרו להושיבם במאסר על סמך חשד בעלמא. תחילה חוקרים היטב את הענין ואם אמת הדבר מעבירים אותם בדרך כבוד כלומר נותנים להם חופשה להבראה אם גדול עוונם מנשוא שמים אותם במאסר ודנים אותם.

נמצא לפי זה שפקיד נמוך היושב במאסר, יש לו תקוה לא רק לצאת לחופשי אלא אפילו לשוב אל משמרתו. מכיון שעצם המצאו במאסר עדיין אינו אומר שהוא אשם שהרי תחילה אוסרים אותו ורק אח"כ חוקרים את הענין, אבל שר היושב במאסר, מכיון שאין שמים אותו בבית הסוהר עד שתתברר אשמתו (כדי שלא לזלזל בכבוד השרים) ממילא יש לו רק תקוה שיקילו את עונשו בשעת בירור

הדין ע"י פרקליטים טובים, אבל אין לו תקוה שיפטרו אותו מכל עונש וכל שכן שאין לו סיכוי לשוב אל מקומו הראשון.

כאשר פתר יוסף לשר המשקים, אשר כבר שנה תמימה במשמרת ששיבו אותו על כנו כמשפט הראשון אשר היה משקה למלך ראה אות תמיהה על פני השר. אין זה מצוי, כאמור ששר נכבד ישוחרר מן הבור ועוד יחזור לבית המלך לפיכך הקדים יוסף ואמר לו מאחר ולא עשו חקירה ודרישה קודם מאסרך ישיבו אותך עכשיו על כנך. ואם תאמר איך יתכן ששימו שר גדול כמוך בבית הסוהר בלי חקירה מוקדמת? דע לך שזה באמת נגד הטבע ומשמים גזרו עליך שתד אל בית האסורים ותראה שם נקי וצדיק אובד בעוניו, כדי להצילו משם והטעם אמתי לשבתך בבית האסורים הוא "כי אם זכרתני... והוצאתני מן הבית הזה. לכן, אל תתמה איך קרה כדבר הזה.

אחר השמעת דברים אלו פנה הרב אל נפוליון, ואמר לו "באמת קשה להבין מה אתה עושה באירופה המזרחית שהיא כבית האסורים לעומת חיי העושר באירופה המערבית? וכן קשה להבין את כל הניצחונות שלך על כל העמים עד אשר הגעת הנה. אבל הטעם האמתי הוא כי מן השמים שלחו אותך הנה כדי שתראה פה במו עיניך איך עם ישראל בניו של יוסף הצדיק אסורים פה איך המה סובלים מחוקים לא ישרים שחקקו נגדם איך כורתים אוכל מפייהם וגוזרים עליהם גזירות קשות ורעות".

אדוני המלך! אמר הרב, מהשמים נתנו לך כח ועוז לנצח את כל עמי אירופה המערבית ושלחו אותך לראות את הנקיים האובדים בצדקתם. "כי אם זכרת אותם כאשר ייטב לך", כאשר תנצח גם את אירופה המזרחית, והוצאת אותם מהבור הזה לתת להם חוקי ישרים למען יחיו ללא סבל וצער". המלך לחץ בחזקה את ידי הרב הזקן והודה לו על דבריו שישרו מאד בעיניו (מורשת אבות).

שנתיים נוספים

מפני שתלה בו יוסף לזכרו הוזקק היות אסור עוד שתי שנים (רש"י)

אל רבי משה חיים רוטנברג אחיו העשיר של בעל "חידושי הרי"ם מגור, הגיע חסיד עני ובידו מכתב מהאדמו"ר רבי מנחם מנדל מקוצק. במכתב בקש האדמו"ר

מרבי משה חיים לתרום לצרכי הוצאותיו של העני המתעד להשיא את בתו למזל טוב.

העניק לו רבי משה חיים רובל אחד ופטרו לשלום. נדהם העני ואמר "כלום יתכן הדבר? הן הוצאות הדרך עלו יותר מרובל!"

אך רבי משה חיים לא הוסיף אף פרוטה אחת. יצא העני מביתו בפחי נפש, ובלב שבור ונדכא התכוון לשוב לביתו.

עודנו בדרך והנה אץ בעקבותיו שליחו של רבי משה חיים "המתן! המתן!" קרא השליח והעניק לעני סכום נכבד סכום שיספיק לכל הוצאות החתונה.

התפלא העני על המעשה והחליט לשוב על עקבותיו, אל ביתו של רבי משה חיים ולברר את הענין. "מדוע נהג כך בתחילה" שאל את רבי משה חיים, "ומדוע שינה לבסוף את דעתו?"

השיב רבי משה חיים "כשראיתך בא אלי ובידך מכתבו של האדמו"ר הבנתי כי אתה סמוך ובטוח כי הכסף כבר בכיסך כה בטחת בי שאעניק לך כסף עד כי שכחת שיש בורא עולם ורק בו צריך לבטוח! משום כך דחיתך לשעה קלה קויתי כי על ידי כך תזכור מיהו אדון עולם ובמי עליך לבטוח ואז ורק אז הענקתי לך מכספי" (מעשיהם של צדיקים)

מעשה

בניו-יורק היה יהודי בעל חסד גדול במשך שנים רבות, ולעת זיקנותו החל לחוש חולשה, ורצה להפסיק את הפעילות הזו. אבל בטרם קיבל החלטה, הוא נכנס לאדמו"ר מבויאן ושאל אותו, האם מהראוי שיעשה כן, מפני שכוחותיו נחלשו ואין הוא כתמול-שלשום. השיבו האדמו"ר: "חס ושלום!", לא רק שלא יפסיק, אלא ימשיך לעסוק במעשי החסד ביתר שאת וביתר עוז.

והאדמו"ר מבויאן הטעים לו את תשובתו בסיפור על אחד הצדיקים, שהאריך ימים הרבה, וכאשר שאלו אותו, במה האריך ימים? השיב, שבשנותיו הצעירות קיבל על עצמו שתמיד יכנס ממצוה אחת לשניה, ועוד שבטרם שהוא מסיים מצוה אחת, הוא מתחיל מיד במצוה אחרת, כדי שלא יהיו אצלו הפסקות בין מצוה למצוה. הודות לכך יש לו בפיו תשובה מוכנה למלאך המות, שברגע שיבוא אליו, הוא משיב לו: "כלום חי אני בשביל עצמי, הלא אני חי בשביל המצוה!..."

פרשת מקץ

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפְרָעָה חֹלֵם (מא, א):

איתא במדרש רבה (פ.ט.ב): "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו" - זה יוסף "ולא פנה אל רהבים" על ידי שאמר לשר המשקים: "זכרתיני והזכרתני" נתווספו לו שתי שנים.

לכאורה נשאלת השאלה אם המדרש בעצמו אומר שעל יוסף נאמר: "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו" - אז איך הוא אומר שיוסף נענש בעוד שנתיים על כך שפנה אל שר המשקים?

מתרץ הגאון בעל "בית הלוי" זצ"ל, שודאי כל אדם מצווה על "השתדלות" אך אצל יוסף בדרגתו הוא. זה היה מעבר "לכללים" והראיה שהוא ישב עוד שנתיים על "ההשתדלות הזו". שאמר לשר המשקים "זכרתיני והזכרתני".

שבעיות

וְתֹאכְלֶנָּה הַפְּרוֹת רְעוֹת הַמְרָאָה וְדָקוֹת הַבָּשָׂר אֶת שִׁבְעַת הַפְּרוֹת יִפְתּוּ הַמְרָאָה וְהַבְּרִיאֵת וַיִּיקֶץ פְּרָעָה: (מא, ד)

ובפסוק ז' "וְתִבְלַעְנָה הַשִּׁבְלִים הַדְּקוֹת אֶת שִׁבְעַת הַשִּׁבְלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְלֵאוֹת וַיִּיקֶץ פְּרָעָה וְהָיָה חֹלֵם".

למה בפרות הרעות ובשיבולים הרעות לא כתוב מספר 7? וכן לא כתוב בשיבולים בקנה אחד? מפני שאצל הפרות הטובות וכן בשיבולים כתוב שבע מפני שהיו רצופות, אבל בשני הרעב לא היו רצופים, לכן לא כתוב מנין 7 וכן בקנה.

מלך ביזפיו

וַיִּגְלַח וַיַּחְלֵף שְׂמֹלְתוֹ וַיָּבֵא אֶל פְּרַעֲהוּ" (מא, יד)

המצרים סברו שיביאוהו לחצר המלך כמות שהוא, ולכן לא העלו על דעתם לגלחו, להחליף שמלותיו, אולם יוסף עצר בעדם ואמר: "לא יאה להגיע לחצר המלך כשאני לא מסופר כראוי. עלי להתגלח מקודם במספרה, מקום אשר שרי המלך מתגלחים שם. ועוד, לא מתאים לי לבוא לחצר המלך בבגדים כלשהם, עליכם לספק לי חליפה הדורה". "ויגלח" - מיוזמתו הוא. וכך אחרי שהוא מגולח כהלכה ומלובש כראוי, צועד-הולך הנסיך במלוא הדרו, כשפקידי המלך ושליחיו צועדים לידו, מימינו ומשמאלו.

וראוי להשלים את התמונה על הכשרתו של יוסף לכס המלכות בהסברו של הגאון ר' מאיר שמחה ז"ל ב"משך חכמה", השואל: לשם מה נחוץ היה שיגיעו השרים לבית הסוהר שנה שלמה לפני שחלמו את חלומותיהם, הלא לצורך שליחותם מן השמים, לשחרורו של יוסף מבית הסוהר והעלאתו לגדולה, מספיק היה שיהיו יחד איתו חודש-חודשיים? ועונה: "מן השמים היה שיהיה ימים רבים עם שר המשקים והאופים - ללמוד טכסיסי מלכות וכל חללה של רשות (טכסיסי שלטון), אשר ראוי לשליט לידע". היה זמן זה נחוץ כדי שילמד יוסף גינוני מלכות, דרכי הקבלת פני שרים, צורת עמידה ונימוסי שיחה. הואיל ומצב השרים היה תלוי ועומד, נהגו בהם כבוד גם בבית הסוהר (וראיה לדבר, מינוי יוסף - שלמעשה היה הוא הדמות המרכזית בהפעלת בית הסוהר - כמשרתם של שני האדונים הנכבדים האלה), ואין ספק שהשרים הקפידו שלא ימַעט מישהו מכבודם, ועמדו על זכותם לנהוג בהם כבוד כאילו הם נמצאים עדיין בגובה מעמדם. בכך ידע יוסף את כל פרטי העמידה לפני מלך, ובכניסתו ובעמדו לפני פרעה היה כבר כל-כולו עטוי הוד מלכות.

גילוח בראש השנה

כשנקרא יוסף לבוא לפני פרעה, היה זה בעיצומו של יום ראש השנה, ככתוב במזמור של ר"ה "עדות ביהוסף שמו" וכו' (תהלים פ"א). ואמרו לו שעליו להתגלח כיון שאין זה מכובד לבוא לפני המלך בצורה לא נאה. אמר להם יוסף אני לא מתגלח, כיון שראש השנה של כל העולם הוא היום. וכתוב (שם, יד) "וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲהוּ"

וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר וַיַּגְלַח וַיַּחַלֵּף שְׂמֹלֶתוֹ וַיָּבֵא אֶל פְּרַעֲהַ. הַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת "ויגלח" ולא כּוֹתֶבֶת "ויתגלח" - מכאן שאחר גילח אותו ולא הוא התגלח בעצמו, כיון שלא רצה להתגלח, ואז קשרו אותו וגילחו אותו בעל כרחו, ואמרו לו שגם לפי ההלכה של היהודים מותר להתגלח, שכן תינוק שנולד בחול המועד והוא בעל שער, יכולים לספרו (עיין מו"ק דף יד.).

פותר מקצועי

כשקרא פרעה ליוסף אמר לו (מא, טו) "וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלָמָתִי וּפְתֹר אֵין אֶתּוֹ וַאֲנִי שְׂמַעְתִּי עֲלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפִתֹר אֶתּוֹ". ולכאורה יש להבין, מהו שאומר פרעה ליוסף שמעתי עליך "לאמור", היה מספיק לכתוב שמעתי עליך שאתה פותר חלום? אלא מסביר מרן הבן איש חי זי"ע, שבזמנם היו כל מיני אנשים המתחזים לפותרי חלומות, ומפרסמים את עצמם, והיו עומדים ברחוב עם דוכן וצועקים "אני פותר חלום! כאן תפתרו את חלומותיכם!". ופרעה פנה ליוסף לפי הרגילות של אנשי המקום, ואומר לו שמעתי עליך שאתה יודע לפתור חלום כמו כולם, ומכריז ואומר אני פותר חלומות. אמר לו יוסף "לאמור", אני לא עושה מהעניין הזה שום מקצוע וכדומה, אלא הכל בידי הקב"ה ואינני מכריז שאני פותר חלומות 'לאמור בלעד'.

עצה או שאלה

יוסף הצדיק נותן עצה לפרעה וְעֵתָה יָבֵא פְּרַעֲהַ אִישׁ נְבוֹן וְחָכֵם וְיִשִּׁיתָהוּ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם (מא, לג), וכידוע שפרעה לא ביקש עצות רק ביקש פתרון החלום, מדוע א"כ הציע יוסף הצדיק "עצות" לפרעה?

העצות זה גם מפתרון החלום, שכידוע שפרעה חלם שוב וזה מה שרמזו לו מהשמים כשתקיץ משנתך תראה איש נבון.

ועוד תירוץ, מפני שיוסף ביקש מפרעה שיעשה אותו יועץ וישלוט במצרים.

פתרון פרעה

שואלים חז"ל מהיכן ידע פרעה שיוסף אכן פתר את החלום כמו שצריך?

פרעה הרשע שינה במתכוון את החלום בשונה ממה שתיארה לנו התורה, ל"ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור", ואילו כאשר פרעה מספר על מה שראה, כתוב כך: "בחלומי הנני עומד על שפת היאור". מהיכן הגיע "שפת היאור" שטוען פרעה בספרו את החלום ליוסף? והרי פרעה לא עמד על שפת היאור אלא הפרות היו על שפת היאור. ומכאן הבין פרעה שאכן יוסף פתר את חלומו כיאות.

אמנם יקשה, מדוע בכלל פרעה היה צריך לשנות "והנה עומד על היאור" לבין "שפת היאור", וכי קיים איזה הבדל? יוסף ידע, בעזרת ה', מה היה החלום האמתי - הוא ידע שהמילה "שפת" היא רק תוספת של פרעה. וזו היתה העדות שהפתרון של יוסף הוא א'להי. ועל כך נאמר (תהלים פא ו) "עדות ביהוסף שמו, בצאתו על ארץ מצרים - "שפת" לא-ידעתי אשמע.

ועוד נאמר במדרש (בב"ר פט, א) "כי הרשעים עומדים על אלוהיהם" וכידוע שהיאור היה אליל מצרים ופרע חלם שהוא עומד עליו. ופרעה התבייש לספר שהוא עמד על "האלוהים" שלהם.

צדקת הצדיק

וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי עֲלֶיךָ לֵאמֹר, תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפָתַר אֹתוֹ. וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת פְּרֹעֶה לֵאמֹר, בְּלִעְדֵי אֱלֹהִים, יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרֹעֶה. (מא, טו-זט)

שואל הגה"צ רבנו "הבבא סאלי" זי"ע לכאורה מילת "לאמר" מיותרת בהקדים את דברי הגמרא: במסכת סנהדרין (דף נו:): אומרת שבכל מקום שכתוב "לאמר" זה גילוי עריות וכן נאמר בירמיה: "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר" ולכן אמר פרעה ליוסף אני שמעתי עליך שנכשלת בגילוי עריות עם אשת פוטיפר. לכן ענה לו יוסף: "בלעדי א'לוקים" מכאן ראייה ששם א'לוקים שלם. כי מי שפגם בבריתו אין שם א'לוקים שלם אצלו. וזה מוכיח שלא פגמתי.

יועץ נבון

כידוע מצרים היתה מלאה בחכמים ובמכשפים, מדוע בפתרון של אותם מכשפים וחרטומים לא מצא פרעה קורת רוח שאמרו לו שבע מדינות אתה כובש וכו' שבע בנות אתה מוליד וכו', וכמובא במדרש רבה פותרים היו לו אבל לא לפרעה, שלא היה פתרון נכנס באוזניו ולכן נאמר ואין פותר אותם לפרעה, ולכאורה מדוע לא התקבלו פתרונות הללו אצל פרעה, ואפשר לומר מכיון שחלומו של פרעה היה בענין של רעב ושבע וכמו שפטר יוסף ומכיון שענין של רעב ושבע אינו נמסר בידי בשר ודם אלא מפתח של פרנסה (מטר) מופקד בידי הקב"ה ששלושה מפתחות לא נמסרו בידי אדם וסימנם מפתח מטר פרנסה תחיה וחיה ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלוהים יענה את שלום פרעה, ז"א שכל חלום זה שייך להקב"ה ולא נמסר בידי שליח, ולכן אינו בשליטה והחרטומים לא יכלו לפתור אותו לפרעה. (מתוך הספר "וידבר יוסף")

בקיאותו של יוסף

יוסף הצדיק שלט בשבעים לשון, ומעלתו גברה על פרעה משום שיוסף ידע גם את לשון הקודש. ובמצרים היה חוק, שמי ששולט בשפות רבות יותר, הוא הראוי לשלוט ולשבת על כסא המלכות. וכשבא יוסף ועמד לפני פרעה, הוא פנה אליו בלשון הקודש ואמר לו "שלום עליך", אך פרעה שידע לא הבין את דבריו, ושאל אותו באיזה שפה הוא מדבר? ואמר לו יוסף, אני גדול ממך שאני יודע שבעים שפות וגם את לשון הקודש. וכשראה פרעה שמקום מושבו בסכנה, השביע את יוסף שלא לגלות את העניין (סוטה דף לו:)

הבדלי שינה

וַיִּקַּץ, פְּרָעָה וְגו' וַיִּשָּׂן וַיַּחְלֵם שְׁנֵית (מא, ד-ה)

זהו ההבדל שבין יעקב לפרעה, יעקב משמקיץ משנתו, מיד מזדרז אל התורה והעבודה, אומר: "אכן יש ה' במקום הזה" ואילו פרעה משמקיץ הוא משנתו, מיד "וישן שנית" - חוזר ושוב שנית לישון... ולא מנסה לחקור לברר מה היה החלום

המוזר הזה ומעלים מעיניו את ההשגחה הפרטית של הקב"ה כמו שכל הרשעים עושים שאינם רוצים לחקור ולדעת את האמת ומעדיפים להישאר עם תאות העולם הזה וכל נס שקורה או כל תוכחה שהם מקבלים מהזולת הם משייכים את זה למקרה או מנסים להסביר את נסיו של הקב"ה על פי הטבע, האדם צריך לחפש אחר האמונה כי אין לנו על מי לסמוך אלא על אבינו שבשמים, עלינו להחזיר עטרה ליושנה ולהביא את משיח צדקנו שנאמר "ובא לציון גואל לשבי פשע בבית ישראל" כי עם שאין לו עבר אין לו עתיד והעבר של עם ישראל הוא מעמד הר סיני שם קיבלנו תורה ומצוות ואת ארץ ישראל שנאמר בתהלים (קה, מד) וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ.

חכמת יוסף

אֵין נְבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ (מא, לט)

מעשה ביהודי עשיר שהיה לו בן יחיד, עלם חכם ונבון שלמד בבית מדרש. ולאיש היה חבר אהוב שגר בעיר אחרת. ונוהג היה העשיר להתארח אצל חברו לעתים קרובות. באחד מביקוריו ראה החבר כי ידידו העשיר חולה, ומחלתו אנושה. ראה העשיר כי ימיו ספורים, קרא אליו את חברו האהוב, הפקיד בידיו את כספו, ואמר לו: "אם לאחר מותי יבוא עלם צעיר ויעשה לעיניך שלשה דברי חכמה, תדע כי בני הוא, ולו תתן את כל רכושי".

לאחר כחודש והנה סבל ועל שכמו חבילת עצים נכנס לבית החבר ושומט את המשא ארצה. תמה בעל הבית; ובעודו צועק על הסבל, ראה עלם לבוש בגדים נאים הולך אחריו. "בן ידיך אני", פתח העלם, "בן הסוחר העשיר שמת בביתך". לאחר מגוחה שאל האיש את העלם: "מה טעם ראית להביא עצים אל ביתי?" סיפר לו העלם: "כשהגעתי העירה הרביתי לשאול על מקום מגוריך, ואף אדם לא היה מוכן לגלות לי... אמרתי בלבי אין זאת אלא שכל אנשי העיר עשו יד אחת שלא להודיע לי את מקום מגוריך, פן יבוא היורש לדרוש את הונו של אבי; לפיכך עשיתי גם אני בערמה, הלכתי וקניתי את צרור העצים, והסבל הביא אותי אל כתובתך". שמח הידיד על חכמת בן אהובו, אך ביקש מן העלם להישאר איתו מספר ימים נוספים כדי לעמוד על אופיו, וכן להיות בטוח שאכן מגיעה לו

הירושה.

באחת מארוחות הצהריים הגישה האשה חמש יונים צליות, וביקש האיש מהעלם שיחלק את המנות בשווה בין כל הסועדים. לקח העלם יונה אחת ושם לפני האיש ואשתו; את השנייה שם לפני שני בניו; את השלישית נתן לשתי בנותיו ואת השתיים הנותרות השאיר לעצמו ואכלן. תמהו בני הבית על החלוקה המוזרה הזאת, אך לא אמרו דבר. בארוחת הערב הוגש ברבור מפוטם, והעלם נתבקש שוב לחלקו למנות. כרת העלם את ראש הברבור ושם על צלחתו של האיש; הוציא את הקרביים ונתן לאשה; את הכרעיים נתן לשני הבנים ואת הכנפיים לשתי הבנות, ואילו את החלק המרכזי לקח לעצמו.

לאחר הארוחה שאל את העלם על דבר שתי החלוקות. ענה העלם: "אני היטבתי לחלק; בצהריים הוגשו חמש יונים, ואני חילקתי חלק כחלק; לך ולאשתך נתתי יונה והייתם שלישייה; ולשתי בנותיך נתתי יונה והן היו שלישייה, וגם לבניך נתתי יונה וגם הם היו שלישייה; ואני - בהיותי בודד ויחיד, לקחתי לי שתיים כדי שנהיה ביחד שלישייה. באשר לברבור - לך נתתי את הראש, כי ראש הבית אתה, ועל פיך ישק כל דבר כמו שכתוב אצל יוסף; לאשתך נתתי את הקרביים, כי היא נשאה בקרבה את ילדיך; לבניך - הכרעיים, כי הם כרעי הבית ועמודיו; הבנות קיבלו את הכנפיים, כי במרוצת הזמן יעשו להן כנפיים לעוף אל הבעלים שלהן; ואני לקחתי את הגב הנבוב, אשר תבנית ספינה לו, רמז כי בספינה באתי הנה ובספינה אשוב ללכת אל מקומי". דברי העלם מצאו חן בעיני האיש ובעיני בני משפחתו והתפעלו מחכמתו. למחרת השיבו לו את כספי אביו ושילחוהו אל ביתו לשלום.

ענוה לישראל

אִין נְבוֹן וְחָכֵם כְּמוֹךָ (מא, לט)

בפרשתנו על גדלותו העצומה של יוסף הצדיק, שהצליח להציל אומה שלמה כמצרים. יוסף שזה עתה יצא מבור תחתית אינו שוכח מהיכן הגיע ולאן הולך. הזכרת שמו של ה' היה דבר שבשגרה, ודבר זה רוצה ללמדנו מוסר עמוק בהתנהגותנו כיהודים מול הגוים. כאשר יהודי משיל מעליו את הדיוקן של

יהדותו, אף שמתקדם ועולה מעלה מעלה במעלות החברה שבה רוצה לשהות, תמיד בשעת צרתם, נזכרים הם הגוים שהוא "נטע זר" ואינו מתוכם, ואז רומסים אותו, ו"שוכחים" שאתמול היה חברם.

מסופר כי על ארבעים ושניים אנשים היו בקבוצתו של הגה"ק הרבי מצאנז-קלויזנבורג זצ"ל, עליהם הוטלה משימה - לפנות חלק מגיטו וארשא החרב. העבודה נמשכה כארבע עשרה שעות ביממה, עבודת פרך תחת מגלבי הצוררים. המזון המועט והתנאים הנוראים הפילו חללים בזה אחר זה. את הלילות בילו בחדר קטן, צפוף ומחניק, כשמידי בוקר אלו שנשארו בחיים יצאו לעבודה.

לילה אחד, לאחר כשבועיים של ייסורי תופת, מתוך הקבוצה כולה ששכבה בחדר, רק הרבי ועוד אדם נותרו בחיים. הרבי, תשוש, מנסה בכל כוחו להחזיק מעמד, פנה אל השוכב לצידו ושאלו האם הינו יהודי. האיש ענה לו בחיוב, "וכי אם לא הייתי יהודי הייתי כאן"?! לשאלת הרבי מהיכן הוא ובמה עסק לפני המלחמה, ענה האיש כי הינו מהונגריה, ולפני המלחמה היה נשיא הבנק ההונגרי. לשאלת הרבי עד כמה תפקיד זה הינו בכיר, ענה האיש, כי התפקיד כל כך בכיר עד כדי כך שתמונתו של נשיא הבנק הייתה מוטבעת על גבי שטרות הכסף של המדינה, ואף הביע פליאה על כך שהרבי לא שמע את שמו קודם לכן. הרבי התפלא, וכי נתנו ליהודי תפקיד כל כך בכיר? ענה לו האיש כי אינו יהודי. ולפני שהרבי הספיק לשאול לפשר הסתירה בדבריו, ביאר כי אומנם נולד יהודי, אך בצעירותו התנצר, והתקדם במשרותיו עד שהגיע למעמדו הבכיר כל כך. "האם הועלת ועזרת לממשלה ההונגרית"? שאל הרבי, ובתשובה ענה האיש, כי ניתן לומר שלא רק שעזר לכלכלה ההונגרית אלא אף שממש הצילה, שכן לפני כניסתו לתפקיד הכלכלה הייתה על סף קריסה והוא הצליח לבלום את המצב המדרדר. "וכי אם כך לא היה ראוי שישאוך על כפיים במקום שתיזרק הנה"? שאל הרבי. האיש משך בכתפיו כשיגון עמוק נשקף מעיניו. "אל תתגרה בי, ואל תזרה מלח על פצעני שותתי הדם, אכן לא היה ראוי כי יעשו לי כדבר הזה". הרבי המשיך: "מילא אני לא נתתי לאף הונגרי אפילו כוס מים, מובן מדוע לא פעלו לעזרתי ולא היה איש מהם שהצילני, אולם אתה שכל כך הועלת לכל האומה ההונגרית, לא היה מתאים כי הממשלה ההונגרית לא תרשה יחס כזה כלפיך"? האיש שתק.

למחרת בלילה שכבו שוב שניהם זה לצידו של זה. הרבי שאל את האיש:

"ואשתך, האם היא יהודיה?" האישה הניעה את ראשו בשלילה. "האם היא הצטרפה אליך למחנה הריכוז?" שאלו הרבי. האישה התרגזה על השאלה: "וכי איך יעלה על הדעת כי אשה נוצרייה תכניס את עצמה לגיא המוות?" ענה לו הרבי: "אני לתומי חשבתי כי אשה טובה ומסורה הולכת עם בעלה לכל מקום". לשאלת הרבי האם חיו בטוב, ענה האישה - כי האהבה ביניהם הייתה עצומה וכי דאג לפנקה בכל דרך אפשרית. "ובכל זאת לא באה עימך הנה... האם יש לך ילדים ממנה?" שאל הרבי. האישה סיפרה כי יש לו שלשה בנים, האחד עורך דין מצליח, השני רופא דגול והשלישי איש עסקים מיליונר. הרבי שאלו האם מי מהם ליווהו למחנה, או שמא דואגים הם מרחוק לרווחתו. האישה, שעצב רב נשזר בקולו, ענה: "הם בביתם ממשיכים את חייהם, אף אחד מהם לא בא ללוותני, וזאת למרות ההשקעה האינוסופית שהשקעתי בחינוכם המעולה ובחייהם הנוחים והיוקרתיים". "אינני מבין" המשיך הרבי, "הרי אפילו לאחר מותו של אדם ילדיו מלווים אותו לקבורה, ואילו הם את אביהם החי לא ליוו ואינם דואגים לשלומם?" לאחר דיון ארוך לתוך הלילה בענייני השקפות, דעות, עניינם של ישראל ועוד, האישה המיוסרת ביקשה מהרבי להפסיק את דיונם הכאוב בנושא זה.

בלילה השלישי, בחשיכה נוראה, כשסביבם עשרות גופות, התחיל האישה לבכות: "חשבתי על מה שאמרת, אכן טעיתי בדרך החיים, טעיתי בכך שהתנצרת, טעיתי בכך שנשאתי אשה נוצרייה וגידלתי ילדים שאינם יהודים". וכך המשיך ביבבות של חרטה. למחרת, סיפר הרבי, לא היה האישה בין החיים, "לפחות זכה להרהור תשובה רגע אחד לפני מותו...".

ממדרגת הרמה של יוסף הצדיק, יכולים אנו ללמוד כי למרות התקדמותו לדרגת משנה למלך מצרים, הגדולה לא שינתה אצלו את מעשיו וצניעותו. ואת זה בודאי הרגישו אזרחי הממלכה המצרית, שיוסף מחולל הכלכלה, מקמץ ואוסף על מנת לדאוג לכלכלתם, והם העריצו וכיבדו אותו כל ימי חיו, ושואלים כיצד? את זאת ניתן ללמוד מיוסף שלא עשה שום שינוי בין דרגתו שהיתה לפני היותו רם, לבין אחרי כן, יהודי תמיד נשאר יהודי.

בודאי שמאמר זה מתאים לימים הנפלאים שאנו עוברים, בימי החנוכה הנפלאים והמאירים, למדנו איך קומץ של יהודים שלא היו מוכנים להשתנות בכלום, (כמרדכי היהודי בשעתו) אפילו "פסיק" אחד מיהדותם, זה היה מבחינתם "יהרג ולא

יעבור", ומעט אור שזה היהדות שהכניסו בלבם של ישראל, הרחיק הרבה מן החושך של היוונים.

מעשה

הרב הצדיק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע סיפר בשם אביו, שפעם אחת היתה לו "עליית נשמה", וראה כי הביאו לעולם העליון איש אחד צעיר לימים, ואחריו איש זקן ושבע ימים.

והנה לצעיר קראו שם זקן וישיש, ולאיש הזקן - קטן וילד. ושאל: - הלא פה הוא עולם האמת, ולמה תתלוצצו?

השיבו לו, כי האמת כן הוא, כי האיש הצעיר פעל בשנותיו המועטות הרבה מאוד, ויום לשנה נחשב לו, אבל הזקן לא פעל כלום בכל שמונים שנות חייו, ועל-כן הוא ילד מסכן.

ואמר הצדיק ר' מאיר ז"ל, שזהו שאמר הכתוב: "ויהיה מקץ שנתים ימים", שיש אשר בהגיע האדם לקץ חייו, והנה הוא רואה "שנתיים ימים", שמכל השנים הרבות שלו אין אצלו אלא ימים אחדים של תורה ומעשים טובים. יש אדם שישן ואוכל לומד לשם שמים ותמיד זוכר מה למעלה ממנו. יהודי כזה כל שנותיו נחשבים לו למצוה ולא לבטלה.

בנין דכרין

אֶת שְׁנֵי בְנֵי תַמִּית, אִם לֹא אֲבִיאֲנוּ אֵלֶיךָ תִּנָּה אֲתוּ עַל יְדֵי וְאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ (מב, לז)

את שני בני תמיית בחרם שלך או בנדוי, אם לא אביאנו אליך ולראובן היו ארבעה בנים. וזה שאמר שני האחד עבור בנימין והשני עבור שמעון שנתחייב להביא שניהם אמר לו יעקב: בכור שוטה, בניך הם? ולא בני? ואם כן איזה ערבון אתה נותן לי.

ויש אומרים שזה שאמר לו ראובן את שני בני תמיית, לא התכוון להמיתם ממש,

אלא לגרום שיהיו עניים שלא יתן להם ירושה בארץ כנען. לפי שראובן היה סבור שהארץ תיחלק לפי גולגלות ואם יהיו עניים יהיו חשובים כמתים אם כן שייך לומר שני בני תמית. אבל יעקב לא שם לב לדברו מפני שארץ כנען עתידה להתחלק ל"ב השבטים על פי גורל, כפי שמבואר בספר יהושע. (מעם לועז)

משלוח אישי

וְאֵל שְׂדֵי, יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לְפָנַי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אַחֲיֵכֶם אַחַר וְאֶת בְּנֵימִין וְאֶנִּי, כְּאֲשֶׁר שִׁכַּלְתִּי שִׁכַּלְתִּי (מג, יד)

ושלח לכם את אחיכם אחר, אחיכם זה שמעון, אחר זה יוסף ואני כאשר שכלתי מיוסף שכלתי מבנימין דאג שתחזרו לשלום. ואל שדי שיש בידו היכולת וזה שאמר לעולמו די הוא יאמר די לצרותי כי ידוע הוא שמעולם לא היתה לי מנוחה שבהיותי בבטן אמי היה עשו מתקוטט עמי ואחר כך כשנולדתי היה לי צער מעשו ואח"כ מתה רחל באמצע הדרך וצער בתי דינה וצער יוסף ושמעון ועכשיו עם בנימין ועד עכשיו אמרתי בלבי ראוי אני לסבול צער יוסף על שלא קיימתי מצות כיבוד אב ואם כ"ב השנים שהייתי בבית לבן ובראותי שכבר נשלם הזמן הזה ויוסף עדיין לא נמצא, אני מבקש רחמים מלפני הקב"ה שירחם עלי ויושיעני ויעברו כל צרותי. ורואה אני ברוח הקודש כשם ששכלתי את יוסף כן אשכל את שמעון ובנימין.

ואם תשאלו מאחר שיעקב פחד לשלוח את בנימין שמא ימות בדרך, כיצד הסתפק בערבותו של יהודה, שהרי אין זה דבר שיהודה יכול לתקנו דעו כי זה היה רק אמתלא מצד יעקב שלא רצה לשלחו בערבותו של ראובן, שדיבר הבלים שאמר את שני בני תמית, כאילו הם נכרים ולא בני. וכדי שלא לבייש את ראובן נתן אמתלא זו אבל האמת היא שהיה חושש שמא יהרגו אותו האחים וימכרו אותו בדרך כפי שעשו ליוסף ולכן כשיהודה ערב לו שיחזירו אותו בריא ושלם, היה בטוח מזה, ובפרט שיהודה היה החזק בכולם והיה מסוגל להציל אותו מידיהם ואילו היה יהודה יודע שאביו יסתפק בערבותו היה מציע מיד ערבותו אבל משראה שדחה את ערבותו של ראובן חשש שלא יקבל ערבותו כיון שהיה חושש שמא ימות בנימין בדרך ובזה לא שייך שום ערבות. לכן שתק והיתה לו

סבלנות עד שיכלה האוכל אמר: בודאי יבקש ממני אבא לילך למצרים. וכשאביו אמר מי יערוב לבנימין אמר יהודה בלבו, בודאי רוצה אביו לרמוז לו שהוא יערוב לו כי ערבותו של ראובן אינה מספקת ולכן לא שלחו אז וכן עשה.

בכיית המלך

כשראה יוסף את בנימין התרגש מאוד וביקש לבכות - "וַיַּמְהַר יוֹסֵף פִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל אָחִיו וַיִּבְקֶשׂ לִבְכוֹת וַיֵּבֶא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּן שָׁמָּה" (מג, ל). פשט הדברים הוא שנזכר יוסף באמו, וממילא הפליג בזכרונו בכל ענייניו ביתו, והגעגועים ריגשו אותו עד דמעות. ונראה לבאר עוד על פי מה דברי חז"ל ששאל יוסף את בנימין כמה בנים יש לו, וענה לו שיש לו עשרה בנים וכולם קרויים על שם אחיו יוסף - בלע - על שם שנבלע בין האומות, אשבל - אוי לו שכך נהיה לו שהוא שבוי בין האומות, נעמן - שהיה נעים ביותר, אחי וראש - אחי היה וראשי היה, מופים - מפי אבי למד, וחופים - שלא ראה חופתי ולא ראיתי חופתו, וארד - שירד לבין האומות וכו', ובכה עליו אוי מה נהיה לו שהוא ירד למצרים ושם פרק מעליו את קדושתו ונטמא בארץ טמאה זו. כששמע כך יוסף התמרמר ואמר, כך אחי בן אמי מקלל אותי?! וכי אחרי ששמרתי עצמי בקדושה וטהרה למרות עלילותיה של אותה מרשעת אשת פוטיפר, על כן התמלא רגשות ורצה לבכות.

הקנאה

"וַיִּשָּׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו, אֱלֹהִים, וַתִּרְבַּ מִשָּׂאת בְּנֵימִן מִמִּשָּׂאת כָּלֶם, חֲמֵשׁ יָדוֹת" (מג, לד)

ואמרו חז"ל מיום שפרש יוסף מאת אחיו לא שתו יין, ולכאורה א"כ מדוע כאן שתו עמו הרי עדיין לא ידעו שזה יוסף, ואפשר לומר שכל ענין מכירת יוסף היה בגלל הקנאה שקנאו בו אחיו, כמו שאמר ויקנאו בו אחיו בגלל כתונת פסים שעשה לו אביו, וזה היה סיבת ירידת בני"ל למצרים. ועכשיו שרואים האחים שיוסף נותן לבנימין יותר מכולם הרי שוב היתה צריכה להתעורר אותה קנאה, ובפרט שהוא נותן יותר לבנימין שהוא אחיו של יוסף מאמו, ומכיון שעכשיו לא נתקנאו בבנימין לכן אמרו שבודאי שתקנו את אותו החטא שבגללו נמכר יוסף

והכל בא על מקומו בשלום, ולכן אפשר עתה לשתות יין אעפ"י שעדיין יוסף לא נמצא. (וידבר יוסף)

גדולה לגימה

וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ, עֲמוּ (מג, לד).

פרש"י: ומיום שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין, ואותו היום שתו.

ויקשה לנו מדוע דוקא עכשיו כן שתו, וכי יוסף "נתגלה" להם, והרי לא ידעו שיוסף, א"כ מדוע שתו עכשיו, בעל גור אריה כותב דדוחק הוא לומר: מפני כבוד מלכות של יוסף עשו זה. ומתרץ שלא שתו עם איש נכבד עד היום. ועוד: כי יותר כבוד היה להם כשיאמרו מתאבלים אנחנו על אחינו ואין אנו שותים יין.

ולקושייה זו נתרץ שהאחים חשבו בלבם שיוסף רוצה להשקותם יין כדי לדעת אם הם משקרים ואכן הם מרגלים, והיה אם לא ישתו יחשב יוסף שהם מרגלים, ואם ישתו יוסף לא יחשוד בהם, ואכן כך עשו. (ויאמר אברהם להגרא"מ פאטל זצ"ל)

בעל "העמק דבר" מתרץ בדרך אחרת, שאכילתם והשתיה חישבו כדרך סעודת הצלה, ולכן גדולה היא הלגימה - האכילה בצוותא, שמקרבת את הלבבות וז"ל: נראה לומר, באשר היו חייבים להודות לה' שמלטם מחשד של מרגלים והרי השלטון הכיר כי כנים הם ופייסם, וכמו שהיה בבית המקדש נהוג להביא תודה ובשעת אכילת התודה לפרסם הנס כדכתיב (תהלים קטז, ז), "לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא", כך היה נהוג בעוד שלא היה זה הקרבן לברך על כוס יין כדכתיב (שם ג) "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". ושתו ושכרו בחדוה ובשמחה של מצוה כדין תודה לה". מה ששתו האחים זה היה כהודאה לה' יתברך על הצלתם מיד פרעה ומיד יוסף.

מרן החת"ס מבאר בדרכו, דהרי יוסף הושיב את אחיו לפי גילם, עד שנותר בנימין יחיד, שאין לו "זוג", אז יוסף הצדיק אמר, אני יחיד לאמי, והוא (בנימין) יחיד לאמו, לכן בנימין ישב לידי. האחים כשראו זאת, הבינו שיש דברים בגו, דהרי אותו שליט (יוסף) ידע היטב להסתכל בכוכבים, ובודאי יודע הוא אם יוסף מת או לאו. ולכן, כשיוסף אמר: אני יחיד לאמי והוא יחיד לאמו", הבינו שיוסף "מת". ואם כן,

הבטיחו שלא ישתכרו עד אשר ידעו על מצבו של אחיהם, ולאחר שנודע להם ש"מת", אזי מותר להם לשתות לשכרה. (בשם הגריש"מ שליט"א)

אזר כי טוב

הבקר, אור והאנשים שלחו (מד, ג)

"לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב". (פסחים ב.) פרש"י "הבקר אור כתיב - האי אור לאו שם דבר הוא, אלא הבקר האיר והאנשים שולחו, כמאן דאמר צפרא נהר, ולפי דרכו לימדך הכתוב דרך ארץ מאחי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח.

באחת העיירות בדרומה של ארץ ישראל ניצב בימי הרומאים פונדק. בעליו של הפונדק אדם רע מעללים היה, אך את מעשיו הרעים היה מעולל בערמה, ואיש לא ידע כי רשע הוא. לא יפלא איפה, כי אורחים רבים הזדמנו לפונדקו ללינת ליל.

באמצע הליל, כשחשכה עדין שוררת בעולם, נוהג היה הפונדקאי לקום משנתו, ולהשים עצמו כאילו הוא עומד לצאת לדרך. היה מעיר את אורחיו: "קומו! קומו!" היה מטלטל אותם.

"גם אני יוצא לדרך", אמר הפונדקאי, "אלוה אתכם לבל תיטעו, חלילה".

ואם כה דואג להם הפונדקאי עד כי קם ללוותם בדרך לא יכלו האורחים שלא להעתר להפצרותיו, והיו קמים ויוצאים לדרך. הפונדקאי "טוב הלב" נלוה אליהם, והורה להם להיכן יפנו ולכן ילכו, והאורחים צעדו בעקבותיו בלבבות שמחים ובטוחים.

לא ידעו האורחים התמימים, כי מאחורי האיש הטוב מסתתר נוכל רב מעללים. חבר היה אותו פונדקאי לכמה שודדים ויחד עמם תכנן כי בעת שאורחיו יגיעו למקום מסוים בדרך יתנפלו עליהם השודדים, יכפתו אותם ויטלו את כל כספם. רק לאחר ששחררו הקרבנות המסכנים נקים מכל נכסיהם היה הפונדקאי חוזר אל חבריו השודדים ומתחלק עמם בשלל.

כך נהג הפונדקאי הרשע לטמון פח לאורחיו משך ימים רבים. איש לא חשד בו,

איש אף לא העלה על הדעת כי גם הוא שותף לפשע.

באחד הימים הזדמן רבי מאיר אל הפונדק שבדרום, סעד את ליבו ועלה על יצועו.

באישון ליל חש רבי מאיר ביד המטלטלת את גופו. "עורה! עורה ונצא לדרך!" שמע את קולו של הפונדקאי, העומד מעליו. הביט לעברו, והנה הפונדקאי לבוש כאילו עומד הוא לצאת.

"קום! קום! הפציר בו הפונדקאי, "אני אלוה אותך בדרך, וכך לא יאונה לך כל רע!"

רבי מאיר לא נעתר להפצרות, חשדות הציפו את לבו מדוע כה טורח הפונדקאי להוציאו לדרך, ואף ללוות אותו, באמצע הליל?! עוד זכר רבי מאיר, כי התורה מזהירה מפני סכנה ורומזת ללון בליל במקום מבטחים ולצאת לדרך רק לכשיעלה השחר. על כן השיב לפונדקאי "אינני יכול לצאת עדין! ממתין אני לאחי, ורק לאחר בואו נלך יחדיו לדרכו".

טובים השנים מן האחד!, הרהר הפונדקאי הרשע בשמחה, כך אוכל לצוד שתי צפרים במכה אחת!

והיכן נמצא אחיך? שאלה בקול מתוק כדבר את רבי מאיר. "אלך לקרוא לו, כדי שלא תאלץ להתעכב בגללו!"

"אחי נמצא בבית הכנסת", השיב רבי מאיר.

"בבית הכנסת? ומה שמו?"

"שמו כי טוב!"

שמח וטוב לב יצא הפונדקאי להביא את "כי טוב" מבית הכנסת הסמוך. בהגיעו אל סף בית הכנסת קרא: כי טוב! כי טוב! מהר ובא אחיך ממתין לך!"

אך שום כי טוב לא יצא החוצה...

סר וזעף שב לפונדקו. השחר כבר עלה והשמש זרחה כשהגיע לפונדק. ורבי מאיר

שכבר סיים תפילתו עמד מוכן ומזומן לצאת לדרך. הפעם לא הצליח הפונדקאי בתכניתו הערמומית. ברוגז רב פנה אל רבי מאיר ושאלו: "והיכן אחיך שחכית לו וסרבת לצאת לדרך בלעדיו? מדוע יוצא אתה לדרך בלעדיו?"

חיוך האיר את פניו של רבי מאיר. "אחי כבר הגיע", אמר לפונדקאי "כלום אינך רואה שעלה השחר ובא היום?! על האור נאמר: וירא אלקים את האור כי טוב. האור הינו אחי "כי טוב". (מד"ר בראשית צ"ב, מתוך יהדות הרב אריה קרן שליט"א)

הגביע

וַיִּחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הַחַל וּבִקְטָן כֹּלָה וַיִּמְצָא הַגְּבִיעַ בְּאֶמְתַּחַת בְּנִימִן (מד, יב)

עתה ראו האחים, שטעו בו באחיהם הקטן, כי הנה הוא "גנב בן גנבת", כמו שהובא בתנחומא "וימצא הגביע באמתחת בנימין, היו אחיו עומדים ומחבטים לבנימין על כתפיו, ואומרים לו: גנב בנה של גנבת, ביישתנו!..." ורק בנימין יודע חפותו. ואיך ינהגו עתה האחים? מסתבר שיקיימו את התחייבותם "אשר ימצא אתו מעבדיך - ומת..." בתיקון הגואל "אשר ימצא אתו יהיה לי עבד, ואתם תהיו נקיים". כך היו אולי נוהגים האחים, ויוסף לא יכול היה לשפוט את התנהגותם זאת, שהרי המצב עתה אינו דומה למצב של אז, כי בנימין "אשם", ואילו יוסף לא הואשם אלא בהיותו בעל החלומות.

אמנם צריכים לשאול, כאשר הגביע נמצאה באמתחת בנימין, היו צריכים לטעון מי ששם לנו את הכסף בפעם הקודמת, "א'להיכם וא'להי אביכם נתן לכם מטמון באמתחתכם, כספכם בא אלי" (מג, כג) הוא שם לנו עכשיו את הגביע של יוסף אצל בנימין, מדוע אם כן, האשמה היא בבנימין, הרי בפעם הקודמת המצרי הצדיק את ה' יתברך, כאמור בפסוק? ונראה לתרץ, כאשר הביאו את בנימין ליוסף, ציווה יוסף שישומו כסף באמתחות של כל אחיו וזה היה לעיניהם, כי זה כסף מושב שהביאו מארץ כנען, ואילו אצל בנימין לא שמו כסף, כי אצלו לא היה "כסף מושב", אך את הגביע שמו בסתר אצל בנימין, בשביל שלא יתעורר חשד, שזה הכסף, ולכן, כולם ראו את כספם ואילו את הגביע לא ראו, ולכן חשבו שכאן יש גניבה מצד בנימין, לכאורה.

תשובה

אמנם קיים קושי על האחים, וכי האחים יכולים לעשות השוואה קשה בין בן לאמו, ומה שהיה עם אמו כאשר לקחה את התרפים, והרי זה היה בשביל הצלתו של יעקב אבינו ובניו ונשותיו וכל אשר לו מאותו רשע, עיין רשב"ם שמבאר שרחל אמנו לקחה את התרפים מחשש שאם יישארו אצל לבן, אז הוא נחש ינחש שברחנו, והוא ינחש באיזה כיוון. ורחל בעטיה של אותה גניבה נענשה ומתה, ואם כן, כיצד הטילו חשדם בבנימין על זה, והרי מי שיסבול זה בנימין עצמו ולא האחים, וכאן "גניבת" בנימין לא היה בה חשש של ניחוש מצד יוסף, דהרי יוסף כן גילה אותם באומרו "הלוא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמני" (מד, טו), אני שונה מהסבא שלכם לבן הארמי! ונראה לתרץ שגניבה זו הכריעה את האחים וגרמה להם לעשות תשובה מלאה על מעשיהם שעשו במכירת יוסף, והרי למעשה במציאת הגביע נאמר: "ויקרעו שמלתם..." מכאן התחילה התשובה למעשיהם, ודו"ק.

נשאת ונתת באמונה

וַיֹּאמְרוּ עַל דְּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁבַב בְּאִמְתַּחֲוֵיתֵינוּ בְּתַחֲלָה, אֲנַחְנוּ מוֹבָאִים (מג, יח)

מספרים על הגאון מוילנא שפעם פנה אליו אברך ואמר: נאמנים עלי דבר הגמרא במסכת שבת (דף לא.) שכתוב: "שבשעה שמכניסים אדם לדין. אומרים לו בראשונה: "נשאת ונתת באמונה?" הרהר הגר"א ומיד אורו עיניו על הפסוק שבפרשתינו: על דבר הכסף השב באמתחותינו" דהיינו בתחילת דינו של האדם ישאלו אותו על מסחרו האם היה נושא ונותן באמונה וכו', בתחלה אנחנו מובאים" זה הדבר הראשון שאדם נתבע עליו.

ויקרעו שמלותם

אומר מדרש רבה: אמר להם הקב"ה אתם גרמתם לקרוע בגדי אביכם בדבר של חינוך כך תקרעו אתם על דבר חינוך. אמר רבי יצחק: השבטים קרעו על בנימין

לפיכך יצא ממנו מרדכי שקרע על ישראל שנאמר: "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו".

גבורת האר"י

מובא בספרים הקדושים מעשה מחריד בימיו של רבנו האר"י זי"ע, וכך סופר:

אל רבנו האר"י הגיע עשיר אחד מעיר אחרת שבימיו עבר את כל העבירות שבעולם, ובא לנסות את הרב לראות אם הוא יודע לגלות העבירות שעשה מעודו ועד היום. וכשבא לפני הרב התחיל הרב למנות לפניו כל העבירות שעשה ובכלל העבירות שמנה מנה גם עבירה שעשה עם שפחתו. והגביר הזה הודה בכל מה שאמר לו הרב שאמת הדברים, אבל כיחש בעבירה זו עם השפחה ואמר שדבר כזה לא אירע כלל. אמר לו הרב: עכשיו אראה לך השפחה הארורה הדבוקה בך. ומיד הושיט הרב ידו למעלה הימנו, והופיעה הזונה הזאת והגביר ראה אותה לצידו. וכשראה אתה הכירה, ולא נותר בו נשמה, ומיד נפל לרגלי הרב ואמר חטאתי. ואז הושיב אותו הרב והתחיל הגביר לצעוק בקול מר שיסיר ממנו הארורה הזאת. אמר לו, לא נעשה הדבר אלא להודיעך עד כמה גדולים דברי חכמים שאמרו כל המזנה עם גויה היא מלפתת אותו בעוה"ז ובעוה"ב, ואינה סרה ממנו אלא ע"י תשובה גדולה. ואז הורה לו תיקונו כנגד העבירה הזאת. אמר הגביר הזה: מוכן אני לכל ארבעת המיתות שבעולם ולכל עונש שבעולם. אמר לו הרב"י תיקונו באחת המיתות והיינו שריפה. וכששמע הגביר דבר זה הוציא כסף מכיסו ואמר שילכו מיד ויקנו עצים לשורפו. אמר לו הרב: דע שהשריפה לפי דיננו אינה בעצים, כדרך שדנים הגויים. אלא לוקחים כוס עופרת מותכת ויוצקים לפי הנידון ושורפת בני מעיו.

אמר הגביר: תהא המיתה ככל שתהיה. אני מוכן ומזומן לקבל עלי עונשי ויהיה כפרה על עונותי. אז צוה הרב להביא לפניו עופרת ואש, והתיך העופרת לפניו ואמר לו להשתרע על הארץ. וכך עשה. ואמר לו: פשוט ידיך, ופשט ידי. אמר לו: עצום עיניך, ועצם עיניו. אמר לו: פתח פיך, ופתח פיו. אז לקח הרב כוס סירופ ושפכו לתוך פיו ואמר לו: וסר עונך וחטאתך תכופר. והקב"ה יכפר עונך ולא תמות. והקימו וסידר לו תיקונים על עונותיו.

פרשת ויגש

וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוּדָה (מד, יח)

פרש"י "ואל יחר אפך, מכאן אתה למד שדבר אליו קשות".

ויקשה לנו, מדוע יהודה היה צריך לדבר אל יוסף קשות והרי יהודה עצמו פסק את דינו "הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו" ואילו כאשר יוסף הקל להם בעונשם ואמר רק האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד, נמלך פתאום יהודה להתנגד ובתוקף רב, לפסק הזה? האלשיך הקדוש מבאר שבתחילה סבור היה יהודה שהגיעה שעתם להיענש על חטא מכירת יוסף, ומידה כנגד מידה לא בטלה, הם מכרו את יוסף לעבד, והרי הם נלקחים עתה כולם לעבדים, והצדיקו את דינם, וע"כ אמר מה שאמר, אבל משראה יהודה, שהוא משחרר את כולם, ולוקח דווקא את בנימין לעבד, שבכלל לא השתתף במכירתו אז התברר לו שזו רק סתם עלילת שווא, וע"כ "ויגש יהודה" להתנגד לעלילה זו, בתוקף ובדברים קשים.

טעם מקרא

וַיִּגַשׁ אֱלֹהֵי יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי (מד, יח)

הגר"א העיר שטעמי המקרא כאן מסבירים מדוע ניגש יהודה דוקא, למרות שראובן היה הבכור. שמות הטעמים הם: קדמא ואזלא רביעי, זרקא מונח סגול. יהודה אמר ליוסף: ודאי תתפלא מדוע אני כבן הרביעי מקדים לפנות אליך לפני אחי הבכור, כי "זרקא מונח" אני הבטחתי לאבי "וחטאתי לפניך כל הימים" גם בעולם הבא, לא יהיו לעצמות מנוחה, ויהיו "מגולגלים בארון" (מכות יא:).

ערבות יהודה

יהודה היה ערב לבנימין אחיו, מכל השבטים, בהתחייבותו לאביו: אֲנִי אֶעְרְבֶנּוּ

מִיָּדֵי תִּבְקָשׁנוּ אִם לֹא הִבִּיאֲתִיו אֵלַיִךְ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחִטָּאתִי לָךְ כָּל הַיָּמִים: (מג, ט) ולכן אמר ליוסף "כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וְחִטָּאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים: וְעַתָּה יֵשֶׁב נָא עִבְדְּךָ תַּחַת הַנֶּעֶר עִבְדְּךָ לַאֲדֹנָי וְהַנֶּעֶר יַעֲלֶה עִמָּךְ וְאָחִיו". (מד, לב-לג.) ויהודה בהתנהגותו מראה את תכונתו להודות, ואת זה למד היטב מאמו כמו שדרשו חז"ל במדרש (בר"ר פרשה עא) "לאה תפסה פלך הודיה ועמדו הימנה בעלי הודיה, יהודה (בראשית לח) "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני", דוד אמר (תהלים קלו) 'הודו לה' כי טוב', דניאל אמר (דניאל ב) "לך א-להא אבהתי מהודא ומשבח אנה". את המושג הודיה מצאנו כאן בפרשה אצל יהודה, שמודה בחטא, ומוסר נפשו למען הצלת אחיו בנימין. וכן מצינו בגמ' סוטה (דף לו:): "אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא: יוסף שקידש שם שמים בסתר - הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה, יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא - נקרא כולו על שמו של הקב"ה". יוסף שצדקתו היתה גלויה נבחן אם הוא ירא שמים גם בסתר. ויהודה שבאופן גלוי חטא, היה צריך להוכיח בפרהסיא שהוא צדיק.

המושג ערב שנאמר בתורה, פירושו: אדם המבטל עצמו כלפי אחרים, שאין לו שום צד בה ושום הנאה ממנה. יש עסקה כלשהי בין הלווה למלווה, והערב נוטל את האחריות עליה מבלי לקבל הנאה כלשהי מעצם העסקה; הוא מבטל עצמו לגמרי כלפי העסקה, או כלפי האנשים הפועלים בה. את ערבותו של יהודה ניתן לתפוס בכמה אפשרויות: ערב ליעקב, ערב לבנימין, או באופן נסתר, גם ערב ליוסף. מכל מקום, יהודה כערב מתבטל לגמרי כלפי מי שהוא ערב לו, ומתוך התבטלות זו ניגש יהודה בנחישות אל יוסף. יהודה עומד מול מציאות של חוסר אונים מוחלט ולוקח אחריות, אך לא עושה זאת, לכאורה, מתוך עמידתו כמלך, כי אם מתוך התבטלותו המוחלטת, והערבות האמתית של יהודה היא הנותנת, שגרמה ליוסף "להשבר" ולהודות "אני יוסף". כלשון הפסוק במשלי (ו, א) "בְּנֵי אִם עֲרַבְתָּ לְרַעַךְ תִּקְעֶתָ לְזָר כְּפִיךָ: נֹקֶשֶׁת בְּאֹמְרֵי פִיךָ נִלְכְּדֶתָ בְּאֹמְרֵי פִיךָ: עֲשֵׂה זֹאת אֲפֹאֵ בְנֵי וְהִנָּצַל כִּי בָאתָ בְּכַף רַעַךְ לָךְ הַתְּרַפֵּס וְרֵהֵב רַעֲיִךְ": והמדרש (בר"ר פר' צג אות א) מוסיף: "דבר אחר, בני אם ערבת לרעך זה יהודה שאמר אנכי אערבנו... עשה זאת אפוא בני, התאבק בעפר רגליו והמליכהו עליך, ויגש אליו יהודה".

תיקון התשובה

אחי יוסף עשו מעשה כנגד יהודה אחיהם, כמו שהמדרש אומר על הפסוק (לח, א) "וירד יהודה מאת אחיו", שאחי יוסף "הורידוהו מגדולתו", וזאת בעקבות בצרת אביהם אמרו: "אתה אמרת לנו למוכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך". ולמרות כל האשמות כנגד יהודה, דוקא הוא מתעלה לגדולה נפשית של "אנכי אערבנו מידי תבקשנו" תוך קבלה ונכונות, "וחטאתי לך כל הימים - לעוה"ב". ועל כן, יהודה הראה את כוחו בכך נאלץ שנגש אל יוסף.

"לב מלכים ושרים ביד ה'" - לא רק אלה שהגיעו בפועל למלכות, אלא גם אלה שהמלכות ראויה ומיועדת להם. יהודה הוא הגורם בעקיפין שיוסף יגיע למלכות וקיום חלומותיו במלואם, אצל עם זר ורחוק מהבית, ע"י ההצעה להצלתו - מה בצע כי נהרוג את אחינו - מחד ומאידך רצון וכונה להשפלתו - "לכו ונמכרנו לישמעאלים". הוא העומד עכשיו לפני יוסף ומוכן לשעבד ולהשפיל את עצמו: "ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני". וכשם שלא הרגיש ששלוחו של מקום הוא ויד ה' היא שכיונה את לבו להצעת המכירה - כך גם אינו מרגיש את יד ה' המכוונת שדווקא הוא יהיה הגורם להתוודעות יוסף אל אחיו וירידת בית יעקב למצרים. וכשם שהירידה מאחיו גלגלה את לידתו של פרץ - כיסוד למלכות - "מלך פורץ גדר", כך גם זכה, שאת יהודה שלח לפניו" מתוך הכרה ש"מטרף בני עליית" ועל כן, זכה בברכת יעקב "לא יסור שבט מיהודה" (מט, י).

חמת יהודה

אמר רבי יודן כשהיתה חמתו של יהודה עולה היו שתי שערות יוצאות מתוך לבו וקורעות את בגדיו, וכשהיה מבקש שתעלה חמתו היה ממלא אפונדתו אפונין של נחושת ונוטל מהן ומכסכס בשיניו וחמתו עולה, ראה גבורתו של יהודה עליו נאמר חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה (משלי טז) חמת מלך זה יהודה ואיש חכם יכפרנה זה יוסף שנא' בו אין נבון וחכם כמוך, כיון שראה יוסף שעלתה חמתו של יהודה אמר עכשיו תאבד מצרים, וגו' כיון שהרגיש שעלתה חמתו של יהודה נתירא שלא יתבייש לפני המצרים מיד אמר לאחיו אני יוסף אחיכם ולא יכלו לענות אותו". (מדרש תנחומא) תיאור חז"ל כיצד כעסו של יהודה היה

יכול לגרום ששערותיו יקרעו את בגדיו, אזי, איש לא יוכל לעמוד בפניו. זאת ועוד, יהודה הרי נמשל לאריה ויוסף לשור וכידוע שאריה גובר על שור ולכן יוסף נתיירא, וכלשון המדרש. [ראה מאמר הבא, הסותר, לכאורה, זאת]

שור מזל אריה

אמרו במדרש (תנחומא ד) על לשון הפסוק וְסָרָה קִנְיָת אֶפְרַיִם (ישעיהו, יא ג), ש"מקרא זה נאמר כנגד יוסף ויהודה דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן, בשעה שהיו יהודה ויוסף מתוכחין זה עם זה, אמרו מלאכי השרת זה לזה, באו ונראה שור וארי מתגנחין זה עם זה, בנוהג שבעולם שור מתירא מפני ארי ועכשיו ארי ושור מתגנחין ועומדין. והקנאה ביניהן עד שבא המשיח לפיכך וְסָרָה קִנְיָת אֶפְרַיִם.

השור שזה יוסף הצדיק רומז לצד החומרי ורוב תבואות בכח שור (משלי, יד, ב), כוחו של יוסף גם בארץ, הוא "ממגד תבואות שמש ומגד גרש ירחים ומגד ארץ ומלואה" (דברים, לג, יד). ואילו יהודה הוא ארי, מלך. בנוהג שבעולם השור מתיירא מפני הארי וכאן שניהם עומדים, ואדרבה, נראה שידו של השור גוברת. כך אמרו חכמים שם במדרש: הַחֲכָמָה תִּעַז לְחֹכֵם מִעֲשֵׂרָה שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּעִיר (קהלת, ז ט). הַחֲכָמָה תִּעַז לְחֹכֵם זֶה יוֹסֵף. מִעֲשֵׂרָה שְׁלִיטִים אֵלוֹ הָאֲחִים.

דרכה של מלכות שאינה יכולה להתקיים בלא ממלכה. יוסף הוא המעמיד את העם ולכן בתחילה גובר כוחו. יהודה שהוא המלך, ותפקידו לאחד את האומה תחת שלטון אחד, מאחה את הקרע שנפער במשפחת יעקב עם מכירת יוסף. וכך אמרו במדרש רבה (צג, ט): אמר ר' חייא בר אבא, כל הדברים שאת קורא שדיבר יהודה ליוסף בפני אחיו עד שאת מגיע ולא יכל יוסף לְהִתְאַפֵּק, היה בהם פיוס ליוסף פיוס לאחיו פיוס לבנימין. פיוס ליוסף - ראו האיך הוא מוסר נפשו על בניה של רחל. פיוס לאחיו - ראו האיך הוא נותן נפשו על אחיו. פיוס לבנימין - אמר לו, כשם שנתתי נפשי עליך כך אני נותן נפשי על אחיך.

נמצא שלא רק יוסף היה זקוק לפיוס אלא כל האחים היו זקוקים לו. לפי שחלה התרופפות כללית ביניהם מעת מכירת יוסף. יהודה בדבריו הביא לחידוש האחוה. וזוהי הסיבה שגרמה להתרגשות יוסף עד כדי התוודעותו לאחיו.

בושה עד כמה?

הובא במדרש כי יוסף הצדיק הגיע למצב של סכנה גדולה שאם חלילה יהרגו אחיו אין בריה בעולם מכירו, ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי אלא כך אמר יוסף בלבד מוטב שאהרג ולא אבייש את אחי בפני המצרים, ומכאן נבין חומר איסור הלבנת פנים, ולכן יוסף ביקש שכל המצרים יצאו, על אף הסכנה, וזאת בכדי להוכיחם, והמדרש מתאר כיצד היה הויכוח בין יהודה ליוסף, יהודה טוען: תדע שמתחלה לא באת עלינו אלא בעלילות, בתחילה אמרת לנו מרגלים אתם, שנית אמרת לראות את ערות הארץ באתם, שלישית גביע גנבתם, אני נשבע בחיי אבי הצדיק ואתה נשבעת בחיי פרעה הרשע אם אני אוציא חרבי מנרתיקה אמלא כל מצרים הרוגים. יוסף הצדיק משיב ליהודה: אם תוציא חרב מנרתיקו אני כורכו על צוארך, אמר ליה יהודה אם אפתח את פי אבלע אותך, אמר ליה יוסף אם תפתח פיך אני סותמו באבן. וצריכים לשאול מדוע התגרה יוסף ביהודה, והרי יוסף היה יחידי מול יהודה ועשרה אחיו.

ננסה להשיב ע"פ דרש הפסוקים שבתהלים מ"ח שדרשו חז"ל: "... כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נֹעֲדוּ עִבְרוּ יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כִּן תִּמְהוּ וּבִקְלוּ נִחְפְּזוּ: רַעְדָּה אַחְזָתֶם שֵׁם חַיִל כִּיּוֹלְדָה". ודרשו חז"ל (בר"ר פרשה צג): "כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, כי הנה המלכים - זה יהודה ויוסף, עברו יחדיו - זה נתמלא עברה על זה, וזה נתמלא עברה על זה, המה ראו כן תמהו - (בראשית מג) ויתמהו האנשים איש אל רעהו, נבהלו נחפזו - ולא יכלו אחיו וגו', רעדה אחזתם שם - אלו השבטים".

יוסף הצדיק דאג שאחיו יעשו תשובה, ולכן ניסה למשוך עד כמה שיכל את הויכוח עד אשר לא יכל להתאפק וכו', וזאת כדי לאחד בין האחים לתמיד. הגאון בעל שפת אמת מחדש, שאילו יוסף היה מסוגל להתאפק יותר, היתה באה הגאולה השלמה, ולדברינו לעיל הדבר מוסבר, מפני שאם היה מתאפק יותר, היה להם יכולת לחדור יותר זה ללבו של זה, ע"י קשירת עוד חבל לחבל נימה לנימה, והיו מגיעים לאחדות ממש, אבל כיון שלא היה יכול להתאפק, נשאר חלק פנימי בלבם שלא נחשף ולא נתברר להם, וזה הוליד בהמשך הדורות למחלוקת. ולפי זה מובן מדוע מיד אחרי ההתגלות של יוסף, נאמר שיוסף בכה על צווארי בנימין, ובנימין נפל על צוואריו, ולפי חז"ל שבכו על חורבן בתי המקדש בחלקו

של בנימין ועל משכן שילה בחלקו של יוסף שעתידים להיחרב. מפני שהרגישו שעדין לא השלימו את ברור המחלוקת שביניהם, ובגלל זה עוד תהיה מחלוקת בישראל שתביא לחורבן המקדשות.

עוד נוסיף כי הרמב"ן ז"ל כתב לתרץ וזה לשונו: "וטעם בהוצאה, שהוציאם משם כדי שלא ישמעו בהזכיר להם המכירה, כי תהיה להם וגם אליו למכשול, שיאמרו עבדי פרעה ומצרים עליהם: אלו אנשי בוגדות לא יגורו בארצנו ולא ידרכו בארמנותינו; בגדו באחיהם, גם באביהם בגדו, מה יעשו במלך ובעמו, וגם ביוסף לא יאמינו עוד". ע"כ. הרמב"ן ז"ל כתב שיוסף הצדיק חשש לתגובת המצרים כשיראו "עשר'ת בוגדים" כיצד יגיבו על הסיפור שמתרחש נגד עיניהם? מה יקרה אם ישמעו את סיפור מכירתו של יוסף? הרי אינם יודעים שכל המתרחש נגד עיניהם אינו אלא מהלך מתוכנן של יוסף במטרה להחזיר את אחיו בתשובה או כדי להגשים את חלומותיו. ולכן, אומר הרמב"ן, הבין יוסף שזהו מהלך מסוכן. המצרים עלולים, ובצדק, לפרש את כל העניין "כסגירת חשבונות" מצידו של יוסף - עם האחים שבגדו בו, ומשום כך ציווה יוסף: "הוציאו כל איש מעלי". ודו"ק.

גבורת ישראל

כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהִנֵּעַר אֵינְנוּ אֶתִּי פֶּן אֲרֹאֶה בְּרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת אָבִי (מד, לד)

כשהיה מגיע הצדיק רבי מאיר מפרימישלן לפסוק "כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהִנֵּעַר אֵינְנוּ אֶתִּי", היה נאנח ובוכה ואומר: "כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי" - איך יכול אדם מישראל לעלות אל אביו שבשמים לאחר שנות חיים בעולם הזה, "וְהִנֵּעַר אֵינְנוּ אֶתִּי", - אם הנוער לא הלך אתי בקבלת עול תורה ומצוות, כי בזאת נבחן כל דור בישראל, בהצלחתו למסור כראוי את מורשת האבות לדור הבנים.

מדרש

המדרש מספר: כי יהודה חשש שמא יאמר לו יוסף לילך יחידי לארץ כנען ולהביא משם כמה כיסים של כסף כדי לפדות את בנימין מעבדות, לכן אמר לו שאין

מציאות שהוא יחזור לביתו בלי הנער.

אמר יהודה לנפתלי (אשר היה רץ כאילה, "נפתלי אילה שלוחה"), לך וראה כמה רחובות יש במצרים. וברגע קטן קפץ נפתלי וסיבב את כל העיר ושב והודיע שיש י"ב רחובות אמר יהודה לאחיו אני אחריב שלשה רחובות וכל אחד מכם יחריב רחוב אחד ונחריב את כל העיר ולא נניח בה אבן שלמה. השיבו לו אחיו ואמרו יהודה יהודה, מצרים אינה דומה לשכם, ודע בבטחה שאם אנו מחריבים את מצרים את כל העולם אני מחריבים, ואין הקב"ה חפץ בכל שנעשה פורענות כזו, ועוד שזה דבר בלתי אפשרי לעשות מה שאתה מצוה ושאם בארמון היה מוטל סלע גדול מאד לקחו יהודה בידו הימנית וזרקו לרקיע וחזרו וקיבלו בידו השמאלית ואח"כ השיבו על הארץ ופורר בעז אפו ורמז יוסף למנשה הוא עשה כן לאבן הגדולה השיה שהיתה מונחת במקום זה אמר לו יוסף וכי סבור אתה שאין אנו גבורים כמוך. דע שגם בנינו יש גבורי כח, כמו כן אמר לו יהודה תן לנו את בנימין ונעלה לאבינו ואם לא נחריב את כל העיר אמר לו לך ואמור לאביך שחיה רעה טרפה את בנימין כמו שאמרתם על יוסף, אמר שמעון אין אנו צריכים לטרוח ולסובב בעיר לדעת כמה שווקים יש, לא נעלה כולנו להר ונעקור אבנים גדולות ונטל אותן לתוך האנשים וברגע קטן נהרוג את כולם.

וכשראה יוסף שהם הגיעו לקצה ההחלטה הרעה, שלח את מנשה שיביא כמה מלוחמי מצרים הלך מנשה והביא חמשים גבורים חמושים היטב ורכובים על גבי סוסים ועשרת אלפיך רגלי וארבע מאות לוחמים חזקים מאד שלא היו זקוקים לכלי זין וצוה עליהם שלא ירימו יד על אחד היהודים האלה אלא יבואו במהומה גדולה כדי להפעיל עליהם פחדם למראה עיניהם וכך באו וכיתרו את השבטים מכל העברים עד שהיו השבטים באמצע והשבטים היו מתיראים. אבל יהודה לגלג עליהם ואמר ממה אתם מפחדים, הרי כונתנו לשם שמים ובודאי הקב"ה יעזור לנו וברגע זה שלף יהודה חרבו והתחיל לצעוק צעקות רבות ונוראות בזעם גדול עד שכולם נדהמו והתחילו נשמטים אחד אחד. והרבה מאנשי מצרים נפלו בשמען את צעקותיו של יהודה. אז רמז יוסף למנשה ושם ידו על כתפו של יהודה, ושיכך כעסו. וכשראה יוסף ששכך כעסו של יהודה כי הכיר הדבר על פי צבע פניו של יהודה התחיל לפייסו והבטיח לתת לו את בנימין, בתנאי שיביאו לו את אחיו מאמו אמר סיפרתם לי שירד למצרים ואם כן אולי תחפשוהו ותביאוהו

עלי ואקחו לעבד במקום בנימין שאי אפשר לי להחזיק בבנימין מאחר שאתה ערבת לו ואילו השני מאחר שלא ערבת לו לא איכפת לך עליו ותוכל לילך לדרכך כעס שמעון ואמר וכי לא אמרנו לך שאין אנו יודעים אחיו של בנימין היכן הוא אם חי הוא או מת אם כן איך אתה מבקש מאתנו דבר שאינו בידנו. ויש אומרים שהשבטים בראותם כל זה שיערו בנפשם שזהו יוסף אבל לא ידעו בבירור ואילו יהודה ידע כן בבירור וחיכה בסבלנות לראות איך יפול דבר ועוד יש לפרש שכל אדם צריך לומר לעצמו איך אעלה אל אבי (ביום הדין) "והנער איננו איתי", אלו הבנים שלנו שצריך לחנך אותם לתורה ומצוות.

רבנו, תתפלל שבני ימות - מעשה

פעם נכנס ת"ח צעיר לפני רבי יחזקאל אברמסקי ופתח עמו בדברים. במהלך השיחה סיפר לו, כי הוא עוסק עתה בלימוד פרק "בן סורר ומורה" שבמסכת סנהדרין.

כששמע זאת בעל "חזון יחזקאל", אמר לו: הבה ואספר לך מעשה נורא, שאירע עמי כאשר כיהנתי כרב ברוסיה.

הוא סיפר, כי אל הרב היו פונים לא רק בשאלות בדבר הלכה או כדי לשוחח בדברי תורה, אלא היו באים אליו גם יהודים רבים מהקהילה, פשוטי עם, כדי לבקש ברכה מהרב והיו מבקשים שהרב יעתיר ויתפלל בעבורם, אם זה לרפואתו של חולה אנוש, לאשה עקרה או המקשה ללדת, או להצלחתו של אדם שכשל בעסקיו או שגזירת המלכות עליו וכדומה.

יום אחד באה אלי אשה וביקשה: רבנו, תתפלל נא בעדי - שבני ימות! נזדעזעתי לשמוע את בקשתה החריגה והמזעזעת, סיפר רבי יחזקאל.

ואז פתחה האם והסבירה את בקשתה התמוהה: בן יחיד לה, ועתה קיבל צו גיוס לצבא הרוסי. ביודעה את המכשולות והנסיונות שיעמדו בפניו, חוששת היא פן יכשל וייצא לתרבות רעה, ולכן מבקשת שהרב יתפלל כדי שימות עכשיו כיהודי כשר וטהור, ובטרם תיטמא נפשו בעבירות.

בעל "חזון יחזקאל" ביקש להרגיע את רוחה, ותוך כדי שהיא משיחה את ליבה,

התברר לו, כי האשה באה בימים ומודעת לכך שזהו בנה יחידה ולא יהיו לה עוד ילדים. אך למרות הכל, החשש הנורא פן ייצא הבן לתרבות רעה הביא אותה להחלטה, כי העצה היחידה היא לבקש מהרב שיתפלל שבורא העולם יטול את נפשו של בנה, מחמד נפשה, אף שתישאר ערירית ללא זרע של קיימא - ובלבד שלא יעמוד הבן בנסיונות שעלולים להפילו לבאר שחת.

האם הזילה דמעות כמים, רבי יחזקאל בכה יחד עמה, ובסופו של דבר אמר: במקום להתפלל שימות הבן, נתפלל כולנו שיחיה ושיעמוד בנסיונות ויישאר יהודי כשר.

ואכן כך הוה. התפילה ממעמקי הלב בקעה רקיעים, ואותו צעיר היה מן היחידים שזכו - גם לאחר שהתגייסו לצבא, והיטלטלו בין ארצות ועמים ובין חיילים נכרים וגסי לב - לשמור על יהדותם ונשואו יהודים נאמנים וכשרים.

סיים רבי יחזקאל אברמסקי את סיפורו ואמר: באותה שעה חשתי כאילו עמדה לנגד עיני תמונה חיה ומוחשית של מה שנאמר בתורה על בן סורר ומורה - שנהרג על שם סופו - "ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אותו אל זקני עירו".

ההורים בעצמם, אשר מי כמוהם חשים אהבת אב ואם לבנם, מתגברים על האהבה הטבעית, בודעים כי בנם עתיד לצאת לתרבות רעה ולאבד את חיי הנצח, ומבקשים לנהוג בו את הדין של "ימות זכאי ואל ימות חייב".

עוד יוסף חי

וְלֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצָבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָּל אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנַדֵּעַ יוֹסֵף אֶל אָחָיו (מה, א)

ועד אז לא רצה יוסף להתוודע אל אחיו שהיה חושש שמא יהרגוהו כדי שלא יתביישו אבל עכשיו ששמע שהם מתכוונים להרוס עיר אמר יוסף, מוטב שאהרג ובלבד שלא תיחרב עיר שלמה כי עכשיו שהם זועמים כ"כ לא אפטר מהם ע"י זה שאתן להם את בנימין ועוד על פי מה שכתבנו בפרשת מקץ שכל המהומה הזאת לא עשה יוסף כדי לצער את אחיו או להנקם מהם ח"ו אלא לבחון אם הם אוהבים אותו כי לפי ההנהגה שלהם עם בנימין למד על עצמו שראה עד כמה משתדל

יהודה לטובת בנימין ושם נפשו בכפו כדי להצילו אז ידע שיש להם לב טוב כלפי בני רחל, ולכן החליט להתודע אליהם. ויש אומרים שירד מלאך בדמותו של יוסף והוא שגרם להם את כל הצער הזה. כדי שצער זה יהיה להם כפרה על מכירת יוסף.

הוציאו כל איש מעלי רוצה לומר שהיו שם הרבה מצרים ומאנשי פרעה, וכולם ביקשו ממנו לחון את בנימין בשומעם את דברי יהודה שהסביר כי אביו עלול למות מחמת צער וכך נפלו כל אותם האנשים לרגלי יוסף וכל אחד הפציר בו מצד אחר עד שלא היה יכול יוסף לסבול האנשים שהיו שם ולכן דבר אל עבדיו בכעס שיוציאו כל איש זר מעליו כי לא רצה לבייש את אחיו. ולא רצה להודיע להם פתאום שהוא יוסף כי בודאי היו מתים מרוב צער. וכך הזהירו חז"ל שאם אדם היה נעדר מביתו זמן רב, אסור לו להופיע פתאום בביתו, שהוא יכול לסכן בזה נפשות בני ביתו בראותם אותו בלי שיתכוננו לכך. לכן התחיל יוסף בדברים לאמר זה שאמרתם שאחיו של בנימין מת האם זה בטוח או לא. אמרו השבטים כן אדוני הוא מת. אמר להם יוסף כיצד אתם מדברים שקרים והרי מכרתם אותו, אם כן מהיכן אתם יודעים שהוא מת ואני קניתי אותו כעבד ועכשיו אקרא אותו והתחיל לקרוא בקול גדול יוסף בן יעקב בא לכאן! יוסף בן יעקב בא לכאן ודבר עם אחיו! והשבטים התחילו להסתכל לכל ארבע הרוחות לראות בואו וכשראה יוסף שדעתם נחה קצת אמר להם לאן אתם מסתכלים שם אני יוסף אחיכם האמתי העוד אבי חי?

ועוד הוסיף בספר "מעם לוועז" כי אחי יוסף טחו פניהם בקרקע. ומכאן למדו לנו חכמים לקח באומרם: אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה. והרי יוסף קטן שבשבטים היה, ובכל זאת לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, על אחת כמה וכמה כשמלך מלכי המלכים הקב"ה שהאדם עתיד ליתן לו דין וחשבון על כל מעשיו. וכשיקרא לו הקב"ה וישאלו: למה לא קבעת עתים לתורה בכל יום, ולמה לא היית זהיר ללבוש ארבע כנפות כל יום. ולמה היית מדבר בתוך בית הכנסת שהוא מקום קודש שהשכינה שורה בו, וכיצד העזת לישבע בשם ה' ובתורה הקדושה ולדבר לשון הרע, ולגנוב ולעשוק ממון אחרים, או לקחת בגדו במשכון וציערת אותו עד ששילם לך, וכדומה משאר העבירות שהעולם דש בהם, עד שנשכחו מלב, בודאי לא יעצור האדם כוח לעמוד בפני הקב"ה. והשבטים נצטערו כל כך שנפלו ממש מתים, ועשה הקב"ה נס וחיו.

תוכחת יוסף

א"ר חייא בר אבא כל הדברים שאת קורא שדיבר יהודה ליוסף בפני אחיו עד שאת מגיע ולא יכול יוסף להתאפק היה בהם פיוס ליוסף ופיוס לאחיו ופיוס לבנימין פיוס ליוסף לומר ראו איך הוא נותן נפשו על בניה של רחל פיוס לאחיו לומר ראו היאך הוא נותן נפשו על אחיו פיוס לבנימין אמר לו כשם שנתתי נפשי עליך כך אני נותן נפשי על אחיך ולא יכול יוסף להתאפק וגו' רבי חמא בר חנינא אמר לא עשה יוסף כשורה שאלו בעטו בו אחד מהם מיד היה מת רבי שמואל בר נחמן אמר כהוגן וכשורה עשה יודע היה צדקן של אחיו אמר ח"ו אין אחי חשודים על שפיכות דמים: (בר"ר צג)

"וַיִּתֵּן אֶת קִלְוֹ בְּבִכִּי וְלֹא יָכֹלוּ אָחָיו לְעֵנּוֹת אֹתוֹ" אבא כהן ברדלא אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה בלעם חכם של העובדי כוכבים לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתונו הה"ד (במדבר כב) ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא יוסף קטגן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא שנאמר (תהלים נ) אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה גשו נא אלי ויגשו הראה להם את המילה אני יוסף ועתה לא אתם שלחתם וגו' וישימני לאב לפרעה לפטרון בסיליון לאדון לרבון מושל לשליט מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו שלא תעמיד את השעה כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש:

ר' אלעזר בן עזריה אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה ומה יוסף הצדיק שהוא ב"ו כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו הקדוש ברוך הוא שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין ודן כל אחד ואחד על אחת כמה וכמה, שאין כל בשר ודם יכולים לעמוד לפניו.

נפילת הצוואר

וַיִּפֹּל עַל צְוָאָרָיו בְּנִימִן אָחִיו וַיִּבֶךְ (מה, יד).

וכי שני צוארים היו לו לבנימין אלא אמר רבי אלעזר בן פדת יוסף ראה ברוח הקודש ששני בית המקדשות עתידין ליבנות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב

ובנימין בכה על צואריו ראה שמשכן שילה עתיד להעשות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב ויתן את קולו בבכי כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה שנאמר (ירמיה לא) בבכי יבואו ובתחנונים אובילם: (שם).

בכיה אמתית

וַיִּפֶּל עַל צְוָאֲרֵי בְנֵימִן אָחִיו וַיִּבֶךְ וּבְנֵימִן בָּכָה עַל צְוָאֲרָיו (מה, יד).

פרש"י "על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב, ובנימין בכה על צואריו על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב".

הגה"צ יחזקאל מקוזמיר זצ"ל הקשה כדן: לכאורה תמוה הדבר, שיוסף בכה על בתי המקדש שהיו בחלקו של בנימין, ובנימין בכה על משכן שילה שבנחלת יוסף, מן הדין היה שיוסף יבכה על חורבן משכן שילה שהוקם בחלקו, ובנימין יבכה על חורבן בתי-המקדש שבחלקו! אלא משיב רבי יחזקאל אדם מישראל צריך להצטער ולבכות על אסון הפוקד את חבריו, יותר משהוא מצטער על אסונו שלו, ואפילו מגיע אדם למדרגה הגבוהה של קבלת ייסורים באהבה ואומר שכל מה שעשה לו ה' הוא לטובה, אל נא יקבל באהבה ייסורים של אחרים.

העדפה

לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֵלֹת וּלְבְנֵימִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלָפֹת שְׂמֵלֹת (מה, כב)

שואלת הגמרא במסכת מגילה (ט"ז:) וכי אפשר, דבר שנצטער בו אותו צדיק (הכוונה ליוסף) ייכשל בו הוא עצמו?

כלומר יוסף עצמו נפגע מקנאת אחיו בו והדבר נבע מכך שיעקב אביו העדיף אותו על פני אחיו, כמו שמסופר "..."ועשה לו כתונת פסים..." (לז,ג), מה שלא עשה כן לשאר האחים. אם כן, כיצד אותו יוסף נותן לבנימין חמש חליפות שמלות כאשר במקביל לשאר האחים הוא נותן לכל אחד חליפה אחת? האם הוא לא

חושש מקנאה שהוא מטיל בין האחים?

על זאת משיבה הגמרא: א"ר בנימין בר יפת, רמז לו (יוסף לבנימין) שעתיד לצאת ממנו (מבנימין) בן שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות. מדובר על מרדכי שהיה איש ימיני, כלומר משבט בנימין, שנאמר (באסתר ט') ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות, תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן (חמשת מלבושי מלכות) אלו כנגד החמש חליפות שמלות.

שואל הגר"א (בספרו שנות אליהו): וכי איזה תירוץ הוא זה, הרי עדיין יוסף הטיל קינאה בין האחים בכך שנתן לבנימין חמש חליפות שמלות ולכל אחד מהאחים נתן חליפת שמלה אחת. הרי הוא חוזר לכישלון שנכשל אביו (יעקב) בו עצמו, מאחר שהאחים לא יכלו לדעת שלשם "הרמז" הוא מעדיף את בנימין בחמש חליפות שמלות.

עונה הגר"א: חייבים להניח שחמש החליפות של בנימין היו שקולות כספית כחליפה אחת של כל אחד מהאחים, ע"י השינוי הזה שעשה יוסף הבינו האחים שיש כאן רמז, אבל לא העדפה.

ועוד נראה להוסיף, כי עבד נמכר בשלשים שקל ומי שמוכר עבד עברי לגוי חייב לפדותו פי עשר, לכן 300 שקל שקיבל בנימין, זה כתשלום שלא היה במכירת יוסף עצמו, וזה התחלק בין עשרת האחים השלש מאות שקל, ולכן ניתן לבנימין סכום זה.

עוד מצינו בקדושת לוי תירוץ עצום, כי יוסף ובנימין מאם אחת היו, ומקרה אחד קרה לשניהם, כמו שיוסף נתעלה ע"י חלום, כך מרדכי שיצא מבנימין נתעלה ע"י חלום אחשוורוש. ואם נתבונן נראה הרבה נקודות השוואה ביניהם.¹⁴

☞ הערות "אריג פז" ☞

14 יוסף נעשה משנה למלך ומרדכי נעשה משנה למלך, יוסף הרכיבו אותו על מרכבת המשנה ומרדכי הרכיבו על הסוס ברחוב העיר ליוסף קראו ברחוב העיר אברך למרדכי קראו את הקריאה ככה יעשה לאיש... יוסף ויסר המלך את טבעתו מעל ידו, ועוד.

וזה מה שיוסף, רמז להם, כמו שהוא קבל כתונת פסים מאביו, בגלל הייחוד שאביו מצא בו, ואכן יתקיים בו הדבר שנעשה מלך במצרים ולבש בגדי מלכות. והדבר הביא טובה גדולה למשפחת יעקב ובניו, כך גם בנימין שקבל חמש חליפות שמלות יש בו יחודיות, ועתיד לצאת ממנו מרדכי שילבש בגדי מלכות וישיע את ישראל, אם כן אין לקנא בו אדרבה לשמוח על כך שהקב"ה מביא להם מושיע ומציל.

ותחי רוח יעקב

וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי הוּא מוֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְגַּע לְבוֹ כִּי לֹא הָאֱמִיּוֹן לָהֶם (מה, כו),

אפשר שלא האמין לבניו, מפני שהעובדה הזאת שיוסף הוא מושל במצרים אינה מעניינת את יעקב, אדרבה היא מעוררת חשש שמא חלילה יוסף אינו שומר על יהדותו, ואז אין זו נחמה בעבורו אם יוסף חי. ורק לאחר שנוכח לדעת שיוסף נשאר בצדקו, אז חייתה נפשו, כמו שנאמר: "וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם" (שם, כז). ופירש"י שם "סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא אמר אשר שלח פרעה. ותחי רוח יעקב - שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו".

היינו, כשקבל את הרמז של יוסף, שהוא עדין זוכר את הסוגיא שעסק עמו בזמן פרידתם, הבין שלא שכח תורה שלמד אצלו, ונתקיים בו "הנפרד מחברו אל יפרד אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו".

עגלה ערופה דוקא?

וַיִּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לְשִׂאת אֹתוֹ וְתַחֲי רֹחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (מה, כז)

המהר"ל ז"ל שואל מדוע יעקב למד עם יוסף דוקא פרשת עגלה ערופה בזמן שפרש ממנו?

ומתרץ כדרכו, ידוע שעגלה ערופה מובאת לכפרה על הרוג שנמצא ולא נודע מי הכהו, והזקנים אומרים: "ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו" (דברים פרק כא פסוק ז), ופירש"י "ידינו לא שפכה - וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוויה". למדנו מכאן כמה גדולה מצות הלוויה, שבכוחה להגן על היוצא לדרך. ובאור הדבר על דרך הפשט, מפני שהיוצא לדרך מרגיש עצמו בודד, ולבו מתמלא בדאגה מסכנות הדרכים, וזה עצמו עלול לסכן אותו. וכשמלווים אותו בדרך, מכניסים בלבו בטחון, שאינו עוזב לבדו, ואף בלווי קטן של ד' אמות, די כדי לתת לו את אותה תחושה טובה (עיין גמרא סוטה), וכאילו חברו ממשיך ללוות אותו לאורך כל אותה הדרך.

ומכאן מבאר המהר"ל: לכן יעקב עסק בפרשת עגלה ערופה כאשר ליוה את יוסף ביציאתו לדרך. ולפי זה בודאי הטרידה את יעקב כל אותם שנים השאלה הזאת כיצד קרה שטרוף טורף יוסף, הרי הוא ליוה אותו, ומדוע הוא לא נשמר בדרך? ועתה כאשר נודע לו שיוסף חי, והזכיר לו פר' עגלה ערופה שלמד אתו, הבין שיוסף בא לפתור לו את השאלה הזאת, ומספר לו שדמות דיוקנו של אביו הייתה עמו בכל מקום, ובזכות זה הוא ניצל מעבירה, אם כן נמצא שהליווי של יעקב הואיל לו, להיות נשמר מבחינה גשמית ורוחנית. ומיד "ותחי רוח יעקב אביהם".

בית מדרש קול יהודה

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה (מו, כח)

מובא בילקוט שמעוני (ויגש רמז קנב):

"... ואת יהודה שלח לפניו, אמר ר' נחמיה: להתקין לו בית תלמוד שיהא מורה שם תורה ושיהיו השבטים הוגות שם תורה תדע לך שכן הוא כיון שהלך יוסף מאצלו היה אבינו יעקב יודע באיזה פרק פרש ממנו שהיה משנה אותו, כיון שבאו אחיו ואמרו לו עוד יוסף חי לא היה מאמין שנאמר ויפג לבו כי לא האמין להם ונזכר יעקב באיזה פרק פרש ממנו שהיה משנה אותו וכיון שבאו אחי יוסף ואמרו לו אמר להם נתן לכם סימן באיזה פרק פרש ממני מה עשה נתן להם עגלות שנאמר ויתן להם עגלות ללמדך שבכל מקום שהיה יעקב יושב היה עוסק בתורה כשם שהיו עושין אבותיו שנאמר וישמור משמרת מצותי חקותי ותורת".

מדוע המדרש מזכיר את זה שיעקב למד עם יוסף בזמן שפרש ממנו, ולא את המדרשים שיעקב היה איש תם יושב אהלים, ולמד בבית שם ועבר, וכל תורה שידע העביר ליוסף?

נראה בס"ד שמשמעות הישיבה שהקים יהודה היתה למוד תורה של היוצא לדרך, וכמו שיעקב למד עם יוסף תורה כשיצא לדרך, וזה גרם לו שישמר בגלות, כך עתה יעקב שולח את יהודה לפניו גושנה כדי שהיציאה לדרך הגלות תהיה מבוססת על דברי תורה, "לויית חן הן לראשית" התורה תלווה אותם ותשמור עליהם בגלות.

הכן רכבך באהבה

וַיֹּאסֹר יוֹסֵף מְרֻכָּבָתוֹ וַיַּעַל לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה (מו, כט)

דרשו חז"ל א"ר יודן בשם ר' איבו שני בני אדם ראו כבוד גדול מה שלא ראה בריה בעולם ואלו הן יתרו ויעקב יתרו כשבא אצל משה כתיב בו ויצא משה לקראת חותנו (שמות יח) מי היה רואה משה יוצא ואינו יוצא שרי אלפים ושרי מאות יוצאין ולא היה יוצא שבעים זקנים יוצאין ולא היה יוצא אהרן כהן גדול יוצא ולא היה יוצא התחילו כל ישראל יוצאין לקראת יתרו ואף יעקב כשבא אצל יוסף מה כתיב בו ויאסור יוסף מרכבתו ויעל מי היה רואה ליוסף יוצא ולא היה יוצא לקראת אביו עבדי פרעה וזקני ביתו יוצאין ולא היה יוצא זקני ארץ מצרים יוצאין ולא היה יוצא לקיים מה שנאמר (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו, אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה חלקתי כבוד לזקנים ולעתיד לבא נגד זקניו כבוד (ישעיה כח):

ועוד שנינו במדרש (בר"ר פרשה נה): "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו", אמר רבי שמעון בן יוחאי: אהבה מקלקלת את השורה ושנאה מקלקלת את השורה, אהבה מקלקלת את השורה דכתיב: "וישכם אברהם בבוקר" וגו', ולא היה לו כמה עבדים? אלא אהבה מקלקלת את השורה. ושנאה מקלקלת את השורה שנאמר: (במדבר כב) "ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו", ולא היה לו כמה עבדים? אלא שנאה מקלקלת את השורה. אהבה מקלקלת את השורה, שנאמר: (בראשית מו) "ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו", וכי לא היה ליוסף כמה עבדים? אלא אהבה מקלקלת את השורה שנאה מקלקלת את השורה, דכתיב: (שמות יד)

"ויאסור את רכבו", ולא היה לו כמה עבדים? אלא שנאה מקלקלת השורה...".
עכ"ל המדרש.

ויקשה לנו, בדרשת ז"ל הראשונה מדברת על כבודם של יעקב אבינו ויתרו, ואילו בדרשת ז"ל השניה עושים השוואה בין גדולי העולם לבין העלובים, אברהם אבינו מול בלעם הרשע. יוסף הצדיק מול פרעה הרשע, ובכלל צריכים לשאול, מה הקשר בין שתי דרשות המדברות על אותו רעיון, לכאורה, ונראה לפרש בס"ד:

כבוד התורה של המלכות ישנה רק בעם ישראל, יוסף הצדיק מלך מצרים, משה רבנו גדול הדור, יש בכוחם לרדת ממלכותם על מנת לתת כבוד, משא"כ אצל פרעה ובלעם ש"ירידה" ממלכותם זה היה בשביל הרוע שבהם, ולא מהטוב שתצמח להם כמו האבות הקדושים, אותה יציאה של יוסף לקראת אביו היא זו שעומדת לישראל כשפרעה רודף אחריהם. וכידוע יוסף הוא מרכבה של יעקב - "בית יעקב אש ובית יוסף להבה", יוסף משיב את הכבוד של אביו, וכן משה רבנו משיב את הכבוד שהיו נוהגים בעבר ביתרו, ועתה כשהתגייר, כל האומות שנאו אותו, פרט למשה, שרצה לקרב את יתרו וגדולה האהבה שמקלקלת את השורה.

כידוע, הנביא ישעיה (כז,ו) ניבא לישראל: הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יִצְיִץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה", יש שורשים חזקים לכן הם קיימים לעד כדוגמת ישראל, אבל הגויים אין להם שורשים, רק ענפים וכל רוח קלה עוקרתן. ופירש האברבנאל את לשון הפסוק "הבאים ישרש יעקב", הבאים מהגלות ישמחו בשלמותה (בזה שנשלמו ימי גלותם) ולא יחטאו עוד באופן שלא יבואו לידי עונש.

אהבת אב

וַיִּפֹּל עַל צְוָאֲרָיו וַיִּבֶךְ עַל צְוָאֲרָיו עוֹד (מו, כט)

פירש"י: "אבל יעקב לא נפל על צווארי יוסף ולא נשקו. ואמרו רבותינו שהיה קורא קריאת שמע".

וכאן נשאלת השאלה: אחרי אהבתו העצומה של יעקב ליוסף בן זקוניו שנפשו

קשורה בנפשו, וכאשר נעלם התאבל עליו ואמר "ארד אל בני אבל שאולה". עכשיו אחרי עשרים ושנים שנה כאשר זוכה האבא סוף סוף לראות את בנו היקר לו - יוסף, היתכן שלא נשקו ולא בכה על צוואריו אלא קרא קריאת שמע? דבר זה צריך ביאור. מסביר המהר"ל מפראג: אלא היא הנותנת, כיוון שראה שאהבת הבן מתגברת וממלאה את כל ליבו, חשש שמא תעלה בו אהבת הבן על אהבת השם יתברך, על כן התגבר כארי לקיים "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך". ולכן יוסף, שאהב את אביו בכל לב ונפש, כיוון שבעצם אהבה רבה זו קיים כיבוד אב לא היה צריך לקרוא קריאת שמע...

מסופר על הצדיק הקדוש רבי כליפא מלכא זצ"ל, מ"מוגאדור" שבמרוקו. שהיה לו בן קדוש וטהור, פרוש מהויות העולם, שלא פסק מלימוד התורה ועלה במעלות הקדושה והטהרה, עמד להיכנס לחופה. הגיעו הנאספים לבית החתן, וליוו אותו בתופים ובמחולות למקום החופה. לפתע הגיחה כנופית שודדים אשר חסמה את דרכם, קרא ראש הכנופיה: "יהודים, אנו רוצים קרבן דמים הביאו לנו את ראשו של החתן! אם לא - נמית את כולכם". דממת מוות השתררה במקום, הכול ידעו שאין איומם מן השפה ולחוץ. לפתע פסע קדימה האב, הצדיק רבי כליפא, ואמר: "קחו אותי תמורת בני, וחוסו על חיי החתן העומד לבנות את ביתו", קרא החתן: "חלילה לך אבי - זכות גדולה זו נתגלגלה לידי, למות על קידוש השם, בשעה קלה אהיה במחיצתם של רבי עקיבא וחבריו, הרוגי מלכות הדמים".

הסתובב החתן, נפרד לשלום מכלתו, וביקש שתמלא את משאלתו האחרונה ותקים במהרה בית בישראל. בראש מורם התקדם לקראת הרוצח שלחץ על ההדק והחתן נפל מתבוסס בדמו. הרוצחים הריעו בשמחה ודהרו לדרכם. הנוכחים בשמחת החתונה, נותרו קפואים על עומדם ונתנו קולם בבכי. התייפחו על השמחה שהפכה ליגון, על מסע החתונה שהפך למסע הלוויה. ניגש האב השכול אל בנו המת, כרע לעברו ואחז בידיו את ראשו, נא עיניו למרום ואמר: "רבונו של עולם עד כה, כשאמרתי: ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך, עדיין הייתה פינת אהבה שמורה בליבי לבני הקדוש. מעתה, ריבונו של עולם, אחר שבני עלה השמימה לחסות בצילך, פנוי כל לבי לאהבתך בלבד".

שנות חיים

וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל יַעֲקֹב כְּמָה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ (ויגש מז, ח)

יעקב אבינו ע"ה בהגיעו לפני פרעה, בפעם הראשונה, מתפעם פרעה מהודו והדרו של אביו של המשנה למלך (יוסף), ומהתרגשות פרעה מברכתו של יעקב אליו, שואל את יעקב אבינו לגילו, ואכן יעקב אבינו משיבו, אך מוסיף פרט מעבר לגילו כי ימיו לא הגיעו לימי אבותיו. וכאן צריכים לשאול, מה החשיבות יש בהוספת הפרט, שיעקב אבינו עוד לא הגיע לימי אבותיו? ועוד צריך לשאול וכי זה יפה לשאול בן אדם זקן בן כמה אתה, שהרי ידוע כי בדרך כלל אנשים בגילאים מבוגרים מאד נמנעים מלהשיב מחשש עין הרע, מדוע כאן פרעה לא גילה קצת רגישות כלפי אדם מבוגר מאד, ובודאי בעל ייסורים קשים כל ימי חיו?

על שאלות אלו נשיב בע"ה על פי המעשה המפורסם שהיה אצל הגאון בעל השאגת אריה (הגאון רבי אריה לייב גינצבורג זי"ע) שהיה נוהג להחמיר מאד באיסור "חדש", 15 ולא היה אוכל בשום מקום וכאשר היה מתארח היה דרכו לשאת עמו גם כלים שלו. הרב היה תקיף מאד ובמיוחד באיסור "חדש" ולכן לא אהבו אותו כ"כ ולא מינוהו כרב עליהם. לימים הזדמן הרב בבית הנודע ביהודה (הגאון רבי יחזקאל סג"ל לנדא זי"ע) וכמובן הביא עמו את כליו וכן את קמחו, וביקש מהרבנית שתבשל לו אוכל בכליו. הרבנית נפגעה וכי כללי טרפים אמרה זאת לבעלה, אמר לה בעלה לא חשוב כיוון שרב גדול הוא תכבדי את רצונו.

באותו זמן ששהה בבית הגאון בעל ה"נודע ביהודה", הגיע מכתב מעיר מייץ לכב' הרב הנודע ביהודה ורצו למנותו כרב עליהם, הרב מיאן ופנה בבקשה להגאון בעל שאגת אריה שיאות לקבל על עצמו את הרבנות בקהלת מייץ, ואכן, נאות בעל שאגת אריה לקבל על עצמו את עול הרבנות, מיד שלח הרב נודע ביהודה מכתב שבו מגולל את אי רצונו לקבל את הרבנות מהטעמים הכמוסים עמו, אך הוא בא להציע תלמיד חכם לא פחות גדול ממנו, והוא יגיע בעוד ארבעה חודשים.

☞ הערות "אריג פז" ☞

15 הוא האיסור לאכול מתבואת השנה החדשה קודם להקרבת מנחת העומר בט"ז בניסן, בזמן שבית המקדש היה קיים, או קודם ל"ז בניסן בימינו. התבואה החדשה נקראת על שם האיסור - 'חדש'.

ואכן הקהילה נאותה לקבל את בעל השאגת אריה כרבם, נציין כי קהלת מייץ לא ידעו כלל מי הוא אותו גאון, ולא ידעו לשער את גילו.

כאשר הגיע הזמן המיוחל ערכו טקס קבלת פנים לרב שאגת אריה, אולם רק כשהגיע בעל שאגת אריה, האנשים החלו לעקם את אפם, משום שהרב היה אז בגיל שבעים אמרו אחד לשני "מה שלח לנו הנודע ביהודה, רב שרגלו האחת בקבר? וכי אין קברים בקהלתו שבא להקבר אצלנו דווקא..."

הרב שאגת אריה הרגיש את אשר על לבם, וקבע כי ביום שבת הקרובה ימסור את דרשתו, ואכן דרשתו היתה מאלפת, ובסוף דבריו, אמר את אשר על לבו, על כך שאנשים "מרגנים" מאחורי גבו, שלקהילתם הביאו רב זקן עם רגל בקבר, וכך אמר: "אני יודע את אשר על לבכם, שאינכם חפצים ברב כזה זקן, אך אני מבטיח לכם שאני אחיה ואהיה עמכם עוד עשרים שנה. ושקט נפל באולם בית הכנסת. ומיד קיבלו עליהם את רבם כמנהיג העדה.

ובאמת כך היה, הרב חי עד גיל תשעים. 16 ע"כ המעשה.

השאלה של פרעה ליעקב אבינו ע"ה לא היתה בשאלת "הגיל" של יעקב אבינו, אלא בשאלת הזכיה הגדולה שיש כזה צדיק במדינתו, שהרי ידוע ע"פ חז"ל שביום שהגיע יעקב אבינו למצרים, פסק הרעב, פרעה בראותו את פניו של אביו של המשנה למלך, ראה אותו זקן ושבע ימים, וחששו הגדול שצדיק זה ילך לבית עולמו ומצרים תפסיד מכך, לכן, שאלו לגילו, הכוונה עוד כמה זמן אתה תחיה איתנו, על מנת שהברכה תמשיך ממך, לכך השיב יעקב, שאני לא כל כך זקן כמו שאני נראה, ועוד לא הגיעו ימי לימי אבותי. (בשם מרן הגר"ע יוסף שליט"א)

הערות "אריג פז"

16 מסופר כי ביום האחרון למותו הלך בעל שאגת אריה לספריה כדי לקחת איזה ספר, והספרייה נפלה עליו ובשעת גסיסתו שמעו תלמידיו שהיה ממלמל ואומר כל הספרים מחלו לי על אף שהייתי תוקפם בלשון חריפה ובוטה אבל החייט – ז"א כך היה מכנה את הלבוש מרדכי, הוא לא מחל לי ולכן נענשתי במיתה כזו.

מכאן לומדים מוסר השכל כמה אדם צריך לנהוג כבוד ברבותיו ובמיוחד בראשונים וגם שאינו מבינם לא יבטלם אלא יתלה זאת במיעוט שכלו.

שבר הכסף

**וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשֶׁבֶר אֲשֶׁר
הֵם שִׁבְרִים (מז, יד)**

וכשראה יוסף שעל כל המטבעות היתה צורה של עכו"ם, והלכה אומרת שאין יהודי יכול לבטל עבודה זרה שברשותו אלא טעונה שריפה, אבל אם הגוי ביטל את העבודה זרה מותר להנות מימנה אחר כך, לכן כשהיו הגויים נותנים לו המטבעות היה אומר להם שיבטלו את העבודה זרה ע"י שישברו את המטבעות ואחר כך יביאו לו, וזהו שכתוב "בְּשֶׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שִׁבְרִים" (מרון הגר"ע יוסף שליט"א בשם "עטרת צבי").

מעשה

בעיירה בפאדובה שבאיטליה חי לו עשיר אוהב מצוות וטוב לב, ומגרעת אחת הייתה בו, כשלווה כסף לא אהב לפרוע את חובו במועד ותמיד היה דוחה את בעל החוב בלך ושוב, וכשכבר שילם, היה זה בטיפין, טיפין. כחודש ימים לפני חנוכה בא אליו בעל חוב ותבע ממנו את חובו, אך האיש בשלו דחה אותו בלך ושוב. התחנן לפניו בעל החוב: "אני זקוק לכסף לך יש כסף רב ומדוע לא תפרע את חובך?" הגיע הדבר לאוזני רבי אברהם אבן עזרא, והרב ציוה על העשיר לשלם את חובו בבת אחת. העשיר לא שם לבו לדברי הראב"ע ולא פרע את חובו. מספר ימים לפני חג החנוכה פגש הראב"ע את העשיר אצל הצורף בשעה שהזמין חנוכייה יקרה, משובצת אבנים יקרות, פנה ראב"ע אל העשיר ואמר לו: "יפה מאוד שאתה מחבב מצוות, בכסף של החנוכייה המהודרת אתה יכול לפרוע את חובותיך, ומצווה זו חשובה ביותר". התעלם העשיר מדבריו והזמין את החנוכייה אצל הצורף. משראה ראב"ע כי העשיר התעלם מדבריו אמר לו: "אני מתפלל שהמלאך מחבוב מצווה ילחם בך", ופנה לדרכו. בערב חנוכה הלך העשיר לקחת את החנוכייה. והצורף ביקש את מלוא התשלום, ניסה העשיר לדחותו: "אשלם לך בעוד חודש", דחה הצורף את הצעתו ולקח את החנוכייה המהודרת לביתו והדליק בה נר ראשון של חנוכה. למחרת שילם העשיר לצורף את מחירה והביאה לביתו בשמחה. מילא את הגביעים שמן והכין פתילות. בערב עמדו כל אנשי ביתו ליד החנוכייה היקרה,

החזיק העשיר בידו את השמש בירך בקול רם את הברכות, וכשרצה להבעיר את הפתילות, הן לא דלקו. ניסה בשנית אך הדבר לא עלה בידו. ניסו גם בניו להדליק את החנוכייה ולא הצליחו, עננה כיסתה את פניו. למחרת הלך אל רב העיר, וסיפר לו את אשר אירע ולחנוכייה שלא דלקה. הרב, שלא האמין למשמע אוזניו, הלך עם העשיר לביתו, ניסה להדליק את החנוכייה ולא הצליח. שאל הרב את העשיר: "ממי קנית את החנוכייה? האם לחש מישהו איזה לחש או כישוף בזמן הקנייה?" כן, ענה העשיר: "לפני הקנייה אמר לי רבי אברהם בן עזרא משהו שלא הבינותי". שלח הרב להביא את ראב"ע, ויחד הלכו לבית העשיר. ניסה ראב"ע להדליק את החנוכייה ונכשל. אמר ראב"ע: "כנראה שתפילתי נתקבלה. מאחר שהייתי אצל הצורף כשהזמין את החנוכייה וידעתי כי העשיר לא פרע את חובותיו, התפללתי שהמלאך של מחבוב מצווה ילחם בו. מאחר שתפילתי נתקבלה, הוא חייב לפרוע כל חובותיו". סילק העשיר את חובותיו, ואז הדליק את החנוכייה ברוב שמחה ופאר. (מנחת יוסף - הרב יוסף משאש).

פרשת ויחי

פרשה סתומה

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שִׁבְעַת עָשָׂר שָׁנָה (מז, כח),

דרשו חז"ל למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה? אלא, כיון שנפטר אבינו יעקב התחיל שעבוד מצרים על ישראל.

דבר אחר: למה היא סתומה? מפני שבקש יעקב אבינו לגלות את הקץ, ונסתם ממנו. דבר אחר: למה היא סתומה? מפני שנסתם ממנו כל צרות שבעולם.

ועוד: באותיות של השבטים חסרות האותיות ח' ו-ט', מלשון "חטא", וכן האותיות ק' ו-צ' מלשון ק"ץ, ככתוב בחז"ל ביקש יעקב לגלות הקץ וכו', ולכן זו פרשה סתומה.

הסתלקות הצדיקים

פרשתנו פותחת בפסוק: "וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עָשָׂר שָׁנָה וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם חֲמִיִּשׁ שָׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמָאתַיִם שָׁנָה", וכן מצינו בפתיח של פרשת חיי שרה כתוב (שם כג, א) "וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה" וכו'. התורה מכנה את "מותם" של שרה אמנו ושל יעקב אבינו בכינוי של חיים. וידועים לכל דברי חז"ל (דברים רבה וזאת הברכה) "הצדיקים אפילו במיתתן קרויים חיים, שנאמר ובניהו בן יהוידע בן איש חי".

והגמרא בתענית אומרת (דף ה:): "רב נחמן ורבי יצחק הוו יתבי בסעודתא, אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק לימא מר מילתא וכו', בתר דסעודא אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן, יעקב אבינו לא מת. אמר ליה וכי בכדי ספדו ספדניא וחנוטו חנוטייא וקברו קברייא (וכי לא ספדו, לא חנטו ולא קברו, והרי כן) - אמר להם מקרא אני דורש, שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הגני מושיעך מרחוק

ואת זרעך מארץ שבים, מקישי הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים". עכ"ל הגמרא.

ומפרשי"י (שם): ומה שחנטו חנטייא (חנטו החונטיים) – נדמה להם שמת, אבל חי היה. מכאן ראייה כי הסתלקות הגופנית של צדיקים אינה נחשבת לכלום, כי רוחם והנהגתם חיה וקיימת גם אחרי הסתלקותם מן העולם הזה. ומכאן מוסר גדול לאדם אם רואה מציאות ממש מול דברי חז"ל, לא יבטל ח"ו את דברי חז"ל, אלא יבטל את המציאות שהוא רואה, ויאמר שהמציאות דמיון כדברי רש"י הנ"ל.

ויקרבו ימי ישראל

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת (מז, כט)

נאמר בקהלת (ח) אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ואין שלטון ביום המות. רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי: חצוצרות שעשה משה במדבר, בשעה שנטה למות גנזם הקדוש ברוך הוא, שלא יהא אחר תוקע בהן, והן באים אצלו, דכתיב (דברים לא): הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם, לקיים מה שנאמר: "ואין שלטון ביום המות".

דבר אחר: "ואין שלטון ביום המות" כשעשה זמרי אותו מעשה, מה כתיב שם (במדבר כה): ויבא אַחַר איש ישראל אל הַקֶּבֶה. והיכן היה משה ופנחס מדבר לפני משה? אלא, לקיים "ואין שלטון ביום המות", ואין מות אלא לשון השפלה. ניתנה הישועה לפנחס והשפיל את משה. ואף דוד כתיב בו (מלכים א א): והמלך דוד זקן, וכיון שנטה למות, מה כתיב בו (שם א ב): ויקרבו ימי המלך דוד אין כתיב כאן, אלא ויקרבו ימי דוד. ואף יעקב, כיון שנטה למות, התחיל משפיל עצמו לפני יוסף, ואמר לו: אם נא מצאתי חן בעיניך. אימתי? כשקרב למיתה, שנאמר: ויקרבו ימי ישראל למות:

חיי אבותיך

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמֶּת אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם. (מז, כט)

דרשו חז"ל, אמר ריש לקיש: חיין! אתה שוכב ואין אתה מת, שנאמר: ויקרבו ימי ישראל למוות. מהו ויקרבו? אמר הקב"ה: היום קובל עליך לומר כי הוא יקום, כאדם שאומר פלוני קרב על חבירו, הוי, ויקרבו, וכל מי שנאמר בו קריבה למוות, לא הגיע לימי אבותיו.

דוד, כתיב בו: קריבה, ויקרבו ימי דוד למוות, לא הגיע לימי אבותיו, בועז ועובד ישי. אמרו חכמים: יותר מד' מאות שנה היו חייו, ודוד לא חיה אלא ע' שנה, לא הגיע לימי אבותיו. לפיכך כתיב בו, קריבה.

עמרם, חי קל"ז שנה, ומשה לא חי אלא ק"כ שנה. לפיכך כתיב בו, קריבה. (דברים לא): הן קרבו ימיך למוות.

ויעקב, כתיב בו קריבה, שלא הגיע לימי אבותיו. אברהם חיה קע"ה שנה, יצחק ק"פ, ויעקב קמ"ז. לפיכך כתיב בו, קריבה, ויקרבו ימי ישראל.

קיום הצוואה

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת (מז, כט)

יעקב קורא אליו את יוסף ומשביעו "אל נא תקברני במצרים" אלא שיקברוהו רק בקרקעה של א". והנה בנזיר (סה.) מבארת הגמ' את מקור הדין המופיע במשנה "המוצא מת בתחילה מושכב כדרכו - נוטלו ואת תפוסתו", ז"א לוקח עם המת גם חלק מהעפר שמתחתיו - "היכי דמי תפוסה? אמר רב יהודה, אמר קרא 'ונשאתני ממצרים' (בר' מז), טול עמי". הרי שלמד התלמוד את דין העברת המת [הקבור כבר] למקום אחר עם עפרו מיעקב, ויוצא א"כ שיעקב כן נקבר לתקופת זמן במצרים ודברי הגמ' לכאורה נגד פשט צוואת יעקב.

ואולם ב"צפנת פענח" (עה"ת) כתב לתרץ שיעקב נקבר בארון של אבן, שלפי השגות הראב"ד בהל' טומאת מת (פי"ב ה"ו) שכתב על הא דאמרינן בברכות (יט): "אמר ר' אלעזר בר צדוק: מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל". שפירושו הוא "כי הארונות שהיו עומדים בשדה של אבן היו ובמקום קברות היו" - יוצא שארון של אבן ע"ג קרקע הרי שהוא כמו קברו א"כ הצוואה לא לקוברו במצרים קויימה [כיוון שלא נקבר באדמת מצרים], ובכל זאת נחשבת הטמנתו בארון כקבורה שניתן ללמוד ממנה לדין "תפוסה".

קבורה בישראל דוקא

אל נא תקברני במצרים. וְשִׁכַּבְתִּי עִם אֲבֹתַי וְנִשְׁאַתַּנִּי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרַתִּנִּי בְּקִבְרָתָם (מז, כט-ל)

הנה המדרש רבה (ויחי, ה) מסביר ביתר את הענין להקבר דוקא בארץ ישראל, כבקשת יעקב אבינו ליוסף, ערב פטירתו, וזה לשון המדרש: אמרו רבותינו וגו' יעקב אומר ליוסף אל נא תקברני במצרים א"ר סימון א"כ הפסידו הצדיקים שהם קבורים בחוצה לארץ אלא מה הקב"ה עושה עושה להן מחילות בארץ ועושה אותן כמערות הללו והן מתגלגלין ובאים עד שהם מגיעין לארץ ישראל והקדוש ברוך הוא נותן בהם רוח של חיים והן עומדין מנין שכן כתיב (יחזקאל לז) הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל ואחר כך ונתתי רוחי בכם וחייתם אמר ריש לקיש מקרא מלא הוא שכיון שהן מגיעין לא"י הקב"ה נותן בהם נשמה שנאמר (ישעיה מב) נותן נשמה לעם עליה.

מעשה ברבי ורבי אליעזר שהיו מהלכין בפילי שחוץ לטבריא ראו ארון של מת שבא מחוצה לארץ להקבר בארץ ישראל אמר רבי לר' אליעזר מה הועיל זה שיצתה נשמתו בח"ל ובא להקבר בא"י אני קורא עליו (ירמיה ב) ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבאו ותטמאו את ארצי במיתתכם א"ל כיון שהוא נקבר בא"י הקדוש ברוך הוא מכפר לו דכתיב (דברים לב) וכפר אדמתו עמו..".

סיום תקופת האבות

**וְשִׁכַּחְתִּי עִם אֲבֹתַי וְנִשְׁאַתַּנִּי מִמִּצְרַיִם וְקִבַּרְתַּנִּי בְּקִבְרֹתָם וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי
אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרֶךָ (מז, ל)**

סיומו של ספר בראשית הוא גם סיומה של תקופת האבות. יעקב אבינו מלמדנו בימיו האחרונים כיצד על אדם להפרד מהעולם השפל ולעבור לעולם העליון, שהרי החותם והסיום בכל דבר הם השיא והפסגה על אחת כמה וכמה חיי האדם נזר הבריא.

הוא קורא לבנו ליוסף ומצוהו לבל יקבור אותו בארץ מצרים. טעמים שונים נתנו לכך חכמינו, אך מעל לכל יש כאן מסר ברור לצאצאיו. מקומכם בארץ כנען. לא ארץ מצרים היא מולדתכם, ואף לדורות שיבואו בכל הגלויות תהא הצוואה הזו בריח התיכון של כל חייהם. ומכאן השאיפה העזה שפיעמה בלבבות היהודים בכל הדורות, גם אם לא זכו לחיות בארץ ישראל, לפחות להקבר בה. (וכחלק מכך המסורת להניח חופן עפר ארץ ישראל למראשות הנפטר הנקבר בחו"ל).

אח"כ הוא מברך את יוסף ובניו וקובע לדורות - "בך יברך ישראל לאמר ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה". מעמיד אותם כסמל ומופת לדורות יבואו.

הוא קורא לבניו, וכשהם סובבים את מיטתו הוא מבקש לשמוע מהם האם לבם שלם עם דרכו והאם הם מתכוונים להמשיך בה, והם אומרים לו "שמע ישראל (אבא) ה' אלוקינו ה' אחד", כשם שאין בלבך אלא אחד, אף בלבנו ה' אחד, והוא עונה לעומתם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

אח"כ הוא מחלק את התפקידים, מכתיר עליהם את יהודה כמלך, ומציין מעלות וחסרונות בניו כדי שיתנו לב ויעבדו עד הגיעם לשלמות.

לבסוף הוא מצוה את בניו בסדר קבורתו "ויעשו בניו לו כן כאשר צום". קבע להם מי ישא את מיטתו ובאיזה צד, ובאותה צורה נקבעה כעבור דורות חניית השבטים במדבר.

כידוע גדולי הדורות התכוננו לרגע זה של פטירתם מן העולם, והשקיעו מחשבה רבה ביחס לעצמם, ואף הדריכו את בני משפחתם ותלמידיהם ללכת בדרכם ולהיות נאמנים לבורא ולתורתו.

ברכת הבנים

**וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר, בְּכֵן יְבָרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאִמּוֹ, יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים
כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה, וַיִּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם לְפָנָי מִנַּשֶּׁה" (מח, כ)**

בברכה מיוחדת זו שבירך יעקב אבינו את בני יוסף, זכו בני ישראל כולם, שבכל ליל שבת הם מברכים בה את בניהם, "ישימך א'להים כאפרים וכמנשה". והשאלה המתבקשת היא, אם אמר יעקב ליוסף "שני בניך הנולדים לך כראובן ושמעון יהיו לי", אם כן ראוי היה לנו יותר לברך! את בנינו בברכת ישימך א'להים כראובן וכשמעון, ומדוע זה אנו אומרים כאפרים וכמנשה, ועוד צריך לבאר, מדוע נחשבים אפרים ומנשה בעיני יעקב יותר מראובן ושמעון, וכן יש לבאר מהו שנאמר "וישם את אפרים לפני מנשה", מהי ההדגשה היתירה בדבר זה?

כאשר ראה יעקב אבינו את אפרים ומנשה, שאל את יוסף, מפני מה קראת להם בשמות אלו, ענה לו יוסף, שלראשון קרא מנשה "כי נשני ה' את כל עמלי ואת כל בית אבי", והכוונה בזה שה' הרחיק אותנו מביתו של יעקב אבינו, בית שכולו תורה ויראת ה'. ולשני קראתי אפרים, "כי הפרני אלהים בארץ עניי", שה' גדלני בארץ אויב, והגעתי למעמד נעלה ביותר במלכות מצרים. ולאות תודה ושבח לה' יתברך, קרא את בנו על שם גדולתו.

אמר לו יעקב ליוסף, ההסתכלות שלך על החיים אינה נכונה, כי בראשית היית צריך לקרוא לבנך הראשון על שם הטובות שעשה ה' איתך, ולכן היית צריך לקרוא לו אפרים, ואילו רק לשני היית צריך לקרוא על שם הצרות שבאו עליך, ולקרות שמו מנשה. כי תמיד ההסתכלות והמבט של האדם צריכה להיות על חצי הכוס המלאה, ולכן! הקדים יעקב את אפרים בברכתו, וגם הדגיש הפסוק "וישם את אפרים לפני מנשה", כי כך צריכה תמיד להיות הראייה של האדם על החיים, ראשית כל על הטובה, ורק אחר כך על הרעה. ויזכור האדם כי גם הצרות הבאות אליו מאת ה', כולן הן לטובה, ובאמת אינן צרות כלל, אלא טובות, כמו שאמרו רבותינו על הפסוק "כי ארד אל בני אבל שאלה", אמר לו ה' ליעקב, אני עושה את בנך מלך ואתה עושה עליו אבלות?, כי האדם אינו מודע תמיד לדרכי ה', ולדרך בה הצרות, באמת הן טובות גדולות. ולפיכך אנו מברכים את הבנים "כאפרים וכמנשה", שתשיג אותם תמיד הטובה, גם במה שנראה כאילו אינו לטובה, לכאורה.

כבוד חכמים

מובא במדרש (תנחומא) מעשה על רבנו הקדוש, שהשווה את לשון "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", ואף עצמו אמר: "וחיה יהודה בצפורי שבעה עשרה שנה", והמדרש מספר שלרבי היו לו כאבי שיניים במשך שלש עשרה שנה, וכל אותן י"ג שנה לא מתה חיה בארץ ישראל ולא הפילה אשה עוברת בא"י, בסוף י"ג שנה כעס רבי על רבי חייא הגדול, נכנס אליהו ז"ל אצל רבנו בדמותו של רבי חייא ונתן ידו על שינו ומיד נתרפא, למחר נכנס רבי חייא אצלו א"ל רבי אותה שינך מה היא עושה, א"ל משעה שנתת ידך עליה אתמול נתרפאת, באותה שעה א"ר חייא אי לכם חיות שבארץ ישראל אי לכם עוברות שבארץ ישראל כיון שאמר לו רבי חייא לא הייתי אני שנתתי ידי על שינך, מכאן ידע רבנו הקדוש שאלהיה זכור לטוב היה, מאותה שעה התחיל רבנו הקדוש לנהוג ברבי חייא כבוד.

רוח קודשך

אמר ר' שמואל בר נחמן: שני פעמים נסתלקה רוח הקודש מיעקב באותה שעה: אחד כשבקש לברך את אפרים ומנשה. ואחד כשבא לגלות הקץ.

דרשו חז"ל על הפסוק וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים התחיל מברכן. אמר "וידגו לרוב", יעקב אבינו בשר להם שעתידים בני אפרים להיות נצודים כדגים, שנאמר: ויאמר לו: אמר נא שבולת, ויאמר סבולת (שופטים יב).

יוסף הצדיק רואה שאביו יעקב מקדים את אפרים לפני מנשה, כלשון הפסוק: וירא יוסף כי ישית אביו וגו' ויתמוך יד אביו להסיר אותה אמר יעקב ליוסף: ידי את מבקש להסיר, שרפשה לשר המלאכים?! אמר ר' יוחנן: כשני עמודים שבתוך דמוסין שבטבריא, כך היו זרועותיו של יעקב. ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה וגו' וימאן אביו ויאמר ידעתי שראה לגדעון עומד ממנשה. ואולם אחיו הקטן יגדל זה יהושע שעמד מאפרים. ויברכם ביום ההוא לאמר בך וגו' עשה אפרים ראשון למנשה.

ואימתי נתקיימה ברכתו? בחנוכת הנשיאים שהקריב אפרים ביום ז', ומנשה ביום השמיני, לקיים מה שנאמר: מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים (ישעיה מד): (מדרש תנחומא).

אחרית הימים

"וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים. הִקְבְּצוּ וְשָׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם."

(מט, א-ב)

לכאורה, יקשה לנו לשון הפסוק הראשון: האִסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, שהגמ' בפסחים (נו.) דורשת בשם רבי שמעון בן לקיש, "ביקש יעקב לגלות לבניו את קץ הימים ונסתלקה ממנו שכינה", ואילו בפסוק ב' נאמר שוב: הִקְבְּצוּ וְשָׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם, כאן יעקב אבינו אומר שאינו קץ, אך עדיין מצפה לומר את דבריו בענין קץ הימים, כך מבאר ה"כלי יקר" שהקריאה השניה באה לאחר שנסתלקה ממנו שכינה, ומתוך כך הוא עומד על שוני בין שתי ה"התכנסויות":

"לשון אסיפה שייך למי שעומד בחוץ במקום מגולה ונאסף לתוך הבית למקום צנוע, כמו (דברים כב ב): ואספתו אל תוך ביתך, ואין איש מאסף אותי הביתה (שופטים יט יח), וכן רבים. אבל לשון קיבוץ מורה על אנשים מפוזרים שיתקבצו למקום אחד אפילו שיהיה במקום מגולה ובקעי בו רבים.

כך מתחילה ביקש לגלות סוד הקץ ואין ראוי לגלות דבר סוד ברשות הרבים פן ישמע מי שאינו הגון, כי סוד ה' ליראיו דוקא, על כן אמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים לעת קץ, ומיד הרגיש בעצמו שנסתם ממנו הקץ, על כן חזר מלשון אסיפה ואמר הקבצו בני יעקב לשמוע דברים שאין בהם סוד ויכול לדבר ממנו ברבים".

התאחדות

האברבנאל מבאר כי כינוס בני יעקב לא היה בה משום תוכחה וגילוי קץ אלא רצה את האחדות בעם ישראל, ונצטט מלשונו הצחה: "יעקב בעת מותו רצה לבאר מאיזה מבניו יצא שבט המלכות והממשלה בזרעו. כי ראה וידע בכח נבואותיו שיתרבה זרעו מאד והיה ראוי שימנו עליהם מנהיג או מלך שוטר ומושל. ולפי שלא יפול ביניהם קטטה על מנוי המלך ראה הזקן בשעת מותו לבאר מאיזה

שבט מהם תהיה ההנהגה והמלכות ובו מלכים ימלוכו, ובעבור זה עשה חפוש וחקירה בכל אחד מבניו כפי טבעו ותכונתו מי הוא הראוי למלכות כי טבע הבנים אשר יולדו להם ראה שיהיה נוטה לטבע האבות ויהיה תמיד המורם מהם כיוצא בהם כי טבע המקור ראוי שימצא במה שיחצב ממנו. ולכן מפני הבחינה הזאת זכר בכל אחד מבניו, פעם תכונותיהם בעצמם ופעם העתיד לבא על זרעם, לא לתכלית הברכה ולא לתכלית התוכחה ולא להגיד עתידות ולא לספר מעלתם בארץ כי אם להודיע אם הם ראוי למלכות ולשררה אם לא". ע"כ, כוונת יעקב אבינו בבחירת המנהיגות של יהודה, ונצטט: לא יסור שֶׁבֶט מִיְהוּדָה וּמַחֲקֵק מִבְּיַן רְגְלָיו עַד כִּי יבֹא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים. ע"כ.

יעוד ליהודה

יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחִיךָ (מט, ח)

המדרש אומר: (בר"ר צח, ה): "כיון שראו אותו שהוא מקנטרן התחילו מסתלקין לזויות. כיון שראה שהן מסתלקין לזויות התחיל קורא לכל אחד ואחד". ע"כ. רש"י ז"ל מביא פירוש זה בשונה מהמדרש וז"ל: "לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה ליסוג לאחוריו שלא יוכיחו על מעשה תמר וקרא יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם".

המדרש מתייחס לכל האחים, ואילו רש"י מתייחס ספציפית ליהודה.

רבנו בעל "אור החיים" זי"ע מתייחס לכפילות הַיְהוּדָה אַתָּה: "צריך לדעת למה הוצרך לומר לו אתה, כיון שעימו היה מדבר ומה בא למעט? עוד: למה לא אמר וידך וגו', וישתחוו וגו', כיון שהם דברים נוספים?

ונראה שכוונת הכתוב היא על זה הדרך: אתה יודוך, פירוש אין השררה מתחלת לעתיד כדרך שאר ברכות האמורים לשאר האחים שהם לזמנים רחוקים לכשיכנסו לארץ, אלא אתה בעצמך יודוך אחיך. וכן הוא אומר בדברי הימים (א ב): יהודה גבר באחיו. וכשיבוא זמן שידך בעורף אויבך ותתגבר על האויבים - אזי ישתחוו לך וימליכוך עליהם, וזה היה בימי שאול כשעשה דוד הנצחון הגדול בעורף אויביו המליכוהו ישראל עליהם."

לפי הסברו, הברכה ליהודה היא בשני מישורי זמן; האחת, ליהודה באופן אישי, לטווח המייד; אֶתָּה יְדוּכָךְ אֶחָיֶךְ - כבר עכשיו אתה מנהיג האחים. הברכה השניה היא לשבט יהודה, לטווח רחוק יותר; יִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אֲבִיךָ, שמשמעותה מלכות ממש, וזאת לאחר שהשבט יוכיח את עצמו במלחמות; יְדָךְ בְּעַרְפֵּךְ אֶיְבָיֶךָ.

ראובן

רְאוּבֵן בְּכָרִי אֶתָּה כְּחֵי וְרֵאשִׁית אוֹנֵי יְתָר שְׂאֵת וְיֵתָר עֵז (מט, ג),

נאמר במדרש: שלשה כתררים היו בידך, הכהונה והמלכות ובכורה.

הכהונה, דכתיב: יתר שאת, ואין שאת אלא כהונה, דכתיב (ויקרא ט): וישא אהרן את ידיו.

והמלכות, דכתיב: ויתר עז, ואין עז אלא מלכות, דכתיב (שמואל א ב): ויתן עוז למלכו.

הבכורה, דכתיב: ראובן בכורי אתה, ואיבדת אותן.

מי גרם לך? פחז כמים אל תותר. ומהו? נוטריקון.

רבי אליעזר אומר: פחז"ת, השלכת עול מעל צואריך, ז"ע יצרך עליך.

ר' יהושע אומר: פחז"ת חטא"ת זני"ת

ר' לוי אומר: פחז סרסו זע"ת חרד"ת פר"ח חט"א, מעליך.

דבר אחר: פחז פסע"ת על דת, חלל"ת בכורתך, ז"ר נעשית כמים.

מהו כמים? אם יהא ביד אדם קיתון של מים והוא נשפך, אינו משתייר בו כלום, אבל אם היה של שמן, או של דבש, משתייר בו. לכך אומר: כמים אל תותר.

כי עלית משכבי אביך, בשעה שהבאת דודאים והיתה אמך אומרת לאחותה (בראשית ל): המעט קחתך את אישי! את עלית משכבי וחללת יצועי, ומפני שחללת אותו, הוי מרחוק, עד שיבא משה, שכתוב בו (שמות יט): ומשה עלה, ויתר אותך ויקרברך, הה"ד (דברים לג): יחי ראובן, יצא ראובן ואזניו מקוטפות.

שמעון ולוי וקנאתם

שְׁמֵעוֹן וְלֹוֹי אַחִים כְּלֵי חֶמְסַם מְכַרְתֵּיהֶם (מט,ה)

אומר המדרש: התחיל קורא: שמעון ולוי אחים, אחים דפחתא.

אמר להם יעקב אבינו: אחים הייתם בדינה, דכתיב (בראשית לד): ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי, אחי דינה איש חרבו, ולא אחים ליוסף, שמכרתם אותו.

לפי מדרש זה יש כאן ביקורת קשה על מעשה שמעון ולוי בעיר שכם. שמעון ולוי קנאו אז לכבוד דינה אחותם ולכבוד ישראל שחולל. "ויאמרו הכזונה יעשה את אחותנו?"

נחלקו רבותינו הראשונים האם שמעון ולוי עשו כדין:

לדעת הרמב"ם ז"ל (הלכות מלכים ט יד) עשו שמעון ולוי כדין. בני שכם היו חייבים לדון את שכם על מעשהו מתוקף מצוות הדינים, שהיא אחת מז' מצוות בני נח, ומשלא עשו זאת נתחייבו מיתה.

כנגדו טוען הרמב"ן ז"ל (בראשית לב, יג): אף שבבני שכם לא עשו חובתם ולא דנו את שכם וחמור, מכל מקום אין האחריות להענשתם מוטלת על בני יעקב, על כן שלא כדין עשו שמעון ולוי. זאת ועוד, אין מוטלת חובה על כל בני שכם להעניש את החוטא. על כן ארר יעקב אפם, כי עשו חמס לאנשי העיר והביאוהו בסכנה. לדעת הרמב"ם כעס יעקב על כך שהרגום לאחר שמלו ונתגיירו, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי (רדב"ז על הל' מלכים פ"ט יד).

לשתי השיטות, הרמב"ם והרמב"ן אפשר להבחין בתכונת קנאות מיוחדת בשמעון ובלוי, יותר משאר האחים. חז"ל מוצאים מקומות נוספים שבהם מתעוררת החימה של הקנאות אצל שמעון ולוי, ראשונה, כפי שהזכרנו במעשה דינה.

שניה, כאשר מגיע יוסף אל אחיו לדותן, והם עדיין כועסים על חלומותיו, נאמר: "ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגו..." חז"ל מפרשים שהיו אלה שמעון ולוי. ושמעון הוא זה שהשליכו לבור (ב"ר פ"ד טז).

שלישית, כאשר יוסף אומר לאחים במצרים: "אם כְּנִים אַתֶּם אֲחֵיכֶם אֶחָד יֶאֱסָר

בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לְכוּ הִבֵּיאוּ שֹׁכֵר רַעְבוֹן בְּתֵיכֶם...". (מב, יב) אומרים חז"ל שיוסף אמר בלבבו, אם ישארו שמעון ולוי ביחד, יש לחשוש ממה שיעשו שניהם. יוסף כבר מתחיל לבצע, את מה שיעקב אומר בברכתו: "אחלקם ביעקב...".

האם קנאות זה דבר שלילי?

הקנאה היא מדה קשה. כאשר מרוכזת קנאה בכמות גדולה מדי בשבט אחד אי אפשר לעולם לעמוד בה! ומנגד, יש לה תפקיד חיובי במקרים מיוחדים: "הבוועל ארמית קנאים פוגעים בו" (מסכת עבודה זרה לו:). אך בתור הנהגה ומידה קבועה, היא מכלה ומשברת. כדוגמת הדברים שאמרו חז"ל ש"רובם קשה ומיעוטם יפה, אחד מהם - מלח" (ברכות לד.). במקום אחר משווים חז"ל בין קנאת ה', לקנאת בשר ודם. בספר נחום (א, ב) נאמר "אל קנא ונוקם ה'" בכתוב מלא, ובאליהו הנביא נאמר פעמים - "קנא קנאתי" - בכתוב חסר, ללמדנו שלעולם קנאת בשר ודם חסרה היא, ורק קנאת ה' היא קנאה שלימה (ילק"ש נחום פרק א).

צוואת יוסף הצדיק

וְאֵלֵהִים פִּקֹּד יִפְקֹד אֶתְכֶם (נ, כד)

חז"ל אומרים: שתי פקידות (גלות מצרים וגלות בבל). ויש אומרים שאמר להם מי שיבא לפקוד אתכם לשוננו תהיה מגומגמת (כוונתו על הגואל - משה רבנו ע"ה).

וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף, אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פִּקֹּד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלֶתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה. וַיָּמָת יוֹסֵף, בֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחְנֹטוּ אֹתוֹ וַיִּישָׂם בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם (נ, כה - כו)

כשעם ישראל יצאו ממצרים, היו כולם עסוקים בביזה לקחת כלי כסף וכלי זהב ושמלות, אבל משה רבנו חיפש בכל מצרים את קברו של יוסף הצדיק. בחיפושיו הוא עבר את כל בתי הקברות של מצרים, את חלקות הקבורה היוקרתיות, את קברות המלכים, ולא מצא בשום מקום את קברו של יוסף. פגשה בו שרח בת אשר (שזכתה לאריכות ימים ושנים), ואמרה לו שהיא זוכרת שבמסע ההלוויה של יוסף הצדיק, ציוה פרעה לסגור את מיטתו בארון מתכת אטום וכבד, ולהשליכו לנילוס

כדי שאף אחד לא ידע את מקום קבורתו, וחשב פרעה שיציאת ישראל ממצרים תתעכב שהרי הם לא יצאו בלעדי ארונו של יוסף הצדיק, וז"ל המדרש (מכילתא דרבי ישמעאל): "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", להודיע חכמתו וחסידותו של משה שכל ישראל עוסקין בבזה ומשה עוסק במצות עצמות יוסף עליו הכתוב אומר: "חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט". ומשה מהיכן היה יודע היכן היה קבור יוסף, אמרו, סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור והיא הראתה למשה קבר יוסף אמרה לו במקום הזה שמוהו עשו לו מצרים ארון של מתכת ושקעוהו בתוך נילוס בא ועמד על נילוס נטל צרור וזרק לתוכו וזעק ואמר יוסף יוסף הגיעה השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו שהוא גואל את בניו תן כבוד לה' אלקי ישראל ואל תעכב את גאולתך כי בגללך אנו מעוכבים, ואם לאו נקיים אנחנו משבועתך. מיד צף ארונו של יוסף ונטלו משה. ואל תתמה בדבר הזה, הרי הוא אומר ויהי האחד מפיל הקורה והברזל נפל למים ויצעק ויאמר אהה ה' והוא שאול (מלכים ב', ו, ה) והרי דברים קל וחומר ומה אלישע תלמידו של אליהו הציף הברזל ק"ו למשה רבו של אליהו, עכ"ל המדרש. וי"א שכתב משה רבנו על טס של זהב "עלה שור עלה שור", כי יוסף נמשל בהדרו לשור שנאמר "בכור שורו הדר לו", ועלה הארון מתוך הנילוס (עיין סוטה דף י"ג).

**תם ונשלם, ספר בראשית,
שבח לאל בורא עולם.**

בס"ד שיל"ת בינ"ו

ספר

חיי משה

פניני פרשת שבוע

ע"פ מאמרי חז"ל

ספר שמות

לוקט מדברי הצדיק

רבי משה יעיש זצ"ל

מו"ל ועורך בעזרת החונן לאדם דעת

הצב"י אלון ארביב ס"ט

שנת "'מגדה אחת לכל היריעת"

תש"ע לפ"ק

פרשת שמות

"וְאֵלֹהִים, שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִצְרַיִם" (א, א)

לשון המדרש: "א"ר אבהו, כל מקום שנאמר 'אלה' פסל את הראשונים, 'ואלה', מוסיף שבח על הראשונים. 'אלה תולדות השמים והארץ' (בראשית ב, ד) פסל לתוהו ובוהו, "אלה שמות", הוסיף שבח על שבעים נפש שנאמרו למעלה, שכולם היו צדיקים". (שמ"ר א, ב)

בשביל מה נמנו שמות בני ישראל בתחילת פרשתנו הרי הם נמנו כבר בפרשת ויגש? ומה הדגשה באות ו' החיבור במילה "ואלה"?

רש"י ז"ל הביא בפירושו את המדרש שהובא לעיל, שה' יתברך מנה את בני ישראל כשבאו, וגם אחר מותם של האבות בארץ מצרים, להראות שהוא מחבבם.

רבנו בעל אור החיים הקדוש זי"ע, מבאר כי הסיבה לאות ו' החיבור שהיא למעשה ההמשכיות, בין אבותינו לבני יעקב, שהם המשיכו את דרכי אבותיהם במעשים טובים וצדקות, ולמרות שהגלות בפועל התחילה מהירידה מצרימה... אך למעשה עוד מימי אברהם אבינו ע"ה, היות וטרם בני ישראל עדין לא נחלו את ארץ ישראל, בשביל מה הכפילות "את יעקב איש וביתו באו", הרי כבר סופר שמדובר בבני ישראל?

התורה מדגישה לנו שכאשר בני ישראל הלכו לגלות הם השתדלו לשמור על זהותם העצמית, לא שינו את שמם, שפתם, ולבושם ושמרו שבת ומילה כפי שהורה להם יעקב אביהם וכן הם הביאו למצרים את "ביתם", שזה תרבותם ובתי מדרשות, וכו'... אף על פי העבדות הם שמרו על העצמיות של נפשם, רוחם ואמונתם ומבחינת המהות הם נשארו "בני חורין".

הגלות הזאת גלות מצרים מסמלת את הגלויות הבאות, לכן, גם בגלות לאחר חורבן בית שני, שנמשכה כאלפים שנה, זכינו להישמר מהתבוללות, חלילה, של עמנו בשאר העמים.

עוד נוסיף, שהמילה מצריימה עולה למספר 385 ואף המילה שכינה עולה

למספר זה. "ואלה שמות", אין שמות אלא לשון חשיבות, כמו שנאמר "נשיאי העדה קראי מועד אנשי שם". אם כן עלינו לדעת מה חשיבותנו בפרשה זו אשר כל ספר שמות נקראת על שם חשיבות זה. תורתנו הקדושה באה להעיד שמות בני ישראל, כלל חשיבות בני ישראל הוא הבאים מצריימה, כלומר, קיבלו על עצמם ברצון את עול הגלות, כי הזכרת שמות השבטים הקדושים כאן אינה כעין סיפור והיסטוריה גרידה, הרי שמות היורדים כולם נזכרן עוד בתחילת ירידת יעקב למצריים בפרשת "ויגש", אלא בפסוק בא להעיד כאן על חשיבותם ואצילות רוחם של אבות השבטים הקדושים, אשר ירדו חזרה ברצונם הטוב למצריים, אחר היותם בארץ כנען, כי אז בעלותם לארץ כנען לקבור את יעקב היו ברמה גבוהה והיו יכולים בכבוד גדול להישאר שם בארץ מורשת אביהם, אבל הם השבטים הקדושים, את כל הכבוד השליכו אחרי קום, וברצון הטו שכמם להיות למס עובד על מנת לפרוע את שטר חוב אברהם אבינו עליו השלום בברית בין הבתרים, אכן שמות בני ישראל הבאים "מצריימה", כלומר כל ביאתם חזרה למצריים היה עבור השכינה שמות בני ישראל ראשי תיבות "שבי", כל מטרת השבטים בירידתם למצריים היה להעלות את ניצוצות הקדושה שהיו שבויים בקליפת זוהמת מצריים.

הבאים ישרש יעקב

התורה הקדושה פותחת את פרשתנו במילים "ואלה שמות בני ישראל הבאים וכו'" ויקשה לנו, והרי לפני שנים מרובות דור הראשונים, יוסף ואחיו ויעקב אבינו ע"ה נפטרו, ועדיין רואה התורה את בני ישראל, לכאורה, כאילו רק עכשיו היגרו למצרים, באומרה "הבאים מצרים" ולא "שבאו" בלשון עבר.

ניתן אולי לנסות לפתור קושיא זו בהמשך למה שאמרנו רז"ל (תנחומא בלק סי' כה) שלא שינו שמם, ולא שינו לשונם, ולא גילו מסתורין שלהם, ולא נפרצו בעריות. שלא שינו שמם, שראובן ושמעון ירדו וראובן ושמעון עלו, וכו' "שלא שינו את שמם", כדרך ששמות שבטי י-ה, הגדרה מיוחדת היתה לכל אחד ואחד: "ראובן" - ראה ה', "שמעון" - שמע ה' וכו'. כך גם דורות אחרונים שמותיהם מוגדרים: אליצור, שדי אור, שלומיאל, צורישדי וכו'.

אף גם זאת רז"ל קבעו ששלשה שמות לאדם: אחד שקראו לו אביו ואימו, ואחד

שקראו לו בני אדם ואחד שקונה הוא לעצמו. טוב מכולם מה שקונה הוא לעצמו, "טוב שם מְשָׁמֵן טוֹב" (קהלת ז, א), ופרש האברבנאל פסוק זה כך: "כי הוא המשל הדומה אליו ושמן טוב הוא המבושם, וכבר כתב הפילוסוף שראוי לאדם שיעשה פעולות המעלה כדי שיקנה השם טוב". כמו השמן שהוא צף ועולה מכל המשקים שבעולם.

אדם העומד ברשות עצמו, מייחד את שמו על פעולותיו וזוכה לשם, מה שאין כן אדם שאינו עומד ברשות עצמו - אינו זוכה שיצירותיו יקראו על שמו. הדבר נוגע ליחיד וגם לעם. עם המצוי בגלות יצירותיו למען האחרים ועל שם האחרים הם נקראים.

גדלותם של ישראל קדושים שהיו בגלות מצרים שמרו על זהותם ועל מהותם והגם שבנו ערי מסכנות לאחרים - שמם נקרא על יצירתם, לא המצרים ולא שאר האומות הצליחו לטשטש את שמם. ואולי גם היה מקור השנאה של פרעה וכל עבדיו. שנאה שמקורה בקנאה, שחלוף השנים לא גרם לחליפת השם, אלא "שמות בני ישראל הבאים". ודו"ק.

עם ישראל ככוכבים

עוד מצינו במדרש על דרש הפסוק: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו", שעם ישראל שקול כצבא השמים, נאמר כאן "שמות", ונאמר בכוכבים "שמות", כמו שנאמר "מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא" (תהלים קמז, ד) אף הקב"ה כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו, ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכלם. (שמ"ר א, ג).

בוודאי נשאל את עצמנו, וכי הדברים הם כפשוטם. האם ישראל משולים לכוכבים? והרי ידוע כי ישנם כוכבים שהם יותר גדולים אפילו מכדור הארץ שבו אנו חיים.

לתרץ זה בפשטות, אכן, עם ישראל משולים לכוכבים, וכל אחד מישראל הוא עולם שלם, וכל כוכב זה מציאות עצומה וגדולה. אמנם למסתכל מהצד, ואף הגוי שישמע את השבח שנשתבחו בו ישראל, הרי ישאל, כיצד אתם ככוכבים, הרי הם קטנים ואתם טוענים לגדלות, ולזה נשיב להם, כי ממרחקים הכוכב נראה מאד קטן, אבל מצד האמת הוא עולם גדול. גם עם ישראל משולים לכוכבים. בעיניים

שלנו אנחנו לפעמים רואים אדם ושואלים: 'זה מישראל?!' אבל נשמתו של אדם מישראל היא כל כך גדולה, שכאשר אנחנו מסתכלים עליה, אנחנו מסתכלים ממרחק עצום, ולכן היא נראית לנו כ"כ קטנה, אבל בעצם היא יותר גדולה מעולם שלם. בגלל המרחק שבין יכולת התפיסה שלנו, לבין המהות של הנשמה, לכן היא נראית קטנה, אבל באמת, כל נשמה באדם מישראל היא מציאות עליונה.

נפש שבעים

וַיְהִי כֹל נֶפֶשׁ יִצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיֹּסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם (א, ה)

ויוסף היה במצרים - והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים, ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו (רש"י)

כלומר, אדם פשוט שנעשה מלך בדרך כלל משנה את מלבשו והתנהגותו כלפי משפחתו ועמו, אבל יוסף הצדיק - הן בהיותו נער הרועה את אחיו בצאן, הן בהיותו עבד, הן בהיותו בבית הסוהר, והן בהיותו מלך ושליט על מצרים, נשאר עומד בצדקו, ובביטחונו בבורא עולם ובאמונתו התמימה והשלמה. וזה מזכיר את הרעיון היפה ששמענו בשם אחד הגדולים על הפסוק בסוף מגילת אסתר "כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו" (י, ג) שמפסוק זה למדים שמרדכי הצדיק שהיה טוב לכולם, דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו, היינו בכל דרך היה טוב הן לעמו והן למשפחתו.

גדלות יוסף

וַיְמַת יוֹסֵף וְכָל אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא (א, ו).

אומר המדרש (ילקו"ש) וימת יוסף וכל אחיו אין לך קצר ימים בשבטים פחות מיוסף ואין לך בשבטים שהאריך ימים יותר מלוי. שכל זמן שהיה לוי קיים לא נשתעבדו ישראל במצרים שנאמר וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא ובני ישראל פרו, נמצא משמת לוי עד שיצאו ישראל ממצרים קי"ו שנה אין שעבוד יותר עליו לא

פחות מפ"ו כשנותיה של מרים שנקראת על שם המרור.

מנהג ישראל שכשמסיימים לקרוא חומש מכריזים כל הציבור בקול רם: "חזק חזק ונתחזק", והדבר תמוה: וכי נתחזק מהבשורה המרה ש"וימת יוסף גו"? למה יוסף נקבר במצרים לפני פטירתו השביעי יוסף הצדיק את בני ישראל שכשהם יצאו ממצרים - יקחו עימהם את ארונו, "והעליתם את עצמותי מזה" (ויחי, ג, כה), לארץ ישראל. בקשתו מומשה לאחר 116 שנה על ידי משה רבנו, כנאמר בכתוב: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו, כי השבע השביעי את בני ישראל לאמר... והעליתם את עצמותי מזה אתכם" (בשלח יג, יט). בזה נהג יוסף בשונה מיעקב אביו, שכן יעקב ביקש שמיד אחר פטירתו יעלו אותו לקבורה בארץ ישראל (ויחי, מז, כט), והוא לא רצה להישאר במצרים עד יציאת כלל ישראל שתהיה רק עוד שנים ארוכות, אבל יוסף נשאר קבור במצרים עד שכל העם נגאל ויצא ממנה.

ויש שאול מדוע יוסף לא ציווה שיעלו את עצמותיו לארץ כנען כמו שנהג אביו, ד"מעשה אבות סימן לבנים", וציפה שבעוד כמה דורות יקח את עצמותיו מנהיג ישראל?

ונראה לבאר, דיוסף הצדיק צפה את הגלות והגאולה. כאשר הוא אומר לאחיו "כי למחיה שלחוני אלוקים לפניכם" (בראשית מה, ה) הוא אינו מביט אל אחיו בתקופה שחי, אלא יוסף נשלח למחיה לפני כל דור המבטא את כנסת ישראל באותו הזמן. יוסף מצווה - "והעליתם את עצמותי מזה אתכם" (שם ג, כה), העצמות מתות בגשמי, אך הן מקיימות את הרוחניות בהיותן עצמותיו של יוסף.

משה רבנו ע"ה נוטל את ארונו של יוסף אשר ילך במרכז המחנה - שהעם יראה, שהעם יקבל את האמונה בצדקת הדרך, אותה אמונה שכל כך חסרה, שילמד שצריך להסתכל על המציאות בצורה אלוקית.

לארון יוסף מתווסף "ארון חי העולמים" - הקב"ה הנותן חיות, רצון, שאיפה והתקדמות לכל העולם. בארון מונחת תורת ה' - היא דברי אלוקים חיים. "נתן לנו תורת אמת וחי עולם נטע בתוכנו".

בתוך הגלות המרה שבה היו שרויים ישראל, הקדים ה' יתברך תרופה למכה, "וימת יוסף וכו'", במיתת יוסף מתגלת הגאולה והישועה של ישראל, ודו"ק.

פריה זרביה

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם. א)

(ז)

דרש רבי עקיבא כי בזכות נשים צדקניות שבאותו דור נגאלו אבותינו ממצרים, מה עשו?

כשהלכו לשאוב מים היה הקדוש ברוך הוא מזמן להן דגים קטנים כדי מחצית הכד. היו מבשלות קדירה של דגים וקדירה של חמין ומביאות לבעליהן בשדה. שם היו מעודדות אותם בדברי ניחומים, מרחצות אותם ומגישות לפניהן אכילה ושתיה. וכשהיתה מגעת שעתן ללדת הן יוצאות לשדה ויולדות.

כאשר היו בני ישראל מגיעים לכלל ייאוש עקב קושי העבודה והעינויים, עד שדעך בקרבם כל רצון של חיים ונשקפה סכנה לכל עצם קיומו של עם ישראל הרי דוקא הנשים היו מביאות עמהן עידוד ונחמה ועוררו בבעליהם רצון קיום וחדוות חיים. על אף התנאים הקשים והגרועים ביותר הוסיפו לנהל את חיי המשפחה שלהן, כדי להגדיל את מחנה ישראל. הן לא נקטו בשיטות האפיקורסיות, כי בימי רעה ומצוקה יש למעט בילודה ככל האפשר, אלא שמו מבטחן ותקוותן בהשם יתברך, כי ביכולתו לפרנס על ידי מלאכיו שלא כדרך הטבע ולהציל את ילדי עמו אפילו כאשר חורשים מענית על גבם... זו היתה צדקותן של נשי אותו הדור ובזכות זאת הביאו את הגאולה. (אבני אזל).

פריה זרביה

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.

(א, ז)

כל אחת ואחת ילדה ששה בכרס אחד. שנאמר: ובני ישראל פרו וישרצו וגו'. וי"א: שנים עשר. דכתיב: פרו - שנים, וישרצו - שנים, וירבו - שנים, ויעצמו - שנים, במאד מאד - שנים, ותמלא הארץ אותם - שנים, הרי י"ב. ויעצמו - יש אומרים: ששה בכרס אחד, ואל תתמה, שהרי עקרב שהיא מן השרצים - יולדת שבעים. רבי נתן אומר: ותמלא הארץ אותם - כחושים של קנים. (מד"ר פרשה א פסקה ח)

וצריכים לשאול אנו על לשון המדרש שדרש את הפסוק כי כל אשה ילדה ששה בכרס אחד, ואילו י"א השני אומר שילדה שנים עשר, ואף דרש זאת ע"פ חילוק הפסוק כן: "פרו - שנים", "וישרצו - שנים", "וירבו - שנים", "ויעצמו - שנים", "במאד מאד - שנים", "ותמלא הארץ אותם - שנים", ע"כ. דהרי ידוע שאלו ואלו דברי אלקים חיים, אך מה באה התורה לסמל לנו בלידות רבות אלו? לתשובה זאת נביא את אשר מצינו בספר "תולדות יצחק" שמבאר כי בטבעו של עולם כאשר שבני תאומים חלשים בגופם, לפי שאחד נוטל מכוחו של אחיו. ואילו כאן במצרים, אף על פי ש"פרו וישרצו" ונולדו אפילו בששיות או בשנים עשר, בכל זאת היו מפותחים יפה ובריאים בגופם - "ויעצמו" מלשון "חזק ועצום", הכמות אינה חשובה, דהרי רק תאומים גורמים לחלישות זה לזה, קמ"ל "ויעצמו".

טהרת ישראל

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֵד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.
(ז, א)

כל אחת ואחת ילדה ששה בכרס אחד. שנאמר: ובני ישראל פרו וישרצו וגו'. וי"א: שנים עשר. דכתוב: פרו - שנים, וישרצו - שנים, וירבו - שנים, ויעצמו - שנים, במאד מאד - שנים, ותמלא הארץ אותם - שנים, הרי י"ב. ויעצמו - יש אומרים: ששה בכרס אחד, ואל תתמה, שהרי עקרב שהיא מן השרצים - יולדת שבעים. רבי נתן אומר: ותמלא הארץ אותם - כחושים של קנים. (מד"ר פרשה א פסקה ח)

אחת המצוות הגדולות בבית היהודי, זו טהרת הבית, בית יהודי מושתת על אדני הטהרה, שבלא טהרה נכנסת וקיימת הטומאה. חז"ל הפליגו בשבחן של נשות ישראל במצרים, שאחת הזכויות שזכינו לצאת ממצרים לאחר גלות ארוכה ומרה, זה בזכות אותן נשים.

על כחן של נשות ישראל נספר סיפור, שהוא ממש בין ימנו, ונראה עד לאיזה מעלה הן מגיעות:

בעין דומעות ובגוו שחוח נכנסה האשה למשרדי החברה קדישא. במבטא רוסי כבד המעורב בבכי כאוב סיפרה האשה כי הבוקר נפטר בעלה האהוב, וכי היא מבקשת כי יטפלו בו ויביאוהו לקבר ישראל כראוי. אנשי החברה קדישא אימתו

את דבר יהדותו של האיש, והזדרזו לגשת לבית הנפטר ולהתחיל בטיפול בנפטר. שעת ההלוויה נקבעה לשעת אחר הצהריים המאוחרות.

משהגיע שעת ההלוויה הופתעו אנשי החברא קדישא לגלות כי מלבדם נוכחת במקום רק אשת הנפטר ועוד מספר מצומצם ביותר של כמה זקנים, עד שאפילו מנין לא היה. לשאלתם התברר כי לזוג לא היו ילדים, וכי חיו לבדם ללא קרובי משפחה ואין להם יותר מאשר קומץ מכרים. אנשי החברא קדישא קראו בזריזות לכמה מחבריהם שיבואו להשלים מנין לכבודו של הנפטר.

מסע ההלוויה החל כשברקע נשמע קול בכייה של האשה. בודאי זה קשה, אין בעל מת אלא לאשתו. משהגיעו לבית העלמין הורידו את הנפטר לקברו ועמדו לכסותו, החברא קדישא לא ראו פה משפחה גדולה, או שובל של "דרשנים וספדנים", ורצו לסיים את העבודה, ולהתקדם, הלאה....

משראתה זאת האשה פנתה אל אנשי החברא קדישא ושאלה האם לא נהגו להספיד ולומר כמה מילים לכבודו של הנפטר? בתשובה ענו לה כי אכן כך נהגו והיה ראוי כי מישהו ממכריו של הנפטר יספידהו, אולם הם שלעצמם אינם מכירים את הנפטר ולכן אינם יכולים להספידו.

אם כך, אמרה האשה, אספידהו בעצמי, האם נהוג במקומכם, שאשה תספיד לבעלה.

החברא קדישא השיבו, שהם מצידם לא ימנעו מאשתו להספיד לבעלה, ובפרט כשאין ילדים, והאיש מת ערירי בלא בנים ובנות.

וכך התחילה האשה את הספדה: "הערשל, הערשל יקירי".... האשה עצרה לרגע בניסיון לעצור את הבכי המתפרץ.... "הערשל, יודעת אני כי כל ימך היית מוטרד איך תבוא בפני בית דין של מעלה ואתה לא השארת אחרין צאצאים בעולם הזה, לא קיימת את מצוות פריה ורביה ואפילו מי שיאמר קדיש אחריה אין בנמצא. אולם אומרת אני לך הערשל כי אין לך מה לדאוג - לא היה זה אשמתך כי במשך ארבעים השנים בה חיינו ברוסיה הסובייטית לא הייתה לי שום אפשרות להגיע למקווה טהרה, ואילו כשהגענו לארץ כבר הייתי זקנה מידי בשביל ללדת. אמור לבית דין של מעלה כי זכותך ששמרת על טהרה בכל השנים הללו ראויה לעמוד לך כנגד כל קטרוג על כך שלא הולדת ילדים". אנשי החברא קדישא הנדהמים, מששמעו על גדלותו של הנפטר, עמדו כולם כאיש אחד ואמרו קדיש על האיש הקדוש.

מלך חדש, זמירות חדשות

וַיִּקְרָא מֶלֶךְ חֹדֶשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף (א, ח)

רב ושמואל; חד אמר: חדש ממש, וחד אמר: שנתחדשו גזירותיו (עירובין נג.).

לפי הדעה הראשונה ברור אם כן, למה לא ידע המלך על יוסף, דהרי תורתנו מדגישה "חֹדֶשׁ ... אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף", משמעותה היא שיוסף עצמו מלך עד לרגע זה והחידוש הוא שאין לכך המשך אלא שמצרים חזרה לשלטון הפרעונים. וז"ל: "תניא אידך עשרה מלכים מלכו בכיפה... השלישי זה יוסף שמלך מסוף העולם ועד סופו שנאמר וכל הארץ באו מצרימה לשבור אל יוסף והיו מביאין המס שלהם ומנחתם שארבעים שנה היה משנה למלך וארבעים שנה מלך מעצמו שנאמר ויקם מלך חדש על מצרים" (ילקו"ש מ"א רמז ריא). יוצא איפוא שלטענת אותו רשע (פרעה) שהוא "מלך חדש", דהיינו שלא ידע מה היה קודם, לכך נשיב, דהרי ידוע מה עשה יוסף לכלכלת מצרים, ועוד מצרים זכרה היטב מי הטיב עמה כל השנים, אז בודאי יש לדחותה, וראוי היה שיקרא בדפי ההיסטוריה, ולכן עונשו גדול, כי כופר בטובת חברו.

לדעה החולקת, מדובר במלך שפנה לדרך חדשה והתכחש לקשרים ולחובות המוסריים כלפי יוסף ומשפחתו, וכאמור. אמנם, מצאנו מדרש המפרש את התפנית של פרעה, וז"ל: "רבנן אמרי למה קראו מלך חדש והלא פרעה עצמו היה, אלא שאמרו המצרים לפרעה בא ונזדווג לאומה זו, אמר להם שוטים אתם עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והיאך נזדווג להם, אלולי יוסף לא היינו חיים, כיון שלא שמע להם הורידוהו מכסאו שלשה חדשים, עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם והשיבו אותו, לפיכך כתיב ויקם מלך חדש" (שמ"ר פ"א). פרעה שפחד להתעסק עם ישראל, אך בלחץ עמו, עשה מה שעשה, גרם שאילו שסבלו בתחילה וסוף זה עמו, ופרעה קיבל את עונשו בסוף, ודו"ק.

המהר"ל מוסיף לשיטה שאומרת שנתחדשו גזירותיו סובר נתחדשו גזירות, אף כי היה מלכות הראשון, כי כן גזר ה' יתברך להיות הגזירה יוצאת לפעל, (ואין) ראוי שיהיה כל מה שנגזר על זרעו של יעקב כולם תחת מלך אחד.

קיצור חיי יוסף

ב"אור החמה" מובא: הנה מה שהאבות הניחו לדוד המלך 70 שנה אחרי שכבר השאיר לו אדם הראשון, כי אחר שאדם הראשון חטא, נפגמו אותן השנים ע"י שנגזרה עליו מיתה ואז בטלה מתנתו. וכשחזר אדם הראשון להתגלגל באבות ונתקן בהם, חזר ונתן לו באופן שיועיל לו. הרי בעל המתנה הראשונה הוא בעצמו בעל המתנה האחרונה.¹⁷

אברהם - הניח לדוד המלך 5 שנים. כיון שהיה לו לחיות 180 שנה כמו יצחק, והוא חי רק 175 שנים.

יצחק - יצחק לא הניח לדוד המלך כלום, כיון שיצחק בא מצד הדין וגם דוד המלך בא מצד הדין. וכתבו גורי האר"י שיצחק נתעבר ביוסף ולכן יוסף נתן במקום יצחק. וכן, יצחק משעת העקידה ואילך נחשב כמת, כיון שקיבל דין המיתה על

☞ הערות "אריג פז" ☞

17 על לשון הפסוק שבתהלים "חיים שאל ממך, נתתה לו אך ימים עולם ועדי". מובא בזהר הקדוש (ח"ב רלה): שדוד המלך לא היה אור לחיות פרט ממה שאדם הראשון נתן לו משלו. וכך העמידו שדוד המלך חי 70 שנה, ואלה 70 השנה נתן לו הקב"ה מאלה השנים של אדם הראשון, שהיה לו לחיות 1000 שנים וחי 930 שנה, כלומר: פחות 70 שנה שנתן לדוד המלך. ובהם נתקיים דוד, וניתנה לו אריכות ימים בעולם הזה ובעולם הבא.

מובא בספר "אור החמה": כאשר חטא אדם הראשון, הוצרך להתגלגל אל אדם תחתון שהיא המלכות לכפרת עוונות, שצא מרחם אימו וימות ותקבל הנפש ההיא עונשה. וכשראה אדם סוד גילגולו שם ועונשו, רצה שיתקיים הגוף הזה (דוד המלך) ונטל משנותיו 70 שנה, כדי שיהיה הגוף הזה עוסק בתורה ומצוות והוא (אדם הראשון) ישתלם בו, ונמצא אדם הראשון משתלם (מלשון שלמות) והגוף הזה - גוף דוד, זוכה שלא יהיה נפל ויזכה לתחיה.

בילקוט בראשית מובא על הפסוק "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם": העביר לפניו כל הדורות, הראהו את דוד, חיים חקוקים לו ג' שעות. אמר לפניו: ריבונו של עולם, לא יהא תקנה לזה? אמר: כך עלתה במחשבה לפני. אמר לו: כמה ימי שני חיי? אמר לו: אלף שנים. אמר לו: יש מתנה ברקיע? אמר לו: הן. אמר לו: 70 שנה משנותיי יהיו למזל זה (יהיו לדוד), במקום 3 שעות החקוקות לו). מה עשה אדם הראשון? הביא את השטר וכתב עליו שטר מתנה, וחתמו עליו: הקב"ה ומלאך מט"ט ואדם הראשון. וזה שאמר הכתוב בתהלים מ': "הֲיֵהָ בְּאֵתִי בְּמַגֵּלֶת סֵפֶר כְּתוּב עָלַי".

מובא בילקוט שמעוני מובא: כאשר הגיע אדם הראשון לגיל 929 שנה, פנה לקב"ה ואמר לו שהוא מתחרט על השנים שנתן מחייו לדוד המלך, וכי חפץ הוא לחיות עוד 70 שנה. מובא בזהר: שאפילו אם ילך האדם בעולם הזה אלף שנים, ביום פטירתו נראה לו כאילו כל חייו עברו כהרף עין, כאילו הכל חלף ברגע אחד.

עצמו. ומה גם שפרחה ממנו נשמתו בפועל, ונכנסה באיל שנשחט במקומו והוא קיבל נשמה חדשה, ומאז לא היה לו לשייר לדוד כלום, לכן נכנס יוסף במקומו ושייר לדוד המלך 37 שנים בשביל יצחק, כנגד אותן 37 שנים שחי יצחק לפני העקידה, שהרי יצחק בעת העקידה היה בן 37 שנים.

יעקב - העניק לדוד המלך 28 שנים. היה לו לחיות בעולם כימי אברהם 175 שנים, ולא חי אלא 147 שנים.

יוסף - העניק לדוד המלך 37 שנים. יוסף חי 110 שנים, והיה לו לחיות 147 שנה כימי יעקב. מובא ב"ניצוצי אורות": שלמרות שיוסף לא היה גלגול אדם הראשון, יוסף נתן לדוד המלך את רוב השנים מתוך 70 השנים, כיון שמשיח בן דוד יחיה את משיח בן יוסף.

אברהם 5 שנים + יעקב 28 שנים + יוסף 37 שנים = בסה"כ 70 שנה.

שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו, איוב ששתק נידון ביסורין

לכאורה יש לשאול: האם ענשו של איוב ששתק אינו חמור מענשו של בלעם שיעץ? והרי עונש היסורים חמור, לכאורה, מעונש המיתה, שהרי מצינו (כתובות לג:) 'אלמלי נגדוהו לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחי לצלמא', דהיינו, שאם היו מכים אותם - היו עובדים לצלם?! ועל אחת כמה וכמה יסוריו של איוב, שאין אח ודוגמה להם!

ויש לומר, שמכאן למדים אנו את ערכם של החיים. מה גדול ערכם של החיים! "מה יתאונן אדם חי?" (איכה ג, ט). למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו, אחר כל החסד שאני עושה עמו, שנתתי לו חיים, ולא הבאתי עליו מיתה?! (רש"י קידושין פ:) משל לאדם שנפלה בגורלו זכיה גדולה, ובאותה שעה נקף אצבעו. הירגיש בשעת אושר זו בצער או בכאב? כך צריך להיות יחסו של אדם ליסורים. ואיוב, עם כל יסוריו - חי הוא...

טעמו של איוב ששתק היה, שידע שלא יועיל מאומה אם ימחה. הראיה לכך מיתרו, שברח ולא מחה. משראה איוב שאין בידו למנוע מאומה - שתק. ועל זה באו לו יסורי איוב, להורות לו על טעותו, וכמו שביאר הרב מבריסק זצ"ל, שהמתייסר זועק מחמת יסורין, הגם שיודע הוא שאין תועלת בזעקתו, אלא שטבע האדם כך הוא. על כן באו יסורין לאיוב, להורות לו שהצרות של כלל ישראל צריכות להיות

כצרותיו שלו! וצריך היה לזעוק זעקה גדולה כל כך, כמו זו היוצאת מיסורי איוב.
(שיחות מוסר)

וילך איש

וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לֹוִי (א, ב)

מעכשיו מסופר על לידת משה וכל מה שאירע לו. ובתחילה אומר הכתוב: וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי. וכבר ידעת מן הפרק שלפני זה, שעמרם בן קהת נשא לאשה את יוכבד בת לוי. שהיתה דודתו אחות אביו. וכאשר גזר פרעה שכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר עמרם: לשווא מולידים בני ישראל ילדים כי מטביעים אותם ביאור, ועמד וגירש את אשתו, ומקץ שלשה חדשים אף כי היתה מעוברת גירש אותה בגט כדי שאשתו תמצא דרך להסתיר את לידתה, כי המצרים יחשבו שהיא מגורשת ולא יצפו לילד שתוליד, וגם כדי שבני ישראל ילמדו ממנו וכן יעשו. ובכך לא יישפך דמם של נפשות נקיות. וכן למדו ממנו כל בני"י ועזבו נשותיהם, כי עמרם היה גדול הדור והכל עשו כדבריו. אמרה לו מרים: אבא, והלא גזירתך חמורה מזו של פרעה, כי פרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת שני ישראל לא יולידו לא בנים ולא בנות. ואז עמרם תיקן טעותו ובזכות מרים נולד משה רבנו.

נס או טבע

הקשה רבנו האבן עזרא (ויגש מו, כג) מדוע כששרה ילדה בת תשעים התורה הזכירה נס ופלא זה, ולעומת זאת כשיוכבד ילדה בת מאה ושלישים הכתוב לא הזכיר פלא זה, על אף שהוא נס יותר גדול מהנס שנעשה לשרה?

וראיתי למרן הראש"ל רבנו עובדיה יוסף שליט"א בהגדה של פסח (חזון עובדיה דף רלב) שהביא את תירוצו של המגיד מדובנא ע"פ משל לשני עניים ארחי פרחי שהלכו פעם אחת בדרך, והחל אחד מהם לשבח את הנדיב ר' ישעיה, שהוא נדיב גדול מאין כמוהו, כי פעם בגשתו אליו נתן לו בבת אחת מאה דולר. ויען השני ויאמר, לא כי, אלא רבי משה הוא הנדיב הגדול שאין כמוהו בעולם, כי פעם ניגש אליו והעניק לו חמישים דולר. ויצחק עליו רעהו הראשון, באמרו: הלא מאה דולר הם יותר מחמישים דולר! ויען חבירו ויאמר, אמר נא לי מתי קבלת

את הזהובים מאת ר' ישעיה, ויאמר: בפורים, אז ענה אותו לאמר: הלא כה דברי שאין בעולם נדיב יותר מרבי משה, כי פורים הוא עת משתה ושמחה, ומצוה ליתן מתנות לאביונים לכל הפושט ידו, ואם כטוב לבו ביין נתן לך מאה דולר אין בזה כל חידוש. אבל אני הייתי אצל רבי משה בחודש תמוז ואע"פ כן נתן לי חמשים דולר, זוהי ראייה נכונה על עוצם נדיבותו.

והנמשל הנה יוכבד ילדה במצרים, שאז היה דור המלומד בנסים, כמו בפורים, שכל הנשים ילדו ששה בכרס אחד וכמו שנאמר "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד" ו"א ששים בכרס אחד, ואל תתמה על כך, שהרי העקרב משריץ שבעים בכרס אחד ולכן נאמר "וישרצו", ר"ל שהיו דומים לשרצים שילדים הרבה בבת אחת, וגם נאמר בגמ' על הפסוק "תחת התפוח עוררתיך" שהיו ילדות בשדה תחת עץ התפוח, מחמת הגזירה, והקב"ה היה מוציא להם שני סלעים כמין דדי אשה ובאחד דבש ובאחד חלב ומשם היו יונקים, וכמו שנאמר "דבש וחלב תחת לשונך", ולכן אין זה כ"כ פלא שיוכבד ילדה בת מאה ושלושים שנה. אבל בעת שילדה שרה לתשעים שנה, היה דור שלא נשמע בעולם שום נס נפלא, ועולם כמנהגו נוהג, ולידת שרה לתשעים שנה היתה דבר חידוש נפלא גדול ולכן הזכירו הכתוב. (מאמר אפרים)

התייצבות האחות

וּתְתַצֵּב אַחֲתוֹ מֵרַחֵק לְדַעַה מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ (ב, ד)

אמר רבי עמרם בשם רב: לפי שהיתה מרים מתנבאת ואומרת: עתידה אמי, שתלד בן שיושיע את ישראל, כיון שנולד משה, נתמלא כל הבית אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה. אמר לה: בתי! נתקימה נבואתך, וגו' וכיון שהטילוהו ליאור, עמדה אמה וטפחה לה על ראשה. אמרה לה: בתי! והיכן נבואתך?! והינו דכתיב: ותתצב אחותו מרחוק וגו', לדעת מה יהא בסוף נביאותה. (מד"ר פ"ב).

וצריכים לשאול את עצמנו מה טיבה של מילה זו "ותתצב"? מדוע לא "ותעמוד" או הטיה אחרת?

יסודם של דברים הוא שעמידה זו של מרים ושל כל בנות ישראל במשך הדורות היא בבחינה של "ותתצב". לאמר - לא עמידה גרידא, אלא עמידה של עוצמה, עמידה של יציבות, יציבות היונקת כוחה ממעין של אמונה ודביקות אדירה,

פנימית, חרישית, אך בסופו של דבר דביקות זו היא יסוד הכל.

עוד נוסיף ע"פ האמור בגמרא סוטה (ט): מרים המתינה למשה שעה אחת, שנאמר: ותתצב אחותו מרחוק, לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר, שנאמר: (במדבר יב) והעם לא נסע עד האסף מרים.

ובמדרש (ילקו"ש פ"ג רמז קסו) נאמר: במדה שאדם מודד בה מודדין לו וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה ישראל שבעה ימים במדבר שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים. וגו' והמקום עיכב לה במדבר הארון והשכינה והכהנים והלויים ושבעת ענני כבוד שנאמר והעם לא נסע וגו'. עכ"ל, רואים פה את השכר העצום לשכר מצווה בהאי עלמא, על דבר שלכאורה הוא "דבר קטן" להמתין שעה, זכתה שהשכינה התעכבה וכל בית ישראל, והכל לזכות שעמדה לה שהמתינה למשה, מושיעים של ישראל.

דאגת מרים

וְתֹאמַר אַחֲתוֹ אֶל בַּת פְּרַעֲהַּ הָאֵלֶךְ וְקִרְאֲתִי לָךְ אִשָּׁה מֵיִנְקַת מִן הָעֶבְרִית וְתִינֶק לָךְ אֶת הַיֶּלֶד (ב, ח)

מרים ממשיכה בהגשמת המטרה והיא הצלת מושיען של ישראל כפי שהודיעה לאביה עמרם, לאחר שטען "לשוא מולידים בני ישראל ילדים כי מטביעים אותם ביאור", ואכן גירש את אשת שעתידה להביא את המושיע לישראל. מרים לא ויתרה ואמרה: אבא, והלא גזירתך חמורה מזו של פרעה, כי פרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת שני ישראל לא יולידו לא בנים ולא בנות. ואז עמרם תיקן טעותו ובזכות מרים נולד משה רבנו מרים דואגת למושיע "לדעה מה יעשה לו", לא רק אם יזכה להרווחה והצלחה כעת, בכך שבתיה תציל אותו, כי הצלה שכזו שתגרום למושיע לחיות בין המצרים, תגרום לו להיות כמוהם, ואבדה תקוותנו, מה נעשה שיש לנו "אחות בבית המלך" שהולכת נגדנו, מרים מחליטה להציל את משה רוחנית, ואת זאת היא עושה עוד בטרם מחליטה בת המלך מה לעשות עם הילד, היא פונה בתעוזה אליה, ללא היסוס, או מורא, ומציעה לה הצעה חכמה שמתקבלת בחיוב: "האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את הילד", בתיה משיבה: "לכי. ותלך העלמה ותקרא את אם הילד" הגמרא אומרת

שלא רק שהלכה אלא הזדרזה, כלשון חז"ל: "אמר רבי אלעזר, מלמד שהלכה בזריזות כעלמה. רבי שמואל בר נחמני אמר, 'העלמה' - שהעלימה את דבריה" (סוטה יב). כלומר הסתירה את העובדה שהיא מביאה את אם הילד. מרים הנביאה ידעה שלהציל גשמית זה דבר פשוט, לכאורה, והראיה שהצליחה להצילו מטביעה ביאור, אך להציל את המושיע רוחנית, זה קשה מאוד, פה צריך להכנס ל"גוב האריות" ולהציע אשה מינקת, ולא סתם מינקת, אלא את "אם הילד", כי ידוע שהיניקה מאשה צדקת תגרום לילד שינויים עצומים במחשבתו, ואף כי יגדל במקום שלא היה צריך לגדול.

יניקה או הענקה

בהמשך לרעיון הקודם נביא מעשה ההצלה של רבי יהודה הנשיא, חותם המשנה. סופר כי בזמן שנולד הייתה גזרה שגזרה מלכות רומי על ישראל שלא ימולו את הבנים, ומי שימול את בנו יומת. רבן שמעון בן גמליאל, אביו, נכנס למקום מסתור בחדרי חדרים ומל אותו. שמע על כך שר אותו העיר הלשין עליו אצל המלך ונתן צו לשלוח את רבן שמעון בן גמליאל ורעייתו והרך הנימול אל מלך רומי מה שירצה לעשות יעשה. הגיעו רבן שמעון בן גמליאל ורעייתו אל ארמונו של המלך אסורוס. בעודם ממתנינים בפרוזדור אל המלך יצאה המלכה מחדרה וראתה את הרבנית (אמו של רבי יהודה). המלכה הכירה אותה ושאלה אותה לשם מה באה לארמון המלך, אמרה לה שהמלכות גזרה שלא לימול את הבנים ואני לא צייתתי לצו המלך ועתה מגישים אותנו למשפט. המלכה לקחה את הרבנית לחדרה וסיפרה לה שגם לה יש תינוק בן עשרה ימים בשם אנטונינוס פיוס. אמרה לה המלכה שיחליפו בין התינוקות; רבי יהודה יהיה אצל המלכה בעריסה ואנטונינוס יהיה אצל הרבנית וכך ינצלו. בינתיים בכה הילד אנטונינוס ורצה לינוק והרבנית הניקה אותו. לאחר מכן נקראו לחדר המלך ושאל המלך אסורוס מדוע עבר על גזרתו ומל את הבן? ענה לו רבי שמעון מי הגיד לך שעברתי על גזירתך, הנה הילד לפניך בדוק וראה אם נימול הוא או לא. בדק המלך וראה כי הילד ערל גמור. התפלא המלך על שר העיר איך רימה אותו והטריח לחינם את רבן שמעון בן גמליאל נשיא ישראל. כעס המלך מאוד על השר וציווה לתלות את השר על העץ לפייס את רבן שמעון בן גמליאל בגזירה. חזרה הרבנית לחדרה של המלכה והן החליפו את התינוקות. חז"ל עוד מתארים במדרש שבזכות החלב שינק אנטונינוס פיוס מהאם של רבי יהודה הנשיא נכנסה בו רוח טהורה והתגייר

על ידי רבי יהודה הנשיא ולמד ממנו תורה והם היו חברים כל חייהם.

עוד נוסף, נאמר על רבקה אמנו "שני גויים בבטנך" (תולדות כה, כג), והכתיב שני 'גיים'. ומפרש"י ע"פ המדרש (ילק"ש בראשית כה קי): 'שני גאים אלה הם רבי ואנטונינוס', רבי מצאצאי יעקב אבינו ואנטונינוס מצאצאי עשו, שחיו דוקא בשלום ביניהם, מחמת שהאנטונינוס התגייר בזכות אותה יניקה מאמו של רבי.

אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה'

המתבונן ומעמיק לראות הנהגת החיים, בעיניו יראה שמי שמנסה להתחכם על גזרת ה' ועל רצונו, לא די בכך שאינו יכול להפר עצתו ח"ו, אלא המתחכם הזה, הוא בעצמו ע"י חכמותיו ותחבולותיו, מבצע את דבר ה', ומוציאו מן הכוח אל הפועל. וכמה נפלאו בזה דברי איוב שאמר: לוכד חכמים בערמם. וכזה ראינו בפרשתינו, שמשנודע לו לפרעה שעתיד להולד בן ויושיע את ישראל, החליט להלחם בדבר זה, וגמר בלבו לעשות הכל, כדי למנוע הדבר הזה. ולזה אמר: הבה נתחכמה לו, למושיען של ישראל כמו שדרשו חז"ל: (רש"א, י) ושיתף בזה את כל חכמיו ויועציו, והפעיל את כל עמו.

ואם התורה הגדירה את רשעותו של פרעה בלשון "התחכמות", סימן שחכמה גדולה מאד היתה בזה. והשקיע כל חכמתו וחכמתו חכמיו להרע לישראל ככל שיכל, ואין לשער ולתאר כמה כוחות הפעילו כדי להשיג את החכמה הגדולה הזאת, בשביל להתחכם על מושיעם של ישראל, שלא יבא לאויר העולם ח"ו, ואיזה השקעה עצומה השקיעו ע"ז, עד שהצליחו לעקוב אחר כל בת ישראל, לדעת זמן לידתה, כדי לקיים גזרתו של אותו רשע, שכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, ואפילו בימינו אלו שיש בתי חולים וקופות חולים וטיפת חלב, ויש מחשבים וכו', ויש סדר ציבורי בכל דבר ובפרט בענין זה, עדיין א"א להעלות בדעת להקים מעקב כזה אחר כל אשה לדעת אימתי היא יולדת, אפילו בעיר אחת, והרשע הזה הצליח להתחכם על מאות אלפי נשים, ולמרות שלא היו תנאים מתאימים כלל, לא חסך כל מאמץ, עד שהמעקב שלהם היה צמוד לכל בת ישראל ממש.

וכל זה למדתי מלידתו של משה רבינו ע"ה עצמו, שנולד ג' ירחים לפני הזמן, ועל זה נאמר, ותצפנו שלשה ירחים, ולא יכלה עוד הצפינו. כלומר כל מה שיכלה להצפין בנה, היה רק אותם שלשה ירחים שנולד קודם הזמן המקובל, ומשעברו

ג' ירחים אלו, נאמר: ולא יכלה עוד הצפינו, בשום פנים לא יכלה למצא מפלט, והגיעו הדברים עד כדי כך שנתנה אותו בתבת גמא ושמה אותו ביאור, ואם היה לה איזה מפלט, ואפילו הדחוק ביותר יעלה בדעת האמא הצדקת הזאת תשליך בנה ביאור, ועוד בן כזה שבלידתו התמלא כל הבית אורה. אלא שידעה היטב את המצב, שאין מקום להסתתר מפני ידו הארוכה של אותו רשע. ומזה נוכל להשיג מדת מה, מגודל החכמה ומעוצמת ההשקעה, שהשקיע פרעה ועמו בכדי להגיע להישג כזה. והחלק יעיד על הכל.

והתקיים בו הכתוב, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', אי אפשר להתחכם על דבר ה'. ואין אפשרות להזיז דבר אלקינו. רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא תקום. שכל מה שעשה והשתדל היה לאבד את מושיען של ישראל ולא עלתה בידו, ומשה ניצל וגדל וגאל את ישראל.

ואולם לא זו בלבד שאי אפשר לבטל עצת ה' ח"ו, שהוא דבר פשוט ואינו צריך לפנים, אלא מדרכי ה' שהאיש המתחכם על דברו, סופו שהוא האיש אשר יבצע את דבר ה', הוא בעצמו ולא אחר, וזה הוא שכתוב: "ה' ילעג למו". ובחכמות שהוא משיג בעומק וביגיעה ורוב עמל, כדי להפר עצת ה', בהם הוא נלכד, ומבלי להרגיש הוא מבצע דבר ה' בשלמות, וכל רואה משתאה, ונגלה כבוד ה'.

שהרי פרעה גזר להמית כל הזכרים, בגלל מושיען של ישראל, ומשהגיע זמנו של המושיע משה רבינו ע"ה, שמה אותו אמו ביאור, ועילת העילות וסיבת הסיבות, הביא את בתיה בת פרעה, ונתן רחמים בלבה, עד שלא יכלה להניחו שם, ותשלח את אמתה ותקחהו, ותפתח ותראהו את הילד, והנה נער בוכה, ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה. נמצא שידעה מי הוא זה שהוא ילד עברי, וידעה גם ידעה מה שגזר אביה המלך, אבל הדבר כבר לא היה בידה, כי ה' נתן לה חמלה בלבה על הילד הזה להצילו, כמו שנאמר, ותחמול עליו, והיתה זאת חמלה גדולה ועזה שלא יכלה לשלוט בנפשה, ומאת ה' היתה זאת לה, כדי לקיים עצת ה' ברוך הוא, וניסתה לתת למניקות שיניקהו, שיחדול מבכיו, כדי להשקיט את המית לבה, אשר בער כאש להבת שלהבת מהחמלה הגדולה שלא היתה יכולה לעמוד נגדה. אך הוא סירב לינוק מדבר של טומאה. עד שניגשה מרים אחותו שניצבה מרחוק לדעה מה יעשה לו, והציעה לה להביא לה מינקת מן העבריות, ובפירוש איתמר "מן העבריות", ותאמר לה בת פרעה לכי, והלכה והביאה את אמו של הילד.

ונחשוב בדעתנו לרגע קט, מה היתה מוכנה יוכבד לשלם ולתת, כדי ששייבו לה את בנה להניקו. אחר שהשליכתו ליאור, וכבר נתיאשה ממנו לגמרי, ומבשרים לה שעוד בנה חי, ושייבוהו אל חיקה להניקו.

אך לא מבעיא שלא נדרשה לשלם דבר, עוד אומרת לה בת פרעה, הילכי את הילד הזה, והינקהו לי, ואני אתן שכרך. ושני דברים יש כאן, הראשון "והינקהו לי" הרחמים אשר נתן ה' בלבה, הביאו אותה להרגיש חובה גדולה להחיותו ולקיימו, עד שאומרת לאמו תניקי אותו לי, בשבילי. והשנית גדולה מהראשונה והיא: "ואני אתן את שכרך", פרעה עשה כל מה שעשה אך ורק בשביל הילד הזה. והנה בתו מצילתו, וגם משלמת מהקופה של פרעה, משכורת קבועה לאמו של משה, שתסכים להניק אותו בשביל בת פרעה. וכשגדל הילד הביאתו לבת פרעה, וגדל על ברכיו של פרעה, ועל ברכים תשעשעו, וכתב רבנו אברהם אבן עזרא ע"ה, שמאת ה' היתה לו, לגדול בבית המלך שילמד ממנו תכסיסי מלוכה, שידע להנהיג עמו במלכות, שעליו נאמר ויהי בישורון מלך, עד שהיה נוטל הכתר מראשו של פרעה, ומניחו על ראשו.

וזוהו ה' ילעג למו, באמור לו אתה פרעה חושב שאתה מלך ומתגאה על בריותיך, ואומר מי ה', ומתחכם על עצתי, הרי בביתך יגדל, ומפיתך יאכל, וממשקך ישתה, אחר אשר בתו הצילתו, ואחר אשר שילם משכורת קבועה ליוכבד אמו, כל זמן היניקה, ומשגדל יצא לראות את אחיו, ואחר זמן שב למצרים, ובא אל פרעה במאמר ה', ואמר לו: כה אמר ה' אלהי ישראל, שלח את עמי ויחוגו לי במדבר. ופרעה עומד משתומם ואומר הלא זה אתה הילד שגידלתי בביתי על ברכי וכו', ומשה משיב לו אמת נכון הדבר, קמה אלומתי וגם נצבה, ותראה איך שאי אפשר להתחכם על דבר ה', בשום פנים שבעולם, וגם עתה תקח מוסר בבקשה, ותלמד לטובתך, ולטובת עמך, ותכניע לבך לפני דבר ה' אלהי השמים, ואלהי הארץ. ואל תחזיק בדעותיך הפסולות והנפסדות, ודיבר עמו תוכחת מגולה מתוך לב אוהב, ומתוך הכרת הטובה שהטיב עמו.

אך הרשע הזה בגאותו, לא נכנע לבו, והמשיך בעזות פנים להטיח דברים כלפי מעלה, ויאמר פרעה מי ה' וגו'. והמיט רעה על עצמו ועל עמו, ואחריתו עדי אובד, ועצת ה' היא תקום. קמה וגם נצבה, ובני ישראל יצאו ביד רמה, ושמחת עולם על ראשם, אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הנצחית לדורות עולם, שכן הדברים חוזרים על עצמם, בכל דור ובכל מקום, וה' מפר עצתם ומקלקל

מחשבותם ומשיב גמולם בראשם, ומושיע עמו בששון וברנה, ושבים ושרים, ונותנים תהלות לא' עליון גואלם ברוך הוא וברוך שמו לעד. (מתוך דרשת הראש"ל הגרש"מ עמאר שליט"א).

משה שפיר קארט

וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַיָּמִים מְשִׁיתָהוּ (ב, ט)

הצלתו של משה מהיאור הייתה על ידי בתיה בת פרעה שירדה עם נערותיה ליאור וראתה את התיבה כשבתוכה נער בוכה, והיא מחליטה להצילו ולגדלו ואף נותנת לו שם "משה", בהסבר הסיבה לכך "כי מן הימים משיתהו".

במדרש רבה בתחילת פרשת ויקרא על הפסוק "ויקרא אל משה" אומר המדרש 'עשרה שמות נקראו לו למשה, ירד, חבר, יקותיאל, אביגדור, אבי סוכו, אבי זנוח, טוביה, שמעיה, לוי, ומשה, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, חייך, מכל שמות שנקרא לך איני קורא אותך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה. והשאלה נשאלת מדוע באמת מנהגם של ישראל לקרוא למשה משה, על אף שעליו נאמר 'פה אל פה אדבר בו ובמראה ולא בחידות', בחר לו ה' יתברך את השם 'מ! שה' שניתן לו על ידי בתיה בת פרעה המצרית, ומדוע לא נקרא באחד משמות הקודש כפי שראינו במדרש?

יסוד גדול למדה אותנו תורתנו הקדושה בזה, שהשם משה הוא השם שנבחר למנהיגם של ישראל מכל העשרה שמות שהובאו במדרש, והוא מטעם זה, שהרי השם "משה" נבחר מן הטעם של 'מן הימים משיתהו', שם זה הזכיר למשה תמיד איפה הוא היה, ולולא הצלתו מן היאור והשגחת הקדוש ברוך הוא עליו מקטנותו לא היה ניצל, ורק על ידי זה שהשם יתברך שלח את בתיה ונתן בליבה להצילו ולגדלו, אף שידעה בוודאות כי מילדי העברים הוא זה, זכה לצאת מהיאור ולזכות בחייו. לכן נבחר שם זה למשה רבנו. ואכן משה זכר תמיד את הכרת הטוב שלו לה', וזכה שעליו מעידה התורה "והאיש משה עניו מאוד מכל האדם על פני האדמה", ואף אמר לעם ישראל "ונחננו מה" ללמדנו שתמיד יזכור האדם מאין הוא בא ולאן הוא הולך ולפני מי הוא עתיד ליתן דין וחשבון, ויחנך את עצמו לברוח מהגאוה ויקנה לעצמו את מידת הענוה.

מידה זאת הייתה נר לרגלם של גדולי ישראל בכל הדורות כפי שמסופר על הגאון

מליסא בעל 'נתיבות המשפט' שהזמין את רבי עקיבא איגר שהיה גדול הדור לבקר בעירו, נענה רבי עקיבא איגר להזמנה וקבעו תאריך לביקור, ואכן ביום הביקור התרגשות גדולה אחזה בקרב יהודי העיר, שלטים גדולים הוצבו בכל רחבי העיר, וגבאי הקהל שכרו כרכרה מפוארת הרתומה לארבעה סוסים לבנים אבירים בה ישבו שני גדולי ישראל, המארח הגאון רבי יעקב מליסא, והאורח הגאון רבי עקיבא איגר, לקראת הצהרים יצאו כל הקהל ובראשם ראשי הקהל רבני העיר ילדי התלמוד תורה אל הכניסה לעיר עם הכרכרה המפוארת לקבל את פני האורח החשוב ופמלייתו. ואכן בהגיע הגאון האורח לכניסה לעיר התקבל בכבוד רב, כשראשי הקהל מכבדים אותו להיכנס לכרכרה המפוארת בה יושב הרב המארח, והחלו בנסיעה לכיוון בית הכנסת הגדול בככר העיר כשכל הקהל מלווה את גדולי הדור בליווי כלי נגינה.

לפתע קמו כמה מראשי הקהל ואמרו, שני גדולי ישראל בעגלה והסוסים יקחו אותם? אנחנו ניקח אותם! ומיד שחררו את הסוסים הצידיה וכל הקהל הסיעו את הכרכרה בה יושבים הרבנים. כשראה זאת הגאון מליסא, אמר לעצמו, ודאי לא לכבודי כל זאת אלא לכבוד האורח. פתח את דלת הכרכרה בחשאי וירד והתערבב בין הקהל, מיד אמר האורח רבי עקיבא איגר לעצמו, הרי כל זאת לכבודו של הרב הגאון מליסא, ירד אף הוא בחשאי ונבלע בין הקהל, וכך נסעו ואיש לא חש במתרחש כשהגיעו לרחבת בית הכנסת הגדול, כובד ראש הקהל לפתוח את דלת הכרכרה ולקבל את פניהם של גדולי ישראל, אך מה היתה תדהמת כולם כשראו שהעגלה ריקה ואין בה איש, חפשו, והנה שני גדולי ישראל היו בין הקהל. אכזבה היתה בקהל ונשמעו קולות לפיהם סתם סחבנו עגלה ריקה. קם ראש הישיבה ואמר רבותי! לא עגלה ריקה סחבתם אלא עגלה מליאה במידות ודרך ארץ בה לימדונו גדולי ישראל מהי ענווה, אותם נראה ומהם נלמד. אמ'ן.

כח הדיבור

וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל (ב, יב).

בודאי יקשה לנו שהתיאור הראשון שהתורה מתארת את משה רבנו (פרט ללידתו), מגיעה ישר להרג שלו כלפי המצרי. חז"ל מפרשים דמאחר ומדובר בפיקוח נפש להציל העברי המוכה, לא רק יש רשות אלא חובה היא להרוג את ה"רודף". וכך אמרו חז"ל במדרש על המצרי: "והיה מכה אותו ומבקש להורגו" (שמו"ר, א, כח).

וצריך עיון, הרי לא מפורש בפסוק שניסה להורגו? ומתמצים שהמילה "מכה" מוסבת על המילה הריגה כמו שכתוב "ומכה אדם יומת" (ויקרא כד, כא). וידוע מאמרם (סנהדרין נח): "ד"הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה"

ואילו בפירוש החזקוני מביא נימוק להריגת המצרי המוזכר במדרש הנ"ל כי "מצא בו חטא משפט מות, שהיה מאנס אשתו של זה, דכתיב (במצוות בני נח) ודבק באשתו (בראשית ב, כד) ולא באשת חבירו" (עיי' סנהדרין שם)

ובודאי יקשה לנו על פירוש החזקוני, דלא מפני שהיה העברי הוא בסכנת חיים, נהרג המצרי אלא מחמת עוון שהיה בו. וצריכים לשאול, וכי המצרי מת לחינם, דהרי מה שצפה ברוח קודשו משה רבנו, עדיין לא יכול לחייב את המצרי, וכי דיינים פוסקים ע"פ רוח הקודש, דהרי אין לדיין אלא מה שענינו רואות. וא"כ בודאי קשה.

ננסה לבאר זאת בדרך אחרת, דידוע ע"פ חז"ל (מסכת שמחות פ"ח, ועוד) דמגלגלין זכות על יד זכאי וכו', אותו מצרי לא היה דרך לתופסו בדרך הארץ, מחוסר ראיות וכו', וכן אי אפשר לתופסו בהתעללותו ובהכותו את ישראל, מיד ה' יתברך גלגל הזכות ע"י משה רבנו, שבזה שהרגו בפיו, כמובא בחז"ל, בדרך נסית, כפי שגילה אותו משה ברוח קודשו, לכן "זכה" אותו מצרים למנה אפיים ויותר, מחד שניסה להרוג הישראל ומנגד באינוס א"א, ובכך השלים משה את הכאתו במצרי בזה שהטמינו בחול.

זיווג משה

וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר (ב, טו)

וכן אנו מוצאים שהאבות מצאו את זיווגיהם אצל הבאר (שמו"ר פר' א): "וישב בארץ מדין וישב על הבאר (שמות ב'). קלט דרך אבות. ג' נזדווגו להם זיווגיהון מן הבאר: יצחק ויעקב ומשה. ביצחק כתיב: ויצחק בא מבוא באר לחי ראי (בראשית כד), ועוד שנזדמנה רבקה לאליעזר למעין. יעקב: [וירא] והנה באר בשדה (שם, כט). משה: וישב על הבאר."

משמעות הדבר שאת שלימותם הם השיגו אצל הבאר, שמסמלת גילוי רוחני.

ומפורש כן במדרש על שירת הבאר בפרשת חוקת "באר חפרוה שרים" (ילק"ש חקת רמז תשסד) "באר חפרוה שרים, ואיזה? זה אברהם כשאמר לו אבימלך ועתה השבעה לי באלוקים, אמר ליה אברהם: תן לי באר שגזלו עבדיך עשה עצמו כלא יודע, אמר לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה, א"ל אני מעמיד כבשות ואתה מעמיד כבשות מי שהמים עולין ומשקין צאנו הבאר שלו, בעבור היתה לי לעדה אין כתיב כאן אלא בעבור תהיה לי לעדה רמז עתידה הבאר להיות לעדה, מה הנה שבע כבשות רמז לשבעה דורות נצרכים לה".

שבעה דורות מאברהם למשה, ובמדבר שמשה הבאר בזכות האבות "באר חפרוה שרים". אנו מוצאים שה' יתברך מצווה למשה לדבר אל הסלע, ופירשו חז"ל (שם רמז תשסג): "ודברתם אל הסלע, והכיתם לא נאמר, א"ל כשהנער קטן רבו מכהו ומלמדו כיון שהגדיל בדבור הוא מיסרו, כך אמר הקב"ה למשה כשהיה סלע זה קטן הכית אותו שנאמר והכית בצור אבל עכשיו ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד והוא מוציא מים מן הסלע".

נמצא שדברי תורה פותחים את מעין הבאר, ונמצא קשר ישיר בין נביעת המים לנביעת דברי תורה.

ומי סותם את הבארות, וגורם לכך שלא תתגלה השגחת ה' בעולם, אלו הפלשתים שהיו ליצנים כפי שאמרו חז"ל (בראשית רבה פרשה סא) "ובמושב לצים לא ישב זה אבימלך שנאמר (שם בראשית כ) הנה ארצי לפניך וגו'", הליצנות דומה לדברי בעל מסילת ישרים למגן המשוח בשמן, שגורם את החלקת החיצים שלא יוכלו להיכנס לתוך האדם, וכן הליצנות גורמת שסתימת הלבבות שלא יראו את גילוי השכינה הפונה אליהם. ומעשה אבות סימן לבנים, להתרחק מליצנות הפלשתים, שסותמת את הבארות, ולפתוח את הבארות הנובעים אמונה והכרה בבורא ש"עיני ה' אל יראיו", והכל סומין הן עד שהקב"ה מאיר את עיניהם.

מי הציל את מי?

וְתֹאמְרוּן אִישׁ מִצְרֵי הַצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשָּׁק אֶת הַצֹּאן (ב,יט)

נאמר על כך במדרש: "הוא עברי ולבושו מצרי". מאחר שהיה לבוש כמצרי אמרו עליו: "איש מצרי".

רבותינו ז"ל המשילו את הצלת בנות יתרו ע"י משה רבנו מאותם הרועים:

משל לאדם אחד שנשכו ערוד, והוא מין נחש שנשיכתו רעה, ותרופתו שהוא רץ ומקדים עצמו למים, ואז יוצא כל הארס של הערוד, והוא מת. ואם הערוד מקדים למים, אין תרופה לנשיכתו. והנה כשאדם זה הלך למעיין מצא תינוק טובע. הושיט ידו והציל אותו. אמר לו התינוק: אילולא אתה היית טובע. אמר לו אדם זה, אילולא הערוד לא הייתי בא לכאן להצילך. וכן כאן אמר בנות יתרו תודות למשה על הטוב שעשה. אמר להם משה: לא אני עשיתי, אלא אותו איש מצרי שהרגתי ולכך נאלצתי לברוח. וזה שאמרו: איש מצרי הצילנו. אותו איש מצרי שהרג משה הוא שהצילנו. ומשה אמר משל זה כדי שלא יחשבו כי הוא הצילן אותן, אלא להראות כי הכל מסובב על ידי הקב"ה כי השגיח עליהן בגלל זה שאביהן עזב את העבודה זרה ולכן הצילם.

וכל מה דעביד רחמנא לטבא עביד, הקב"ה מסבב הכל לטובה, הקב"ה הוא כולו טוב ודרך הטוב להטיב לכן נבראו מוגבלים שנוכל לקבל הטבה בעולם הזה ואשרי עם ישראל שקיבל תורה ומצוות ששכרם הוא הטוב האין סופי שהנשמה אמורה להתענג בו בחיי העולם הבא שנאמר: "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם". אך כדי לקבל את הטוב הרוחני שאין לו הגבלה צריכים לקים מצוות שעל פי רב יש לכל אדם מניעות מצד היצר הרע לקיים אותם ואם הוא מתגבר על יצרו אזי מגיע לו שכר בעולם האמת.

חידודים מהמחבר זצ"ל

צפחה בגימטרייא עולה למספר 375, למשה עולה ג"כ למספר 375.

אהיה בגימטרייא 21 אשר אהיה, נכפיל אהיה באהיה נגיע למספר 441, ואמת ג"כ עולה למספר 441.

"בזאת אני בוטח" - המילה זאת עולה למספר 408, ומספר זה עולה גם ל"צום קול ממוך".

בפרק תהלים כה, הפרק שאומרים הספרדים בנפילת אפים "לדוד אליך ה' נפשי אשא", פרק זה מסודר לפי סדר האותיות, פרט לאותיות "ב-ו-ק". אותיות אלו (בוק) עולות למספר 108, והמילה "גיהנם" ג"כ עולה למספר 108, לומר לנו: מי שאומר את המזמור הזה בכוונה ניצול מן גיהנם.

בו יותר מבשולחו

מסופר על מרן החפץ חיים שהגיע לביתו אורח חשוב, הגאון רבי חיים קולודצקי, מתלמידי ישיבת וולוז'ין הנודעת.

בני ביתו של החפץ חיים ביקשו לסייע במצות הכנסת האורח. אולם, להפתעתו גילה הרב האורח כי מי שעמל לארח אותו הוא החפץ חיים בכבודו ובעצמו. החפץ חיים טורח לערוך את השלחן, החפץ חיים בעצמו מגיש את האוכל לרב האורח, החפץ חיים מגיש את השתיה ומציע כל עזרה נצרכת.

בסופו של היום ביקש החפץ חיים להכין את מיטתו של האורח, לפרוס את הסדין ולהיטיב את הכרית. חשב הרב האורח: "עד כאן. לא אוכל עוד לראות בבזיונה של התורה". הוא פנה אל החפץ חיים ואמר לו: אני מבקש שמישהו אחר יטרח בסידור המיטה. אין זה מכבודו של הרב לטרוח בכך. מישהו אחר יכול לעשות זאת". החפץ חיים לא ענה לרב, אלא המשיך בסידור המיטה.

למחרת בבוקר קמו הרבנים, וביקשו ללכת להתפלל.

קרא החפץ חיים לבחור ישיבה וביקש ממנו: "קח בידך את שקית התפילין של רבי חיים קולודצקי, והבא אותה לבית הכנסת. אנחנו מתעכבים עדיין כאן".

בחור הישיבה לקח את שקית התפילין ויצא מן הבית. לפתע שם לב שהחפץ חיים יוצא אחריו ורומז לו להתקרב.

"המתן קמעא" - אמר לו החפץ חיים בשקט - "והשאר עם שקית התפילין בידך. כשאזדקק להם - אקרא לך".

החפץ חיים חזר לביתו כאילו לא אירע דבר, והזמין את רבי חיים קולודצקי, להצטרף אליו לבית הכנסת.

כאשר הגיעו לבית הכנסת, המתין הרב לתפילין שלו, אך להפתעתו בחור הישיבה לא הופיע. תמה הרב על כך ושאל את החפץ חיים אם ידוע לו משהו על כך. אמר לו החפץ חיים: "מדוע זקוק אתה לתפילין, הן אני יכול להניח את התפילין במקומך?"

כמובן, הרב לא יכול לצאת ידי חובת מצוה על ידי שמישהו אחר עושה במקומו את המצוה. הבין הרב, כי מצות הכנסת אורחים היא כמו מצות תפילין - אין אדם אחר יכול לקיים את המצוה במקומך.

הסנה דווקא

וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנָה (ג, ד)

חז"ל במדרשיהם הביאו טעמים רבים ויפים מדוע בחר ה' יתברך להתגלות למשה רבנו ע"ה, דווקא מתוך הסנה:

ר' שמעון בן יוחאי אומר: מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה מתוך הסנה? אלא מה הסנה קשה מכל אילנות שבעולם וכל ציפור שנכנסת לתוכו, אינה יוצאת מתוכו בשלום, עד שמתחתכת איברים איברים, כן היה שעבודם של ישראל במצרים קשה מכל שעבוד בעולם.

ר' אלעזר בן ערך אומר: מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה מתוך הסנה, והלא היה לו לדבר מראש הרים ומגבהי עולם, ומארזי הלבנון? אלא השפיל עצמו ודיבר מתוך הסנה... אי אתה מוצא מן האילנות שפל מן הסנה. שלא יהיו אומות העולם אומרים: מפני שהוא אלוה ובעל עולמו עשה דברו שלא

כדין...

ר' יוסי הגלילי אומר: מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה מהסנה? מפני שהוא טהור שאין אומות העולם עושין אותו ע"ז.

ר' אליעזר אומר: מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עמו מהסנה? אלא מה הסנה הזה שפל מכל אילנות שבעולם, כך ירדו ישראל למדרגה התחתונה והקב"ה ירד עמם וגאלם שנאמר "וארד להצילו מיד מצרים". (מכילתא דרשב"י ב')

שאל גוי אחד את ר' יהושע בן קרחה: מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה? אמר לו: אילו מתוך חרוב או מתוך שקמה - כן היית שואלני. אלא להוציאך חלק אי אפשר. למה מתוך הסנה? ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה, אפילו סנה.

רבי יוחנן אמר: מה הסנה הזה, עושין אותו גדר לגנה, כך ישראל, גדר לעולם.

דבר אחר: מה הסנה הזה, גדל על כל מים, כך ישראל אינן גדילים אלא בזכות התורה שנקראת מים. שנאמר (ישעיה נה, א): "הוי כל צמא לכו למים".

דבר אחר: מה הסנה הזה גדל בגינה ובנהר, כך ישראל הם בעולם הזה ובעולם הבא.

דבר אחר: מה הסנה עושה קוצין ועושה וורדין, כך ישראל יש בהן צדיקים ורשעים.

אמר רבי פנחס הכהן בר רבי חמא: מה הסנה הזה, כשאדם מכניס ידו לתוכו אינו מרגיש, וכשהוא מוציאה מסתרטת. כך כשירדו ישראל למצרים, לא הכיר בהן בריה, כשיצאו, יצאו באותות ובמופתים ובמלחמה. מה דרכו של סנה, אדם מכניס ידו לתוכו אינו ניזוק, לפי שקוציו כולן כפופין למטה, אבל כשמבקש להוציא הקוצין תופסין לו ואין יכול להוציאה. כך המצרים בתחלה קבלו לישראל בסבר פנים יפות "ארץ מצרים לפניך היא", וכשבקשו לצאת לא הניחום, שנאמר "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך". (ילק"ש רמז קסט)

דבר אחר: מתוך הסנה רבי נחמן בנו של רבי שמואל בר נחמן אומר: כל האילנות, יש מהן עושה עלה אחת, ויש מהן שתים, או שלש, הדס עושה שלש, שנקרא (ויקרא כג, מ): עץ עבות, אבל הסנה יש לו חמש עלין. אמר לו הקב"ה למשה: אין ישראל

נגאלין, אלא בזכות אברהם יצחק ויעקב ובזכותך ובזכות אהרן. (שמ"ד ב, י).

"והנה הסנה בוער באש", אמר הקב"ה: על ידי שנאה ששנאו אחיו ליוסף ירדו מצרים ובשבילו אני נגלה בסנה ואגאל אותם שנאמר: "גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה" (ילק"ש קס"ט).

שם כפול

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר ה'נְנִי (שם)

כל מי שנכפל שמו הוא בשני עולמות, ונצטט את דבר המדרש המבאר זאת היט: "מה כתיב למעלה מן הענין וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו א'להים מתוך הסנה ויאמר משה משה (ג'ד), ר' אבא בר כהנא אמר כל מי שנכפל שמו יש לו חלק בשני עולמות, נח נח, אברהם אברהם, יעקב יעקב, משה משה, שמואל שמואל, והכתיב תרח תרח, אמר להם אף תרח יש לו חלק בשני עולמות, ולא מת אברהם אבינו עד שנתבשר ממעשה תרח אביו שעשה תשובה, שנאמר ואתה תבא אל אבותיך בשלום (ברא' טו טו), א"ל כל מה שסיגלתו מעשים טובים אני הולך אצל אבותי, באותה שעה בישרו הקב"ה ואמר לו חייך שעשה אביך תשובה לפיכך נכפל שמו תרח תרח. (תנחומא, סימן טו)

יש מרבתינו שמבארים כי בדיבור ה' אל משה קדמה קריאה כי לכל האמירות ולכל הציווים קדמה קריאה. לפני כל מסירת תוכן למשה, ואין זה משנה מהו התוכן ובאיזה אופן נמסר, באה הקריאה - משה משה.

הקריאה, היא יצירת קשר עם משה. הפניה אליו, מתן שימת הלב יוצרת מפגש, וכמו שאמרו רבותינו - 'משה משה, לשון חיבה ולשון זירוז' - מתוך חיבתו הוא קורא לו, ומשה מזדרז לקראתו. לכן קודמת הקריאה לדבור, שהקריאה, הקשר שבין משה לקב"ה, הוא היסוד והשורש לכל הדיברות. התכנים הנמסרים למשה הם ענפיו של הקשר, נובעים הם מתוכו ומבטאים אותו.

נחש

וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ (ד, ג)

במקום בו ישנם נחשים ועקרבים, מסוכן מאוד ללכת בלא נעלים, וכל ההולך שם יחף הריהו כמאבד עצמו לדעת, כן, כאשר אלוהים מצוה למשה להסיר את נעליו, הריהו מוסיף ואומר "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" ובמקום קדוש אין כל נחש ועקרב יכולין להזיק, כמובא באבות: ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים לעולם.

פעם את הביאו לפני הרב הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ זצ"ל דברי שטנה ולשון הרע על הרב הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, (בעל "בני יששכר"). נסע ר' צבי אלימלך זצ"ל לרופשיץ, בעת שידע כי מתנגדיו ומשטיניו אינם נמצאים שם. קירבו הרב מרופשיץ וכיבדו כראוי. עמדה אז על השלחן כוס אחת. הראה הרב מרופשיץ לר' צבי אלימלך על הכוס, ואמר: בכל דבר שנמצא בעולם, בין בדומם, ובין בצומח, חי או מדבר, רק החיות דקדושה שיש בו היא המקיימת אותו, ובהיפרד החיות יתבטל הדבר. הלא רואה כבודו הכוס שעומדת על השלחן, והנה יש בכוחנו להוציא החיות ממנה ותהיה כעפר ממש.

ותיכף כשכילה לדבר דברים אלה, נעשה מהכוס עפר בעלמא.

נתבהל ר' צבי אלימלך, כי ראה בזה רמז, שיוכל להוציא ח"ו גם ממנו את חיותו. אמר לו ר' צבי אלימלך: השי"ת אמר למשה רבנו: "של נעליך מעל רגלך", כי כתוב בפרקי אבות (ב, י) "שנשיכתן (תלמידי חכמים) נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף", הרי שלחכמים יש שלשה כוחות: נשיכה, עקיצה ולחישה, שראשי תיבות שלהם הוא "נעל", והורה השי"ת למשה רבנו במראה הסנה, שכשתהיה מנהיג עדת ישורון אז "של נעליך מעל רגלך", שתסיר מאתך רגילות זו, ולא תשתמש בה נגד שום אדם מישראל (סיפורי חסידים).

ברית משה

וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה' וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ (ד, כו)

למשה נולד בן שני וקרא לו אליעזר. ולפני שמל אותו יצא ממדין כדי ללכת

למצרים. ואז פגע בו בדרך במלון מלאך ה' וביקש להורגו. אף כי היה מלאך הרחמים. ואמר רבי שמעון בר יוחאי כי המלאך גבריאל ירד בלהבת אש מן השמים כדי לשרפו. והלהבה הפכה לנחש כדי לבלועו, כי אמר השי"ת: אתה הולך להרוג את הנחש החזק הוא פרעה, ואתה רוצה להוציא את בני ישראל ממצרים, כיצד שכחת את בנך והנחת אותו בלתי נמול? ויש אומרים כי שני מלאכי חבלה שהם אף וחמה שבלעו אותו מן הראש ועד הברית מילה. וחזרו ובלעו אותו מן הרגלים ועד הברית מילה, כי לא עשה ברית מילה לבנו. ואמרו חז"ל משה הרג את חימה והשאיר את אף.

מכאן אתה רואה עד כמה חביבה ויקרה המצוה הזאת. שכל הזכויות שהיו לו למשה לא הגנו עליו באותה שעה, שהוא נתרשל למול את בנו כמובן שהיה לו תירוץ משום פיקוח נפש של טלטול הדרך עד מצרים. וכבר הראינו בפרשת בראשית עד כמה הקב"ה מדקדק עם הצדיקים ואפילו אם החטא הוא צר כחוט השערה. וזהו כדי לפרוע להם שכרם בעולם הזה שיבואו נקיים לעולם הבא. בלי שום חטא קל. אבל בכל זאת אין מענישים אותו מיד, כי המעשים טובים שעשה מגינים עליו כתריס בפני הפורענות. ורק במשך הזמן הוא נענש על החטא. כמו שראינו כאן אצל משה רבנו שבא מלאך מן השמים להורגו על שלא מל את בנו, ומכאן מוכח שהמצוה הזאת גדולה מאוד.

ואל תחשבו שמשה נתרשל ח"ו במצוה זו, דבר שאין הלב יכול לחשוב ואין הפה יכול לדבר. אבל משה אמר כך: אם אמול אותו ואח"כ אצא, יש סכנה לתינוק, כי עד שלשה ימים עדיין לא נרפא הברשר. והפצע, והאזיר יכול לגרום נזק גדול, ואם אמתין שלושה ימים עד שיתרפא ואח"כ אצא, זה אי אפשר לי, שהרי הקב"ה אמר לי לילך למצרים בשליחותו. ולכן גמר אומר ליצא בשליחות בנימוק שאחרי שיבוא למצרים הוא ימול הבן.

ויש אומרים שהבן הזה היה גרשום ולא אליעזר. כי היה הבן הראשון של משה רבנו ע"ה. אבל משה אמר, מכיון שעד עכשיו לא מלתי אותו, אמול אותו כשאבוא למצרים, ועל כך נענש, כי נתעכב במלון ולא מל אותו, וזה שאומר הכתוב: ויהי בדרך במלון, כלומר: זה שנענש הוא מפני שלא מל אותו בהיותו במלון, כי אז היה קרוב למצרים, ושוב לא היתה סכנה לתינוק, ולכן היה צריך לעשות המצוה ולא לחכות עד שיבוא למצרים. כי אין ראוי לאדם לדחות מצוה כי אין הוא בטוח בחייו,

אע"פ שהוא צעיר לימים ויש להשתדל לעשות השתדלות ולא לומר אעשנה מחר אלא יש לקיימה מיד. שהרי יתכן שיתעורר איזה עיכוב ולא יוכל לקיימה ואז יהיה הוא הגורם לביטול המצוה (מעם לועז).

ר' חנינא בן דוסא

שנינו במשנה בברכות (פ"ה מ"ה), "אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא כשהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף".

תוספתא ברכות (פ"ג ה"כ) אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל ונשכו ערוד ולא הפסיק הלכו תלמידיו ומצאוהו מת על פי חורו אמרו אילו לאדם שנשכו ערוד אילו לערוד שנשכו לבן דוסא.

ובגמרא ברכות (לג.) תנו רבנן: מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם: הראו לי את חורו! הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערוד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש. אמר להם: ראו בני, אין ערוד ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו: אי לו לאדם שפגע בו ערוד ואי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא.

דצ"ך עד"ש באח"ב

על המטה של משה רבנו ע"ה היו חקוקות המילים "דצ"ך עד"ש באח"ב, וכן את שמות אבות העולם, ושנים עשר השבטים ושמות ששת האמהות. "...אמר רבי יהודה המטה משקל ארבעים סאה היה ושל סנפרינון היה ועשר מכות חקוקות עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב אמר לו הקב"ה בטכסיס הזה הבא עליו את המכות". (מד"ר, שמות, פרשה ת).

לפני שנים רבות, היו קמות ועולות להן עלילות דם מכל מיני גוים, למרבה הצער, דבר מצוי. בסביבות פסח, הנוצרים היו מאשימים את היהודים בהריגת ילד נכרי כדי לערב את דמו במצה. פעם התנהל ויכוח בנושא, במהלכו הכומר טען

שעובדה אכזרית זו מרומזת בהגדה באומרו שהאותיות דצ"ך עד"ש באח"ב הם ראשי-תיבות של:

דם **צ**ריכים **כ**ולנו,

על **ד**בר **ש**הרגנו

בן **א**'ל **ח**י **ב**שמים.

הרב שייצג את היהודים אמר מיד לכומר שהוא לא פענח נכון את ראשי התיבות וההיפך הוא הנכון. המילים הללו הם רמז ל-

דוברים צוררינו כזב,

עלילת דם שקר,

בני אברהם חלילה בזאת.

ע"כ

עוד נוסיף, כי המילים דצ"ך עד"ש באח"ב ע"פ הנכתב בפסוקים שלפני כל אחת מהקבוצות האלה.

לפני מכת דם שהיא הראשונה בסדר דצ"ך נאמר: "בזאת תדע כי אני ה'", בא לצאת נגד הכפירה של פרעה שהיה חולק על מציאות ה' כמו שנכתב בסוף פרשת שמות: "לא ידעתי את ה'".

לפני מכת ערוב שהיא הראשונה מסדר עד"ש נכתב: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ". מפסוק זה נלמד, שסדרת המכות שבקבוצה זו באות לחלוק על ההשקפה, שגם אם יש אלוקים, הוא אינו מתעסק במה שקורה בארץ, בבריות הקטנות.

הקבוצה השלישית פותחת בפסוק שמקדים למכת ברד: "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ". הקבוצה השלישית יוצאת נגד מחשבת פרעה שלפיה יש שתי רשויות, כלומר שני אדונים על העולם.

מסביר רבנו בעל ה"כלי יקר", שכל אחת מן המכות טומנת בתוכה את הרעיון שהיא והקבוצה שבה היא נכללת, באים ללמד.

נתחיל בסדר הראשון, בדצ"ך, מכת דם, המצרים ראו ביאור אֵל שאין עוד מלבדו, לכן כוונה מכת דם נגדו, כדי להראות שיש משהו מעל היאור, יש משהו יותר גבוה מהדבר הגבוה שהכירו המצרים, וזה מושג ע"י הפיכת היאור לדם.

מכת צפרדעים - לאחר הכפירה של פרעה בפרשה הקודמת: "לא ידעתי את ה'", באה מכה זו ומעלה צפרדעים מן היאור - "ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך", היאור בעצמו מוציא מתוכו דברים שמאמתים את קיומו של ה'. המדרש אומר שאותם צפרדעים שקידשו שם שמים לא מתו אפילו כשנכנסו לתנורים של המצרים - שכר על קידוש ה'.

לאחר מכת הכינים החרטומים אומרים: "אצבע אלוקים היא". לאחר מכה זו אפילו חרטומי מצרים מכירים בקיומו של ה' ומודים שמכה זו הגיעה ממנו.

לאחר שלשת המכות הראשונות שמטרתן הייתה להוכיח את קיום ה' בעולם והביאה להכרה בו אפילו ע"י פרעה וחרטומיו, מתחיל סדר עד"ש, שמטרתו, כפי שכתבנו לעיל, לקבול על התפיסה שה' אינו מתערב בענייני הבריות הקטנות שבעולם ואינו משגיח.

ראשונה בסדר זה היא מכת הערוב: הקב"ה מביא על מצרים חיות רעות שמהלכות בכל הארץ, ובהוראת ה', אינן נכנסות לארץ גושן. לכן הקדים למכה זו הפסוק: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ", השגחת ה' הפרטית היא גם בתחתונים ומכה זו היא הוכחה חותכת שה' מבדיל בין צדיק לרשע, שמנוגדת לתפיסה המצרית שכולם חיים בעולם, צדיקים ורשעים, ללא שום הבדל שהרי אין השגחה מלמעלה.

המכה הבאה בסדר זה היא הדבר "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים" - הקב"ה מכה במקנה מצרים וחס על מקנה ישראל, עוד מקרה של השגחה פרטית.

אותו כלל חל בשחין, הייתה מחיצה בין ישראל למצרים שמנעה מהאבק שפשט בכל הארץ להגיע לישראל.

סדר באח"ב מתחיל בכותרת "בעבור תדע שאין כמוני בכל הארץ". פרעה האמין שיש בעולם שתי רשויות - השמש ומזל טלה.

המכות שבסדר זה הסתירו כל אחת בדרכה את אור השמש והכוכבים (המזלות), במכת ברד התקדרו השמיים בעננים שהמטירו את הברד, ולכן לא ניתן היה לראות את אור השמש.

במכת ארבה נאמר: "ויכס את עין הארץ", ולכן, "ותחשך הארץ", וכמובן אותו דבר במכת חושך.

מכת בכורות היתה גם בלילה, ובנוסף לכך היא סמל להכנעת מזל טלה, שהוא בכור המזלות.

בהרבה מקומות מפורש בתורה שמטרת המכות הייתה ללמד לא רק את פרעה, אלא את כל בני האדם וישראל בפרט, ולא רק באותו הדור אלא לכל הדורות, כמו שכתוב: "למען תספר באזני בנך ובני בנך את אשר התעללתי במצרים וגו'".

התבוננות בעשרת המכות ולימודם מדברי חז"ל, מהווה חיזוק גדול באמונה שלנו בה' יתברך.

ההבדל בין פסח לסוכות - מעשה

רבנו יהונתן איבשיץ זצ"ל - ניכר היה בו משחר ילדותו כי לגדולות נוצר. עוד בהיותו ילד רך הפליא את הסובבים אותו בפקחות המופלאה, בשכלו השנון והחריף, בתפיסתו המהירה ובזיכרונו האדיר.

פעם, בהיותו ילד שאלו אביו בליל הסדר: "אמור נא לי, יקירי! מדוע שואלים ילדי ישראל "מה נשתנה" דוקא בחג הפסח, ולא למשל, בחג הסוכות, כאשר רואים כי הכל עוזבים את בתיהם ויוצאים לגור בסוכות למשך שמונה ימים?"

השיב הילד הפיקח: בחג הסוכות רואים ילדי ישראל את בני עמם יושבים בסוכה דלה, ולכן אין הם מתפלאים כלל וכלל, שכן מעולם מורגל עם ישראל בצרות ובקשיים ואילו בליל הסדר, כאשר הכל מסובים כבני מלכים, יושבים סביב שולחן ערוך, ועל השולחן כלים יקרים ונוצצים, פמוטות וגביעי כסף מפוארים, מטעמי חג עולים עליו - ואז מביטים ילדי ישראל וחושבים: מה זה קרה היום לאחינו היהודים העניים, המסכנים והרדופים?! והשאלה מתפרצת מפייהם: "מה

נשתנה?".

היה זה בשבת הגדול, רבי יהונתן עלה על בימת בית הכנסת לדרוש את דרשתו, כמנהגו מדי שנה - והנה אחריו עולה אחד מפשרי העם. "יסלח נא לי הרב", ביקש אותו אדם, "ברצוני לשאול שאלה".

תמה הקהל, וכי מה יוכל אדם זה לשאול את רבי יהונתן? אך הרב בענוותנותו הרבה כיבד את השואל ואמר לו: "בבקשה, שאל! ברצון רב אענה אם רק אוכל!".

והאיש שאל: "היום קראתי, כנהוג, בהגדה של פסח מ"עבדים היינו" ועד למקום שאומרים בשבת הגדול - והנה קשה לי: מדוע מופיעים על המילים "וימררו את חייהם" טעמי המקרא שהם קדמא ואזלא והלא טעמים אלו הנם טעמי ניגון של שמחה - ומה שמחה יש בכך שהמצרים מררו את חיי אבותינו?"

כיבד רבי יהונתן את שאלתו והשיבו בנחת: "בני, שאלה גדולה שאלת! אשיב לך על שאלתך": ידוע שהקדוש ברוך הוא הבטיח שבני ישראל יהיו במצרים ארבע מאות שנה ואם כן, מדוע אפוא נמשכה גלותם רק מאתיים ועשר שנה?

על עניין זה נאמרו תירוצים רבים ואחד מהם הוא: במשך מאתיים ועשר שנה קבלו בני ישראל את כל מנת הסבל שנגזרה עליהם ושוב לא היה טעם להאריך את גלותם. זוהי אפוא הסיבה להטעמת המילים "וימררו את חייהם" בטעמים המסמנים ניגון של שמחה, שהם "קדמא ואזלא" כי אכן הקושי של השעבוד גרם שמחה לאבותינו, בעטיו התקצרה גלותם במאה ותשעים שנה!!

אך לפי זה - המשיך הרב - נשאלת השאלה: מדוע מופיעים על מלים אלו דוקא הטעמים קדמא ואזלא - והלא יש טעמים אחרים המנוגנים בניגון של שמחה?

אלא שעל כך יש להשיב: אם נחסר מהמספר 400 את שנות הגלות 210-, נקבל את המספר 190 ושתי המלים קדמא ואזלא עולות בגימטריא 190. וזהו פרושם של קדמא ואזלא על המלים "וימררו את חייהם" שקדמו ואזלו - שהקדימו לצאת ממצרים לפני המועד במאה ותשעים שנה, כמנין קדמא ואזלא, וזוהי הסיבה לשמחה. וזהו אפוא הטעם לכך שמילים אלו הוטעמו דוקא בטעמים אלו.

כל הנאספים השתוממו לשמע חריפות תשובתו של רבי יהונתן איבשיץ והנאתם

גדלה מאוד. (613 סיפורים על התרי"ג)

חתן דמים

**וַיְהִי בְדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׂוּ יִי וַיִּבְקֶשׂ הַמִּיתוֹ. וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר, וַתִּכְרַת
אֶת עֶרְלַת בְּנֵהּ וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתָן דָּמִים אֶתָּה לִי וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אֶז
אֲמָרָה חֲתָן דָּמִים לְמוֹלַת (ד, כד-כו)**

צריכים אנו לשאול את עצמנו מדוע מידת הדין היתה כה קשה כנגד משה רבנו ע"ה, והרי מרע"ה לא איחר בסיבתו הוא אלא בעטים של ישראל, שהרי רצה לגאול אותם בציווי ה', אז בגלל "מצווה אחת" רוצים לגמור, חלילה, את גאולת ישראל, על כך, נשתדל בס"ד להביא משל שהובא בספר "זיכוי הרבים".

משל למלך אחד שהיה לו שומר ראש מיוחד במינו, ובדרך כלל עושה את מלאכתו באמונה, והרבה פעמים הציל את המלך ממוות, והנה ביום בהיר אחד שהיה אמור המלך לצאת לפגישה עם מלך אחר, ניגש בבוקר השומר ראש למלך, וביקש ממנו שלא לנסוע יען שהוא חלם חלום כשהמלך ייסע, המכונית תתהפך והוא ימות, ויאמר לו המלך: "חלומות שווא ידברו" האם חושב אתה שבשביל חלום שחלמת אני אבטל פגישה עם מלך? והשומר ראש מתחנן למלך ואומר לו: כבוד המלך אמנם נכון הדבר ש"חלומות שווא ידברו" אבל זה היה חלום שחלמתי כמה פעמים במשך הלילה, וזהו חלום עם הרגשה פנימית שאכן כך יהיה, ולכן אני מתחנן לפניך המלך שאל תיסע, והתחיל לבכות, המלך בראותו כך התחיל לפחד, והחליט שהוא בעצמו לא ייסע, אבל ישלח את שריו החשובים לפגישה, ולאחר שעה קיבל המלך הודעה שהמכונית התהפכה וכל שריו החשובים קיפחו את חייהם בנסיעה שהוא היה אמור להיות בה, המלך מצד אחד הצטער על הידיעה ומצד שני לא ידע את עצמו מרוב שמחה.

הוא ניצל בזכות שומר ראשו הנאמן והמסור, והחליט המלך לעשות מסיבה מפוארת לכבודו של השומר, והנה באמצע המסיבה קם המלך והודה לזה שהציל את חייו והביא לו שק מלא זהב ויהלומים, ולאחר מכן ביקש המלך משר בית הסוהר שיכניס את השומר ראש לחודש מאסר, וכולם התפלאו על מעשה זה של המלך, שמצד אחד נותן לו המלך שק מלא יהלומים, ומצד שני מצווה שיכניסו אותו למאסר, וישאלו את המלך לפשר מעשהו ויאמר המלך: זה שקיבל השומר

שק מלא יהלומים זה בגלל שהוא הציל את המלך ממות בטוח, וזה שקיבל עונש מאסר זה מפני שהוא ישן באמצע השמירה, ומי התיר לו את זה, ואז שאלו אותו: כבוד המלך, אבל הרי יכולת להפחית לו יהלום אחד מהשק במקום העונש, השיב המלך: שזה טוב שהוא הציל אותו אבל צריך הוא לדעת שאסור לישון באמצע השמירה, ואם לא יקבל עונש על זה פעם אחרת הוא גם ישן בלי "חלום מיוחד", ויכול לסכן את המלך מצד אחר.

והנמשל הוא: שעל האדם לדעת שצריך לעשות רק מצוות ולא עבירות ולא יחשוב שאם יעשה מצוות הרבה ויעשה עבירה קטנה אז היא תימחק בעבור איזה מצווה. אלא שאדם יקבל שכר על המצוות שיעשה במשך ימי חייו ויקבל גם עונש על עבירות שעשה ואנו רואים זאת ממש רבנו עליו השלום בפרשתנו לאחר שהקב"ה בחר את משה רבנו מכל עם ישראל, שהוא שיגאל ויוציא את בני ישראל ממצרים, עם כל זאת ביקש הקב"ה להרוג את משה מפני שלא עשה ברית מילה לבנו גרשם, עד שלקחה ציפורה צור וכתה את ערלת בנה רק אז הרפה ממנו, ועלינו ללמוד קל וחומר שאם משה רבנו שהיה הכי גדול בעולם בכל העניינים בתורה במצוות בנבואות וכדומה, עם כל זאת על עבירה שעשה היה צריך לקבל עונש, קל וחומר אנו שיש לנו "קצת" יותר עבירות ממש רבנו. ולא נחשוב לרגע שאם אנו עושים הרבה מצוות אז מותר לנו לחטוא, אלא שכר מצווה מצווה, ושכר עבירה עבירה, והי יזכה אותנו לעשות רק מצוות.

פרשת וארא

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נֹאקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ו-ה)

נאמר בתחילת פרשתנו, וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נֹאקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ולכאורה, קיימת קושיא על לשון המילה "נאקה", שנאמרה בפסוק את נאקת וכו', דהרי נאקה אינה לשון תפילה ביסודה, אלא לשון גניחה וצעקה הנובעת מרוב ייסורים. עם ישראל היה שרוי בצער בעבודת הקשה, זמן תפילה, בודאי שלא היה להם, אך נאקתם, התפילה הפנימית היוצאת מתוך טבעו של אדם שכאשר הוא בצרה או במועקה קשה, הוא משמיע קול אנחה והמיה מרוב צרה, ואפילו כשהוא יחידי ואין לו למי לצעוק - אלא צועק הוא מפני שבטבעו הוא כך, בכך גילו לנו חז"ל יסוד גדול בעבודת התפילה ובשאר עבודות ה', שנאקה שהיא דבר טבעי, נאקת כאב, צריך שתהיה מכוונת אל ה'. סדר תפילה לא בהכרח מראה באמת את פנימיותו של האדם, אלא כאדם שקורא "טקסט", שצריך לסיימו בסוף הדף, ותו לא.

בטבע האדם כאשר יש לו ייסורים הוא גונח ונאנק שלא מרצונו, לא יוכל לעצור עצמו בעד זה, אעפ"י שהצועק אינו יודע ואף אינו מכוון בדעתו. אבל בטבעם של דברים, פעולה זו במהותה היא כמיהה למקור הטוב והשלמות לבורא עולם.

נמצא, שכל צעקה בעולם במהותה, היא בעצם פעולה של תפילה, וזה אשר שם הקב"ה בטבע כל בריה להצילה ולרפאותה. וכאשר היא צועקת חש הוא לעזרתה, שהרי כל הצעקות מכוונות אליו. מכאן היסוד שבכוח האדם לכוון בדעתו, שאת הצעקות האלו יש להביא אליו יתברך לתפילה.

נוסיף דמילת "נאקה" נשתדכה בלשונות התפילה, על אף שלכתחילה, נאקה אינה תפילה, אלא כח פנימי, דחף, שהאדם מבקש על עצמו, אך בעקבות כך, נשתרבה מילת נאקה ללשונות התפילה, וזה כאמור במדרש: שלש עשרה לשונות נקרא תפילה: זעקה, שועה, נאקה, בצור, רנה, פגיעה נפול, פלול, עתירה, עמידה, חלוי, תחנון. זעקה מנין, שנאמר "ויהי בימים ההם וימת מלך מצרים וכו'. ויזעקו" (שמות ב'). שועה מנין, שנאמר "ותעל שועתם" (שם). נאקה מנין, שנאמר "וישמע אלקים

את נאקתם" (שם), נקראת בצור וקריאה, שנאמר "בצר לי אקרא ה'" (תהלים יח) נקראת רנה ופגיעה שנאמר "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפילה ואל תפגע ב"י" (ירמיה ז), נקראת נפול, שנאמר "ואתנפל" (דברים ט') ונקראת פלול, שנאמר: "ואתפלל אל ה'" (שם) במדרש דברים, פלול שנאמר "ויעמוד פנחס ויפלל (תהלים קו) נקראת עתירה, שנאמר "ויעתר יצחק" (בראשית כה) נקראת עמידה, שנאמר "ויעמוד פנחס ויפלל, נקראת חלוי, שנאמר "ויחל משה (שמות לב) נקראת תחנה, שנאמר "ואתחנן" (דברים ג) [ילקוט שמעוני ואתחנן]

ארבע לשונות גאולה

וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֵלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדֹתָם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה, וּבְשִׁפְטַיִם גְּדֹלִים. וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם (ו, 1-2)

הפרשה פותחת בארבע לשונות של גאולה: והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. והם רומזים לשלבי הגאולה. ואפשר לפרש אותן כדלהלן:

"וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֵלַת מִצְרַיִם" סבלות מצרים הוא הסבל והעינוי שסבלו במצרים, היציאה מהסבל הזה היתה מתחילת המכות שהמצרים קבלו.

"וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדֹתָם" זה התרחש במכת בכורות שפרעה מהר לגרשם ממצרים ואז נצלו מעבודתו. "וְהִצַּלְתִּי" רומז להצלת בכורי ישראל כאשר הקב"ה פסח על בתי בני ישראל במצרים. והנה למרות שבשלב זה של גאולה, כבר היו ישראל פטורים מעבודה למצרים, עדין הם היו במצרים ובמידה מסוימת נחשבו לעבדי פרעה, ועוד לא הסתיים תהליך הגאולה.

"וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטַיִם גְּדֹלִים" נראה שזה רומז לקריעת ים סוף שבו הראה להם הקב"ה את "היד הגדולה" והזרוע הנטויה. ובשלב זה כבר היו משוחררים לגמרי, ונאמר להם שלא ישובו לראות עוד את מצרים עד עולם. מחדשת התורה שגם בשלב זה עדין אינם נחשבים לגאולים והיו חסרים לשון רביעית של גאולה כדלהלן.

"וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיְיִתִּי לְכֶם לְאֱלֹהִים וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא

אֲתֶכֶם מִתַּחַת סְבָלוֹת מִצְרָיִם" זה רומז למתן תורה שבו נבחרו להיות לו לעם סגולה.

נמצא שרק עם קבלת התורה נחשבו לגאולים לגמרי, שזה חלק מתהליך הגאולה מעבדות לחרות ומבלעדי זאת אינם נחשבים לגאולים, כי כל זמן שלא קבלו עול מלכות שמים עדין אינם בני חורין באמת, כמאמר חז"ל "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה".

יתרה מזאת, מובא במדרש ובירושלמי שכנגד ארבע לשונות של גאולה תקנו חז"ל ארבע כוסות בליל הסדר, והנה המשנה (סוף פסחים) אומרת שבין כוס שלשי לרביעי לא ישתה ולא יפסיק ביניהם. ובירושלמי למדו מכאן גם על ארבע פרשיות (שקלים זכור פרה והחדש), שבין פרשה שלישית לרביעית לא יפסיק (אין שבת של הפסקה ביניהם), נראה מדברי הירושלמי שיש לכך משמעות מחשבתית לא להפסיק בין לשונות הגאולה השלישית והרביעית. ומסביר רבי צדוק זצ"ל שאסור להפסיק בין הגאולה מעבדות פרעה שרמוזה בשלושת לשונות הגאולה, לקבלת עול מלכות שמים שבלשון רביעית של גאולה. וזוהי הסיבה שהוציאנו ממצרים בחיפזון כדי שלא נפסיק בין השחרור מעבדות פרעה לקבלת עול מלכות שמים, כי רק ע"י זה הם יוצאים לחירות עולם. וזו הסיבה שלא להפסיק בין שלשת הפרשיות לפרשה הרביעית, מפני ששלשת הפרשיות מורות על כפרה וסור מרע, שקלים - מכפר על חטא העגל, וזכור - מצווה למחות זכר עמלק ועמו את יצר הרע, פרה - מצווה להיטהר מטומאת מת, ואחרי שהתכפר ונטהר ומחה את הרע לא יפסיק ומיד יאמר פרשת החודש - שהיא מצווה ראשונה שנצטוו ישראל, שכוללת את כל התורה, על ידי שהזמן הטבעי אשר מתחת לשמש נעשה זמן של תורה אשר למעלה מן השמש.

ארבע לשונות גאולה מתחילים באמירה "אני ה'" "לְכֹן אָמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם וְגו'", ומסתימות גם כן באמירת "אני ה'" "וְנִתַּתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרֶשֶׁת אֲנִי ה'". היינו שעל ידיהן יתגלה שמו של הקב"ה, ובמיוחד בלשון הרביעית הרומזת לקבלת תורה, שהתורה היא שמותיו של הקב"ה כדברי הרמב"ן, וזה ביאור למה שנאמר לעיל בתורה "וְאָרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל ש-דְּי וְשִׁמִּי ה' לא נוֹדַעְתִּי לָהֶם", היינו שהאבות הכירו את הקב"ה דרך הטבע ורמוז ב"א'ל ש'די",

המשדד מערכות הטבע (רמב"ן) ושומר לעולמו די (מדרש - "שדי שאמר לעולמו די"), אבל ישראל עתידים להכיר את הקב"ה בשם הוי"ה ב"ה וזה על ידי למוד התורה שהיא שמותיו של הקב"ה, ושמותיו הן גילוי הנהגתו בעולם.

ובזה נתנה למשה תשובה שלימה יותר על שאלתו "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם" שזה יתגלה להם בארבע לשונות של גאולה, שבהן מתגלה שמו יתברך, וזאת על ידי ארבע שלבי הגאולה שבתוכם רמוזה גם קבלת התורה.

מגלות לגאולה

וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֵלַת מִצְרַיִם (ו, 1)

הצעד הראשון לקראת הגאולה היה, שהגלות נמאסה בעיני בני ישראל ולא היו יכולים עוד לסבול את המצרים. כי כל זמן שאפשר עוד לסבול את הגלות, אין הגאולה יכולה לבוא.

וזהו שאמר הכתוב: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" - אוציא אתכם מתוך הסבלנות שיש בכם כלפי המצרים ואמאיס בעיניכם את הגלות. עד כי לא תוכלו לשאתה עוד (חדושי הרי"ס).

אבדה תקוותם

וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מְקַצֵּר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה (ו, 10)

כידוע, ארבע מאות שנות הגלות, שנאמרו לאברהם אבינו בברית בין הבתרים החלו בלידת יצחק. ומאז הלך המצב והחמיר: יצחק אבינו ישב בארץ ישראל, יעקב אבינו עבד בחרן וירד למצרים. לאחר מכן החל השעבוד והוסיף להכביד עד להשלכת הילדים ליאור ושיקועם בחומה. בני ישראל ודאי תמהו וזעקו: מדוע עשה ה' כן, מדוע מצבנו הולך ורע?

המגיד מדובנא זצ"ל ענה על כך במשל: אדם עמיד ומכובד, מראשי הקהילה, התאלמן, לא עלינו. באו והציעו לו להשתדך באלמנה מבנות העיר. אשת חיל

היא, אמרו לו. הנה בעלה נפטר לפני כמה שנים והיא נשארה בחוסר כל, אבל היא לא הניחה לרפיון ולייאוש להשתלט עליה, היא לקחה סחורה בהקפה והחלה לסחור. בקיצור: העסק פעל כימים ימימה, עם רווחים קטנים וחובות גדולים. העשיר הציע לה נישואין וחיי אושר ועושר אך כל זאת בתנאי שתסגור את חובותיה. הגברת החליטה להישאר עצמאית ולא הצליחה לסגור את חובותיה.

ראה העשיר שהאלמנה אינה יכולה לגבור על להיטות המסחר, ואינה ממהרת לחסל את עיסוקה, הנישואין נדחים מחודש לחודש, והתאריך אינו נראה באופק, הלך בחשאי אל כל ספקי הסחורה וגילה להם שהאלמנה עומדת להינשא ולחסל את העסק, ומי יודע אם יראו את כספם בחזרה....

מיהרו הספקים לדרוש את המגיע להם, ומיאנו לספק לה סחורה חדשה. בעל כורחה, הלך העסק והתחסל. מובן, שהדבר היה למורת רוחה. היא חקרה ודרשה מי הפיץ את השמועה הזדונית, והוברר לה שהיה זה בעלה לעתיד....

קצפה האלמנה ורגזה, עלתה לבית העשיר וטענה: "אם כך אתה נוהג בי לפני הנישואין, לאיזו שרירות לב אני צריכה לצפות לאחריהן?"

ענה העשיר ואמר: "אל נא ייחר באפך. הלא תביני, שלא נהגתי כן מחמת שרירות לב. ההיפך הוא הנכון! הואיל ואני רוצה לשאתך, וחפץ למהר את הנישואין, פעלתי לחסל את עסקך כדי למהר את אושרך".

והנמשל: הן נגזר על עם ישראל להיות בגלות ארבע מאות שנה והם נגאלו לאחר מאתיים ועשר שנים, הואיל וקושי השעבוד השלים את המניין. זאת משום שפעל הקב"ה להקשות עליהם ולהכביד את עול השעבוד כדי למהר ולהחיש את גאולתם וכך זה בעוונותינו המרובים הקב"ה רוצה לגאול אותנו כמו שהעשיר רצה להתחתן עם הסוחרת האלמנה, אך תחילה עלינו לסלק את חובותינו לא להיכנס למינוס של עברות ולעשות תשובה כשלא עושים זאת הקב"ה מייסר אותנו כדי שנתעורר ונזרז את החתונה של ביאת הגואל משיח צדקנו אמן. (אור דניאל).

שתיקה יפה לו

בא דְבַר אֶל פְּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ. וּמֹשֶׁה עֹנֶה: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לְפָנָיו יְיָ לֵאמֹר הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמְעֵנִי פְרַעַה וְאֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם (מ, יא-יב)

בפסוק זה מלמד אותנו משה רבנו יסוד גדול בחיים, דבר שאתה יודע שלא ישמעו לך, כדאי לשתוק ולא לומר אותו לחינם. וכדברי הגמרא במסכת יבמות (דף סה:), אמר רבי אילעא משום רבי אלעזר בן רבי שמעון, כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שלא נשמע. רבי אבא אומר, חובה, שנאמר "אל תוכח לך פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך". דהיינו לפי רבי אילעא, מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע, ואילו לפי רבי אבא, חובה על אדם שלא לומר דבר שלא נשמע, וכפי שראינו אצל משה רבנו, שאמר, איני הולך לפרעה, כיון שיודע אני שלא ישמע אלי, ואדרבא השפעת הדברים על אדם שלא שומע גדולה בשתיקה, יותר מאשר אם תאמר לו את הדברים כאשר אתה יודע שהדברים לא ישמעו.

מסופר על רבי ישראל מוויזניצא, שפנה אל הגבאי משמשו בקודש באחד הימים, ואמר לו, רתום את הסוסים! אנו יוצאים לעיר הסמוכה! רתם הגבאי את הסוסים ויצא יחד עם הרב לעיר הסמוכה. בבואם העירה, אמר לו הרב לנסוע יחד איתו לביתו של מנהל הבנק המקומי שהיה יהודי מכובד מתלמידי הרב. לפנות ערב הגיעו לביתו של מנהל הבנק אשר הופתע מאוד מבואו הפתאומי של הרב הצדיק לביתו. ואכן קיבלם מנהל הבנק בכבוד רב והכניס את הרב והגבאי לטרקלין ביתו המפואר.

ישב הרב בסלון המפואר מול מנהל הבנק ושתק. לאחר כמה דקות של שתיקה פנה מנהל הבנק לגבאי של הרב בלחישה להבין מה מטרת בואו של הרב אליו. ענה לו הגבאי בשקט, כי אף הוא אינו יודע מהי מטרת הביקור ומדוע הרב יושב בשקט ואינו מדבר כלום. וכך ישבו כולם כמה דקות בשקט, כשלפתע קם הרב ופנה לגבאי ואמר לו, בא נלך! ופנה לצאת מביתו של מנהל הבנק. כאן כבר לא יכול היה מנהל הבנק לשתוק, ופנה לרב להבין מה פשר הביקור המוזר שערך הרב בביתו.

ענה לו הרב, פשוט באתי לקיים מצוה, ועכשיו שקיימתי אני הולך. תמה המנהל איזה מצוה הספיק הרב לקיים בבית? השיב לו הרב, רבותינו אמרו במסכת יבמות (דף ס"ה): כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע, ואילו ישבתי אני בביתי וכבודו בביתו, לא יכולתי לקיים מצוה זו, ולכן באתי לכאן לשבת מול כבודו ולא לומר כלום, וכך קיימתי את המצוה שלא לומר דבר שלא נשמע, כיון שיודע אני שכבודו לא ישמע את מה שאני מבקש.

הופתע מנהל הבנק ושאל את הרב, איך כבודו מחליט שאני לא אשמע? אמר לו הרב, מכיר אני את כבודו, ויודע אני שלא תשמע. הפציר מנהל הבנק ברב ובקש לדעת את רצונו, אולי אני אשמע, אך הרב עמד בסירובו, וככל שעמד הרב בסירובו לומר, כך גדלה סקרנותו של מנהל הבנק לדעת מה הרב מבקש לומר. עד שלבסוף נעתר לו הרב וסיפר לו את פשר ביקורו ובקשתו, בעבור אלמנה שגרה בסמוך לרב, והיא ענייה מרודה המגדלת שבעה יתומים קטנים, ויש לה חוב משכנתא בבנק שלך לשלם מידי חודש בחדשו, ועתה נקלעה לקשיים ולא שלמה כמה חדשים, ולאחרונה קיבלה התראה מהבנק שלך שעומדים לפנותה מביתה ולמכור את הדירה לכל המרבה במחיר, והיא והיתומים יושבים וממררים בבכי, ורציתי שכבודו ימחק את חובה, ולכן באתי.

ענה לו מנהל הבנק, וכי אני הבעלים של הבנק שאוכל למחוק את החוב? בסך הכל אני מנהל ואין לי סמכויות למחוק חובות גדולים, ולכן אין באפשרותי להיענות לבקשת הרב, ספק הרב את כפיו ואמר, ידעתי שלא תשמע לי, ועתה הכשלת אותי שעברתי על דברי חז"ל ואמרתי דבר שלא נשמע. התחיל הרב להתמרמר ולהצטער שעבר על דברי חז"ל, ופנה לצאת מביתו של מנהל הבנק. ראה זאת מנהל הבנק וקרא מיד לרב והבטיח לו שישלם את כל החוב לבנק מכספו הפרטי, וכי לאלמנה והיתומים לא יאונה כל רע, ומייד הוא מקבל עליו את האחריות באופן אישי על כך.

מיד חזר הרב לביתו של מנהל הבנק ובירכו על המצוה שעשה, על רוחב לבו, על אצילות נפשו ומידותיו התרומיות.

ממעשה זה אנו לומדים כמה צדקו דברי חז"ל שאמרו מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע, וכמה יפה כוחה של שתיקה. וכדברי המשנה במסכת אבות (פ"א

מ"ז) שמעון בנו אומר, כל ימי גדלתי בין חכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. ובגמרא במסכת פסחים (צ"ט) אמרו, יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטיפשים, שנאמר "גם אויל מחריש חכם יחשב". וכבר אמרו חז"ל סייג לחכמה שתיקה. כמה צרות ועגמת נפש נוכל לחסוך אם נשכיל ליישם דברים אלו, ונדע פחות לדבר ויותר לשמוע ולהקשיב, ונזכה לאיכות חיים טובה יותר, וכמו שאמר דוד המלך בתהילים, "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע ושפתיך, מדבר מרמה סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו". אמן. (הגר"ז כהן שליט"א)

אהרן מול משה

הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים וגו' הם המדברים אל פרעה וגו' הוא משה, ואהרן (ו, כו-כז)

והובא ברש"י מדוע פעם הקדים משה לאהרן ופעם הקדים אהרן למשה, מלמד שהיו שניהם שקולים כאחד, ולכאורה קשה הרי התורה מעידה על משה והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה וא"כ איך אפשר לומר ששניהם שקולים כאחד, אלא הביאור בזה שלא עלתה על דעתו של משה שהוא יותר גדול מאהרן וכן אהרן לא העלה על דעתו שהוא יותר גדול ממשה, לפיכך שקולים שניהם כאחד.

ובאופן אחר נראה לומר שבנ"י הכירו את אהרן יותר ממשה, כי אהרן חי איתם בסבלותם במצרים ואילו משה רבנו היה רחוק מבני ישראל, כי מיד לאחר שהרג את המצרי ונודע הדבר לפרעה ברח משה ממצרים והלך למדין, לפיכך הוא לא היה רגיל עם בני ישראל במצרים, לכן כלפי בני ישראל הקדים אהרן למשה מכיון שאהרן היה קרוב אליהם יותר, אבל כלפי פרעה משה היה רגיל יותר עוד מקטנות אצל פרעה, לכן הם המדברים אל פרעה הוא משה ואהרן.

ועוד אפשר לומר שכלפי יציאת מצרים היו שקולים שניהם כאחד, ולכן כאן הקדים זה פעם וזה פעם, אבל לגבי שאר דברים כל אחד היה בדרגתו שלו, והכתוב השווה אותם רק לגבי יציאת מצרים (וידבר יוסף).

מתנת ליזמלדת

עשר המכות שנאמרו במצרים - היו עשרה שיעורי אמונה, אמונה בהכרת ה'. כמו שכתוב במכת הדם: "כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה'". זה שיעור לפרעה בהכרת הקדוש ברוך הוא. כשהתפלל משה על הצפרדעים שיסתלקו: "למען תדע כי אין כה' אלוקינו", בערוב: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ", בברד: "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ", "למען תדע כי לה' הארץ", "למען תספר באזני בנך... וידעתם כי אני ה'".

פרעה אמר - "מי ה' אשר אשמע בקולו", הוא לא מכיר אותו ולכן צריך לקבל הדרכה. המדרש בפרשת שמות מתאר את הפגישה הראשונה של משה ואהרן עם פרעה:

"אמר רבי חייא בר אבא: אותו היום יום פרוזבוטי (שמחה) של פרעה היה. ובאו כל המלכים כולן לכבדו והביאו דוראות (מתנות) של עטרות והיו מעטירין אותו... והביאו אלוהיהן עימהם. משעיטרו אותו היו משה ואהרן עומדין על פתח פלטרין (ארמון) של פרעה. נכנסו עבדיו ואמרו: שני זקנים עומדים על הפתח. אמר להם: יעלו. כיון שעלו היה מסתכל בהם שמא יעטרו אותו או שמא יתנו לו כתבים (אולי הם שליחים להביא לו מתנות), ואף לא שאלו בשלומו. אמר להם: מי אתם? אמרו לו: שלוחיו של הקדוש ברוך הוא אנו. מה אתם מבקשים? אמרו לו: 'כה אמר ה' שלח את עמי וכו'". אותה שעה כעס ואמר 'מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל', לא היה יודע לשלח לי עטרה אלא בדברים אתם באים אלי? "לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח". אמר להם: אמתינו לי עד שאחפש בספר שלי. מיד נכנס לבית ארמון שלו והיה מביט בכל אומה ואומה ואלהיה. התחיל קורא - אלהי מואב ואלהי עמון ואלהי צידון. אמר להם: חיפשתי שמו בבית גנזי ולא מצאתי אותו. אמר רבי לוי: משל למה הדבר דומה? לכהן שהיה לו עבד שוטה. יצא הכהן חוץ למדינה, הלך העבד לבקש את רבו בבית הקברות, התחיל צווח לבני אדם שעומדים שם: לא ראיתם בכאן רבי? אמרו לו: רבך לאו כהן הוא?! אמר להם: הן. אמרו לו: שוטה, מי ראה כהן בבית הקברות! כך אמרו משה ואהרן לפרעה: שוטה, דרכן של מתים לתבען בין החיים?! שמא החיים אצל המתים?! אלהינו חי הוא! אלו שאתה אומר - מתים הם (עץ ואבן), אבל אלהינו הוא אלהים חיים ומלך עולם.

אמר להם: בחור הוא או זקן הוא? כמה שנותיו? כמה עיירות כבש? כמה מדינות לכד? כמה שנים יש לו מיום שעלה למלכות? אמרו לו: אלהינו - כוחו וגבורתו מלא עולם, הוא היה עד שלא נברא העולם והוא יהיה בסוף כל העולם והוא יצרך ונתן בך רוח חיים. אמר להם: ומה מעשיו? אמרו לו: נוטה שמים ויוסד ארץ, קולו חוצב להבות אש, מפרק הרים ומשבר סלעים, קשתו אש, חציו שלהבת, רומחו לפיד, מגינו עננים, חרבו ברק, יוצר הרים וגבעות, מכסה הים בעשבים, מוריד גשמים וטללים, מפריח דשאים ועונה חיות, צר את העובר במעי אמו ומוציאו לאויר העולם... אמר להם: מתחילה שקר אתם אומרים, כי אני הוא אדון העולם ואני בראתי עצמי ואת הנילוס, שנאמר 'לי יאורי ואני עשיתיני'. באותה שעה קיבץ כל חכמי מצרים. אמר להם: שמעתם שמו של אלהיהם של אלו? אמרו לו: שמענו שבן חכמים הוא ובן מלכי קדם. אמר להם הקדוש ברוך הוא: לעצמכם קראתם 'חכמים' ולי 'בן חכמים'?! שנאמר 'חכמי יועצי פרעה עצה נבערה, איך תאמרו אל פרעה בן חכמים אני בן מלכי קדם'... אמר להם: מי הוא? שנאמר 'מי ה' אשר אשמע בקולו'. אמר לו הקדוש ברוך הוא: רשע, מי ה' אמרת? ב'מי' אתה לוקה - מ' ארבעים, י' עשרה - הם ארבעים מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים בים...". עכ"ל המדרש. (מדר"ר שמות פ"ה)

חז"ל התכוונו גם כפשוטם של דברים לתאר את המפגש בין משה ואהרן לבין פרעה. פרעה הוא אדם משכיל וגם חוקר גדול בענייני אמונות, כפי שאנו רואים שהוא מכיר בכוחות עליונים על-טבעיים, הוא מכיר את שם "אלהים" אבל לא את שם ה', שם הוי"ה. "מי ה' אשר אשמע בקולו". הוא לא מכיר את הכוח העליון האלוקי, שהוא אלוקי האלוהים, מעל כל הכוחות כולם. זה מה שחכמים רוצים לתאר. יש הרבה כוחות, אפילו כוחות על-טבעיים, כישופים, שלכאורה משנים את סדרי הטבע, אבל יש כוח עליון - שבכוחו לא רק לחולל שינויים קטנטנים כמו הפיכת כוס מים לדם, אלא הפיכת כל היאור לדם. על ידי כך מלמד הקדוש ברוך הוא את פרעה שיש בורא עולם שהוא ברא את העולם ועל כן יכול גם לשנותו, הוא ברא את המים ולכן יכול להפוך אותם לדם וחזרה למים. מכת הדם מראה שיש אלוקים שהוא שולט בטבע. כך ממכה למכה מעביר הקדוש ברוך הוא "שיעור כללי", לא כלל ישיבתי, לא כלל ארצי, אלא לעולם כולו, שכן הדבר

נודע בכל העולם כולו. כל העולם יודע כעת שיש אדון השולט על הטבע.

רשע זה (פרעה) שואל "מי ה'?" מי בגימטריא 50, דהיינו 50 מלקות אתה לוקה.

מטה מול מטות

וַיִּשְׁלַח אֶהָרֹן אֶת מִטְהוֹ לִפְנֵי פְרַעְה וּלְפָנָי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנְיָן. וַיִּקְרָא גַם פְּרַעְה לַחֲכָמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִהְטִיהֶם כֵּן. וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְהוֹ וַיְהִיו לְתַנְיָנִם וַיִּבְלַע מִטְה אֶהָרֹן אֶת מִטְתָּם (ז, ט-יב).

פרעה אינו מתרגש מהעניין, וקרא למכשפיו לעשות בלהטיהם כן. חכם מנשה שלו ע"ה היה אומר משם בעל הבא"ח זיע"א שתיאר את אותו מעמד כך: הנה באו המכשפים כאשר כל אחד חשוב יותר מהשני, ולכל אחד מטה מיוחד התואם את מעמדו ואת עושרו. לאחד היה מטה שראשו היה זהב, ולשני היה מטה שראשו כסף, ולשלישי היו בראש המטה מקובעות אבנים טובות ומרגליות יקרות, וכן על זה הדרך. ומטה אהרן היה מטה רגיל מעץ. כאשר השליכו החרטומים את המטות שלהם הם נהפכו לתנינים, ובא מטה אהרן ובלע את מטותם ולא נודע כי באו אל קרבו, כי הוא נשאר במדתו כפי שהיה ולא תפח כלל, והיה זה אות שכוחו רב, וכלשון האבן עזרא (על פסוק יב): "ור' ישועה אמר כי אחר ששב בלע מטותם וזה פלא גדול".

לאחר אותו מעשה, באו המכשפים ובקשו את מטותם היקרים בחזרה כי דאגו על רכושם. אמרו להם משה ואהרן: "איננו יודעים היכן הם, כי נבלעו בתוך המטה, ואדרבה אם אתם מכשפים חזקים, תוציאו אותם בחזרה", ולא יכלו לעשות כן - וכאן נתגלה כוחה של הקדושה.

נס המטה

וַיִּשְׁלַח אֶהָרֹן אֶת מִטְהוֹ לִפְנֵי פְרַעְה וּגו' וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְהוֹ וַיְהִיו לְתַנְיָנִם וַיִּבְלַע מִטְה אֶהָרֹן אֶת מִטְתָּם (ז, ט-יב).

אומר מדרש תנחומא: נס גדול נעשה במטה; שאילו בלע תנין את התנינים, כך

דרך התנינים לבלוע זה את זה, אלא (בלעם) אחר שנעשה מטה, דכתיב: "ויבלע מטה אהרן את מטותם". ומוסיף הראב"ע בשם ר' ישועה 'כי אחרי ששב (שהפך ל...) מטה, בלע מטותם, וזה פלא גדול'. וכוונת פירושים אלה, שאם היה כתוב 'ויבלע תנין אהרן את תניניהם', היה זה נחשב לנס 'רגיל', ואולם מתוך זה שכתוב, שהמטה בלע, מלמד שהתנין חזר ונעשה למטה, ואז בלע את מטות החרטומים, וזה 'נס בתוך נס והוא פלא גדול'. ומדגיש ספורנו, 'שִׁיָּאֻ שְׁהָאֵל יִתְבַּרְךְ לְבַדּוֹ הוּא הַנּוֹתֵן נְשָׁמָה וְרוּחַ, וְלֹא הִיָּה כַח בְּחַרְטָמִים לְתֵת תְּנוּעָה בְּתַנִּינִים'; ורומז הספורנו, שחכמתם של החרטומים יכולה ליצור רק תנינים מתים, לעומת חכמת ישראל, שהיא 'תורת חיים', מלאה תוכן ופנימיות, ככתוב: "וחיי עולם נטע בתוכנו". ושואל בעל הטורים, מדוע דווקא התנין נבחר להיות האות הראשון. ועונה, כי פרעה אמר על עצמו "הַתַּנִּינִים הַגְּדוֹל הִרְבֵּץ בְּתוֹךְ יֵאָרִיֹו אֲשֶׁר אָמַר לִי יֵאָרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי" (יחזקאל כט, ג). ורמז לו, שכשם שהתנין חזר להיות עץ יבש, כך יחזור פרעה להיות עפר רימה ותולעה. (והאם זה לא נס בפני עצמו, שמשה נכנס למלתעות התנין ויצא חי?). מטה אהרן מופיע שוב במחלוקת קורח ועדתו; וגם שם - שאר המטות נשאר יבשים ומתים, ורק מטה אהרן היה חי, פורח ונושא פרי, ככתוב: "וְהָיָה פֶּרֶחַ מִטֵּה אֶהְרֹן לְבַיִת לֵוִי וַיֵּצֵא פֶּרֶחַ וַיִּצָּץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים"; לומר לך שרק מי שחש את עצמו כמטה ביד ה', יכול לקבל כח של חיות ופריחה, ויגיע לדרגה של 'בליעת' המטות היבשים והמתים, הן אם אלה מבני"י והן אם אלה מאומות העולם.

בעבור דוד עבדך

מצינו כי בזמן חנוכת המקדש הראשון כאשר ביקשו להכניס את הארון לבית קדש הקדשים, נמנעה הכניסה מהארון ליכנס, וחז"ל דרשו במדרש וז"ל:

"בשעה שהכניס הארון לבית קדשי הקדשים עשה ארון של י' אמות, כיון שהגיע לפתח בית המקדש היה הפתח של י' אמות והארון של י' אמות, ואין עשרה אמות יכולין להכנס בתוך י' אמות, ועוד שהיו טעונין בו כיון שבא להכניסו לא היה יכול, עמד שלמה והיה מתבייש ולא היה יודע מה לעשות התחיל להתפלל לפני הקב"ה, מה עשה שלמה? ארז"ל הלך והביא ארונו של דוד ואמר (דברי הימים ב ו) 'ה' אלהים אל תשב פני משיחך', א"ר ברכיה בשם ר' חלבו: באותה שעה חיה דוד, והכל ממך לדרוש, שכן דוד אומר (תהלים ל) ה' העלית מן שאול נפשי חייני מירדי

בור, והיה שלמה אומר רבון העולמים עשה בזכותו של זה, שנאמר (דברי הימים ב ו) זכרה לחסדי דויד עבדך מיד נענה, מה כתיב אחריו, וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה' מלא את הבית, ורוח הקודש צווחת ואומרת (קהלת ד) ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה, התחיל שלמה אומר (תהלים כד) 'שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד', אמרו לו השערים 'מי הוא זה מלך הכבוד', א"ל: ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה, כיון שאמר להם כן מיד שככו, אלולי כן בקשו לרוץ את ראשו להמיתו". (שמ"ר פרשה ח א)

מה משמעות הדבר שהארון אינו יכול להיכנס לבית קודשי הקודשים? לכאורה בא להמחיש את הקושי של השכינה להצטמצם למקום מוגבל. והנה כשאמר שלמה המלך ע"ה "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד", חשבו השערים שהוא מתכוון לעצמו ורצו לרצוץ את מוחו. ולכאורה איך טעו בדבר ולא הבינו שהוא מתכוון לקב"ה כפי שפירש להם? אלא שנראה לומר שהוא התכוון באמת לעצמו אלא שהוא במלכותו מיצג את מלכות שמים ומלכי בית דוד יושבים בעזרה, כביכול על כסא ה', אבל אם היתה לו נגיעה כל שהיא של כבוד, לא היתה השכינה יכולה להיכנס אל הבית, ורק כאשר ביטל עצמו לגמרי ובקש בעבור דוד אביו גם הארון הצטמצם ולא היתה לו מידה ונכנס לפני ולפנים.

אף כאן בפרשתנו, נצטמצם, לכאורה, ה' יתברך בכך שירד למצרים, וזאת בשביל לגאול את ישראל, אמנם, הגאולה התמהמה "הללו עובדי ע"ז וכו'" ואם כן, מה הזכות שעמדה לאבותינו, זה זכות האבות הקדושים, וכמובא לעיל במעשה שלמה המלך ע"ה.

הכרת הטוב והמטיב

מפרשתנו ניתן ללמוד כמה גדולה היא מידת "הכרת הטוב". בשלשת המכות הראשונות הקב"ה מצוה למשה "אמר אל אהרן" שהוא יתן אותם. וטעם הדבר משום שלמשה היה חיוב הכרת הטוב כלפיהם. על מכת דם וצפרדעים אמרו חז"ל "לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה ע"י אהרן" (רש"י שמות ז, יט).

ועל מכת כינים אמרו חז"ל: "לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה ע"י אהרן" (רשי שמות ח, י"ב).

נמצאנו למדים שחיוב הכרת הטוב היא אף כלפי דומם, שמצד אחד אין לו בחירה, ובדאי שלא היתה לו כוונה להציל את משה, ומצד שני גם אינו מרגיש בצער אם ילקו על ידו, ואעפ"כ יש לאדם להרגיש חיוב שלא לפגוע בו, וכך אמרו בגמ' (ב"ק צב): בירא דשתית מיניה מיא - אל תשדי ביה קלא" (בור ששתית ממנו מים - אל תזרוק לתוכו צרור).

וצריך לומר שהתורה רצתה לפתח בנו רגישות למידת "הכרת הטוב", אפילו כלפי דומם, כדי שנלמד ק"ו להכיר טובה לחבר, וק"ו לבורא כל עולמים. וכך אמרו חז"ל "הכופר בטובתו של חברו, לסוף כופר בטובתו של הקב"ה".

המכות

מכת דם

אחד הטעמים למכת דם באה על המצריים משום שלא הניחו לבנות ישראל לטבול, וכך נאמר בשמות רבה: "מפני מה הביא הקב"ה עליהם דם? מדה כנגד מדה לפי שלא היו מניחין בנות ישראל לטבול מטומאתן, כדי שלא יהו פרים ורבים. לפיכך לקו המים בדם". נמצאנו למדים אם כן כי בנות ישראל במצרים הקפידו לטבול לנידתן.

נוסיף מה שכתב בעל משך חכמה על לשון הפסוק: וַיִּפְּן פְּרַעֲהוּ וַיִּבֹא אֶל בֵּיתוֹ וְלֹא יָשָׁת לְבוֹ גַם לְזֹאת" - והלא היה הדם בכל ארץ מצרים, וכיצד חזר פרעה לביתו? אלא שמכת הדם לא פעלה בארמונו של פרעה. בנ"י, אומר המדרש, התעשרו במכה זו, כי מכרו מים זכים למצרים, אך משה, שגדל בתוך ביתו של פרעה כנסיך, 'שילם' לו, מתוך הכרת הטוב, בכך שלא נהפכו מימי הארמון לדם.

מכת צפרדעים

כתוב את גבולך של מצרים, שאר הארצות כמו כוש וכו' לא היו צפרדעים, והיתה מחלוקת תמידית בין מצרים לכוש, בנוגע לקרקעות וגבולות המדינה, ודווקא

ממכת צפרדעים יצא דבר טוב, אחד יצא למצרים ממכת הצפרדעים - באו הצפרדעים, והראו בבירור איפה נגמרת מצרים. כך זכו המצרים לעשות שלום עם כוש.

נוסיף מש"כ מרן החפץ חיים זי"ע: במכת הצפרדעים הועילה מיד תפילתו של משה להסיר את הצפרדעים, ככתוב: "וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצִּפְרָדִּים אֲשֶׁר שָׁם לַפְּרָעָה: וַיַּעַשׂ ה' כְּדַבַּר מֹשֶׁה וַיָּמְתוּ הַצִּפְרָדִּים מִן הַבָּתִּים מִן הַחֲצֵרֹת וּמִן הַשְּׂדוֹת". (ח ח-ט). לעומת זאת כשפגעו הנחשים השרפים בבני" בעוון לשון הרע, לא התפלל משה כדי להסיר פגע זה, אלא נצטווה: "עֲשֵׂה לְךָ שֹׁרֵף וְשִׂים אֹתוֹ עַל גֵּס" - מה טעם ההבדל בין שני העניינים האלה? שואל ה'חפץ חיים'. ועונה, שלכל צרה מועילה תפילה, חוץ מחטא לשון הרע, שאין לו תקנה; ונוהגים באדם מידה כנגד מידה: מי שדן את חברו לכף זכות מרפאים אותו מן השמים, ואילו המספר לשון הרע מדקדקים עימו כחוט השערה, כי אין לך עבירה גדולה מזו.

מכת כינים

למכה זו גם הפעם אהרן הוא זה שמכה את הארץ ולא משה, ומדוע? משום שכאשר יצא משה לראות בסבלות אחיו בני ישראל, הוא ראה מצרי מכה יהודי. משה שלא היה יכול לסבול את העוול, הרג את המצרי, וטמן את גופו בעפר. לכן, עליו להכיר תודה גם לעפר שהסתיר את מעשהו, ואין זה מן הראוי שהוא יכה אותו.

אהרן מטה את ידו, מכה את העפר, ובין רגע מתמלא הכול בכינים. כינים בהירות וכהות, כינים זוחלות ורוחשות - ארבעה עשר סוגי כינים! ויש בהן כאלה שצמחו לגודל ביצה של תרנגולת!

כל עפר מצרים הופך לכינים. בכל מקום בו חופרים באדמה, אפילו בעומק של אמה שלמה, לא מוצאים עפר - רק כינים, כינים וכינים.

רק בארץ גושן, מקום מגוריהם של בני ישראל, נותרו שטחי הקרקע הבלתי מעובדים נקיים מכינים (למרות שגם שם השדות והשטחים המעובדים מלאו בהן).

אצבע אלקים היא

ידוע כי החרטומים לא יכלו להוציא את הכינים מפני שאין השד שולט על פחות מכעדשה, במכת כינים מוזכרים החרטומים בלא י' לומר לך שעשרה קבין של כישוף ירד לעולם, ותשעה נטלו המצרים, וכאן הודו ואמרו "אצבע אלקים היא".

הסיבות למכה זו:

המצרים אילצו את בני ישראל לעבוד בעבודות בזויות. הם הכריחו את הנשים לנקות את הקרקע בעבור הגברים, ואת הגברים לעבוד בעבור נשים. הם הפכו את בני ישראל למטאטאי רחובות - עד למכת הכינים, שאז זכו בני ישראל לשבות ממלאכה זו.

המצרים כפו על בני ישראל לאסוף עפר ללבנים - ולכן הפך העפר לכינים.

המצרים מנעו מבני ישראל לרוחץ מהטינוף שדבק בהם בעבודתם - ולכן לא הצליחו להתנקות מהכינים שדבקו בהם.

ועוד, משום שבני ישראל סבלו מכינים, כי המצרים לא הרשו להם להתרחץ.

עם ישראל נמשל לעפר "ושמתי זרעך כעפר הארץ", ומכיוון שניסו לפגוע בהם, נענשו בעפר שהפך לכינים.

מכת ערוב

על כל מכה ומכה היה מזהיר ה' את המצרים, במכת צפרדעים השאיר ה' אותם במצרים, מתים. אבל בערוב לקח אותם שלא ייהנו מהעורות והפרווה שלהם.

הסיבות למכת הערוב

מפני ששלחו את בני ישראל לצוד בעבורם חיות טורפות כדי לסכנם ולמנעם מפריה ורביה - באו החיות הרעות מאליהן.

מכיוון שהרגו את הזכרים וקיוו לקחת לעצמם את בנות ישראל, וכך לערבב בין

העמים - הגיעה תערובת של כל מיני חיות.

גם המצרים שהיו מסוכסכים ביניהם היו בדעה אחת, לגבי השעבוד וההתעללות בעם ישראל - לכן גם חיות שבדרך כלל בורחות זו מזו באו יחד כדי להתנקם במצרים.

המצרים היו פרוצים מאוד, והיו מערבבים בין המשפחות, גברים ונשים - לכן באה עליהם מכה שעיקרה ערבוב.

מכת דבר

כידוע ע"פ חז"ל מכת הדָּבָר היתה מחלה של הבהמות, אך מחלה זו, כנס, לא מתפשטת אל ארץ גושן, וגם לא פוגעת בשכנותיה של מצרים. ויותר מזה, כל בהמה שהייתה לגביה מחלוקת אם היא שייכת ליהודי או למצרי, נשארת בחיים, כדי להראות שהישראלים צדק; גם הבהמות ששייכות למצרי ולעברי בשותפות ניצולות. וכאן רצה ה' להוכיח את ידו החזקה בשליטה המוחלטת בבהמות, ועוד, בד"כ מחלות בבהמות גורמות גם למחלות בבני האדם, אך כאן, המחלה היתה רק בבהמות. אלא אם כן, המצרים שהיו רוכבים על בהמותם, שכאשר נפלו גרמו הם מיתה לבעליהם כתוצאה מהנפילה.

מכת שחין

בין שלשת המכות שה' יתברך לא התראה במצרים.

משה ואהרן לוקחים אפר לבן שנותר מן הבערה בכבשן. משה משליך את האפר כלפי מעלה, וזה, עולה אל על, מתפזר ויורד בכל מצרים, והופך לשחין בבהמות ובבני האדם. כידוע, אין זה שחין קל, אלא מגפה קשה. פצעים מלאי מוגלה מכסים את המצרים מכף רגל ועד ראש. פצעים לחים ומגרדים. המצרים אינם יכולים לעמוד בסבל ומתגרדים, אך במקום לזכות בהקלה המיוחלת, הפצעים מתפוצצים, ומוגלה מעורבת בדם זורמת על גופם.

הם מנסים לרחוץ את גופם במים חמים, אך לא יכולים לסבול את הכאב. מנסים במים קרים, אך גם את זה הם לא יכולים לסבול - המים שורפים את גופם כמו אש.

יחד עם השחין פורחת בגופם של המצרים גם צרעת, עד שבשרם מסריח. כל מצרי נגעל מעצמו, ונגעל עוד יותר מחבריו. גברים "תפשו מרחק" מנשותיהם, הורים נדחו מצאצאיהם. גם חרטומי מצרים חלו בשחין ובצרעת, הם התאמצו מאוד לרפא את השחין, אבל נכשלו כישלון חרוץ - וגם כשחלפה המכה, והמצרים כולם נרפאו, נשארו החרטומים מצורעים. ואותם חרטומים, שניסו למצוא הסבר מדעי, לכל אחת ממכות מצרים, אך ללא הועיל, הם לא מצאו שום דרך להסביר איך קומץ אחד של אפר מפזר שחין בכל מצרים.

ופרעה? בכל המכות הקודמות הוא שמר על עיקשותו. ראה את זה הקב"ה והקשה את לבו כדי שילגום את כוס התרעלה עד לסופה.

מכת ברד

מכת הברד, הינה המכה השביעית בשורת המכות שהזכרנו עד כה, ומכה זו מהווה כמעין שיא, דידוע דשבע הוא מספר המסמל ריבוי או שיא: הן מבחינת היותה כוללת צרות הרבה, "כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל לבך" - שונה ההתראה במכה זו מן ההתראות במכות הקודמות, שונה גם מבחינת האורך והאופי שבה: ואכן זו המכה הראשונה אשר שינתה את דעתו של פרעה הרשע. זו הפעם הראשונה שפרעה, אשר פתח במלחמתו בה' במלים (ה' ב') "מי ה'... ידעתי את ה'", מרכין את ראשו ואומר: ט' כ"ז - "חטאתי הפעם, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים". מה גרם לכך? ראינו עד הנה שדברי ה' בפי שלוחיו לא השפיעו עליו (פרק ה'), שמופת הניתן לו - לא השפיע עליו (ז ח'-ג), שמכות, ייסורים וסבל לו ולעמו לא השפיעו: מה גרם לשוני הפעם? אמרו רבותינו (תנחומא ישן וארא כ'): בכל המכות לא אמר פרעה: "ה' הצדיק", אלא במכת ברד בלבד. ולמה? אדם שהוא מבקש להילחם עם חברו ולנצח אותו, פתאום הוא בא עליו והורגו ונוטל כל מה שיש לו, אבל הקב"ה אמר לפרעה: "ועתה שלח העז את מקנך..." - באותה שעה אמר פרעה, "ה' הצדיק", כי ראה כיצד רחמי ה' מתלווים לדין. ומוסיף הספורנו: כדי שתחזור בתשובה, כמו שנאמר (יחזקאל י"ח, ל"ב): "כי לא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יי וְהָשִׁיבוּ וְחִיו". ובכן תכליתן של המכות היא חינוכית: ידע את ה' מי שלא רצה לדעתו'.

משה רבנו ע"ה, משרטט סימן על הקיר ואומר לפרעה - מחר, כשהשמש תאיר את השריטה הזאת, יתחיל לרדת הברד. שוב מעדיף פרעה להתעלם מן האזהרות, וכמוהו גם רוב עמו. רק היראים הסתירו את כל רכושם בבתיהם.

ולמחרת, משה מטה את ידו לעבר השמים, ומיד ברקים מבריקים, רעמים עזים מתגלגלים ומרעידים את האדמה, ובמקום גשם, מגיע ברד המלווה בגושי קרח בגודל של אבנים גדולות. כל גוש כזה שקוף כמו זכוכית, ובתוכו צפה ומאירה להבת אש. אבני הברד יורדות בצפיפות כזו שהן חוסמות את הדרך כקירות אבנים בפני מי שמנסה לברוח. בני האדם מנסים להריץ את העדרים למחסה, אך אלה נתקלים ב"חומת האבן". המצרים הזריזים מנסים להציל משהו מרכושם, ושוחטים חלק מהבהמות, כדי להשתמש לכל הפחות בבשרן, אך מייד מגיעים עופות וחוטפים את הבשר מכתפיהם.

הברד מכה בעוז. על הקרקע מצטברת שכבה גבוהה של קרח, ומעליה מלהטת אש. המצרים מתרוצצים ומנסים להימלט, אך לשווא. כמו הרשעים שנידונים בגיהנום בקרח ובאש - כך קופא חצי גופם בקרח, וחציו השני בוער באש. חלקם מתיישבים כדי לכבות את הבעירה וקופאים למוות בישיבה. אחרים נסקלים באבני הברד, וגופם נשרף באש.

בינתיים, בשדות, הברד זורע הרס וחרבן - עצים נשברים ונשרפים, גבעולי השעורה שהחלה להבשיל נשברים ונכתשים, גם הפשתן נעקר ומתרסק. כל עשב השדה נתלש, נשבר ונשרף - רק החיטה והכוסמת שורדות באופן פלא. אמנם הן היו עדיין רכות, וקטנות, ויש להן סיכוי רב יותר להינצל מן המכה - אבל גם העשב רך ועדין ובכל זאת הוא נשחת. אלא, הקב"ה רצה להשאיר משהו למצרים במידה ויחזרו בתשובה על מעשיהם.

ועוד, אמרו רבותינו - בכל המכות לא אמר פרעה "ה' צדיק" אלא במכת ברד בלבד, למה? אדם המבקש להלחם עם חברו ולנצח אותו - פתאום הוא בא עליו והורגו ונוטל כל מה שיש לו, אבל הקב"ה אמר לפרעה: "ועתה שלח העז את מקנך" באותה שעה אמר אותו רשע: "ה' צדיק" (ע"פ מדרש תנחומא).

[א"ה - אמנם בפרשה זו מסתיימות המכות במכת ברד, אך בכדי לסיים בדבר טוב, הבאנו את כל עשרת המכות, א"א]

מכת ארבה

ויחזק ה' את לב פרעה, ולא שילח את בני ישראל

אומר המדרש - יבואו אנשים ויטענו כנגד מכה זו, דהרי ה' הכביד את לבו, כיצד יהיה ניתן מפרעה לתקן את מעשיו? ואם כך, למה הוא נענש? משיב: ר' שמעון בן לקיש: דלפרעה הרשע נתנו המון הזדמנויות, ולפיכך, ה' העניש אותו על מעשיו - והקב"ה הזהיר את פרעה חמש פעמים עד שהכביד את ליבו כדי שיענש ביתר המכות.

ה' ישחק למו, בכל פעם שלב העם מתרכך, הוא מכביד את לב פרעה, ובכל פעם שלבו של פרעה מגלה סימני חולשה, הקב"ה מכביד את לב העם - כל זה כדי להחליש את מצרים מחד, ומאידיך לגלות את עצמו בעולם.

מכת הברד שהכתיחה היטב בחיטה ובשאר העשבים הרכים, החלו לזקוף קומה. גדמי העצים, החלו ללבלב ולפרוח מחדש - אביב במצרים.

עניי מצרים, לא הצטערו ממכת הברד - להם ממילא לא היו עבדים, בקר או שדות שייפגעו. ויותר מכך, אם מידי שנה היה עליהם לטפס על העצים כדי לקטוף לעצמם תאנים ותמרים, כעת, שבר הברד את ענפי העצים, ולהם לא נותר אלא ללקט כמויות רבות של פרי הישר מן האדמה.

שוב נשלח משה להזהיר את פרעה מפני המכה הממשמשת ובאה, ושוב מסרב פרעה לשלוח את עם ישראל למדבר. אך הפעם כאשר החרטומים פונים לפרעה הרשע, בבקשה לשחרר את המצרים לפני שמצרים תחרב כליל. אך פרעה הרשע, כאמור, לא לוקח את ההזדמנות שנקרית לפניו, אלא פונה אל משה בחוצפה, כסוחר, "מי ומי ההולכים?" ברגע זה, פגה הזדמנותו למניעת המכה.

מכת חושך

מכה ללא התראה, כמובא בשלישית, ששית ועתה בתשיעית

חושך עולה מן הגיהנום, מין אד מוחשי של חושך. החשכה הולכת והופכת לסמיכה יותר ויותר, עד שהמצרים לא יכולים לראות בכלל ולהכיר זה את זה. אין

אור כוכבים בלילה, ואין סימן לשמש ביום. היום והלילה מתחלפים בלי שניכר כל שינוי ביניהם.

אותם אנשים, חסרי אמונה שלא רצו לצאת ממצרים. חלקם היו מלשינים שמסרו מידע למצרים, חלקם קיבלו מהמצרים תפקידים חשובים וזכו לשלטון ולכבוד, היו כאלה שאהבו את אדוניהם והיו מרוצים ממצבם כעבדים וכדומה, אותם עם ישראל קבר בזמן מכת החושך, מדובר על 80% מעם ישראל, ה' ירחם.

כך, במשך שלשת ימי החושך הראשונים, קוברים בני ישראל את מתיהם בצנעה, בעוד שהמצרים שרויים באפלה, ולא יודעים מכך דבר - וזאת כדי שלא יוכלו לטעון שהקב"ה מכה את ישראל כמו שהוא מכה אותם.

המצרים מתקשים להסתדר בלי אור, הם מנסים להאיר את החושך באבוקות ונרות. אבל לשווא, החושך כל כך סמיך שממש אפשר למשש אותו, הנרות בקושי בוערים, וגם אם כן, אין בכוחם להאיר למצרים.

לאחר שלשה ימי חשכה, שבהם חושך בעובי מטבע מקיף כל מצרי ומצרי, יורד על מצרים חושך חזק יותר. והפעם, האפלה כל כך סמיכה, עד שאיש לא יכול לזוז ממקומו. מי שעמד, נשאר לעמוד שלושה ימים, מי שישב, נאלץ להמשיך לשבת.

בינתיים בני ישראל מסתובבים במצרים בצורה חופשית. לכל מקום אליו הם הולכים האור הולך יחד איתם. המצרים רואים אנשים מוארים (כל מי שנמצא בחושך יכול להבחין במי שנמצא באור) וקוראים להם לעזרה, עם ישראל מוכן לעזור, ובזה סורקים את הבית. ובעיקר על המקומות שהקב"ה מאיר במיוחד - מקומות המסתור של הכלים היקרים שהטמינו המצרים. בני ישראל רואים, וזאת כדי לקיים מצוות הבורא "ושאלה אשה משכנתה וכו'"

הסיבות למכת חשך, מדה כנגד מדה

המצרים השתמשו בבני ישראל כדי להאיר להם את הדרך בלילות.

הרשעים, עושים תמיד את מעשיהם בחושך, ושוכחים שהקב"ה רואה אותם בכל

זמן ובכל מקום.

המצרים רצו להכניס את בני ישראל לבתי אסורים חשוכים - ולכן נשאר "אסורים" במשך ימי האפלה.

כמו שהם עשו לבני ישראל "חושך בעיניים", ככה יהיה גם להם.

כדי שלא יוכלו לראות במותם של רשעי ישראל.

המצרים עבדו את אליילי השמש והירח, ולכן נחשכו עליהם המאורות.

מכת בכורות

כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצַת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם. וּמַת כָּל בְּכוֹר, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרֹעָה הַיֹּשֵׁב עַל כֶּסֶּאוֹ.

ה' יתברך אמר למשה שהוא יגרום עוד מכה אחת על פרעה ועל מצרים ואחרי כן פרעה יבקש מבני ישראל לעזוב מיד. ה' ציווה על משה לדבר אל העם המצרי, כי הוא נחשב איש גדול גם בעיני עבדי פרעה ובעיני העם. משה מוסר לעם שבערץ (עיין ברכות ג.) בחצות הלילה ה' יבוא אליהם, וכל בן בכור במצרים ימות, מבכורו של פרעה ועד לבכור השפחות והבהמות של מצרים. לעומת המצרים, אף ילד מבני ישראל לא ימות, כדי שמצרים ידעו שה' מעדיף את בני ישראל. על ידי כך המצרים יבואו ויבקשו מבני ישראל לעזוב את מצרים, ולא משה יבוא לבקש מפרעה לשחרר את בני ישראל כמו שעשה עד עכשיו. גם אחרי האיום במכת בכורות פרעה מסרב לתת לבני ישראל ללכת מארצו אבל לאחר המכה פרעה משחרר את כל בני ישראל. המכה הייתה דווקא בבכורים לפי הכתוב: "בני בכורי ישראל. ואומר אליך, שלח את-בני ויעבדני, ותמאן, לשלחו הנה אנוכי הורג, את בנך בכורך" (שמות ד, כב). כלומר, כל העמים הם כמו אחים ועם ישראל הוא העם הבכור. לכן כיוון שפרעה ניסה לפגוע בבן הבכור של ה' - פגע ה' בבכורי מצריים.

פרשת בא

כאשר התורה מתארת לנו את עוצמת מכת הארבה אנו מוצאים את הביטויים המיוחדים הבאים: "וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּנַּח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבַד מְאֹד לִפְנֵי לַאֲרֵב הָיָה כֵּן אֲרֵבָה כְּמֹהוּ וְאֶחָדֵי לֹא יִהְיֶה כֵּן: וַיִּכַּס אֶת עֵין כָּל הָאֶרֶץ וַתִּחַשֶׁךְ הָאֶרֶץ...". (י' יד-טו). הראשונים על המקום מקשים מספר יואל, שם הנביא מתאר את מכת הארבה שהייתה בדורו, בדרך הבאה: "יִתֵּר הַגָּזֵם אֶכֶל הָאֲרֵבָה וַיִּתֵּר הָאֲרֵבָה אֶכֶל הַיֵּלֶק וַיִּתֵּר הַיֵּלֶק אֶכֶל הַחֲסִיל: שֶׁם גִּפְנֵי לְשֵׁמָה וְתֹאנְתִי לְקִצְפָה חֲשׂוֹף חֲשֵׁפָה וְהַשְׁלִיךְ הַלְבִּינוּ שְׂרִיגֵיהֶם... יוֹם חֲשֶׁךְ וְאֶפְלָה יוֹם עָנָן וְעֶרְפֶּל כְּשַׁחַר פֶּרֶשׁ עַל הַהַרִים עִם רֵב וְעֵצוֹם כְּמֹהוּ לֹא נִהְיָ מִיֵּן הָעוֹלָם וְאֶחָדֵי לֹא יוֹסֵף עַד שְׁנֵי דוֹר וְדוֹר" (יואל א' ד-ז, ב' ב). הסתירה לכאורה ברורה. רש"י בשמות מנסה לתרץ בדרך זו "ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר (שם ב' ב) כמוהו לא נהיה מן העולם, למדנו שהיה כבד משל משה כי אותו של יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד ארבה ילק חסיל גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד, וכמוהו לא היה ולא יהיה". תירוץ זה של רש"י נראה לכאורה קשה וכבר העיר על כך הרמב"ן בפירושו שם לתורה "וקשה עלי מאמר הרב, שהרי כתוב (תהלים ע"ח מו) "ויתן לחסיל יבולם ויגיעם לארבה", וכתוב (שם ק"ה לד) "אמר ויבא ארבה וילק ואין מספר". קושייתו של הרמב"ן לכאורה אין לה תשובה שהרי ברור מן הפסוקים בתהלים כי גם במכת ארבה במצרים היו כמה וכמה מינים. לכן מציע הרמב"ן הסבר אחר "אבל בכל גבול מצרים" נמשך, לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו לא היה כן שם. ויתכן כי בעבור היות ארץ מצרים לחה מאד ביאור, לא היה שם ארבה גדול, כי דרכו לבא בשני עצירת המטר, וכאשר הוא מוזכר ביואל". לפי הסבר זה במצרים לא היה גדול מן הארבה של משה, אבל במקומות אחרים כן היה. לעומתו הארבה של יואל היה הגדול ביותר בכל הזמנים ובכל המקומות. לא נוכל לסיים את דברינו ללא תירוץ שיטת רש"י. ה"מזרחי" ו"גור אריה" במקום מתרצים את כוונת רש"י וטוענים שאומנם גם בימי משה היו מינים נוספים אלה שהעיקר היה מין ה"ארבה" ולכן האחרים נחשבו כ"בטלים אליו", אבל אכן ארבה כמו בימי משה לא היה ולא יהיה. לעומת זאת בימי יואל הייחוד בתופעה היה בריבוי המינים של סוגי הארבה מה שהיה פחות בימי משה. לפי פירושם צריך לומר בכוונת דברי רש"י "אבל של משה לא היה אלא של מין אחד" כוונתו בעיקר מן אחד. כיוון לתירוץ נוסף ניתן למצוא בפירוש רש"י לספר יואל שם הוא מוסיף

כמה מילים "לבוא כל המינים הללו זה אחר זה אבל מין ארבה לבדו לא היה כמו אותו של מצרים". לפי זה הארבה שהביא משה על מצרים, וכלל עוד כמה סוגי ארבה כמבואר בתהלים, היה הגדול ביותר בכל הזמנים. לעומת זה מה שהיה בימיו של יואל, גם היא הייתה מיוחדת בכך שהגיעו כמה גלים גדולים, שכל אחד מהם החשיך את היום, וכל אחד מהם בפני עצמו היה קטן משל משה. אבל ריבוי גלים של סוגים שונים "כמהו לא נהיה מן העולם ואחריו לא יוסף עד שני דור ודור" (יואל ב' ב). לפי זה יוצא שהסברו של רש"י על יואל שונה מפירושו לשמות או שצריך להסביר בדברי רש"י לשמות "כי אותו של יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד" פירושו בסך הכל, ולא באותו זמן.

ולדעת רבנו בחיי, גם במצרים היו שבעה מינים: ארבה, סלעם, חרגול, חגב, גזם, ילק, וחסיל.

חג התורה

כי חג יי לנו (י, ט)

זה חג השבועות, הוא יום מתן תורה כמו שאמר ה' למשה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", ואין לפרש שהוא חג הפסח. כי במצרים עשו מכבר את הפסח.

הדרישה של משה מפרעה, שלח את עמי, לא על מנת להביא אותם לארץ כנען, כי זאת בעיני פרעה איננה סיבה המצדיקה ותור על כל כך הרבה עבדים. לכן הושם הדגש על עבודת השם שנאמר: שְׁלַח עַמִּי וְיַעֲבֹדוּנִי (י, ג). והנה פרעה בעקבות המכה השביעית הברד, נעתר לדרישת ה' על ידי משה ואהרן ואמר למשה: לכו עבדו את אלהיכם מי ומי ההולכים? (י, ח) כונת פרעה כי רק הבוגרים מבין הגברים ילכו לעבוד את אלהיהם והיתר ישארו אצלו כבני ערובה. על כך משה ענה לו בלשון חדה וברורה: בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג ה' לנו. (י, ט). אזי פרעה אמר תוך אזהרה: יהי כן, ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם. (י, י). זו אזהרה שפרעה מזהיר בה את בני ישראל: כי רעה תפגוש אותם. כלומר לא יהיה לכם טוב. הוא הציע שרק הגברים ילכו, אלא שמשה לא

הסכים.¹⁸ וכן כשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להַרְגֵם אמר משה בתפילתו: למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם (שמות לב, יב). אבל משראה פרעה שמשה ואהרן עומדים על דרישתם לשלח את כל בני ישראל, נאמר: ויגרש אותם מאת פני פרעה. לא נאמר מי גרש אותם, אך למרות לשון הכתוב, פרעה הוא שגרש אותם מעל פניו כמי שהתחרט על שילוחם.

גדלות משה

גַם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאַרְץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פְרַעֲה וּבְעֵינֵי הָעָם
(יא, ג)

"דברו נא באזני העם וישאלו... גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם".

ולמה הוזכרה גדלותו של משה לענין ההשאלה, נראה שבא להשמיענו כי במקום שהתורה ציוותה לעשות מצווה אף שנראה להדיוט שקיום המצווה עלול ח"ו לגרום לחלול ה', הן מצד המצווה והן מבחינת עושה המצווה, אין עצה ואין תבונה נגד ה', ואם התורה אמרה אין לך לחוש לשום דבר, התורה מצווה "וישאלו איש מאת רעהו" לשאול מהמצרים על מנת לא להחזיר, ועוד יותר, משה הוא המצווה, באותו זמן שמשה מכובד מאוד בעיני המצרים כאדם צדיק וישר, "וגם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם", יכול אותו חששן לטעון אין לעשות דבר הנראה שקר ורמאות, ובמיוחד לא איש כמשה שכולם- גם המצרים- מכירים אותו כצדיק, שבוודאי אין לו לעשות "תרגילים" לרמאות כביכול.

ולזאת הדגישה התורה "גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם", שאם יאמר אדם כן, מחר יחלל שבת, כביכול מחשש חילול השם, שלא יראה כבטלן בעיני הגוים, וכן מאותה סיבה יעבוד בשמיטה, ובודאי אם ימצא בגד כלאים בחוץ לא יפשוט, "מחשש חילול ה'" כביכול, ואם יתברר לו שאשתו האהובה עליו אסורה לו, לא יגרשנה, וכהנה רבות.

ועל כן אומרת התורה שלמרות שמשה היה גדול בעיני העם, עשה וביקש לעשות

☞ הערות "אריג פז" ☞

רצון השם, אף דבר שאינו פופולרי.

ורצון ה', אם ניתן לדרוש טעמא דקרא, כדי לגרום לבני ישראל להתרחקות מהמצרים, ולכן אף שציווה משה לשאול מהמצרים כלי כסף וזהב, בני ישראל שאלו מהמצרים גם שמלות, אף שלא היתה להם תועלת מרובה בשמלות, שהרי בני ישראל במצרים לא שינו לשונם ומלבושם, והשמלות שלקחו לא ללובשם הם לקחו, שהרי להם זה לא התאים, והרי לא שינו את לבושם. אלא "ושמתם על בניכם ובנותיכם", ובו בזמן למצרים הנזק גדול, אף יותר מכלי כסף וזהב, שהרי לקחו את בגדי החג שלהם, שהרי אמרו שהולכים לחוג במדבר, ואף על פי כן עשו בני ישראל, וכל זה נעשה כדי לגרום לכך שהמצרים "לא יאהבו" יותר את בני ישראל בלשון המעטה.

גדלות משה וישראל

גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאַרְצָ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פְרַעֲה וּבְעֵינֵי הָעָם

(יא, ג)

הגאון בעל משך חכמה מבאר פסוק זה באופן נפלא. אדם זוכה לכבוד אצל הבריות כתוצאה משתי סיבות:

(א) מעוצם חכמה של הנכבד ומידותיו האלוהיות והנהגתו הנפלאה; ותחילת כבודו מגיע מ'החכמים והאצילים שבעם היודעים להוקיר חכמתו; ומתוך כך יתפרסם שמו אח"כ גם אצל ההמון, ויעריצוהו גם הם.

(ב) פרסומו מתחיל אצל ההמון המספר עליו סיפורי נפלאות בלתי טבעיים, ומגודל פרסומו אצל ההמון הוא עושה כנפיים גם אצל הנבונים בעם, ובכך הוא מתעלה לאדם אלוהי. משה רבנו - הנהגתו הבלתי טבעית היתה אלוהית באמת, שהרי הוא נקרא איש האלהים, וע"י האותות והמופתים שעשה במצרים נחרדו ההמון, נבעתו, חיל אחזתם. אך מרע"ה נתפרסם תחילה אצל החרטומים והשרים שראו את הנהגתו הטבעית, חכמתו ועגונותו, ולכן אמרו עליו כי זה האיש משה - משה האמתי - ומבלעדיו אין ראוי להיקרא איש. ופירוש הפס' הנ"ל יהיה: גם האיש משה מצד אנושיותו והנהגתו הטבעית גדול מאוד, תחילה בעיני עבדי פרעה השרים, ש'הבינו חכמתו והפליאו הנהגתו', ואח"כ התפרסם גם בעיני העם כבעל מופתים. חכמתם ובינתם של חכמי ישראל לדורותיהם היתה עילה להערצה מצד הגויים.

מצינו במסכת עבודה זרה (דף סה) מובא שם שהאמורא רבא הוצרך לעלות לשר נכרי אחד ולדבר איתו לטובת הכלל. עלה ומצאו מתענג במרחץ של ורדים. שאלו השר: אתם, היהודים, כלום יהיו לכם תענוגות כאלו לעתיד לבוא? ענה לו: שלנו יהיו טובים משלכם, שכן עליכם יש אימת מלכות, ועלינו לא תהיה אימת מלכות לעתיד לבוא. תמה השר: איזו אימת מלכות יש עלי? - ותוך כדי דיבור בא שליח להבהילו אל המלך. כשראה השר את המופת הגלוי התפעל ואמר: מי שחושב עליכם רעה. תיפקע עינו הרעה! ענה רבא ואמר: אמן! ופקעה עינו של אותו שר.

הכמת ר' שמואל הנגיד

איש אשכולות, משורר ולוחם, מגדולי משוררי ספרד, תלמיד חכם, מלומד וגדול בתורה ובפרשנות המקרא - היה ר' שמואל הנגיד, נולד למשפחה עשירה בקורדובה, אך בהיותו בן 20 נאלץ לברוח בחוסר כל מהעיר שחרבה במלחמה, והתיישב בעיר מלגה, שם טיפס בסולם התפקידים והמינויים עד למשרד שר ונגיד. שימש מנהיג ומגן לכל יהודי גרנדה וייצג אותם אל מול השלטונות. בהמשך התמנה למשנה לח'ליף המוסלמי של גרנדה, ושימש גם כשר צבא של הממלכה, מינוי נדיר ליהודי. הוא היה מקובל על הסובבים אותו בהיותו נעים שיחה, איש אמת, בעל נימוסים, שונא בצע, חונן ונותן. ואולם כמה משרי המלך קינאו בו והוציאו עליו דיבה ושם רע, ששלח ידו באוצר המלך. הח'ליף העריץ את ר' שמואל וידע, כי הוא איש נאמן ונקי כפיים, ודחה את השמועות הזדוניות. אך השרים המשיכו לבדות עלילות, וכדי להרשיעו הגישו למלך דו"ח על רכושו הרב של ר' שמואל: כסף וזהב, בתים וארמונות, שדות ומקנה; הם אף הפריזו בדו"ח כדי להבאיש את ריחו לפני המלך. לא יכול היה הח'ליף להיפטר מהם עד שקרא לר' שמואל, ודרש שימסור לו דו"ח מדוייק על כל רכושו. וכן עשה הרב והביא לפניו פנקס חשבונות, שהיה בסכום כולל של אחד מעשרה מכל השווי האמתי של רכושו. לאחר שבדק הח'ליף את הדו"ח כעס מאוד ופנה לרב בתמיהה: "האם זה כל רכושך? והרי אני יודע שרכושך שווה פי עשרה ממה שהצהרת!" - "הוד מלכותו ציווה עלי להביא את חשבון רכושי", ענה לו הרב בנחת, "עשיתי כאשר ציוויתני, והנה לפניך הפנקס וחשבון רכושי האמיתי; כי באמת כך וכך הוצאתי למעשי צדקה, גמילות חסדים ותמיכה בלומדי תורה. רכוש זה אין אדם היכול לקחתו ממני, כי הוא גנוז למעלה במרומי עליון, במקום שאין יד אדם שולטת בו, ואילו כל שאר הנכסים שישנם ברשותי, הם אמנם שלי, אך אם ירצה המלך להחריםם, מי יעמוד בפניו, וכי יש מי שיתבע את המלך על כך?". כששמע הח'ליף את דבריו

החכמים של שמואל הנגיד, חייך, לחץ את ידו בחמימות ונפרד ממנו לשלום.

חכמת ראב"ד ג'רבא

לפני הגאון ר' יעקב הכהן זי"ע, ראב"ד ג'רבא, הגיע מוסלמי ותינה לפניו את צרתו: "אשתי ביקשה לבקר בבית אביה, ואני לא הרשיתי לה לעשות כן. ולאחר שהפצירה בי רבות, לקחתי פרי רימון לידי והתחלתי לאכול ממנו, ואמרתי לה: אני מרשה לך ללכת אל אביך, אבל את חייבת לשוב הביתה לפני שאסיים לאכול את כולו, ואם תאחרי - נלאה - את מגורשת ממני. והיא לא שבה הביתה, עד שגמרתי לאכול את הרימון; ולפי הדת שלנו אני חייב לגרשה, והיא אסורה עלי, עד שתגרש ותינשא לאיש אחר". מובן מאליו שהמוסלמי לא רצה להיפרד מאשתו, והוא בכה על מר גורלו וביקש את עצת הרב. חכם יעקב הרגיע אותו ואמר לו: "יש לי פתרון בעבורך. מטבעו של פרי הרימון שגרריו נופלים ארצה בשעת האכילה; ואם כן, אין ספק שגם אצלך אירע כך; ומכיוון שנפלו גרגרים מתחת לשלחן, הרי אתה עדיין לא סיימת לאכול את הרימון, ומכאן שאשתך מותרת לך"... נדהם המוסלמי מחכמתו של הרב, ופנה לביתו ומצא שגרררים רבים התפזרו מתחת לשלחן, כפי דברי הרב. הוא מיהר אל הקאדי, שאישר אף הוא את דברי הרב, שבמקרה כזה לא חלה השבועה, והאשה אינה מגורשת. לשמחתו של המוסלמי לא היה גבול, והוא פרסם את חכמתו של הראב"ד לפני כל בני העיר.

ראש לחדשים

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה. (יב, יב)

חז"ל מבארים כי זו המצווה הראשונה שנצטוו בה ישראל - מצוות קידוש החודש, אך מבאר רש"י על הפסוק: "אין מקרא יוצא מדי פשוטו על חודש ניסן אמר לו זה יהיה ראש לסדר מניין החודשים". אייר קרוי שני, סיון שלישי וכך הלאה. החודש הזה לכם ראש חודשים, ניסן הוא החודש הראשון של השנה.

"החדש הזה לכם ראש חודשים". מבארים חז"ל: "לכם ראש חודשים, לכם ולא לאומות העולם, שהרי אומות העולם מונים מתשרי" (לקח טוב)

יש להקשות מה הכוונה שניסן הוא ראש החודשים לישראל, מדוע אומות העולם מונים מתשרי? ובכלל צריכים להבין מדוע יש לחלק בינינו לבין אומות העולם?

כמו כן יש להקשות, וכי יש אומות שאכן מונים מתשרי? הרי כל אומה ואומה יש לה מניין משלה!

ידועה ומפורסמת המחלוקת שהובאה בגמרא ר"ה (י:): "ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם וכו' ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם". ובודאי יקשה לנו, האם קיימת מחלוקת מתי נברא העולם? ברישא צריכים להבין דמבחינת האמת אלו דברי אלוקים חיים, העולם נברא פעמיים בתשרי כמו שר' אליעזר אומר, ובניסן כמו שר' יהושע אומר. כיצד זה יתכן שהעולם נברא פעמיים? אלא בתשרי נברא גוף העולם, בתשרי נברא העולם בתהליכיו הטבעיים, קיץ וחורף, ים ויבשה, יום ולילה לא ישבתו, דהיינו הטבע. בניסן, התחדשה הבריאה, במה? בהתגלות של הנשמה בעולם, הצד החיצוני, הפיזי נברא בתשרי, ובניסן התגלתה הפנימיות של העולם - הנשמה. בניסן נפגשנו עם בורא העולם ומנהיגו, בניסן הכרנו את רבונו של עולם ומחיהו. בניסן הייתה יציאת מצרים, ראינו את נסי ה' היתה התגלות האלוקית אדירה עם יציאת מצרים - בניסן.

יש הבדל כמובן בין שתי הבריאות האלה, העולם שנברא בתשרי יכול להיות נטול משמעות, מקרי. מה המשמעות של עולם כזה? בשביל מה הוא קיים? איזו מטרה יש לו? מה תוכנו של עולם זה? העולם שמתחדש בניסן, מגלה חיים בעולם, הוא מגלה את החיות האלוקים שמחיה את העולם את מטרת העולם, את התוכן האמתי, הפנימי של הבריאה, ההתחדשות מפגישה אותנו עם הבורא. מתוך הבריאה של ניסן יש מטרה לבריאה של תשרי.

"שבעת ימים, כנגד ז' ימים שבין הגאולה לקריעת ים סוף, וכשם שבתחילה הם ז' ימי בראשית כשם שהשבת מתקיימת אחד לז' ימים כך יהיו אלה שבעת ימים מתקיימים בכל שנה ושנה" (שמו"ר פר' י"ט). יוצא מכאן כי שבעת ימי הפסח - בין יציאת מצרים לגאולה, מקבילים לשבעת ימי הבריאה. מה פירוש הקבלה זו? שבעת ימי הפסח, באים לגלות לנו את המשמעות האמיתית של שבעת ימי הבריאה. מה עניינה של הבריאה? מה תכליתה? עניין זה התגלה ביציאת מצרים. ולכן יש שבעה ימים בפסח כי שבעת הימים מגלים את התוכן האמיתי של שבעת הימים של הבריאה. בפסח, בניסן, מתעלה הבריאה, ומתחדשת, ונותנת לנו להבין את יעודה האמיתי של הבריאה.

זה מחדש לנו המדרש, שראש השנה של עם ישראל זה ניסן, ואילו אומות העולם מונים מתשרי. אין בכוונה לומר שאומות העולם מונים מתשרי, אלא שהאומות

מכירות את העולם של תשרי. הם מכירות את גוף העולם, את החיצוניות את העולם נטול המשמעות, כפי שהוא היה מאז הבריאה. תפיסתם של העולם, היא התפיסה של תשרי. ישראל, מכירים את העולם שהתחדש בניסן. "החדש הזה לכם ראש חדשים" אתם תופסים את המשמעות האמתית של העולם, כפי שהתגלתה בניסן, ביציאת מצרים.

הבריאה של תשרי, היא בריאת העולם באופן חד פעמי. הבריאה של ניסן, היא תהליך בלתי פוסק של התחדשות, של התעלות והתרוממות בתפיסה אמתית, אותה, עם ישראל צריך לגלות בעולם. תפקידם של ישראל, להראות לכל באי עולם את תכליתה האמתית של הבריאה.

רצון ה'

וַיִּשְׂא הָעַם אֶת בְּצֻקוֹ טָרֶם יַחְמֹץ (יב, לד)

מצינו בספר צרור המור (רבי אברהם סבע זי"ע) דמבאר בנשיאת העם את בצקו, בטרם יחמץ קיימו בכך את מאמר ה', ובזה רצה הי"ת להורות על מעלת ישראל שאע"פ שהיו בחפזה ובבהלה. לא שכחו המצות וחבבו אותם. ועל כתפם יסבלו וישאוו. וזהו "משארותם צרורות בשמלותם על שכמם". וכן עשו כדבר משה וישאילום וינצלו את מצרים וכל זה לפי שהשם נתן כבר את חן העם בעיני מצרים. כדכתיב "ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים". וסמך זה לפסוק "וישא העם את בצקו" להורות. כי לפי שהם חבבו המצוה ונשאו בצקם על כתפיהם צרורות בשמלותם. בזכות זה נתנם השם יתברך לחן ולחסד בעיניהם וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות. כנגד צרורות בשמלותם מדה כנגד מדה. ומלבד זכות המצוה. "וזה נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום" פעם אחרת, עד שנשאר ריקנין מפה ומפה. וזהו וינצלו את מצרים.

שכר לעובדים

וַיִּשְׂאֻלוּ מִמִּצְרַיִם כָּלִי כֶּסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׂמֹלֹת (יב, לה)

הגמרא בסנהדרין (צא) מספרת שפעם אחת באו מצרים להידיין עם היהודים אצל אלכסנדר מוקדון. טענו המצרים: הכתוב אומר: "וַיִּשְׂאֻלוּ מִמִּצְרַיִם כָּלִי כֶּסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׂמֹלֹת", מכאן שעליכם להחזיר לנו את הכסף ואת הזהב שנטלתם מאיתנו.

התנדב גביהא בן פסיסא להתייצב לפני אלכסנדר מוקדון כדי להשיב למצרים; ואמר לחכמים: תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם, אם ינצחוני, אמרו להם הדיוט, איש פשוט, ניצחתם; ואם אני אנצח אותם, אמרו להם תורת משה רבנו ניצחה אתכם. נתנו לו רשות והלך ודן עמהם. אמר להם: מהיכן אתם מביאים ראייה? אמרו לו: מן התורה. אמר להם: אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה, שנאמר: "וּמֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" (יב, מ), תנו לנו שכר של ששים ריבוא ששעבדתם אותנו במצרים במשך 430 שנה. אמר להם אלכסנדר מוקדון: החזירו לו תשובה. אמרו לו: תנו לנו זמן שלשה ימים. נתן להם שהות. בדקו ולא מצאו תשובה. מיד הניחו שדותיהם, כשהן זרועות וכרמיהם, כשהם נטועים ו...ברחו.

התפלין והקשר של ישראל לה'

תורה אחת יהיה לאזרח לגר הגר בתוכם (יב, ט). מתי צריך לישם מצוה זו? כשיגיעו בני ישראל לארץ כנען היא ארץ נחלתם. למצוה זו יש משמעות חזקה בעם ישראל. מצות מתן זכויות לגר ולתושב ומצות שחרור העבדים, חוזרת פעמים מספר בתורה. כאן כבר נקבעו חוקי שחרור העבדים. כאן אנו רואים כי נצטוונו על קשר מוחשי בסוף הפרשה בין בני ישראל לבין אלהיו על כך נאמר: והיה לאות על-ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך (יג, ט). מדובר בקשר ממשי של התפלין על ידינו ובין עינינו. כשהתפלין מכילים את הדברים המהווים את עיקרי האמונה של כל אדם מישראל עם הקב"ה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. מצות התפלין איננה קשורה למקום המצאו של אדם מישראל, אם בארץ או בחו"ל. זו מצוה אישית שחלה על האדם מישראל בכל מקום שהוא ימצא, שנאמר: ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה. (יג, י) זו היא החולה המקשרת כל אחד מישראל לאלהי ישראל ולתורה. מצוה התפלין נועדה לחזק את הקשר של ישראל עם אלהי ישראל - ולאמונה בהי"ת.

בזכות התפלין

וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יְדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ (יג, ט)

מצוות התפלין כה יקרה בעינינו, ופרשתנו פרשת בא היא הפרשה הראשונה המדברת פעמיים על מצווה מיוחדת זו אשר מקשרת אותנו בינינו לבין אבינו

שבשמים. הגמרא בשבת (קל.) מספרת על מלכות רומי שגזרה על ישראל שלא יניחו תפלין, וכל המניח תפלין ינקרו את מוחו. מעשה באלישע "בעל הכנפים" שהיה הולך בשוק עם התפלין בראשו, וראהו אחד מגדולי המלכות ורץ אחריו. כשראה אלישע שהוא רץ אחריו מיהר והסיר התפלין מראשו והחזיקם בידו, וכשבא אצלו שאלו מה יש לך בידך, אמר לו כנפי יונה, ופתח ידו ונמצאו שם כנפי יונה.

מבארת הגמרא שהטעם שאמר אלישע כנפי יונה ולא אמר כנפיים סתם, מפני שנמשלו ישראל ליונה. והדבר בא ללמדנו כשם שכנפי היונה מגינות על היונה, שאינה רבה עם שאר העופות בפיה אלא בכנפיה, כך גם עם ישראל אשר המצוות מגינות עליהם שלא יגיע אליהם כל נזק.

נספר מעשה שמקשר בין פרשתנו לבין נסי התפילין, סיפור מימינו:

דיוויד מילר (שם בדוי) הוא איש עסקים חרדי, צעיר, אשר נאלץ מעת לעת לטוס ברחבי ארה"ב, לפגישות עסקים. מלבד מזוודת המסמכים שלו ותיק כלי רחצה, הוא החזיק קרוב אליו את תיק התפילין שלו, העטוף בקטיפה כחולה, שעליה רקום באותיות זהב ד' מ'. דיוויד הקפיד שלא להפסיד אף תפילה במניין, שלא לדבר על מסירותו לומר קריאת שמע בזמנה.

באותו יום היה אמור דיוויד לטוס במטוסה של חברת יונייטד טיסה 175, לפגישה עסקית, שממנה ציפה לקטוף סכום נכבד. שש שעות טיסה הפרידו בינו לבין העסקה. הוא המתין בטרמינל עד למועד הטיסה. לאחר המתנה ממושכת, יצא הכרוז והודיע שעל הנוסעים לעלות לאלתר למטוס. דיוויד, החמוש במזוודות המסמכים בידו השמאלית ובידו הימנית תיק התפילין. הוא נכנס בזריזות למנהרה המובילה לכבש המטוס.

לפתע צלצל הפלאפון בכיס חולצתו. דיוויד נעצר, על צג הפלאפון הופיע שמה של אשתו. "כן רבקה", השיב דיוויד, והניח את תיק התפילין על כסא עץ שניצב בצד. הוא איזן ויישר את הפלאפון על אוזנו והמשיך לצעוד.

השיחה הסתיימה. דיוויד עלה בזריזות לכבש, נכנס למעבה המטוס והתרווח לו על מקומו. הוא הביט בשעונו והבחין כיצד דלת המטוס נסגרת, אחרי הנוסע האחרון שעלה. "להדק חגורות" - ביקש הקברניט.

דיוויד הבחין לפתע שתיק התפילין איננו מונח על ברכיו כמו תמיד, ונחרד.

"איפה שכחתי אותך?" הרהר. או אז הוא נזכר - התיק מונח לא רחוק מכאן. אך המטוס התחיל כבר לזוז. רעש המנוע הדהד לו בחלל האוויר.

דיוויד הנסער פנה לדיילת והתחנן בפניה - "אנא בקשי מהטייס להמתין לי דקה. שכחתי את התפילין שלי במנהרה המובילה למטוס. זה בקושי 150 מטר מכאן". הדיילת השיבה לו בנימוס אמריקני - "סליחה אדוני, יש לוח זמנים מדוקדק. הדלת כבר סגורה". דיוויד לא ויתר. והוא נזעק והרים את קולו: "אני מבקש לשוחח עם הטייס. זה פשוט לא הוגן. יהודי לא יכול להישאר בלי מצוות תפילין!"

נוסעי המטוס הצטרפו אף הם למקהלה "תנו לו לרדת 'ביג דיל' תוך דקה וחצי הוא חוזר עם התפילין".

הטייס התעקש: "סליחה אדוני, אתה לא ממונה פה על לוח הזמנים, ועם כל הכבוד לתפילין שלך, לחברת הטיסה שלנו ישנם כללים וחוקים נוקשים, אנחנו תלויים בלוחות הזמנים של נמלי התעופה בעולם ובנתיבי הטיסה".

מילר הצעיר לא ויתר. הויכוח עלה לטונים גבוהים, גם אם נשמרו כללי הכבוד ההדדי. והויכוח נמשך לו דקות ארוכות.

"יכולתי כבר לצאת ולחזור!" זעק דיוויד, - "נפלתם פה על הראש?" בשלב מסוים הטייס נכנע והודיע לנוסע הבעייתי: "ידידי אני פותח לך את הדלת, רוץ לתפילין שלך, אבל לא כדאי לך לחזור. אני נועל את הדלת וטס. גוד-באיי. שלום ולא להתראות".

דיוויד ניסה לשכנע את הקברניט שהוא כבר חוזר, שיחוס ויחמול עליו. הוא "טס" מן המטוס ושעט לעבר המנהרה, שבסופה, על הספסל האחרון, נותר לו תיק התפילין, כמי שמחכה לבעליו שיבוא ויקחנו משם. הוא פנה בריצה מטורפת בחזרה לעבר המטוס. אך מאוחר מדי. מנועי הסילון כבר פעלו במלוא עוצמתם ובתאוצה קלה החלה ציפור הברזל לשעוט לה אל על. הבעת האכזבה ניכרה היטב על פניו של דיוויד. העסקה בסכנה.

טיסת 175 של יונייטד מעולם לא הגיעה ליעדה המקורי. מחבלי "אל-קעידה" השתלטו על צוות המטוס באמצע הטיסה, וניווטו אותו לעבר בנייני התאומים, ניו-יורק. אסון ה-11 בספטמבר למנינם.

על פי התוכניות המדוקדקות והגאוניות של רוצחי בן לאדן, היו אמורים שני

המטוסים להיכנס לקווינס בעת ובעונה אחת. באותה שנייה ממש כך תוכנן-
 יפגעו מטוסי הנוסעים במגדלי הענק, ויגרמו להדף אדיר של רעש, רוח וחום
 לוחט, ולדליקה עצומה במימדים דמיוניים, דבר שאמור היה להפוך לפיגוע
 קטסטרופאלי פי כמה וכמה.

מומחים אומרים שבמצב שכזה היו אפס ניצולים. 18 דקות נמשך הויכוח בין דייוויד
 מילר העקשן, לבין צוות המטוס. ח"י דקות בדיוק!!! באותן 18 דקות מן הבהלה
 עקב פגיעת המטוס הראשון, הספיקו להימלט מן הבניין השני, שעדיין ניצב על
 תילו, אלפי בני אדם. דקות אלו נמשכו כמו נצח, כשעדיין אף אחד לא העלה
 בדמיונו שמטוס שני בדרכו להתרסק בתוך הבנין השני.

הפאניקה עשתה את שלה. רבבת בני אדם ניצלו מן התופת האימתנית.

הנה לפניכם סיפור השגחה. יהודי צעיר שמוסר נפשו על מצוות תפילין, גם כאשר
 על פניו הוא עומד להפסיד כסף גדול.

מסר נוקב וחשוב ניתן ללמוד מהסיפור הזה. כאשר יהודי עושה את רצון ה'
 במסירות נפש, בצורה נקיה ותמימה ומתוך קושי בהתגברות על קשיים ונגיעות
 אישיות - אי אפשר לנו- בעיני בשר ודם לראות עד כמה המעשה הזה נשגב,
 וחשוב בשמים. רבבה של אנשים, ובתוכם גם יהודים, קיבלו את חייהם בזכות
 התפילין של דייוויד מילר, וליתר דיוק, בזכות מסירות נפשו לא לאבד מצווה יקרה
 זו.

כח השבת

ועוד מצינו (דברים ה, יד) "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם
 בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה עַל כֵּן צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת". סיכומם של
 מכות מצרים והאותות והמופתים שעשה הקב"ה על ידי משה ואהרן, כשזרועו
 נטויה עליהם נועדו בנוסף לענישת פרעה על הסבל והשעבוד ששעבד את בני
 ישראל אלא גם לחזק את האמונה וההכרה בשבת וקיום כל מצוותיה. ועוד
 נוסף, דהמטרה מכות מצרים לומר לכל הספקנים שהיו בני ישראל שהם צריכים
 להאמין ולהתלכד יחדיו בשאיפה לצאת לחופשי. לכן היד החזקה והזרוע הנטויה
 של הקב"ה הביאה את בני ישראל להאמין באלהי ישראל שנאמר: ויראו העם את
 ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו. (יד, לא).

פרשת בשלח

וַיְהִי בַשַּׁלַּח פְּרָעָה (יג - יד)

מובא במדרש (ילקו"ש) שפרעה ספג על אמירותיו מידה כנגד מידה וז"ל המדרש: "פרעה אמר לא ידעתי את ה' נעשה כחשן שנאמר ה' הצדיק, הוא אמר וגם את ישראל לא אשלח והוא בעצמו שלחן שנאמר ויהי בשלח פרעה, ברצות ה' דרכי איש אלו ישראל שכתוב בהן כל איש ישראל, גם אויביו ישלים אתו זה פרעה שכתוב בו אמר אויב לכך נאמר ויהי בשלח פרעה". ע"כ.

ומצינו בספר מגן אבות (לרשב"ץ על אבות פ"ב) המדבר מענין זה, וז"ל: אעפ"י שבטלו כל המדות, מדה כנגד מדה לא בטלה, שנאמר 'בסאסאה בשלחה תריבנה' (ישעיהו כז ח). וסוף מי שהציפוך, יצופון כי לא היה להם להרגך, כי אין הדבר מסור אלא לבית דין, וההורגו בלא דין חייב מיתה, אלא שמגלגלין חובה על ידי חייב, וכמו שאמרו במסכת מכות (י:): פרק אלו הן הגוללין, 'והאלהים אנה לידו' (שמות כא יג), הרי שהרג זה מזיד ולא היו שם עדים, וזה שהרג שוגג ולא היו שם עדים, הקב"ה מזמנן לפונדק אחד וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג מזיד, והעדים מעידים עליו וגולה. נמצא שהורג מזיד, נהרג, וההורג שוגג, גולה. וזהו שנאמר, 'כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע' (שמואל א כד יג), זו היא התורה שהיא משל קדמונו של עולם... ע"כ.

אותו רשע, פרעה, חשב שמילותיו ומדותיו הרעות הן כלא כלום, ראה מה שנכתב בספר חובות הלבבות (שער ה - שער יחוד המעשה פ"ה) "...היצר וישתדל לברר אותו אצלך, הוא, שנפשך אין לה קיום מבלתי הגוף ושהיא נפסדת בהפסד גופך, ושאין לה מציאות אחר המות בדמיונות, שאינם מתקיימות כשיתבונן בהם האדם, כדי שתהיה סבה לבקשת ההנאות הכלות והתאוות האובדות ושתאמר, כמו שאמר הכתוב על אנשי הדעת הזאת: אכל ושתו כי מחר נמות..." ע"כ, דהיינו שמותר בעולם הזה לעשות מה שחפצים, הרי במילא מתים. בא ה' יתברך והוכיח לאותו

רשע במדה שהוא מודד, מודדים אותו, ואף גורמים להראות בזוי ושפל, שגרם ליציאת ישראל ממצרים, וכלשון המדרש הנ"ל: הוא אמר וגם את ישראל לא אשלח והוא בעצמו שלחן שנאמר ויהי בשלח פרעה.

תחיית המתים

וְיִהְיֶה בְשִׁלַּח פְּרַעְהָ אֶת הָעַם וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דְּרַךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחַם הָעַם בְּרֵאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִם (יג),
(ז)

ובתרגום יונתן פירש "פן ינחם העם בראותם מלחמה", שאין הכוונה למלחמה ממש, כגון מלחמת עמלק וכנען, אלא הכוונה, שחשש השם יתברך שיפחדו העם, כאשר יראו את עצמות מאתיים אלף אנשים מבני שבט אפרים, שהיו מוטלים בבקעה הנקראת "בקעת דורא". ואותם בני שבט אפרים, נהרגו על ידי הפלשתים שלושים שנה קודם יציאת מצרים, בעת שהם ניסו לברוח לבדם ממצרים, וירדו להילחם עם הפלשתים, ונתנם ה' ביד הפלשתים מפני שעברו על גזירת מאמרו של השם יתברך, שאמר שלא יצאו עד שיאמר להם משה רבנו ע"ה. ואם יראו כך בני ישראל, שאחיהם נמסרו ביד פלשתים, יפחדו מאד וישוּבו למצרים.

ואותן העצמות היבשות שהיו מוטלות כאבן דומם בבקעת דורא, אחרי שנים רבות החיה אותם השם יתברך, על ידי נביאו יחזקאל בן בוזי, כנאמר (יחזקאל לז, א-י) הֲיָתָה עָלַי יָד יְיָ וַיִּצְאֲנִי בְרוּחַ יְיָ וַיִּנְיַחְנִי בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת. וְהֶעֱבִירְנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל פְּנֵי הַבְּקָעָה וְהִנֵּה יְבִשׁוֹת מְאֹד. וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וַאֲמַר אֲדֹנָי יְיָ אֵתָה יִדְעֶתָ. וַיֹּאמֶר אֵלַי וְגו' וְהִנְבֵּאתִי כְאֲשֶׁר צִנְנִי וְתִבּוֹא בָהֶם הַרוּחַ וַיְחִיּוּ וַיַּעֲמֵדוּ עַל רַגְלֵיהֶם חֵלֶל גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד.

ואחר שהחיה השם יתברך את עצמות בקעת דורא, אמר ליחזקאל: "העצמות האלה, כל בית ישראל המה, הנה (בני ישראל) אומרים, יבשו עצמותינו ואבדה תקוותינו, לכן הינבא ואמרת אליהם, כה אמר ה', הנה אני פותח את קברותיכם, והעליתי אתכם מקברותיכם עמי, והבאתי אתכם על אדמת ישראל", וממשיך

הפסוק "ונתתי רוחי בכם, וחייתם, והנחתי אתכם על אדמתכם, וידעתם כי אני ה', דיברתי ועשיתי נאם ה'".

ואמרו רבותינו בגמרא (סנהדרין דף צב:), רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל, ונשאו נשים, והולידו בנים ובנות. עמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר, אני מבני בניהם, ואלו הם התפילין שהניח לי אביו של אבי, ותפילין אלו הם בירושה בידי מאותם מתים שהחיה יחזקאל.

רצון ה'

בְּרָצוֹת יִי דְרָכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלַם אֹתוֹ

רבי יוחנן אמר: אויביו זו אשתו, שנאמר (מיכה ז, ו): "אויבי איש אנשי ביתו". מעשה באשה שקבלה לשלטון בבעלה והתיז את ראשו, ויש אומרים אף התיז את ראשה.

רבי שמואל בר נחמני אמר: זה הנחש. מעשה בנחש אחד שירד לבית ומצא קערה של שום ואכלה והקיא בתוכה, ונחש שבבית לא היה יכול לעמוד לו, כיון שיצא לו ירד ומלא אותו עפר.

רבי יהושע בן לוי אמר: זה יצר הרע. בנוהג שבעולם אדם גדל עם חברו שתים או שלש שנים הוא קושר עמו אהבה, וזה גדל עמו מנערותו ועד זקנותו ואם מצא להפילו בתוך שבעים הוא מפילו, בתוך שמונים הוא מפילו. הוא שדוד אמר (תהלים לה י): "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו..."

אמר רבי אבא: וכי יש גזלן גדול מזה? ואמר שלמה: (משלי כה כא): "אם רעב שונאך האכילהו לחם" - מלחמה של תורה, "ואם צמא הוא השקהו מים" - ממימיה של תורה.

אמר רבי ברכיה: "אויביו", "גם אויביו" - לרבות מזיקי ביתו, כגון פרעושים יתושים וזבובים.

דבר אחר: "ברצות ה' דרכי איש" זה אברהם, "גם אויביו ישרים אתו" זה אבימלך: (בראשית כא כב): "ויהי בעת ההיא ויאמר אבימלך".

דבר אחר: "ברצות ה' דרכי איש" אלו ישראל, "גם אויביו" זה פרעה שנאמר (שמות טו): "אמר אויב", "ישרים אתו" - (שמות יג ז): "ויהי בשלח פרעה...". (ילקו"ש משלי טז ז)

עבדים לישראל

וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת הָעַם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יָם סוּף (יג, יח)

למה ה' סובב את ישראל 40 שנה במדבר? מפני שהגויים (תושבי ארץ כנען) שמעו שישראל אמורים לצאת ממצרים, הלכו ועקרו את כל העצים מן השדות והרסו אל כל היבולים, מה עשה ה', לקח את ישראל 40 שנה בכדי שהגויים יזרעו ויצמיחו את כל מה שהרסו, וכשיגיעו עם ישראל לארץ, יראו הכל מוכן ומזומן לכבודכם, דהיינו ההסבה שסובב ה' יתברך את ישראל היתה לטובתם, כי אם חלילה היו מגיעים לארץ כנען, והיו רואים שהכל הרוס וגמור, היו חושבים ישראל, לאן ה' הביא אותנו, לארץ הרוסה ולא מוצלחת, לכן, "ויסב אלקים את העם דרך המדבר", שהגויים יהרסו ויבנו ולא ידעו לעולם מתי הם אמורים להכנס לארץ.

כשמשה הלך לחפש את ארונו של יוסף שהשיב את בני ישראל "וישב יוסף את בני ישראל לאמור פקוד פקוד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה" (בראשית נ', כ"ה). וזו לשון המדרש: ומנין היה יודע משה רבנו היכן יוסף קבור אמרו שרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה ואמר לה היכן יוסף קבור אמרה לו ארון של מתכת עשו לו מצריים וקבעוהו בנילוס נהר כדי שיתברכו מימיו. הלך משה ועמד על שפת נילוס" (מכילתא דרשב"י פי"ג פס' ט).

דמותה של שרח שופכת אור נוסף על קביעתם של חז"ל "בשכר נשים צדקניות נגאלו ישראל" (סוטה יא:)

במידה

במדה שאדם מודד בה מודדין לו, יוסף קבר את אביו שנאמר (בראשית נ) ויעל יוסף לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו שהיה מלך וכתוב ויעל עמו גם רכב גם פרשים וזכה לצאת מן הקבר ע"י משה, משה הוציא את עצמות יוסף ממצרים ואין בעולם גדול ממנו והוא מלך שנאמר (דברים לג) ויהי בישורון מלך לפיכך זכה משה שיתעסק בו שכינה שנאמר (שם, לד) ויקבר אותו בגיא (מדרש תנחומא (ורשא) פרשת בשלח סימן ב)

מעשה

בשכנותו של רבי זושא, גר אדם אחד שהיה רגיל לעזור לו מידי פעם בעזרה כספית. במשך הזמן הצליח האיש יותר ויותר בעסקיו, והתחיל להרגיש בחוש, שככל שהוא עוזר יותר לר' זושא כך ה' מצליח בידו יותר. כך נמשך הדבר זמן רב, כאשר האיש עוזר יותר ויותר ומצליח בהתאם. יום אחד הגיע האיש לביתו של רבי זושא והקיש על הדלת. אשתו של ר' זושא פתחה ואמרה לו כי בעלה אינו נמצא בבית. היכן הוא? התעניין האיש, והאשה ספרה לו כי בעלה נסע לרב שלו. האיש היה מופתע מאוד, מעודו לא חשב כי לר' זושא יש רב, הוא היה בטוח כי הוא הרב הגדול ביותר. אחר כך החל לחשב חשבונות, והחליט לבסוף כי אם יקבל שכר גדול כל כך בזכות העזרה לר' זושא, יקבל שכר גדול הרבה יותר כאשר יתמוך ברבו של ר' זושא שהוא בודאי גדול ממנו. מאותו היום והלאה, חדל האיש לתמוך בר' זושא והחל לתמוך ברבו. אך התוצאה הייתה הפוכה לחלוטין וככל שעזר יותר לרבו של רבי זושא, כך הלכו עסקיו והורעו, עד שנשאר נקי מנכסיו. בשברון לב, חזר האיש לרבו הראשון ובפיו שאלה - כיצד יתכן שהקב"ה מעוות משפט? בעד העזרה לך קיבלתי שכר גדול, ובעד העזרה לרביך עונש? האם אין רבך גדול ממך? ואם אין הדבר כך, מדוע נוסע אתה אליו ואין הוא נוסע אליך?

ענה לו רבי זושא, העניין הוא פשוט מאוד: כל עוד לא עשית חשבונות מיהו ראוי יותר לקבל ומיהו ראוי פחות, אף הקב"ה נהג כך אתך, אך מרגע שהתחלת לחשוב למי ראוי יותר לתת, התחיל הקב"ה לנהוג כך גם בעניינך, ומצא לו כנראה מישהו

מתאים יותר ממך להשפיע עליו טובה....

סיפור זה מבוסס על מאמר חז"ל - "במידה שאדם מודד, בה מודדים לו". כאשר הקב"ה שופט את האדם, הוא מביא בחשבון שני גורמים, האחד הוא האופן בו נהג האדם, כמה מעשים טובים עשה וכמה חס וחלילה להפך. אך ישנו עוד גורם אחד המובא בחשבון והוא מהי צורת ההתנהגות של כל אדם כלפי אחרים. האדם במעשיו עשוי לקבוע לא רק את משפטו אלא גם את הצורה של המשפט.

הגמרא במסכת תענית (כה:): מספרת: "מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו, ואמר: אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה. אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים. הווי מרנני רבנן (היו מרננים החכמים על רבי אליעזר, שרבי עקיבא גדול ממנו). יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מידותיו". ע"כ. כלומר רבי עקיבא קיבל את מבוקשו מייד, לא מפני שהיה גדול יותר, אלא מפני שבחיייו הפרטיים הרבה למחול ולוותר לאחרים, ובאותה המידה מדדו לו מן השמים.

אולי כך ניתן להבין את הרחמים המעורבים בדין. כל אדם נשפט על פי קריטריון קבוע, אך בתוך קריטריון זה מובלעת גם מידת הרחמים שמפעיל האדם עצמו כלפי אחרים, והיא יכולה לשנות את הדין כולו.

סוס ירא ה'

וַיֹּאסֶר אֶת רֶכְבוֹ וְאֶת עֲמוֹ לְקַח עֲמוֹ (יד, ו)

מהיכן למצרים היו שש מאות רכב סוסים?

המלבי"ם כותב: על לשון הפסוק ויאסר. ובאשר חשבו שישראל בורחים ונבוכים ויראים וחושבים לשוב למצרים לא לקח עמו עם רב רק אסר את רכבו המיוחד לו, ולקח עמו את עמו שהם החיל שהם שומרי ראשו, ולקח עמו שש מאות רכב ורכב מצרים, שגם הם לא היו הרבה, כי כל הסוסים מתו בדבר ולא נשאר

רק סוסי הירא את דבר ה'. ע"כ. סוסים (יראי ה' במכת הברד) אלו הוחבאו במצרים בביתם, ופרעה הקריב את הפורענות לבוא עליו.

למז

ויקח שש מאות רכב (יד, ז)

אמר המהר"ם שיף: ויקח שש - אם תפחית שש (6) - מאות רכב - מאותיות רכב (בגימטרייה 222) - תקבל בחור (בגימטרייה 216) ... (חיוכה של תורה)

עשרה נסים

נאמר במסכת אבות: עשרה ניסיונות נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים. עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים ועשר על הים. עשרה ניסיונות ניסו אבותינו את הקב"ה במדבר, שנאמר, וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי (פ"ה, מ"ד)

פירוש רבנו עובדיה מברטנורה: עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים, שניצולו מעשר מכות, וכולם היו במצרים ולא בישראל. ועשרה על הים, א' - וייבקעו המים; ב' - שנעשה הים כמין אוהל, ונכנסו ישראל לתוכו דכתיב (חבקוק ג') נקבת במטיו ראש פרזיו; ג' - שנעשה קרקעית הים יבש בלא חומר וטיט דכתיב (שמות יד) ובני ישראל הלכו ביבשה; ד' - שקרקעית הים שדרכו בו המצריים שהיו רודפים אחרי ישראל, נתלחלח ונעשה חומר וטיט, דכתיב (שם) חומר מים רבים; ה' - שהמים הנקפאים בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות קטנות כעין לבנים ואבני הבניין מסודרים זה אצל זה כדכתיב (תהלים עד) אתה פוררת בעזך ים, שנעשה כעין פירורים; ו' - שנתקשו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים, כדכתיב (שם), שברת ראשי תנינים על המים, והמצריים נקראו תנינים; ז' - שגזר הים לי"ב גזרים כדי שיעברו כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו, והיינו דכתיב (שם) קלו לגזר ים סוף לגזרים; ח' - שקפאו הים כספיר, ושוהם, וזכוכית, כדי שיראו השבטים אלו את אלו, שעמוד האש היה מאיר להם, וזהו שנאמר (שם יח), חשכת מים עבי שחקים, כלומר, קיבוץ המים היה כעבי שחקים כעצם השמים לטוהר;

ט' - שהיו יוצאים ממנו מים מתוקים שהיו שותים אותם, וזהו שנאמר נזלים; י' - שלאחר ששתו מהם מה שרצו, הנותרים מהם היו נקפאים ונעשים ערימות, דכתיב (שמות טו), נערמו מים ניצבו כמו נד נזלים.

כשם שלאבותינו גם בהיותם בגלות מצרים נעשו נסים, והיינו שהיו מעל ומעבר לחוקי הטבע, וידעו שהם עבדים להקב"ה בלבד, כך צריכה להיות הנהגתו של כל יהודי, גם בזמן הגלות: עליו לדעת שהוא עבדו של הקב"ה ואינו נכנע וכפוף לדבר אחר מלבדו. והנהגתו העל-טבעית היא בכל עשר כוחות נפשו, בחינת "עשרה נסים".

וצריך ביאור: מה הקשר בין ניסיונות אלו לנסים ולמכות במצרים ושעל הים? והרי לכאורה הם עניינים שונים, הן בזמן, הן במקום והן בתוכן המאורע?

והביאור: מבואר בחסידות, שגם אחרי יציאת מצרים כפשוטה (הנסים והמכות שבמצרים ושעל הים) לא נשלמה עדיין היציאה הרוחנית מהמצריים. רק לאחר המסעות במדבר נשלמה יציאה זו והיו ישראל ראויים להיכנס ל"ארץ טובה ורחבה".

זהו הקשר בין הנסים והמכות שבמצרים ועל הים לניסיונות שניסו ישראל את הקב"ה במדבר: בתחילת משנתנו תיאר התנא את אופן היחס והקשר בין הקב"ה וישראל בשעת יציאת מצרים, ולכן ממשיך בתיאור זה גם בהליכתם במדבר, שהיה השלב הסופי של יציאת מצרים.

שירת הים

אֲזַ יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיְי וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר אֲשִׁירָה לַיְי כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וּרְכָבוֹ רָמָה בַיָּם (טו, א)

שאלו את משה רבנו עליו השלום למה התחיל את השירה במילה אז. אמר להם, אני סרחת באז, כמו שכתוב ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, אני אתקן באז, לכן פתח את השירה באז. (מדרש אגדה).

"וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ויאמינו בה", בשכר אותה אמונה שהאמינו שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה. "אז ישיר משה ובני ישראל". ר' נחמיה אומר מנין אתה אומר שכל המקבל עליו מצוה אחת באמונה כדאי הוא שתשרה עליו רוח הקודש? שכן מצאנו באבותינו שבשכר אותה אמונה שהאמינו קבלו חלקם. אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות האמונה שהאמין, שנאמר "והאמין בה". וכן אתה מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות אמונה שהאמינו שנאמר "ויאמן העם". אמרו ישראל למשה עשית לנו כל הנסים האלו אף אנו לא נהיה כפויי טובה. מה יש לנו לומר? נאמר שירות ותשבחות "אז ישיר משה". (ע"פ ילקוט שמעוני רמז רמ).

"אז ישיר משה", כאשר משפט לשון הקודש רוצה לומר את לשון העתיד במקום לשון עבר יעשו זאת עם מילת אז. אז יבנה שלמה, אז ידבר יהושע, אז יבדיל משה. משה לבדו חיבר את השירה, ולימדה לישראל, וכל אחד מהם משורר ואומר "אשירה לה' כי גאה גאה" הראה גאותו, כי לסוס יש גאווה וגבורה, והרוכב שלו גבור. את שניהם השליך הקב"ה בים כמו מי שמשליך חץ, כי רמה בים, משמעו כמו נושקי רומי קשת (תהלים עח). (אבן עזרא)

"אז ישיר משה" - משמעות המילה אז במקום זה לומר לנו כי אז, באותו זמן כשראה את הנס עלה בלבו של משה שישיר שירה. כן אנו מוצאים ביהושע יהושע (י) "אז ידבר יהושע". ועוד מקומות.

ר' אלעזר פתר את מה שקרה לישראל בשעה שעמדו על הים לפי שיר השירים. אומר הכתוב "יונתי בחגוי הסלע", שהיו ישראל חבויים בסתרו של ים. "הראיני את מראיך", שנאמר (שמות יד) "התיצבו וראו את ישועת ה'". "השמיעני את קולך" זו השירה עצמה, שנאמר "אז ישיר משה". "כי קולך ערב" זה השיר על שפת הים. "ומראך נאוה", שהיו ישראל מראים באצבע ואומרים "זה אלי ואנוהו". (לפי מדרש שר"ש רבה פ"ב)

"אז ישיר משה", לומד המדרש דברים רבה על הפסוק במשלי (לא), "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה". מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצאנו אדם שאמר שירה לקב"ה אלא ישראל. ברא את האדם הראשון ולא אמר שירה. הציל את אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר

שירה. הציל את יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה. יעקב ניצל מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם ולא אמר שירה. כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם, מיד אמרו שירה לפני הקב"ה שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל הוי פיה פתחה בחכמה. אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה ואין אז אלא שמחה, שנאמר אז ימלא שחוק פינו. מוסיף המדרש כתוב בשיר השירים שחורה אני ונאווה. כנסת ישראל אומרת שחורה אני במעשי, ונאווה במעשה אבותי, אמרו רבותינו אל תקרא בנות ירושלים אלא בונות ירושלים, זו סנהדרי גדולה של ישראל שהם יושבים ובונים אותה. (שמ"ר פרשה כג)

עכשיו אתה בא לשקעני בים? הסוס אמר לו רמה בים, כלומר ראה מה רואים בים. את רומז של עולם אני רואה בים. (שם)

"סוס ורוכבו", וכי סוס אחד היה אלא כלם כסוס אחד לפניו... "ורוכבו", רוכב אחד? והלא כבר נאמר "ויקח שש מאות רכב", ואומר "מרכבות פרעה וחילו", אלא כשישראל עושים רצונו של מקום הרי כל הגוים לפניו כסוס ורכב אחד. "סוס ורוכבו רמה בים", מגיד שהסוס קשור ברכב ורכב קשור בסוס עולין למרום ויורדין לתהום ואין נפרדין זה מזה. "רמה בים", "ירה בים" כיצד יתקיימו שני מקראות אלו גם רמה וגם ירה, אלא רמה שהיו עולין למרום, ירה שהיו יורדין לתהום ואין נפרדין זה מזה. (תנחומא יג)

"רמה", שראה שרו של מצרים נופל, וכן אתה מוצא שאין הקב"ה נפרע מן האומות לעתיד לבא עד שנפרע משריהם תחילה שנאמר (ישעיה כ"ד) והיה ביום ההוא יפקד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה, וכן (שם יד) איך נפלת משמים הילל בן שחר ואח"כ נגדעת לארץ חולש על גוים.

ועוד, במידה שמצרים מדדו מודדים להם. הם אמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, לפיכך תהומות יכסיומו. הם לקחו שש מאות רכב לפיכך מרכבות פרעה. הם ושלישים על כלו, לפיכך ומבחר שלישי טבעו. הם וימררו את חייהם בחומר, לפיכך דרכת בים סוסיך חמר מים רבים (חבקוק ג).

"ותען להם מרים". עניה היא אמירה, דומה לדבר ותענינה הנשים המשחקות. עלו באר ענו לה. ענו לה' בתודה. מרים אומרת "שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים". כשם שאמר משה שירה לאנשים, כך אמרה מרים שירה לנשים. היא אומרת

ראשי דברים. והן עונות וגומרות עמה. (שכל טוב)

שירת האמונה

**אֶז יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לֵי וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה
לֵי כִי גָאָה גָאָה סוֹס וְרָכְבוּ רָמָה בָּיָם (טו, א)**

פרשת בשלח נקראת גם "שבת שירה" על שמה של השירה ששרו ישראל בניצוחו של משה רבנו ע"ה. בשירה זו מתגלת האמונה המיוחדת של ישראל בעקבות ההתגלות האלוקית בנסי מצרים ושבעטייה באה האמונה הגדולה לעם ישראל כמו שנאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". לאמונה חושית זו הגיעו בני ישראל בקריעת ים סוף, כמו שנאמר "וירא ישראל את היד הגדולה". וכפי שאנו אומרים בהגדה "ובמורא גדול" זה גילוי שכינה. פירוש הדבר הוא שכל כך גדולה ומוחשית הייתה קירבת ישראל לשכינה וקירבת השכינה אליהם עד שראו בעיניהם את כבוד ה' והדר גאונו.

על כוח האמונה שאליו ניתן להגיע נלמד מהמעשה שאירע עם הנערה בשם סוליקה ע"ה.

ליד קברותיהם של שני הצדיקים רבי יהודה בן עטר ורבי אבנר הצרפתי בעיר פס, נמצא גם קברה של נערה צעירה שנהרגה על קידוש ה' - שמה סוליקה הקדושה. מפי רבני מרוקו מקובל, שעל שלשת הקברים הסמוכים זה לזה שוכנת השכינה, וכל המתפלל על קברותיהם, מובטח לו שיתמלאו כל משאלותיו. ואכן, יהודי מרוקו נוהרים היו בהמוניהם להשתטח על קברות הצדיקים הללו. על כל צרה שלא תבוא באים היו לשפוך את צקון לחשם ותפילתם על קברה של "סוליקה הקדושה". אגדות רבות של אותות ומופתים סופרו מדור לדור מפי יהודי מרוקו על רבים שנושעו באורח פלאי לאחר שהתפללו על קברה של הקדושה.

מי הייתה הנערה סוליקה? על מה ולמה נערצה דמותה בקרב יהודי מרוקו, עד היום?

על כך בסיפור הבא:

בעיר טנג'יר שבמרוקו התגוררה משפחה יהודית בשם חג'וואל. אבי המשפחה היה יהודי כשר וירא שמים העוסק במלאכתו באמונה. בתו הצעירה סוליקה, הייתה יפת תואר עד מאוד. "כל כבודה בת מלך פנימה" היה אביה נוהג לומר לה. - "ככל שתמנעי לצאת מהבית אל הרחוב כך ייטב לכולנו". ואכן, סוליקה הצנועה והחסודה קיבלה את דברי אביה באהבה ונמנעה ככל האפשר מלצאת אל הרחוב. בין יהודי טנג'יר התפרסמה הנערה סוליקה בטוב לְבָהּ וביופי מידותיה אשר הסתירו אף את יופיה הנדיר. בנוסף לחכמתה ופקחותה נודעה לה סוליקה גם ביראת השמים הנדירה שלה. לא יפלא איפוא שכל משפחה יהודית בעיר טנג'יר התברכה לה בלבה לזכות לכלה מופלאה כמו סוליקה.

באחד הימים, התרגשה ובאה צרה על משפחת חג'וואל. אחד מבני השכנים הנכריים ראה במקרה את הנערה סוליקה, וגמר אומר בנפשו שרק את הנערה הזו ישא לאשה... אך כיצד יוכל המוסלמי להתחתן עם נערה יהודיה? הרי חוקי המוסלמים אוסרים זאת? בא איפוא אביו של הנער אל משפחת חג'וואל והודיע תוך כדי איומים והפחדות שאם בתם סוליקה לא תתאסלם כדי שתוכל להנשא לבנו, רע וזר יהיה גורלם! פחד ובהלה תקפו את בני המשפחה, עולמם חשך בעדם. הם ידעו שאיומיו של המוסלמי אינם איומי סרק, ומאומה לא ימנע מידו לבצע את זממו. עד מהרה החביאו את סוליקה בבתם של ידידים, ומיום ליום גבר פחדם מהצרה העומדת להתרגש עליהם. ואכן, את שיגורו בא. לא עבר זמן רב, וחיילי המושל הגיעו לבית חג'וואל, ובידם פקודת מאסר נגד בתם סוליקה.

"סוליקה ברחה מן הבית" אמר לחיילים "ואינני יודע היכן היא נמצאת". החיילים "הפכו" את כל הבית בחפשם אחר הנערה, ומשלא נמצאה אסרו את אמה כבת ערובה. כשהגיע דבר המאסר של אמה לאזניה של סוליקה, לא נתן לה הדבר מנוח. היא ידעה על תנאי המאסר הנוראיים של היהודים שנאסרו בפקודת המושל. ולא יכלה לתת מרגוע לנפשה על צערה וסבלה של אמה.

סוליקה גמרה אומר בנפשה להסגיר את עצמה לידי המושל ובלבד שאמה תשתחרר ממאסרה. האם שוחררה והנערה סוליקה הובאה למשפט בפני השופטים המוסלמים. העלילה שהעליל עליה המוסלמי הייתה שסוליקה

קיבלה על עצמה את הדת המוסלמית כדת וכדין, ולאחר מעשה חזרה בה ושבה ליהדותה... מעשה זה נחשב בעיני המוסלמים לחטא גדול, ובררה נתנה בידה לשוב לדת האיסלם, או שתוצא להורג. בגאווה ובעוז נעורים הגיבה סוליקה לשופטים: "מעולם לא התאסלמתי, יהודיה הייתי ויהודיה אשאר לעולם... לא המוות ואף לא הענויים ירתיעו אותי, מוכנה אני למות על קידוש השם ובלבד שלא להפנות עורף לאמונת אבותי...". דבריה התקיפים של הנערה הצעירה הדהימו את השופטים המוסלמים. הם לא שיערו בנפשם שהנערה תעדיף לההרג ובלבד שלא לבגוד באמונתה.

השופטים דחו את משפטה למועד אחר וסוליקה הוחזרה אל הכלא. משהמשיכה סוליקה להתעקש שלא לעבור לדת האיסלם חרצו השופטים את גזר דינה להיהרג בחרב, והיא הועברה לעיר פס מקום מושבו של המלך, שם היו מוציאים להורג את הנידונים, לאחר שהמלך היה מאשר בחתימת ידו את גזר הדין.

אחד מבני המלך שראה את הנערה הבטיח לה עושר וכבוד אם תסכים להתאסלם ולהינשא לו. "כבוד מלכים יפול בחלקך" העתיר בן המלך בחלקת לשונו "לא אמנע ממך את כל אשר תחפצי, ואת תהפכי למלכת מרוקו...".

"אין הכסף והזהב, הכבוד והשלטון... השיבה סוליקה אל בן המלך - "... יכולים להשתוות בערכם לאמונה באלוקי האמת ובתורתו הקדושה. שום דבר שבעולם לא יפתני לבגוד בעמי ובאמונתי".

כשראה בן המלך כי דבריו נופלים על אזנים אטומות, קרא אליו את רבה של העיר פס וציווהו לדבר על לב הנערה שתמיר את דתה לדת האיסלם כדי שתוכל להנשא לו. הוא אף רמז לו שאם הנערה תתמיד בעקשנותה אזי הוא יתנקם ביהודי מרוקו כולם.

השמועה על הנערה הנמצאת במאסר בארמון המלך ומתעקשת שלא להמיר את דתה עשתה לה כנפיים, ובכל מקום שוחחו האנשים על גבורתה ואומץ ליבה של הנערה הצעירה.

רבה הישיש של פס הובא אל מקום מאסרה של סוליקה, ואמר לה: "הידוע לך

כי גזרות קשות מרחפות על יהודי מרוקו, ובכוחך להציל הרבה יהודים?". "כן", השיבה הנערה בענוות חן, "אף הנסיך הודיע לי זאת, בחפץ לב הייתי מוסרת את עצמי כדי להציל את אחיי היהודים. אולם, לא אחטא לאלוקי, אפילו כדי להחיש ישועה למשהו. אמור נא לי כבוד הרב", הוסיפה סוליקה ושאלה, "המותר לו ליהודי לרמוס את מצוות התורה, לבגוד בעמו ובאלוקיו למען הביא תועלת למישהו?"

לשמע דברים אלו, רחב לבו של הרב הישיש. דבריה של הנערה, אמונתה הזכה והטהורה של בת ישראל הפעימו אותו אך הוא השיב לה: "בתי היקרה, הנה אסתר המלכה נישאה למלך אחשוורוש, וכפי שמסופר במגילת אסתר, שע"י כך באה ישועת ישראל".

"כבוד הרב", השיבה סוליקה, "נכון אמנם שאסתר נישאה לאחשוורוש, ואולם אסתר לא נדרשה לבגוד בה' אלוקי ישראל. הרי במגילה נאמר במפורש "לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה" ואילו אני, אמרה סוליקה, כשהיא פורצת בבכי תמרורים נדרשת לבגוד בעמי ובאלוקי, הרי בן מלך דורש ממני להתאסלם. "היה לא תהיה! קראה סוליקה בהתרגשות מוכנה אני למות על קידוש השם ובלבד להשאר יהודיה!"

עמידתה האיתנה של הנערה הצעירה ודבריה הנרגשים, הביא את הרב לפרץ של דמעות. הוא ברך את הנערה, ויצא.

גזר דינה של סוליקה נחרץ. היא קיבלה זאת בשוויון נפש ובשלווה גמורה, והכינה עצמה לרגע בו תקדש שם שמים ברבים.

לפני הוצאתה להורג, שוב ניסה הנסיך לדבר על לבה: "שווי נא בנפשך", אמר לה הנסיך, "מה תהיי מאושרת כאשר תקבלי על עצמך את דת האיסלם. את תהיי המושלת בכל מדינת מרוקו, וכל חמודות לא אמנע ממך..."

סוליקה אטמה אזניה משמוע את דבריו, ודחתה אותו מעליה בשאט נפש. חמתו של הנסיך היהיר בערה בו והוא ציווה לבצע מיד את גזר הדין. זקני מרוקו היו מספרים ברטט של קדושה אודות ביצוע גזר הדין. סוליקה הקדושה נקשרה

ברגליה לזנב של סוס. נגזר עליה להגרר ולמות תוך יסורי תופת. לפני הקשירה בקשתה האחרונה היתה להמציא לה סיכות חדות, אך המוצאים לפועל לא הבינו לשם מה היא צריכה סיכות. אך מיד התבררה להם בקשתה, סוליקה קשרה את בגדיה לבשרה משום צניעות... סוליקה השיבה את נשמתה ליוצרה בקדושה ובטהרה. מאותו היום הפכה הנערה סוליקה לסמל של קדושה ומופת ליהודי מרוקו. על כל צרה של תבוא היו משתטחים על קברה של סוליקה ומיד נושעים. זכותה תגן עלינו אכי"ר. (פרשה ומעשה א"א).

שמונה עשרה

פסוקי שירת הים הם כנגד י"ח חוליות שבשדרה, שעתידים להתחדש בתחיית המתים, כמובא בגמרא "שר לא נאמר, אלא ישיר - מכאן לתחיית המתים מן התורה" (סנהדרין צא:)

שבע נביאות

ידועה הגמרא במסכת מגילה (יד.) "תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו" כו', ואמרו בגמרא: "שבע נביאות מאן נינהו, שרה ומרים דבורה וחנה ואביגיל וחולדה ואסתר".

ירדו במצולות

תְּהֵמַת יְכַסְּימוּ יָרְדוּ בַּמְּצוֹלַת כְּמוֹ אֶבֶן (טו, ה)

נאמר במדרש (מכילתא) על דרש הפסוק תְּהֵמַת יְכַסְּימוּ, וכי תהומות יש שם? והלא עשונית היא ומה ת"ל תהומות יכסיומו אלא מלמד שעלה תהום התחתון ותהום העליון והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות לכך נאמר תהומות יכסיומו. ד"א תהומות יכסיומו וכי תהומות יש שם והלא עשונית היא ומה ת"ל תהומות יכסיומו אלא מלמד שעלה תהום התחתון על תהום העליון וחפה עליהם את הרקיע והקדיר עליהם את הכוכבים שנאמר כל מאורי אור וגו' (יחזקאל לב) ולמה ונתתי חשך על ארצך וכתוב כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם ולמה חשך

השמש וגו' (ישעיה יג) וכתוב ובתחפנחס חשך היום וגו' (יחזקאל ל) מפני מה היא ענן יכסנה, וכתוב ופקדתי על תבל רעה (ישעיה יג א). יונה ירד לתהום אחד שנ' תהום יסובבני וגו' (יונה ב) הם ירדו לשני תהומות שנאמר תהומות יכסיומו, יונה ירד למצולה אחת, שנאמר ותשליכני מצולה (שם) והם ירדו לשתיים שנ' ירדו במצולות ואין מצולה אלא מים עזים שנ' ותשליכני מצולה בלבב ימים (שם) וכתוב ואת רודפיהם השלכת במצולות כמו אבן במים עזים: ירדו במצולות, וכי מצולות יש שם והלא עשונית היתה מה ת"ל ירדו במצולות אלא מלמד שנפרץ הים הגדול לתוכו והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות לכך נאמר ירדו במצולות: כמו אבן, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, הן אמרו וראיתן על האבנים אף אתה עשית להם המים כאבנים והיו המים מכין אותם על מקום האבנים לכך נאמר כמו אבן. ד"א כמו אבן היא היתה מכה בינונית, הרשעים שבהן היו מטורפין כקש, הבינוניים כאבן, הפקחים שבהן צללו כעופרת במים אדירים.

קשה לזווג

וקשין לזווגן כקריעת ים סוף, שנאמר: (תהלים סח) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות (סוטה ב).

מעשה ונזדמנו תחת חופה אחת שנערכה באנטוורפן שבבלגיה הגאונים רבי חיים קרייזוירט, גאב"ד אנטוורפן, והגרי"צ דונר, ראב"ד בלונדון, שהיה סב החתן.

כאשר הגיעה עת החופה, פנה הגר"ח קרייזוירט להגרי"צ דונר וביקש ממנו לסדר את הקידושין, כיוון שהוא סב החתן. הגרי"צ דונר התנגד בטענה שהגר"ח הוא המרא דאתרא, וביקש שהגר"ח יסדר את הקידושין, כי תפקיד זה שייך לרב העיר. וכך החל וויכוח ממושך ומרתק, כאשר כל צד מכבד את זולתו בסידור החופה והקידושין.

לבסוף ניגש הגר"ח קרייזוירט והכריז: 'אני ממנה את הגרי"צ דונר למרא דאתרא דאנטוורפן לרבע שעה'... רק אז ניאות הסבא לגשת לסידור הקידושין.

עצה לאריכות ימים

נביא עוד מעשה מהגאון רבי חיים קרייזוירט זצ"ל:

בצעירותו, נחשב הגר"ח לבחור המוצלח בישיבת "חכמי לובלין" שבהנהגת הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל. כשרבי מאיר בחנו נדהם מהיקף הידיעות שלו, מה"עילוייאשקייט" הנוראה של "הבחור מקראקא".

הגר"ח ע גרודז'ינסקי התבטא עליו שלא ראה עילוי כמוהו. וחמיו, רבי אברהם גרודז'ינסקי, בעל ה"תורת אברהם", כותב עליו שבחנו בתלמוד בבלי וירושלמי עם כל הרש"י והתוספות "וידע הכל על בוריו ממש".

עם כל זאת, הקדיש רבי חיים את כל זמנו ומרצו כדי לעזור לאלמנות ויתומים, לחולים ולאומללים בהיקף חסר-תקדים.

לפני עשרים וכמה שנים חלה מאד. הרופא אמר לו אז בשפה בוטה: "גמרת עם החיים שלך, לא תמשיך". מעוצמת ההודעה המבהילה והזעזוע שחש הוא התעלף מייד, מול הרופא.

כשהתעשת טס לארץ, נסע לבני ברק ונכנס אל מרן הסטייפלר, ושח לפניו על מחלתו האנושה וההודעה שפגעה בו כרעם ביום בהיר.

רבי חיים ביקש מהסטייפלר שיורה לו על מעשה טוב של מצווה או סגולה שבזכותם ינצל מהמחלה.

הסטייפלר ענה: "איתא במשנה: 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ביקור חולים והכנסת כלה והלווית המת'. הדעת נותנת שאחרי ביקור חולים היה צריך להיות כתוב והלווית המת, איך נכנסת הכלה באמצע, בין החולים והמתים?"

התירוץ הוא, כי אם מתעסקים במצוות הכנסת כלה, באמת יש בכוח זה להפריד בין ביקור חולים להלווית המת!.

מאותה יום הקדיש רבי חיים קרייזוירט את כל כולו לשם מצות הכנסת כלה

ותמיכה באלמנות. ההכרות שלנו, מספר אחד ממקורביו, נוצרה ימים ספורים לאחר מכן. נשאתי את בת זוגי שתחי', והוא עזר לנו להינשא. מני אז נוצר בינינו קשר הדוק. אני הייתי שקוע בענייני חסד, הוא שמע על זה, וכך התחלנו לעבוד יחד.

ביקרנו ביחד אין ספור בתי אלמנות שבורות שלהן העניק מתת יד רחבה. זה לא היה רק הכסף שנתן להן, אלא העידוד שהעניק לכל אחת. היינו נכנסים לביתה של אלמנה שבורה שעמדה ובכתה: "נשארתי לבד עם עשרה ילדים, איך אגדל אותם? איך אחתן אותם?"

רבי חיים היה דופק על השלחן ומכריז: "מה זאת אומרת איך? אני אחתן לך את כל הילדים!" המילים האלו שהכריז בבתיהן של מאה אלמנות ויותר, הן עצמן היו התרופה לכאב הלב של האלמנה הרצוצה. עצם העובדה שביקר שם והבטיח, זה עצמו עשה רושם עצום על כל אחת ואחת.

בזמן הנסיעה לביתה של כל אחת מהן, היה חוזר שוב ושוב על המלים "לב אלמנה ארנין" בהתפעלות עצומה, והיה מוחאכפיים מרוב התרגשות והכנה לקראת המצווה. "אנחנו הולכים לקיים את המצווה 'ולב אלמנה ארנין'" היה חוזר וקורא פעם אחר פעם. זה חזר על עצמו בכל נסיעה, מבלי שהוא יתעייף.

לא אשכח איך נכנסנו פעם לבקר בביתן של שתי אלמנות, אם מבוגרת ובתה כבת שלוש לערך. רבי חיים אמר לבת, האלמנה הצעירה: "את נראית רע מאד".

השתוממה ושאלה: "עד כדי כך? יסביר לי הרב את כוונתו".

רבי חיים ענה: "אינני יודע, זה נראה כאילו אינך אוכלת מספיק. האם את אוכלת בשר?"

האלמנה הצעירה יצאה מן הכלים מרוב התפעלות ואמרה לאימה: "את רואה אמא? הוא מבין אותי!".

הוא שלף בו במקום סכום של חמש מאות דולר, ומסר לה כדי שתוכל לאכול בשר. בשר לא היה חסר לה לאותה אומללה, אלא מצבה הטראגי הוא שהשתקף

מכל תווי פניה. בפיקחותו העצומה ידע הרב איך להצהיל רוחה של קשת-יום זו ולהעניק לה תשומת לב באופן שלא תרגיש שלא בנוח.

עצה לחיים

מי שרוצה להנצל מתאונות דרכים יעשה גמ"ח עם המכונית שלו, יקח אנשים בחינם ובזה ינצל מתאונות דרכים.

נחום איש גמזו

ומפני מה קראו לו נחום איש גמזו? מפני שעל כל דבר שהגיע לו היה אומר "גם זו לטובה". פעם אחת בקשו ישראל לשגר דורון לקיסר. אמרו מי ילך? ילך נחום איש גמזו, שמלומד בניסים הוא.

שגרו בידו מלוא ארגז אבנים טובות ומרגליות. הלך ולך בפונדק ופתחו את הארגז ונטלו כל מה שבתוכו ומילאוהו עפר. כשהגיע לקיסר, פתחו ארגזו וראו שהוא מלא עפר. אמר המלך: מלגלים עלי היהודים, בקש להרגו. אמר: גם זו לטובה!

בא אליהו הנביא ונדמה לקיסר כאחד משלהם, אמר: שמא עפר זה מעפר אברהם אביהם הוא: שכשהיה אברהם זורק עפר נעשו חרבות, קשין- נעשו חיצים, שנאמר: "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו".

היתה מדינה אחת שלא יכול המלך לכבשה, בדקו בה את העפר וכבשוה. הכניסוהו לגנזי המלך ומילאו ארגזו אבנים טובות ומרגליות ושגרוהו בכבוד גדול. בחזירתו לך באותו פונדק.

אמרו לו: מה הבאת עמך שעשו לך כבוד גדול כל כך? אמר להם: מה שנטלתי מכאן הבאתי לשם. סתרו ביתם והביאו עפרו למלך. אמרו לו: אותו העפר שניתן לך- משלנו היה. בדקוהו ולא מצאו כך, והרגום.

עוד מסופר

אמרו עליו על נחום איש גמזו, שהיה סומא משתי עיניו, גדם משתי ידיו, קטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין.

ורגלי מיטתו מונחות בספלים של מים, כדי שלא יעלו עליו נמלים.

פעם אחת הייתה מיטתו מונחת בבית רעוע, בקשו תלמידיו לפנות מיטתו ואחר כך את הכלים. אמר להם: בני פנו את הכלים ואחר כך פנו את מיטתי, שמובטח לכם כל זמן שאני בבית, אין הבית נופל.

פינו את הכלים ופינו את מיטתו - ונפל הבית.

אמרו לו תלמידיו: רבי, וכי מאחר ואתה צדיק גמור אתה למה עלתה לך כך? אמר להם: בני, פעם הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי שלושה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי: רבי פרנסני. אמרתי לו: המתן עד שאפרוק את החמור. לא הספקתי לפרוק את החמור עד שיצאה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי: עיני שלא חסו על עיניך - יסומו. ידי שלא חסו על ידיך - יתגדמו. רגלי שלא חסו על רגליך - יתקטעו. ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי: כל גופי יהא מלא שחין.

אמרו לו: אוי לנו שראינוך בכך!

אמר להם: אוי לי אם לא ראיתוני בכך.

פרפרה

כָּל הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמְתִי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְיָ רַפְאֵךְ (טו, כו)

כידוע ר' יהודה נתן סימנים לעשר מכות דהם דצ"ך עד"ש באח"ב, והם עולים למספר 501, וכאן בפרשתנו "כל המחלה אשר שמתי וכו'", המילה אשר עולה גם למספר 501, לכן נאמר "כל המחלה" אשר היינו 10 המכות, ודו"ק.

עשרה נסים על הים

רבותינו באבות דרבי נתן סיכמו את עשרת הנסים שנעשו לישראל על הים: והם:

שנבקעו המים כפשט הכתוב ויבקעו המים.

מה שעמדו המים כשתי חומות והדרך באמצע כמ"ש והמים להם חומה.

שנתקשה קרקע הים כגריד ונעשה יבשה כמ"ש ביבשה.

שדרך שהלכו עליו המצרים היה לח כטיט כמ"ש טבעו בים סוף, כמו טבעתי ביון מצולה.

שנקפאו המים ונעשו כאבנים שנאמר ירדו במצולות כמו אבן ושברו ראשי המצרים כמ"ש שברת ראשי תנינים על המים.

שנקפאו לחתיכות רבות כענין אבנים רבות מסודרות כמ"ש אתה פוררת בעזך ים.

שנעשו י"ב גזרים לי"ב שבטים כמ"ש לגוזר ים סוף לגזרים.

שהגזרים היו בהירים ומאירים כזכוכית שיהיו רואים אלו את אלו.

שהוציא להם מים מתוקים מתוך מלוחים כמ"ש נצבו כמו נד נוזלים.

שאחר הזלת המתוק חזרו ונתקשו.

חומה או חמה

נאמר בפסוק כב: וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיּוֹם הַהוּא לְהַמִּיט לָהֶם חוֹמָה, מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם

ואילו בפסוק כט נאמר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַיּוֹם הַהוּא לְהַמִּיט לָהֶם חֹמָה, מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם.

הגר"א הקשה שלש קושיות, והוא כדרכו מתרצן באחת

הרי אין אות מיותרת בכל התורה הקדושה, אז מדוע נכתב פעמיים אותו פסוק?

מדוע השוני בין הפסוקים? פעם קודם ים ואז יבשה ופעם יבשה ואז ים?

מדוע פעם נכתב חומה עם וו' ופעם חמה בלי וו'?

ומבאר הגאון שכל השאלות מתורצות בחדא מחתא:

רצון התורה היה להבדיל בין המאמינים בלב שלם ובין המפקפקים.

ולכן הראשונים שקפצו למים (נחשון בן עמינדב ועוד) האמינו בלב שלם שאם הקב"ה אומר להכנס לים אז הוא ידאג להם ואין לחשוש ולכן כשהם קפצו עוד היה ים ורק אז יבשה, והמים שהיו כ"כ גאים באמונתם הצדיקים בהשי"ת היו חומה בצורה עם וו' (כמו קיר).

לעומת זאת קטני האמונה שקפצו בסוף לא האמינו בלב שלם וחיכו לראות שהמים אכן נבקעים ולכן אצלם קודם היה יבשה ורק אח"כ ים, והמים כעסו על קטנות אמונתם ורצו לסגור עליהם ואלמלא הוראת הקב"ה היו מטביעים אותם ולכן נכתב בלי וו' - חמה - מלשון חימה וכעס.

הגאים

אמר ר' אבין הלוי ארבעה גאים יש בעולם, הגאה שבחיות אריה, וגאה שבבהמות שור, וגאה שבעופות נשר, ואדם גאה על כולו, נטלן הקב"ה וקבען בכסא הכבוד, שמתגאה על גאים, הוי אשירה לה' כי גאה גאה. (תנחומא סי' יד)

שכר האמהות בחינוך ולימוד הבנים

נאמר בשיר השירים (א' ט') "לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי".

וצריך ביאור, כיצד שלמה המלך החכם מכל האדם, חיבר משלים רבים, ספרים שבתנ"ך וביניהם את שיר-השירים, שאמרו חז"ל (שהש"ר א יא) כל השירים קודש ושיר השירים קודש קודשים, האיך שלמה המלך ע"ה ידמה אשתו לסוסה, אולי נניח אנו שאם היה מדמה את רעייתו לחמורו של רבי פנחס בן יאיר או לחמורו של משיח היינו מבינים, אולי יש כאן כוונה נסתרת, אבל לדמות אשתו לסוסה

של פרעה, אתמהה?

ונראה להסביר על פי מה שאמרה מרים הנביאה לאחר קריעת ים סוף "שירו לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים" ולכאורה קשה, נניח שהרוכב קיבל עונש מכיון שהוא בר דעת, אבל הסוס למה נענש? אלא שמוכח מכאן שלסוס יש דין מסייע לדבר עבירה שדינו כעובר עבירה, ולכן הסוס נענש.

ואולי תקשה הרי לבהמה אין שכל, זה אינו קשה כלל כמו שמצינו אצל חמורו של רבי פנחס בן יאיר שאכל רק מעושר מכיון שהושפע מיראתו של בעליו. ונראה להוסיף מהיכן היה לפרעה סוסים כדי לרדוף אחרי בני ישראל? דהרי בכל המכות שהיכה ה' במצרים כמעט ולא נשארו בהמות וכו', וכבר תירצו במכילתא שהסוסים ניצלו במכת ברד בזכות בעליהם, שהיו יראים את דבר ה', ממילא הבהמות הושפעו מכך והיה להם שלא לרדוף אחר בני ישראל, ומדה טובה מרובה שהמסייע לדבר מצוה נחשב כעושה מצוה גופא. יוצא איפוא שהנשים המסייעות לבעליהם ללמוד תורה יש להם שכר כאילו בעצמם למדו תורה, ואת זה למדים מהסוס של פרעה. לכן, שלמה המלך מדמה את רעייתו לסוסה של פרעה. (מעובד עפ"י הספר "פחד דוד" להגרד"ח פינטו שליט"א).

נסים עשה לי

מעשה שהיה בימי הדוכס האכזרי סוקולובקי בארץ פולניה, שהיה רשע גדול ושונא ישראל ממדרגה ראשונה, ותמיד היה מענה את ישראל בעינויים קשים ומרים, והיה לו בזה שמחה גדולה, ופעם אחת לפני הפסח בדרך מקרה נפל לידו יהודי אחד, והסגן שלו גם כן היה מטבעו אכזר, ומענה את ישראל, וגם הוא היה מחזיק יהודי אחד כדי שיוכל להתעלל בו, אז אמר הדוכס לסגנו בוא ונעשה תיאטרון עם אלו היהודים. אני אביא את היהודי שלכדתי והכניסנו לתוך עור של אריה, ואסתום את המקומות הפתוחים שבגוף האריה בקש, באופן שאי אפשר לדעת שיש בן אדם בתוכו, וגם אתה תביא עור של שור ותכניס את היהודי שלך בתוכו, ונזמין את כל השרים ונכניס את שניהם בחדר מיוחד להתגוששות להנאת אורחינו, וכן עשו. ויזמינו את כל השרים ואת ידידיהם ונשותיהם וישבו למעלה,

והביאו את האריה המדומה והכניסוהו במגרש סגור מוקף בגדרי תיל דוקרני, והיהודי הזה היה בצרה גדולה והיה בוכה מאוד, עברו חמשה רגעים ויכניסו גם את השור למערכה, כל המסובין היושבים למעלה מחאו כפיים ושמחו שמחה גדולה, והיהודים הללו לא ידעו אחד מהשני, השור חשב שהאריה שכנגדו היה אריה אמתי והאריה חשב שהשור שכנגדו הוא שור אמיתי, ויפחדו להתקרב אחד אל השני וכל אחד היה בורח לצד אחר, ומרוב הפחד חשב האריה שכבר הגיע זמנו למות במיתה משונה בין קרנות השור, אז צעק במר נפשו ואמר שמע ישראל, וכששמע השור שתי מילים אלו גם הוא ענה ואמר בבכייה ה' אלוקינו ה' אחד, אז ידעו שניהם כשניהם יהודים, והתקרבו אחד אל השני והתחבקו ויאמרו: ה' איש מלחמה ה' שמו. והתחילו לרקוד מתוך שמחה. טרם יתחילו לצחק פתאום רעשה האדמה באותו אזור, בתוך הרעש נפל כל חלק מקום מושבם של הדוכסים וכולם נשארו תחת המפולת, הדוכס וסגנו נהרגו והשאר נפצעו קשה, ושני היהודים הללו חשבו שהגיע קיצם, ופתאום אור הישועה זרח עליהם מן השמיים.

פרשת יתרו

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדֵּיַן חֹתֵן מֹשֶׁה (יח, א)

כתוב בפרשתנו "וישמע יתרו", וברש"י: מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף, ומלחמת עמלק. והדבר צריך ביאור וכי עד עכשיו לא שמע מכל הנסים שעשה הקב"ה במצרים? הרי 10 מכות ועוד נסים שעשה משה במצרים לא הספיקו ליתרו, הרי כל מכה ומכה שהיתה במצרים, היתה "קטלנית" ניקח לדוגמא את מכת דם, איך כל העולם רואה מים בנהר, מצרי מוציא כוס לשותות מים והנה דם, ועוד מכות, והגדולה שבהן מכת בכורות, מכה קשה ואינה מובנת, איך ה' יתברך הבדיל בין טיפה לטיפה, זה בכור וזה לא, וכן בבהמות?

ונראה לתרץ, כי כל מכה שספג פרעה היה חוזר בתשובה, אבל זמן קצר לאחר מכן חוזר לסורו ושוב הסתפק וכפר בהי"ת, ומכיון שפרעה היה משפיע (מצד הטומאה) לכל העולם, גרם לאנשים וגם ליתרו שלא להאמין עדיין בהי"ת, וזו הסיבה שיתרו לא הושפע מכל הנסים הגדולים שנעשו במצרים.

אולם, בקריעת ים סוף ראה יתרו שפרעה, הכופר הגדול נכנע להי"ת ואמר "מי כמוך באלים ה'" וכן כשראה את עמלק שהוא ראש הלוחמים כנגד עם ישראל, ונגד האמונה בה' יתברך, סופו היה שהוא וכל חילו מתו, טביעת מצרים ומחית עמלק השפיעו מאד על יתרו ונתאמת אז אצלו שהקב"ה הוא הבורא האמת.

וזה שראינו שרק יתרו התקרב לתורה, ולא שאר אומות העולם, משום שיתרו ביקש להגיע לאמת, ואכן התורה נכנסה עמוק לתוך אוזניו ואף בפנימיותו זכה לשמוע, מה שאין כן אומות העולם שכל שמיעתם היתה רק מבחוץ, התפעלו מכך רק זמן קצר ומיד שבו לסורם.

אם כן מדוע אפוא ישנה ספיקות לאדם, כאשר רואה שהעולם מתנהל ע"י

בורא עולם, ונראה כי מאחר וקיימים באדם נגיעות עצמיות ובכך נותן עדיפות לרצונותיו, ורק בזמן שהאדם מבטל רצונותיו כמו שנאמר באבות בטל רצונך מפני רצונו וכו', ממילא מסתלק הספק ובא טיהור הלב, ולמאן דאמר שיתרו בא לאחר מתן תורה, אם כן חוזרת השאלה מדוע מתן התורה לא השפיע על יתרו? ונראה מכיון שהתורה לא נתנה לגויים להיות נוכחים באותו מעמד קדוש, רק שמעו עמים, ובכדי להרגיש בחוש היה צריך להיות שם במדבר, מתוך הכנעה, ועצם ההליכה לראות את עם ישראל, משפיע על האדם, ועל ידי כך מתיר ספיקותיו, ומגיע לידי הכרה בבורא העולם.

שמועה טובה

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ (יח, א)

מה שמועה שמע יתרו ובא? רבי יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע ובא. רבי אלעזר המודעי אומר: מתן תורה שמע ובא. רבי אליעזר אומר: קריעת ים סוף שמע ובא. (זבחים קטז)

לכאורה קשה: השמועה ששמע יתרו - קריעת ים-סוף - היא אותה שמועה שממנה "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת", ומכל מקום עדיין זה לא מה ששכנע אותו. רק אחרי שנוספה לזה שמועת "מלחמת עמלק" אז הוא בא. מה הוסיפה שמועת מלחמת עמלק שהיא זו שגרמה לו לבוא?

עם ישראל עבר במהלך קיומו מלחמות רבות עם עמים רבים אך התורה נתנה דגש מיוחד למלחמות עמלק: "זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים כה, יז), "מחה תמחה את זכר עמלק" (שמות יז, יד). הדגשה יתרה זו של התורה באה ללמדנו שעמלק זוהי שיטה, עמלק זוהי "תרבות אנשים חטאים". שיטה זו באה להחדיר את הספק בקרבו של האדם, לערער את הביטחון לאחר הנסים הגלויים שנעשו לעם ישראל במצרים ובקריעת ים-סוף, על כן מובנת ההדגשה במלחמתו של

עמלק: מלחמתו אינה מלחמה בישראל אלא מלחמה בה' ומכאן נאמר "מלחמה לה' בעמלק" (שם טז).

מלחמתו זו של עמלק היא המלחמה שאנו בדורנו נלחמים, זו מלחמה שעוברת מדור לדור, והכוח של עמלק בא לידי ביטוי ב"ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עייף ויגע ולא ירא אלוקים" (דברים כה, יח). שיטתו של עמלק אינה באה להכחיש את מה שאירע כי כך בוודאי הוא לא יצליח, אלא בא עמלק ואומר שאכן תופעות אלו התרחשו אך מעוררים בקרבנו ספקות ואין לך סכנה גדולה מחיי הספק, מחוסר הביטחון והערעור באמונה השלמה! עמלק השתמש במידת הזריזות לדבר עבירה ובכך רצה גם לקרר את מידת הזריזות של ישראל לעבודת ה'.

חתן משה

וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה אֶת צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ אַחֲרֵי שְׁלוּחֶיהָ (יח, ב)

יתרו היה בעל יחוס חשוב ומוכתר בתארי כבוד שכן היה "כהן מדין" אעפ"כ השליך מאחורי גבו את כל היחוסים והתארים והעדיף עליהם את היחוס והתואר של "חתן משה" שאין תואר כבוד גדול מזה... (אור החיים הקדוש).

עוד נראה להוסיף על תואר הכבוד "חתן משה" על מה שכתב הגה"צ רבי יהושע מבעלז ששאל מדוע נכתב "ויבא יתרו" ולא נאמר "וילך ממדין", כמו שמצינו אצל יעקב אבינו שנאמר "וילך חרנה". מבאר הרב זי"ע שהמילה "ויבא" נדרשת לדבר בלא רצון, באיטיות, אך כאן כשנאמר על יתרו "ויבא" בשמחה וברצון. כידוע, נאלץ יעקב אבינו לצאת בעל כרחו מתחומי ארץ ישראל, מחמת עשיו אחיו שהתנכל להרגו, ולכן נאמר ביעקב "וילך". לעומת זאת, השתוקק יתרו, חתן משה, בלב שלם, לבוא למחנה ישראל ולחסות שם תחת כנפי השכינה, ולכן נאמר בו "ויבא" בשמחה וברצון.

חידודין

וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם
(יח, ט)

רז"ל במדרש (ילוק"ש רמז רסח) דרשו על לשון הפסוק "ויחד יתרו" - שייחד שם הקב"ה, דבר אחר - שנעשה יהודי, דבר אחר - ויחד יתרו אמר רב: שהעביר חרב חדה על בשרו.

אם היינו צריכים לגנות את הטוב שבגויים ונראה לנו כי ההוכחה הטובה ביותר לכך - יתרו. (כמו שהלל מחייב את הענים וכו'), וישמע יתרו - על קריאת ים סוף ועל מלחמת עמלק, על גאולתם של ישראל וחלקו של משה, מצד אחד הוא שמח. אבל שמחה מהולה בעצב "ויחד יתרו" - עשה בשרו חדודין חדודין, שמח - על כל הטובה שעשה ה' לישראל, ועצב - על אבדנם של רשעים, שזה כשלעצמו צריך להביא ל"רינה".

כל דברי חכמינו ז"ל - מקורם מסגנונה של תורה ויש להבין למה פרשו הם את "ויחד יתרו" שמקורו הוא חדוה, שהיא אחת מששת לשונות השמחה - ששון ושמחה גילה רינה דיצה וחדוה - ואילו אצל יתרו ראו זאת כמצב חדודין חדודין?

ונראה שזה באמת קשור למשמעותם של לשונות השמחה כפי שפרשום פרשנינו: ששון - הוא ביטוי למי ששמח על דבר שנאבד ממנו והוא קבלו בחזרה, שמחה - משמעה שאדם משיג דבר שלא היה לו מעולם. חדוה - דבר שהשיג ע"י צער ויסורין.

כנפי השכינה

הנה ידוע המדרש על יתרו שהיה כומר לעבודת כוכבים היה וראה שאין בה ממש... קרא לבני עירו ואמר להם: 'עד עכשיו הייתי משמש אתכם - מעתה זקן אני, בחרו לכם כומר אחר'. עמד והוציא כלי תשמישי עבודת כוכבים ונתן להם

הכל. עמדו ונדוהו, שלא יזדקק לו אדם ולא יעשו לו מלאכה ולא ירעו את צאננו...
 "ויבואו הרועים ויגרשום" (שמות ב', יז) - אפשר הוא כהן מדין והרועים מגרשים
 בנותיו? אלא ללמדך שנידוהו וגרשו בנותיו כאשר גרושה. (שמ"ר א', לב).

במוחנו עולה השאלה מדוע בחרו חז"ל לקרוא לפרשה בה ניתנת התורה לעם
 ישראל דווקא על שמו של יתרו, שאינו יהודי, ומה ענינו של יתרו בענין סיפור
 יציאת מצרים ומתן תורה?

לכאורה, ניתן לטעון כי סיפור הגאולה משעבוד מצרים וסיפור מתן תורה היה
 יכול להיות שלם, אף לולא אזכרה בו דמותו של יתרו. יתרו הוא אומנם אביה של
 ציפורה אשת משה, אך עובדה זו כשלעצמה לא מחייבת את תיאור דמותו של
 יתרו, כשם שהמקרא לא בחר לתאר את דמות אביה של שרה אמנו, לדוגמא, או
 את אביהן של דמויות חשובות אחרות.

ייתכן שהתשובה לשאלה זו נעוצה, לדעת דרשתנו, בשני מתחים המצויים
 בדמותו של יתרו. המתח הראשון מצוי במפגש הראשון עם יתרו ובנותיו, בשעה
 שהתורה מכנה אותו "כהן מדין" (ב', טז) אך אנו נוכחים כי לא רק שהמנהיג הרוחני
 העליון של מדין לא הצליח למצוא גבר שירעה את צאנו, כיאה לאדם במעמדו,
 אלא שגם בנותיו הרועות את צאנו, מוטרדות ומבוזות על ידי רועים אחרים.

המתח השני מצוי בפרשתנו הפותחת בשנית בהדגשת תפקידו של יתרו כ"כהן
 מדין". אך שמה בפיו את המשפט הנוגד את כל מהות תפקידו: "עתה ידעתי
 כי גדול ה' מכל האלקים" (יח, יא). יש להפנות את תשומת הלב שכבר במישור
 המקראי, כהן אלילי שמודה בגדולתו של אל אחר, מאבד את עולמו ולמעשה
 מיתר את תפקידו, אך יתרו אינו חושש מכך והוא מוכן ללכת אחר האמת, למרות
 הפגיעה הקשה בתפקידו ובמסגרת המוסדית המפרנסת אותו.

עוד אפשר לומר דיתרו שהיה כומר לעבודה זרה ובבוגדו באלהיו ובעמו, ראה
 שדרך התדבקותו למשה רבנו ע"ה יזכה להיכנס תחת כנפי השכינה. יתרו זכה
 שפרשה בתורה תהיה על שמו, פרשת הדינים לישראל, וזאת בזכות עצתו למנות
 שרים וכו' דלמדו ממנו עצה ותושיה.

גר צדק

ישנה מחלוקת בגמרא בזבחים (דף קטז.) מתי בא יתרו והתגייר האם לפני מתן תורה או אחריה, וז"ל: "בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי, חד אמר: יתרו קודם מתן תורה היה, וחד אמר: יתרו אחר מתן תורה היה! ... 'וישמע יתרו כהן מדין' - מה שמועה שמע ובא ונתגייר? ר' יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע, שהרי כתיב בצדו: (שמות יז) 'ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב'; ר"א המודעי אומר: מתן תורה שמע [ובא], שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל [מלכי] עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכליהן ואמרו שירה, וכו'... ר"א אומר: קריעת ים סוף שמע ובא, שנא': (יהושע ה) 'זיהי כשמוע כל מלכי האמורי, ואף רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע 'כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף'".

לפי הדעה שיתרו שמע מתן תורה ובא, נכתבה הפרשה שלא במקומה, לכאורה, וצריך לומר שיש בה הכנה לקבלת התורה. מיתרו למדנו מהי אהבת תורה, וכך אמרו במדרש (ילקו"ש) "אל המדבר אשר הוא חונה שם" הרי הכתוב מתמיה עליו שהיה שרוי בתוך כבודו של עולם ובקש לצאת אל המדבר מקום תהו שאין בו כלום לכך נאמר אל המדבר, וממנו אנו צריכים ללמוד כיצד לקבל תורה, "הסכת ושמע ישראל" כתתו עצמכם ללכת ללמוד תורה ולוותר על נוחיות החיים למענה. וכך אנו מוצאים שגם זרעו אחריו וויתרו על מקום ישוב פורה "דובשה של יריחו" שניתנה להם ע"י יהושע ונדדו למדבר ללמוד תורה, כפי שמובא במדרש תנחומא (סימן ד).

"וישמע יתרו, שבעה שמות יש לו, יתר שיתר פ' בתורה פ' הדיינין, חובב שחבב את התורה, כשבא לארץ נתנו לו דושנה של יריחו, ואמר כל עצמי לא באתי והנחתי כל מה שהיה לי אלא ללמוד תורה ועכשיו אני זורע וקוצר אימתי אני לומד תורה? אמרו לו יש אדם לומד תורה בעיר וזה המקום ציה הוא מדבר הוא ואין שם חטים, כיון ששמעו כך הלכו להן שנאמר 'ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם' (שופטים א) הלכו ומצאו שם את יעבץ יושב בבית המדרש והכהנים והלויים והמלכים יושבים עמו וכל

ישראל יושבין שם, אמרו לו אנו גרים היאך נשב שם עם אלו ישבו להן על שערי בית המדרש ושומעין ולומדים שנאמר 'ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים' (דברי הימים א ב), מהו 'תרעתים' שהיו יושבין על השער, 'שמעתים' שהיו שומעין ולומדים, 'שוכתין' שהיו ישראל מסכין להם".

אפשר ללמוד מיתרו שהיה גר צדק ראשון המפורש בתורה, יסוד גדול בגירות, מהו עיקר מהות הגירות שעובר הגוי המתגייר, האם זה קבלת מצוות או כניסה להיות חלק מעם ישראל? מקובל לחשוב שקבלת המצוות היא עיקר הגירות, וכפי שאמרו חז"ל ש"אם אינו מקבל עליו דבר אחד מדברי סופרים אין מקבלין אותו".

גדולת ה'

עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי גָדוֹל יִי מְכַל הָאֱלֹהִים (יח, י)

יש לתמוה על דבריו, הרי אין לך כפירה גדולה מזו, שכאילו אומר שגם אלוהים אחרים גדולים הם, אלא שה' גדול מכולם, א"כ הוא מאמין שיש אלוקים מבלעדי ה' חלילה, ויתכן לומר שהפשט בפסוק הוא כך עתה ידעתי כי גדול ה', כלומר הוא לבדו, ומנין לי הידיעה הזאת? "מכל האלוקים" עבדתי את כולם, ונוכחתי לדעת, שכולם הבל וריק, ורק ה' הוא לבדו האלוקים. (האלשיך הקדוש).

דרך תשובה

וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֵלָה וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים (יח, יב)

בזה שיתרו "לקח את עצמו" לילך בדרך חדשה, בעזבו אחריו את מעמדו הרם ונכבד במדיין כדי ללכת עם בני ישראל במדבר שממה זה היה הקרבן הגדול ביותר שהביא לפני הקב"ה.

חלוקת תפקידים

**וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר
עַד הָעֶרֶב. וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה לָּעָם וַיֹּאמֶר מָה הַדָּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָּעָם מִדּוֹעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְךָ וְכָל הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ
מִן בֶּקֶר עַד עֶרֶב (יח, יג-יד)**

שואלים מדוע בחר משה להטיל על עצמו את כל הטורח, מדוע לא חילק סמכויות לגדולי וזקני ישראל? נראה לבאר בס"ד בהקדימנו את דברי הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ב ה"ז) שכתב שהדיינים צריכים שיהא בהן שבע מדות שהם חכמה, וענוה, ויראה, ושנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב, וכל אלו הדברים מפורשין בתורה.

במשה רבנו ע"ה היו את כל המדות שהוזכרו לעיל, אך משה ראה שאין דיינים הדומים לו לא מצא, כמו שמובא במדרש (שמו"ר פ' ל י'): "ארבע מידות אמר יתרו למשה וחיפש ולא מצא אלא אחת".

משה רבנו חפץ שבתו הדין יהיו מושלמים, ולכן לא הסכים למנות דיינים שאינם שלמים במדותם, על כן העדיף להטיל על עצמו את העול כולו.

אם כן אפוא, מדוע משה לבסוף מקיים דברי חמיו יתרו, כלשון התורה: וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כָּל אֲשֶׁר אָמַר (יח, כד).

נראה להשיב ע"פ המדרש (דב"ר פ"א): "שמשאו של הציבור קשה, ואין אדם יחיד יכול לישא משאו של ציבור בעצמו. תדע לך שהרי משה רבן של כל הנביאים לא היה יכול לשאת משאו של ציבור בעצמו". ומכאן פתח לשאר ישראל דיכולים להתמודד על תפקידים, גם אם חסרים להם את מדות נעלות שהוצעו ברמב"ם. ומכאן פתח תשובה לאותם ששואלים, וכי נוכל להגיע לגדולה כזו? דבעצם העובדה שמשה רבנו ע"ה פתח את התפקידים, כל אחד זכאי (ע"פ לימודו ותורתו) להגיע לממדים עצומים כדוגמת דין, ריש מתיבתא וכו'.

רק נבאר דהעובדה שמשה רבנו ע"ה בתחילה בחר בעצמו לשרת את כל עם

ישראל, לא חזר בו, אלא האמין בתוך תוכו שיעמוד בזה, ולא יהיה במידת "נבל תבל". ודו"ק.

גלות גשר לגאולה

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ (יח, כז)

מצינו במדרש אגדה מכאן שכל המצטער בצער צבור זוכה ורואה בנחמת ציבור. ויתרו לא הצטער עם הציבור, לכן לא זכה בנחמתו. ואיזו נחמה? זו מתן תורה, ולכן משה שלח את חותנו. ע"כ.

וכן מצינו במדרש פסיקתא דרב כהנא (פיסקא יב בחדש השלישי) על הכתוב "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים" (שמות יט א), מה כתיב למעלה מן הענין? פרשת יתרו מה שהוא מלמד את משה "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים וגו'" (שם יח כא) ואחר כך "וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו" (שם, כז) ואחר כך "בחודש השלישי" (מתן תורה) אמר שלמה "לב יודע מרת נפשו" (משלי יד י) לפיכך "ובשמחתו לא יתערב זר" אמר הקדוש ברוך הוא ישראל היו משועבדים בטיט ולבנים במצרים, ויתרו ישב בתוך ביתו השקט ובטח, ובא לראות בשמחת תורה עם בני?! לפיכך "וישלח משה את חותנו", ע"כ.

מהמדרשים לעיל אנו רואים שנתינת התורה היא ענין מיוחד רק לעם ישראל דהרי הם עברו את שלב ההכנעה וההשפלה בזמן העבדות במצרים, שלב שהכל דשין בו, ולפיכך, ראויים הם לקבל את התורה. מה שאין כן יתרון שחי חיי שלוה, אינו ראוי לקבלת התורה, ולכן נשלח לביתו. מצד שני, ידוע שבעת יציאת מצרים יצא גם ערב רב שעלה אתם (יב לח), והרי הם לא סבלו במצרים כמו ישראל, ולא עברו שלב של עבדות, ובכל אופן קבלו את התורה, אם כן, מדוע לכאורה יתרו חותן משה לא יקבל את התורה?

ידועה הגמרא במסכת עבודה זרה (דף ג ע"א וע"ב) שלעתיד לבוא הקב"ה יתגלה בעולם ומניח ספר תורה בחיקו ואומר למי שעסק בה יבוא ויטול שכרו. מיד באים כל אומות העולם ואומרים סיבות להגנתן מדוע לא קבלו את התורה. לאחר ויכוח ארוך מסכים הקב"ה לעשות עמם ניסיון נוסף אם יקבלו את התורה, ומנסה אותם

במצות סוכה. מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר "ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו" (תהלים ב, ג) ע"כ. ונשאלת השאלה מדוע מכל תרי"ג המצוות בחר הקדוש ברוך הוא את מצות הסוכה בכדי לנסות את אומות העולם אם יקבלו את התורה?

ולפי זה מובנת הקושיא, כי בכדי קבל את התורה עלינו לעבור תחילה את שלב "במדבר" ויתור על תענוגות, הכנעה ויציאה למדבר. מצות סוכה מסמלת את היציאה החוצה למדבר, יציאה מהנוחות הביתית ויתור על התענוגות. ובסוכות זהו גם הזכר שיצאו ישראל ממצרים למדבר ושקבלו את התורה במדבר וחיו במדבר בסוכות ושהקדוש ברוך הוא הקיפם בענני הכבוד. לכן נתן להם מצות סוכה עם חמה קודרת, לבדוק אם הם מוכנים לוותר מתענוגות העולם הזה ולשים עצמם כמדבר. ותגובתם היתה כמובא למעלה. לומר לך, את התורה לא נותנים סתם במתנה, אלא "ממדבר מתנה", מי ששם עצמו כמדבר, זוכה למתנת התורה (מדרש אור חדש).

כפיה באהבה

ישנה קושיא של בעלי התוספות במסכת שבת (פג.) מצד אחד אמרו חז"ל שהקב"ה כפה על ישראל הר כגיגית כדי שיקבלו את התורה, ואמר 'אם אין אתם מקבלים את התורה, שם תהא קבורתכם'; מצד שני, אמרו חז"ל שישאל קיבלו את התורה מרצון - הקדימו נעשה לנשמע, ואז ירדו מלאכי השרת וקשרו לכל אחד שני כתרים! ומתריצים התוספות שהקב"ה חשש שכאשר יראו ישראל קולות וברקים - שהרי היו שומעים את הנראה ורואים את הנשמע - הם יחזרו בהם מרוב הפחד, ועל כן הקדים רפואה למכה.

ונוסיף בס"ד דכפיה שכפה הי"ת על ישראל זה היה מתוך אהבה, דהרי כלל לא גזר עליהם מיתה באם לא יקבלו את התורה, ויקשה הקורא, והרי לשון המדרש ברור כשמש : אם אין אתם מקבלים את התורה, שם תהא קבורתכם, והרי "הבטיחם" בזה, כיצד נוכל לומר שזו אהבה? נראה להשיב מדקדוק הלשון "שם תהא קבורתכם", דהרי היה צריך לומר "פה תהא קבורתכם", דהרי הם כבר היו

בתחתית ההר, ונאמר "כפה עליהם הר כגיגית", דהיינו בסיני, ובאמור ה' להם "שם" הכוונה, לא עכשיו, דווקא, אלא בעתיד, דעם בלא תורה, פורק מעליו עול דרך ארץ, והופך להיות השנוא שבין העמים, ולכן, בהקדימם נעשה לנשמע, הראו את הסכמתם מכללא לקבלת התורה, לדורם, ומה ששמעו קולות וברקים ומכך היו יראים, זה לדבר לדור הבנים, הממשיכים שאותם יש לקרב, צריכים להשמיע בקולות וברקים, דהרי קבלת התורה של אבותינו הקדושים הביא אותנו לשתי התחייבויות, האחת, בתחתית ההר, והתחייבות האבות על הבנים. (ראה פיוט הכתובה לשבועות לרבי ישראל נאג'רה זי"ע¹⁹), ודו"ק.

כתר לאותיות

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע, הראהו לי, אמר לו: חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו; כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: רבי, מנין לך? אמר להן: הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו. חזר ובא לפני הקב"ה, אמר לפניו: רבונו של עולם, יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה ע"י? אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני. אמר לפניו: רבונו של עולם, הראיתני תורתו, הראני שכרו, אמר לו: חזור [לאחורך]. חזר לאחוריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין, אמר לפניו: רבש"ע, זו תורה וזו שכרה? א"ל: שתוק, כך עלה במחשבה לפני. (מנחות כט:)

☞ הערות "אריג פז" ☞

19 פיוט מיוחד במינו לחג השבועות, מאת ר' ישראל נגיארה, מגדולי הפייטנים בישראל בכל הדורות (צפת-דמשק-עזה לפני כארבע מאות שנה) הפיוט התקבל במנהג רבות מקהילות ישראל. במרכז הפיוט עומדת הכתובה, אותו חותם החתן בליל חופתו, ובו מפורטים חובותיו של הבעל כלפי אשתו, וגם כאן בכתובה של רבי ישראל נגיארה מפורטים ההתחייבות והזכויות בין הי"ת לכנסת ישראל. וזה לשון הפיוט בקצרה: "יְכַד דּוּדֵי לְגַנּוּ לְעַרְגוֹת בְּשִׁמוֹ / לְהַתְעַלֵּס עִם בֵּת נְדִיב / וְלִפְרוֹשׁ עָלֶיהָ סִכַּת שְׁלוֹמוֹ / רַעֲיָתִי יוֹנְתִי בָאִי אֶתִי לְדָבִיר וְאוֹלָם / כִּי לְמַעַנְךָ אֶעֱזֹב כָּל הַמוֹנֵי מַעְלָה וְחִילָם / וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם. ע"כ ואכמ"ל.

כח התורה

רבי אחא בשם רבי חנינא אמר, בשעה שעלה משה למרום. שמע קולו של הקדוש ברוך הוא שיושב ועוסק בפרה אדומה, ואומר הלכה בשם אומרה. ר' אליעזר אומר, עגלה בת שנתה, פרה בת שתיים. אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצי. אמר לו, חייך שהוא מחלציך. הדא הוא דכתיב (שמות, יח, ד), וְשֵׁם הָאֶתָּד אֶלְיָעֶזֶר, שם אותו המיוחד. (מדרש רבה, יט, ד).

צריכים אנו לשאול מדוע נאמר "ושם האחד אליעזר", דהיה צריך לכתוב "ושם השני אליעזר", דהרי אמר בתחילה, "שם האחד גרשם וגו', ידוע דע"פ המדרש הנ"ל שמשה ביקש שר' אליעזר יהיה מחלציו, דהיינו "האחד", אומר הקב"ה שר' אליעזר היה האדם הקרוב ביותר להגדרת האחדות האלוקית, ולכן רואה בעין יפה לצטט הלכה משמו, אמנם קשה, דהרי ידוע ע"פ הגמ' (ב"מ נט.) שאותו תנא הוחרם ע"י שאר החכמים בדין "תגורו של עכנאי" בכך שר' אליעזר הוחרם ע"י שאר החכמים, בדין אותו תנור העשוי חוליות נפרדות, שיש חול ביניהן, ר' אליעזר טען שאם הוכנס לתוכו דבר טמא, נשאר כל התנור טהור, בעוד חכמים מטמאין את התנור, ר' אליעזר גייס מעשי נסים רבים לעזרתו, (אכמ"ל) אך חכמים נשאר איתנים בדעתם, ר' אליעזר פנה בקריאה לשמים שיוכיחו שהלכה כמותו, ומאז - "יצאה בת קול ואמרה - מה לכם אצל ר' אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום, עמד ר' יהושע על רגלו ואמר - "לא בשמים היא, לא בשמים היא", אמר ר' ירמיה - שכבר ניתנה תורה מהר סיני ואין אנו משגיחין בבת קול...". מאוחר יותר שאל ר' נתן את אליהו - מה עשה הקב"ה באותה שעה, וענה לו - "חייך ואמר הי"ת נצחוני בני, נצחוני בני".

משה רבנו ע"ה בעומדו בפני ה' בקבלת התורה, שעמד איתן נגד המלאכים, ונצטט את הגמ' בשבת (פח:): "ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות

ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? (תהלים ח) מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים! - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה! - אמר לפניו: רבונו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. - אמר לו: אחוז בכסא כבודי, וחזור להן תשובה, שנאמר (איוב כו) מאחז פני כסא פרשו עליו עננו. ואמר רבי נחום: מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו".

אמר לפניו: רבונו של עולם, התורה שאתה נותן לי מה כתיב בה - (שמות כ) אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה - לא יהיה לך אלוקים אחרים, בין הגויים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה? שוב מה כתיב בה - זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב בה - לא תשא, משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה - כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקב"ה, שנאמר (תהלים ח) ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו' ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר (תהלים סח) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. אף מלאך המוות מסר לו דבר, שנאמר (במדבר יז) ויתן את הקטרת ויכפר על העם ואומר ויעמד בין המתים ובין החיים וגו', אי לאו דאמר ליה - מי הווה ידע?".

וננסה בס"ד לנעוץ בין המזבא בגמ' בבבא מציעא, לבין הנאמר במסכת שבת הנ"ל, ר' אליעזר רצה להוכיח את הפך ממה שעשה משה בשמים שניצח את המלאכים, דהיינו שהתורה צריכה להיות שמימית, דהרי עשה נסים רבים ואף הטריח בת קול לומר שהלכה כר' אליעזר בכל מקום, דהיינו בשמים, אך כשמשה אמר "רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצי", היינו דיש לכוף על ר' אליעזר שיקבל את התורה שניתנה בארץ, ות"ח הם הקובעים, שהם המעבירים את התורה לישראל. אוסיף עוד, צריך להבין מדוע כאב למלאכי השרת, שהתורה ניתנת לישראל, וכי

ע"י כך היא נלקחה מהם, הרי הם יכולים גם כן לעסוק בה, כפי שמצאנו הרבה מאמרי חז"ל המספרים על מלאכי השרת שלומדים תורה במתיבתא דרקיעא?

נראה לומר שהמלאכים הבינו שאם תורה ניתנת לבני אדם, היא נמסרת להם לחלוטין, שכח ההכרעה וההבנה בתורה נמסר להם, ולא בשמים היא! כך נראה מבקשתם "תנה הודך על השמים", משמע שעל הדבר הזה הם נאבקים, שהתורה תישאר בשמים, ומשה ניצחם בתשובותיו וכולם הודו לו שתורה תינתן לבני אדם.

בהיתר ולא באיסור

מרן רבנו יוסף חיים זצ"ל (הבן איש חי), מביא מעשה בבחור שהיה לומד תורה עד שעות הלילה המאוחרות, ואח"כ הולך לישון בביתו. באחד הלילות כשחזר לביתו בשעת חצות לילה, עבר ליד בית כשדלת הבית פתוחה לרשות הרבים. גברה בו הסקרנות לדעת מדוע בית זה פתוח בשעה כזו מאוחרת, ונכנס לרגע לבית לבדוק זאת. להפתעתו הבית היה ריק ועל השלחן עמדה קופסת תכשיטים מליאה במטבעות זהב. לרגע עלתה בו מחשבה אסורה, אולי זו ההזדמנות להתעשר, אך ברגע מיד נזכר באיסור החמור של לא תגנוב, ואת הנאמר "אין אדם נוגע במוכן לחבירו", אמר לעצמו, את מה שמגיע לי אקבל בהיתר ולא באיסור. מיד יצא ופנה לביתו. באותו בית היתה גרה אלמנה צעירה שבעלה ניפטר והותירה ערירית שישנה בחדר סמוך ולא שמה לב ששכחה לסגור את הבית. באותו הלילה כשקמה בבוקר, הבחינה להפתעתה שהבית היה פתוח ואף יש סימנים שמישהו נכנס. מיד גמלה החלטה בלבה להנשא ולא להשאר לגור לבדה ולחיות בסכנה. מיד פנתה לראש הישיבה הגדולה שהיתה באותה העיר, ובקשה ממנו בחור טוב ומתאים שיהיה לה לחתן. מיד הציע לה ראש הישיבה בחור שקדן וחרוץ שעמל בתורה יומם ולילה, היה זה מיודעינו אותו הבחור שנכנס אותו לילה לביתה. ובליל האירוסין הוא קיבל ממנה מתנה את אותה קופסת התכשיטים שראה מונחת על השלחן בביתה. מיד נזכר בדברי חז"ל "אין אדם נוגע במוכן לחבירו"

ומה שמגיע לאדם יקבל בהיתר ולא באיסור.

האבן עזרא שואל מדוע התורה יכולה לצוות דבר שאינו בשליטתו של האדם שלא יחמוד דבר שהוא רואה ורוצה שיהיה שלו? עונה אבן עזרא, כמו שאף אדם לא חושב להיות ציפור ולעוף בשמים, וכמו שאף אדם לא חושב להנשא לאמו, ואף לא במחשבה, כיון שהוא יודע שדברים אלו לא שייכים כלל, ואין להם שום אחיזה במציאות, כך הדבר בין אדם לחבירו, אם יחנך את עצמו וישנן ויאמין כי הכל מאת הקב"ה ואין אדם נוגע במוכן לחבירו, ומה שמגיע לו יקבל בהיתר, ומה שלא מגיע לו לא יעזור לו כלום, ממילא הוא יגיע למצב שאין לו מה לחמוד מחבירו אפילו במחשבה. וזהו ציווי התורה באיסור של לא תחמוד.

משל ונמשל

שועל שהיה רעב, ובדרכו ראה אחרי איזה גדר כרם של ענבים משובחים, והיה מאוד תאב להיכנס כדי לאכול מהם, ולהשביע את רעבונו, התחיל לחפש מהיכן להיכנס, עד שראה איזה חור קטן וניסה להיכנס דרך שם ולא הצליח, והחליט לא לאכול שלשה ימים (דיאטה) ובאמת כך עשה, צם שלשה ימים, ואחר כך הצליח להיכנס, וישר נכנס והסתער על הכרם, התחיל לאכול ולאכול עד ששבע, וכשרצה לצאת גם כן לא הצליח, מפני שעכשיו לאחר שאכל הרבה השמין שוב, מה עשה? השתמש באותה שיטה שהשתמש בה מקודם, והוצרך לצום עוד פעם שלשה ימים. ועכשיו עבר עליו הצום יותר קשה. כי הצום הקודם אפילו שצם אבל היה לו מטרה לאכול אחר כך. אבל עכשיו הוא צם והענבים נמצאים לידו ממש ולא יכול לאכול מהם, כי הרי הוא רוצה לצאת שלא יתפס, וכשיצא השועל אמר: "כרם כרם מה הועלת לי רעב נכנסתי ורעב יצאתי" אך אם באמת היה השועל קצת יותר חכם, מה היה צריך לעשות? היה נכנס וקוטף מהכרם ענבים, והיה זורקם דרך החור, יקטוף ויזרוק, כך לאחר שיצא יהיה לו מה לאכול בחוץ בלי לצום ולהצטער.

והנמשל הוא - שעם ישראל נמשלו לכרם "כרם בית ישראל". וכשבאו לזה העולם

צריכים לסגל לעצמם תורה מצוות ומעשים טובים, לחטוף מצוות ולזרוק, כדי שיהיה להם שכר לעולם הבא, כי כל דבר של קדושה וכל פעולה של מצווה הכל נרשם לפני כסא כבודו, ולכן רק אדם שמסגל לעצמו תורה ומצוות רק הוא שנשאר לו משהו מזה שיהיה בזה העולם, וזה מה שילווה אותו לעתיד לבוא, לא כן האדם שרק אוכל ושותה ומבלה ומתענג, ולא עושה שום מצווה ומת, אז כמו שנכנס כך יצא, ולא נשאר לו מאומה. ולכן עלינו ללמוד ממה שקרה לשועל.

לחטוף עוד שעה של לימוד תורה, עוד תפילה בכוונה הלב, מתן צדקה בלא עקימות הפה, וכל זה אנחנו זורקים לעולם הבא בעבורנו. ידוע מה אמרו חכמינו שאין שכר למצוות בזה העולם, ובעיקר השכר הוא לעולם הבא, וכשמגיע לעולם האמת שהוא עולם שכולו טוב וכולו ארוך, אז ייהנה מפרי עמלו.

פרשת משפטים

**וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לִפְנֵיהֶם כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים
יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצָא לַחֲפְשֵׁי חָנָם (כא, א-ב).**

מפרש הרמב"ן ז"ל: "התחיל המשפט הראשון בעבד עברי, מפני שיש בשילוח העבד בשנה השביעית זכר ליציאת מצרים הנזכר בדבור הראשון, כמו שאמר בו (דברים טו טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלהיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום. ויש בה עוד זכר למעשה בראשית כשבת, כי השנה השביעית לעבד שבתון ממלאכת אדונו כיום השביעי. ויש בה עוד שביעי בשנים שהוא היובל, כי השביעי נבחר בימים ובשנים ובשמטות, והכל לענין אחד, והוא סוד ימות העולם מבראשית עד ויכלו. ולכן המצוה הזאת ראויה להקדים אותה שהיא נכבדת מאד, רומזת דברים גדולים במעשה בראשית". עכ"ל.

וכאן צריכים אנו לשאול מה הענין בין יציאת מצרים לבריאת העולם, נראה שהי"ת מלמד אותנו להוקיר טובה לנכשל בעוון הגזל, שבעקבות גניבתו נידון לעבדות, דהרי אותה עבדות שהיתה לנו במצרים נגרמה בעטיה של גניבת יוסף ומכירתו למצרים, וכלשון הכלי יקר "כי גם אתם נמכרתם בגניבת יוסף שמכרוהו השבטים ונתגלגל הדבר שירדו על ידו למצרים לבית עבדים ואף על פי כן יצאתם לחפשי כן גם אתם לרבות עבדכם תשלחו חפשי".

ובענין זכר למעשה בראשית, נראה דהוא הענין באומרנו "ישמח משה במתנת חלקו", כי משה שאל מפרעה יום אחד שינוחו בו ישראל מעבודתם והודה לו פרעה ובחר להם יום למנוחה וכשבאו במעמד הר סיני ונצטוה מפי הקב"ה זכור את יום השבת לקדשו והנחיל אותו להם ליום מנוחה לעולמים שמח משה באותה מתנה שניתן לו אותו יום למנוחה והיה חפץ בעיני הבורא בו מיום אחר וחננו האל יתברך שיטיב בעיני פרעה לתת לו אותו היום ולא יעכב ואע"פ שמות ימי בראשית יום ז' שבת איקרי והיה יודע בו משה עצמו אפ"ה שמח משה באותה מתנה דכיון שלא ניתנה תורה עדיין והיו עבדים בעבודת פרך איזה יום שעולה ברצונו של פרעה לתת היו נוטלים ושמחים עליו יהיה מה שיהיה אבל עתה

שנתן להם המנוחה לנוח מעבודתם וביום מנוחה ברצון הבורא יתברך ודאי היצה שמחה על שמחה ונתגלגל זכות ע"י זכאי ליום זכאי ועל כן שמח.

חידוד

"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֶיהֶם" (כא, א)

אומר בעל הטורים: ואלה - נוטריקון ו'חייב א'דם ל'חקור ה'דין:

המשפטים - נוטריקון ה'דיין מ'צווה ש'יעשה פ'שרה ט'רם י'עשה מ'שפט:

אשר - נוטריקון א'ם ש'ניהם ר'וצים:

תשים - נוטריקון ת'שמע ש'ניהם י'חד מ'דברים:

לפניהם - נוטריקון ל'א פ'ני ג'דיב י'הדר. ה'תנכר מ'הם.

לפניהם ולא לפני עכו"ם

"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֶיהֶם" (כא, א)

ואלה המשפטים. אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בן זמרא, כל מקום שנאמר אלה, פוסל הראשונים. ואלה, מוסיף על האחרונים ועל הראשונים שבה, כדעת הזו אתה פותר את כלם. ואף כאן, ואלה המשפטים, שמוסיף על הראשונים שבה, שנאמר, שם שם לו חוק ומשפט וגו' (שמות טו, כה). לפניהם, ולא לפני עכו"ם. מנין לבעלי דינין של ישראל שיש להם דין זה עם זה שיודעים שהעכו"ם דנין אותו הדין כדיני ישראל שאסור להזדקק לפניהם. תלמוד לומר, אשר תשים לפניהם, לפני ישראל ולא לפני אומות העולם. שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני עכו"ם, כפר בהקדוש ברוך הוא תחלה, ואחרי כן כפר בתורה, שנאמר, כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים (דברים לב, לא). משל למה הדבר דומה. לחולה שנכנס הרופא לבקרו. אמר לבני ביתו, האכילוהו והשקוהו כל מה שרוצה, אל תמנעו ממנו כלום. נכנס אל אחר, אמר לבני ביתו, הזהירו שאל יאכל דבר פלוני ואל ישתה דבר פלוני. אמרו לו, לזה אמרת לאכול כל מה שהוא רוצה, ולזה את אומר, אל יאכל. אמר להן, החולה הראשון אינו של חיים, לפיכך אמרתי להם אל תמנעו לו כלומר

בין יאכל ובין לא יאכל, ימות. אבל זה שהוא של חיים, אמרתי אל יאכל דבר פלוני, שלא יכביד את חוליו. וכן חוקות עכו"ם, שנאמר, כי חוקות העמים הבל הוא (ירמיהו י, ג). וכתוב, וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם (יחזקאל כ, כה). אבל לישראל נתתי להם מצות וחוקים טובים, שנאמר, ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויק' יח ה). ואלה המשפטים. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אם עשיתם את הדין ואין אתם מזדקקין לפני אומות העולם, אבנה לכם בית המקדש וישבו בה סנהדרין, שנאמר, ואשיבה שופטיך כבראשונה וגו' (ישעיהו א, כו). וכתוב, ציון במשפט תפדה וגו' (שם כז). וכתוב, כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וגו' (שם נו א).

ונפסק בש"ע (חו"מ סי' כ"ו סעי' א'): "אסור לדון בפני דייני עכו"ם ובערכאות שלהם פירוש: מושב הקבוע לשרים לדון בו אפילו בדין שדנים כדיני ישראל ואפילו נתרצו שני בעלי דינים לדון בפניהם אסור. וכל הבא לידון בפניהם הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והרים יד בתורת משה רבנו עליו השלום".

זאת ועוד, כתב בש"ע (שם סעי' ג'): "המקבל עליו בקנין לידון עם חבריו לפני עכו"ם אינו כלום ואסור לידון בפניהם, ואם קבל עליו שאם לא ילך בפניהם יהיה עליו כך וכך לעניים, אסור לילך לדון עמו לפני עכו"ם וחייב ליתן מה שקיבל עליו לעניים, ויש מי שאומר שאין בית דין מוציאין ממנו אלא מודיעין אותו שחל הנדר עליו". ע"כ.

כאשר האדם בא לדין תורה, אפילו אם הפסיד, לכאורה, במשפט ולדעתו הוא צודק והדיין טעה, אומר הקב"ה: מאחר והלכת לפי דין תורה, אני אשלם לך שכרך כפל כפליים. אבל אם אדם הולך לערכאות, אם הרוויח במשפט שלא כדין - זה גזל, ואם הפסיד שלא כדין - ההפסד שלו. ועל כן מלבד האיסור, יש כאן רווח טוב.

מעשה

כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, שנאמר "כי טוב לו עמך" (דברים טו) - עמך במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקי והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי

תבן (קידושין כ).

תורתנו הקדושה מלמדת אותנו יסוד ב"הלכות חיים", שהם הבסיס ליראת ה'. והחפץ לדעת עד כמה גדולה היא השמירה על כבוד האדם, ע"י כך, מובא מעשה נפלא בספר "טובך יביעו". התבוננות מעמיקה בו תסלול בעבורנו את הדרך בנושא זה שהוא פרוץ במידה מרובה, ותוכיח לנו עד כמה יש להיזהר ולהקפיד שלא לבייש את רעהו:

מובא מעשה בגר"ע גרודז'נסקי זצ"ל, שהלך פעם ברחוב יחד עם כמה מתלמידיו ולפתע ניגש אליהם יהודי ושאל אם הרב מכיר רחוב מסוים.

למרות שהרחוב ההוא היה בקצה העיר וכיוון ההליכה של הגר"ע היה שונה, נטלו רבן של כל בני הישיבות יד ביד והלך עימו כמחצית השעה עד שהגיעו אל המקום המדובר, ואז הראה לו את הכתובת המדוייקת.

שאלו התלמידים את רבם: "היתכן? מדוע הקדיש לו רבנו כל כך הרבה זמן? וכי אי אפשר היה לעשות כפי שעושים בדרך כלל, דהיינו להראות לו את הכיוון. ובמקרה הגרוע, אם עדיין לא ימצא את המקום, יוכל לשאול בדרכו אדם נוסף מדוע צריך ללכת איתו עד לשם?"

השיב להם רבי חיים עוזר: "וכי לא הבחנתם שהיהודי הזה מגמגם, כבד פה וכבד לשון והייתה לו בושה גדולה להציג את שאלתו בפני. אם לא הייתי הולך איתו יד ביד עד הרחוב, היה נאלץ להתבייש עוד פעם ועוד פעם כדי להשיג את מבוקשו. כדי למנוע בושה מיהודי שווה לעשות את הדרך שהלכנו עמו!"

כך הייתה ראייתם של גדולי ישראל את הזולת, להסתכל צעד אחד קדימה, ובעיקר להבין ולחדור לנפש הזולת.

זו הסיבה שהפרשה מתחילה דווקא בעבד עברי, השפל, הבזוי והמסכן כי רצתה התורה ללמדנו להתייחס לכל אדם באשר הוא אדם כיציר כפיו של הקב"ה.

יצא בגפו

אם אֲדַנְיוּ יָתֵן לוֹ אִשָּׁה, וְיִלְדָה לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגַפוֹ (כא, ד).

מבואר בפסוק זה שהאדון יכול לתת לעבד העברי שפחה כנענית, ושואלים אנו מדוע התורה משפילה את העבד עד כדי כך שמותר לו לישא גויה מה שאסור לסתם יהודי?

וביותר גדלה ומתעצמת השאלה לאור מה שמבואר בגמ' בקידושין (כ:) שהתורה מאד מקפידה על כבודו של העבד וצריך לכבדו ושיהיה כמוך. עד כדי שאם יש לאדון רק כרית אחת העבד צריך לשכב בה ולא לאדון, וא"כ מדוע התורה מתירה להביא לו שפחה כנענית?

נראה בזה שכתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות עבדים) שרק נמכר בגניבתו אדונו יכול לתת לו שפחה כנענית אבל מוכר עצמו אין האדון יכול לתת לו שפחה כנענית וצריך לבאר מה הטעם בזה?

והנראה בביאור הדברים וכן כתב הרלב"ג כאן שהנה כתוב בגמ' סוטה (מז.) "אמר רבי יוחנן שלש החינות הן: חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על לוקחו" ז"א אפילו שהחפץ הוא לא טוב אבל אם הלוקח לקחו אזי הוא מוצא חן בעיניו מאד. אדם עני שגונב מעשיר הוא מזלזל בקשר שבין האדם לממונו ולכן הוא גונב ממנו להחיות נפשו. מדה כנגד מדה נותנים לו אשה וילדים ובסוף הו' שנים שנקשרה נפשו באשה וילדים מצווים עליו לעזוב את אשתו והילדים. אחר פרידה כואבת כזאת הוא כבר לא יפריד בין אדם לממונו שהרי כמן ש"חן אשה על בעלה" כך גם "חן מקח על לוקחו".

דלת ומזוזה

וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בְּמִרְצַע וְעִבְדוּ לְעַלְמִם (כא, ו).

ר"ש ברבי היה דורש: מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית?

אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיה עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחרות, והלך זה וקנה אדון לעצמו (מרצונו אחרי שנות עבודתו) - ירצע בפניהם.

רבי יוחנן בן זכאי היה דורש: מה נשתנה אוזן מכל אברים שבגוף?

אמר הקב"ה אוזן ששמעה על הר סיני, בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים... ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו - ירצע (קידושין כב).

עוד מצינו בירושלמי: אוזן ששמעה על הר סיני לא יהיה לך אלוקים אחרים והלך זה ופרק מעליו עול מלכות שמים וקבל עליו עול מלכות בשר ודם - ירצע (שם) קדושין פ"א ב).

בית דין

וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדָּלֶת (כא, ו).

וּפְרָשׁ"י ע"פ (מכילתא) לב"ד צריך שימלך במוכריו שמכרוהו לו.²⁰

אדונו מביאו אל האלהים, היינו לפני הדיינים, לפי שיש להיוועץ עם אלו שמכרוהו

☞ הערות "אריג פז" ☞

20 כחם של דייני ישראל [המתנהגים ע"פ התורה הקדושה] הם הם הנקראים אלהים, ראה רשב"ם דפירש הפסוק "כי קללת אלהים תלוי" דנידון סקילה יש לקוברו בו ביום, ולא להתעכב, מאחר ו"קללת אלהים תלוי", דתולים את הקללה בדייני ישראל, שאולי חלילה, לא דנו דין תורה לאמתה של תורה, ונוסיף בס"ד בדברי הרמב"ן ז"ל: "ואמר ר"א כי נקראו השופטים אלהים בעבור שהם מקיימי משפטי האלהים בארץ ולדעתי יאמר הכתוב והגישו אדניו אל האלהים עד האלהים יבא דבר שניהם (להלן כב ח) לרמוז כי האלהים יהיה עמהם בדבר המשפט הוא יצדיק והוא ירשע וזהו שאמר (שם) אשר ירשעוון אלהים וכך אמר משה כי המשפט לאלהים הוא (דברים א יז) וכך אמר יהושפט כי לא לאדם תשפטו כי לה' ועמכם בדבר משפט (דה"ב יט ו) וכן אמר הכתוב אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפטו (תהלים פב א) כלומר בקרב עדת אלהים ישפטו כי האלהים הוא השופט וכן אמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' (דברים יט יז) וזה טעם כי לא אצדיק רשע (להלן כג ז) על הפירוש הנכון ובאלה שמות רבה (ל כד) ראיתי אלא בשעה שהדיין יושב ודן באמת כביכול מניח הקב"ה שמי השמים ומשרה שכנתו בצדו שנאמר (שופטים ב יח) כי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט" עכ"ל.

לו ולבקש מהם רשות. והם נותנים עצה לעבד שיצא לחפשי, שמסבירים לו שזוהי טובתו. הן לגופו והן לנפשו, שיהיה חפשי לנפשו בלי אדון לראשו. ובכך יהיה לו יכולת לעבוד את השי"ת ולעסוק בתורה ובמצוות. שכן בהיותו עבד לאחרים, אינו ברשותו לקיים התורה ולהתפלל בזמן.

ועוד טעם, למה הוא צריך להמלך בבית דין שכן יתכן שהוא גנב משני אנשים, אם כן עכשיו בסופם של שש השנים, לפני שיוצא לחרות, צריך האדון למסור אותו לרשות בין דין שיחזרו וימכרו אותו לעוד שש שנים בגלל הגנבה השניה שגנב.

והעבד הולך בעצמו לבית דין. אבל אם הוא עומד על דעתו שאינו רוצה לצאת לחפשי, אז מביאו אדונו אל הדלת בצד המזוזה. ורצע, שינקוב האדון את אזנו הימנית במרצע, או בכל דבר שמנקבים בו. ובכך יעבוד אותו לעולם. ר"ל עד שנת היובל, אחת לחמשים שנה. היינו אחרי ז' שמיטות, היינו מ"ט שנים, והשנה החמישי היא שנת יובל. שבא יוצאים כל העבדים לחירות אע"פ שאדונם קנה אותם שנה אחת קודם ומכיוון שהעבד החליט להיות עבד של עבדים וזה דבר שימנע ממנו לעסוק כרצונו בתורה. ולכן האוזן הזאת ששמעה בהר סיני את התורה תירצע ותזכור מי הוא הבעל הבית האמתי של העולם כולו.

רבי ישראל סלנטר

וְגִנְבֵי אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוֹמֵת (כא, טז)

בספר "תנועת המוסר" מובא סיפור על מסירתו הנפלאה של רבי ישראל סלנטר להצלת ילד מידי שוביו: בזמן עלות ניקולאי הראשון על כסא המלוכה ברוסיה השתנה היחס ליהודים לרעה. גזירות רבות ניתכו עליהם. באותה תקופה נגזרה גזירת "הרקרוטים" האכזרית. הרוסים היו חוטפים ילדי ישראל ומוסרים אותם למלכות לשם עבודת צבא ממושכת.

בחלקה של העיירה סלנט נפלה הגזירה לתת ילד אחד לצבא. עיני ראשי הקהל התחילו לפזול לעבר משכנות הדלים כמנהג הימים ההם. באותם ימים נקלעה לסלנט אלמנה עניה, שהיתה מחזרת על הפתחים ומנגנת בתיבת נגינה כמקובל בסביבה ההיא. היא הלכה בלויית בנה הקטן, שהיה אוסף את הפרוטות שהיהודים

היו זורקים לה, ממוני הקהל חטפו את הילד מידי אמו, שינו את שמו לשם אחר מילדי המקום ורשמו אותו לעבודת הצבא לשם מילוי חובתם למלכות. זעקות האלמנה העניה הרקיעו שחקים. דעתה נטרפה עליה, היא התרוצצה מבית לבית, דפקה על דלתות גבאי העיר, אך ללא הועיל.

באותו זמן הגיע רבי ישראל לסלנט לביקור לשבת. האשה בראותה לפניה איש נשוא פנים נפלה לרגליו והתחננה שיציל את ילדה. ר' ישראל הקשיב לסיפור דבריה, הרגיע אותה וביקשה לבוא לאחר שבת. בליל שבת ובשבת בבוקר, הלך ר' ישראל לבית הכנסת להתפלל ולא דיבר עם איש מאומה בענין זה. אחרי תפילת שחרית, באו כל נכבדי המקום לאכסנייתו של רבי ישראל לקידוש. אחרי שקידשו על היין, קם פתאום ר' ישראל ממקומו בקצף נורא והתחיל לנזוף במסובים ולכנותם בשם רוצחים וגונבי נפשות. בהיותו מכיר את ראשי הקהל, פנה לכל אחד באופן אישי. לאחד אמר "הרי צדיק אתה וקושר את מטפחתך על הצואר בשבת, כדי לא לטלטל אף במקום עירוב, ואילו לעבור על הפסוק: "גונב איש ומכרו מות יומת" לא איכפת לך?" לשני אמר "הרי אתה מחזר אחרי מצוות ומדקדק בקלה כבחמורה, ואילו למסור נפש מישראל לשמד מותר?" לשלישי אמר: "הרי אתה מדקדק במצה שמורה באתרוג מהודר, ואילו לעבור על הלאו: "כל אלמנה ויתום לא תענון", שיש עליו מיתה בידי שמים, אין אתה חושש?" וכן לרביעי וכן לחמישי. הקהל נדהם ונבהל מפניו ולא יכלו לפצות פה לענות לו. ר' ישראל קפץ ממקומו כאילו הכישו נחש, ותוך זעקה מרה שאסור להימצא בחברת רשעים עזב בבהלה את הבית ובאמצע יום השבת עזב את העיר.

השמועה עברה מבית לבית. נזיפתו הצורבת של ר' ישראל, גאון וצדיק הדור, וברירתו מהעיירה העליבה אותם עלבון נוקב ויורד עד תהום הנפש. גם ראשי הקהל, האחראים לחטיפה, הכירו בחטאם והחליטו לשחרר את הילד החטוף ולפייס את ר' ישראל, אולם, לא נמצא איש בכל העיירה שהיה לו העוז ללכת בשליחות זו ולהסתכל בפניו של ר' ישראל עד שר' אליהו מקרטינגה, שהיה באותו מעמד, קיבל זאת על עצמו. אחרי חיפושים רבים הוא מצא את ר' ישראל מהלך בין ההרים שבתחומי העיר שקוע במחשבות נוגות. אחרי שגילה לו רבי אליהו ששחררו את הילד החטוף נאות רבי ישראל לשוב העיר.

מסופר שכאשר בטלה גזירת הרקטורים ושוב לא חטפו את ילדי ישראל לצבא

הצאר הרוסי, שמח רבי ישראל שמחה גדולה מאד. שמחתו על ישועת ה' והצללתו היתה כה גדולה עד שהוא גער בתלמידיו על שלא ברכו את ברכת "הטוב והמטיב" בשם ומלכות (מורשת אבות).

מעשה

וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר (כא, לג)

מסופר על הסבא מסלבודקה, שראה פעם את אחד בחורי ישיבת סלבודקה, שהתכופף להרים פיסת ניר שהיתה על רצפת הישיבה, בחושבו כי מדובר בדף קרוע מספר קודש, הטעון גניזה. אולם משנוכח לדעת שפיסת הניר הכילה דבר חולין, השליכה שוב לארץ. הבחין הסבא מסלבודקה בהתנהגותו של הבחור, קרא אליו והוכיחו: "איך אתה מעז לעשות דבר כזה? הלא אתה מזיק ברשות הרבים, וכורה בור להכשיל בני אדם".

תמה הבחור, והשיב כי "מה זה שייך לכרית בור ברשות הרבים?" הסביר לו הסבא: "בור", אין זה דווקא אם אתה עושה מכשול ותקלה, שחברך עלול להיהרג או להינזק, אלא גם אם אתה מאלץ מישהו להתכופף ולהרים ניר זה, אתה "מזיק", הרי בכך אתה מבטל אותו מדרכו ומלימודו, ואתה מתחייב על כך משום "בור". יתר על כן, אף שאין אתה הוא בעל הניר הזה, ולא אתה השלכת אותו בראשונה על הרצפה, אלא אדם אחר. אבל מאחר והגבהת אותו, אתה הוא עכשיו בעל ה"בור" ובעל התקלה שכן, כך אומרת הגמרא, שבמעשה זה של השלכת הניר שוב לרצפה, סלקת את המעשה הראשון (השלכת הניר ע"י אדם אחר בראשונה). ואתה הוא החייב.

מהמעשה הנ"ל לומדים, כמה צריך להיזהר מאד, לבל יגרום נזק או צער לחברו, כשם שאין הוא רוצה שאחרים יגרמו לו נזק וצער, וכל המרחם על הבריות - מרחמים על מן השמים.

תורת חסד

**כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אَوْ שֶׁה וּטְבָחוּ אَوْ מָכְרוּ חֲמֹשֶׁה בְּקֹר יְשָׁלֵם תַּחַת הַשׁוֹר
וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה (כא, לז)**

ופרש"י: אמר ר' יוחנן בן זכאי: חס המקום על כבודן של בריות: שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו - משלם חמשה, שה שנושאו על כתפו - משלם ארבעה, הואיל ונתבזה בו.

אמר ר' מאיר: בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה: שור, שבטלו ממלאכתו, חמשה; שה, שלא בטלו ממלאכתו, ארבעה.

ארבעה שומרים

ארבעה שומרים הם: שומר חנם, ושואל, נושא שכר ושוכר.

פסוק ו' עד ח' עוסק בשומר חנם (מצוה ס"ז) שנאמר "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגנב מבית האיש" וגו' וחשב כסף או כלים, לפי שדרך דברים אלו לשמרם בחינם.

פסוק ט' עד י"ב וי"ד עוסק בשומר שכר או שוכר (מצוה ס"ט) שנאמר "כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה" וגו' שדרך דברים אלו לשמרם בשכר. השואל חנם והשומר שכר שומרים על הבהמה והכלים ואסור להם להשתמש בהם.

פסוק י"ג עד י"ד עוסק בשואל (מצוה ס"ח) שנאמר "כי ישאל איש מאת רעהו וגו' ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם. השואל שואל את הבהמה או את הכלים כדי להשתמש בהם ואינו משלם בעבור השימוש. השוכר כמו השואל משתמש בבהמה או בכלים אך משלם תמורת השימוש, ולהלן סיכום דיניהם:

שומר חנם אינו מקבל שכר, ואין לו הנאה בשמירתו. הוא נשבע על הכל, היינו על גנבה ואבדה ואונסין, שלא פשע בשמירתו ולא שלח בהם יד - שלא השתמש בהם ולא הזיקם בידים, ופטור מלשלם.

הנושא שכר, וכן גם השוכר את פועל הלוקח שכר כדי לשמור הבהמה, והשוכר

לצורך מלאכתו ונותן שכר לבעלים, שיש לשניהם הנאה, נשבעים על השבורה (שנשברה רגלה) ועל השבויה ועל המתה (היינו אונסין) שלא פשעו בשמירתם פטורים, אבל משלמים את האבדה ואת הגנבה.

השואל בלי לשלם שכר למשאל, ויש לו הנאה מן השימוש בבהמה, משלם את הכל: שבורה שבויה מתה (אונסין) וגנבה ואבדה. אבל אם הבהמה מתה בגלל העבודה שעשתה, פטור, כי לשם כך השאל אותה המשאל.

כל החייבים שבועה ואינם רוצים להשבע - משלמים, וגם הפטורים משבועה דאורייתא חייבים שבועת היסת, שהיא שבועה מדרבנן.

מחלת

אם במחלת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים. אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם אם אין לו ונמכר בגנבתו (כב, א-ב)

אם במחלת ימצא הגנב, בשעה שהיה עוסק בחפירת הכותל וחתירתו, כדי להיכנס בפנים לגנוב. או בגג או בחצר או בכל פינה אחרת של הבית, ועמד בעל הבית עליו והרגו ומת הגנב. אין על בעה"ב אשמה של שפיכות דמים עליו, כיון שהגנב כבר נקרא מת ולא חי, ולא נחשב שהרג את הנפש. וטעמו של דבר, מפני שידוע שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, וכשרואה שגנב בא ליטול ממונו לא יעמוד באפס מעשה. ודבר זה יודע הגנב, ועל דעת כן הוא בא ואומר בדעתו: אם הבעל הבית ישמיע קול צעקה אקום עליו ואהרוג אותו כדי שאוכל לקחת את ממונו ולרוקן ביתו. נמצא שכונתו להרוג. לכן נתנה התורה רשות ואמרה הבא להורגך השכם להורגו, ואם קדם בעל הבית והרג את הגנב עשה טובה גדולה. והוא הדין אם קדם אחר והרגו, שאין בזה הבדל בין בעל הבית לאחר. ואפילו אם זה בשבת מותר לו להורגו, בכל אופן שהוא יכול, כיון שהוא רודף, שהרי הוא רודף אחר חברו להורגו וליטול את מעותיו, ולכן דמו מותר, אם זרחה השמש עליו דמים לו. אם זרחה השמש עליו, היינו שהדבר ברור כשמש שהגנב הזה יש לו שלום עמך, וברור בעיניך שהוא לא בא לשם הריגה. למשל אם הבא לחתור בבית בנו, שידוע הדבר שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות, אם בא אחד והרגו חייב מיתה, כיון ששפך דמים. שגנב זה לא בא להרוג אלא ליטול ממון. שלם

ישלם. שכל הבא לגנוב אינו חייב מיתה, אלא שלם ישלם הגנבה. (מעם לועז).

כשפים

מְכַשֵּׁפָה לֹא תַחֲיֶה (כב, יז)

ודעו שאין ממשות בכשפים, ולא יוכלו לעשות שום נזק לאחרים אלא אם כן נגזר מן השמים שאותה רעה צריכה לבוא על אדם זה בין כך ובין כך. אבל אם האדם כשר אין לכשפים שליטה עליו. ומכל מקום אסרה התורה את הכשפים, וכן צייתה להרוג המכשף, כיון שעבר על מצוות השי"ת והביא רעה על אדם בזמן שעדיין לא הגיע זמן הרעה לבוא עליו. ומכיוון שישראל בהיותם משועבדים במצרים ידעו חכמה זו, שהרי שם מקום של ריבוי כשפים בא הכתוב כאן לאסור הכשפים.

והרמב"ם ז"ל כותב דכל מיני הכישוף הם הבל הבלים ודברי שקר שעובדי העבודה הזרה הקדמונים בדו אותם מלבם כדי למשוך האנשים אחריהם. וכיון שעם ישראל עם קדוש הוא ונבון, אסר עליהם הכתוב, הכשפים, שלא ימשכו אחרי ההבלים האלו, ואל יעלה בדעתם שיש בהם ממש, כפי שנאמר: כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל (במדבר כג). ר"ל שהנחש והקסם אינם נאים לאומה הישראלית. וכל המאמין בדברים אלו וחושב בלבו שהם אמת, ושיש איזו חכמה בהם אלא שהתורה אסרה אותם, הרי זה סימן לחסרון דעתו. אבל אלו החכמים מכירים ויודעים שאין כל ממשות בהם. וזה שאסרה אותם התורה לפי שבני אדם מאבדים זמנם עליהם במקום שיעסקו בענייני היהדות.

מדה כנגד מדה

"כָּל אֱלֻמָּנָה וַיְתוּם לֹא תַעֲנוּן. אִם עָנָה תַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקוֹתוֹ. וַחֲרָה אַפִּי וְהִרְגָתִי אֶתְכֶם בְּחָרָב וְהָיוּ גְשִׁיכְכֶם אֱלֻמָּנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמָיִם". (כב, כא-כג)

ופרש"י: "כל אלמנה ויתום לא תענון - הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם".

ידוע שעונשים אלו שמעניש הי"ת פועלים כנגד האדם המונוע עצמו מלעזור

לזולתו במידה כנגד מידה. זה המענה את היתום והאלמנה, יענש במיתה, ורעייתו וילדיו ישארו ביתמותם ואלמנותם רח"ל.

ויקשה לנו, והרי עבירה זו, הנמנית במנין מצוות לא תעשה (כמצווה אחת - לדעת הרמב"ם, או כשתיים - לדעת הרמב"ן), איננה כלולה ברשימת העבירות עליהן נענשים במיתה, המנויה במסכת סנהדרין? על קושי זה עמד הרמב"ן בפירושו כאן, ואלו דבריו: "והעונש הזה לא מנו אותו רבותינו בכלל חייבי מיתה בידי שמים בברייתא דואלו הן שבמיתה השנויה בסנהדרין (פג.). והטעם, שאין זה מיתה כמיתת בני אדם בידי שמים שנאמר בהם ומתו בו כי יחללוהו (ויקרא כב, ט) ולא תמותו (במדבר יח לב), אבל ענש בכאן שיהרג אותם בחרב אויב או במלחמה ירד ונספה בלא הודעה "והיו נשיהם אלמנות לעולם ובניהם יתומים לעולם". כלומר, אין מדובר כאן בחטא פרטי של פלוני אלמוני, וממילא לא מדובר בעונש על מאן-דהו במיוחד. אלא, מדובר על חברה הנכשלת בדבר חמור זה, ועליה לתת את הדין כחברה. כך גם עולה מלשון המדרש תנאים (דברים טו ט): "ולא עוד אלא שגורם לחרב לבוא לעולם שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון". צורת המוות שתבוא על המענים, היא ע"י חרב, ע"י מלחמה כללית, ולא ע"י המתה פרטית (וע"ע במדרש זוטא שרה"ש א סימן טו).

הא למדת, דהציבור צריכים לתת דעתם על החלשים היתומים והאלמנות, דחלילה, אם לא יעשו כן, יענשו בעטים, רח"ל. ה' יצילנו.

הלואה

"אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך" (כב, כד)

ופרש"י ז"ל: אם כסף תלוה את עמי - רבי ישמעאל אומר כל אם נאם שבתורה רשות, חוץ משלשה וזה אחד מהן". היינו, יש במצווה זו חובה ולא רשות.

ויקשה לנו מדוע התורה כותבת 'אם' בלשון חובה, היתה צריכה לומר לנו שחובה להלוות?

ועל זה מסביר רבנו אור החיים הקדוש, וז"ל: "אם ראית שהיה לך כסף יתר על מה

שאתה צריך לעצמך שאתה מלווה לעמי, תדע לך שאין זה חלק המגיעך אלא חלק אחרים שהוא העני עמך. ובזה רמז כי צריך לפתוח לו משלו. ואולי כי רמז לו גם כן שלא יתנשא ויתגדל על העני בראותו כי הוא הנותן לו, והוא אומר לא תהיה לו כנושה לשון נשיאות ומעלה כי משלו הוא נותן לו, עכ"ל.

סוגי השור

כי תפגע שור איבך (כג, ד)

כאן נאמר "שור אויבך" ואלו בפרשת כי תצא (כב, ד) נאמר "שור אחיך" והלא דבר הוא?

שואל הגאון בעל משך חכמה שהנה אמרו בגמ' בפסחים (ק"ג.) היאך אדם שונא את אחיך הרי התורה ציוותה "לא תשנא את אחיך בלבבך" אלא מדובר באדם שעבר עבירה שמותר לשונאו.

א"כ, כאן מדובר לפני חטא העגל, אזי יכל בן ישראל לשנאו כי הוא צדיק אבל בפרשת כי תצא שמדובר אחר כל חטאי המדבר אזי היאך יהודי יכול לומר אני שונא את פלוני בגלל שעבר עבירה פלונית שהרי אתה בעצמך עברת ושנית ושילשת, לכן בפרשת כי תצא מוזכר שור אחיך ולא שונאך.²¹

☞ הערות "אריג פז" ☞

21 המעיין בפסוקים מגלה שינוי לשון מעניין שכאן כתוב "שור אויבך" ואלו בפסוק הבא כתוב חמור "שונאך" ויש להבין מה טעם שינתה התורה את לשונה? והנראה בביאור הדברים להקדים מה ההבדל בין אויב לשונא דשנאה היא בלב וכמו שכתוב "לא תשנא את אחיך בלבבך" וכמו שכתוב תשנא את השקר וכמו שאמר שונאי בצע שזה רק בלב. אך אויב הוא שונא במעשה ויכול להזיק לאויבו. לכן לגבי סיוע בטעינה התורה כתבה שונא שהוא לא יזיק לך לו הנך מצווה לעזור לו אבל לאויבך שאם תתקרב אליו אולי יזיקך אז אינך מחויב לעזור לו. אבל בהשבת אבידה שהנך יכול לעשות ע"י שליח הנך מחויב להשיב גם לאויבך.

חמור שונאך

כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׁוֹנֵאֵךְ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדַּלְתָּ מֵעֲזוֹב לּוֹ עֲזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ”
(כג, ה).

מה הביאור חמור שונאך? הפשט, חמור של השונא שלך.

ומבאר התרגום אונקלוס: כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו "משבק תשבוק מה דבלבך עלוהי ותפרק עימיה" - כלומר תעזוב את השנאה הנמצאת בלבך כלפיו, ותעזור לו.

מעין זה ביאר גם בעל תרגום יונתן בן עוזיאל וז"ל: "אין תחמי חמרא דסנאך דאנת סאני ליה על חובתא דאנת ידע ביה בלחודך רביע תחות טוניה ותמנוע לנפשך מלמקרוב ליה משבוק תשבוק בההיא שעתא ית סנא דבלבך עלוי ותפרוק ותטעון עמיה". פירוש: כי תראה חמור שונאך, שאתה שונא לו על דבר שרק אתה יודע בו, רובץ תחת משאו ואתה מונע את עצמך מלעזור לו, עזוב תעזוב באותה השעה את השנאה שבלבך ותפרוק ותטעון עמו.

מצינו בגמרא במסכת פסחים (ק"ג): טוביה - חטא, ובא זיגוד - להעיד עליו שחטא. ור' פפא העניש את זיגוד. א"ל: טוביה חטא, וזיגוד מנגיד [נענש]? א"ל: כן, אתה עָד אחד ואתה מוציא עליו שם רע. ואחר כך אומרת הגמרא: מי שראה חברו שעשה עוון מותר לשנאתו שנאמר "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו". וכי מותר לשנוא יהודי?! אלא, אם יש עדים, הוא לא שונאך אלא שונא של כלל ישראל, אלא שאחד ראה בו דבר ערווה. ועל זה כתב התרגום יונתן בן עוזיאל: "אין תחמי חמרא דסנאך דאנת סאני ליה על חובתא דאנת ידע ביה בלחודך". היינו, עָד אחד.

ברכה במעשנו

וְעַבַּדְתֶּם אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְנָה אֶת לַחְמֵךְ וְאֶת מִימֵיךְ וְהִסְרְתִי מִחֶלְהָ
מִקֶּרְבְּךָ (כג, כה)

איתא הגמרא (ברכות מח): "תנו רבנן: מניין לברכת המזון מן התורה?... הרי אומר

ובירך את לחמך ואת מימך - אל תקרי ובירך אלא וברך".

לכאורה, יקשה לנו דהרי התיבה "וברך" שנכתבה בתורה אינה צריכה תוספת "אל תקרי ובירך אלא וברך", ואם כן, יש לנו את הגירסא שהובא בגמ' "הרי אומר וברך", אך למעשה ברור שהכוונה היא לדרוש את המילה בשינוי ניקוד: "אל תקרא וּבְרַךְ, אלא וּבְרַךְ": אל תסתפק בכך שה' יברך את לחמך ואת מימך, אלא בְּרַךְ גם אתה את ה' על הלחם ועל המים. מכיוון שבתלמוד אין ניקוד, הוסיפו חז"ל את האות י "וברך". (עיני גם בהגהות יעב"ץ על ברכות (י) ד"ה "חטאים כתיב קרי ביה").

וכן מצינו בבא"ח (ש"א, משפטים) שדיבר מענין זה, וזה לשון קודשו: חז"ל דרשו עבודה זו תפלה, כי היא עבודה שבלב, והיא שחרית מנחה ערבית בכל אחת יש י"ט ברכות בעמידה, הרי סך הכל ז"ן ברכות כמנין דגן, כי ע"י שלש תפלות יהיה שפע פרנסה לישראל, כידוע שפרנסה תלוייה בשלש תפלות של ישראל, ולז"א יחיו דגן ויפרחו כגפן, וידוע כי שם א"ל הוי" עולה ז"ן, וכמ"ש אל ה' ויאר לנו ושמות אל ה' נרמזים באותיות אוכל שהם אותיות א"ל כ"ו דמספר שם הוי"ה כ"ו והם חסדים גמורים שמהם נשפע פרנסה טובה, והיינו שבזכות ז"ן ברכות של שלש תפילות יתעורר השפע מן א"ל הוי"ה שמספרם עולה ז"ן, ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב מזוינו מלאים מפיקים מז"ן אל ז"ן, שבכוח ז"ן ברכות נמשיך שפע משמות אל הוי"ה הם מספר ז"ן, ובזה יובן בס"ד מן האוכל יצא מאכל אוכל א"ל כ"ו כלומר מן א"ל הוי"ה שמתעוררים על ידי ז"ן ברכות של שלש תפילות, יצא מאכל הם פרנסה לישראל ולזה אמר ועבדתם את ה' אלהיכם זו תפלה שיש בה ז"ן ברכות, ועיי"כ וברך את לחמך ואת מימך. עכ"ל.

פרשת תרומה

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹתָקָחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי (כה, ב)

ותמוה, מה ענין נדיבות הלב אצל צרכי המשכן. אדרבה דוקא במשכן, בית ה', סמל כנסת ישראל כולה - היה ראוי שישתתפו כולם בשווה דוגמת תרומת האדנים ומדוע על ידי נדבה דוקא?

עם ישראל עומד לאחר מעמד הר סיני; ואמנם: "וכל העם רואים את הקולות"; אמנם: "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" אך לאחר המעמד חלפו אותם דברים, והיה חסר דבר מוחשי של קבע. המשכן וכל עבודתו נתנו ככלי ביטוי לכל אותם תכנים רוחניים שעליהם נצטוו בני ישראל, סמל מוחשי לדברים מופשטים. אך בסמל אין די. גם אם יהיה מרשים, מקיף וגדול - ככל שיהיה - אם אין את הזיקה הנפשית אליו, אין בו ולא כלום. לצורך כך באה התרומה מתוך נדיבות הלב, על מנת לתת לבני ישראל את הקשר הרגשי למשכן "והנשאים הביאו את אבני השוהם" (לה, כז)

ומביא רש"י עפ"י דברי המדרש: "אמר ר' נתן... אלא כך אמרו הנשיאים: יתנדבו ציבור מה שמתנדבים ומה שמחסרין - אנו משלימין אותו... ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם, והנשאים כתיב".

ותמוה מאד, בטעם לפגם, במעשה הנשיאים. אדרבה, הללו פעלו מתוך אחריות לכלל ישראל, דבר שבודאי היינו מצפים ורוצים שימצא אצל נשיאי העדה?

אך לאור הדברים לעיל יובן: עיקר תכלית התרומה לא היתה כדי לספק את החומרים הנדרשים למשכן. "כל נדיב לבו יביאה", אומר ר' שמחה זיסל מקלם: עם הנדבה צריך להביא את הלב, זאת היתה עיקר התרומה - נתינת הלב. ואם כן, גם אם הנשיאים פעלו מתוך חישוב הגיוני ונכון - הרי שבעצם השתהותם פגמו בהתלהבות שסחפה את כל העם בעיקר. וזוהי כוונת המדרש "הנשאים" - חסר, ללמדך שנשיאות-הלב חסרה בהם.

סדר חשיבות

וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתֶם זֶהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת. וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים. וְעֵרֹת אֵילָם מְאָדָּמִים וְעֵרֹת תְּחָשִׁים, וְעִצֵּי
שִׁטִּים. שֶׁמֶן לְמָאֵר בְּשִׁמִּים לְשֶׁמֶן הַמְּשַׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים. אַבְנֵי
שֶׁהֵם וְאַבְנֵי מִלֵּאִים לְאָפֶד וְלַחֶשֶׁן. (כה, ג-ז).

נראה כי הפסוקים הנ"ל הולכים לפי סדר החשיבות; זהב לפני כסף, כסף לפני נחשת, נחשת לפני תכלת וכו', ולפי זה לכאורה היו צריכים להיות ראשונים ברכישה אבני שהם ואבני מלואים, שהם היו היקרים ביותר בתרומת המשכן,²² ורק אחר כך זהב וכסף ונחשת ותכלת וכו'. ולמה כתבו האבני שהם ואבני מלואים לבסוף?

ונראה לתרץ כי טבע האדם כאשר הוא תורם לאיזה ישיבה מבקש בד"כ כי שמו יהיה ה"בולט", ויתנוסס באותיות "קידוש לבנה" על גבי קיר הכניסה לישיבה או בית הכנסת, ולומר "את זה אני נתתי", ולפי זה "אבני שהם" שהיו מיועדים רק לשימוש של אדם אחד שהוא הכהן הגדול, התורם תמיד יכול להצביע על מה שנתן מכל תרומה אחרת שניתנה למלאכת המשכן, הן משום שהיו רק אבנים יחידים ורק כהן גדול הולך עמם והן משום שנשארו כמות שנתרמו ללא כל שינוי, ולגבי שאר התורמים אשר תורמים בעבור המשכן עצמו, שהם הוצאות לשאר כלי המשכן הזהב או הכסף הנתרמים אינם ניכרים ממי הם נתרמו, ולא ניתן להצביע עליהם, מאחר ואת הזהב והכסף וכו', היו מרדדים או מתיכים אותם קודם שימושם והיכן ימצא התורם את תרומתו הלא מדובר בהרבה כלים ולא בכלי אחד כמו אבני שהם בודדים, ולכן אף שערכם של אבני שהם היה גדול משאר תרומות, דרגת הנדיבות היתה פחותה משאר התרומות, ולכן נכתבו לאחרונה לפי סדר התרומה.

ונוסיף עוד, כי התורה מדגישה את החשיבות שהאדם יתן משלו לה' יתברך (לשמה) "ויקחו לי" תרומה", פרש"י: לשמי, ועל כן בראש ובראשונה נכתבו הזהב הכסף הנחשת והתכלת, ששימושם הרבה ופיזורם היה בהרבה כלים, וזהב והנחשת

☞ הערות "אריג פז" ☞

22 הרי ידוע מעשה בדמה בן נתינה (קידושין לא). שחז"ל קנו אבן אחת מאבני החשן ישפה במחיר של רבבות דינרי זהב

קדמו לתכלת שאלו גם היו מותכים, ובלתי אפשר כלל לזהות זהב של פלוני היכן הוא נמצא, ועל כן ה"לשמה" שלו גדול יותר. וכן פיזור הזהב גדול מפיזור הנחשת, ועל כן סדר הקדימות לא רק ע"פ הנדבה אלא גם ע"פ ה"לשמה". (מתוך הספר עיונים בפרשה)

צדקה מן הנשים

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹתָם, וַתִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי (כה, ב)

מלשון הכתוב נראה שהתרומה ניתנה מאיש ולא מאשה.

וטעם הדבר ביאר המשך חכמה ע"פ מאי דאיתא בגמ' ב"ק (ק"ט). דגבאי צדקה מקבלין מן הנשים (שרשות בעליהן עליהן) דבר מועט, אבל לא דבר מרובה, ולזה אמר מאת כל איש, ולא מאת כל אשה, כיון דרשות בעלה עליה, אין מקבלין ממנה.

אמנם צ"ב דלהלן בפ' ויקהל (לה, כב) כתיב "ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח ונזם וטבעת וגו'", הרי שלא נמנעו מלקחת תרומת ה' גם מן הנשים כמו מן האנשים, והרי כאן מבואר שלא נטלו מן הנשים כיון דברשות בעליהן הן.

ובעיקר דברי המשך חכמה שאין מקבלין מן הנשים דבר מתנה, טעם הדבר הוא שמא תקח מבעלה שלא מדעתו, דאחר שתיקנו חכמים מזונות תחת מעשי ידיה, אף מעשי ידיה אינן שלה אלא של בעלה. ומעתה י"ל דקודם תקנת חכמים, דמעשי ידיה של האשה לבעלה, מקבלין מן הנשים גם דבר מרובה, דאין לנו לחוש שתקח משל בעלה, אחר שיש לתלות דנתנה משל עצמה דמעשה ידיה שלה הן. ומעתה נמצא דבהיות ישראל במדבר, כשעדיין לא נתקן שמעשי ידיה לבעלה, היו מקבלין מן הנשים גם דבר מרובה.

וזהו שדקדק הכתוב ואמר "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי", דאע"ג שמקבלין נדבות מן הנשים כמו מן האנשים, מ"מ חילוק יש ביניהם, דאיש מיד שנדר להביא תרומה לה', הרי הוא חייב לקיים את נדרו, והגבאין לוקחין ממנו בעל כרחו. אבל אשה שנדרה להביא תרומה לה' כגון חם ונזם וטבעת, שהן תכשיטיה, עדיין תלוי נדרה ועומד בקיומו של הבעל, דהא יכול להפך בדברים שבינו לבינה. ולפי זה יש לומר דהכתוב שנאמר בו "ויבואו האנשים על הנשים

כל נדיב לב הביא חח וזנזם" וגו', כוונתו שבאו הנשים להביא את אשר נדבה לבן בהסכמת בעליהן, וכיון שכן הרי לא הפרו להן בעליהן ולפיכך קבלו אף מן הנשים כל תרומתם.

ובזה יש לבאר הא דקי"ל בשבועות (כו): דגמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו, מהאי קרא דאשר ידבנו לבו, ולדברינו מתפרש האי קרא אשר ידבנו לבו, דאם גמר בלבו להביא למלאכת המשכן "תקחו את תרומתי" אפילו בעל כרחו, לפי שחייב לקיים נדרו, ודין זה אינו נוהג אלא באיש שידבנו לבו. אבל באשה שעומדת ברשות בעלה להפרת נדריה לא ניתן לקחת בע"כ, ולכך למדו זאת מהמקרא הנאמר לגבי האנשים. (אבני שוהם)

ועשו לי מקדש

וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה (כה, ב)

ובמדר"ר (ג, א) איתא, "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה, שנאמר ויקחו לי תרומה. משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו, אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש".

ויל"ע בביאור הענין, וכי החכמה פורשת היא מאת הבורא ח"ו לאחר שניתנה לישראל, ועוד צ"ב באיזה בחינה מצינו בש"ס ובמדרש שהתורה נקראת מכורה לישראל, וכי שייך מכירה בתורה ובחכמה, שלא מצינו כן אלא בחפץ שהלוקח קונה החפץ לעצמו ואין נשאר ההפץ אצל המוכר, מה שאין כן בחכמה שהיא ביד ה' האיך שייך בה מכירה.

ונראה לבאר זאת, על פי דברי הגמ' בנדה (ע, א) מה יעשה אדם ויחכם, אמר להן ירבה בישיבה וכו', אמרו הרבה עשו כן ולא הועיל להם, אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, תני ר"ח משל למלך

וכו', עי"ש. ופירש"י כך חכמה שהיא לאוהביו של מקום ניתנה להם מפיו ולא מאוצר אחר יעו"ש. וביאור הדבר י"ל, דהנה בשאר חכמות העולם ידוע, שזה שהמציא החכמה הוא מלמד את החכמה ומגלה לאחרים, ואח"כ החכמה כבר גלויה לכל מי שיש לו שכל ודעת ללמוד או מספר או מתלמידיו וכו', משא"כ בתורה אינו כן, אלא שהקב"ה כביכול הוא תמיד מלמד לנו תורתו ומפיו אנו חיים ולמדים ויגיעים בתורה בכל עת, ומעתה י"ל דזהו הפי' במד"ר, דלפרוש ממנה איני יכול, כי הקב"ה כביכול נשאר קשור לתורה תמיד ללמד לנו תורתו הקדושה.

ומה שנקטו עלה בלשון מכירה, יש לפרש על פי מה שכתוב בביה"ל על התורה פרשת יתרו על הפסוק עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם וגו', וביאר הקרא דג' דברים נשנו בזה, שבי זה בע"כ, לקחת זה קניה, ומתנות זה בחנם, וכתב שם די"ש ג' דרגות, א' כשאדם יגע בתורה, הוא כמו שאמרו יגעת ולא מצאת אל תאמין, ואם היה צריך איזה ענין ליגיעה, א"כ איך אמרו אל תאמין אולי חסר לו הענין שצריך נוסף להיגיעה וזה בבחינת שבי, וזה רק לידע הפלפול של התורה הנקרא שלל. ב' לאוקמי הגירסא שיהיה יודע ההלכה על בוריה ולא תשתכח ממנו, לזאת צריך סיעתא דשמיא וזכות ע"י מעשים טובים ולימוד לשמה שיסכימו לו, בנוסף על היגיעה דלא יגעת ומצאתי אל תאמין, ובחינה זו היא בחינת לקיחה, דבמקח וממכר הזכייה תלוי בדעת שניהם, בהמקנה שירצה להקנות לו החפץ ובהקונה שיתן בעבורו התמורה. ג' מתנה כשנעשה כמעין המתגבר עיי"ש, ולפי זה א"ש לשון מכירה שנאמר כאן במד"ר, דאחר היגיעה בדאיכא דעת מקנה ליתן רוכש הוא את התורה.

וביותר יש לבאר על פי מה שכתוב בדרשות הר"ן (דרוש ז') בעובדא דרבה בר נחמני בב"מ שהיה מחלוקת במתיבתא דרקיעא דאמרו ספק אם שער לבן קדם לבהרת אם טהור או טמא, והקב"ה אמר טהור, ובמתיבתא דרקיעא אמרו טהור, וקראו לרבה בר נחמני להכריע דהוא יחיד באהללות. והק' דהוא תמוה מאד אחרי שהקב"ה אמר טהור האיך טימאו הם? ותירצו דכיון שהכרעת התורה ניתנה להם בחייהם ושכלם היה מחייב לטמא, היה מן הראוי שיהיה טמא אע"פ שהוא בהיפוך האמת עיי"ש, כי לא בשמים היא.

ולפי זה מבואר היטב דברי המדרש, שאכן התורה מכורה לישראל כאדם שמוכר חפץ לחבירו ולא נשאר אצלו, שהרי התורה נמסרה לישראל ואין הקב"ה כביכול

מכריע אח"כ בתורה ובהלכותיה, אלא שהקב"ה בקש שיעשו לו קיתון שיהא הלימוד עמו יתברך. (רבי מרדכי מן)

בניה לעתיד

נאמר במדרש תהלים (מזמור קכו) "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. א"ר יוחנן כל ימיו של אותו צדיק [חוני המעגל] היה מצטער על מקרא זה, מי איכא דניים שבעים שנין בחלמא, יומא חד הוא קא אזיל באורחא חזא ההוא גברא דהוה קא נטע חרובא, אמר ליה מכדי חרוב עד כמה שנין טעין, א"ל: עד שבעין שנין, אמר לו פשיטא לך דחיית שבעין שנין, אמר ליה ואנא עלמא חריבא אשכחית כי היכי דשתלו לי אבהתי אנא נמי אשתיל לבני... ע"כ. שאר המעשה בחוני המעגל ידוע לכל, וזה בדיוק כמו אמירת חז"ל "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת וכו'", ובפרשתנו מצינו טירחה יתירה מצד יעקב אבינו ע"ה, בפסוק ה' "ועצי שטים" ופרש"י "ומאין היו להם במדבר פירש רבי תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקודש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והביא ארזים למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים". ע"כ. ועוד בשמות רבה (פרשה לג), א"ר טביומי בשעה שהגיע זמנו של יעקב אבינו ליפטר מן העולם קרא לבניו אמר להם היו יודעין שהקב"ה עתיד לומר לבניכם לעשות משכן אלא יהיו כל צרכיו מוכנים בידכם שנאמר (בראשית מח) והיה אלוהים עמכם וכי תעלה על דעתך כשהיה יעקב אבינו חי לא היה הקב"ה עם בניו אלא כך אמר להם עתיד הוא לומר לכם ועשו לי מקדש והוא יורד ומשרה שכינתו בתוכם שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ויש מהם שהתקינו עצמן לדברים ויש מהן ששכחו וכשבא משה ועשו המשכן יש מהם שהביאו מעצמן ויש מהם שלא הביאו אלא ממה שהיה מונח בידם שכן הוא אומר כל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן, ואומר כל אשר נמצא אתו עצי שטים".

ונראה להוסיף לענ"ד, כי טירחה זו שעשאה יעקב אבינו, לכאורה מיותרת, דהרי חטא העגל קדם ל"ועשו לי מקדש", א"כ, האם טירחה זו נעשתה לריק, דאם לא חטאו אבותינו בחטא העגל לא היינו צריכים המקדש, דהרי הי"ת היה בתוך בני ישראל? ונראה לתרץ לענ"ד שעל האדם מוטל לקיים את המצוות ולא לנבא, אם זה יתקיים או לאו, מכאן הבן היטב מושג "לשמה",

כנאמר בפסוק "ועשו לי מקדש". פרש"י "לי" לשמי, היינו לשמה בלבד, גם אם דבר לא נראה לאדם, עליו לקיים את ציווי הבורא באשר הוא שם.

בית לה'

וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם (כה, ח)

"בית המקדש" "כלי המשכן" הם הנושאים המרכזיים בפרשתנו, וכבר נתחבטו המפרשים וכי הקב"ה צריך בית הרי מלא כל הארץ כבודו.

רוב המפרשים נטו לומר ש"הבית" - השראת השכינה הוא בעבור עם ישראל יותר מאשר בעבור הקב"ה. "ה' אמר לשכן בערפל" אומר שלמה המלך (מלכים א פ"ח) וכל מטרת הבית היא כדי להכין מקום בו יוכלו לשפוך את תפילתם מקום בו יוכלו לכפר על חטאתם, מקום בו יוכלו להפרד מצרתם וכו' וכפי שמבואר באריכות בפרק הנ"ל.

ורציתי להעלות על הכתב רעיון נוסף. בני ישראל יוצאים ממצרים אין בידם מצוות להגאל וה' נותן להם ב' מצוות "דם פסח" "דם מילה", במצוה זו נבדלים בתי בני ישראל משאר הבתים של המצריים. "וראיתי את הדם ופסחתי עלכם" (יב, יג) ואמרתם זבח פסח... וגו' ואת בתינו הציל (שם). מהו הלשון "בתינו" - בתיכם היה לו לומר, אלא בתינו הוא הבית היהודי עם כל מצוותיו ועם כל המאפיין אותו. אם ח"ו לא היתה מצוות דם פסח, הבית היהודי היה שווה לשאר בתי המצרים.

וכל זה קודם מתן תורה. בפרשת תרומה עומדים אנו לאחר מתן תורה והיא המלמדת אותנו כיצד צריך להראות בית יהודי בכדי שיקויים בו "ושכנתי בתוכם" - בתוך כל אחד ואחד, ארבעה כלים מרכזיים בבית המקדש המלמדים אותנו את מסלול הנהגתנו בבית.

הארון "ועשו ארון" ארון רומז על התורה ונכתב "ועשו" לשון רבים ולא "ועשית" ללמדנו שהתורה אינה נחלת יחיד אלא תורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול, הבסיס לבית היהודי הוא התורה.

"שלחן" רומז על לחם שהאדם אוכל, חומריות של האדם. יחזקאל (מא, כב) זה השלחן אשר לפני ה', גם המזון שהאדם אוכל יהיה לצורך קיומו ולצורך קיום

מצוות ה' ולא למלאות כרסו.

"מנורה" ירכה, וקנה, גביעים, פרחים, רומזים על בניו של האדם "פרחי כהונה", הכלי עשוי "מקשה אחת". על האדם להמשיך את החינוך לבניו ולבנותיו באותה דרך שחינכו אותו בבחינת "תפארת בנים אבותם" (משלי יז, ו) הבנים ימשיכו את השושלת בבחינת חטיבה אחת - דרך התורה העוברת מאב לבנו.²³

מזבח - מרמז על מסירות נפש, כל חיי האדם תלויים במסירות נפש על המצוות שבלעדי מסירות נפש לא יוכל לקיים מצוות וללמוד תורה.

בזכות ארבעת העקרונות הללו שאמורין אנו ליישמן בבנין הבית נזכה לקיום דברי ה' אל שלמה המלך בסוף ההפטרה: "הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחקותי וכו'. ושכנתי בתוך בני ישראל..." (מלכים א, ה).

כל המוסיף גורע

וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים וְחָצִי אֲרָכּוֹ וְאֲמָה וְחָצִי רְחִבּוֹ וְאֲמָה וְחָצִי קִמְתּוֹ (כה, י)

מובא בגמרא סנהדרין (דף כט). "אמר חזקיה מניין שכל המוסיף גורע שנאמר 'אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו' רב משרשיא אמר מהכא 'אמתים וחצי ארכו' רב אשי אמר 'עשתי עשרה יריעת'" ע"כ.

מכאן אנו למדים כל מי שרוצה להוסיף או לגרוע מן משמעויות וציווי התורה הרי אסור, ורק חכמנו ז"ל, שלימדונו בביטוי 'כל המוסיף גורע' כמה מסוכנת דרך זו, וכן כל החכמים שלומדים בדרך התורה יכולים להדריך אותנו בתקנות וגזירות ולפרש לנו את דרכי תורה וההלכה.

☞ הערות "אריגפז" ☞

23 באלשיך הקדוש כתב בציווי עשיית המנורה הרומזת לאדם המאיר בתורתו ובמעשיו שיהיה כזהב טהור «מקשה תעשה המנורה» שלא יטמא אחד מאבריו ויפרידו מהקדושה ואח"כ ילחימו בתשובה משום שמקום הריתוך מועד לשבירה כי גם שישוב ויחבר ויתקן לא יכפר לגמרי.

תלמידי חכמים

וְעִשִּׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב (כה, יג)

בעל צרור המור מבאר וז"ל "לפי שהתורה צריכה עוזרים ומסייעים כאומרו "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך". וכן אמר "עץ חיים היא למחזיקים בה וגו' בדי עצי שיטים רמז למחזיקי התורה וללומדים בה..." עכ"ל.

נוכל בס"ד לפרש על פי צרור המור את משמעות האיסור להוציא את הבדים מהארון הוא שקיום התורה תלוי בבדים, במסייעי, במתנדבים, בזבולון שהכתוב הקדימו ליששכר. המסייעים, הבדים, הם חלק ממבנה ארון הברית ולא פרט חיצוני. כשמסירים את הבדים מהארון, נמצא הארון חסר.

הנצי"ב מפרש כן ב"העמק דבר", את האיסור המיוחד האמור בארון הברית. "טעם הדבר נראה דבא להגיד לנו דכוח הארון שהוא התורה... נישאים בכל ודור ממקום למקום היכן שישראל גולים".

התורה תלויה את עם ישראל בכל עת ובכל שעה, התורה היא זו שתשמור על עם ישראל בגלות. את התורה ישאו בני ישראל בעזרת הבדים גם בגלות הארוכה.

נראה עוד לומר שהבדים מסמלים את התקופות השונות. התורה מתאימה לכל הדורות, התורה היא תורת חיים.

כפילות

וְנָתַתְּ אֶל הָאָרֶן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אָתָּן אֵלֶיךָ (כה, טז)

ופרש"י (על פסוק כא), לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר נאמר (פסוק טז) ונתת אל הארון את העדות. ויש לומר שבא ללמד, שבעודו ארון לבדו בלא כפרת, יתן תחלה העדות לתוכו, ואחר כך יתן את הכפרת עליו. וכן מצינו כשהקים את המשכן נאמר (מ כ) ויתן את העדות אל הארון, ואחר כך ויתן את הכפרות על הארון מלמעלה.

המהר"ל מקשה על לשונו של רש"י לא ידעתי וכו', וז"ל: לא ידעתי למה לא ידע? כי לפי דעתי ענין גדול יש ללמוד, דיהיו העדות מעכבים את הארון, שאם לא כתב הוזהר אמינא אם אין עדות יהיה הארון, דהא אצל החושן גם כן כתיב "ונתת

אל החושן את האורים ואת התומים", אפילו הכי בבית שני אף אם אין אורים היה החושן, הכי נמי שמא אף על גב דאין לוחות - יעשה הארון כבוד לשכינה, ועל זה אמר עוד "ונתת אל הארון את העדות", שנה עליו הכתוב לעכב שלא יהיה ארון אם אין עדות. ובבית שני שלא היה העדות, לכך לא עשו את הארון. אבל חושן עשו אף על גב שלא היו להם אורים ותומים, ומנא להם זה, אלא גבי ארון כפל "ואל הארון תתן העדות" לעכב, מה שאין כן באורים ותומים, כך היה נראה:

אמנם, אשר נראה לפי דקדוק הפרשה, כתב אצל הארון שיהיה הוא בית קבול לעדות, וכתב אצל הכפורת שיהיה כסוי לעדות, שלא תאמר הארון עיקר ששם העדות, ולא היה הכפורת רק לכסות, הוצרך לומר שאין הדבר כך, אלא כל אחד כלי בפני עצמו משמש לעדות; הארון הוא מקבל את העדות, והכפורת משלים את הארון על ידי הכרובים שעליו. ולכך בכל מקום עושה שני משמשים, ארון וכפורת. ולפיכך אמר "וְנָתַתְּ אֶת הַכִּפֹּרֶת עַל הָאָרֶן מִלְמַעְלָה וְאֶל הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֲלֵיךְ" (כה, כא) לומר שהעדות מונחים גם כן תוך הכפורת כמו תוך הארון, וכל אחד ענין בפני עצמו, ולכך כתב שני פעמים; האחד לארון, והאחד לכפורת. עכ"ל.

לפי תירוצו הראשון של המהר"ל, בניגוד לחשן שהיה קיים בבית שני, אע"פ שלא נשאלו בו. לארון הברית יש מטרה מרכזית אחת: מקום ללוחות. לכן, האפשרות היחידה היא למצוא את הארון המקורי.

החידוש הוא, שצריך לימוד מיוחד, מן הפסוקים, ללמד את הדבר הזה. אחרת, לכאורה, לא היתה מניעה, לעשות קופסא דומה לארון, רק כדי שקודש הקדשים לא יראה שומם (או בלשון המהר"ל: "לעשות ארון כבוד לשכינה").

גם התירוץ השני לכפילות הפסוקים, מחדש לנו דבר יפה. לפי תירוץ זה, כפילות הפסוקים באה ללמד שלא רק הארון חשוב, כיוון שיש בו את הלוחות, אלא גם הכפורת חשובה "בפני עצמה", מצד אחד. ועוד יותר מזה היא משלימה את "הכח" של הארון עצמו. ודו"ק.

כרובים

וְהָיוּ הַכְּרֹבִים פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּת וּפְנֵיהֶם, אִישׁ אֶל אָחִיו (כה, כ)

עיין גמרא חגיגה (דף יג.) מאי "כרוב"? אמר ר' אבהו: כרביא, שכן בבבל קורין לינוקא - "רביא".

"כדי להראות החבה שמחבב הקב"ה את ישראל לפיכך עשאום בדמות תינוקות, שטבע האדם לחבבם ולסלסלם באהבה יתירה" (תורה תמימה).

מעשה

במשא נלהב על נושא החינוך התורתי שהשמיע הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין (ראש ישיבת כנסת ישראל דסלבודקה), באזני אלפים ממשנתפי הכנסיה הגדולה הראשונה בחודש אלול תרפ"ג, הטעים רבי משה מרדכי בדרך דרוש, את אחת מאמרותיו היפות, שעשתה בזמנו רושם גדול.

פעמיים - אמר - מצינו בתורה את המלה "כרובים": בספר בראשית מסופר על גירוש אדם הראשון מגן העדן, וכתוב (ג, כד) "וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים", ורש"י מבאר, כרובים - מלאכי חבלה. ובספר שמות אצל המשכן נאמר: "ועשית שנים כרובים" ורש"י מבאר "כרובים - דמות פרצוף תינוק היה להם" מה פשר השינוי, מדוע פירש רש"י את אותה מלה עצמה באופן שונה בשני המקומות?

אין זאת אלא שבא הכתוב לרמוז כי כשנותנים לילד חינוך טוב וראוי, עשו הוא להיות ככרוב המסוכך בכנפיו על ארון הקודש. אולם כשאין מחנכים אותו חינוך תורתי אמתי, משמררחיקים אותו מאוהל מועד ומארון הברית, עלול הוא לגדול פרא ולהיות למלאך חבלה...

חינוך זהב

כל כלי השרת במשכן ובמקדש מותר היה לעשותם מכל מיני המתכות, בזמן שלא היה זהב. רק הכרובים חייבים היו להיות מזהב ואסור היה לעשותם מכל

מתכת אחרת (מכילתא סוף משפטים).

כל כך למה? משום שהכרובים מסמלים את התינוקות הרכים, כרביא, כאמור, דמות פרצוף תינוק להם, לפיכך היה מקומם על ארון הלוחות. דבר זה בא ללמדנו שאת החובה לחנך את הילדים לתורה, בהקמתם של מוסדות המתאימים לכך, חדרים ושיבות - אי אפשר לצאת ידי חובה בקטנות, בפרוטות של נחושת, אלא דווקא בזהב (הגר"מ שפירא מלובלין זצ"ל).

חכמינו אמרו, כי פרצוף של תינוק היה להם לכרובים. לפיכך שני כרובים היו על הארון, להזכיר לו לאדם הבא ללמוד תורה, שיהיה דומה לתינוק בשני דברים: שיקבל על עצמו עול תורה כתינוק שאינו יודע מאומה ומתחיל מבראשית; וכן שיהיה טהור ונקי מחטא כתינוק (נחל קדומים).

בספר "עלינו לשבח" מובא מעשה במלמד אחד שהשפיל את תלמידו בפני כל הכיתה בצורה מבישה מאד, וגרם לו למשבר חזק ולדכאון עמוק. המצב הקשה הביאו לידי התדרדרות כללית חמורה. לאחר שנים רבות עד כדי כך שגם כאשר נפגש המלמד הוא עם כמה מתלמידיו שהתחנכו אצלו באותה תקופה והם החלו להעלות זכרונות מימים עברו, הועלה גם זכרו של אותו תלמיד שנפגע מההשפלה שנעשתה לו בפני כל הכיתה.

או אז תפס המלמד את חומרת מעשהו. הוא עזב מיד את קבוצת התלמידים ונסע היישר לביתו של החניך ההוא, ומצאו שהוא יושב בדד. עכשיו הוא הבין יותר ויותר שכל מה שעבר ברבות השנים על תלמידו לשעבר זה, קרה בגללו. מראהו האומלל נגע ללבו בצורה בלתי רגילה.

הוא התפרץ בבכי נסער, וביקש ממנו שימחל לו על חטאו הגדול. התלמיד מיאן. כל כך גדול היה הכעס ששמר בלבו על ההשפלה שעשו לו בכיתה, שגם לאחר שעברו שנים רבות מאז, עדיין הייתה מצויה בו מרירות גדולה. הוא סובב את ראשו וסירב לשמוע מילה וחצי מילה מדבריו של המלמד.

ולמרות זאת, מאחר והמלמד גילה עתה סימני כניעה של ממש, ודיבר איתו בלשון תחנונים אמר לו אותו תלמיד (שהיה כבר אחר גיל 40!!!), שהוא מוכן למחול בתנאי אחד: מאחר וההשפלה נעשתה לפני כל הכיתה הרי שבאם תאסוף לביתי את כל החברים הם ותתנצל בפניהם על מה שעשית לי, אמחל לך...

המלמד מיהר למשרד הת"ת ואסף את רשימת הילדים שלמדו בשנה ההיא בכיתתו שמאז כולם כבר התחתנו ונולדו להם ילדים ונכדים. לאחר שהוא יצר עימהם קשר הוא גילה שכמה מהם מתגוררים בחו"ל, ולאחר חשבון קצר התברר לו שקיום התנאי הנ"ל עלול לעלות לו למעלה מ-20,000 דולרים!!!!

נכנס לו המלמד לאחד מגדולי הדור ושאל האם מחוייב הוא להוציא סכום כזה בעבור בקשת מחילה?

השיב לו אותו גדול: "אילו היית עושה חלילה תאונה במכוניתך והיית דורס ילד וההורים היו תובעים אותך למשפט שבעקבותיו הינך עלול לשלם עשר שנים בבית הסוהר וכי לא היית מוציא סכום כסף כזה בעבור עורכי הדין?..." - "בוודאי שכן", ענה המלמד.

אם כן על אחת כמה וכמה שכדי להינצל מעונשו של גיהנום אתה מחוייב לשלם את הסך הנ"ל ולהביא את התלמידים מכל קצות תבל לביתו של תלמידך ולבקש ממנו מחילה", השיבו הרב.

ואכן, לא איחר אותו מלמד מלקיים את ציווי גדול הדור, והצליח להביא את כל תלמידיו מכל קצוות תבל, מפגש חברים אדיר וחמים, חיבוקים איש לקראת רעהו שלא ראו זה את זה שנים רבות, אך האירוע המרכזי, שהביא לדמעות רבות, היתה ללא ספק בקשת המחילה הגדולה של המלמד לאותו תלמיד מבוגר ושבע ימים, התקיימה באותו מקום באיחור גדול....

טובה תורה

מעשה בתלמיד חכם אחד שהיה בספינה עם סוחרים רבים. שאלו אותו הסוחרים: היכן הסחורה שלך? ענה להם הסחורה שלי טובה מהסחורה שלכם. חפשו האנשים את הסחורה שלו בספינה ולא מצאו כלום. התחילו הסוחרים ללעוג לו. בוקר אחד עלו שודדי ים, ונקחו את כל מה שהיה על הספינה. כשהגיעו אל החוף לא היה לסוחרים לחם לאכל, בגד ללבש, ולא היתה להם סחורה. מה עשה התלמיד החכם? הלך לבית המדרש ולמד את הילדים תורה. ראו האנשים שחכם הוא ונתנו לו פרנסה נאה. באו הסוחרים ואמרו: טובה תורה מכל סחורה.

מעשה

וְנָתַתְּ עַל הַשֶּׁלֶחַן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד (כה, ל)

במקדש אסור שיהיה חמץ, לכן הלחם היה מקמח מצה ונישא חם מיום שישי עד שישי בתבנית כיכרות לחם כך מי שמחשיב את עצמו תמים עניו ושפל לעומתו יתברך כמו חמץ שלא תופח שמסמל ענוה הקב"ה דואג לו שהארת השבת תשמור עליו קדוש מיום שישי ועד שישי.

על דבר זה נביא מעשה שארע בתקופת רבנו האר"י הקדוש שיכול לתאר לנו מה נתינה:

מעשה באחד מהאנוסים בתקופת האינקוויזיציה אשר הצליח להימלט מפורטוגל והגיע לצפת שבגליל. מיד בבואו לצפת הזדמן האיש לדרשתו של הרב, והדרשה - עסקה בלחם הפנים, שהיה במקדש מידי שבת בשבתו.

תוך כדי דבור פלט הרב הדורש אנחה כבדה ובקול ספוג צער אמר: "ועכשיו, אין לנו דבר מוכן, כדי שיחול השפע גם על הבלתי מוכן".

שב האנוס לביתו ובתום לב צוה על אשתו, כי מידי שבוע בשבוע, ביום השישי, תכין שתי ככרות לחם, עשויות קמח המנופה י"ג פעם, את הבצק עליה ללוש בטהרה - כך אמר - ולאפות היטב בתנור ביתם. זאת, משום שרצונו להקריב את הלחם לפני ה', כפי שהיה במקדש.

בצייתנות מלאה האשה את הבקשה. מדי יום שישי היתה אופה - על פי הוראותיו המדויקות של בעלה - שתי ככרות לחם, הבעל נוטל היה את הככרות אל בית הכנסת, שם התחנן והתפלל לפני ה', שיקבל את לחמו ברצון. ובתום תפילתו - היה יוצא מבית הכנסת ומותיר אחריו את שתי הככרות.

לשמש בית הכנסת נכונה מתנה מידי שבוע בשבוע: בכל יום שישי היה מוצא בבית הכנסת שתי ככרות לחם טריות וניחוחיות. מי הביא את הככרות - זאת לא ידע. אף לא טרח לברר. שמח וטוב לב היה נוטל את שתי הככרות לביתו ומענג בהן את שבתו.

לעת ערב היה אותו אנוס שב לבית הכנסת, וכמובן - את שתי ככרותיו לא מצא. שמחה גדולה מלאה את לבו. וכך היה מספר לאשתו: "השבח לה", שלא בזה את

בקשתי וקבל את לחמי ואף אכלו בעודנו חם וטרי. וא"כ, עליך להמשיך ולהקפיד על הכנתו עשרת מונים. הן חובה עלינו לגרום לאלוקינו נחת רוח!"

כך נהגו האנוס ואשתו לטרוח באפית הלחם ולהביאו לבית הכנסת מידי שבוע בשבוע.

והנה, באחד מערבי השבתות, בא הרב אל בית הכנסת וניצב על הבמה כדי להתכונן לדרשה שאמור הוא לשאת ביום המחרת, יום שבת קודש. עודנו עמד שם - ואל בית הכנסת נכנס האנוס ובידיו שתי ככרות לחם, כמנהגו.

הניח את הלחם והחל שוטח את דברי תחנונו, בלי להרגיש ברב, הניצב על הבמה.

והרב עקב אחר מעשי האנוס. ברגע הראשון נדהם למראה עיניו, אך מיד התעשת והחל גוער בקולי קולות: "שוטה שכמוך! כלום הקב"ה אוכל ושותה? בודאי השמש הוא שלוקח את לחמך, ואתה - בתמימותך - מאמין שה' מקבלו! הן זהו חטא כבד מנשוא ליחס גשמיות לה' יתברך"

מבט אחד לעבר האנוס גילה לרב ולשמש כי פניו חפו ועיניו החלו זולגות דמעות. "ימחל נא לי הרב על טעותי", התחנן האישי. "לא הבנתי את הדרשה בדבר לחם הפנים... מצוה התכונתי לעשות - והנה, עברה חמורה עברתי..."

עודנה בוכה בדמעות שלישי, ואל בית הכנסת נכנס אדם נוסף, היה זה שליח של האר"י הקדוש. פנה השליח אל הרב וכך אמר לו: "שוב לביתך ואמור לבני משפחתך כי ביום המחר, באותה שעה שבה התכוננת לדרוש את דרשתך בבית הכנסת - מות תמות! כבר הוכרז על כך למעלה בשמים!"

נבהל הרב למשמע הבשורה הרעה. חיש מהר נשאוהו רגליו אל האר"י הקדוש. "מה חטאתי שכך באה לי?" השיבו האר"י: "כיון שביטלת נחת רוח שהיתה לקדוש ברוך הוא - נגזר עליך כזאת. דע לך, כי מיום שחרב בית המקדש לא נגרמה למלכו של עולם נחת רוח כפי שגרמו לו מעשיו התמימים של האנוס הזה, בהביאו את שתי הלחם ובסברו שה' קבלם. על שום שאתה גרמת לו להפסיק להביאם - נגזרה עליך מיתה, ואין כל פתח של תקוה להצלה!"

עצוב ומתייסר שב הרב לביתו והודיע לבני משפחתו את דברי האר"י הקדוש, ואכן, ביום המחרת - הוא יום שבת קודש - בשעה שאמור היה לדרוש בבית

הכנסת, השיב הרב את נשמתו ליוצרה. (מעשיהם של צדיקים).

מזבח

וְעִשִּׂיתָ קִרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֹתָיו מִמָּנו, תִּהְיֶינן קִרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת
(כז, ב)

ולמה נקרא המקום שעליו מקריבים קורבנות בשם מזבח, מלשון זבח, שעליו זובחים הקורבנות. ועוד שראשי תיבות של מזבח הם מחילה זכות ברכה חיים. שכל אותם הטובות זכו מן המזבח. שבקורבנות שהיו מקריבים עליו היו מתכפרים עונותיהם, ובזכות הקורבנות נתברכו ישראל והאריכו ימים. ומטעם זה ציוה הקב"ה שלא יגע שום דבר של ברזל במזבח כשבונים אותו, כדרך שנוהגים לתקן האבנים בכלי ברזל, כיון שהמזבח עשוי להאריך ימים והברזל נברא לקצר ימים, שבו הורגים אנשים. אם כן הם סותרים זה את זה, ולכן אל יגעו זה בזה. ומשום כך נצטוו לעשותו נחושת ולא של מתכת אחרת, לרמוז שבא לכפר על עזותנו, כפי שנאמר "וגיד ברזל ערפך ומצחך נחושה" (ישעיהו מח).

שלשה סוגי נסים נעשו במזבח.

הנס הראשון היתה אש יוקדת על המזבח יומם ולילה, ולא נשרף הציפוי הזה ולא עצי המזבח.

הנס השני שהמזבח היה בעזרה במקום פתוח, ולא היה שום כיסוי מלמעלה ובכל זאת לא כיבו הגשמים את אש המערכה.

והנס השלישי. שהעשן של המערכה היה מתמר ועולה ישר כעמוד, ולא היו הרוחות שולטים בו לפזרו לצדדים. וזהו שנאמר במשנה בפרקי אבות ולא כבו הגשמים אש של עצי המערכה ולא נצחה הרוח את עמוד העשן.

והטעם שהיה המזבח רחב חמש אמות כאורכו שאף הוא היה חמש אמות, להזכיר זכות עשרת הדברות שקיבלו, שהיו חרותים ה' דיברות על לוח זה וה' על לוח אחר. וכן שלש אמות גובה של מקום המערכה, באו להזכיר זכותם של שלשת הפרנסים שהיו לישראל, משה אהרן ומרים.

פרשת תצוה

**וְאַתָּה תִצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כִּתִּית לְמָאוֹר
לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד (כז, כ)**

משה רבנו היה צריך לצוות את בני ישראל להביא שמן זית זך כתית למאור כדי להדליק בו את המנורה.

שואל בעל הטורים כיצד יתכן שהתורה פותחת את הציווי הזה ללא שיוזכר שמו של משה רבנו, והרי בכל התורה כולה משעה שנולד משה לא היה ציווי שהוא נצטווה לומר לבני ישראל ללא שיוזכר שמו באותו העניין. וז"ל: "לא הזכיר משה בזה הסדר, משא"כ בכל החומש שמשעה שנולד משה אין סדר שלא הוזכר בה (חוץ ממשנה תורה), והטעם מפני שאמר מחני נא מספרך אשר כתבת, וקללת חכם אפילו על תנאי באה, ונתקיים בזה".

ואומרים משם מרן חיד"א זי"ע, שבמלה מספרך רמוזה פרשת תצוה, שכן ספרך הוא נוטריקון של ספר כ', כלומר הפרשה העשרים החל מפרשת בראשית היא פרשת תצוה, וזהו מחני נא מספר-ך'.

ועוד אומר בעל הטורים שבפסוק "וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כִּתִּית לְמָאוֹר", רמוז משך הזמן שדלקה המנורה בשני בתי המקדש, וז"ל: "כתית, רמז ת"י ת"כ שנים היה נוהג הדלקת המנורה" כלומר, משך זמן ההדלקה היה מוגבל לתקופת קיומם של בתי המקדש, וכאשר חרבו הופסקה הדלקת הנרות במנורה. כי בית ראשון עמד ת"י שנים, ובית שני עמד ת"כ שנים = כתית וכתב מרן חיד"א, שבבית המקדש השלישי לא תוגבל הדלקת המנורה, שכן הבית יהיה קיים לעד, וזה רמוז בהמשך הפסוק "להעלות נר תמיד", ובו תדלק המנורה תמיד לעד ולעולמי עד.

המדליק

וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֵיךְ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כְּתִית לְמָאוֹר
לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד (כז, כ)

ולכאורה יש לתמוה מה ענין משה לשמן המאור? והלא אהרן אחיו היה מדליק את המנורה?

ועוד, בהמשך פרשתנו אומר הכתוב: "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי". ושוב יש לשאול, מה ענין משה לבגדי הכהונה? דומה, כי את התשובה לשאלות אלו ניתן למצוא בהמשך פרשתנו.

הכתוב אומר: "ונשא אהרן אחיך את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבואו אל הקדש לזכרון לפני ה' תמיד. ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים והיו על לב אהרן בבואו לפני ה'. ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד". שלוש פעמים מדגישה התורה את המילים "על לבו". ואומרים חז"ל: "בשכר: 'וראך ושמח בלבו' - זכה אהרן לחשן המשפט על לבו. שנאמר: 'ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד'".

כאשר מוטלת על משה שליחות לבשר לעם ישראל כי שחר גאולתם החל מפציע, אומר משה לקב"ה: "לא איש דברים אנכי". ועונה לו על כך הקב"ה: "הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא. וגם הנה יוצא לקראתך. וראך ושמח בלבו".

ההדגשה של התורה "וראך ושמח בלבו" מעידה כי אהרן ניצב בפני נסיון קשה מאד.

משה עומד בסרובו לקבלת השליחות ומפטיר כלפי הקב"ה: "שלח נא ביד תשלח" ומפרש רש"י על אתר: "ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן".²⁴

☞ הערות "אריגפז" ☞

24 אהרן הוא מנהיגם של ישראל במצרים בכל אותן שנות שיעבוד שמשה נעדר ממצרים. ומשה חושש פן יפגע כבודו של אחיו עקב מינויו. ומעיד על כך המדרש: "אמר משה עכשיו אכנס בתחומו של אחי ויהא מצר?! בשביל כך לא היה מבקש לילך". וממשיכים חז"ל: "כסבור אתה שהיה מעכב משה לילך? אינו כן, אלא כמכבד לאהרן. שהיה משה אומר: עד שלא עמדתי, היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים שמונים שנה".

שמן זית

שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כֶּתִית (כז, כ)

הציווי על השמן למאור, שונה מכל הדברים שנעשו במשכן. לא דבר אל בני ישראל, ולא אמור לבני ישראל, אלא "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך". והדבר נשנה אח"כ בפרשת אמור: "צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך".

מחכמי הלשון למדנו: דבור - הוא קשה וקצר. אמירה - היא רכה וארוכה. צו - זירוז לשעה ולדורות. וצריך להבין מה המיוחד בשמן למאור שהוא זקוק לזירוז, ובתקופת היות ישראל במדבר היה צריך להביאו בפני משה.

ומבאר הגאון בעל "העמק דבר", שהארון שהיה במשכן היה המקור לתורה שבכתב. ובבוא משה אל אוהל מועד היה שומע את הקול מדבר אליו מבין שני הכרובים, מה שכתב אח"כ ומסר לשבטים. המנורה - היא היתה המקור לתורה שבע"פ. כח הפלפול והחידוש שיוכל אדם לחדש מעצמו דבר הלכה. ולזה הכח הנפלא שנקרא תלמוד - היה מכוחה של המנורה, שנכללו בה שבע חוכמות וכל הכח הנדרש לפילפולה של תורה ובהיותם במדבר - משה היה המחדש תורה שבע"פ.

כידוע שהתורה שבכתב קבלו ישראל באהבה וברצון, התעלו לדרגת מלאכים

משה חושש מפגיעה בכבודו של אהרן. אהרן, שעומד ומתנבא לעם ישראל כבר שמונים שנה על הגאולה העתידה לבא, ועכשיו ברגע המיחול, בא משה ומחליפו בהנהגה. תחושת לבו של אהרן, שברון הלב שיגרם לו, הקנאה שתבער בו פנימה לא נותנים מנוח למשה רבנו. רבי יהושע בן פרחיה אמר: "בתחילה, כל האומר לי 'עלה לה' אני כופתו ונותנו לפני הארי. עתה, כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין".

מסופר על ר' איצליה בלאזר, תלמידו של רבי ישראל מסלנט שהיה אומר: כאשר אני נכנס לבית המדרש, וקמים בפני, אוי כמה זה דוקר! אולם, כאשר אני נכנס, ואין קמים, אזי, עוד יותר".

לא כן אהרן הכהן. לא די שהוא בוחל בכל גינוני כבוד אלא אף גם זאת, הוא מסוגל לשמוח שמחה כנה ואמתית בשמחתם של אחרים. "וראך ושמח בלבך". אין מדובר כאן בשמחה מהשפה ולחוץ, אלא בשמחה כנה ואמתית, מהלב. שמחה שמבטאת הזדהות מוחלטת עם משה, ומעידה על מערכת יחסים מיוחדת במינה ששררה בין השניים.

והקדימו נעשה לנשמע. תורה שבע"פ - לא היו מוכנים עד שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית. ומדברי חכמים למדנו שעיקר הברית שכרת הקב"ה עם ישראל היה דוקא על תורה שבע"פ, וכל עוד שלא נתקבלה ברצון - היתה הברית שבין הקב"ה לישראל רופפת, על כן היה צורך לזרז אותם למקור התורה שבע"פ, על כן הובא הצו, הזירוז, לשמן זית זך.

כפרות לישראל

שנינו במסכת זבחים (פח:)

למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה לומר לך מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין כתונת מכפרת על שפיכות דם שנאמר (בראשית לז, לא) "וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם".

מכנסים מכפרת על גילוי עריות שנאמר (שמות כח, מב) "ועשה להם מכנסי בד לכסות את בשר ערוה".

מצנפת מכפרת על גסי הרוח מנין אמר רבי חנינא יבא דבר שבגובה ויכפר על גובה.

אבנט מכפר על הרהור הלב היכא דאיתיה חושן מכפר על הדינין שנאמר (שמות כח, טו) "ועשית חשן משפט".

אפוד מכפר על עבודת כוכבים שנאמר (הושע ג, ד) "אין אפוד ותרפים".

מעיל מכפר על לשון הרע מנין א"ר חנינא יבא דבר שבקול ויכפר על קול הרע וציץ מכפר על עזות פנים בציץ כתיב (שמות כח, לח) "והיה על מצח אהרן ובעזות פנים כתיב (ירמיהו ג, ג) "ומצח אשה זונה היה לך".

מנין לקטרת שמכפרת שנאמר (במדבר יז, יב) "ויתן את הקטרת ויכפר על העם", ותנא דבי רבי ישמעאל על מה קטורת מכפרת על לשון הרע יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי.

אבני ישראל

לכל שבטי ישראל היתה אבן מאבני החשן, אבן מיוחדת.

שבט ראובן - אודם - אדום כבשר.

שבט שמעון - פטדה - צהוב כזהב.

שבט לוי - ברקת - ירוק בהיר.

שבט יהודה - נופך - ירוקה ככרתי.

שבט יששכר - ספיר - תכלת.

שבט זבולון - יהלום - לבנה כולה.

שבט דן - לשם - דומה לחלבון ביצה צלול

שבט נפתלי - שבו - טורקיז מעורב צהוב ירוק.

שבט גד - אחלמה - יש בה אדמימות ושחור.

שבט אשר - תרשיש - צבע דומה לשמן ותכלת.

יוסף (שבט מנשה ושבט אפרים) - שהם - ירוק כעשב.

שבט בנימין - ישפה - הרבה צבעים, אדם, שחור וירוק.

חכמי לב

וְאֵתָהּ, תְּדַבֵּר אֶל כָּל חֲכָמֵי לֵב, אֲשֶׁר מִלְּאֲתֵינוּ, רוּחַ חֲכָמָה (כח, ג)

החכמה אין מקומה בלב כי אם במוח, דכתיב "חכמי לב" הביאור יראת ה' (העמק דבר)

אמר שלמה בחכמתו תן לי לב לשמוע כלומר כל מה שילמד יכנס ישר אל לבו ויחרט ביראת שמים ולא יכנס מאוזן אחת ויצא מהאוזן השניה (תמיד לב) איזהו חכם? הרואה את הנולד. זיכרון יום המוות צריך לעמוד נגד עיניו של האדם

באופן תמידי כך מבואר בספר "לב אליהו" (להגר"א לאפיאן זצ"ל) ומובאים דבריו שרק כך יוכל האדם להימנע מלסור לשאול מטה. סוף האדם למיתה וסוף בהמה לשחיטה. ובזה צריך שיהיה הבדל בין האדם לבהמה, כי הבהמה כאשר מוליכים אותה לשחיטה אינה יודעת מאומה, ואינה מבינה את מה שעתיד להתרחש, היא רואה לפנייה רק את ההווה. אך לצערנו, יש רבים מבני האדם שבעניין זה הם נדמים לבהמה ואף גרועים ממנה, כי הקב"ה נתן דעה לאדם כדי שיכין את עצמו כאן בעוה"ז לקראת העוה"ב. אך, לצערנו, רבים מן העם אינם מבינים זאת, ולא מתבוננים וכבר נאמר "מבשרי אחזה אלוה" ובגישה זו יהיה יותר קל לעבוד על המידות ולעשות חשבון נפש כי סוף מעשה במחשבה תחילה ועוד ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו... ועמי לא ידע ולא יתבונן.

ובכדי לא להיכשל חייב אדם לראות את הנולד, ובכך ימנע עצמו מלהיכנס לתוך העברות, שכן ראיית העתיד היא המפתח אשר על ידו יוכל להינצל מפני היצר הרע.

בספר "פניני רבנו הגרי"ז מובא רעיון נשגב מאת מרן הגרי"ז, אשר יש בו בכדי להמחיש לנו את הדברים.

מעשה באחד שנכשל באיזה עניין (הקשור בהנהגת ציבור) ובא לפני רבנו הגרי"ז צוק"ל לשאול איך אפשר לתקן את המעוות?

השיב לו הרב דבריסק זיע"א "מעשה שהיה בעיר אחת, שהיה שם בעל עגלה ותיק וזקן, שעמד על משמרתו זו שנים רבות, והנה הופיע בעיר הזו בעל עגלה חדש צעיר, והתחיל להשיג את גבולו של הזקן הנ"ל.

פגש בעל העגלה הזקן את הצעיר ואמר לו "הנה באת להשיג את גבולי שלא כדין, ועפ"י דין צריך אתה לעזוב את המקום הזה. אבל לפניך משורת הדין מוכן אני להסכים שתישאר בתפקיד בעל עגלה בעירנו, אבל בתנאי אחד שתעמוד אצלי למבחן אם בקי אתה בהלכות עגלונות. אם תצליח במבחן אסכים שתישאר בעיר, ואם לא תצליח עליך לעזוב את המקום".

הסכימו ביניהם כנ"ל, והתחיל הבעל עגלה הזקן לבחון את הצעיר ושאל אותו "מה צריך בעל עגלה לעשות כשנוסע בדרך, והעגלה עמוסה בנושאים, והנה

שקעה העגלה בבוץ, והסוסים אינם מצליחים בשום אופן למשוך את העגלה מן הבוץ?

השיב העגלון הצעיר "מבקשים מהנוסעים שיורידו מהעגלות את המשאות כדי שימעט העומס שעל העגלה, ואז יוכלו הסוסים למשוך את העגלה..."

ושאל העגלון הזקן "ואיך יהיה אם גם אחרי העצה הזו עדיין שקועה העגלה חזק בבוץ ואין הסוסים יכולים להזיזה?"

השיב העגלון הצעיר "כי אז מבקשים מהנוסעים שירדו הם מהעגלה, כדי שתהיה הרבה יותר קלה..."

המשיך העגלון הזקן לשאול "ואם בכל זאת עדיין אין העגלה זזה ממקומה?"

השיב הצעיר "כי אז מבקשים מהנוסעים שידחפו את העגלה מאחריה, ועי"ז יוכלו לחלץ את העגלה מן הבוץ..."

והמשיך העגלון הזקן לשאול "ואם בכל זאת עדיין אין העגלה זזה ממקומה?"

השיב הצעיר "כי אז אינני יודע עצה לזה..."

אמר לו העגלון הזקן "אם נכשלת בבחינה! וכפי שהוסכם ביננו עליך לעזוב את העיר..."

אמר הצעיר "אכן אקיים את ההסכם ואעזוב את המקום כאשר הבטחתי, אבל אבקשך שתאמר לי מה היא באמת העצה במקרה הנ"ל?"

השיב לו העגלון הזקן "יקירי, באמת במצב ביש כזה אין שום עצה איך לחלץ את העגלה מהבוץ העמוק ששקעה בו, אבל בעל עגלה מנוסה נזהר מלכתחילה שלא להכנס לכזה בוץ שאי אפשר להיחלץ ממנו!" (אור דניאל)

קודש לה'

וְעֲשִׂיתָ צִיצִי זָהָב טְהוֹר וּפְתַחְתָּ עָלָיו פְּתוּחֵי חָתָם, קֹדֶשׁ לַיהוָה. (כח, לו).

דוקא על הציץ צריך לכתוב קודש לה' ואילו על שאר בגדי אהרן הכהן לא צריך

לכתוב וזאת מכיון שאז גם ההדיוטות היו לובשים ציץ כשל הכהן כמו שהמשה (שבת פו.) אומרת במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה בשבת (משום איסור טלטול) לא תצא בטוטפת. ופירש הרמב"ם שם טוטפת הוא ציץ שקושרים אותו על המצח מאוזן לאוזן.

ובכדי שיהיה שינוי ניכר בין הכהן לשאר העם בלבוש הציץ לכן צריך לכתוב עליו "קודש לה" כדי להבדיל בין קודש לחול, אבל בשאר הבגדים שרק הכהן גדול לובשם לא צריך היכר לכך (בית הלוי לוקט מלבוש יוסף).

כתנת שש

וְשִׁבְצַת הַכְּתָנֶת שֵׁשׁ וְעִשִׂית מְצַנֶּפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵי תַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רֶקֶם (כח, לט).

כך אמר לו: הקב"ה תעשה הכתונת שאמרתי לך לעיל (בפ"ב) הלבוש הבא על הבשר ולא הסברתי לך כיצד תעשה אותו, ואני מסביר לך עכשיו שתהיה עשויה פשתן. וכל חוט ממנה יהיה כפול ששה נימין, ותהיה משובצת עשויה משובצות, והם כמו גומות כפי שעושים בתכשיטי זהב לקבוע בהם האבנים הטובות, אף בכתונת תעשה המשובצות האלו לשם נוי.

ועשית מצנפת שש, המצנפת שצויתי לך למעלה אסביר עכשיו מהי, שאף היא תהיה עשויה פשתן, וכל חוט יהיה כפול שש כמו הכתנת, ומצנפת זו היתה עדינה ודקה מאד. ואורכה היה ט"ז אמה.

ואבנט תעשה מעשה רקם, הוא האזור שעל גבי הכתונת, תארוג אותו מעשה רוקם, היינו שיהיה עיבודו מצד אחד בלבד. שבמקום שהכתוב אומר מעשה רוקם הכונה שיהיה עיבודו בצד אחד בלבד. ובמקום שנאמר מעשה חושב, הכונה בשני הצדדים.

ודעו שהאבנט הזה של הכהן גדול היה כלאים. שהיה מצמר ופשתים ארוגים יחד. ולכן כשהיה גומר את העבודה היה מיד מסיר ממנו את האבנט, שאסור היה ללבושו אלא בשעת עבודה, כיון שהיה כלאים. אבל שאר הבגדים אע"פ שהיו בגדי קודש מותר היה ללבושם אפילו אחרי העבודה, כל היום כולו.

ואורך האבנט הזה היה ל"ב אמה ורוחבו ג' אצבעות.

והטעם שציוה הקב"ה שהכהן הגדול ילבש הבגדים האלה כשבא לקודש לעשות עבודה, לפי שיודעים המלאכים שהכהן הגדול הוא משרתו של המלך, ויש לו רשות ליכנס תמיד אל המלך, בלי לבקש רשות, אלא כל זמן שהוא נצרך לו. משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה פדגוגו של בן המלך והיה דואג לכל צרכיו. והיה הכרח שהפדגוג יוכל ליכנס בכל עת לארמון המלך לצרכיו של בן המלך. מה עשה המלך, הלבישו בגד מלכות והיו כל העבדים והשוערים יודעים שכיון שהוא לבוש בגד מלכות סימן שהמלך מסכים שהוא יכנס בכל עת. כך הכהן הגדול שהיה נכנס לבית קודש הקדשים שהוא מקום קדוש ונורא, כשהיה נצריך ליכנס לשם לצרכי ישראל, והרי זה נקרא שנכנס לארמון המלך שהיה מקום של השראת השכינה, והיה חשש שינזק על ידי המלאכים שהם שומרי המקום, לפיכך עשה הקב"ה לכהן הגדול סימן, הם מלבושי הקודש, כדי שיכירו המלאכים שהקב"ה חפץ בו ולא יזיקו לו. ובודאי אילו לא היו לו הרבה זכויות לא היה יוצא בשלום מידיהם של המלאכים, בשעה שהיה נכנס במקום נורא וקדוש כזה.

ודעו שאע"פ שהיה הכהן הגדול מושלם במצות ומעשים טובים, לא היה אפשר לו ליכנס לבית קודש הקדשים שהיה מקום כ"כ קדוש ורוחני שהיתה השכינה שרויה שם, כיון שגופו של אדם הוא עפר מן האדמה. אלא עמדה לו זכותה של ברית מילה שהיתה חתומה בבשרו שהיה חותם הקב"ה ונעשה בשרו רוחני והיה מסוגל ליכנס לשם ולכן היה הכהן הגדול עובד עבודתו בשמונה בגדים, רמז לברית מילה שנעשה לשמונה ימים. וכל ערכה של המילה שבזכותה היה הכהן הגדול יכול ליכנס לבית קודש הקדשים, לא היה רק בגלל חיתוך הערלה, אלא העיקר שבה הוא שמירת הברית, שלא יעבור אדם על איסור זנות או על אחת המצות התלויות בו, וינהג בקדושה בשעת זיווג. אם יקים כל זה תהיה מעלתו גדולה מאוד, ואפשר יהיה לקרוא לו איש קדוש. ולכן אומר הכתוב במלאכי "בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם וְאֶתְנֶם לֹא מוֹרָא וַיִּיכְאֲנִי וּמִפְנֵי שְׁמִי נָחַת הוּא" (ב, ה). ר"ל זה שיצא הכהן גדול בריא ושלם מבית קודש הקדשים, הרי זה היה בגלל זכות ברית המילה שחתומה באות בריתו. וכל זה כשיש בו יראת שמים וליבו נכנס ונשבר מפני השם הקדוש החתום באות ברית קודש ומכניע יצרו הרע, ונזהר שלא לטמאו, אז יוצא בשלום מבית המקדש.

עוון הגאווה - מעשה

וְשִׁבְצַת הַכֶּתֶנֶת שֵׁשׁ, וְעִשִּׂית מְצַנֶּפֶת שֵׁשׁ (כח, לט).

המצנפת מכפרת על עוון הגאווה ועוון זה מביא לידי הרבה עוונות גדולים אחרים, כיוון שהוא גורם שנאה בלבו על חברו, וכתוצאה מכך מדבר עליו לשון הרע, וגבהות הלב גורמת לאדם שהוא מת קודם זמנו, כפי שמצינו בירבעם בן נבט שהיה אדם גדול בתורה שלא היה כמותו. כל חכמי ישראל היו לפניו כעשבי השדה, למרות שהיו בדורו אנשים גדולים ביותר, תורתו שלמד הייתה מאירה ביותר בלי שום טעות, והיה מפרש התורה ק"ג פנים וכולם היו אמתיים. ומכל מקום, כיוון שהייתה בו מידה רעה של הגאווה עקרתו מן העולם קודם זמנו, ואיבד העולם הזה והעולם הבא, והוא נימנה בין המלכים שאין להם חלק בעוה"ב. ונחשב עוון הגאווה כעבודה זרה וכאילו כפר בעיקר ח"ו.

ואמרו בגמרא: (ב"ב צח.) ואמר רב יהודה אמר רב, כל המתגאה בטלית²⁵ של תלמיד חכם, כלומר שלובש בגד של תלמידי חכמים, ואינו תלמיד חכם, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה. עוון הגאווה גדול כ"כ, עד שמאבד כל רכושו של האדם בעוה"ב, כיוון שכל התקווה הטובה שיש לו היא לעמוד בתחיית המתים, ולהנות מטובות ועינוגי העוה"ב שעין לא ראתה, על כן חבל שישכן אדם כל טובתו שמצפה לה, בגלל עוון של שטות זו שאין בו לא הנאה ולא תועלת.

☞ הערות "אריג פז" ☞

25 ומצאתי בספר מבשרת ציון [יו"ד ס' י' עמ' רכד] (כב' הגרב"צ מוצפי שליט"א, גיס המחבר זצ"ל) בדין לנהוג כמנהגי המקובלים למי ומתי"י וזה לשונו: "ואת עלית על כלנה צריך מאוד מאוד להזהר לבל ינהג בדבר חסידות בפני גדול שהוא נוהג להקל בזה כי איסור חמור הוא וחייב נידוי ב"מ וגו' כמפורש בדברי הרש"ל ביש"ש (ב"ק פא) אם בפני רבו נוהג בחומרא ורבו מיקל כיון שיש בזה זילזול ברבותיו אפילו עושה לשי"ש חייב נידוי וכתב הגר"א משלי כב ואתה אל תחדש לך גדר ושום דבר בדרכי השי"ת אלא תלך בעקבי הצאן וכתב הגאון בעל גינת ורדים (יו"ד ג, ו) וכ"ש אם יש שם גדולי הדור מסובים באותה סעודה שהעושה חומרות אלו בפניהם חייב נידוי ע"כ ועיין להגאון החסיד הרח"ף ברוח חיים (רסב, ב) שכתב כן וכ"כ בעל שלחן גבוה (סימן לד) לגבי הנחת תפילין דר"ת וז"ל "וכשבאתי פה ירושת"י ראיתי אפילו "מאן דהוא" לובש ב' זוגות וגם אני נהגתי כמותם דשוב אין כאן יוהרא"י ע"כ.

לפיקך יתרחק אדם ממידה מגונה זו כמו מפי הארי, וידבק במידת הענווה שהיא סולם טוב שבו עולים אל כל המידות הטובות. וכמה יקר וחביב בעיני הקב"ה אדם שיש בו מידה טובה זו להיות שפל רוח.

מעשה מדהים אירע אצל ה"בבא סאלי" זצוק"ל:

יהודי אחד, קבלן במקצועו, היה מקורב מאוד אצל הרב בבא סאלי זי"ע. אותו איש היה ירא שמים ומקיים כל אשר אומרים לו. היה עובד באמונה וביושר ותורם לצדקה מהונו ומאונו. בכל פעם שהיה נכנס אצל ה"בבא סאלי", היה הרב מאיר לו פנים, ונהנה בו.

צהריים אחד נזדמן לו לשוב לבוא אל הרב. והנה, כאשר ראהו הצדיק נזדעק וקם למולו, והחל לצעוק עליו בקול רם ומחריד: "שקרן! רמאי! נוכל אתה! הולכת אותי שולל כל כך הרבה זמן!" וכו'. נראה כי זעמו של הרב לא היה שגרתי, ובני הבית כולם נזעקו לקול קריאותיו. אבל ה"בבא סאלי" לא אבה להפסיק לצעוק, וקצף עליו כהנה וכהנה במשך דקות ארוכות ולא נתקררה דעתו עד אשר צעק בפניו: "תצא מהחדר שלי ואל תדרוך בו יותר!!!"

מרוב בהלה יצא מהחדר במנוסה. הוא בכה חרש בינו לבין עצמו ולא ידע את נפשו. "מה קרה?" שאל את עצמו "מה עשיתי בזמן האחרון? מה סיפרו לו עלי?" ולא היה מי שיתן לו תשובה. הוא הלך לביתו, הסתובב בפיזור נפש מחדר אחד למשנהו, ולא מצא טעם לחייו. הוא החליט ללכת לאתר הבניה שלו במצפה רמון, אולי יראה אנשים וישכח מצעריו. הוא שהה שם כמה שעות, ולקראת ערב לקח את הפועלים במכוניתו לביתם כמנהגו.

האירוע כולו לקח פחות משניה...

המכונת שלפניו בלמה בפתאומיות באחד העיקולים של כביש מצפה רמון, וכיוון שהיה שקוע בצערו, תגובתו הייתה איטית למדי: כשהבחין ובלם בפראות בחלקיק השניה האחרון, כבר היה מאוחר למדי. המכונת הועפה אל התהום הנוראה שמשמאל לכביש, והתגלגלה שם כאבן קטנה...

למה לא הוצת מיכל הדלק עד היום הוא אינו יודע. באותם רגעים הוא לא חשב על זה. הוא עיקם את הדלת, וזחל בשארית כוחותיו. אז ראה את מכוניתו מרוסקת

ואת שני פועליו הגויים מתים. לפתע התפרץ בבכי: "רבוננו של עולם, בזכות מה אני חי?" הוא מישש את גופו, ולא האמין: הוא בריא ושלם! החושך כבר ירד ואיש לא ראה אותו. בכל כוחותיו התאמץ לטפס אל הכביש, ועצר טרמפ למשטרת ירוחם. סוף כל סוף הוא צריך להודיע על התאונה ועל ההרוגים. באמצע הדרך שינה את תוכניתו והחליט לנסוע לנתיבות אל ה"בבא סאלי".

"יהי מה", חשב לעצמו: "יצעק עלי הצדיק? אין ברירה. אני מוכרח ללכת אליו!" לפני דלת חדרו של ה"בבא סאלי" נעצר שוב. הוא דמיין לעצמו מה מחכה לו, ורוחו נשברה בקרבו. הוא אזר אומץ בקרבו, דפק ונכנס...

והנה ה"בבא סאלי" קם למולו בפנים צוחקות כמימים ימימה, ואומר לו: "ברוך הבא! ברוך הבא! אני מחכה לך...בוא, חביבי... תשב".

זרם דמעות פרץ מעיניו של האיש, והמילים נעתקו מפיו. הוא הבין שאין טעם לספר לצדיק מה אירע ולכן קירר את התרגשותו והצליח לפלוט מילים אלו בלבד: "רבנו, תסביר לי מה היה היום?".

"דע לך", אמר לו הבבא סאלי "כי המעשר שאתה נותן מכספך ללומדי התורה, מגן עליך כחומה בצורה, ולכן כמה פעמים שרצו המזיקים להזיקך, לא יכולו. אבל בזמן האחרון התחלת להתגאות על מעשיך הטובים האלה, וצמחה לך קרן רוחנית ברגל, כמאמר חז"ל: האי מאן דיהיר בעל מום הוי. וכשנכנסת היום בצהריים ראיתי את מלאך המות קשור לך שם... והבנתי אין כך דרך להציל את חייך רק אם אצליח להוריד את גאוותך מיד. לכן השפלתי אותך. וכאשר רוחך ירדה כל כך, עזב אותך מלאך המוות. ולקח את שני הערלים...!!!".

לצערנו, אנו נתקלים כיום בתופעה שאנשים מאבדים ממון רב אעפ"י שאין להם כלום באוצרותיהם, וזאת כדי שלא להיות "נחותים" מחבריהם, ומשקיעים כל ממונם בדירות יוקרה, במכוניות פאר, ובכל מיני מותרות, וכל זאת למען יראו אחרים את יכולתם ולכלל זה גורמת הגאווה.

וכך אנו מבקשים בכל יום בתפילה: "ונפשי כעפר לכל תהיה" זוהי לא סתם בקשה, אלא הרגשה תמידיה שצריכה להתלוות אל האדם במשך כל חייו יום יום, רגע רגע.

הנביא צפניה אומר: "בקשו את ה' כל ענוי הארץ אשר משפטו פעלו, בקשו צדק בקשו ענווה אולי תסתרו ביום אף ה'" (צפניה ב, ג). מידת הענווה היא מידה הנצרכת לקנותה בעמל רב, פשוט ללמוד ולפעול ולעשות וכבר נאמר בתהלים "לענוים נתן חן" ובפרקי אבות "הוי שפל רוח בפני כל האדם". (מתוך אור דניאל)

כפרה לישראל

וְכַפֵּר אֶהְרֶן עַל קִרְנֹתָיו אַחַת בְּשָׁנָה מִדַּם חֲטָאת הַכֹּהֲנִים אַחַת בְּשָׁנָה יִכַּפֵּר עָלֵיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא לֵה' (ל, י)

המלבי"ם היה מגדולי הלוחמים בתנועת ההשכלה. בתבונתו, בעוז רוחו באהבת ה' הגדולה שפעמה בקרבו הוא עצר את התפשטותה של ההשכלה, וסייע לרבים לשוב לתורת ה' ולמצוותיו. בחכמתו הרבה ידע המלבי"ם גם מתי לא להגיב לדבריהם של המשכילים. אחד המקרים הללו מובא להלן:

נוהג היה הגאון המלבי"ם בעירו בוקרשט, ללמוד כל ליל שבת פרשת השבוע, לפני קהל של כשלוש מאות בעלי בתים, ששאבו קורת רוח והנאה רוחנית מרעיונותיו.

בתקופה ההיא השתוללה תנועת "ההשכלה" ועשתה שמות בקרב הנוער היהודי, וכמו כן, נפגעו מקצת מבעלי הבתים בנגע ה"השכלה". המלבי"ם היה, כידוע, אחד היריבים הקשים לתנועה זו, והמשכילים מצידם כל אימת שניתן להם הדבר, יצאו נגדו.

היה זה בליל שבת פרשת תצוה, בהגיעו לפסוק האחרון שבפרשה. הוא פירש את הפסוק באופן שנתן "חומר" למשכילים להיתפס בו ולדבר בגנותו. בפסוק זה שבסוף "תצוה" כתוב: "וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים. אחת בשנה יכפר עליו לדורותיכם קודש קדשים הוא לה' - רש"י מסביר כי "קודש קדשים" הכוונה היא למזבח.

ואילו המלבי"ם פירש כי "קודש קדשים" הכוונה היא לאהרן הכהן (ראה בפירוש המלבי"ם לפסוק זה).

פירושו זה קומם כנגדו את המשכילים בעשותם "מטעמים" - הרב נוטה מפירוש רש"י. ועוד, מאימתי התורה מהללת בן תמותה בתואר "קודש קדשים"? הם התלוצצו על חשבוננו של המלבי"ם, ומוקירי המלבי"ם השתתקו באין מענה בפיהם להסביר את ה"טעות"...

יחד עם זאת, לא העיז איש להעמידו על "טעותו" מלבדי - מספר רבי שמעון אליהו - שאזרתי עוז ושאלתי את פיו. ברם, המלבי"ם ללא התרגשות ענני: נו, ולמי איכפת ליצנותם של המשכילים? בליל שבת הקרוב אחזור לפסוק זה.

ליל שבת "כי תשא" בא, והקהל כולו דרוך היה לקראת השיעור ומצפה לראות כיצד יצליח המלבי"ם להסביר את "טעותו"...

והנה המלבי"ם פותח את שיעורו באמרו: בטרם נתחיל ב"כי תשא" נחזור לפסוק אחרון של "תצוה": "קודש קדשים" - הוא אהרן הכהן!... והמלבי"ם עובר מיד לסדר "כי תשא" כדרכו, הקהל נשאר משתומם ולמחרת פונה אליו שוב רבי שמעון אליהו: הרבי חזר על "טעותו"?... הירגע נא - עונה המלבי"ם - אין כאן שום טעות, ומקרא מלא הוא בדברי הימים: "ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים הוא ובניו עד עולם".

ומדוע זה - שואלו רבי שמעון אליהו - לא הקהה רבנו את שניהם של המשכילים שעל אף התרברבותם הרי אינם אפילו מקרא! לשם מה? - עונה המלבי"ם - "אל תען כסיל" כי אם אני יענה להם וזה יחשיב אותם למשהו ודעתם תישמע בצבור ועלול להכשיל עמי ארצות והם יחפשו עוד מצבים דומים להתלבט כדי שדעותיהם התפרסמו וכשאינך מתיחס ובז למעליזים ולא יורד לרמתם אז גם לא נתת להם במה, ולא לוקחים אותם ברצינות וזאת כל המטרה. (מורשת אבות).

פרשת כי תשא

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֹדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לֵה' בְּפִקֹּד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפִקֹּד אֹתָם: זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקֹדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לֵה' (ל, יב-יג)

חז"ל הפליגו בשאלה מדוע דווקא מחצית השקל ולא שקל שלם? הנה מצינו בירושלמי (שקלים פ"ב ה"ג): "רבי יודה ורבי נחמיה חד אמר לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל, וחרנה אמר לפי שחטאו בשש שעות יתנו מחצית השקל דעבד שיתא גרמסין (שם מטבע) רבי יהושע בי ר' נחמיה בשם רבן יוחנן בן זכאי לפי שעברו על עשרת הדברות יהא נותן כל אחד ואחד עשרה גרה".

רבנו האלשיך הקדוש מביא בשם רבי שלמה אלקבץ זצ"ל שענין המחצית בא להורות את בני ישראל יחס אחדותם, בל יעלה על לב איש מהם שהוא נפרד מחברו, כי אם כאלו כל אחד חצי, ובהתחברו עם כל אחד ואחד מישראל נעשה אחד שלם, על כן כל אחד יביא מחצית.

נתינת "מחצית" ולא שלם, באופן שהשלם נוצר על ידי שני אנשים מישראל, מלמדת את ישראל "יחס אחדותם". כל אחד מישראל אינו עומד לעצמו (כשהוא לעצמו הוא רק חצי); השלמות היא אך ורק על ידי ההתחברות לזולת.

ונתנו, מכל צד

וְנָתַנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ (ל, יב)

את המילה "ונתנו" אפשר לקרוא גם מהסוף להתחלה, והרמז בזה שבענין צדקה האדם צריך לתת בכל פעם ובכל זמן, כי עליו לדעת כי הממון שנמצא ברשותו אינו רק בבחינת פקדון המופקד אצלו ואינו בטוח כלל, כי אינו שלו, וכמו

שאמרו מדוע קוראים להם זוזים, שזזים מאחד לשני. ולכן יתמיד האדם במצות הצדקה, כי אם ימנע את עצמו ממצוה זו יכול הוא להביא את עצמו למידה זו, כי ה' משפיל אף מרומו. ואם אדם זוכה ומקיים מצוה צדקה אל יחשוב כי יחוס לו ע"י כך, אלא אדרבא עשר בשביל שתתעשר, וכמו שאמרו מלח ממון חסר, ז"א אדם רוצה שממונו יתקיים אצלו יחסר, וממילא יעמוד לאורך ימים, כמו המלח המקיים את הבשר לאורך ימים, וזהו מלח ממון חסר, לכן אפשר לקרוא "ונתנו" מהסוף להתחלה ונקבל ונתנו כי חוזר אליו הממון למפרע (וידבר יוסף).

סוגי התרומות

וְנָתַנוּ אִישׁ כְּכֹפֶר נַפְשׁוֹ (ל, יב)

עם ישראל היו צריכים לתרום למקדש שלש פעמים בשנה, והתורה ק אומר שניתנה זו היא ככופר לאדם, וצריכים להבין טעם הניתנה, הנה מצינו במדרש תנחומא שמבאר זאת:

ילמדנו רבנו, כמה תרומות היו תורמין ישראל בכל שנה. כך שנו רבותינו, שלש תרומות תורמין, בראש חדש אדר ובניסן ובאלול. בראש חדש אדר ובניסן, היתה תרומת הלשכה נגבית, והיו באין הכהנים ומכפרין על עונות ישראל מן השקלים שהיו שוקלין. למה. כדי שיהיו כל ישראל עסוקים במתנותיהן. והיו מתחילין לגבות מראש חדש אדר ותורמין בראש חדש ניסן. ולמה מתחילין באדר ותורמין בניסן. שלא לדחוק על ישראל, והיו מזהירין את ישראל מראש חדש. [אמר שלמה, דרך עצל כמשוכת חדק ואורח ישרים סלולה (משלי טו, יט). בעשו הרשע הכתוב מדבר, כשם שמשוכה של קוצים מתהדקת בבגדיו של אדם, את מפשר אותה מכאן ומתהדקת ממקום אחר, כך מלכות עשו גובה את הארנון מישראל. עד שלא תגבה, הרי הגולגולת באה. ועד שהיא נגבית, באין לעסק טרופין]. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא ואורח ישרים סלולה, כבושה לפני ישראל. משמיעין באחד באדר, ונגבית בראשון של ניסן. וכמה היו גובין, מחצית השקל. וכמה הוא, חצי הסלע. ולא היתה נגבית אלא לכפרת ישראל, והיו לוקחין מהן תמידין. לפי שצפה הקדוש ברוך הוא שכל מנין שעתידין ישראל

למנות שיהא בהן חסרון, והתקין להם את השקלים רפואה, כדי שיהא להן כפרה, ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם.

מחצית השקל כנגד יוסף

התלמוד ירושלמי בנמקו את מצות מחצית השקל אומר: "לפי שמכרו בכורה של רחל (יוסף) בעשרים כסף, ונפל (וקיבל) לכל אחד ואחד מהם טבעה (סכום של מחצית השקל שמצוין עליו בתורה), לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו (בבהמ"ק) טבעה". (ירושלמי שקלים פ"ב סוף ה"ג)

משמע מדברי הירושלמי, שמצות נתינת 'מחצית השקל בבהמ"ק באה לכפר על חטא מכירת יוסף. מכירה זו נבעה מחוסר אחדות של השבטים. בהביאנו לבהמ"ק את 'מחצית השקל', אנו מתקנים את אחדות ישראל שפגמו השבטים.

ספירת ישראל

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם (ל, יב)

ה' יתברך מצווה את משה רבנו ע"ה למנות את ישראל, והמדרש מבאר כיצד מנה משה את ישראל.

הנה לשון המדרש: (תנחומא סי' ה'): אמר ר' יהושע הכהן בר נחמני אמר הקב"ה למשה לך מנה את ישראל, אמר משה לפני הקב"ה כתיב והיה זרעך כעפר הארץ וגו' (בראשית כח יד), וכתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים וגו' (הושע ב א), ואתה אומר לך מנה את ישראל, אמר משה לפני הקב"ה איני יכול לעמוד על מנינם, א"ל הקב"ה משה לא כשם שאתה סבור אלא אם בקשתה לעמוד על מנינם של ישראל, טול ראשי אותיות של שבטים, ואתה עומד על מנינם, ר' מראובן, ש' משמעון, ל' מלוי, וכן כל שבט ושבט, למה הדבר דומה לשולחני שהיה לו נער, א"ל ספור לי מעות האלו, א"ל היאך אני יכול לספור אותם, א"ל ספור ראש שורות של מעות, ותעמוד על החשבון, כך היה משה מתקשה על חשבונן של ישראל,

א"ל הקב"ה טול ראשי אותיותיהם של שבטים ותעמוד על חשבונן, ר' מראובן מאתים אלף, נ' מנפתלי חמשים אלף, ש' משמעון שלש מאות אלף, י' מיהודה, י' מיוסף, י' מיששכר שלשים אלף, ז' של זבולון שבעת אלפים, ד' של דן ארבעת אלפים, ג' של גד שלשת אלפים, ב' של בנימין ב' אלפים, א' של אשר אלף, הרי חמש מאות אלף ותשעים ושבעה אלף, איכן השלשת אלפים, אלו שנפלו בימי העגל, שנאמר ויעשו בני לוי כדבר משה ויפול מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש (שמות לב כח), לכך אמר הקב"ה למשה מנה את ישראל לידע כמה חסרו.

ואילו אצל דוד המלך כאשר מנה את ישראל כמובא בשמואל ב (כד, יד), הספירה גרמה למותם של רבים מישראל, ונצטט את לשון הפסוקים שם: "וַיִּסָּף אֶף ה' לַחֲרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּסֹּת אֶת דָּוִד בָּהֶם לֵאמֹר לֶךְ מִנָּה אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת יְהוּדָה. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב שֶׁר הַחֵיַל אֲשֶׁר אִתּוֹ שׁוֹט נָא בְּכָל שְׁבֵט יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד בְּאֵר שָׁבַע וּפְקְדוּ אֶת הָעָם וַיַּדְעֵתִי אֶת מִסְפַּר הָעָם. וַיֹּאמֶר יוֹאָב אֶל הַמֶּלֶךְ וַיֹּסֵף ה' אֲלֵהֶיךָ אֶל הָעָם כֹּהֶם וְכֵהֶם מֵאָה פְּעֻמִּים וְעֵינֵי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ רְאוּת וְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לָמָּה חִפְצֵךְ בַּדָּבָר הַזֶּה. וַיַּחֲזֹק דָּבַר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב וְעַל שָׂרֵי הַחֵיַל וַיֵּצֵא יוֹאָב וְשָׂרֵי הַחֵיַל לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לִפְקֹד אֶת הָעָם אֶת יִשְׂרָאֵל... וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת מִסְפַּר מִפְּקֹד הָעָם אֶל הַמֶּלֶךְ וַתְּהִי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת אֶלְפֵי אִישׁ חֵיַל שְׁלֹף חֶרֶב וְאִישׁ יְהוּדָה חֲמִשׁ מֵאוֹת אֶלְפֵי אִישׁ. וַיֵּךְ לֵב דָּוִד אֹתוֹ אַחֲרַי כֹּן סָפַר אֶת הָעָם, וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל ה' חֲטָאתִי מֵאֵד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְעַתָּה ה' הֶעֱבֵר נָא אֶת עֲוֹן עַבְדְּךָ כִּי נִסְכַּלְתִּי מְאֹד... וַיִּתֵּן ה' דָּבָר בְּיִשְׂרָאֵל מֵהַבִּקֶּר וְעַד עַת מוֹעֵד וַיָּמַת מִן הָעָם מִדָּן וְעַד בְּאֵר שָׁבַע שְׁבַע עָשָׂר אֶלְפֵי אִישׁ".

ובגמרא (ברכות סב:): "אמר רבי אלעזר: אמר ליה הקדוש ברוך הוא לדוד מסית קרית לי? הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו, דכתיב כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו. מיד ויעמד שטן על ישראל, וכתוב ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל וכיון דמנינהו לא שקל מינייהו כופר" ע"כ.

דוד המלך בשונה ממשה רבנו מנה אותם שלא לצורך כמובא ברמב"ן ז"ל, וזה לשונו: "אבל כפי דעתי היה הקצף עליו בעבור שמנאם שלא לצורך, כי לא היה

יוצא למלחמה ולא עושה בהם דבר בעת ההיא, רק לשמח לבו שמלך על עם רב, והוא מאמר יואב (ש"ב כד ג) 'ויוסף ה' אלהיך אל העם כהם וכהם מאה פעמים ואדוני המלך למה חפץ בדבר הזה'. וראיתי במדבר סיני רבה (בי"ז), ר' אליעזר בשם ר' יוסי בן זמרא אמר, כל זמן שנמנו ישראל לצורך לא חסרו, שלא לצורך חסרו, איזה זמן נמנו לצורך בימי משה ובדגלים ובחלוק הארץ, שלא לצורך בימי דוד.

בשש

וַיֵּרָא הָעָם כִּי בִשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרְדַת מִן הָהָר (לב, א)

אל תקרא בשש אלא בשש בני ישראל עשו חישוב מדוקדק מתי משה צריך לרדת והם טעו בשש שעות, השטן הראה להם את משה מת על מיטה למעלה בשמים ובני ישראל אמרו הנה משה מת, אהרן קום עשה לנו אלוקים. אהרן לא ידע מה לעשות כי הוא ראה שחור ניסה למחות בידם ונהרג אז הוא אמר להם תביאו נזמים ומהילדים ניסה למשוך את הזמן אבל הוא לא הצליח. אהרן לקח את כל הזהב זרק לאש והעגל ניעשה מאליו אהרן לא יצר אותו הוא נוצר לבד העגל היה מדבר חי ממש כמו עגל רגיל אגב כל מי שאחראי למעשה העגל היו הערב רב. הקב"ה בא בטענה למשה: לָךְ רֵד כִּי שָׁחַת עִמָּךְ אֲשֶׁר הִעֲלִיתָ מֵאֲרֶץ מִצְרָיִם מֹשֶׁה (לב, ז) ענה לו בטענה: עמי ולא עמך? אמר לו הקב"ה כן, עמך זה הערב רב שאתה הוצאת ממצרים.

צדקה תציל

זֶה יִתְּנוּ (ל, יג)

פרש"י: הראה לו כמין מטבע של אש, ומשקלה מחצית השקל, ואומר לו כזה יתנו.

מספרים על המקובל רבי מרדכי שרעבי זצ"ל שיום אחד פנה אליו יהודי בדמעות שלישי ואמר לו שיש לו גידול בגוף ב"מ, וצריך לעבור ניתוח בעוד שבועיים.

הסתכל הרב על הצילום ואמר לו בעזרת ה' לא תצטרך לעשות ניתוח, רק תתן שתיים עשרה אלף לירות עבור התיקון שנעשה. למרות שבדרך כלל הרב היה מבקש ששים לירות אבל במקרה הזה למרבית הפלא ביקש הרב סכום גדול. באותו יום הלך החולה, לווה את הכסף ונתן לרב את כל הסכום הנדרש. ומיהר הרב וחילק למוסדות ולאברכים את כל הכסף, ועשה תיקון. לאחר שבועיים אמר לו הרב תאמר לרופאים שאני מבקש שלא יעשו ניתוח לפני שעושים צילום חוזר. הלך ואמר לרופאים כדברי הרב ולא הסכימו, וטענה בפיהם יש לנו צילום ברור מפעם שעברה, ושום דבר לא ישתנה. לאחר הפצרות רבות הסכימו הרופאים לצילום חוזר ואכן נדהמו למראה עיניהם כשראו שאין שום דבר בגופו ושלחוהו לביתו לחיים ולשלום על זה נאמר צדקה תציל ממות. (שם).

בגדי השרד

וְאֵת בְּגֵדֵי הַשֶּׂרֵד וְאֵת בְּגֵדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן (לא, י)

בגדי שרד הן בגדי הכהונה. וזה שנאמר אחר כך ואת בגדי הקודש לאהרן הכהן, משמע שבגדי השרד אינם בגדיו של אהרן, כך באור הדברים, ואת בגדי השרד שהם בגדי הקודש, ולמה נקראו בגדי כהונה שרד, שאלמלא בגדי כהונה לא נשתיירו משונאיהן של ישראל שריד ופליט, בגלל העבירות שעושים. וע"י הקרבנות שמקריבים הכהנים כשהם מלובשים בבגדי הכהונה מתכפרים כל עונותיהם ובכך הם יכולים להתקיים בעולם. נמצא שבגדי הכהונה הם הגורמים לכך שאין ישראל כלים, ולכן נקראו כן.

ומעשה היה בזמן שמעון הצדיק שרצו הכהנים להחריב את בית המקדש והסבירו לאלכסנדר מוקדון שהיהודים מרדו בו, ולכל זה גרם בית המקדש שיש להם, שבכוח בית המקדש אין עליהם שום מורא של מלכות, ונתן להם המלך רשות להחריב את בית המקדש ולעשות בהם כטוב בעיניהם. באו היהודים והודיעו הדברים לשמעון הצדיק. מה עשה שמעון הצדיק לבש את בגדי הכהונה כדי שהבגדים יגנו עליהם מבואר בפרשת תצווה שהטעם שנכתבו שמות השבטים

בבגדי הכהונה, כדי להזכיר זכות השבטים לפני הקב"ה, ובשעה שיראה הקב"ה השמות יזכור מעשה השבטים וירחם על ישראל. ולקח עמו מגדולי ירושלים ואלף חכמים שהיו כולם מלובשים בגדים לבנים, וכמה פרחי כהונה שהיו מנגנים בכלי שיר רבים מבית המקדש, והיו אבוקות דלוקות לפניהם ויצאו לפגוש את המלך. והיו הולכים כל אותו הלילה. כשהאיר השחר וראה אותם המלך שאל את הכותיים מי הם האנשים האלה הבאים לקראתי? אמרו לו הכותיים, אלה הם היהודים שמרדו בך. כשהגיעו לפני המלך שאל אותם המלך מי הם. אמרו לו: אנחנו בני ירושלים ובאנו לקבל את פניך. וכשראה המלך את שמעון הצדיק, ירד מן הסוס והשתחוה לפני שמעון הצדיק, אמרו הכותיים למלך, מלך גדול וחזק כמוך ישתחוה לפני יהודי. אמר להם דעו שדמותו של זקן זה מופיעה לי בכל המלחמות שאני נלחם, ומנצחת בשבילי בכל מלחמותי. ואם כן כיצד לא אשתחוה לזקן זה ולא אחלוק לו כבוד. אמר לה דעו שדמותו של זקן זה מופיעה לי בכל המלחמות שאני נלחם, ומנצחת בשבילי בכל מלחמותי. ואם כן כיצד לא אשתחוה לזקן זה ולא אחלוק לו כבוד? אמר המלך ליהודים: מפני מה באתם לכאן? אמרו לו: וכי יתכן הדבר שהמקום שאנו עורכים בו תפילה לחיים ולשלום מלכותך ייחרב, שבאו אנשים רעים ודיברו בפניך רעה עלינו ושידלו אותך להחריבו. אמר להם המלך: מי הם אותם האנשים שביקשו לעשות רעה זו? אמרו לו: כותיים אלו העומדים לצידך הם שזממו דבר זה. אמר להם המלך: הכותיים מסורים בידיכם ועשו בהם כטוב בעיניכם. עמדו ונקבו עקביהם וקשרו אותם לזני הסוסים וגררו אותם כל אותה דרך עד שהגיעו להר גריזים, משהגיעו להר גריזים ששם היה מקור מדורם של הכותיים החריבו את בית פולחנם כפי שרצו לעשות לבית המקדש. ואותו היום קבעוהו יום טוב על הנס שנעשה להם.

נמצינו למדים מן המעשה הזה שבגדי הכהונה הגנו ולא נחרב בית המקדש וניצלו היהודי מן המיתה, ולכן נקראו בגדי הכהונה בגדי שרד.

שמירת שבת

**וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת שַׁבַּתִּי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדְּשְׁכֶם (לא, יג)**

בסמוך לציווי על מלאכת המשכן הוזהרנו שוב על השבת, וטעם הסמיכות ללמדנו שלא יחשוב אדם שמלאכת המשכן חשובה היא מאוד ותדחה את השבת, או שיאמר אדם כיון שיש מלאכות שעושים אותם במשכן כקרבנות, אש התמיד וכו', לכן אפשר גם להתיר את בנין המשכן בשבת. על-כך מזהירה התורה "אך את שבתותי תשמורו", וכדברי רש"י "אף על-פי שתהיו רדופין בזריזות המלאכה (מלאכת המשכן) שבת אל תדחה מפניה". קדושת השבת עליונה היא ומאופיינת בשני הדגשים:

א. לְדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדְּשְׁכֶם.

ב. שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן קֹדֶשׁ לִי.

שבתן של ישראל אינה יום מנוחה כמנוחת אומות העולם. השבת היא קודש לה', ומי נתן את השבת? מי קובע מהי מנוחת השבת ומהי קדושת השבת? - אני ה' מְקַדְּשְׁכֶם. ה' מצווה אותנו על השבת, נתן לנו את השבת והוא הקובע ומגדיר לנו כיצד מקדשים את יום השבת וממשיכה התורה בפסוק המפורסם "וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֵת הַשַּׁבָּת לְדַרְתֵּם בְּרִית עוֹלָם" (לא, טז) מהי השמירה ומהי העשייה? האור החיים הקדוש האריך בדבר. שמירת שבת אינה מתחילה בליל-שבת אלא כבר מיום ראשון שבו זוכרים אנו את יום השבת לקדשו (ושמירה לשון המתנה).

ולעשות, בודאי שלא יהא דבורך בשבת כדבור בימות השבוע ולא הילוךך בשבת וכו'. אך לעשות משמעו גם להוסיף מחול על הקודש בערב-שבת ובמוצאי-שבת, וכך בתוספת שבת אנו עושים את השבת. כי הקב"ה כלה את מלאכתו בדיוק עם השקיעה אך אנו בני-אדם מוסיפים ועושים שבת קודם.

כמו-כן ידועים דברי הזהר הקדוש, תלמיד חכם הוא בבחינת שבת, ולא נתנו שבתות לישראל אלא כדי ללמוד בהם תורה בצד ההנאה והמנוחה הגשמית.

יש לקדש את השבת באכילה, בקדוש ובהבדלה, באי עשיית המלאכה, אך מהות השבת היא התורה לעשות את יום השבתון קדוש לה'.

לעשות את השבת בהתעלות, בלימוד התורה עם שמירת הנשמה הייתה ולעשות עצמנו ראויים למדרגה העליונה כי אָנִי יְיָ מְקַדְשְׁכֶם. נמצאנו למדים כי גדולה היא השבת וקדושה מאוד ואפילו מלאכת המשכן היקרה תדחה מפניה.

ומעתה, שבת זו שקיבלנוה בקדושה מהשם יתברך, עלינו להוסיף ולקדשה בעצמנו, לעשותה ולקדשה בתוספת בכניסתה ובצאתה, ולקדשה במהותה בלימוד התורה שהיא עיקר השבת (בשם הגר"מ אליהו שליט"א).

לעשות את השבת

לְעִשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת (לא, טז)

כיון שציוה ה' יתברך לשמור את השבת, אם כן מה זה "לעשות את השבת", אלא שבא לרבות שצריך להוסיף מחול על קודש, בכניסת השבת וביציאת השבת, כל הוספה של 1/4 שעה בכל שבת, חצי שעה בכל חודש, בסיכומו עולה לשעתיים, בשנה יוצא 24 שעות, יום שלם, וזה פירוש "לעשות את השבת" דהיינו עוד שבת תוספת.

וכתב רבנו האבן עזרא הטעם לעשות את השבת וז"ל: והשביתה איננה מעשה, שיעשה קודם השבת כל מה שהוא צריך כדי שישבות כמו המאכל, ולא יכנס ביום הששי בדרך, אם ידע שהדרך בספק היא להגיע קודם השבת. וזה טעם ושמרו - שלא ישכחו רק ישמרו כדי שינוחו ביום שבת.

שמירת השבת

מצוות שמירת השבת נחשבת ביהדות לחשובה ביותר, וחילול השבת - כלומר, אי קיום המצוות הנוגעות לשבת - נחשב לעברה חמורה. במדרש מתוארת שמירת השבת כמצווה השקולה כנגד כל מצוות התורה.

אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אם תזכו לשמור שבת, מעלה אני עליכם כאילו שמרתם את כל המצוות שבתורה, ואם חיללתם אותה, מעלה אני עליכם כאילו חיללתם כל המצוות (שמ"ר פרשה כה, יב)

ההימנעות מכל מלאכה היא הצו המרכזי הנוגע לשבת: שישה ימים אפשר לעבוד ולעשות כל מלאכה, וביום השביעי - "שַׁבַּת לַה' אֱלֹהֶיךָ, לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה". ועם זאת, אם נדרש להציל חיי אדם, ההלכה מחייבת לבצע ביום השבת את כל הפעולות הדרושות, גם אם הן פרוכות בחילול השבת. חובה זאת מכונה "פיקוח נפש", והיא מחייבת גם כאשר אין סכנת חיים ממש, ואפילו כאשר הטיפול בפצוע או בחולה מחייב חילול שבת. הנימוק שנותנת לכך ההלכה הוא שלחיי האדם יש חשיבות עליונה. נימוק נוסף הוא: "יחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" (מסכת יומא פ"ה, ע"ב). כלומר, עדיף לחלל שבת פעם אחת ולטפל בחולה, כדי שהחולה יבריא ויזכה לשמור שבתות רבות בעתיד.

השבת מראש

בפיוט לכה לדודי נכתב: "מראש מקדם נסוכה", על פי פרקי דרבי אליעזר ג', השבת קדמה לבריאת העולם, כלומר לפני הבריאה הייתה מנוחה.

המצווה הראשונה שקדמה למתן תורה זו השבת, שהיא עיקר האמונה, ושהיא שקולה כנגד כל המצוות, דרשו חז"ל בשבת (ק"ט): אמר אביי לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת שנאמר (יחזקאל כב, כו) ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם וכן אומרת הגמרא (שם ק"ח): אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בר יוחאי, אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאלים, שנאמר: "כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי", ואחריו כתוב:

"והביאותים אל הר קדשי" 26

שבירת הלוחות

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אֶף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחֹת וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר (לב, יט)

שבירת הלוחות היתה מתוך דאגה לעם ישראל. וכך מובא במדרש (ש"ר מג א): "למה הדבר דומה? לשר ששלח לקדש לו אשה (על ידי שליח) והאשה לבסוף קלקלה עם אחר - מה עשה (השליח)? נטל את כתובתה שנתן לו השר לקדשה וקרעה, אמר: מוטב שתדון כפנויה. כך עשה משה: כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל את הלוחות ושבֵּרן. ועוד אמר משה: מוטב נידונין כשוֹגְגִין ואל יהיו כמזידין... " וישנו מדרש נוסף (שם מו א) שדוקא רואים בשבירת הלוחות לימוד סניגוריא על ישראל, וכך מובא שם: "ראה (משה) שאין לישראל עמידה (בדין) וחיבר נפשו עמהם ושבֵּר את הלוחות, ואמר לקב"ה: הם חטאו ואני חטאתי ששיברתי את הלוחות, אם מוחל אתה להם אף לי מחול, שנאמר: 'ועתה אם תשא חטאתם' - כן לחטאתי מחול. ואם אין אתה מוחל להם אל תמחל לי אלא 'מחני נא מספרך אשר כתבת'". יש גם דרך שלישית ששבירת הלוחות היו מעשה מכוון על ידי משה להשפיע על ישראל,

☞ הערות "אריג פז" ☞

26 שואל רבנו יוסף חיים זי"ע בספרו "בניהו", מדוע דווקא אם משמרין ישראל שתי שבתות ולא די בשמירת שבת אחת? ועוד מה הדיוק "מיד" נגאלים? אמר על כך רבנו זי"ע, כיון שלכל השבעים אומות העולם יש להם שר בשמים הממונה עליהם, ושר של אדם הוא ס"מ בעצמו הוא שרו של עשו הרשע, לכן ארוכה היא גלות האחרונה וקשה, שהיא נקראת גלות אדום, כיון שנתברך עשיו הרשע מפי יצחק אבינו ע"ה בידיו, שנאמר "והידיים ידי עשיו".

וזה מה שאומרים בתפילת מוסף: מפני "היד" שנשתלחה במקדשך - הינו ידי עשיו, ששלטו בבניין בית המקדש השני והחריבוהו.

ולכך, אם ישראל ישמרו שתי שבתות דהיינו פעמיים שבע, הוי ארבע עשרה כמניין "יד", אזי "מיד" נגאלים גאולת עולמים שאין אחריו שום גלות ושעבוד. ויתקיים בהם: "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו, והיתה לה' המלוכה".

ובדרך זו הולך הנצי"ב שכתב: "משום שרצה משה לשבור את לב העם ולהסעיר דעתם, בראותם אשר משה משבר לעיניהם (את הלוחות שהיא) סגולה נפלאה כזו ויהיו נעצבים עד שלא ימצאו ידיהם למחות על כל מה שעשה שנשברה לעיניהם סגולה שאין כמוה בעולם". גם בעל "משך חכמה" מסביר באריכות ששבירת הלוחות על ידי משה היתה מעשה חינוכי של משה, לחנך את הציבור.

חטא העגל

סָרוּ מֵהָרַם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסֶּכֶה וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (לב, ח)

נסכם את דברי חז"ל מענין העגל שעשו בני ישראל.

משה רבנו אמר לישראל שהוא מתעכב בשמים ארבעים יום. וחשבו ארבעים יום מיום שעלה משה שהוא יום ז' בסיון וחשבו שביום ט"ז תמוז משה ירד מן ההר. אבל הם טעו בזה שמשה רבנו אמר להם ארבעים יום עם לילותיהם ואם כן החשבון מתחיל מיום שאחר שעלה משה מח' בסיון וחוזר ביום י"ז בתמוז. גם השטן הטעה אותם שהחשיך העולם והראה להם שמלאכים מולכים את משה וחשבו שמשה נפטר. אז הלכו אל אהרן ויאמרו לו שיביא להם אחר ויוליך אותם במקום משה ויאמר להם חור בנו של כלב ומרים אחות משה שלא ידברו כדברים האלה ויקומו עליו ויהרגוהו ואהרן פחד שלא יהרגו גם אותו ויאמר להם הביאו אלי נזמי הזהב אשר באוזני נשיכם בניכם ובנותיכם ועשה את זה בחכמה שיודע שהנשים והילדים לא יסכימו למסור להם את הזהב ויתעכבו על ידי זה ובינתיים יבא משה ולא יעשו כלום. אבל הם פרקו הזהב אשר באוזניהם וביאו אליו ויקח אהרן את הזהב וישם אותו בכור ויצא משם עגל ויאמר "אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים". והשיבו חז"ל השאלה שאיך יכול העגל לדבר? שבשעת יציאת בני ישראל ממצרים לקח בידו משה עצמות יוסף שיוסף השביע את בני ישראל שכשיצאו ממצרים שיעלו את עצמותיו עמהם והמצרים ידעו את זה ורצו לעכב את בני ישראל שלא יצאו ממצרים מה עשו? לקחו את ארון יוסף והכבידו אותו באבנים וברזל והשליכוהו לים וחשבו שבני ישראל לא יכלו להעלותו מן

הים ובשעת יציאת בני ישראל ממצרים לקח משה חתיכת זהב וכתב בה "עלה שור" והזכיר שמות והשליכה לים וקרה נס שארון יוסף עלה והיה צף על פני המים ולקחו משה. ובשעת קריעת ים סוף מצא מיכה את חתיכת הזהב וכשנתנו בני ישראל את זהבם לאהרן נתן הוא אותה חתיכת זהב ועלה מהכור העגל מדבר. וכשראה אהרן את זה ישב לבנות מזבח לבדו עד הלילה ואמר להם "חג לה' מחר" וחשב שמחר יבא משה ולא יעבדו הבעל אבל בני ישראל השכימו מוקדם קודם ביאת משה והתחילו לעבוד העגל. וה' יתברך כעס על זה מאוד ויאמר למשה לך רד שבני ישראל עשו את העגל ובקש למחות חס ושלום את עם ישראל. ויתפלל משה לה' יתברך שלא ימחה אותם ויקבל ה' תפילתו וירד משה וימצא את יהושע ממתין לו וישמעו רעש גדול ולא ידעו מה קורה וילך משה להיכן שבני ישראל חונים וירא את העגל וישלך מידי את הלוחות וישבר אותם ויטחן את העגל וישליכהו למים ויאמר מי שלא עבד העגל יבא אלי ויאספו אליו כל בני לוי ויצו אותם להרוג בעם ישראל ויפול ביום ההוא כשלושת אלפי איש, ויעל עוד לשמים להתפלל על בני ישראל לסלוח להם על מעשה העגל ולהביא עוד לוחות אחרות ויקבל ה' תפילתו ויאמר לו ששולח מלאך להוליכם לארץ ישראל. אבל משה לא הסכים לזה ויבקש מה' יתברך שהוא בכבודו ובעצמו ישגיח על בני ישראל ולא על ידי מלאך וישמע אליו ה' גם בפעם ההיא. וכשירד משה אותו יום היה עשרה בתשרי ועמו היו לוחות אחרות ופניו היו קורנים ולא יכלו בני ישראל להסתכל בפניו אז משה שם על פניו מטפחת כל זמן שדבר עם בני ישראל וכשהיה מדבר עם ה' יתברך היה מסיר המטפחת.

סרו מהר

לְךָ רָד כִּי שָׁחַת עִמָּךְ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. סְרוּ מֵהָר מִן הַדָּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתֶם עֲשׂוּ לָהֶם, עֲגַל מִסֵּכָה (לב, ז-ח)

שכאשר עלה משה רבנו על הר סיני, נכשלו בני ישראל וחטאו בחטא העגל, ואז אמר השם יתברך למשה רבנו, "לְךָ רָד כִּי שָׁחַת עִמָּךְ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. סְרוּ מֵהָר מִן הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתֶם".

ויש לשאול, שמילת "מהר" היא מיותרת בפסוק. ומיישבים זאת, כאשר אמר ה' למשה, שעל ידי חטא העגל סרו מהר מן הדרך אשר צוותים, היינו שכביכול עברו ישראל מהר על כל התורה כולה, וזה אפשר רק על ידי עוון עבודה זרה, כי אדם הרוצה לעבור על כל התורה חס ושלום, יצטרך להמתין לפסח כדי לאכול חמץ, וליום הכיפורים כדי שלא להתענות בו, מה שאין כן על ידי איסור עבודה זרה, מייד אדם עובר על כל התורה כולה, משום שעל ידי עבודה זרה, הרי הוא כופר בכל התורה כולה.

ולכן אמרו חז"ל שבכל העבירות הקדוש ברוך הוא לא מצרף מחשבה למעשה, דהיינו שהמחשבה לעשות איסור בפני עצמה, אינה נחשבת כמו האיסור עצמו (מלבד מחשבת עריות שנאסרה במפורש) אבל באיסור עבודה זרה, עצם המחשבה לעבוד עבודה זרה נחשב לאיסור עבודה זרה, כי בחשוב איש לעבור איזה עבירה ח"ו, הוא פורש עצמו בזה רק ממצווה אחת מכל תרי"ג מצוות, ועדיין יש לו אחיזה בהשם בשאר מצוות ויעזרהו שלא יוציא מחשבתו לפועל, אך החושב מחשבת עבודה זרה, בזה הוא מפריש את עצמו מה' ומחליפו באחר, ושוב הוא נעקר מהכל ומחשבתו מצטרפת למעשה. (אלשיך)

ועוד טעם שעצם מחשבת עבודה זרה פוגמת מאד, משום שכל המצוות נצטוו לנו מפי משה שנצטווה מפי ה', חוץ מאיסור עבודה זרה שנצטוונו מפי השם יתברך בעצמו, לכן איסור עבודה זרה חמור מאד, ולכן גם בני נח (הגויים) נענשים אפילו על מחשבה לעבור על שבע מצוות בני נח, משום שהשם יתברך עצמו ציווה לאדם הראשון.

האשמת המלאכים

מובא במדרש (שוחר טוב, תהלים ח'): בשעה שנכשלו בני ישראל בחטא העגל, ונשתברו הלוחות, חככו מלאכי השרת את ידיהם בהנאה ושערו בנפשם, שהפעם ישתכנע ה' יתברך של עולם להשאיר להם את התורה. והנה, כשהגיע משה רבנו לקבל את הלוחות בשנית, קפצו המלאכים ואמרו לקב"ה: ריבוננו של עולם, והלא אתמול עברו עליה, שכתבת "לא יהיה לך אלהים אחרים", סנט בהם הקב"ה: והלא

אתם, כשירדתם אצל אברהם, אכלתם בשר בחלב! שנאמר: "ויקח חמאה וחלב וכן הבקר", ותינוק שלהם, כשהוא בא מבית רבו, ואמו נותנת לו פת בשר וגבינה, הוא אומר לה: היום למדני רבי: "לא תבשל גדי בחלב אמו"! בלעו המלאכים את ההאשמה ושתקו.

נשאלת השאלה: מה הקושי בכך שאכלו המלאכים בשר וחלב, והרי זה היה עוד לפני מתן תורה! באותה שעה גם בני ישראל אכלו בשר בחלב בהיתר! האם בשל כך נפסלו המלאכים מלזכות בקבלת התורה!?

מסתבר, כי חטא ועוון יוצרים כתם, שאין ניתן לכבסו על נקל. אם כן, ניתן לשאול - מה אתנו בני האדם? כיצד נמחל לנו העוון?

והתשובה - לנו, לבני האדם בכלל, ולעם ישראל בפרט, ניתנת מתנה ושמה תשובה. בכוחה של התשובה למחוק חטאים ראשונים, שלא ייראו ולא ישמעו. המלאכים לא קיבלו את מתנת התשובה, ולכן נשללה מהם הזכות לקבלת התורה.

אם כן, התשובה הינה המפתח לסליחה ולכפרה. אם האדם עובר ושב - ישנו מקום לסליחה. אך אם הוא עובר ולא שב - והריהו ממשיך בסורו, ואפילו אין הוא חש בצורך להתנצל, להתוודות, לנסות לתקן - מה מקום לסלוח לו?

רבנו יונה כותב בספר "שערי תשובה" בראש דבריו: כי יעזור ה' לשבים, כאשר אין יד טבעם משגת. כאשר האדם מנסה לשוב, והוא מתקשה, או אז מושטת לו יד הטובה של הקב"ה. אבל אם הוא איננו שב, אזי כל העניין הינם דברים בטלים.

יותר מזה, שנינו בסוף יומא: "עברות שבין אדם לחברו, אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חברו". מדקדק הגר"א דסלר ("מכתב מאליהו" ח"א עמ' 264) שלא נאמר שהעבירות עליהם לא ביקש סליחה לא יתכפרו לו, אלא - שאין יום הכיפורים מכפר. כלומר - עד שלא ירצה את חברו, אין יום הכיפורים מכפר כלל, גם לא על שאר עוונותיו. הנה כי כן, ישנו קשר ישיר בין ריצוי החבר לסליחת ה'.

נטילת הכתרים

וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדֵיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאֲדַעָה מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ (לג, ה)

ה"כלי יקר" מדבר על שני סוגים של עדיים: "ונראה לי שהיו כאן ב' מיני עדי. האחד - הוא סתם עדי חח ונזם שהיו מתקשטים בהם, השני הוא - אותן הכתרים שנתנו להם בחורב על אמרם נעשה ונשמע. ובפעם ראשון כששמעו הדבר הזה שאמר הקב"ה כי לא אעלה בקרבך והרי הם כמנודים לשמים, על כן ויתאבלו ולא שתו איש עדיו. מדקאמר איש עדיו ולא אמר בני ישראל, שמע מינה שמדבר בעדי המיוחד לכל איש ואיש לפי עשרו העשיר ירבה והדל ימעט, וקבלו עליהם תשובה בעבור החטא הנמשך מן העדי. אבל אותן ב' כתרים שקבלו בחורב לא פרקו כי היה נראה להם כפריקת עול התורה כאילו אמרו אין לנו חלק בתורה ובכתרה. על כן נאמר להם שנית ועתה הורד עדיך מעליך אפילו אותן ב' כתרים ועל זה נאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב - אותו עדי הניתן להם בהר חורב. ואמר כאן בני ישראל ולא אמר איש עדיו, לפי שכל ישראל היו שוים בו.

פרשת ויקהל

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל (לה, א)

משה רבנו ע"ה הקהיל את כל כלל עם ישראל ומסר להם על אודות מעשה המשכן וכליו, וצריכים לשאול, מדוע היה משה רבנו צריך לאסוף את כל כללות עם ישראל במצווה זו, ומתריצים: כי לבנין המשכן דרושה האחדות כאיש אחד בכללות עם ישראל, כי הרי ראינו שלא חרב הבית אלא בעוון שנאת חנם, שזהו שורש הפירוד והמחלוקת בעם ישראל, וכבר אמרו שאינו עתיד להבנות אלא ע"י אהבת חנם, שהיא מציאות האחדות כאיש אחד בעם ישראל, לכן כאשר משה רבנו מצווה על בנין המשכן הקהיל את כל עדת ישראל, ולכן פרשה זו נאמרה בהקהל דוקא ולאחר מעמד הר סיני, ששם זכו בני ישראל להגיע לשיא המדרגה של "ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד", מאותו מעמד נצטוו על הקמת המשכן שדורש את אחדות עם ישראל.

אחדות היא עמוד גדולה לתקון העולם ולקים כל דבר, ורוח המקום נוחה מאד מדבר זה, עד שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק (איוב כג, יג) "והוא באחד" "אחד" לא נאמר, אלא "באחד", שאין השכינה שורה בישראל אלא כשהם באחדות. וגדולה מזו אמרו על פסוק (הושע ד, ז) "חבור עצבים אפרים הנח לו" שאפילו אם עובדים עבודה זרה, כשהם באחדות אין מדת הדין יכולה לשלט בהם (תנחומא צז ז). וזה היה הטעם שלא עשה הקדוש ברוך הוא כליה בדור הפלגה כמו בדור המבול, לפי שהיה באחדות. וזה אצלי פשט הכתוב (בראשית יא ו) "הן עם אחד ושפה אחת לכולם". ועתה כיון שהם באחדות לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, שאין מדת הדין יכולה לשלט בהם. הבה נרדה ונבלה שם שפתם (שם ז) שלא ישמעו איש שפת רעהו, כדי שייכנס מחלוקת ביניהם ויהא מקום למדת הדין לשלט בהם.

וכל חבורה שרוצים לעשות דבר ושיהא לו קיום והעמדה, צריך שיהיו כלם באגדה אחת, ואז כל רוחות שבעולם אין מזיזים אותם ממקומם. אבל אם זה אומר בכה וזה אומר בכה, וכל אחד רוצה שדבורו יהיה לפנים ולא לאחור ואומר

דין נצח, הם נעשים אגודות אגודות ונפק חורבא והיא לא תצלח, ומרעה אל רעה יוצאים, ובאים לידי מחלוקת אש להבת שלהבת ורעותיה מובאות אחריה רעות רבות, רחמנא לצלן. וכבר אמרו משל לאגדה, אפילו אם היא של קנים, כל זמן שהם קשורים יחד אפילו גבור שבגבורים אינו יכול לשבור אותם, אבל כשהם אחת אחת הם קלים להשבר. ולא יהיה כקרח, כי עושה זאת בשם מסית ומדיח יקרא, אלא על דרך אמת, לנחותם הדרך ישרה, אז יעשה באפן זה כי היכי דלקבלו מנה.

והגדר הגדול כדי להיות באחדות הוא שיקיים מה שאמרה תורה (שמות כג, ב) "אחרי רבים להטות". ואף אם נראה ברור בעיניו שהם טועים ואליו ראוי לשמע שהוא אומר דבר הגון, יבטל דעתו נגד דעתם, ויסיע גם הוא עם הרבים ואל יעבר על דעת חבריו, כמאמר רבי יוסי שאמר (שבת קיח:): מעולם לא עברתי על דעת חברי. (פלא יועץ)

הקשר בין משה לאהרן

וַיְקַהֵל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהִים, הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לַעֲשׂוֹת אִתְּם (לה, א)

מדרש אחד מקשר בין פרשת "ויקהל משה" לבין פרשת "ויקהל העם על אהרן", היא פרשת עגל הזהב:

ויקהל משה - זה שאמר הכתוב: מי כְּהֹחֵכֶם ומי יודע פשר דבר וגו' (קהלת ח, א), אשריהם הצדיקים שיודעים לעשות פשרה בין ישראל לאביהם שבשמים, לפיכך אמר משה רבנו ע"ה ויקהל, תבוא ועשו לי מקדש (כה, ח), ותכפר על מעשה העגל, שנאמר בו: קום עשה לנו אלהים (שם לב, א), ותבוא קהלת משה רבנו, שנאמר: ויקהל משה את כל עדת וגו' ותכפר על קהלת אהרן, דכתיב: ויקהל העם על אהרן (מדרש אגדה).

ויקשה לנו כיצד יכפר בניית המשכן על מעשה העגל?

נראה לתרץ בס"ד, שפרשתנו ויקהל לא פתחה הפרשה בעשיית המקדש, אלא

בעשיית השבת. כי אם את הזמן, את השבת, בבריאת עולם רק קדושה אחת נקבעה, והיא קדושת היום. לאחר זמן, לפני שניתנה תורה לעם הנבחר, נדרש מעם זה להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש"; ורק לאחר שנכשל העם הזה ודרש אלוהים אחרים אשר יראום בעיני בשר ונטמאו בעגל, אז ניתנה להם השבת הקדושה שהיא המכפרת על ע"ז, כמובא בגמ' שבת (ק"ח): אפילו חטא כדור אנוש שעבדו ע"ז, מוחלין לו, שנאמר: 'אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו', אל תקרי 'מחללו' אלא 'מחול לו'. גם מי שנוהג כדור אנוש ועובד ע"ז, אם שומר שבת - מחול לו. המהר"ל מפרש שאפילו לא שב מחטא ע"ז, כיון ששומר שבת, מוחלין לו, כי בזה ששומר שבת מודה בבריאת העולם ע"י הקב"ה ומודה שהעולם של רבש"ע. ממילא נמצא שמה שעסק בע"ז, לכאורה, אין לכך משמעות, כאשר שומר את השבת הקדושה.

ונעתיק מדברי החפץ חיים בהקדמתו לספר המשנה ברורה המבאר את גודל המעלה של השבת :

כתוב בתורה "זכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבוד וגו' כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו'" הורה לנו ה' בפסוק זה שעניין השבת הוא שורש האמונה לידע שהעולם הוא מחודש ונברא ולא נעשה מעצמו וכיון שה' ברא הכל הוא האדון על הכל ואנחנו עבדיו ומחוייבים לעשות רצונו ולעבדו בכל גופינו ונשמותינו וממונינו כי הכול שלו והזהירה התורה על שמירת השבת י"ב פעמים ואמרו חז"ל כל המשמר את השבת כאלו מקיים כל התורה וכל המחלל השבת כאלו כפר בכל התורה כולה והכל מהטעם שהשבת היא שורש האמונה.

וכעין זה כתוב ג"כ במדרש א"ר אלעזר בר אבינא אמר הקב"ה לישראל אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליהם כאלו שמרתם כל מצות שבתורה ואם חיללתם אותו מעלה אני עליכם כאלו חיללתם כל המצות וכן הוא אומר שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע וכו' דהיינו שההיפך משמירת שבת היא עשיית כל רע.

וראי את חומר העוון שיש באיסור חילול שבת דהלא ידוע שיש כמה חלקי עונשים על העונות יש עניינים שכשהאדם עובר עליהן הוא רק איסור עשה בלבד. חמור מזה העונות שיש עליהן איסור לאו חמור מזה העונות שיש עליהן מיתה בידי

שמים. חמור מזה העונות שיש עליהן עונש כרת חמור מזה אותן שיש עליהן מיתה בידי אדם והוא מיתת חנק. למעלה מזה אותן שעונשן הוא הרג בסייף למעלה מזה אותן שמיתתן בשרפה. למעלה מכולם אותן שמיתתן בסקילה כי היא החמורה שבמיתות ועל עוון חילול שבת במזיד הלא מיתתו הוא בסקילה.

וגם עונש מחלל שבת הוא בסקילה כעובד כוכבים וכשהוא בלי התראה הוא עכ"פ בכרת. מכל זה יוכל האדם לראות את גודל הענין של שבת וכן יש עוד כמה מאמרי חז"ל המפליגים מאד בעון חילול שבת. וז"ל הרמב"ם (פ"ל מהלכות שבת), השבת ועבודת כוכבים כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה והשבת הוא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודת כוכבים ושניהם כעובדי כוכבים לכל דבריהם וכו'. ע"ש.

וגם צריך לדעת, הרמ"ח מצוות עשה שבתורה שהטיל ה' על האדם לזכרם ולשמרם הוא נגד הרמ"ח אברים שבאדם וכמו שישנם איברים שונים יש מהם שאין הנשמה תלויה בהם כמו היד והרגל וכדומה שאפילו אם יחסרו אף שההפסד הוא רב מאוד מאד אעפ"כ נקרא רק בשם בעל מום. ויש שע"י חסרונותיו אינו יכול לחיות על פני תבל כגון שניתז ראשו או שנקרע סגור לבו ששם הוא מקור החיים.

כך הוא גם כן בענייני המצוות שעליהן כתוב "אשר יעשה האדם וחי בהם" ונאמר "כי היא חייה ואורך ימיה" ועוד פסוקים הרבה כהנה המורים לנו כי עיקר חיי הנפש לעוה"ב תלוי בקיום התורה. יש מצוות שאפילו אם פשע האדם ועבר עליהם הוא נקרא לעוה"ב רק בשם בעל מום וגם זה גנאי גדול הוא לנצח. דידוע מה שכתב המרח"ו (בשער הקדושה) שהחבלה תימצא לנצח בנפשו באותו האבר שפשע בו על רצון ה', ונמצא שאם לא הניח תפילין אף אם יקיים האדם את כל המצוות יהיה בעל מום בידו ונמצא כשיקום לעת התחייה כל ישראל יעמדו חיים וקיימים בכל אבריהם והוא יהיה בעל מום ביד השמאלית הזו לנצח שרק בזכות מצות התורה שאדם מקיים באבריו הם זוכים לחיות לעתיד חיי עולם וכל מצוה שברמ"ח מצות מחיה את האבר שברמ"ח השייך לו וכמו שאנו אומרים וחיי עולם נטע בתוכנו, וכיון שעבר בשאט נפש על המצווה היא אין לו מי שיחיה את

האבר ההוא. וכמה יתמרמר אח"כ האדם ההוא ע"ז שהכל ידעו את גודל המרותו בה' במצות תפילין.

וכן אם יהיה בעל מום בשאר איברים ע"י שארי דברים שקלקל וכמו שכתוב בתרגום קהלת על הפסוק "סוף דבר הכול נשמע" דהיינו שלבסוף הכל יתפרסם לעיני כל ולכן "את האלוהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם", ורצה לומר שמהרמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה שנשמר האדם בימי חייו יבנה לעתיד כל האדם ונמצא כשיקום ויהיה בעל מום באיזה אבר או שיתקלקל לו איזה גיד מגידיו (המכונים נגד שס"ה לאוין שבתורה) יתבוננו הכל איזה מ"ע או לאו עבר בשאט נפש וכמה קלון וכלימה יסבול עי"ז לנצח.

ויש ענינים שהם נגד הראש והלב שהם עיקר חיות נפש הקדושה כמו אמונה בה' ובתורתו וענין שמירת שבת דהוא ג"כ יסוד האמונה שאם יחסר לו עניינים ההם כבר נסתלק כל עיקר החיות מנפשו הקדושה, וכשהוא חי בעוה"ז הוא חי רק בנפש הבהמית שלו ולא יהיה לו במה להקים בעת התחיה. וזכות שמירת שבת כהלכה מועיל למחול לו על כל עונותיו כמ"ש בגמרא כל המשמר שבת כהלכתו אפילו חטא כדור אנוש מוחלין לו שנאמר "אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע", אל תקרי מחללו אלא מחול לו. (עכ"ל הקדמת המשנה ברורה לשבת)

סיפור שבת

היה זה במיאמי שבארצות הברית. רב בית הכנסת עמד על הדוכן בפני קהל שהתכנס לרגל יום השנה לפטירת רבנו הגאון רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל, בעל ה"חפץ חיים", ושרטט בפניהם קווים לדמותו הגדולה של ה"חפץ חיים". לאחר שסיים פרק מנאומו, הרהר הנואם בינו לבין עצמו ושיתף את הקהל בהתלבטויותיו:

ידוע לי סיפור מעניין ביותר על ה"חפץ חיים", ובחפץ לב הייתי שוטחו בפניכם, אך לדאבוני ידוע לי רק חלקו הראשון, ובכל זאת, גם חצי סיפור על החפץ חיים הרי הוא עולם ומלואו ולפיכך אחלוק עמכם את הידוע לי.

מעשה בבחור שלמד בעיירה ראדין, בישיבתו של החפץ חיים, שלא עמד בפרץ ההשכלה שהכתה שמות ברבים, עד שנמצא כי אינו מקפיד על שמירת השבת ורבני הישיבה החליטו כי אין כל אפשרות להותירו בישיבה. מששמע זאת ה"חפץ חיים", ביקש כי הבחור יכנס אליו טרם עוזבו את הישיבה.

פרש הנואם את ידיו והפטיר: "עד כאן החלק הידוע לי". בעבור ההמשך העלום ממני, אני מוכן לשלם אלפי זהב וכסף, אם רק יגלו לי מה שוחח החפץ חיים עם הנער. וכל כך למה? מפני שעל פי עדות מהימנה שהגיעה לאזני, אותו נער לא הוסיף לחלל את השבת! אילו רק יכול הייתי לדעת את הדברים שאמר לו ה"חפץ חיים".

הנואם לא הבחין כי אחד היושבים באולם נע על כסאו באי נוחות.

עם סיום הערב התפזרו האנשים לבתיהם, ובאולם הריק בלט איש מבוגר שנותר על כסאו, עיניו נעוצות אי שם, כולו שרעפים. הנואם התקרב אליו ושמע מפיו משפט שלו ציפה לו: "אני הייתי אותו בחור".

אחר שנרגע האיש, סיפר את שאירע בחדרו של ה"סבא קדישא":

בחור צעיר הייתי, וכפי שאתה יודע, גם קל דעת. בכל מאודי ביקשתי להימנע מן הפגישה המביכה עם החפץ חיים, אך לא היתה לי כל ברירה.

נכנסתי לביתו, הוא היה אז כבר ישיש בן שמונים ומעלה. חשבתי כי יתחיל להוכיח אותי על מעללי. סיגריה בשבת! לתדהמתי הוא נטל את כף ידי, טמן אותה בין כפות ידיו ואפף אותה בחום וברגש שאין לו גבולות.

אנו עומדים כך, עיניו נעצמו וידי בתוך ידיו. רגע קדוש, טמיר ומיוחד - ה"חפץ חיים" מתייחס אלי כאב לבנו יקירו. הוא פתח את עיניו וגיליתי כי דמעות טריות גדשו את עפעפיו הישישות, זלגו באיטיות על פניו הרכות, והכל בגללי... עודי תוהה באיזה עולם אני שרוי, נשמעה יבבה כבושה, רוויית צער: "שאבעס..." החפץ חיים בוכה עלי. "שאבעס...".

ידיו בנות השמונים רטטו מעלה. עתה תפס את שתי ידי ובכה כאב הממאן

להתנחם על לכתה של בתו יחידתו, "שאבעס.... הייליגער שאבעס...." - שבת הקדושה.

אתה שעה זלגה דמעה אחת מפניו הקדושות ונטפה על כף ידי.

האיש המבוגר פקח את עיניו, התנשם עמוקות והעביר בסילודין את כף ידו. "עד היום כשאני מהרהר במה שאירע אז, אני מסוגל לחוש את חומה של אותה דמעה קדושה".

התראה מן השמים

בעיר ז'טיל אשר בליטא היה בחור יהודי ממשפחה טובה, שקנה מונית והתפרנס מהסעת נוסעים שבאו מתחנת הרכבת עד העיר ובחזרה. אט-אט החל לאחר ביום שישי ולהקדים ביציאת שבת, עד שחילל שבת בפרהסיה. רב העיר, הרב זלמן סורוצקין, קרא לו לשיחה, נזף בו והתריע בפניו במלוא החומרה על כך. הבחור הבטיח להיטיב את דרכו, אך לשווא. אביו, אדם מוכה חולי, היה עסוק בצרות גופו והעלים את עינו ממעשי בנו.

יום אחד שהה הרב זלמן בוילנה בכינוס של רבני ליטא בענייני חינוך, שנערך בהשתתפותם של ה'חפץ חיים', רבי חיים עוזר וגדולי ישראל נוספים. כשעמד לחזור לעירו התברר לרב זלמן שה'חפץ חיים' נוסע עמו באותו קרון בדרכו חזרה לראדין. רבי זלמן הביט בעד חלון הקרון והבחין לפתע באביו של נהג המונית הסורר, כשהוא חבוש ומדדה במקלו לעבר הקרון. הרב פנה אליו, שאל לשלומו וברר אם רופאיו בוילנה מרשים לו לשוב לביתו.

"לא", ענה האיש, "טרם החלמתי ואיני שב לביתי. ברצוני לנסוע ברכבת הזו לראדין אל ה'חפץ חיים". הרב שאל לפשר נסיעתו והאיש הסביר: "חלמתי הלילה חלום, ובו ראיתי את סבתי שנפטרה לפני זמן רב, כשהיא עומדת וקוראת לי: 'מדוע אתה מבלה כל הזמן בבתי חולים?! לשווא אתה מחפש רפואה אצל הרופאים. קום וסע ל'חפץ חיים', התברך מפיו ותירפא ממחלתך!' החלטתי לשמוע בקולה וכעת אני בדרכי לראדין".

הרב השתומם לשמע החלום ובישר לאיש כי אינו צריך לנסוע לראדין מפני שה'חפץ חיים' נמצא בקרון ממול! החולה התרגש מאוד וראה בכך אות משמיים המאמת את חלומו. הוא דידה אל הקרון ומצא את ה'חפץ חיים' עומד בתפילתו, כאשר כל הקהל עוקב בנשימה עצורה אחר משפטי התפילה הברורים היוצאים מפיו.

בעוד האיש מאזין לתפילתו העריבה של ה'חפץ חיים', עלה רעיון במוחו של הרב זלמן. הוא קרא לר' הלל גינזבורג, בעלה של נכדת ה'חפץ חיים', וסיפר לו על חילול השבת בפרהסיה של בעל המונית. הוא ביקש מר' הלל שיספר על כך ל'חפץ חיים' בטרם ייגש אליו האב החולה, כדי שהצדיק יורה לו לתבוע מבנו לשנות את דרכיו.

ר' הלל הסכים, והם שבו לקרון, אבל איחרו את המועד: ה'חפץ חיים' סיים את תפילתו, והחולה עמד לידו והחל לדבר עמו. בלית ברירה עמדו השניים והקשיבו כיצד האיש מספר ל'חפץ חיים' על מחלתו ועל דבר חלומו, שבו ביקשה סבתו לבקש את ברכת ה'חפץ חיים'. רבי ישראל מאיר מראדין, הזדעזע:

"מי יתן לך ברכה - ישראל מאיר?! האם אתה סבור שברכתי תעזור?! חלילה! הרי אתה יודע בידי מי מסורות הברכות - בידי שבת קודש! השבת התברכה בידי הקדוש ברוך הוא והיא מקור הברכה, ומדוע תבקש ממני ברכה?!"

ה'חפץ חיים' שתק מעט, ולאחר מכן הוסיף: "אם תשמור שבת כהלכתה ותקבל את ברכתה, יאציל לך גם ישראל מאיר את הברכה. אבל אם אינך חפץ לשמור שבת, והינך סבור שדי לך בברכתו של ישראל מאיר, זה בלתי אפשרי. אין זה בכוחי כלל..."

האיש החולה תמה על דברי ה'חפץ חיים', הלא הוא שומר שבת כהלכה. בטרם הביע את תמיהתו, המשיך ה'חפץ חיים': "ואם תאמר שאתה שומר שבת, ולפיכך ראוי לברכה, התבונן היטב במה שכתוב בתורה: 'לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך'. לא מצאנו אזהרה כזו בכל התורה! לא נאמר למשל, 'לא תאכל בשר בחלב אתה ובנך ובתך', או 'תניח תפילין אתה ובנך'. רק לגבי שבת נאמרה לשון זו. בשבת האב אחראי בעד בניו. אמנם אתה משמר את השבת, אבל בנך נוסע בשבת ואף

מתפרנס מחילולה. לא תוכל לקבל את ברכת השבת, וממילא גם ישראל מאיר לא יוכל להעניק לך את ברכתו..."

כאשר סיים ה'חפץ חיים' את דבריו באזני השומעים הנדהמים, התייפח האב בבכי והבטיח כי ישדל את בנו שלא ייסע יותר בשבת. ואז נאות הצדיק לברכו.

מעשה נורא

מעשה בתקופת היות הגאון רבי עקיבא איגר רב הקהילה בעיר פרידלנד, פרצה שרפה גדולה בעיר והאש הלוהטת כלתה בית אחר בית ללא חמלה. היהודים תושבי העיר התרוצצו מסביב בניסיון לכבות את האש ולהציל את מה שניתן מתוך הדלקה. רק לאחר מאמצים מרובים שככה הבערה, אולם היה זה לאחר שהספיקה כבר לשרוף רבים מבתי העיר ולהותיר אחריה חורבות.

רב הקהילה, רבי עקיבא איגר השתדל ככל יכולתו לעזור לאומללים אשר נותרו ללא קורת גג לראשם. תוך זמן קצר נאספו הסכומים הדרושים לבניה מחדש והובאו פועלים שהתחילו לשקם במרץ את ההריסות. ברם, תנאי אחד התנה רבי עקיבא עם בעלי הבתים שבחווה הבניה שיעשו עם הפועלים, יכתב במפורש כי ביום השבת תשבות המלאכה, ותמורת זאת יתנו להם סכום מסוים בעד אותו יום.

כל היהודים קיבלו את החלטתו של הרב ללא ערעור וקיימו אותה. רק אחד מהם העז להפר בגלוי את התנאי היה זה גביר העיר, עשיר ועז פנים, שהחליט כי לא ישעה לדברי הרב, והוא הורה לפועליו להמשיך לבנות גם בשבת, כדי לזרז את הבניה ולהעמיד את הבית על תילו מהר ככל האפשר.

בשבת הראשונה אחרי התחלת הבניה שררו שקט ושלווה בכל העיירה. באשמורת הבוקר הלכו היהודים אט אט ובנחת אל בית הכנסת וטליתותיהם על שכמם, כאשר לפתע עלה קול הלמות פטישים באוזניהם. אחדים מהם חיפשו את מקור הקול, והנה נתגלו לעיניהם פועליו של העשיר עובדים בקצב ובמרץ בבנית הבית כמו ביום חול רגיל.

השמועה הגיעה גם לאזנו של המרא דאתרא רבי עקיבא איגר וחרה לו מאד על חילול השבת בפרהסיה אשר בתוך עירו. מיד שלח לקרוא אליו את העשיר.

השליח שהגיע אל הבית בו התאכסן העשיר עד לבנית ביתו, דפק בדלת. יצא משרתו ושאל לרצונו. "אמור לאדונך" כי רב העיר קורא לו לבוא אליו, בקש השליח.

המשרת נכנס פנימה, וכעבור דקות אחדות שב ותשובת העשיר בפיו "אדוני עסוק עתה מאד ומצטער הוא על שאינו יכול למלא את בקשת הרב".

השליח חזר אל הרב וספר על חוצפתו של הגביר, הטוען כי עסוק הוא ואין באפשרותו לבוא. הרב הבליג והמתין עד למחרת. שוב שלח את שליחו אל הגביר, והפעם היתה התשובה כי הלה ישן ואינו יכול לבוא.

בליל שבת שלאחריו שלח רבי עקיבא איגר את השמש להכריז בכל העיר כרוז אשר כתב בכתב ידו ובה נאמר, כי איסור חמור הוא לבנות ביום השבת, והרב גוזר שמהיום והלאה לא ייעשה כן עוד, ובסיום הכרוז נאמר "וכל הפורץ גדר ישכנו נחש".

השמש מלא את פקודת הרב והכריז את ההכרזה, אך אותו עשיר לא שת לבו לדבר והמשיך במעשיו הנלוזים.

ביום שבת קודש נשא רבי עקיבא איגר דרשה בבית הכנסת ובה דיבר בחום על גודל האיסור של חלול שבת. הוא קרא בקול רם את הכרוז והוסיף אזהרה חמורה באזני הציבור, כי בטוח הוא שכל מי שימרה את פיו ויבנה בשבת הבית ההוא לא יתקיים.

הגביר לגלג על דברי הרב והמשיך להורות לבנאים שיעשו את מלאכתם גם בשבת. תוך זמן קצר נבנה עבורו בית גדול ומפואר יותר מכל שאר בתי העיר. העשיר היה גאה מאד בביתו החדש והנאה, ונכנס לגור בו בשמחה רבה. אולם כעבור זמן מה נפלה פתאום תקרת אחד החדרים והתמוטטה. מיד קרא הגביר למהנדס ממומחה שיבדוק את סיבת התמוטטות התקרה.

הלה בדק היטב את כל הקירות ומצא כי הרקב אחז בכל עצי הבית.

"התקרה וכל הקירות רקובים ומתולעים וסכנה היא לשהות בבית הזה", אמר המהנדס, "צאו מכאן מיד ופנו את הבית, כי יש לבנותו מחדש".

השמועה על הפלא הגדול שארע התפרסמה בכל העיר, והכל שחו אודותיו הלא ביתו של הגביר נבנה מאותם עצי יער אשר מהם בנו את שאר הבתים, אך רק בו שלטה הרימה. "אין זאת, אלא שהתקיימו דברי הצדיק שנאמרו מעומק ליבו, כי צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים", אמרו האנשים זה לזה.

את בית העשיר היה הכרח לבנות שוב, ולאחר שנבנה פחד העשיר לגור בו ומכרו לאיש אחר (מקור הברכה)

לכה דודי לקראת כלה

עם סיום התפילה, פסע דן במהירות לקדמת בית הכנסת הירושלמי, בירך ב"שבת שלום" את הרב וכמה אנשים אחרים שהוא מכיר, ומיד חזר לאחור. הגיע הזמן לחזור הביתה, לקדש ולסעוד עם המשפחה.

בדרכו החוצה, גרם לו דחף פתאומי לפנות לאחור ולהתבונן באנשים שיוצאים מבית הכנסת. עיניו סרקו באיטיות את בית הכנסת. אולי יש שם מישהו שזקוק למקום לסעודת שבת? "מי זה שיושב שם ליד הקיר הצדדי? אני מכיר כאן כמעט את כל האנשים, ולא נראה לי שהוא היה כאן בעבר".

דן התקרב אל הבחור הצעיר, ובחן אותו בעין מנוסה. בגדים פשוטים, תרמיל גב, עור כהה, שער שחור ומתולתל - נראה ממוצא ספרדי, אולי מרוקאי?

עוד רגע של מחשבה, והוא ניגש אל הנער כשידו מושטת ללחיצה. "שבת שלום. קוראים לי דן אייזנבלט. מעוניין להצטרף אלינו לסעודת ליל שבת?"

חיוך רחב האיר את הבעתו המודאגת של הבחור. "כן, תודה. קוראים לי מחי". הוא הרים את התרמיל ויחד הם יצאו מבית הכנסת.

כמה דקות לאחר מכן עמדו כולם סביב שולחן השבת של דן. כשהתחילו בני

המשפחה לשיר 'שלום עליכם', דן שם לב שהאורח לא שר אתם. "אולי הוא מתבייש, או שהוא לא יודע לשיר", הוא ניחש. האורח חיך שוב את אחד מחיוכיו הרחבים וניסה לשיר עם כולם - צולע, אבל משתדל ככל יכולתו.

אפילו לאחר שהסעודה התחילה והאורח נרגע במידת מה, הוא עדיין היה שקט במיוחד, ונראה היה שהוא קצת מתוח. דן קלט את המצב וניהל בעצמו את רוב השיחה. הוא ריכז את דבריו בנושא פרשת השבוע ושילב בהם כמה מאירועי היום.

אחרי מנת הדגים, הבחין דן שהאורח שלו מעלעל בחוברת הזמירות, כאילו הוא מחפש משהו. הוא שאל בחיך: "יש איזה שיר שהיית רוצה לשיר? אני יכול לעזור לך אם אתה לא בטוח במנגינה".

פניו של האורח אורו; שינוי מדהים. "יש שיר שהייתי רוצה לשיר, אבל אני לא יכול למצוא אותו כאן. מאוד אהבתי את מה ששרנו היום בבית הכנסת. איך קראו לזה? משהו 'דודי'".

דן כמעט הגיב אוטומטית: "בדרך כלל לא שרים את זה ליד השלחן", אבל אז הוא תפס את עצמו. "אם זה מה שהנער רוצה", הוא חשב, "אז מה הבעיה?" ובקול רם הוא אמר, "אתה מתכוון ל'לכה דודי'. רגע, תן לי להביא לך סידור".

אחרי שהם שרו לכה דודי, חזר הבחור הצעיר לישיבה השקטה שלו, עד שדן שאל אותו, אחרי המרק: "ואיזה שיר עכשיו?"

האורח נראה נבוך, אבל לאחר מעט עידוד הוא אמר בבירור, "אני באמת רוצה לשיר שוב לכה דודי".

דן כבר לא היה כל כך מופתע כשאחרי העוף הוא שאל את האורח שלו מה לשיר עכשיו, והבחור ענה, "לכה דודי". הוא רצה לומר, "בוא נשיר את זה הפעם יותר בשקט, השכנים עלולים לחשוב שיצאתי מדעתי", אבל שמר את זה לעצמו.

בסוף זה כבר היה יותר מדי בשביל דן. "לא היית רוצה לשיר משהו אחר?" הוא הציע בעדינות.

האורח שלו הסמיק והשפיל מבט. "אני פשוט מאוד אוהב את השיר הזה", הוא מילמל. "פשוט יש בו משהו - אני באמת אוהב את השיר הזה". בסוף הם שרו את "השיר" משהו כמו שמונה או תשע פעמים. דן כבר לא היה בטוח - הוא איבד את החשבון.

מאוחר יותר, כשהיה להם זמן לשבת בשקט ולשוחח, דן אמר: "שמתי לב שבקושי היה לנו זמן לשוחח. מאיפה אתה?"

הבעה של כאב עלתה על פני הנער. הוא נעץ עיניים ברצפה ואמר בשקט, "רמאללה".

לבו של דן החסיר פעימה. הוא חשב ששמע את הנער אומר "רמאללה", אבל התעשת במהירות, וקלט שבטח הוא אמר "כמלה". "אה, יש לי שם בן דוד", אמר דן, "מכיר את אפרים וורנר? הוא גר ברחוב הרצל".

הבחור נענע בראשו בעצבות ואמר, "אין יהודים ברמאללה".

לבו של דן דהר. הוא באמת אמר "רמאללה"! מחשבותיו התרוצצו: האם הוא בילה סעודת שבת עם ערבי מרמאללה? רק רגע! תנשום עמוק ותברר את העניינים. הוא ניער את ראשו ואמר לנער, "מצטער, אני קצת מבולבל. ועכשיו, כשאני חושב על זה, אפילו לא שאלתי מה השם המלא שלך. איך בעצם קוראים לך?"

הנער נראה מתלבט לרגע, אולי חושש, ואז זקף את כתפיו ואמר בשקט, "מחמוד אבו א-שאריף".

הוא תלה עיניים במארוחו, ונראה עכשיו נפחד באמת. בלי כל ספק הוא ידע בדיוק מה עובר עכשיו בראש של דן. "רגע!" הוא הוסיף במהירות, "אני יהודי. אני פשוט מנסה לברר לאן אני שייך".

דן נאלם דום. מה הוא יכול להגיד?

מחמוד שבר את הדממה בהיסוס: "נולדתי וגדלתי ברמאללה. לימדו אותי לשנוא את המדכאים היהודים שלי, ולהאמין שזאת גבורה להרוג אותם. אבל תמיד היו לי ספיקות. כלומר, לימדו אותנו שעל פי הסונה - המסורת, מאמין אמיתי צריך

לרצות עבור חברו את שהוא רוצה עבור עצמו. הייתי יושב וחושב, האם היאהוד הם לא בני אדם? האם אין להם זכות לחיות בדיוק כמו שיש לנו? אם אנחנו אמורים להיות טובים לכולם, איך זה שאף אחד לא כולל בזה את היהודים?

"שאלתי את אבא שלי את השאלות האלה, והוא זרק אותי מהבית. בדיוק ככה, בלי כלום חוץ מהבגדים שעלי. אז החלטתי: אני הולך לברוח ולחיות עם היאהוד, עד שאני אגלה איך הם באמת".

מחמוד המשיך: "התגנבתי הביתה באותו הלילה, כדי לקחת את החפצים שלי, ואת התרמיל שלי. אמא שלי תפסה אותי באמצע האריזה. היא נראתה חיוורת ומוטרדת, אבל הייתה שקטה ועדינה אתי, ולאחר כמה זמן היא דובבה אותי. אמרתי לה שאני רוצה ללכת לחיות עם היהודים לכמה זמן ולברר מה הם באמת, ואולי אני אפילו ארצה להתגייר."

היא החווירה יותר ויותר כשאמרתי את כל זה, ואני חשבתי שהיא כועסת, אבל זה לא היה זה. משהו אחר כאב לה, והיא לחשה, 'אתה לא צריך להתגייר. אתה כבר יהודי'.

הייתי המום. הראש שלי התחיל להסתחרר, ולרגע, לא יכולתי לדבר. ואז מלמלתי, 'למה את מתכוונת?'

'על פי היהדות', היא אמרה לי, 'הדת נקבעת על פי האם. אני יהודיה, זאת אומרת שאתה יהודי'.

מעולם לא היה לי שום מושג שאמא שלי יהודיה. אני משער שהיא לא רצתה שאף אחד ידע. היא בטח לא הרגישה טוב עם החיים שלה, בגלל שפתאום היא לחשה, 'אני עשיתי טעות שהתחנתי עם גבר ערבי. כך, הטעות שלי תתכפר'. אמא שלי תמיד דברה ככה, קצת פואטית. היא הלכה ושלפה כמה מסמכים ישנים ונתנה לי אותם: דברים כמו תעודת הלידה שלי, ותעודת הזהות הישראלית הישנה שלה, כדי שאני אוכל להוכיח שאני יהודי. הם נמצאים אתי כאן, אבל אני לא יודע מה לעשות בהם.

אמא שלי היססה לגבי איזשהו נייר. ואז היא אמרה, 'אתה יכול לקחת גם את

זה. זו תמונה ישנה של הסבא והסבתא שלי, כשהם הלכו לחפש קבר של אחד מאבותינו החשובים. הם נסעו צפונה ומצאו את הקבר, ואז צילמו את התמונה הזאת".

דן הניח את ידו ברכות על כתפו של מחמוד. מחמוד הרים את מבטו, מבוהל ומלא תקווה בעת ובעונה אחת. דן שאל: "התמונה הזאת כאן?"

עיניו של הנער אורו. "בטח! אני תמיד לוקח אותה אתי". הוא הרים את התיק והוציא ממנו מעטפה ישנה ובלויה.

דן הוציא בזהירות את התמונה מהמעטפה, הסיר את משקפיו ועיין בה בקפידה. הדבר הראשון שבו הבחין היה קבוצה משפחתית: משפחה ספרדית של פעם, מראשית המאה. ואז הוא מיקד את מבטו על הקבר שסביבו הם עמדו. התמונה כמעט נשמטה מידו כשקרא את הכתובת על המצבה. הוא שיפשף את עיניו כדי להיות בטוח. אין ספק: זה היה קבר בבית הקברות העתיק של צפת, והכיתוב גילה שהקבר שייך למקובל הגדול רבי שלמה אלקבץ - מחבר הפיוט "לכה דודי".

קולו של דן רעד מהתרגשות כשהסביר למחמוד את ייחוסו. "הוא היה חבר של האר"י ז"ל, אחד מחכמי התורה האדירים, צדיק, מקובל. ו- מחמוד, האדם הזה, אחד מאבות אבותיך - כתב את השיר הזה ששרנו כל השבת: לכה דודי!"

הפעם היה זה תורו של מחמוד להיאלם דום. דן התאושש ראשון, כשהוא עדיין המום ממה שקרה. הוא הושיט יד רועדת ואמר: "ברוך הבא מחמוד. ועכשיו, מה דעתך לבחור לך שם חדש?"²⁷

27 הערת שוליים: מחמוד שינה את שמו ונרשם לישיבה בירושלים, שם הוא למד בחריצות כדי להשלים את החינוך היהודי שלו. הוא התחתן עם נערה יהודיה והפך למרצה פופולארי, שמגולל את סיפורו הדרמטי. לאחר מכן הוא נאלץ להימלט מישראל, עקב איומים על חייו שהגיעו מבני משפחתו הערבית.

השבת

**וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּגְו' וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְהִי לָכֶם קֹדֶשׁ
שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן (לה, א-ב)**

בתחילת פרשת ויקהל למדנו על שמירת השבת, ונשאלת השאלה כיצד מתקשר ענין השבת לתרומת המשכן, ועוד לאחר חטא העגל?

התשובה לכך: משה רבנו מלמד את בני ישראל דרך חיים, כאשר האדם חפץ להיות כל כולו להשם יתברך, דבר ראשון עליו לזרוק את אש הגאווה ולהיות בהכנעה ובביטול ה"אני" שלי כלפי הבורא יתברך. ובכך מתגדל שמו של ה' בעולם, שהרי בחטא העגל בזבזו עם ישראל כסף וזהב לרוב בשביל העבודה זרה, ומשום כך אמר משה "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". ודבר שני להוריד את אש התאווה והגאווה, ואז ידע שהכל מה'. דבר שלישי וחשוב ידע האדם כי כל הדברים שמנינו תלוי בהכנה שלו כל ימי השבוע, בחינת מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, כי אז יוכל בשבת קודש לאכול ולהרגיש קדוש יתירה שאם לא כן הריהו שוטה בכל ימות השבוע, וכיצד יגיע לשבת קודש? הרי שזאת התרוממות. דבר רביעי והיא התרומה למשכן, וזהו כי תשא רמז לשבת, מתוך כח ביטול חטא העגל, ובכך ידע האדם להתגבר על יצרו, וידע שהכל ממנו יתברך, גם בהוצאות שבת, הכל קצוב ואת הכל מקבל האדם בחזרה, כמאמרם ז"ל, ויוצא איפוא שאין לאדם על מה ולמה לכעוס על בזבז מעות לשבת קודש, באשר בלי גאווה, רק בהכנעה וביטול אפשר לזכות לשבת קודש, מעין העולם הבא.

שכר שבת

דוגמא לשכר מצות כיבוד שבת, ניתן ללמוד ממעשה יוסף מוקיר שבת המובא בתלמוד: מעשה ביוסף שהיה מכבד שבתות, והיה לו שכן גוי שהיו לו נכסים הרבה. אמרו החוזים בכוכבים לגוי הזה: כל הנכסים שלך, סופם שיפלו לידיך של היהודי יוסף השכן שלך, שהוא מכבד ביותר את השבת. הלך הגוי ומכר את כל נכסיו, וקנה בהם מרגלית אחת. אחרי כן עשה לו כובע של לבד, שיבצו במשבצות זהב, וקבע בתוכו את המרגלית הזו. לאחר מכן הלך על הגשר והיתה הרוח נושבת.

העיפה הרוח את הכובע ממנו ונפל למים, ובא דג גדול ובלע את המרגלית. באו דייגים ודגו את הדג הגדול, והביאוהו לעיר בערב שבת, לעת ערב. אמרו מי יקנה דג גדול כזה, ובפרט בעת הזו? אמרו להם, לכו והביאו את הדג הזה ליוסף שהוא מכבד את השבת, ורגיל לקנות לכבודה דגים. הביאו הדייגים את הדג לבית יוסף, וקנה מהם. מיד קרע יוסף את הדג, כדי להכינו לשבת. ומצא בתוכו את המרגלית שאבדה לשכנו הגוי. מכר יוסף את המרגלית בעד הון רב והתעשר. פגע ביוסף זקן אחד ואמר לו: מי שלוח כדי לכבד את השבת, השבת פורעת לו אחר כך (שבת קיט).

שבת - זכאי

מובא מעשה על קצין אחד שהיה לו משפט על עבירה מסוימת, במשפט זה היה אמור לקבל עונש מאסר ממושך.

אכן, ביום המשפט הראשון, השופטים היו נגדו, וכל טענות סנגוריה נסתרו בזה אחר זה.

משצר לו, פנה הקצין אל כב' הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, וביקש כי יזאיל הרב לברכו, אמר לו הרב: אם תחזור בתשובה תצא נקי. ואכן, הקצין הבטיח לחזור בתשובה.

נקבע מועד למשפט השני, ופתאום ראה הקצין איך שהשופטים באים לטובתו, וטענות הקטגוריה מהפרקליטות הצבאית, נדחו על הסף ע"י השופטים, ויהי פלא בעיניו.

בא כוחו של הקצין טען בפניו שהמשפט השלישי יהיה קל ביותר בעקבות ההתרחשויות שהיו במשפט היום, וכנראה שינוכה מכל הסעיפים שהוטחו כנגדו.

בינתיים הקצין חזר לסורו, וכאשר הגיע למשפט, גזרו עליו עונש כליאה, וגם הורדה בתפקיד, ה' ירחם.

הפרדה מלאה

הטעם שנאמר, את כל עדת בני ישראל. ללמדנו, שמשה הקהיל את עדת ישראל, לפי קהילות. קהילת גברים לבד וקהילת נשים לבד. כפי שנאמר: "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" (דברים לא). אף כאן הקהיל משה את ישראל בקהילות נפרדות. כנרמז בפסוק, את כל עדת, דהיינו, קהילת הנשים. בני, דהיינו, קהילת הטף. ישראל, דהיינו, קהילת הגברים. משום שמצד אחד, לכל קהילה יש הדגש אחר שהיא צריכה להקפיד עליו בשמירת השבת. ומאידך, כלל ישראל מחויבים בשמירת שבת כהלכתה. לפיכך, כינס משה את כל הקהילות יחדיו, כדי להשיעם את מצוות השבת, כולל הנשים שהוזהרו על מצות הדלקת הנר. הטעם שהזהיר משה את ישראל לפני פרשת מלאכת המשכן. על מנת להזהירם שלא יעשו מלאכה בשבת אפילו לצורך בניית המשכן. לפי שחשש משה שיהיה לישראל מקום לטעות, ולחשוב שמלאכת המשכן דוחה את השבת, כשם שלצורך קורבן התמיד דוחים את השבת. על כן, כנסם והזהירם יחד על קדושת השבת וחשיבותה. דהיינו, שעל ידי שמירת שבת במלאכת המשכן, תהיה קדושתו יתרה.

תעשה מאליה

שֵׁשֶׁת יָמִים, תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה (לה, ב)

מדוע בפרשת אמור נאמר ששת ימים תעשה מלאכה, "תעשה" בלשון נקבה, בבנין נפעל, ובפרשת יתרו ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך, ועשית נאמר בלשון זכר בבנין קל? את התשובה לשאלה נמצא בפרשת בשלח, בה נכתב על המן: ששת ימים תלקטהו. מכאן, מוטל על האדם להתפרנס ששת ימים (ככתוב בפרשת יתרו), ופרנסה מזומנת לו מן השמים (כנרמז בפרשת אמור). ואמנם תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה. שאם פחת, פוחתין לו, ואם הוסיף, מוסיפין לו. לפיכך, שמור את יום השבת לקדשו, להבדילו מששת ימי השבוע בהם תעשה מלאכה. ומהי מצוות זכור את יום השבת לקדשו? שואלת הגמרא: מהם אנשי אמנה? אמר רבי זעירא: תורה.

כאותו אחד שקבע עת ללמוד תורה ובאו קונים וקראוהו שיבוא עם סחורתו למכור. אמר: אין אני מבטל את העת שקבעתי ללמוד תורה בשביל רווח ממון, ואם ראוי שיבוא לי רווח ממון הוא יבוא לאחר שאגמור את העת שקבעתי ללמוד תורה. ששת ימים תעשה מלאכה. מי שטרח בערב שבת, יאכל בשבת.

נדיבות לב

וַיְבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָל אִישׁ, אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לֵי (לה, כב)

נשאלת השאלה: כיצד במעשה העגל קפצו כביכול "כל העם" לעומת תרומת המשכן שנתנו רק "נדיב לב"?

מצינו במדרש הגדול, על הכתוב: "ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב", מלמד שהיו הנשים מקדימין לאנשים, לפיכך זכו הנשים של אותו דור יותר מן האנשים, שאלו נכנסו לארץ ואלו לא נכנסו, ע"כ.

על מדרש זה קשיא, כי ידוע שהנשים זכו להיכנס לארץ ישראל בגלל שלא הוציאו דיבת הארץ רעה, ולא בגלל שהקדימו בתרומת המשכן. וכן נאמר במדרש במדבר רבה (כא, י) על הכתוב: "ותקרבנה בנות צלפחד" (במדבר כז, א), אותו הדור היו הנשים גודרות מה שאנשים פורצים, שכן את מוצא שאמר להן אהרן: "פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם" (לב, ב) כי אהרן ידע שאשה לא בקלות תוציא זהב מגופה ובכך ירויח זמן. ולא רצו הנשים ומיחו בבעליהן שנאמר: "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב" (שם ג) בעל כרחם, והנשים לא נשתתפו עמהן במעשה העגל. וכן במרגלים שהוציאו דיבה: "וישובו וילינו עליו את כל העדה" (במדבר, יד, לו), ועליהם נגזרה גזירה, שאמרו: "לא נוכל לעלות" (שם יג, לא). אבל הנשים לא היו עמהם בעצה, שכתוב למעלה מן הפרשה: "כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון" (במדבר, כו, סה), "איש" ולא אשה, וזה עונש לאנשים על כך שלא רצו להיכנס לארץ. אבל הנשים קרבו לבקש נחלה בארץ, לכך נכתבה פרשה זו סמוך למיתת דור המדבר, שמשם פרצו האנשים וגדרו הנשים, ע"כ.

כתב ב"שיחות מוסר" (רבי חיים שמואלביץ זצ"ל מאמר יג תשל"א מאיגרא רמה לבירא עמיקתא) בחטא העגל נאמר: "סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם עגל מסכה" (לב, ח) איך זה דור דעה ירד לדיוטה התחתונה בפעם אחת "מהר"? נאמר "וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו" (לב, א), ואמרו חז"ל (שבת פט.) אל תקרי "בושש" אלא "בא שש", בשעה שעלה משה למרום אמר להם: אני בא לסוף ארבעים יום. בא שטן וערבב את העולם (הראה דמות חושך ואפילה, דמות ענן וערפל וערבוביא-רש"י), אמר להם: משה רבכם, היכן הוא? אמרו לו: עלה למרום. אמר להם: "בא שש". ולא השגיתו בו. הראה להם דמות מיטתו. והיינו דקאמרי ליה לאהרן: "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו", ע"כ. כאן גילו לנו חז"ל איך נכשלו ישראל בחטא העגל, כי משעה שיצאו ממצרים עד עתה היה משה רבנו הולך לפניהם, מנהיגם ומורה להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, והנה לפתע פתאום מראה להם השטן כי משה מת ומיטתו פורחת באוויר, וכל ישראל שרויים בפחד ובבהלה, ובראותם כך איבדו תיקווה, שבורים ורצוצים על מות המנהיג אדון כל הנביאים. במצב זה יכול השטן לפעול מה שאין בידו במצב רגיל, ואז הם נמצאים בסכנה גדולה ליפול מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, ע"כ.

ואכן הצלחתו של השטן הוא היצר הרע, היא דווקא במהירות בחפזון, ואז האדם נופל. וכן מצינו שאומרים ביום כיפור: "על חטא שחטאנו לפניך בריצת רגלים להרע". למה מוזכר "ריצת רגלים" בוידיי על חטא שחטאנו לפניך "להרע"? אלא לעשות דבר רע אין אדם עושה אלא אם כן הוא רץ, בלא מחשבה תחילה, וכפי שאמרו חז"ל (סוטה ג ע"א): אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות. לעומת זאת יצר הטוב הוא איטי, הכל נעשה במחשבה תחילה. ולכן בפילה יכולים להגיד חס וחלילה "סרו מהר מן הדרך".

לפיכך, כשהיה מעשה עבירה, חטא העגל, היה הכל בחפזון, בלי לחשוב, ולכן "כל העם" נותן זהב כי אין יצר הרע שימנע. אבל לדבר מצווה, תרומת המשכן, כאן פועל היצר הטוב, במחשבה תחילה ובאיטיות, אז עושים חשבונות מה לתת וכמה לתת, ולכן נתנו רק "כל נדיב לב", כי יצר הרע עובד שעות נוספות כדי להכשיל את המצוה. אבל הנשים נהגו להפך. במעשה העגל, לדבר עבירה, לא רצו מהר

ולא הסכימו למסור תכשיטיהן. ולעומת זאת במעשה תרומת המשכן, לדבר מצוה, רצו מהר והקדימו את הגברים. התנהגות זו בתרומת המשכן, יצרה בהן חוסן שלדבר מצווה צריכים לרוץ, ולדבר עבירה להמתין. וכשבאה שעת מבחן נוספת בזמן חטא המרגלים שהוציאו את דיבת הארץ רעה, ומוציאים לשון הרע על ארץ ישראל, על העם עצמו נאמר: "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא" (במדבר י"ד, א) ואילו הנשים לא רצו לרוץ לדבר עבירה, לה"ר, ולכן הם לא נכשלו.

את הכוח לעמוד במבחן של חטא המרגלים, קיבלו הנשים ממתן תכשיטיהן לפני הגברים בתרומת המשכן, לעומת אי מתן תכשיטיהן במעשה העגל. לכן אומר מדרש הגדול לעיל: בזכות שהקדימו לגברים בתרומת המשכן, זכו להיכנס לארץ ישראל. כי התנהגותם של הנשים במעשה תרומת המשכן לעומת התנהגותם במעשה העגל, היא היתה הגורמת שלא יכשלו בחטא המרגלים, וממילא זכו להיכנס לארץ ישראל.

על פי האמור לעיל נזכה להבין בדרך נוספת את המאמר בפרקי רבי אליעזר (פרק מה) על הכתוב: "ויאמר אליהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם" (לב, ב), שמעו הנשים ולא רצו, ולא קבלו עליהן ליתן נזמיהן לבעליהן, אלא אמרו להם: לעשות עגל ותועבה שאין בו כוח להציל! לא נשמע לכם. ונתן להם הקדוש ברוך הוא שכרן בעולם הזה שהן משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים. ונתן להם שכר לעולם הבא שהן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים, שנאמר: "המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעוריקי" (תהלים קג, ה), ע"כ. וצריך להבין מדוע נבחרה שמירת ראש חודש כמתן שכרם של הנשים?

ראש חודש נוצר בגלל חידוש הלבנה בכל חודש, וזאת לאחר שבאה הלבנה בתביעה לקדוש ברוך הוא שאין שני מלכים יכולים להשתמש בכתר אחד. והרי לכאורה הלבנה צודקת, אם כן מדוע מיעטו אותה? אלא הריצה והחיפזון לדאוג לכבודה, גרם לכך, וכמאמר חז"ל (סוטה ע:): כל אדם שיש בו גסות רוח, כאילו עובד עבודת כוכבים, ע"כ. לעומת זאת הנשים, לא רצו ולא הסכימו לתת תכשיטיהן לעגל, לכן שכרן בא בראשי חדשים שהן משמרות יותר, וזאת כתיקון לחסרון הלבנה (אור חדש).

בצלאל

רָאוּ קָרָא יִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטֵּה יְהוּדָה (לה, ל)

שמו של בצלאל מוזכר באופן מלא, כאשר התורה מזכירה את שמו היא טורחת להזכיר גם את שם אביו ושם סבו, ויחוס זה מוזכר שלש פעמים.

בתורה נכתבים הדברים בדרך כלל בקיצור מוחלט ואם ישנה חזרה על אותו תיאור מספר פעמים ודאי שיש טעם לדבר.

כאשר התורה מציינת את משימתו של בצלאל היא חוזרת ומדגישה כי למשימה נעלה זו נדרשה מידה מופלגת של חכמה: "וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת" (לה, לא) את הסיבה לכך שלמלאכתו של בצלאל נדרש לא כשרון ואמנותי אלא בעיקר ידיעה רחבה בתורה בנגלותיה ונסתרותיה. מבאר ה"משך חכמה" בכל כלי שעשה, הכניס בצלאל כוונות מיוחדות וסודות עליונים דברים שבשר ודם אינו מסוגל להבינם ללא סיוע מן השמים בצלאל זכה איפה, לחוכמה העליונה אמנם דווקא כאן יכול להגיע גם המכשול הגדול דווקא חוכמה במידה כזו גדושה יכולה להפוך לרועץ.

היעבץ פירש שדווקא אותם אלו שהגיעו לדרגות גבוהות בדרך החקירה הפילוסופית, דווקא הם היו אלו שחכמתם לא עמדה להם ולא עמדה במבחן המציאות כשנדרשו לבחור בין המוות לבין הדת הנוצרית.

היא הנותנת אותה חכמה שהייתה צריכה להוכיח להם בדרך הקלה ולהיות להם לכלי עזר בהחלטתם בין אלוקים לכפירה לא עמדה להם בשעת מבחן הם בחרו בדרך השניה הנוחה להם כפירה ונימוקם עימם, כאן לא מדובר בעבודה זרה ואין זה אחד מן הדברים שעליהם נאמר "יהרג ואל יעבור". ולעומתם דווקא פשוטי העם אותם אנשים שלא השכילו לקנות את החכמה "החיצונית" אותם אנשים פשוטים שחיו באמונה פשוטה ותמימה הם ידעו לעמוד במבחן. הם הוכיחו בכל עת אמונתם בקב"ה קיימו את המאמר "ובחרת בחיים", חיים האמתיים החיים שלאחר המוות החיים הנצחים הם אפילו לא התלבטו הם ראו זאת כדבר טבעי הם הבינו שאבותינו מסרו נפשם על קידוש ה' וכי הם ממשיכי דרכם.

מכאן מתבקשת המסקנה הפשוטה, שדווקא אדם שעולה במעלות התורה אף אם זו חוכמה אלוקית הוא חייב שמירה מעולה הוא חיי הגנה חוכמתו אינה יכולה לעמוד תמיד כחומה בצורה מול תעתועי היצר אותה חוכמה המלמדת אותו את רזי הבריאה חייבת ללמד אותו גם את גבולותיה, אם התחום שבו השכל הישר לא תמיד שופט באופן האמיתי דווקא כאן הוא חייב להפעיל את שיקול הדעת של רצון הבורא מול ההגיון.

בצלאל נבחר להיות כלי לחכמה, לתבונה ולדעת משום שהוא הביא עימו "מטען" אפשר לו להתמודד עם הפיתוי הזה. אבותיו הורישו לו את הכלים שבעזרתם יוכל לזכור גם בהיותו החכם מכל אדם שלחכמה ישנם גבולות כלים אלה קיבל מסבו חור, שכידוע נהרג על קידוש השם במעשה העגל, כך קנה את עולמו במסירות הנפש. מי שזכה להגיע למידה זו קיים בשלמות את מאמר התנא "בטל רצונך מפני רצונו" (אבות ב ד) הוא מובטח ששום נגיעה אישית לא תחדור לשכלו ששכלו לא יטעה אותו, והוא לא יתפתה לחרוג מעבר למה שמותר. רק מי שמוכן לבטל מראש את כל האינטרסים האישיים אצל כל רצונותיו ואת כל גופו מפני רצון ה' הוא האדם שגם החוכמה לא תעביר אותו על דעתו.

ולכן, מדגישה לנו התורה מי היו אבותיו של בצלאל, חור הוא זה שלבדו היחיד משישים ריבוא שבמסירות נפש עילאית התייצב מול ההמון הפרוע שדרש לעשות את עגל הזהב ושילם על כך בחייו וגם הוא, ירש את המידה הזו מאבותיו - שבט יהודה - הם היו אלה שלא גרתעו וקפצו לים סוף כשבראשם נחשון בן עמינדב עד שהגיעו "מים עד נפש" פשוטו כמשמעו. ומכאן זכה נכדם בצלאל להיות הנבחר לקבל מהי"ת "חכמה תבונה ודעת", וזו היא הסיבה שהתורה מזכירה את כל השושלת בן אורי בן חור למטה יהודה.

ומכאן המסקנה המתבקשת: גם אנו צריכים להוריש לבנינו מידות של מסירות הנפש, יראת שמים כדי שיהיה להם מקור לינוק ממנו האדם בכוחות עצמו כאשר אין לפניו דמויות שיעמדו לנגד עיניו יקשה עליו לנצח את יצרו כפי שראינו אצל יוסף שכדי להינצל מן החטא נאלץ להביא דיוקנות של אביו ככתוב (בראשית ט"ו) "ויבוא הביתה לעשות מלאכתו".

פרנס על הציבור

**וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְיָ בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אֹרִי בֶן חוֹר
לְמִטַּה יְהוּדָה (לה, ל)**

אם רוצים למנות פרנס על הציבור יש לימלך בציבור תחילה, לראות אם דעתם נוחה מן הפרנס הזה שהולכים להעמיד עליהם. והקב"ה אמר למשה שהממונה על מלאכת המשכן יהיה בצלאל, שעל פיו יתנהגו כל הענינים, ועכשיו נמלך משה עם ישראל ואמר להם "ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה וימלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת" וגו', האם דעתכם נוחה ממנו. ענו ישראל ואמרו, אם הגון הוא בעיניך ובעיני הקב"ה שבחר בו מבין כולנו, ודאי הגון הוא. אמר להם משה לישראל, דעו, אע"פ שכולכם חכמים ונבונים, בכל זאת בחר הקב"ה בבצלאל שהוא יהיה הממונה על המלאכה, לפי שרוצה הקב"ה לפרוע לו שכר זקנו חור שמסר נפשו על קידוש השם ונהרג ובלבד שלא לעשות העגל. וזהו שאומר הכתוב "בצלאל בן אורי בן חור" למה בחר הקב"ה בבצלאל? מפני שהיה בן אורי בן חור. ועוד, לפי שהוא בצלאל משבט יהודה שעשה קידוש השם יותר מכל השבטים, שהיה הראשון שקפץ לתוך הים כשהיו ישראל צריכים לעבור בתוכו.

פרשת פקודי

אֱלֹהֵי פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן הַמְשֻׁכָּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה (לח, כא)

פירש"י המשכן משכן, שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל.

וצ"ב דהא הכא קיימינן בהקמת המשכן, ומה מקום לרמוז כאן על חורבן המקדש שנתמשכן בעונותיהן של ישראל.

ונראה הביאור בזה, דמזה נלמד דהשראת השכינה נתנה במתנה גמורה לישראל, דהרי גם כשחוטאין וניטלה מהן השראת השכינה אינה ניטלת מהם כאדם הנוטל את שלו אלא בתורת משכון גרידא, שמשכון שייך רק בדבר שהוא של הבע"ח שהמלוה נוטלו בתורת משכון. אבל אם אינו שלו לא שייך לקחתו בתורת משכון. ולהכי נרמז ענין זה בהקמת המשכן דייקא ללמד על מהות השראת השכינה בתוך בני ישראל, ודו"ק.

ובאמת דזה נחמה גדולה לעם ישראל שהחורבן הוא משכון ובידם לפדותו ולזכות להשראת השכינה ע"י תשלום החוב דהיינו ע"י תשובה ומע"ט, ומאי דך נימא התעוררות גדולה, יוצא מזה שכל האלפים שנה של גלות עדיין לא שלמנו בה את החוב, אף ביסורים הרבים שסבלנו ואף בנהרות של דמים שנשפך מבנ"י עדיין לא נשלם החוב והמשכון אינו חוזר עדיין, והשעבוד עדיין קיים ונמשך, והתביעה עלינו למה אין אנו משלמין החוב, הא בע"ח דוחק.

משכן העדות

אֱלֹהֵי פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן הַמְשֻׁכָּן הָעֵדוּת (לח, כא)

משכן העדות... שני פעמים מופיעה המילה משכן בפסוק, למה? אומרים חז"ל (יזמא מא.) רמז למשכן שנתמשכן בשני החורבנין בגין עונותיהם של ישראל (רש"י).

"משכן" בגימטריא 410 כנגד מספר שנות קיומו של בית הראשון. "המשכן" ביחד עם חמש האותיות של המשכן, בגימטריא ארבע מאות ועשרים שנה מספר שנותיו של המקדש השני, "העדות" 479 כנגד השנים שהיה קיים המשכן עד להקמת בית ראשון ע"י שלמה המלך ע"ה.

שואלים חז"ל: למה משכן השני כתוב בלי האות "ה" לרמז על חמשה דברים שחסרו במקדש השני, ואלו הן: ארון, כפורת וכרובים, אש היורדת מן השמים, ושכינה שלא היתה בבית שני, שנבנה ע"י הורדוס בפאר גדול ונוצף. אבל, בלי רוחניות, דבר הרומז לנו ש"רחמנא לבא בעי". השי"ת לא מבקש מאיתנו זהב ואבנים טובות, אלא לב תמים לעבודתו למצוותיו... בבית שני גם לא היו אורים ותומים, ורוח הקודש לא היתה בנביאים..

אומר הפסוק: "ויהי זהב התנופה", נשאלת השאלה וכי לזהב יש תנופה? הגבהה והרמה היתה "לכל הזהב העשוי", למלאכה בכל מלאכת הקודש.

מכאן אנו למדים שזהב וכסף לכשעצמם אינם כל כך חשובים, אבל כשעושים מהם דבר שבקדושה או נמסרים לצדקה, הרי הם מתוקנים ועולים דרגה.

לזה אמר שלמה המלך בחכמתו: "חכם לב יקח מצוות", זהב וכסף שעושים מהם מצוות. ובמיוחד בימים אלו, שכל יהודי זקוק לעוד ועוד מצוות ורחמי שמים.

כח התורה

אומרים חז"ל על הפסוק "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן" (במדבר ז, א) ולא נאמר ביום הקים משה.. דבר זה מלמדנו שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמידו (את המשכן) ומפרקו, שפירוק המשכן והקמתו ע"י משה רבנו ע"ה, בכל יום משבעת ימי המילואים, באה לרמז לנו שלא ניפול ברוחנו בתקופת הגלות, שהרי נאמר: "כי שבע יפול צדיק וקם", וכן נאמר: "ועמך כולם צדיקים" (משלי כד, טז) למרות כל הנפילות, ישראל עתידים לקום מחוזקים יותר מנפילתם להתחזק ולנצח. וזהו שאומר הזהר הקדוש על הקמת המשכן "רבי יהודה פתח, אל תשמחי אויבי לי כי נפלתי קמתי..". מה הקשר שמקשר הזהר הקדוש בין הפסוק להקמת

המשכן? עתה הדבר מובן שפיר, כמו שמשה רבנו ע"ה פירק את המשכן והקימו מחדש מידי יום, מרמז לנו שלמרות כל הנפילות של ישראל גם ברוחניות וגם בגשמיות, יקום כלל ישראל כארי המתגבר ומנצח עם תקומה לנצח נצחים כמו המשכן.

עשיה אמתית

וּבְצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יי אֶת מֹשֶׁה

(לח, כב)

ובצלאל בן אורי וגו' עשה את כל אשר צוה ה' את משה: אשר צוה משה אין כתיב כאן, אלא כל אשר צוה ה' את משה, אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני, כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן, אמר לו בצלאל מנהג עולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו. אמר לו כך שמעתי מפי הקב"ה. אמר לו משה בצל אל היית, כי בוודאי כך צוה לי הקב"ה, וכן עשה המשכן תחלה ואחר כך עשה הכלים.

דו"ח משה

וְכִסֹּף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כָּכָר וְאַלְף וְשִׁבְעֵי מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל

בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ (לח, כה)

איתא במדרש: "וכסף פקודי העדה מאת ככר חשבונות מאה בני אדם מחצית השקל הרי חמשים סלעים ששים פעמים מאה הרי ששת אלפים נמצאת אומר ששת אלפים לככר ששים רבוא במאה ככר נעשה בהן אדני המשכן מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן חשבון ארבעים בצפון וארבעים בדרום ארבעה עשר למערב ארבעה במזרח, שבצפון ושבדרום ושבמערב היו רצופות שנים לכל קרש ושבמזרח לא היו רצופות אלא שבעה עמודי שטים סדורים בתוך עשרה אמות כפתחו של היכל נתונים על ארבע אדני כסף ופרוכת פרוסה עליהן, הרי מן חשבון מאת הככר נשאר אלף ושיבוע מאות וחמשה ושיבועים שקל מהן עשה ווי העמודים

וצפה ראשיהן וחשק אותם. ונחשת התנופה שבעים ככר מהן עשה קרסי יריעות העזים וצפה עמודי החצר ועשה אדני עמודי החצר יתדות המשכן והחצר ומזבח הנחשת אשר לו וכל כליו וכיור וכנו" (ילקו"ש רמז תכה).

כסף עתידי

וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כָּכָר (לח, כה)

כסף פקודי העדה מאה ככר כסף של מחצית השקל, אחד משישים רבו של ישראל עולה למאה ככר, שש מאות חצאי שקלים בין שלש מאות אלף שקלים שלמים.

בתלמוד ירושלמי (דף ט: פ"ב ה"ג) נתנו רבותינו טעם למצות מחצית השקל. רבי פנחס בשם רבי לוי אומר, לפי שמכרו בכורה של רחל (יוסף) בעשרים כסף שהם חמשה סלעים, והסלע הוא ארבעה דינרים, נמצא שכל אחד מן האחים קיבל חצי סלע שהוא חצי שקל בתמורה למכירת יוסף. ובכדי לכפר על העון ההוא, תיקן להם ה' יתברך שיתנו מחצית השקל לבית המקדש.

בגמרא במסכת מגילה (יג:), אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקלי מחצית השקל לשקליו. ומבואר שזכות מחצית השקל שנתנו ישראל עמדה להם שינצלו מגזירת המן. וידוע שמשקל עשרת אלפים ככר כסף הוא בדיוק הסכום של מחצית השקל של כל עם ישראל בצאתם ממצרים. וטעם הדבר שזכות מחצית השקל הגינה על ישראל מגזירת המן, שהרי טענתו של המן על ישראל היתה מצד הפירוד שהיה ביניהם, ומהות נתינת השקל היא כולה אחדות, שהרי יכולים היו ישראל לתת שקל כל אחד, או סכום שונה איש כפי מה שיש בידו לתת. אבל ה' יתברך ביקש מישראל לתת כל אחד חצי מטבע, שכל אחד ישלים את השני, שיהיו כל ישראל מאוחדים לפניו. לפיכך כדאית היא זכות מחצית השקל שתגן על ישראל מקטרוגו של המן האגגי צורר היהודים.

מונין ישראל

**בְּקַע לְגִלְגָּלֶת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים (לח, כו)**

כך היו ישראל, וכך עלה מניינם אחר שהוקם המשכן בספר במדבר. ואף עתה
בנדבת המשכן כך היו. ומנין חצאי השקלים של שש מאות אלף עולה מאת ככר,
כל אחד של שלשת אלפים שקלים, כיצד, שש מאות אלף חצאין הרי הן שלש
מאות אלף שלמים, הרי מאת ככר, והשלשת אלפים וחמש מאות וחמשים חצאין
עולין אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים.

בגדים

וּמִן הַתְּכֵלֶת וְגו' עָשׂוּ בְּגָדֵי שָׂרָד וְגו' כְּאֲשֶׁר צִוָּה יי אֶת מֹשֶׁה (לט, א)

יש לעיין, מדוע בכל מלאכת המשכן לא נזכר בפרטיות שנעשה כאשר צוה ה' את
משה אלא בכלליות על כולן, ורק בהבגדים לבדם נזכר כאשר צוה ה' את משה
אחר עשיית כל בגד ובגד.

ויתכן משום דהבגדים היו של כלאים שש וצמר, וכשלבשם היה בכך כלאים עם
האבנט, וזה הותר רק ע"פ ציווי ה' את משה, שנביא אחר אינו יכול לעקור את דבר
ה' שלא ללבוש כלאים, ולכך נזכר בהם שהיו כאשר צוה ה'.

או יתכן משום דאמרו בפרק הקומץ רבה (מנחות כח:): דלא יעשה אדם תבנית
מנורה תבנית היכל מ"לא תעשון אתי" כו', אבל בגדי כהונה אין בהן לאו בעשייתן
להדיוט כיוצא בו, ויכול לעשותן הרבה. ולכן המשכן והשלחן והמנורה סתמא
לשמן קיימי, ולכך אינו צריך לומר שהוא עושה לשמה, אבל בגדי כהונה שיכולים
להעשות אף לעצמם לאו סתמא לשמן קיימי.

ובפרט לפי מש"כ התוספות ריש זבחים (ב, ב ד"ה סתם) דאף בגט אשה שזינתה
לאו להתגרש בגט זה קיימא, א"כ הכא לאו להשתמש בבגדים אלו קאי, לכן צריך

שיחשוב לשמן, וכמו דבעי (גיטין נד): באזכרות קידוש לשמה דסתמא לאו לשמה, אף עשיית הבגדים צריכה שתעשה לשמה.

הקמה

ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד (מ, ב)

שלש פעמים כתוב בפרשה לשון הקמה תקים, הוקם, ויקם, שהם כנגד שלשה בתי מקדש, שני בתי מקדש ראשונים שנבנו ע"י בני האדם, ונחרבו, ובהם נאמר לשון תקים ויקם, ואילו ביהמ"ק השלישי שעתיד להבנות ע"י הקב"ה נאמר בו הוקם, והכונה שיקום מאליו ולא יהיה תלוי במעשה בשר ודם, אלא יהיה בית מקדש נצחי שאין אחריו חורבן וגלות, מכיון שמעשה ידיו של הקב"ה הוא ולכן לא יהיה תלוי בזמן, וכמו שאמר הכתוב "ישראל נושע בה" תשועת עולמים, שע"י ישועה של הקב"ה תהיה תשועה עולמית". (וידבר יוסף).

ערך לחם

ויערך עליו ערך לחם, לפני ה' (מ, כג)

צריך להבין מאי כוונתו באומרו "ערך לחם", והרי היה יכול לומר ויערוך עליו לפני ה', ומהו שהוסיף תיבות אלו.

וי"ל דבא לחדש בזה שמשה רבנו ערכו בשבת בלבד, ולא אכלו בשבת שלאחריה, דבתוספתא דמנחות (פ' ז' הלכה ב') איתא ר' יוסי אומר כל שבעת ימי המלוואים היה שולחן בטל בלא לחם, למי שלא נגמרה מלאכתן למוצאי שבת לא סידרו עליו את הלחם אלא בשבת בזמנו וכו', ויערוך עליו "ערך לחם" לפני ה' כאשר צוה ה', היכן ציוהו ביום השבת, ביום השבת יערכנו לפני ה'. עכ"ל התוספתא. עיי"ש.

ונמצא לפ"ז שבשבת השניה לא היה משה רבנו כהן כלל, ולא יכל ליקח שש החלות השייכים לכהן הגדול, אלא רק אהרן ובניו הכהנים אכלו זאת, וזהו שבא הכתוב לומר שמה שערך משה בשבת היה ערך לחם, ללמדך דאתה הלחם רק ערך משה לפני ה' כאשר צוה ה', וזה נעשה ביום השבת, אבל הוא לא אכל מהם לאחר מכן. (מהרי"ל דיסקין)

הקמת המשכן

וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַזֶּה הִקָּמַם הַמִּשְׁכָּן. וַיִּקָּם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן (מ, יז-יח)

מובא בספר "פחד דוד" (להגרח"ד פינטו שליט"א), הסבר נפלא מדוע היה צריך משה לבנות את המשכן לבדו מבלי שיייעו בני ישראל, וקושיא שניה מדוע בהקמת המשכן הקים המשכן ופירקו משה מחדש כל יום משבעת ימי המילואים, וקושיא שלישית מדוע הכפל לשון "משכן" "משכן".

מתרץ הרב בטוב טעם ודעת:

[א] מאחר והמשכן דומה בבחינת אדם, רצה משה רבנו כי על ידי בניית המשכן להחדיר אמונה בקרב בני ישראל, ואת זה יכל רק משה לבדו לעשות, אך בכל זאת נחשב לעם ישראל שהם גם השתתפו במלאכת בניית המשכן, שכן שלוחו של אדם כמותו.

[ב] משה בנה את המשכן במשך שבעה ימים לרמוז לאדם על בניית המשכן הפנימי שבתוכו "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" נאמר "בתוכם" ולא בתוך "בית המקדש". וחז"ל הורו אותו שכל ימי השבוע מקבלים שפע משבת קודש, עיין בן איש חי, המדבר מענין זה.

ועוד מנין 7 שהוא כנגד שבעת ימי הבריאה שברא ה' בעולמו. וכנגד שבעים שנותיו של אדם וכמאמר דוד "ימי שנותינו" לרמוז שכל חיי האדם כמשכן הפועם בגופו, וכל אבר ואבר כנגד המשכן, ותיקון ובניית המשכן תלוי בבניה התמידית במשך שבעים שנותיו של האדם, וגם אם נופל, מיד מתחזק, בבחינת "צדיק יפול שבע וכו'..."

[ג] לקושייא האחרונה מדוע כפלה התורה "משכן" "משכן" לומר לנו שעיקר מטרת המשכן, היא משכן העדות, שיהיו מרוכזים שם כל תרי"ג המצוות שחב אותם האדם היהודי.

המקטיר הראשון

וַיִּקְטֹר עֲלָיו קְטֹרֶת סָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יי אֶת מֹשֶׁה (מ, כז)

הרמב"ן ז"ל פירש: משה הקטיר עליו כל שבעת ימי המלואים ואע"פ שלא אמר בציווי והקטיר עליו קטורת סמים הבין זה משאר העבודות כלן שהרי צוה אותו בכאן שיסדר הלחם ויעלה הנרות וכן ויעל עליו את העולה ואת המנחה משה הוא המעלה שכן נצטווה וזה אשר תעשה על המזבח שיתחיל הוא לעשות כן בעבדו בימי המלואים כי הצואות כולן שם על עבודת משה ואמר אחרי כן עולת תמיד לדורותיכם שיעשו כן הכהנים לדורות ולכך אמר בה בסדר פנחס (במדבר כח ו) עולת תמיד העשויה בהר סיני שהתחיל אותה משה שם והנה משה רבנו בכל העבודות הכהן הראשון ולפיכך הקטיר גם הקטרת ואולי בכלל ונתת את מזבח הזהב לקטרת שתקטירונו עליו מיד וגו'.

כח הנתינה

כִּי עָנָו יי עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאִשׁ תְּהִיָּה לִילָה בּוֹ לְעֵינַי כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִסְעֵיהֶם (מ, לח)

בפרשה זו קוראים על סיום בנין המשכן, ורבותינו הקדושים כתבו שהתורה רמזה על שני בתי המקדש שהיו ונחרבו, בית ראשון החזיק ארבע מאות ועשר שנים (גימטריא "משכן") ובית המקדש השני החזיק ארבע מאות ועשרים שנה (גימטרייה המשכן עם חמש האותיות) אולם המתבונן במלאכת המשכן ובניתו יראה, שהכל הוקם על ידי נדבותיהם של עם קדוש, בני אברהם יצחק ויעקב, שכולם רחמנים וגומלי חסדים. גברים, נשים וטף, כולם נרתמו לעבודת הקודש, ואפילו הנשים נתנו את המראות בהן היו מתקשטות. וכל מה שיכלו לתת מסרו באהבה ובשמחה לבנין המשכן.

מעלת גמילות חסדים גדולה היא מאוד, ואפילו כשאדם נותן מלחמו. וזהו מאמר חז"ל: "המלוה לעני בשעת דחקו פרוש כשהוא עצמו (הנותן) דחוק, ועם כל זה הוא מלוה לחברו, הרי הוא גומל חסדים אמתי, ורמזו עוד בפסוק: "מאשר שמנה

לחמו והוא יתן מעדני מלך", אדם לעצמו מסתפק בלחם, אך לאחרים הוא יתן מעדני מלך.

מעשה

במדרש מובא מעשה ברבי עקיבא וחבריו, שהלכו לעיר אחת למטרת צדקה וחסד, ועברו מבית לבית לזכות את יהודי העיר בצדקה. והנה כשהגיעו לבית אחד עמדו מחוץ לדלת ושמעו את בעל הבית אומר לבנו, שיביא את הירק הכי זול שבחנות.

כששמעו זאת החכמים הלכו משם, משום שחשבו לעצמם: אם אדם זה מקמץ להוצאותיו, על אחת כמה וכמה שלא יתן צדקה. לאחר כמה ימים עברו וראו את אותו אדם חורש בשדהו. שאל אותם העשיר: מדוע דילגתם על ביתי, ולא באתם לגבות גם ממני כסף לצדקה? התבייש רבי עקיבא וחבריו לספר לו. אך כשראו שאין להם בררה ספרו לו שעברו ליד דלת ביתו ושמעו מה שצוה על בנו, ולכן אינם רוצים להטריח עליו וכו. צחק העשיר ואמר להם: "להוצאות ביתי רשאי אני לקמץ אך לא לצדקה, ולכן לכו לביתי ואמרו לאשתי לתת לכם סל מלא דינרי זהב". התפלאו רבי עקיבא וחבריו על הסכום הגדול שהפריש לצדקה, הלכו לביתו בהתפעלות רבה. כששמעה האשה את רצון בעלה שאלה את החכמים: "האם אמר לכם מידה גדושה או מחוקה?" ענו לה שאינם יודעים, כי לא פרש כלום. נכנסה האשה והביאה סל מלא דינרים, ואמרה להם: "אם התכוון בעלי למידה גדושה, הרי לכם מידה גדושה, ואם נתכוון בעלי למידה מחוקה, הרי התוספת ממני, ושיוריד לי הסכום מכתובתי שקצב לי ביום חופתי". התפעלו החכמים ממידת הגמילות חסדים של האיש והאשה, וכשספרו לו את דברי אשתו, הכפיל לה את סכום כתובתה מחמת צדקותה.

כך היא מעלתה של גמילות חסדים, וכל אדם צריך להיות גומל חסדים בהונו ובאונו, וצריך לשמוח בכל מצות חסד שמגיעה אלינו ולפתוח לבנו וכיסנו, כדי שנזכה לעשות רצונו יתברך.

עוד מסופר על רבנו ה"חפץ חיים" שהלך פעם להיות ראש ישיבה באיזו עיר. וזאת בתנאי שישימש ראש ישיבה רק לחצי שנה בלבד.

לאחר תקופה זו קיבל ה"חפץ חיים" חמשים רובל שכר הלימוד של חצי שנה. ארז ה"חפץ חיים" את חפציו, בגדיו ושאר הדברים ועמד לנסוע חזרה לעירו ראדין. אך כשהיה בשוק שמע שני אנשים מדברים אודות כלה יתומה שעומדים לפרק ולבטל את שידוכה, כיון שלא הביאה את סכום הנדוניה שהבטיחה. שאל ה"חפץ חיים" לכתובתה ורץ במהרה לביתה ונתן לה את כל הסכום שהיה בידו, עד הרובל האחרון, ואפילו כסף לנסיעות חזרה לא השאיר לעצמו. אחרי כן חשב ה"חפץ חיים" בסיפוק לעצמו, שעכשיו קיים מצוה גדולה, והטעים שאינו דואג כלל לזה שלא השאיר כסף לנסיעות, משום שאותו מכירים כולם, ובודאי יהיה מי שילווח לו כסף לנסיעות, אך את הכלה היתומה הזו, שום, אדם לא מכיר, וממילא הסכנה אצלה גדולה יותר.... (כתונת פסים).

תם ונשלם, ספר שמות,

ספר חיי משה ח"א,

שבח לאל בורא עולם.

היטיבה ה' לטובים

מי שברך לאבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק ויעקב הוא יברך וישמור וינצור ויעלה במעלה מעלה את יוזם הפרויקט האדיר של כתיבת הספר "חיי משה" לעילוי נשמת מו"ר אביו זצ"ל, ידידינו הנכבד והנערץ, איש חמודות בנעם המידות, ר' **יובל יעיש** ורעייתו מרת **ענבל** הם וילדיהם **רון, ליאל, הילה והראל-משה**, שיזכו לשפע ברכה והצלחה פרנסה קלה ובשפע, חינוך הבנים והבנות בדרך ישראל סבא, שיזכו לגאולה הקרובה מתוך אושר ושלווה.

מי שברך לאבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק ויעקב הוא יברך וישמור וינצור את ר' **אליהו יעיש** ורעייתו מרת **נילי**, הם וילדיהם **מור, חן, משה ושילת** הי"ו שיזכו לכל הברכות האמורות בתורה, מתוך אושר ושלווה ונחת רוח מכל יוצאי חלציהם.

מי שברך לאבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק ויעקב הוא יברך וישמור ויעזור במעלה מעלה את הגב' החשובה מרת **חנה** ובעלה ר' **ישעיהו** למשפחת **גברא**, הם וילדיהם **רות, דניאל, תמר, יעל, הדס, רבקה ונועה** הי"ו, וכל אשר להם בכל מילי דמיטב, שפע ברכה והצלחה.

מי שברך לאבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק ויעקב הוא יברך וישמור וינצור את מרת **רחל** ובעלה ר' **רפאל** למשפחת **בן נעים**, הם וילדיהם **נטע**, **בר**, **מירב**, **מיכל** ו**ליאור** הי"ו, שיזכו להתחלק ולהתעלות בתורה וביראת שמים, וירונו נחת ושלווה מכל יוצאי חלציהם.

מי שברך לאבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק ויעקב הוא יברך וישמור וינצור את הגב' הנכבדה מרת **אוסנת** ובעלה ר' **משה יניב** למשפחת **גואטה** הי"ו, שיזכו לשפע ברכה וישועה בכל מילי דמיטב, ושבתם העלמה מיה תזכה לרפואה שלמה, אריכות ימים ושנים.

מי שברך לאבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק ויעקב הוא יברך ויעזור ויעלה במעלה מעלה את מרת **אושרת** ובעלה ר' **יואב** למשפחת **בן דוד**, שיזכו לכל הברכות, ירוו רק נחת ושלווה מבתם העלמה שיר, שתזכה לכל הברכות, ויזכו לעוד בנים ובנות, זרע של קיימא.

מי שברך לאבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק ויעקב הוא יברך וישמור וינצור את מרת **אורית** ובעלה **גיא** למשפחת **ישועה**, שיזכו לישועה ונחמה, אושר ושלווה ויזכו לגדל ילדיהם עידו ומעיין על ברכי התורה והיראה, מתוך בריאות והרחבת הלב.

וברכה אחרונה נשגר למרת **סימה בת מסעודה** הי"ו, שתזכה לרוות נחת מכל יוצאי חלציה, תזכה לבריאות איתנה ונהורא גופא מעליא היא וכל אשר לה.

מי שברך לאבותינו הקדושים והטהורים אברהם יצחק
ויעקב משה אהרן יוסף דוד ושלמה
הוא יברך וישמור וינצור ויעזור ויעלה במעלה מעלה
את כב' מעלת
הגאון הגדול מעוז ומגדול, פה מפיק מרגליות, בנש"ק
וטהורים,

מורנו הרב **בן ציון מוצפי** שליט"א
ראש ישיבת "בני ציון" ירושלים תובב"א

ובכלל הברכה נברך את מעלת הרבנית החשובה
תליט"א

אשת חבר לגרב"צ מוצפי שליט"א,

אחות המחבר זצ"ל

שתרמה מזמנה היקר למען הוצאת ספר יקר זה,
נברך אותה שתזכה לשפע ברכה ישועה והצלחה בכל
מילי דמיטב,
שתזכה לרוות נחת ושמחה מכל יוצאי חלציה, תראם
בחופתם ושמחת לבם!

בברכה, המשתדל להוצאת הספר

ואלה יעמדו על הברכה

מו"ר אבי ה"ה ר' **גבריאל** ומרת **אמי רבקה**
 להצלחתם ולחיי משפחתם,
 ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ויזכו לרוב ברכה בכל
 מעשה ידיהם, וכל אשר יעשו יצליחו, אכי"ר

להצלחת אחיותי מרת **מיכל** ומרת **ענת** ומרת **שירלי**
 וגיסי ר' **יחיאל** ור' **מרדכי יוסף** ור' **עמיר**,
 שיזכו לכל הברכות, יגדלו בניהם ובנותיהם לתורה
 לחופה ומעשים טובים.

רפואה שלמה ובריאות איתנה
 לסבתנו היקרה מרת **מרים ארביב** הי"ו.

מי שברך לאבותינו הקדושים והטהורים הוא יברך את
היקר והנעלה, איש החסד
הר' **יהונתן שמואל** ורעייתו מרת **מאשא חנה** למשפחת
ספטנר הי"ו
להצלחה ובריאות, שלום בית ופרנסה קלה ובשפע,
לחינוך בניו ובנותיו וגאולה קרובה.

לע"נ הרה"ח ר' **קהת בן אברהם יצחק** ז"ל
נלב"ע ח' באלול התשס"ה
לע"נ זוגתו מרת רבקה דינה בת ר' משה יעקב ז"ל נלב"ע
ד' בניסן התשס"ב
מקימי עולה של תורה בעיר סנט לואיס, ארה"ב
תנצב"ה

ידידי וחביבי, איש החסד הר"ר **נחמיה פיירסטון** יצ"ו
ורעייתו שתחילי, שבזכות חסדיו הרבים ספר זה זכה
לראות אור, שיזכה אותו פרנסה קלה ובשפע להצלחת
בנו ובנותיו שיזכו לכל הברכות והישועות ונשגור ברכה
לאמו היקרה והחשובה, מרת **גיטל** בת **יהודית** הי"ו
ובעלה ר' **יואב בן לאה** הי"ו לרפואה שלמה ונהורא גופא
מעליא.

על הטוב יזכר

מו"ר חמי היקר והנעלה, מוקיר רבנן, רבי יוסף שיליאן שליט"א להצלחת בנו הרב יצחק בן שושנה ורעייתו יהודית (ורד) בת יפה שיזכו לזש"ק, וברכה והצלחה לבניו ירון, אלירן ורעייתו ואברהם-מנחם שיזכו לכל הברכות, עושר וכבוד מעתה ועד עולם.

גיסי היקר והחביב ירון שיליאן הי"ו להצלחתו, ולחיי משפחתו, ושיזכה בע"ה לזיווג הגון משורש נשמתו, ושיזכה לפרנסה קלה ובשפע.

התודה והברכה בהוצאת הספר היקר חיי משה, למגיה היקר, הרב הגאון מעוז ומגדול רבי שמעון פריי שליט"א, חיפה, על השתדלותו הרבה בשבילנו בכל השנים ובפרט בספר זה שעשה הרבה השתדלות ויגיעה לעזור לנו להוציא ספר יקר זה, הנני מאחל ברכת הדיוט שיזכה להרחבת גבולות התורה, ויזכה להוציא לאור את חידושיו הנפלאים, ויזכה הוא ורעייתו ובניו ובנותיו וכל יוצאי חלציו לבריאות איתנה, הצלחה ופרנסה בשפע רב.

ברכות יחולו על ידידנו היקר בן דודתי החשוב ר' בנימין דרמוני יצ"ו שהקב"ה יערה רפואה שלמה לרעייתו מרת לימור בת פנינה שתחיה לבריאות איתנה ונהורא גופא מעליא, וכן נשגר ברכה כפולה ומכופלת לבנם ה"ה נתנאל בן לימור הי"ו, שיזכה לבריאות והצלחה, ויזכה לכל הברכות האמורות בתורה.

ברכות לראש משביר, ידידי וחביבי הרה"ח ר' **שמואל דויד לנדאו** שליט"א ולמר אביו הגאון החסיד רבי **משה גדליה** שליט"א, צאנז, נתניה

הר' **מנשה שלג** הי"ו להצלחתו ורפואתו ולחיי משפחתו ולע"נ בתו העלמה **שירן** (סוזן דבורה) ז"ל נלב"ע יג' באדר התשס"ו שיזכו לראות פני משית.

רבי **אהרן הכהן** הי"ו להצלחתו ורפואתו ולחיי משפחתו, ויזכה לראות ולרוות נחת מכל יוצאי חלציו, לע"נ אשתו מרת **מזל** בת **דיה** ולע"נ הוריו.

אביע תודה והכרת הטוב לידידי היקרים, חברי הכולל רב פעלים, **דודי** ר' **טל כהן** ר' **עזרא** ור' **דוד מוצפי**, ר' **הרצל ג'נח**, ר' **כפיר** ור' **יעקב ברדא**, ר' **שלמה הנסב**, ר' **רועי מאיר ג'רמון**, ר' **משה ויונתן אפנג'ר**, ר' **אליהו סבג**, להצלחתם ולחיי משפחתם, שיזכו להתחזק ולהתעלות בתורה וביראת שמים, וירוּו רק נחת ושלוה מכל יוצאי חלציהם.

ברכה מעומקא לבא אשגר לידידי וחביבי היקר והנעלה הר' **אליהו תשובה** הי"ו ורעייתו שתחיה, שיזכו לשפע ברכה והצלחה ונהורא גופא מעליא, הוא ובניו וכל אשר לו

אשגר ברכות לדודי היקרים, **יונה ומרים כהן הי"ו, דוד וסמדר כהן הי"ו** וטל ורות כהן הי"ו, שיזכו לשובע שמחות מכל ילדיהם, בריאות והצלחה, **ולדודה ברג'ט** שתזכה לברכה, ישועה והצלחה, ושתזכה לחופה וקידושין, במהרה.

ברכות לעד יחולו על הדודים החשובים, **יצחק ופורטונה דרמוני, ישועה וליזט דרמוני ומרדכי ומלי-הילה**, שיזכו לשפע ברכה והצלחה, בריאות איתנה ונהורא גופא מעליא

ברכות לידידי ואהובי, הרבנים החשובים, הרה"ג ר' **מרדכי חיים שליט"א**, הרה"ג ר' **גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א**, הרה"ג ר' **רן יוסף חיים אבוחצירא שליט"א**.

ברכה מקרב לב אשגר לידידינו החשוב היקר והנעלה, בנן של קדושים וטהורים, הרב **ישועה מאוזז שליט"א** בעזרתו הרבה.

ברכה והצלחה ליקיר והנעלה, הרה"ג ר' **יגאל קריספל שליט"א** - ראש מוסדות **"בית מרגלית"** נתניה.

נר ה' נשמת אדם

לע"נ הסבא ר' יעקב בן עזיזה (עליזה) ז"ל
נלב"ע כח' באדר התשנ"ה

לע"נ הסבתא מרת חנה בת חוה ז"ל
נלב"ע יד' בסיון התרצ"ט
תנצב"ה

לזכרון עולם בהיכל ה'
לע"נ הסבא ר' אליהו פרץ בן מכלוף ז"ל
נלב"ע ז' בתמוז התשכ"ו

לע"נ הסבתא מרת מסעודה בת רחל ז"ל
נלב"ע ז' במנחם אב התשל"ז
תנצב"ה

וְנַתַּתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֻמּוֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב

לע"נ חנוכה גלעדי בן אסמר ז"ל
נלב"ע ו' במרחשון התש"ס

לע"נ הסבתא מרת דיזי בת תפחה ז"ל
 נלב"ע כט' בסיון התשס"ב

לע"נ הסבא נחום שלמה בן מוזלי ז"ל
 נלב"ע כג' בטבת התש"מ

לע"נ הסבתא מטילדה (מזל טוב) בת לונה ז"ל
 נלב"ע טז' במרחשון התשל"ט

לע"נ הדוד חיים אוחנה בן עליה ז"ל
 נלב"ע ט' בטבת התשס"ז

לע"נ הבחור בן דודתי מאיר אוחנה בן עיישה ז"ל
 נלב"ע ח"י בכסלו התשנ"ז

לע"נ הילדה דבורה אוחנה בת עיישה ז"ל
 נלב"ע ט' בשבט התשל"ח

לע"נ הילד אופיר אוחנה בן הינדה ז"ל
 נלב"ע כא' באדר התשמ"א

תנצב"ה

לע"נ ר' שמואל קפויה בן שרה
נלב"ע י' בניסן התשל"א

לע"נ רחל קפויה בת חנה
נלב"ע כ' באייר התשמ"א

לע"נ זוהרה גואטה בת רג'ינה ז"ל
ר' משה גואטה בן רבקה ז"ל

לע"נ ר' יוסף הינדי בן סעיד ז"ל
תנצב"ה

לע"נ היקר והנעלה רבי אליהו עטיה בן שמאמה זצ"ל
לע"נ היקר והחשוב, האברך ר' עמוס ארביב בן ויוליה ז"ל
לע"נ ה"ה נפתלי בן אדמונד ז"ל
לע"נ ר' יהודה חיון בן אסתר ז"ל

לעילוי נשמת ר' שמואל ב"ר אריה לייב ז"ל
נלב"ע טז' במרחשון התשמ"ב

לעילוי נשמת הרב הצדיק, איש חמודות בנועם המידות,
מורנו ועטרת ראשנו, ראשון לכל דבר שבקדושה,
רבי דוד נשיא בן שרה
נלב"ע יב' בסיון התש"ע, תנצב"ה

נר אלקים נשמת אדם

לע"נ מרן הגה"ק רבי מצליח מאזוז זצ"ל הי"ד
 לע"נ מרן הגאון רבי בן ציון אבא שאול בן בניה זצ"ל
 לע"נ הגאון הרב חיים מאניס הלוי בן הר"ר אברהם
 ישכר הלוי פרדס זצ"ל
 לע"נ ר' נתן הלוי ב"ר שמואל שמעלקא הלוי ז"ל
 לע"נ מרת חיה ב"ר שמעון ז"ל
 לע"נ מרת שושנה שיליאן בת פרידא ז"ל
 לע"נ ישראל מנחם בן טוביה ז"ל
 לע"נ הסבא ר' יעקב כהן בן גזלא ז"ל
 לע"נ הסבא ר' כלאפו ארביב בן מסעודה ז"ל
 לע"נ הסבתא מרת פורטונה כהן בת רבקה ז"ל
 לע"נ הדוד ר' דוד שיליאן בן סלטנת ז"ל
 לע"נ הדוד היקר יעקב ארביב בן מסעודה ז"ל
 לע"נ הדודה מרת מדלן בת מסעודה ז"ל
 לע"נ ה"ה אליהו נחום בן פרוחה ז"ל
 לע"נ ר' אברהם סמיה בן אורידה ז"ל
 לע"נ מרת אורה בת רחל ז"ל
 לע"נ מרת יולנדה סבן בת מרים ז"ל,
 לע"נ ר' נסים סבן בן ג'והרה ז"ל
 תנצב"ה

